බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා : 39

සූත්‍රාන්තපිටකයෙහි

34 වන ග්‍රන්ථය

නෙත්තිප්පකරණ

ලංකා බෞද්ධමණ්ඩලයේ ආරාධනයෙන්

මොල්ලිගොඩ ප්‍රවචනෝදය පරිවෙණාධිපති

රාජකීය පණ්ඩිත ලබුගම ලංකානන්ද

මහානායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින් කරනලද

පාඨශෝධන පූර්වක සිංහල අනුවාදය

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

විසින් සම්මත යි

බු. ව. 2550
ක්‍රි. ව. 2006

Buddha Jayanti Tripitaka Series, Volume 39

The Thirty-fourth Book in the

Suttanta-Pitaka

Khuddaka-Nikāya (18)

34

NETTIPPAKARANA

With the Sinhala translation & edition

by

The Venerable Pandita Labugama Lankānanda Mahānāyaka Thero

Principal of Pravacanodaya Pirivena

Molligoda, Wadduwa

නමෝ තස්ස භගවතෝ සබ්බධම්මේසු අප්පටිහතඤාණචාරස්ස දසබලධරස්ස
චතුවේසාරජ්ජවිසාරදස්ස සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මස්සාමිස්ස
තථාගතස්ස සබ්බඤ්ඤුනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස !!!

භාග්‍යවත් වූ සියලු ධර්මයන්හි නොපැකිල ඤානචාර සහිත වූ දසබලධාරී වූ
චතුර්වෛශාරදත්ව විශාරද වූ සියලු සත්වයන්ට උත්තම වූ ධර්මයට ඊශ්වර වූ ධර්මරාජ වූ
ධර්මස්වාමී වූ තථාගත වූ සර්වඥ වූ සම්මා සම්බුදුනට නමස්කාර කරමි !!!

කෙළලක්ෂයක් සක්වලයන්හි සියලු ආර්යයෝ ද සියලු සත්පුරුෂයෝ ද
මාගේ නමස්කාරය පිළිගනිත්වා !!!

<u>බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා</u>
<u>පරිගණක ගත කර නොමිළයේ බෙදාහැරීමේ</u>
<u>මහා ධර්ම දානමය පුණ්‍යකර්මය</u>

“අපාරුතා තේසං අමතස්ස ද්වාරා
යේ සෝතවන්තෝ පමුඤ්චන්තු සද්ධං”

“කන් ඇත්තාහු සැදැහැ මුදත්වා
ඔවුනට අමා දොර විවෘත කරන ලදී”

අප භාග්‍යවත් අර්හත් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රථම අනුසාසනය මෙහි ලා සිහි කිරීම ත්‍රිපිටක ශ්‍රී සද්ධර්මය පරිශීලනය කරන්නා වූ පින්වතුන්ගේ අභිවෘද්ධිය පිණිස ම වන බව අපගේ හැඟීම ය.

සැම කල්හි ඤාන සම්ප්‍රයුක්ත ව ක්‍රියා කරන්නා වූ සියලු සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලාගේ පලමු අනුශාසනය, බුද්ධ රත්නය කෙරෙහි ගෞරව කරන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ සම්මා සම්බුදු බෝධිය අදහන්නා වූ කවර නම් පුද්ලයෙකු නො සළකා හිඳිත් ද ? චතු වෛශාරදත්ව සහිත වූ දශ බල සහිත වූ අනාවරණ ඤාන සහිත වූ සර්වඥ වූ මහා කාරුණිකයන් වහන්සේ පවා නිවන අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස ධම්මානුධම්ම ප්‍රතිපදාව ආරම්භ කරන පුද්ගලයා තුල ‘සද්ධා’ නම් වූ ගුණය අත්‍යාවශ්‍ය ය යන්න අවධාරනය කරන සේක.

මෙම ත්‍රිපිටක ශ්‍රී සද්ධර්මය සැක නොකළ යුතු ය. සැක කරමින් හදාරන ලෞකික ශිල්ප ශාස්ත්‍ර පවා පරිපූර්ණ ව නො පිහිටන බව සිහි ඇතිව බැලීමෙන් නුවණ ඇත්තාහට දැක ගත හැකි ය. පුරුෂයා ශ්‍රේෂ්ඨ බවට පමුනු වන්නා වූ සද්ධා ධනය සහිත ව (“සද්ධීධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං”) මෙම ධර්ම රත්නය පරිශීලනය කරන්නාහට සද්ධා අංගයෙන් ලැබිය යුතු සියල්ල ලැබෙනු නො අනුමාන ය. එසේ ම සිහියෙන් ලැබිය යුතු කොටස ද වීර්යයෙන් ලැබිය යුතු කොටස ද සමාධියෙන් ලැබිය යුතු කොටස ද ප්‍රඥාවෙන් ලැබිය යුතු කොටස ද ලැබෙන පරිදි සද්ධා, සති, විරිය, සමාධි සහ ප්‍රඥා යන පංච ධර්මයන් තමා තුල ඇති කර ගෙන මහත් වූ ගෞරවය සහිත ව ධර්මාවබෝධය පිණිස ම යොමු වූ දැඩි අධිෂ්ඨානයෙන් මෙම ධර්ම පුස්තක පරිශීලනය කළ යුතු ය. අපගේ බුද්ධ ශාසනයෙහි

ධර්ම ශ්‍රවනයෙන් මග ඵල ලැබුවෝ ම අධික ය. විමුක්තිය ලබන්නා වූ ක්‍රම වේදයන් පහක් විස්තර කරන්නා වූ අංගුත්තර පංචක නිපාතයෙහි 'විමුත්තායතන' සූත්‍රයෙහි නිවන ලබන ක්‍රම වේද සතරක් ම ධම්ම දේශණාමය සහ ධම්ම සවනමය පුණ්‍ය කර්ම ඇසුරින් සිදුවන බව පැහැදිලි කර ඇත. පස්වැනි ක්‍රම වේදය භාවනාමය පුණ්‍ය කර්මය ප්‍රගුණ කිරීමෙන් සාර්ථක වන බව ද එහි සඳහන් වේ.

මහත් වූ ගෞරවාදරයෙන් මහා සුගතයන් වහන්සේගේ අනුශාසනය පිළිපදින්නා වූ අප්‍රමාදී ව ධම්මානුධම්ම ප්‍රතිපදාව වඩන්නා වූ සියලු සත්නට, ත්‍රෛකාලික වූ සියලු දුකින් මිදී ලබන්නා වූ අජර වූ අමර වූ අමා මහ නිවන අවබෝධ වීම පිණිස මෙම මහඟු පුණ්‍ය කර්මය උපනිශ්‍රය වේවා !

ආර්යයන් වහන්සේලා පහළවීමෙන් සිරිලක බැබලේවා !

බුද්ධ ශාසනය දියුණුවී චිරස්ථිතික වේවා !

ලෝ සත්නට සෙත් වේවා !

"අමතං දදෝ ච සෝ හෝති, යෝ ධම්මමනුසාසති"

(*යමෙක් ධර්මානුශාසනය කරන්නේ ද, හේ අමෘතය දෙන්නේ ය*)

මෙම ධර්ම දානමය පුණ්‍ය කර්මය
මෝහ තිමිර විධ්වංසනය කරන්නා වූ ලොවට උතුම් ආලෝකය වූ මහා කාරුණික වූ
සම්මාසම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ සර්වඥතා ඥානයට ද මහා කරුණා ගුණයට ද
පූජෝපහාරයක් ම වේවා !!!

කෙළලක්ෂයක් සක්වලයන්හි සියලු ආර්යයෝ ද සියලු සත්පුරුෂයෝ ද
අපගේ පුණ්‍ය කර්මය අනුමෝදන් වෙත්වා !!!

ශාසනාභිවෘද්ධිකාමී,
සමින්ද රණසිංහ.
2009.06.28

සුත්තන්තපිටකෙ

නෙත්තිප්පකරණං

සූත්‍රාන්තපිටකයෙහි

නෙත්තිප්‍රකරණය

“ තථාගතප්පවෙදිතො භික්ඛවෙ ධම්මවිනයො විවටො විරොචති, නො පටිච්ඡන්නො ”

“ මහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දෙශනා කරන ලද ධර්මය හා විනය විවෘත වූයේ බබළයි, වැසුණේ නො මැ බබළයි, ”

(අඞ්ගුත්තරනිකාය තිකනිපාත භරණ්ඩුවග්ග, 9 සූත්‍රය)

සැලකිය යුතුය : මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 18 හි ඇතුලත් කර ඇත. එම පටුනෙහි මාතෘකාවන් හා පිටු අංක අදාළ පිටු සමඟ සම්බන්ධ කර ඇත. මෙහි කියවීමට ඇති ප්‍රදේශයට වම් පසින් ඇති 'පිටු යොමුව' භාවිතා කිරීමෙන් නැවත පටුනට පැමිණීමට පුලුවන. වම් පසින් පාළි පිටුව ද දකුණු පසින් අදාළ සිංහළ පිටුව ද කියවීම සඳහා VIEW menu PAGE DISPLAY option and select TWO-UP CONTINUOUS යන ක්‍රමය භාවිතා කරන්න.

Please note : The TABLE OF CONTENTS of this book is located in page no:18 and it is linked with associated pages in the book for your convenience. You can easily click on the page number or content description in the 'Table of Contents' and you will be directed to the relevant page. Bookmarks located to the left of reading area can be used to navigate back to 'Table of Contents' Page. If you would like to view Pali page on your left and the relevant Sinhala page on your right select the menu items as follows; VIEW menu PAGE DISPLAY option and select TWO-UP CONTINUOUS.

පටුන

CONTENTS

				පිටුව
සංස්කාරක නිවේදනය ...	...	...		ix
ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය		...	...	xi
සංඥපනය	...	...	...	xiii
පාළි හෝඩිය	...	...	...	xvii
සංකේත නිරූපණය	...	...	...	xviii
විෂය සූචි	...	...	...	xix
නෙත්ති පෙළ හා සිංහල පරිවර්තනය ...			...	2 – 289
සංග්‍රහවාරය	...	...	...	2 – 3
විභාගවාරය	...	...	...	4 – 289
1 උද්දෙසවාරය	...	...	...	4 – 7
2 නිද්දෙසවාරය	...	...	...	8 – 13
3 පටිනිද්දෙසවාරය ...		...	...	14 – 289
ගාථාදිපාදනුක්කමණිකා		...	...	291 – 306
සද්දනාමානුක්කමණිකා		...	...	307
විසෙසපදනුක්කමණිකා...		...	...	309 – 314

නෙත්තිප්පකරණ

සංස්කාරක නිවේදනය

සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් දෙදහස් පන්සිය වසක් පිරිම නිමිත්ත කොටගෙන සංවිධාන වූ ලඞ්කා බෞද්ධමණ්ඩලය මගින් ලොකශාසනාභ්‍යුදය සඳහා ප්‍රාරබ්ධ වූ සත්කාර්යයන් කෙරෙහි අතිශයින් දුර්සට වූයේ, එහෙත් අර්ථාවහ වූයේ නවාඞ්ගශාසන ත්‍රිපිටක පර්යාප්තිය සිංහල භාෂායෙන් පරිවර්තන කොට ප්‍රසිද්ධියට පමුණුවාලීම යැ. ඒ සඳහා දිවයිනෙහි බහුශ්‍රැත වූහ'යි සම්මත වූ මහතෙරවරුන් සූසාලිස් නමක් නභාගෙන 1955 මාර්තු මස, 19 වැනි දින කොළඹ රාජකීය විද්‍යාලයෙහි මුළුදුන් මහාසභාවක දී, ලඞ්කා බෞද්ධමණ්ඩලයෙහි සභාපති වූ ශ්‍රීමත් ජෝන් කොතලාවල අග්‍රාමාත්‍ය තුමන් විසින් ඒ ඒ තෙරවරුන්ට නියමිත වූ පොත් පරිවර්තන කිරීම සඳහා පවරා දෙන ලද්දේය.

නෙත්තිප්පකරණ පාළිය ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලායෙහි එකුන්සාලිස්(39) වැනි ග්‍රන්ථය වෙයි. එය ඛුද්දක නිකායෙහි සතළොස් වැනි ග්‍රන්ථය කොට අප විසින් සලකන ලද්දේය. එහෙත් කිසි තැනෙක මහානිද්දෙස චූළනිද්දෙස දෙක එක් මැ ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් ගෙන, නෙත්තිප්පකරණ පෙටකොපදෙස දෙක බැහැර කොට කුදුගත් සඟිය ග්‍රන්ථ පසළොසකින් යුක්ත කොට දක්වති. තවද, නෙත්තිප්පකරණය ඛුද්දකපාඨ ධම්මපදදිය සෙයින් සඞ්ගීති සමාරූඪ වී යයි කියති. එහෙත් සඞ්ගීතිකථායෙහි එබඳු වචනයෙක් නැත. නෙත්තිප්පකරණය වෙන ම ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් සඞ්ගීතියට නො නැඟීගිය ද එහි හාර නය හා සාසනපට්ඨානය ව්‍යක්ත කරනු සඳහා නොයෙක් තැනින් නභාගත් සූත්‍රප්‍රදෙශ ඒ ඒ නිකායග්‍රන්ථයන්හි දී මැ සඞ්ගීත හෙයින් නෙත්තිප්ප කරණය සඞ්ගීතියට නැඟිණැයි කිය හැකිය. නෙත්තිප්පකරණය සඞ්ගීතියට නැඟුණ ද, නැත ද, බුදුරදුන් වදළ ගම්භීර වූ ලෞකික ලොකොත්තරාර්ථ ප්‍රකාශක සූත්‍රයන්ගේ අර්ථ වර්ණනාව සඳහා නෙත්තිනය අතිශයින් වහල් වෙයි. නෙත්තිනය නොදත් දෙශකයා ධර්මකථිකයෙකැයි නොකියැ හෙයි. මෙසෙයින් උපාදෙය වූ නෙත්තිප්ප-කරණයාගේ අර්ථව්‍යාඛ්‍යානය ද දුෂ්කර වූයේ මැ යි.

නයවිභාග හෙයින් ගම්භීර වූ නෙත්තිප්පකරණයාගේ සිංහලභාෂා පරිවර්තනය පවරා දෙන ලදුයේ දර්ශනවිශාරද, පරවාහැර සිරි වජිරඤාණ නායක හිමිපාණන් වහන්සේට යැ, ත්‍රිපිටක සංස්කාරක මණ්ඩලයේ සම්පාදක ධුරය දරූ උන් වහන්සේට කාර්ය බහුලත්වය හෙතු කොටගෙන එ මැ ග්‍රන්ථපරිවර්තනයෙහි යෙදීමට අවකාශයෙක් කැල මැ නො වී ය. එහෙයින් ඒ දුෂ්කරක්‍රියායෙහි ද යෙදීමට අපට සිදුවිය.

නෙත්තිප්පකරණය සියබසින් තබාලීමට වඩා එහි පාඨශොධනය අතිශයින් ආයාසකර විය, ත්‍රිපිටකයෙහි නානාස්ථානයෙන් නභාගත් නිදර්ශනයන්හි ලෙඛන සඞ්ගීතියෙන් පසු නොයෙක් වර අවියත් ලෙඛකයන් විසින් කරන ලද කලුෂයෝ ද, අල්පශ්‍රැත ශොධක

යන් හෙළාටුවා අපපාඨයෝ ද ග්‍රන්ථයෙහි නොඇතුළු වූහ. එ හැම දුෂ්කරතා මැඩැපියා නිදර්ශිත සූත්‍රප්‍රදෙශයන්ගේ මූලපාඨ සොයා ගොස් ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ බහුශ්‍රැත මහතෙරවරුන්ගේ සහාය ද ඇති වැ පාඨශොධනය හා අර්ථව්‍යාඛ්‍යානය ද නිමහම් කළම්හ.

බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ පළකරවාලීමෙහි පූර්ව නියොජක වූ ලඞ්කා බෞද්ධ මණ්ඩලයට සමග්‍ර බෞද්ධ ලොකයාගේ ප්‍රශංසාව හිමිවිය යුතු ය, ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට අනුග්‍රාහක වූ ශ්‍රී ලඞ්කාද්වීපයෙහි ආදිම පූර්ණ විධායක බලධාරී **ශ්‍රීමත් ජේ. ආර්. ජයවර්ධන ජනාධිපති උතුමාණන්ට** අපගේ ශුභාශීර්වාදය පිරිනමමින් ශ්‍රී ලඞ්කා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සමාජවාදී ජනරජයේ ගරු **සාංස්කෘතික අමාත්‍ය ඊ. ඇල්. බී. හුරුල්ලේ** මැතිතුමාණන් ඇතුළු අමාත්‍යාංශයේ නිලධාරි මහතුන්ට ද, රජයේ මුද්‍රණාලයාධිපතිතුමාට හා ත්‍රිපිටක මුද්‍රණ කාර්යයෙහි නියුක්ත සේවක මණ්ඩලයට ද, ඉෂ්ටාශංසනය කරම්හ. ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට ඉතසිතින් හැම පහසුකම් සලසන මහානායක වාරිකාරාමයෙහි නියුක්ත ඒ. ආර්. පී. සමරසිංහ මහතා ද කෘතඥතායෙන් සඳහන් කරමින් තථාගත ධර්මප්‍රවර්තක කුශලයෙන් හැම දෙන සුවභාගී වෙත්වා'යි ආශංසනය කරම්හ.

මේ වගට :

ලබුගම ලඞ්කානන්ද මහානායක ස්ථවිර,

ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සම්පාදක

1980 සැප්තැම්බර් 12 දින,
මහානායක වාරිකාරාමය,
115, විජේරාම මාවත,
කොළඹ 7.

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

උපදේශක :

මහරගම, වටයවත්තපාර - ශ්‍රී චන්ද්‍රශෙඛරාරාමාධිපති අග්ගමහාපණ්ඩිත බළන්ගොඩ ආනන්දමෛත්‍රෙය මහානායක මහාස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ,

සභාපති :

අහංගම, විද්‍යාචන්ද්‍ර පරිවෙණාධිපති රාජකීය පණ්ඩිත කෝද්දගොඩ ශ්‍රී ඥානාලොක දක්ෂිණලඞ්කායෙහි ප්‍රධාන සඞ්ඝනායකස්ථවිරයන් වහන්සේ,

ප්‍රධාන සම්පාදක :

මොල්ලිගොඩ, ප්‍රවචනොදය පරිවෙණාධිපති රාජකීය පණ්ඩිත ලබුගම ලඞ්කානන්ද ශ්‍රී කල්‍යාණිසාමග්‍රීධර්ම මහාසඞ්ඝසභායෙහි මහානායකස්ථවිරයන් වහන්සේ,

සම්පාදකවරු :

අනුරාධපුර බුද්ධශ්‍රාවක ධර්මපීඨාධිපති හා කිරුලපන පූර්වාරාම, නාරාහේන්පිට අභයාරාම විහාරද්වයාධිපති ශාස්ත්‍රපති, විද්‍යාවිශාරද, රාජකීය පණ්ඩිත, රද්දුල්ලේ සිරි පඤ්ඤාලොක ශ්‍රී කල්‍යාණිසාමග්‍රීධර්ම මහාසඞ්ඝසභායෙහි අනු නායකස්ථවිරයන් වහන්සේ,

හෙරලියාවල, ශ්‍රී සුධර්මාරාමාධිපති, ශාස්ත්‍රපති, විද්‍යාවිශාරද, රාජකීය පණ්ඩිත, වෙඩරුවේ සිරි අනෝමදස්සි ශ්‍රී කල්‍යාණිසාමග්‍රීධර්ම මහාසඞ්ඝසභායෙහි අනු නායකස්ථවිරයන් වහන්සේ,

හිඟුලේ, මාකඩවර විහාරාධිපති රාජකීය පණ්ඩිත, කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර ස්ථවිරයන් වහන්සේ,

කොළඹ, තිඹිරිගස්යායේ අශොකාරාමාධිපති, රජකීය පණ්ඩිත කරදන සිරි පඤ්ඤාලංකාර නායකස්ථවිරයන් වහන්සේ,

අනුරාධපුර බුද්ධශ්‍රාවක ධර්මපීඨයේ බුද්ධ ධර්ම අංශයෙහි මහාචාර්ය, ශාස්ත්‍රාචාර්ය, රාජකීය පණ්ඩිත උඩුවේ ජනානන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ,

ලේඛක :

කොළඹ, බෞද්ධාලොක විහාරාධිපති, පණ්ඩිත, දෙරගමුවේ සිරි ධම්මපාල කොළඹ පළාතේ ප්‍රධාන සඞ්ඝනායකස්ථවිරයන් වහන්සේ,

නෙත්තිප්පකරණ

සංක්ෂේපනය

නෙත්තිශබ්දාර්ථ :

''කෙනට්ඨෙන නෙත්ති : සද්ධම්මනයනට්ඨෙන නෙත්ති'' යි අටුවායෙහි සද්ධර්ම නයනාර්ථය 'නෙත්ති' ශබ්දයෙහි ඇති සේ දක්වති. එසේ මැ ය, තෘෂ්ණාව සත්ත්වයන් කාමාදි භවයට පමුණුවනුයෙන් ''භව නෙත්ති''යි කියනු ලැබේ. එසෙයින් මැ වෛනෙය සත්ත්වයන් ආර්යධර්ම සංඛ්‍යාත නව විධ සද්ධර්මයට පමුණුවා නුයි හාර නය පට්ඨාන යන ධර්මසමුදය ''නෙත්ති''යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ කර්තෘසාධනයෙහි ''නෙත්ති'' ශබ්දයාගේ නිෂ්පත්තිය දතයුතු. හාර–නයාදිය විභාග කොට වදහළ ප්‍රකරණය ද කාර්යොපචාර විසින් ''නෙත්ති'' නම් වී. යළි ''නයන්ති තායා'ති නෙත්ති'' ධර්ම කථිකයෝ නෙත්ති උපදේශය කරණ කොට ගෙන වෛනෙය පුද්ගලයන් දර්ශනමාර්ගයට පමුණුවත් නුයි ''නෙත්ති'' නම් විය. මෙසේ කරණසාධන විසින් හෝ නෙත්ති ශබ්දාර්ථය දතයුතු යැ. යළිදු ධර්මකථිකයන් විසින් තෙල ප්‍රකරණයෙහි ලා වෛනෙයයෝ නිවනට පමුණුවනු ලැබෙත් නුයි ''නියන්ති එත්ථා'ති නෙත්ති''යි අධිකරණ සාධන විසින් හෝ ''නෙත්ති'' නම. නෙත්ති උපදේශයෙන් විනා අවිපරීත සූත්‍රාර්ත්ථාව බොධයෙක් නැත් මැ යි. එසේ මැ ය, සියලු මැ සූත්‍රාර්ත්ථ සංවර්ණනාව නෙත්ති උපදෙශායත්ත වෙයි. ''නෙත්ති'' වැලිත් සූත්‍රයෙන් උපන, සූත්‍රය සම්‍යක් සම්බුද්ධයන් ප්‍රභව කොට ඇත්තේ යි.

කසයින් තෙරණුවෝ :

'' එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං සඞ්ඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං යදිදං මහාකච්චානො'' යි බුදුරදුන් විසින් සංක්ෂිප්ත භාෂිතයාගේ විස්තරයෙන් අර්ථ විභාග කරන සවුවන් කෙරෙහි අගතැන තබා වදළ අසූ මහාශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි දශමස්ථානයෙහි සිටි මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසන සංඛ්‍යාත බුද්ධවචනය අර්ථ වශයෙන් ද ව්‍යඤ්ජන වශයෙන් ද විභාග කරමින් නෙත්තිප්පකරණය වදළහ. එය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසිනුදු පිළිගෙන වදළ හෙයින් බුද්ධ භාෂිතයෙක් මැ විය. කසයින් මහතෙරණුවෝ වනාහි අවන්ති ජනපදයෙහි උදේනී නුවර චණ්ඩප්‍රද්‍යොත රජුගේ පෙරෙවි බමුණු වැ සිටියාහු රජුගේ නියමයෙන් බුදුරදුන් උදේනියට වැඩමවනු සඳහා බුදුන් වෙත එළඹ බණ අසා රහත් වැ එහි භික්ෂු භාවයෙන් පැවිදි වූහ. ඔබ කෘතාධිකාර වශයෙන් බුදුරදුන්ගේ සංක්ෂිප්ත දේශනා අර්ථව්‍යඤ්ජන විසින් සපුරා විභාග කිරීමෙහි සමර්ථ වූහ. අන්‍යත් ශ්‍රාවකයෝ අර්ථ විසින් හෝ ව්‍යඤ්ජන විසින් හෝ එක් ප්‍රකාරයෙකින් මැ සපුරාලීමෙහි සමර්ථ වෙති. එහෙයින් ඔබ මේ විෂයෙහි අග්‍රස්ථානයට සුදුසු වූහ. අඞ්ගුත්තරනිකාය–කාලී සූත්‍රාදියෙහි කච්චායන තෙරණුවන්ගේ ධර්මවිභාග දක්ක හැකිය. විශේෂයෙන්

" මධුපිණ්ඩික, කච්චාන පෙයාාල, පාරායන " යන සූත්‍රාන්තයන් අර්ථොත්පත්ති කොට තෙරණුවෝ අග්‍රස්ථානයෙහි තබනු ලැබූහ. උන්වහන්සේ විසින් මැ නවාඞ්ග ශාසනාර්ථ වර්ණනා සඳහා නය දක්වමින් "නෙත්තිප්පකරණය" දේශනා කරන ලද්දේ යි.

නෙත්තිප්පකරණ :

නෙත්ති දේශනාව ප්‍රකරණ පරිච්ඡෙද විසින් "හාර, නය, පට්ඨාන වශයෙන් තුන් වැදෑරුම් කොට දේශනා කරන ලද්දේය. එහි මුලින් මැ හාරවිචාරයද යළි නයවිචාරය හා පට්ඨාන විචාරය ද වේ. පාළිව්‍යවස්ථාන (පිරිසිඳීම්) විසින් "සංගහවාර, විභාගවාර"යයි වාර දෙකෙකි. එහි සංගහවාරය "යං ලොකො පූජයතෙ" යනාදි ගාථා පසින් පිරිසිඳුනා ලද්දේය. සියලු මැ නෙත්තිනය මේ ගාථා පසින් සංග්‍රහ කරන ලද වෙයි. "පට්ඨානය එහි සංග්‍රහ නො ලද නොයි ප්‍රශ්නයෙක. මූලපදග්‍රහණයෙන් පට්ඨානය සංග්‍රහ වී"යයි කියැ යුතු යැ "අට්ඨාරස මූලපද කුහිං දට්ඨබ්බා සාසනපට්ඨානෙ"යයි (182 පිට) ග්‍රන්ථයෙහි එයි.

විභාගවාරය :

විභාගවාරය වැලිත් උද්දෙස, නිද්දෙස, පටිනිද්දෙස යයි ත්‍රිවිධ වෙයි. එහි "**තත්ථ කතමෙ සොළස හාරා**" යන්නෙහි පටන් **හවන්ති අට්ඨාරස මූලපදනි** යනු හිම් කොට ඇත්තේ උද්දෙසවාර යැ, **අස්සාදදීනවතා** යන්නෙහි පටන් **තෙත්තිංසා එත්තිකා නෙත්ති** යනු අවසන් කොට ඇත්තේ නිද්දෙසවාර යැ. **තත්ථ කතමො දෙශනාහාරො** යන තැන සිට ප්‍රකරණාවසානය තෙක් පටිනිද්දෙසවාර යි.

තවද, පටිනිද්දෙසවාරය 'හාරවිභඞ්ග, හාරසම්පාත, නයසමුට්ඨාන, සාසනපට්ඨාන' යි වාර සතරෙකින් යුක්ත වේ. නොයෙක් උදාහරණ සූත්‍ර එළවමින් එක් හාරයක් දක්වීම **හාරවිභඞ්ගයෙහි** ස්වරූප යි, එක් සූත්‍රයෙක්හි නොයෙක් හාරයන් බැසගෙන සිටුනා අයුරු දක්වීම **හාරසම්පාතයෙහි** ලක්ෂණ යි. මෙ යැ හාරවිභඞ්ග හාරසම්පාතයන්ගේ විශෙෂය.

නොයෙක් සූත්‍රයෙන් නහාගත් තණ්හා අවිජ්ජාදි මූලපදයන් හා සමග චතුස්සත්‍යය යෝජනාව නයසමුට්ඨාන යි. එයින් නන්දියාවට්ටාදි නය උපදනා බැවින් කරණසාධන විසින් **නයසමුට්ඨාන** යී කියනු ලැබේ. **නයභූමි** යනුදු එය මැ යි.

වෛනෙයජනයන්ගේ අධ්‍යාශයානුරූප වැ ඔවුනට හිතසුව සලසනු පිණිස පර්යාප්ති ශාසනයාගේ පැවැත්ම ප්‍රකාරයෙන් ප්‍රකාශ කිරීම **සාසනපට්ඨාන** යි.

වෛනෙයජනයා ආර්යධර්මයට හෝ දර්ශනමාර්ගයට හෝ නිවනට පමුණුවන අර්ථයෙන් '**නෙත්ති**' නම් වන බව කැලැ මැ කියන ලදි. එහි ලා හාරසංවර්ණනාව පළමු කළ යුතු යැ. සොළස හාරයන් දිසාලොචන නයින් දිශාභූත ධර්මයන් පරීක්ෂා කොට අඞ්කුස නයින් නහාගෙන නන්දියාවට්ටාදි තුන් අර්ථනයින් සූත්‍ර නිර්දෙශ කළ යුතු වේ.

විමංශාස්ථාන :

තවද, අඞ්ගුත්තර අටුවාංශයහි ''මධුපිණ්ඩික සුත්ත, කච්චානපෙය්‍යාල, පාරායනසුත්ත'' යන තුන් සූත්‍රාන්තයන් අර්ථොත්පත්ති කොට බුදුහු මහාකච්චායන තෙරණුවන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබූහ''යි දක්වති. නෙත්තිප්පකරණ අටුවාංයෙහි ද ''කච්චායනසංයුත්ත'' යක් සඳහන් වෙයි. එහෙත් කච්චානපෙය්‍යාලය හෝ කච්චායනසංයුත්තය නිකාය ග්‍රන්ථයන්හි දක්නට නැත. ඛන්ධසංයුත්ත නකුලපිතුවර්ගයෙහි 3–4 සූත්‍ර කච්චාන පෙය්‍යාල, කච්චායනසංයුත්ත වශයෙන් සඳහන් කොට ඇතැයි කියැහෙයි. මේ සූත්‍රයන්හි දී සූත්‍රනිපාතයෙහි මාගන්දිය සුත්ත, දීඝනිකායෙහි 'සක්කපඤ්හසුත්ත' යන සූත්‍ර දෙක්හි සංක්ෂිප්ත දේශනා මහාකච්චායන තෙරණුවන් විභාග කොට වදළ සැටි දක්ක හැකිය. දසකඞ්ගුත්තරයෙහි 'කාලී' සූත්‍රය ද සඳහන් කළ යුතුය. මෙපරිද්දෙන් මධුපිණ්ඩික සූත්‍රාදියෙහි ලා සංක්ෂිප්ත දේශනා අර්ථ ව්‍යඤ්ජන විසින් විභාග කොට දේශනා කිරීමෙහි කුශලතාව හේතු කොට ගෙන කසයින් තෙරණුවෝ අග්‍රස්ථානයට පත්වූහ. ඔබ යම් හාරනය ආදි යුක්ති මාර්ගයක් ඇසුරු කොට ඒ ඒ සූත්‍ර විභාග කරන ලද නම් නවාඞ්ග ශාසනාර්ථ වර්ණනාව සඳහා ඒ න්‍යායමාර්ගය තබාලුව මැනැවැ'යි සලකා පසු කලෙක **නෙත්තිප්ප්‍රකරණය** වදරන ලදැයි දත යුතුය.

මහාකච්චායන තෙරණුවෝ නෙත්තිනය දේශනාවට පැමිණ දේසනාහාරාදීන්ගේ ලක්ෂණ ව්‍යක්ත කිරීම පිණිස නිදසුන් දක්වන්නාහු යම් යම් ගාථාධර්මයක්, සූත්‍රපාඨයක් එළවන ලද නම්, බෙහෙවින් සංයුත් සඟියෙහි බැසගෙන සිටි නිදසුන් බව පෙනේ. යළි උදානපාළි, ධම්මපද, ජාතක, අඞ්ගුත්තරනිකාය, ඉතිවුත්තක විමානවත්ථු යන දෙශනා වන්හි සිටි සූත්‍ර බෙහෙවින් දක්වූ අතර දික්සඟි මැදුම්සඟි දෙක්හි සිටි නිදසුන් මඳ වෙයි. මෙහි සිට විමසීමට භාජන කළ යුතු කරුණු ද ඇත. වාසනාභාගිය සූත්‍රයට නිදසුන් කළ ''පිණ්ඩාය කොසලං පුරං'' (200 පිට) යනාදි තුදුස් ගයකින් යුත් වටංසක නම් අනාගත පසේබුදු කෙනකුන් පිළිබඳ පුවත සංගීතියට නැඟුණු පිටක ග්‍රන්ථයක මෙතෙක් හමු වූයේ නැත. එසේ මැ 'ථේරගාථා' හෝ අපදානපාළියෙහි සැඟැහිය යුතු චරිත කීපයකට අයත් සේ පෙනෙන ගාථා ද ඇත. (200–204 පිටු විමසන්න) මෙසේ අප හමුයෙහි ඇති පිටකග්‍රන්ථයක නො පැනෙන ගාථා පසු කලෙක භාණකයන් අතින් ගිලිහී ගියා විය හැකිය. නොහොත් සංගීතිකාරකයන් විසින් සංගීතියට නො නඟන ලද හෝ විය හැකිය.

''අජ්ජතිංසං තතො කප්පා'' (200 පිට) යනාදි ගාථාව සන්ධිත ථේරගාථාංයෙහි ද අපදාන පාළියෙහි (සඞ්ගීත)ද ''එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ'' යනාදි විසින් එ යි, එය සිඛී බුදුරදුන් සඳහන් කරන තැනෙකි. ඒ බුදුහු ලොවැ පහළ වූවාහු මේ කපින් එක්තිස් වැනි කල්ප යෙහි යැ, තිස්වැනි කල්පයෙහි පහළ වූ බුදුකෙනෙක් ද නැත. එයින් මේ නෙත්තිප්ප කරණ පාළිය බුද්ධවංස, ථේරගාථා, අපදානපාළි ආදිය හා විරොධ වෙයි නො යත් : විරුද්ධ නොවේ. 'ඉතො කප්පෙ'යි මේ කපින් එක්තිස් වැනි කපැ'යි කියන ලදුයේත්, 'අජ්ජ තිංසං තතෝ කප්පා' යි සිඛී බුදුරදුන් පහළවූ කල්පය මයර්‍යාදා කොට තිස්කපෙකැයි කී හෙයින් අර්ථයෙන් සම වේ මැ යි. මෙසේ නෙත්තිප්පකරණය ප්‍රගුණ කළ භාණකයන්ගේ පාඨය හා ථේරගාථාදියෙහි එන පාඨය ද ව්‍යඤ්ජනයෙන් පමණක් වෙනස් වූයේ අර්ථයෙන් සම විය. 204–208 පිටු වල ද මෙබඳු ගාථා ඇත. 206 පිට ''එකතිංසම්හිකප්පම්හි'' යනාදි ගාථාව ද සසඳා බලන්නේ මැනැවි. මෙහි පසුව දක්වූ වාසනාභාගිය සූත්‍ර දෙක ම අප හමුයෙහි ඇති 'ථේරගාථා, 'අපදානපාළි' දෙක් හි මැ දක්නට නො ලැබේ.

තවද නෙත්තිප්පකරණයෙහි නිදසුන් වශයෙන් එළවූ ඇතැම් සූත්‍රප්‍රදේශ ත්‍රිපිටකයෙහි කවර තැනෙක සංග්‍රහ වී ඇද්දැ'යි සොයාගත නො හැකි විය. විසි (20) වැනි පිට "යථාහ භගවා ඉදං දුක්ඛන්ති මෙ භික්ඛවෙ බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදයෙ අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං" යනාදි සූත්‍රය බුදුරදුන් දම්සක් පැවැත්වීමෙන් පසු කලෙක වෙනත් නිදානයෙක වෙනත් වස්තුයෙක දේශනා කරන ලද්දක් සේ පෙනේ. මෙ ද විමසීමට භාජන විය යුතුය.

දසබල කථාවට පැමිණ (140 පිට) නිකායග්‍රන්ථයන්හි ද පටිසම්භිදමග්ගයෙහි ද සවැනි තැනට එන ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණය නෙත්තිප්පකරණයෙහි සත්වැනි ඤාණය කොට දක්වති. එය කවර හෙයෙකින් වූ විපර්යාසයෙක් දැයි නිශ්චය කළ නොහැකි විය. ජිනාලඞ්කාරවර්ණනා කාරක තෙරණුවනුදු නෙත්තිප්පකරණය බලා ස්වකීය ග්‍රන්ථය සකස් කළ බව පෙනේ, මෙබඳු තැනුදු ධර්මධරයනට හමුවිය යුතුය.

සඞ්ගහවාරයෙහි "මහාකච්චානෙන නිද්දිට්ඨා" යනු ද හාරවිභඞ්ගවාරයෙහි ඒ ඒ හාරනිගමනයෙහි "තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො" යනු ද නෙත්තිසඞ්ගාහක තෙරුන් විසින් ප්‍රකරණාර්ථ සංග්‍රහ වශයෙන් තබන ලද්දේය.

නෙත්තිප්‍රකරණ වූ කලි සංක්ෂිප්ත දේශනා අර්ථ ව්‍යඤ්ජන විසින් විස්තාරයෙන් අර්ථ විභාග කරන භික්ෂූන් අතුරෙහි අගතැන් ලද මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ විසින් ධරමාන බුදුන් හමුයෙහි සංගෘහීත වැ සම්බුදු රදුන් විසින් අනුමොදිත වැ වාචනා මාර්ගයට නැඟී සූත්‍රසංවර්ණනායෙහි උපයුක්ත වැ පැවැති ප්‍රකරණයක් වන බැවින් එබඳු අන්‍යධර්ම සංග්‍රහයන් මෙන් මැ ප්‍රථම සංගීතියෙහි දී පෘච්ඡා විසර්ජනාදි විසින් වටා ලා සංග්‍රහ කළ යුතු නො වී. සංගීතියට නැඟී ඇදුරොල්හි පවත්වාගෙන එන ලද්දේ යි.

ලබුගම ලඞ්කානන්ද
මහානායක ස්ථවිර.

1980 සැප්තැම්බර් මස 12 වැනි දින,
මොල්ලිගොඩ 'ප්‍රවචනොදය' පිරිවෙන්හි දී යැ.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALA CHARACTERS

VOWELS

අ a	ආ ā	ඉ i	ඊ ī	උ u	ඌ ū	එ e	ඔ o

CONSONANTS

ක ka	ඛ kha	ග ga	ඝ gha	ඞ ṅa
ච ca	ඡ cha	ජ ja	ඣ jha	ඤ ña
ට ṭa	ඨ ṭha	ඩ ḍa	ඪ ḍha	ණ ṇa
ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha	න na
ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha	ම ma

ය ya	ර ra	ල la	ව va	ස sa	හ ha	ළ ḷa	අං aṃ

ක ka	කා kā	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kū	කෙ kē	කො kō
ඛ kha	ඛා khā	ඛි khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛූ khū	ඛෙ khē	ඛො khō
ග ga	ගා gā	ගි gi	ගී gī	ගු gu	ගූ gū	ගෙ gē	ගො gō

Conjunct - Consonants

ක්ක kka	ඤ්ඤ ñña	ත්‍ර tra	ම්ඵ mpha
ක්ඛ kkha	ණ්හ ṇha	ද්ද dda	ම්බ, ඹ mba
ක්‍ය kya	ඤ්ච ñca	ද්ධ ddha	ම්භ mbha
ක්‍ර kri	ඤ්ඡ ñcha	ද්‍ර dra	ම්ම mma
ක්ව kva	ඤ්ජ, ඦ ñja	ද්ව, ඳ dva	ම්හ mha
ඛ්‍ය khya	ඤ්ඣ ñjha	ධ්ව dhva	ය්‍ය yya
ඛ්ව khva	ට්ට ṭṭa	න්ත nta	ය්හ yha
ග්ග gga	ට්ඨ, ඨ ṭṭha	න්ථ ntha	ල්ල lla
ග්ඝ ggha	ඩ්ඩ ḍḍa	න්ද nda	ල්‍ය lya
ඞ්ක ṅka	ඩ්ඪ ḍḍha	න්ධ ndha	ල්හ lha
ග්‍ර grạ	ණ්ණ ṇṇa	න්න nna	ව්හ wha
ඞ්ඛ ṅkha	ණ්ට ṇṭa	න්හ nha	ස්ස ssa
ඞ්ග ṅga	ණ්ඨ ṇṭha	ප්ප ppa	ස්ම sma
ඞ්ඝ ṅgha	ණ්ඩ, ඬ ṇḍa	ප්ඵ ppha	ස්ව sva
ච්ච cca	ණ්හ ṇha	බ්බ bba	හ්ම hma
ච්ඡ ccha	ත්ත tta	බ්භ bbha	ව්හ vha
ජ්ජ jja	ත්ථ ttha	බ්‍ර bra	ළ්හ lha
ජ්ඣ jjha	ත්ව tva	ම්ප mpa	

ා â	ි i	ී ī	ු u	ූ ū	ෙ e	ො ō

සංකේත නිරූපණය

ABBREVIATIONS

සිමු — සිංහලාක්ෂරයෙන්, මුද්‍රිත නෙත්තිප්පකරණය,

මජසං — බුරුමරට - ඡට්ඨසංගීතියෙන් ශෝධිත නෙත්තිප්පකරණය

පු — අට්ඨකථාගත - පුරාණපාඨාන්තර,

නෙඅ — අට්ඨකථා - නෙත්තිප්පකරණට්ඨ කථා,

නාප්වි — අනියත ග්‍රන්ථාන්තරපාඨ,

උදාන — උදානපාළි,

සං-සංනි— සංයුත්තනිකායපාළි,

මනි — මජ්ඣිමනිකායපාළි,

අනි — අඞ්ගුත්තරනිකාය පාළි,

ම පා — මහාවග්ග පාළි,

ජාතක — ජාතක පාළි,

ධම්මපද — ධම්මපද පාළි,

නෙත්තිප්පකරණ — විෂය සූචි

					පිටඅංක
සංගහවාරො	—	—	—		2 - 3
උද්දෙසවාරො	—	—	—		4 - 7
නිද්දෙසවාරො	—	—	—		8 - 13
පටිනිද්දෙසවාරො	—	—	—		14 - 289
1. දෙසනාහාරවිභඞ්ගො		—	—	14 - 23	
2. විචයහාර	,,	—	—	22 - 39	
3. යුත්තිහාර	,,	—	—	38 - 45	
4. පදට්ඨානහාර	,,	—	—	46 - 49	
5. ලක්ඛණහාර	,,	—	—	50 - 53	
6. චතුබ්‍යූහහාර	,,	—	—	52 - 65	
7. ආවට්ටහාර	,,	—	—	64 - 75	
8. විභත්තිහාර	,,	—	—	74 - 77	
9. පරිවත්තනහාර	,,	—	—	78 - 81	
10. වෙවචනහාර	,,	—	—	80 - 87	
11. පඤ්ඤත්තිහාර	,,	—	—	86 - 95	
12. ඔතරණහාර	,,	—	—	96 - 105	
13. සොධනහාර	,,	—	—	104 - 107	
14. අධිට්ඨානහාර	,,	—	—	106 - 415	
15. පරික්ඛාරහාර	,,	—	—	114 - 119	
16. සමාරොපණහාර		—	—	118 - 125	

1. දෙසනාහාර සම්පාතො		—	—	124 - 127
2. විචයහාර	,,	—	—	126 - 149
3. යුත්තිහාර	,,	—	—	148 - 151
4. පදට්ඨානහාර	,,	—	—	150 - ,,
5. ලක්ඛණහාර	,,	—	—	,, - ,,
6. චතුබ්‍යූහහාර	,,	—	—	,, - 153
7. ආවට්ටහාර	,,	—	—	152 - ,,
8. විභත්තිහාර	,,	—	—	152 - 153
9. පරිවත්තනහාර	,,	—	—	,, - ,,
10. වෙවචනහාර	,,	—	—	,, - ,,

				පිට්ඨඞ්කා
11. පඤ්ඤත්තිහාර	,,	—	—	154 - 155
12. ඔතරණහාර	,,	—	—	,, - ,,
13. සොධනහාර	,,	—	—	,, - ,,
14. අධිට්ඨානහාර	,,	—	—	,, - 157
15. පරික්ඛාරහාර	,,	—	—	156 - ,,
16. සමාරොපණහාර	,,	—	—	,, - ,,
නයසමුට්ඨානං	—	—	—	158 - 183
සාසනපට්ඨානං	—	—	—	182 - 289

නෙත්තිප්පකරණං

නෙත්තිප්‍රකරණය

නෙත්තිප්පකරණං

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මා සම්බුද්ධස්ස

සංගහවාරො

1. යං ලොකො පූජයතෙ-සලොකපාලො සදා නමස්සති ච,
තස්සෙතං සාසනවරං-විදූහි ඤෙය්‍යං නරවරස්ස.

2. ද්වාදස පදානි සුත්තං-තං සබ්බං බ්‍යඤ්ජනඤ්ච අත්ථො ච,
තං විඤ්ඤෙය්‍යං උභයං-කො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනං කතමං.

3. සොළස හාරා නෙත්ති-පඤ්ච නයා සාසනස්ස පරියෙට්ඨි,
අට්ඨාරස මූලපදා-මහාකච්චායනෙන[1] නිද්දිට්ඨා.[2]

4. හාරා බ්‍යඤ්ජනවිචයො-සුත්තස්ස නයා තයො ච සුත්තත්ථො,
උභයං පරිග්ගහීතං-වුච්චති සුත්තං යථාසුත්තං.

5. යා චෙව දෙසනා යං ච-දෙසිතං උභයමෙව විඤ්ඤෙය්‍යං,
තත්‍රායමානුපුබ්බී-නවවිධ සුත්තන්තපරියෙට්ඨී'ති.

---

1. මහාකච්චානෙන - මජසං.
2. කච්චායනගොත්ත නිද්දිට්ඨා - පෙ.

නෙත්තිප්‍රකරණය

භගවත් අර්හත් වූ ඒ සම්මාසම්බුද්ධරජාණන් වහන්සේට නමස්කාර වේවා.

සංග්‍රහවාරය

1. ඉන්ද්‍ර යම වරුණ කුවෙර යන ලොකපාලකයන් හෝ සතරවරම්රජුන් සහිත වූ ලෝවැසියා යම් පුරුෂොත්තමයක්හු පුද ද, දවරය නමස්කාරත් කෙරේ ද, ඒ අග්‍රපුද්ගල වූ නරොත්තමයාගේ තෙල උතුම්සස්න කර්මඵල හා කුශලාකුශලාදිභෙද ධර්මයන් දන්නා නුවණැති මිනිසුන් විසින් දතයුත්තේ යි.

2. ත්‍රිපිටක පර්‍යාප්ති සඞ්ඛ්‍යාත සූත්‍රය දෙලොස්පද වෙයි, සූත්‍ර යයි කියනලද ඒ හැම බුද්ධවචනය ව්‍යඤ්ජන ද අර්ත්ථ ද වෙයි. වාච්‍ය වාචකභාවයෙන් සම්බන්ධ වූ ඒ අර්ත්ථව්‍යඤ්ජන දෙක 'අර්ත්ථ කවරෙ යැ, ව්‍යඤ්ජන කිමැ' යි ස්වරූප හෙයින් දතයුත්තේ යි.

3. දේසනාදි සොළොස් හාරයක් ඇති, නන්දියාවත්තාදි නය පසක් ඇති, කුශලාකුශල විසින් ප්‍රභෙද වූ අටළොස් මූලපදයක් ඇති, පර්‍යාප්තිශාසනයාගේ අර්ත්ථ පර්‍යෙෂණ වූ, අවිපරිත සූත්‍රාර්ත්ථාවබොධයට කාරණ වූ නෙත්තිය පූජ්‍ය වූ කාත්‍යායන මහා ක්ෂීණාස්‍රවයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරනලද්දීය.

4. ෂොඩශහාරයෝ ව්‍යඤ්ජනද්වාරයෙන් සූත්‍රයාගේ අර්ත්ථසංවර්ණනා වෙති. නන්දියාවත්ත තිපුක්ඛල සීහවික්කීළිත යන නයත්‍රය අර්ත්ථද්වාරයෙන් ම සූත්‍රාර්ත්ථ ප්‍රතිපාදනා කෙරෙයි. තෙල හාර නය දෙක අර්ත්ථනිශ්චය විසින් පරිගෘහීත වූයේ සූත්‍රානුරූප කොට නොහොත් සියලු සූත්‍රය සංවර්ණනා කෙරෙයි.

5. නෙත්තිසංවර්ණනාවිෂය වූ ව්‍යඤ්ජනප්‍රබන්ධ සංඛ්‍යාත යම් දේශනාවක් ඇද්ද, දේශනාර්ත්ථ සංඛ්‍යාත යම් දේශිතයකුත් ඇද්ද, තෙල දේශනා දේශිත යන දෙක මැ අනුපාද පරිනිර්වාණය පර්‍යන්ත කොට ඇති සම්පත්තිනට කාරණ හෙයින් දතයුත්තේය. ඒ විජානනයෙහි ලා මතු කියන හාරනයානුපූර්වය නවාඞ්ගශාසනයාගේ අර්ත්ථපර්‍යෙෂණ වෙයි.

විභාගවාරො

1. උද්දෙසවාරො

තත්ථ කතමෙ සොළස හාරා: දෙසනා විචයො යුත්ති පදට්ඨානො ලක්ඛණො චතුබ්‍යූහො ආවට්ටො විභත්ති පරිවත්තනො වෙවචනො පඤ්ඤත්ති ඔතරණො සොධනො අධිට්ඨානො පරික්ඛාරො සමාරොපනො ඉති.

තස්සානුගීති:

1. දෙසනා විචයො යුත්ති - පදට්ඨානො ච ලක්ඛණො,
   චතුබ්‍යූහො ච ආවට්ටො - විභත්ති පරිවත්තනො.

2. වෙවචනො ච පඤ්ඤත්ති - ඔතරණො ච සොධනො,
   අධිට්ඨානො පරික්ඛාරො - සමාරොපනො සොළස[1].

3. එතෙ සොළස හාරා - පකිත්තිතා අත්ථතො අසංකිණ්ණා,
   එතෙසං චෙව භවති - විත්ථාරතයා නයවිභත්තී'ති.

තත්ථ කතමෙ පඤ්ච නයා: නන්දියාවට්ටො[2] තිපුක්ඛලො සීහවික්කීළිතො දිසාලොචනො අඞ්කුසො ඉති.

තස්සානුගීති:

4. පඨමො නන්දියාවට්ටො - දුතියො ච තිපුක්ඛලො,
   සීහවික්කීළිතො නාම - තතියො නයලඤ්ජකො[3]

---

1. සොළසො—මජ්ඣං
2. නන්දියාවත්තො—සීමු
3. නයලඤ්චකො—මජ්ඣං.

විභාගවාරය

1. උද්දෙසවාරය

එහි සොළොස් හාරයෝ කවරහ: ආස්වාදදිය විභාග කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇති 'දෙශනා 'හාර යැ, සූත්‍රයෙහි එන පද ප්‍රශ්නාදිය විමසීම ලක්ෂණ වූ 'විචය 'හාර යැ, සූත්‍රාගත අර්ත්ථව්‍යඤ්ජනයන්ගේ යුක්ත්‍යයුක්තිවිචාරණා ලක්ෂණ වූ 'යුක්ති 'හාර යැ, සූත්‍රාගත කුශලාකුශලාදි ධර්මයන්ගේ පදට්ඨාන (ආසන්නකාරණ) නිර්ධාරණ ලක්ෂණ වූ 'පදට්ඨාන 'හාර යැ, සමාන ලක්ෂණ ධර්මයන් නහා දක්වන' ලක්ෂණ 'හාර යැ, ව්‍යඤ්ජනද්වාරයෙන් නිර්වචනාදි විභාවනලක්ෂණ වූ 'චතුබ්‍යූහ 'හාර යැ, සභාගවිෂභාග ධර්මයන් ආවර්තන ලක්ෂණ වූ 'ආවට්ට 'හාර යැ, සඞ්කිලෙසවොදනධර්මයන් විභාග කිරීම ලක්ෂණ වූ 'විභක්ති' හාර යැ, කුශලාකුශලධර්මයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ හෙයින් පරිවර්තන ලක්ෂණ වූ 'පරිවර්තන 'හාර යැ, පර්‍යායශබ්ද දක්වීම ලක්ෂණ කොට ඇති 'වෙවචන' හාර යැ, එක් ධර්මාර්ත්ථයක් විවිධ ප්‍රඥප්තීන් විභාවනලක්ෂණ වූ 'පඤ්ඤත්ති 'හාර යැ, ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදදිද්වාරයෙන් සූත්‍රාර්ත්ථයාගේ අවතරණලක්ෂණ වූ' ඔතරණ 'හාර යැ, සූත්‍රාගතපදපදර්ත්ථාදීන්ගේ ශෝධනලක්ෂණ වූ 'ශොධන 'හාර යැ, සූත්‍රාගතධර්මයන්ගේ සාමාන්‍ය විශෙෂ නිර්ධාරණලක්ෂණ වූ 'අධිට්ඨාන 'හාර යැ, ධර්මයන්ගේ හේතුප්‍රත්‍යය නිර්ධාරණලක්ෂණ වූ 'පරික්ඛාර 'හාර යැ, පදට්ඨානාදිමුඛයෙන් ධර්මයන්ගේ සමාරොපණලක්ෂණ වූ 'සමාරොපන 'හාර යැ යන මොහු යි.

ඒ හාරොද්දෙසයාගේ සුඛග්‍රහණ පිණිස මේ අනුගීති යැ :

1. දේසනා යැ විචය යැ යුක්ති යැ පදට්ඨාන යැ ලක්ඛණ යැ චතුබ්‍යූහ යැ ආවට්ට යැ විභත්ති යැ පරිවත්තන යැ.

2. වෙවචන යැ පඤ්ඤත්ති යැ ඔතරණ යැ සොධන යැ අධිට්ඨාන යැ පරික්ඛාර යැ සමාරොපන යැ යනු සොළොස් හාරයෝ යි.

3. අර්ත්ථහෙයින් අසඞ්කීර්ණ වූ තෙල සොළොස් හාරයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ. මේ සොළොස් හාරයන්ගේ මැ විස්තර හෙයින් නයවිභාගය වේ යයි.

එහි පඤ්චනය කවරේ යැ : තෘෂ්ණා අවිද්‍යා දෙකින් සංකිලෙසපක්ෂයෙහි ද ශමථ විදර්ශනා දෙකින් වොදනපක්ෂයෙහි ද සූත්‍රාර්ත්ථය සිව්සස් සමග යෙදීමෙන් වර්ණනා කරන 'නන්දියාවට්ට' නය යැ, අකුශලමූලයෙන් හා කුශලමූලයෙන් සංකිලෙස වොදන පක්ෂයෙහි සූත්‍රාර්ත්ථ සිව්සස් සමග යොදන 'තිපුක්ඛල' නය යැ, විපර්‍යාසයන්ගෙන් සංකිලෙසපක්ෂයෙහි ද ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් වොදන පක්ෂයෙහි ද සූත්‍රාර්ත්ථ සිව්සස් සමග යොදන 'සීහවික්කීළිත' නය යැ, අර්ත්ථනයත්‍රයට දිසාභූත ධර්මයන් විමසන 'දිසාලොචන' නය යැ, දිසාභූත කුශලාකුශලයන්ගේ සමානයනලක්ෂණ වූ 'අඞ්කුස' නය යැ යන මොහු යි.

ඒ නයොද්දෙසයාගේ මේ අනුගීති යැ :

4. සූත්‍රාර්ත්ථප්‍රකාශක වූ පළමුවැනි 'නන්දියාවට්ට' නය ද දෙවැනි 'තිපුක්ඛල' නය ද තුන්වැනි 'සීහවික්කීළිත' නම් නය ද වෙති.

5. දිසාලොචනමාහංසු-චතුක්කං නයමුත්තමං,
පඤ්චමො අඞ්කුසො නාම-සබ්බෙ පඤ්ච නයා ගතා'ති

තත්ථ කතමානි අට්ඨාරස මූලපදානි : නව පදානි කුසලානි, නව පදානි අකුසලානි.

තත්ථ කතමානි නව පදානි අකුසලානි : තණ්හා අවිජ්ජා ලොභො දොසො මොහො සුභසඤ්ඤා සුඛසඤ්ඤා නිච්චසඤ්ඤා අත්තසඤ්ඤා'ති ඉමානි නව පදානි අකුසලානි, යත්ථ සබ්බො අකුසලපක්ඛො සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡති.

තත්ථ කතමානි නව පදානි කුසලානි : සමථො විපස්සනා අලොභො අදොසො අමොහො අසුභසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අනිච්චසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා'ති. ඉමානි නව පදානි කුසලානි, යත්ථ සබ්බො කුසලපක්ඛො සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡති.

තත්‍රිදං උද්දානං :

6. තණ්හා ච අවිජ්ජාපි ච-ලොභො දොසො තථෙව මොහො ච,
චතුරො ච විපල්ලාසා[1]-කිලෙසභූමී නව පදානි

7. සමථො ච විපස්සනා ච-කුසලානි ච යානි තීණි මූලානි,
චතුරො සතිපට්ඨානා-ඉන්ද්‍රියභූමී නව පදානි.

8. නවහි ච පදෙහි කුසලා-නවහි ච යුජ්ජන්ති අකුසලා පක්ඛා,
එතෙ ඛො මූලපදා-භවන්ති අට්ඨාරස පදානී'ති

1. චත්තාරො විපල්ලාසා – පු.

5. සතරවැනි නයවරය ' දිසාලොචන ' යයි කීහු. පස්වැනි නය ' අඞ්කුස ' නම් වේ. මෙසේ සියලු පඤ්චනය දන්නාලදි.

එහි අටළොස් මූලපදයෝ කවරහ ' නවපද කෙනෙක් කුශලයෝ යැ, නවපද කෙනෙක් අකුශලයෝ යි.

එහි අකුශල නවපදයෝ කවරහ : තණ්හා යැ අවිජ්ජා යැ ලොභ යැ දෙස යැ මොහ යැ සුභසඤ්ඤා යැ සුඛසඤ්ඤා යැ නිච්චසඤ්ඤා යැ අත්තසඤ්ඤා යැ මේ නවපදයෝ අකුශලයෝ යැ. යම් නවපදයකැ සියලු අකුශලපක්ෂය සංග්‍රහයට සමොසරණයට යේ ද එබඳු නවපදයෝ යි.

එහි කුශලනවපදයෝ කවරහ : සමථ යැ විපස්සනා යැ අලොභ යැ අදෙස යැ අමොහ යැ අසුභසඤ්ඤා යැ දුක්ඛසඤ්ඤා යැ අනිච්චසඤ්ඤා යැ අනත්තසඤ්ඤා යැ යන මේ නවපදයෝ කුශලයෝ යැ. යම් නවපදයකැ හැම කුශලපක්ෂය සංග්‍රහයට සමොසරණයට යේ ද එබඳු නවපදයෝ යි.

එහි මේ සංග්‍රහවචන යැ :

6. තෘෂ්ණා ද අවිද්‍යා ද ලොභය ද ද්වේෂය ද එසේ මැ මොහය ද සතර විපර්‍යාසයෝ ද යන නව පදයෝ ක්ලේශභූමි වෙති.

7. ශමථය ද විදර්ශනා ද අලොභාදි තුන් කුශලමූලයෝ ද අශුභසංඥාදි සතර සති පට්ඨානයෝ ද යන නවපදයෝ ශ්‍රද්ධාදි විමුක්තිපරිපාචනීය ඉන්ද්‍රියයන්ගේ සමවසරණ ස්ථාන හෙයින් ඉන්ද්‍රියභූමි නම් වෙත්.

8. ශමථාදි නවපදයෙන් කුශලපක්ෂයෙහි ධර්මයෝ ද තෘෂ්ණාදි නවපදයෙන් අකුශල පක්ෂයෙහි ධර්මයෝ ද යොදනු ලැබෙත්. මෙසේ අටළොස් පදයෝ මූලපද වෙත් යයි.

2. නිද්දෙසවාරො

තත්ථ සංඛෙපතො නෙත්ති කිත්තිතා :

1. අස්සාදදීනවතා[1]-නිස්සරණම්පි ච ඵලං උපායො ච,
ආණත්ති ච භගවතො-යොගීනං දෙසනාහාරො

2. යං පුච්ඡිතඤ්ච විස්සජ්ජිතඤ්ච-සුත්තස්ස යා ච අනුගීති,
සුත්තස්ස යො පවිචයො-හාරො විචයොති නිද්දිට්ඨො.

3. සබ්බෙසං හාරානං-යා භූමී යො ච ගොචරො තෙසං,
යුත්තායුත්තපරික්ඛා[2]-හාරො යුත්තීති නිද්දිට්ඨො.

4. ධම්මං දෙසෙති ජිනො-තස්ස ච ධම්මස්ස යං පදට්ඨානං,
ඉති යාව සබ්බධම්මා-එසො හාරො පදට්ඨානො.

5. වුත්තම්හි එකධම්මෙ-යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා කෙචි,
වුත්තා භවන්ති සබ්බෙ-සො හාරො ලක්ඛණො නාම.

6. නෙරුත්තමධිප්පායො-බ්‍යඤ්ජනමථ දෙසනානිදානඤ්ච,
පුබ්බාපරානුසන්ධි[3]-එසො හාරො චතුබ්‍යූහො

7. එකම්හි පදට්ඨානෙ-පරියෙසති සෙසකං පදට්ඨානං,
ආවට්ටති[4] පටිපක්ඛෙ-ආවට්ටො නාම සො හාරො.

8. ධම්මං ච පදට්ඨානං- භූමිං ච විභජතෙ[5] අයං හාරො,
සාධාරණෙ අසාධාරණෙ ච-නෙය්‍යො විභත්තීති.

9. කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ-නිද්දිට්ඨෙ භාවිතෙ පහීනෙ ච,
පරිවත්තති පටිපක්ඛෙ-හාරො පරිවත්තනො නාම.

---

1. අස්සාදදීනවතො - පු.
2. යුත්තායුත්තිපරික්ඛා - පු, සිමු.
3 පුබ්බාපරෙන සන්ධි - පු.
4. ආවත්තති - සිමු.
5. විභජ්ජතෙ - සිමු.

2. නිද්දෙසවාරය

ඒ උද්දේසපාඨයෙහි සැකෙවින් නෙත්තිප්‍රකරණය කියනලදී. (දැන් ලක්ෂණාදිය නිර්දෙශ කරනු ලැබේ.)

1. සුඛසොමනස්සාදි ආස්වාදය ද ත්‍රෛභූමක සංස්කාර සඞ්ඛ්‍යාත ආදීනවය ද ආර්‍ය්‍ය මාර්ග නිර්වාණ සඞ්ඛ්‍යාත නිස්සරණය ද ශ්‍රුතමයඥානාදි දෙසනාඵලය ද ආර්‍ය්‍යමාර්ගයට පදට්ඨාන වූ පූර්වභාගප්‍රතිපද සඞ්ඛ්‍යාත උපාය ද චතුස්සත්‍යකර්මස්ථානයෙහි යුක්ත ප්‍රයුක්ත වූ වෛනෙයයන් සඳහා ආඥාර්හ වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ විධාන සඞ්ඛ්‍යාත ආණත්ති ද යන මේ (හෙවත් ආස්වාදදීන්ගේ විභාගලක්ෂණ වූ සංවර්ණනා විශෙෂය) ' දෙසනාහාර ' නම් වේ.

2. සූත්‍රයාගේ යම් පාවිජාවකුත් ඇද්ද යම් විසදිමකුත් ඇද්ද අනුගීති සංඛ්‍යාත යම් සංග්‍රහගාථා ඇද්ද, එසේම සූත්‍රාගත ආස්වාදදියකුත් ඇද්ද ඒ හැම සෙවීම ලක්ෂණ කොට ඇති හාරය ' විචයහාර ' නමැයි දක්වන ලද්දේය.

3. සියලු හාරයන්ගේ ව්‍යඤ්ජන සංඛ්‍යාත යම් භූමියක් ඇද්ද සූත්‍රාර්ත්ථ සංඛ්‍යාත යම් ගොචරයෙකුත් ඇද්ද ඒ අර්ත්ථව්‍යඤ්ජනයන්ගේ මහා - අපදෙසයන් හා යුක්ත්‍ය යුක්තිබව දක්වීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ ' යුත්තිහාර ' නමැයි දක්වන ලද්දේය.

4. ජිතපඤ්චමාර වූ බුදුහු දහම් දෙසති. ඒ කුශලාදි භෙද වූ ධර්මයට කාරණ වූ යොනිසොමනසිකාරාදි යම් පදට්ඨානයක් ඇද්ද, මෙසේ සූත්‍රාගත සියලු ධර්මයනට පදට්ඨාන (ආසන්නකාරණ) දක්වීම ලක්ෂණ වූ තෙල හාරය ' පදට්ඨාන ' නම් වේ.

5. කුශලාදි හෝ ස්කන්ධාදි හෝ එක් ධර්මයක් සූත්‍රයෙහි වදළ කල්හි කුශලාදි ස්කන්ධාදි භාවයෙන් සමානලක්ෂණ වූ යම් ධර්ම කෙනෙක් වෙත් ද, ඒ හැම ධර්මයෝ සූත්‍රයෙහි නොදක්වනලද ද එළවා වර්ණනා කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇති ඒ හාරය ' ලක්ඛණ හාර ' නම් වේ.

6. ව්‍යඤ්ජනද්වාරයෙන් සූත්‍රාගත පදනිර්වචන සංඛ්‍යාත නිරුක්තය ද දේශකයන්ගේ අධිප්‍රාය ද යළි දේශනානිදානය ද පූර්වාපරානුසන්ධි ද යන චතුර්විධ ලක්ෂණයන් වර්ණනා කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇති තෙල හාරය ' චතුබ්‍යූහ ' නම් වේ.

7. ආරම්භධාතු ආදි වූ (පරක්කමධාතු ආදියට) පදට්ඨාන වූ එක් ධර්මයක් දේශනා රූඪ කල්හි ඒ ධර්මයට විෂභාගකායෙන් (ප්‍රමාදදියට ආසන්නකාරණ වූ කොසජ්ජාදි) අවශේෂ පදට්ඨානධර්මය ගවේෂණ කෙරෙයි, සොයා ප්‍රතිපක්ෂධර්මයන් ආවර්තන කෙරෙයි, (මෙසේ සභාගවිෂභාග වශයෙන් ආවර්තන ලක්ෂණ වූ) ඒ හාරය ' ආවට්ටහාර ' නම් වේ.

8. සාධාරණවශයෙන් ද, අසාධාරණවශයෙන් ද, කුශලාදිභේද වූ ධර්මය ද විශේෂාධිගමකාරණ වූ පදට්ඨානය ද පෘථග්ජනභූමි ආදි භූමිය ද (යම් හාරයෙක්) විභාග හෙයින් ප්‍රකාශ කෙරේ ද, මේ හාරය ' විභත්තිහාර ' නමැයි දතයුතු.

9. වර්ණනා කරනු ලබන සූත්‍රයෙහි වදළ භාවිතව්‍ය වූ ද ප්‍රහාතව්‍ය වූ ද කුශලාකුශල ධර්මයන් ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ වූ අකුශලකුශලයන්ගේ වශයෙන් පරිවර්තන කෙරෙයි. ඒ හාරය ' පරිවත්තනහාර ' නම් වේ.

10. වෙවචනානි බහූනි තු-සුත්තෙ වුත්තානි එකධම්මස්ස,
යො ජානාති සුත්තවිදූ-වෙවචනො නාම සො හාරො.

11. එකං භගවා ධම්මං- පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙති,
සො ආකාරො ඤෙය්‍යො-පඤ්ඤත්ති නාම හාරො'ති.

12. යො ච පටිච්චුප්පාදො- ඉන්ද්‍රියඛන්ධා ච ධාතුආයතනා,
එතෙහි ඔතරති යො-ඔතරණො නාම සො හාරො.

13. විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ-ගාථාය පුච්ඡිතා යමාරබ්භ,
සුද්ධාසුද්ධපරික්ඛා-හාරො සො සොධනො නාම.

14. එකත්තතාය ධම්මා-යෙපි ච වෙමත්තතාය නිද්දිට්ඨා,
තෙ න විකප්පයිතබ්බා-එසො හාරො අධිට්ඨානො.

15 යෙ ධම්මා යං ධම්මං-ජනයන්තිප්පච්චයා පරම්පරතො,
හෙතුමවකඩ්ඪයිත්වා-එසො හාරො පරික්ඛාරො.

16. යෙ ධම්මා යම්මූලා-යෙ චෙකත්ථා පකාසිතා මුනිනා,
තෙ සමාරොපයිතබ්බා-එස සමාරොපනො හාරො.

17. තණ්හඤ්ච අවිජ්ජම්පි ච-සමථෙන විපස්සනාය යො නෙති,
සච්චෙහි යොජයිත්වා-අයං නයො නන්දියාවට්ටො.[1]

18. යො අකුසලෙ සමූලෙහි-නෙති කුසලෙ ච කුසලමූලෙහි,
භූතං තථං අවිතථං-තිපුක්ඛලං තං නයං ආහු.

19. යො නෙති විපල්ලාසෙහි-කිලෙසෙ[2] ඉන්ද්‍රියෙහි සද්ධම්මෙ,
එතං නයං නයවිදූ-සීහවික්කීළිතං ආහු.

20. වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ-කුසලාකුසලා තහිං තහිං වුත්තා,
මනසා වොලොකයතෙ-තං ඛු දිසාලොචනං ආහු.

1. නන්දියාවත්තො - සී.
2. සංකිලෙසෙ - පු.

10. නවාඞ්ගශාසන සංඛ්‍යාත කෙවළාදහම්හි වදළ එක් පදර්ථයක් පිළිබඳ බොහෝ වූ මැ වෙවචනයන් සූත්‍රයෙහි නිපුණ වූ යම් ධර්මකථිකයෙක් සූත්‍රවර්ණනායෙහි ලා ප්‍රකාශ කෙරෙයි. ඒ හාරය ' වෙවචන ' නම් වේ.

11. භාග්‍යවත් බුදුහු ස්කන්ධාදි එක් ධර්මයක් නික්ෂෙප - ප්‍රභවාදි විවිධ ප්‍රඥප්තීන් දේශනා කෙරෙති. ඒ එක් මැ ධර්මාර්ත්ථයක් අනෙකප්‍රඥප්තීන් පනවන ආකාරය ' පඤ්ඤත්තිහාර ' නමැයි දතයුත්තේය.

12. යම් ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදයෙක් ඉන්ද්‍රිය ස්කන්ධ ධාතු ආයතන කෙනෙක් වෙද්ද සූත්‍රාගත පදර්ත්ථද්වාරයෙන් ඒ ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදදීන්ගේ යම් අවතරණයෙක් ඇද්ද ඒ අවතරණලක්ෂණ වූ සංවර්ණනා විශෙෂය ' ඔතරණහාර ' නම් වේ.

13. ගාථාදේශනායෙහි ලා යම් අර්ථයක් අරභයා විචාළ ප්‍රශ්නය බුද්ධාදීන් විසින් විසඳු කල්හි එහි පද ආරම්භාදීන්ගේ ශොධිතාශොධිතභාවය විචාරණලක්ෂණ වූ ඒ හාරය ' සොධනහාර ' නම් වේ.

14. එකත්තතා සංඛ්‍යාත සාමාන්‍යයෙන් ද වෙමත්තතා සංඛ්‍යාත විශෙෂයෙන් ද යම් ධර්ම කෙනෙක් සූත්‍රයෙහි වදරනලද්දහු ද ඒ ධර්මයෝ (එහි සාමාන්‍ය විශෙෂ කිමැයි) විකල්පන නොකළයුත්තාහුය. මෙසේ ධර්මයන්ගේ සාමාන්‍යවිශෙෂනිශ්චයලක්ෂණ වූ තෙල හාරය ' අධිට්ඨානහාර ' නම් වේ.

15. අවිද්‍යාදි යම් ප්‍රත්‍යයධර්ම කෙනෙක් සංස්කාරාදි යම් ප්‍රත්‍යයොත්පන්නධර්මයක් සහජාතප්‍රත්‍යයභාවයෙන් පරම්පරප්‍රත්‍යයව අනුරූපසන්තානඝටනවශයෙන් උපදවත් ද, ඒ ජනකාදි හෙතුව සූත්‍රයෙන් නිශ්චය කොට වර්ණනා කරන තෙල හාරය ' පරික්ඛාරහාර ' නම් වේ.

16. යම් ශීලාදි ධර්ම කෙනෙක් යම් සමාධිආදි ධර්ම කෙනකුන්ට මූල වූවාහු යළි යම් ධර්ම කෙනෙක් ඒකාර්ථ වූවාහු බුද්ධමුනිහු විසින් වදරනලදහු ද ඒ ධර්මයෝ පදට්ඨානාදි විසින් සමාරොපණ කොට වර්ණනා කළයුත්තාහුය. තෙල ' සමාරොපනහාර ' නම් වේ.

(මෙසේ ගාථා විසින් සොළොස් හාර නිර්දෙශ කොට දන් නය නිර්දේශ කෙරෙති.)

17. යම් සංවර්ණනා විශේෂයෙක් සූත්‍රාගත තෘෂ්ණාවත් අවිද්‍යාවත් සංක්ලේශ පක්ෂයට ද ශමථ විදර්ශනා දෙකින් වොදන පක්ෂයට චතුස්සත්‍යයන් සමග යොද පමුණුවා ද, මේ නය ' නන්දියාවට්ට ' නම් වේ.

18. යම් සංවර්ණනානය විශේෂයෙක් ලෝභාදි අකුශලමූලයන් සමග ද්වාදශ චිත්තොත්පාද සංඛ්‍යාත සියලු අකුශලධර්මයන් ද අලොභාදි කුශලමූලයන් සමග සියලු චාතුර්භූමක කුශලධර්මයන් ද භූත තථ අවිතථ කොට සූත්‍රාර්ත්ථය චතුස්සත්‍යයොජනා ද්වාරයෙන් පමුණුවා ද ඒ නයවිශෙෂය ' තිපුක්ඛල ' නමැයි කීහු.

19. යම් සංවර්ණනානයවිශෙෂයෙක් අශුභයෙහි ශුභ යැ යනාදි චතුර්විධ විපර්යාසයන්ගෙන් ක්ලෙශයන් හෙවත් සංක්ලෙශපක්ෂය ද ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් ප්‍රතිපත්ති ප්‍රතිවෙධ සද්ධර්මය හෙවත් වොදානපක්ෂය ද සියුසස් සමග යොද නයන ලක්ෂණ වූ තෙල නය සද්ධර්මනය දන්නාහු ' සීහවික්කීළිත ' නමැයි කීහු.

20. නන්දියාවට්ටාදි ඒ ඒ අර්ත්ථනය යොදනු සඳහා කරනලද සූත්‍රාර්ත්ථ විස්සජ්ජනයෙහි ලා ඒ ඒ තැන කියනලද ඒ ඒ නයට දිශාභූත වූ යම් කුශලාකුශලධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද, ඒ ධර්මයන් මේ ප්‍රථම දිශා යැ යනාදීන් සිතින් මැ අවලොකන කෙරෙයි, ඒ පරීක්ෂාව මැ ' දිසාලොචන ' යැයි කීහු.

21. ඔලොකෙත්වා දිසලොචනෙන- උක්ඛිපිය යං සමානෙති,
සබ්බෙ කුසලාකුසලෙ-අයං නයො අඞ්කුසො නාම.

22. සොළස හාරා පඨමං-දිසලොචනතො[1] දිසා විලොකයිත්වා,
සංඛිපිය අඞ්කුසෙන හි-නයෙහි තීහි නිද්දිසෙ සුත්තං.

23 අක්ඛරං පදං බ්‍යඤ්ජනං-නිරුත්ති තථෙව නිද්දෙසො,
ආකාරඡට්ඨවචනං-එත්තාව බ්‍යඤ්ජනං සබ්බං.

24. සඞ්කාසනා පකාසනා-විවරණා විභජනුත්තානීකම්මපඤ්ඤත්ති,
එතෙහි ඡහි පදෙහි-අත්ථො කම්මඤ්ච නිද්දිට්ඨං.

25 තීණි ච නයා අනූනා-අත්ථස්ස ච ඡප්පදානි ගණිතානි,
නවහි පදෙහි භගවතො-වචනස්සත්ථො සමායුත්තො.

26. අත්ථස්ස නව පදානි-බ්‍යඤ්ජනපරියෙට්ඨියා චතුබ්බීස,
උභයං සඞ්කලයිත්වා[2] තෙත්තිංසා එත්තිකා නෙත්ති'ති.

නිද්දෙසවාරො නිට්ඨිතො.

---

1. දිසාලොචනෙන - පු.
2. සඞ්ඛෙපයතො - පු.

21. දිසාලොචනනය කරණකොටගෙන ප්‍රථමාදි දිශාභාවයෙන් පරීක්ෂා කොට සූත්‍රයෙන් නභාගෙන හැම කුශලාකුශලධර්මයන් ඒ ඒ නයයොජනාවශයෙන් යම් සමානයනයෙක් (පැමිණැවීමෙක්) ඇද්ද මේ ' අඞ්කුසනය ' නම් වේ.

22. ව්‍යඤ්ජනපර්‍යෙෂණ හෙයින් පළමු කොට සොළසහාරයෝ යෙදියයුත්තාහ. දිසාලොචනනයින් ප්‍රථමදිශාදිය අවලොකන කොට අඞ්කුසනයින් දිශාභූතධර්මයන් සූත්‍රයෙන් නිර්ධාරණ කොට නන්දියාවට්ටාදි තුන්නයින් සූත්‍රය වර්ණනා කරන්නේයි.

23. (දූන් ද්වාදශපද නිර්දෙශ කෙරෙති : ' අක්ඛරං පදං ' යනාදීන්) අපරියොසිත පදයෙහි වර්ණ සංඛ්‍යාත ' අක්ඛර ' යැ, නාමාඛ්‍යාතාදි චතුර්විධ ' පද ' යැ පදයෙන් කියනලද අර්ත්ථප්‍රකාශක පදසමුදයලක්ෂණ වූ වාක්‍යසංඛ්‍යාත ' ව්‍යඤ්ජන ' යැ. වාක්‍යවිභාගයෙන් කියන ලද නිර්වචන සංඛ්‍යාත ' නිරුක්ති ' යැ, එසෙයින් මැ නිරවශෙෂ දෙශනා හෙයින් නිර්වචනවිස්තර සංඛ්‍යාත ' නිද්දෙස ' යැ, පදයන්ගෙන් වාක්‍යවිභාග සංඛ්‍යාත සවැනි වචන වූ ' ආකාර ' යැ, යන ස්යලු ව්‍යඤ්ජනය මෙතෙක් මැ වේ. (ගාථාබන්ධ විසින් ' ආකාර ' පදය අන්තයෙහි ලා කිව ද පදනුක්‍රමතා රිසියහු එය ව්‍යඤ්ජන පදයට අනතුරු කොට ගතයුතුය.)

24. සැකෙවින් ප්‍රකාශ කරන ' සඞ්කාසනා ' යැ, ප්‍රථමප්‍රකාශන සංඛ්‍යාත ' පකාසනා ' යැ, විස්තර කිරීම් සංඛ්‍යාත ' විවරණා ' යැ, විභාග කිරීම් සංඛ්‍යාත ' විභජනා ' යැ, ප්‍රකට කිරීම යයි කියනලද ' උත්තානීකම්ම ' යැ, ප්‍රකාරයෙන් ඤපන සංඛ්‍යාත ' පඤ්ඤත්ති ' යැ යන මේ ෂට්පදයෙන් සූත්‍රාර්ත්ථය ද උද්ඝාටනාදි වූ වෛනෙයයන්ගේ චිත්තප්‍රබොධනක්‍රියාව ද දක්වනලදි. (මේ අර්ත්ථපදයන්ගෙන් පිළිවෙළින් අක්ඛර පද ආදි ව්‍යඤ්ජනපදයෙන් දක්වන අර්ත්ථාකාරය ගන්නා ලද වේ යයි දතයුතු.)

25. අනූන වූ නන්දියාවට්ටාදි තුන් නය ද සඞ්කාසනාදි විසින් ගණන ලද අර්ත්ථපද සය ද යන නවපදයෙන් හෙවත් නව කොටසින් භාග්‍යවත්හුගේ වචනසංඛ්‍යාත සූත්‍රාර්ත්ථය මොනොවට යොදන ලද්දේයි.

26. යථොක්ත අර්ථපද නවය ද ව්‍යඤ්ජනපර්‍යෙෂණ හෙයින් ෂොඩශහාර යැ ව්‍යඤ්ජනපද ෂට්ක යැ කර්මනය දෙක යැ යන සූවිසිපදය දූයි මේ දෙක සම්පිණ්ඩන කොට තෙතිස් නෙත්තිපද කෙනෙක් වෙති. නෙත්ති මෙතෙක් මැ වන්නීය' යි.

(' සංඛෙපයතො ' යන පාඨයෙහි සංක්ෂිප්ත කොට (එක්කොට) ගන්නාහට යැ යන අර්ථ යි. කිසි කෙනෙක් අටළොස් මූලපදයනුදු එක්කොට නෙත්ති අවයව එක් පනසෙකැයි කියති. මූලපද සංවර්ණනා විශෙෂයක් නොවූයෙන් නෙත්තියෙහි ලා නොගිණුබව සැලැකියැ යුතුය.)

නිද්දෙසවාරය නිමි.

3. පටිනිද්දෙසවාරො

3. 1. 1.

දෙසනාහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො දෙසනාහාරො: "අස්සාදාදීනවතා"ති ගාථා, අයං දෙසනාහාරො. කිං දෙසයති: අස්සාදං ආදීනවං නිස්සරණං ඵලං උපායං ආණත්තිං.

"ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසිස්සාමී"ති

තත්ථ කතමො අස්සාදො:

1. "කාමං කාමයමානස්ස තස්ස චෙ තං සමිජ්ඣති,
අද්ධා පීතිමනො හොති ලද්ධා මච්චො යදිච්ඡතී"ති

අයං අස්සාදො,

තත්ථ කතමො ආදීනවො:

2. තස්ස චෙ කාමයානස්ස ඡන්දජාතස්ස ජන්තුනො,
තෙ කාමා පරිහායන්ති සල්ලවිද්ධොව රුප්පතී"ති

අයං ආදීනවො,

තත්ථ කතමං නිස්සරණං:

3. "යො කාමෙ පරිවජ්ජෙති සප්පස්සෙව පදා සිරො,
සො'මං විසත්තිකං ලොකෙ සතො සමතිවත්තතී"ති

ඉදං නිස්සරණං,

තත්ථ කතමො අස්සාදො:

4. "ඛෙත්තං වත්ථුං හිරඤ්ඤං වා ගවාස්සං දාසපොරිසං,
ථියො බන්ධු පුථු කාමෙ යො නරො අනුගිජ්ඣතී"ති

අයං අස්සාදො,

3. පට්ඨිදෙසවාරය

3. 1. 1

දේසනාහාරවිභඞ්ගය

එහි දේසනාහාර කවරෙ යත් : ' අස්සාදදීනවතා ' යන ගාථා යි. මේ දෙසනාහාර යැ. කුමක් දෙශනා කෙරෙති යත් : ආස්වාදය ආදීනවය නිස්සරණය ඵලය උපායය ආණත්තිය යන මේ දෙසති.

'' මහණෙනි, තොපට ආදිකලණ වූ මැදකලණ වූ අවසනැ කලණ වූ අර්ථසම්පත්ති යෙන් සාර්ථ වූ ව්‍යඤ්ජනසම්පත්තියෙන් සව්‍යඤ්ජන වූ එළැවියැයුතු නැතියෙන් ඒකාන්තපරිපූර්ණ වූ හළයුතු නැතියෙන් පරිශුද්ධ වූ දහමක් දෙසමි. සසුන්බඹසර පවසමි '' යි.

එහි ආස්වාද කවරෙ යැ :

1. මනාපිය රූපාදි ත්‍රෛභූමක වස්තුකාමය කැමැතිවන ඒ සත්වහට ඉදින් ඒ කාමවස්තුව සමෘද්ධ වේ නම් (ලැබේ නම්) ඒ සත්ත්ව රිසිවූ කාමය ලැබ ඒකාන්තයෙන් තුටු සිත්ඇතියේ වෙයි.

ඉච්ඡිතලාභ ප්‍රීතිමනස්කතාදිය ආස්වාද කටයුතු හෙයින් මේ ආස්වාද යි.

එහි ආදීනව කවරෙ යැ :

2. වස්තුකාමයන් කැමතිවන උපන් තෘෂ්ණා ඇති ඒ සත්ත්වයාගේ ඒ වස්තුකාමයෝ ඉදින් පිරිහෙත් නම්, එකල්හි හේ අයෝමයාදි ශල්‍යයෙකින් විදුනාලද්දකු සෙයින් පෙළේ යයි.

විපරිණාමානාථායෙන් පෙළෙනුයෙන් මේ ආදීනව යි.

එහි නිස්සරණ කවරෙ යැ :

3. යම් මහණෙක් (ජීවත්වනු කැමැති පුරුෂයෙක්) තමාගේ පාදය කෙරෙන් සර්පයකුගේ හිස සෙයින් වස්තුකාම ක්ලෙශකාමයන් (විෂ්කම්භණ විසින් හෝ සමුච්ඡෙද විසින් හෝ) දුරුකෙරේ ද ඒ මහණ ලොවැ විසත්තිකා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ස්මෘතිමත්ව ඉක්මවාලයි.

මේ නිවන් අරමුණු කොට ඇති මාර්ගඥනයෙන් තෘෂ්ණාව දුරැලීම නිස්සරණ යි.

එහි ආස්වාද කවරෙ යැ.

4. යම් මිනිසෙක් හැල් ආදි කෙත් හෝ ගෘහවස්තු ආදි වතු හෝ අමුරන් හෝ ගවයන් අසුන් හෝ දස්කම්කරුපුරුෂයන් හෝ ස්ත්‍රීන් හෝ නෑයන් හෝ වෙනත් මනාපිය රූපාදි බොහෝ කාමවස්තූන් ක්ලේශකාම වශයෙන් පුනපුනා ප්‍රාර්ථනා කෙරේ ද.

මේ කෙත් වත් ආදීන්ගේ පුනපුනා ප්‍රාර්ත්ථනාව ආස්වාද යි.

තත්ථ කතමො ආදීනවො :

5. "අබලා නං බලීයන්ති මද්දන්තෙ නං පරිස්සයා,
තතො නං දුක්ඛමන්වෙති නාවං භින්නමිවොදකන්ති"

අයං ආදීනවො :

තත්ථ කතමං නිස්සරණං :

6. "තස්මා ජන්තු සදා සතො කාමානි පරිවජ්ජයෙ,
තෙ පහාය තරෙ ඔඝං නාවං සිත්වාව පාරගූ"ති

ඉදං නිස්සරණං,

තත්ථ කතමං ඵලං :

7. "ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං
ඡත්තං මහන්තං යථ වස්සකාලෙ,
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී"ති.

ඉදං ඵලං,

තත්ථ කතමො උපායො :

8. "සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති යදා පඤ්ඤාය පස්සති,
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ එස මග්ගො විසුද්ධියා"ති.

අයං උපායො,

තත්ථ කතමා ආණත්ති :

9. "චක්ඛුමා විසමානීව විජ්ජමානෙ පරක්කමෙ,
පණ්ඩිතො ජීවලොකස්මිං පාපානි පරිවජ්ජයෙ"ති.

"සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු මොඝරාජ"ති ආණත්ති. "සදා සතො"ති උපායො.

"අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච එවං මච්චුතරො සියා"ති ඉදං ඵලං.

එහි ආදීනව කවරේ යැ :

5. අබල වූ කෙලෙස්හු ඒ කාමගිද්ධ මිනිසා (ප්‍රකට වූ ද අප්‍රකට වූ ද) උපද්‍රවයෝ ඔහු මැඩපියති. එහෙයින් සිදුරු වූ නැවකට ජලය වදනා සෙයින් ජාත්‍යාදි දුක ඔහු අනුව යෙයි.

මේ ජාත්‍යාදි දුක් අනුබඳනාබව ආදීනව යි.

එහි නිස්සරණ කවරේ :

6. එහෙයින් සත්ත්ව තෙමේ හැම කල්හි සිහිඇතිවැ කාමයන් දුරුකරන්නේ යැ. මෙසේ ඒ කාමයන් දුරුකොට බිඳුණු නැව දිය ඉස පරතෙර යන්නකු සෙයින් චතුරොඝය තරණය කරන්නේ යි.

මේ චතුරොඝතරණය කොට අනුපාදිශෙෂව පිරිනිවීම නිස්සරණ යි.

එහි ඵලය කවරේ යැ :

7. දානාදි පුණ්‍යධර්මය ඒකාන්තයෙන් ඒ ධර්මයෙහි හැසිරෙන පුහුල්හු (දිට්ඨධම්මික සාම්පරායික අනර්ථයෙන්) රක්නේය. වැසිකලැ මහත් වූ ඡත්‍රය එය ධරන්නහු යම්සේ රකී ද එමෙනි. ධර්මය මොනොවට පරිචිත කල්හි තෙල අනුසස වෙයි : ධර්මචාරි පුද්ගල අපායාදි දුගතියට නොයෙයි යයි.

මේ දිට්ඨධම්මිකාදි අනර්ථයෙන් රැකීම ධර්මයාගේ ඵල යි.

එහි උපාය කවරේ යැ :

8. සියලු සඞ්ඛත සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයොත්පන්නධර්මයෝ අනාත්මයෝ යයි මෙසේ යම් ක්ලේශ (විදසුන් නෙදගන්වා) අනාත්මානුදර්ශන ප්‍රඥයෙන් දකී ද, එකල්හි (පෙර මැ අනිත්‍යදුඃඛයන් දුටුහෙයින්) විදර්ශනාගොචර වූ පඤ්චස්කන්ධදුඃඛයෙහි නිර්වේදයට පැමිණෙයි. තෙල නිර්වේදය විශුද්ධිසංඛ්‍යාත ආර්‍යමාර්ගයට උපාය (මාර්ග) වේ යයි.

මේ නිබ්බිදානය විසුද්ධි අධිගමයට හේතුබැවින් උපාය යි.

එහි ආණත්ති කවර යැ :

9. ඇස්ඇති පුරුෂයෙක් කායිකවීර්‍යය පවත්නා කල්හි විෂමභූමිප්‍රදේශ හෝ චණ්ඩතායෙන් විෂම වූ ඇත් අස් ආදීන් හෝ දුරුකොට යන්නා සේ සත්ලොවැ නුවණැති පණ්ඩිත පුරුෂ පාපයන් දුරලන්නේ යි.

' පවි දුරලියයුතුය ' යනු ධර්මරාජ වූ බුදුරදුන්ගේ අණ යැ. මේ ආණත්ති යි.

මෙසේ වෙන වෙන සූත්‍රයෙහි ආ ඵල උපාය ආණත්ති උදහරණ කොට යළි එක් මැ සූත්‍රයෙහි ආ සැටි දක්වන්නට පාරායනවර්ගයෙහි මොඝරාජසූත්‍රය නිදසුන් කෙරෙති.

' මෝඝරාජය, සියලු මැ සංස්කාරලෝකය (වසයෙහි නො පවත්නාබව සැලකීම වශයෙන් හෝ සිස්බව නුවණින් දකීම වශයෙන් හෝ) ශූන්‍ය වශයෙන් බලව ' යන ධර්මරාජයන් ගේ වචනය විධාන වනුයෙන් ' ආණත්ති ' යැ.

' හැම කල්හි ස්මෘතිමත් වූයෙහි ' යනු ' උපාය යැ. (ස්මෘතියෙන් දර්ශනය වන හෙයිනි.)

' විංශද්වස්තුක ආත්ම (සත්කාය) දෘෂ්ටිය උදුරාපියා (නසා) මෙසේ මරණය ඉක්ම වනුයෙහි වන්නේය ' යන මේ දේශනා ඵලය යි.

(ආස්වාදදිය උදහරණ විසින් දක්වා දූන් පුද්ගලවිභාගයෙන් දේශනාවිභාගය වදරති :)

තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස නිස්සරණං දෙසෙති විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස ආදීනවං ච නිස්සරණං ච දෙසෙති. නෙය්‍යස්ස පුග්ගලස්ස අස්සාදං ච ආදීනවං ච නිස්සරණං ච දෙසෙති.

තත්ථ චතස්සො පටිපදා චත්තාරො පුග්ගලා ච, තණ්හාචරිතො මන්දො සතින්ද්‍රියෙන දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නිය්‍යාති සතිපට්ඨානෙහි නිස්සයෙහි, තණ්හාචරිතො උදත්තො[1] සමාධින්ද්‍රියෙන දුක්ඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නිය්‍යාති ඣානෙහි නිස්සයෙහි, දිට්ඨිචරිතො මන්දො විරියින්ද්‍රියෙන සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නිය්‍යාති සම්මප්පධානෙහි නිස්සයෙහි, දිට්ඨිචරිතො උදත්තො[1] පඤ්ඤින්ද්‍රියෙන සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නිය්‍යාති සච්චෙහි නිස්සයෙහි.

උභො තණ්හාචරිතා සමථපුබ්බඞ්ගමාය විපස්සනාය නිය්‍යන්ති රාගවිරාගාය චෙතොවිමුත්තියා, උභො දිට්ඨිචරිතා විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමෙන සමථෙන නිය්‍යන්ති අවිජ්ජාවිරාගාය පඤ්ඤාවිමුත්තියා.

තත්ථ යෙ සමථපුබ්බඞ්ගමාහි පටිපදාහි නිය්‍යන්ති, තෙ නන්දියාවට්ටෙන නයෙන හාතබ්බා. යෙ විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමාහි පටිපදාහි නිය්‍යන්ති, තෙ සීහවික්කීළිතෙන නයෙන හාතබ්බා.

සචායං හාරො කත්ථ සම්භවති[2]: යස්ස[3] සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති අඤ්ඤතරො වා ගරුට්ඨානියො සබ්‍රහ්මචාරී, සො තං ධම්මං සුත්වා සද්ධං පටිලභති, තත්ථ යා වීමංසා උස්සාහනා තුලනා උපපරික්ඛා, අයං සුතමයී පඤ්ඤා, තථා සුතෙන නිස්සයෙන යා වීමංසා තුලනා උපපරික්ඛා මනසානුපෙක්ඛනා, අයං චින්තාමයී පඤ්ඤා. ඉමාහි ද්වීහි පඤ්ඤාහි[4] මනසිකාරසම්පයුත්තස්ස යං ඤාණං උප්පජ්ජති දස්සනභූමියං වා භාවනාභූමියං වා අයං භාවනාමයී පඤ්ඤා. පරතො ඝොසා සුතමයී පඤ්ඤා. පච්චත්තසමුට්ඨිතා යොනිසොමනසිකාරා චින්තාමයී පඤ්ඤා, යං පරතො ච ඝොසෙන පච්චත්තසමුට්ඨිතෙන ච යොනිසොමනසිකාරෙන ඤාණං උප්පජ්ජති අයං භාවනාමයී පඤ්ඤා.

යස්ස ඉමා ද්වෙ පඤ්ඤා අත්ථි සුතමයී චින්තාමයී ච, අයං උග්ඝටිතඤ්ඤූ, යස්ස සුතමයී පඤ්ඤා අත්ථි චින්තාමයී නත්ථි අයං විපඤ්චිතඤ්ඤූ.[5] යස්ස නෙව සුතමයී පඤ්ඤා අත්ථි න චින්තාමයී, අයං නෙය්‍යො.

සායං ධම්මදෙසනා කිං දෙසයති: චත්තාරි සච්චානි දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ගං. ආදීනවො ඵලං ච දුක්ඛං, අස්සාදො සමුදයො, නිස්සරණං නිරොධො, උපායො ආණත්ති ච මග්ගො, ඉමානි චත්තාරි සච්චානි, ඉදං ධම්මචක්කං.

1 උදත්තො - මජසං. = උදත්ථො - සීමු.
2. සමුට්ඨිතො - නෙ. අ.
3. තස්ස - නෙ. අ.
4. ඉමාසු ද්වීසු පඤ්ඤාසු - පු.
5. විපචිතඤ්ඤූ - සීමු.

එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උද්ඝටිතඥ (උද්දිෂ්ටමාත්‍රයෙන් අවබොධ කරන) පුද්ගලහට නිස්සරණ දේශනාව දෙසනසේක. විපඤ්චිතඥ (විස්තරයෙන් නිර්දිෂ්ට කල්හි අවබොධ කරන) පුද්ගලහට ආදීනවය ද නිස්සරණය ද දෙසනසේක. ප්‍රතිනිර් දේශයෙන් අවබෝධ කරවියයුතු නෙයපුද්ගලහට අස්සාදය ද ආදීනවය ද නිස්සරණය ද දෙසනසේකි.

(ප්‍රතිපදවිභාගයෙන් ඒ පුද්ගලයන් විභාග කෙරෙති.) එහි ප්‍රතිපද සතරක් ද, ප්‍රති පන්නක පුද්ගලයෝ සතරදෙනෙක් ද වෙති : තෘෂ්ණාචරිත ඇති මොහාධික (මන්ද) පුද්ගල ස්මෘතීන්ද්‍රියයෙන් ලැසිවූ අභිඥ ඇති දුක්වූ ප්‍රතිපදයෙන් නිශ්‍රය වූ සතිපට්ඨානයන් ගෙන් නිර්යාණය කෙරෙයි. (සසරදුකින් නික්මයෙයි.) තෘෂ්ණාචරිත ඇති උදත්ථ (.උදරප්‍රාඥ)' පුද්ගල සමාධීන්ද්‍රියයෙන් ශීඝ්‍ර වූ අභිඥ ඇති දුඃඛප්‍රතිපදයෙන් නිශ්‍රය වූ ධ්‍යානයන්ගෙන් නිර්‍යාණය කෙරෙයි. දෘෂ්ටිචරිත ඇති මොහාධිකපුද්ගල වීර්‍යෙන්ද්‍රිය යෙන් ලැසිවූ අභිඥ ඇති සුඛ ප්‍රතිපදයෙන් නිශ්‍රය වූ සම්‍යක්ප්‍රධානයන්ගෙන් නිර්‍යාණය කෙරෙයි. දෘෂ්ටිචරිත ඇති උදත්ථ (උදරප්‍රාඥ) පුද්ගල ප්‍රඥෙන්ද්‍රියයෙන් ශීඝ්‍ර වූ අභිඥ ඇති සුඛප්‍රතිපදයෙන් නිශ්‍රය වූ ආර්‍යසත්‍යයන්ගෙන් නිර්‍යාණය කෙරේ.

තෘෂ්ණාචරිත ඇති පුද්ගලයෝ දෙදෙන ශමථය පූර්වඞ්ගම කොට ඇති විදර්ශනායෙන් රාගවිරාග (රාගප්‍රහාණයකරන) අනාගාමිඵලසමාධියෙන් නිර්‍යාණය කෙරෙති. දෘෂ්ටි චරිතපුද්ගලයෝ දෙදෙනා විදර්ශනාපූර්වඞ්ගම ශමථයෙන් අවිද්‍යාප්‍රහාණය කරන අර්හත් ඵලප්‍රඥයෙන් නිර්යාණය කෙරෙත්.

එහි යම් කෙනෙක් ශමථපූර්වඞ්ගම ප්‍රතිපද දෙකින් සසරදුක ඉක්මවායෙත් ද, ඔහු නන්දියාවට්ටනයින් පමුණුවාලියැයුත්තාහ. යම් කෙනෙක් විදර්ශනාපූර්වඞ්ගම ප්‍රතිපද දෙකින් සසරදුක ඉක්මවායෙත් ද, ඔහු සීහවික්කීළිතනයින් පමුණුවාලියැයුත්තාහ.

ඒ මේ හාරය කොහි ලැබෙයි යත් : ක්ෂණසම්පත් ලැබූ යම් පුහුලක්හට ශාස්තෘන් වහන්සේ හෝ ගරුකටයුතු අන්‍යතර සබ්‍රහ්මචාරී කෙනෙක් හෝ දහම් දෙසති. හේ ඒ දහම් අසා (බුදුන් දහම් කෙරෙහි) සැදැහැ උපදවයි. ඒ යථාශ්‍රැතධර්මයෙහි පද පදර්ත්ථ විමසන විමංසායෙක් ධාරණපරිචයෙහි උත්සාහයෙක් සසඳා තුලනය කිරීමෙක් මහාපදෙස යෙහි බහා පිරික්සීමෙක් වේ ද, මේ ' සුතමයී ' ප්‍රඥ නමු. එසෙයින් ඒ ශ්‍රැතය උපනිශ්‍රය කොට යම් විමසීමෙක් තුලනයෙක් පිරික්සීමෙක් සිතින් පුනපුනා බැලීමෙක් වේ ද, මේ ' චින්තාමයී ' ප්‍රඥ නමු. මේ යථෝක්ත ප්‍රඥදෙකින් රූපාරූපපරිග්‍රහාදි මනසිකාරයෙහි යුක්තප්‍රයුක්ත වූවහුට දර්ශනභූමියෙහි හෝ භාවනාභූමියෙහි හෝ යම් ඥනයෙක් උපදී ද මේ ' භාවනාමය ' ප්‍රඥ නමු. (බුද්ධ . බුද්ධශ්‍රාවකාදි) අනෙකක්හුගේ දේශනාහේතුයෙන් උපන් නුවණ ' සුතමයපඤ්ඤ ' නමු. තමා තුළ පහළවූ යෝනිසොමනසිකාරයෙන් උපන් නුවණ ' චින්තාමයපඤ්ඤ ' නමු. පරතෝඝෝස සංඛ්‍යාත අනෙකක්හුගේ දේශනායෙනුදු තමාතුළ උපන් යෝනිසොමනසිකාර හේතුයෙනුදු යම් නුවණෙක් උපදී ද මේ ' භාවනාමයපඤ්ඤ ' නමු.

යමක්හට ශ්‍රැතමය වූ ද චින්තාමය වූ ද මේ ප්‍රඥවෝ දෙදෙනෙක් ඇද්ද මෙතෙම ' උද්ඝටිතඥ ' නම් වේ. යමක්හට ශ්‍රැතමයප්‍රඥ ඇද්ද, චින්තාමයප්‍රඥ නැද්ද, මෙතෙම විපඤ්චිතඥ නම් වේ. යමක්හට ශ්‍රැතමයප්‍රඥ නොමැ ඇද්ද, චින්තාමයප්‍රඥ නොමැ ඇද්ද මෙතෙම ' නෙයපුද්ගල ' නම් වේ.

මේ යථොක්ත ධර්මදේශනාව කුමක් දෙසයි යත්: චතුස්සත්‍ය යි : දුඃඛ යැ, සමුදය යැ, නිරොධ යැ, මාර්ග යි. ආදීනවය හා ඵලය හා දුඃඛ නම. අස්වාදය සමුදය නම. නිස්සරණය නිරොධ නම. උපාය හා ආණත්ති හා මාර්ග නමී. මේ චතුස්සත්‍ය යි මේ (බුදුරදුන්ගේ සිවසස් විසින් සාමුක්කංසිකදෙසනාව) ධර්මචක්‍ර නම් වේ.

යථා'හ භගවා : "ඉදං දුක්ඛන්ති මෙ භික්ඛවෙ බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං අප්පටිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මිං" (සබ්බං ධම්මචක්කං.)

තත්ථ අපරිමාණා පද අපරිමාණා අක්ඛරා අපරිමාණා බ්‍යඤ්ජනා අපරිමාණා ආකාරා නෙරුත්තා නිද්දෙසා. එතස්සෙව අත්ථස්ස සංකාසනා පකාසනා විවරණා විභජනා උත්තානීකම්මං පඤ්ඤත්ති ඉතිපි'දං දුක්ඛං අරියසච්චං.

"අයං දුක්ඛසමුදයො'ති මෙ භික්ඛවෙ බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං -පෙ- අයං දුක්ඛනිරොධො'ති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා'ති මෙ භික්ඛවෙ බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං අප්පටිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මිං"

තත්ථ අපරිමාණා පද අපරිමාණා අක්ඛරා අපරිමාණා බ්‍යඤ්ජනා අපරිමාණා ආකාරා නෙරුත්තා නිද්දෙසා. එතස්සෙව අත්ථස්ස සංකාසනා පකාසනා විවරණා විභජනා උත්තානීකම්මං පඤ්ඤත්ති ඉතිපි'දං දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදාඅරියසච්චං.

තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි සංකාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, බ්‍යඤ්ජනෙහි විවරති, ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි උත්තානීකරොති, නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤපෙති.[1]

තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි ච පදෙහි ච උග්ඝාටෙති,[2] බ්‍යඤ්ජනෙහි ච ආකාරෙහි ච විපඤ්චයති, නිරුත්තීහි ච නිද්දෙසෙහි ච විත්ථාරෙති. තත්ථ උග්ඝාටනා[3] ආදි, විපඤ්චනා මජ්ඣෙ, විත්ථාරණා පරියොසානං.

සොයං ධම්මවිනයො උග්ඝටියන්තො උග්ඝටිතඤ්ඤුපුග්ගලං විනෙති, තෙන නං ආහු ආදිකල්‍යාණොති, විපඤ්චියන්තො විපඤ්චිතඤ්ඤුපුග්ගලං[4] විනෙති, තෙන නං ආහු : මජ්ඣෙකල්‍යාණොති. විත්ථාරියන්තො නෙය්‍යපුග්ගලං විනෙති, තෙන නං ආහු : පරියොසානකල්‍යාණොති.

තත්ථ ඡප්පදානි අත්ථො : සංකාසනා පකාසනා විවරනා විභජනා උත්තානීකම්මං පඤ්ඤත්ති. ඉමානි ඡප්පදානි අත්ථො. ඡප්පදානි බ්‍යඤ්ජනං : අක්ඛරං පදං බ්‍යඤ්ජනං ආකාරො නිරුත්ති නිද්දෙසො. ඉමානි ඡප්පදානි බ්‍යඤ්ජනං. තෙනාහ භගවා : "ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනන්ති".

---

1. පඤ්ඤපෙති - මජසං.
2. උග්ඝාටෙති - මජසං.
3. උග්ඝාටනා - මජසං.
4. විපචිතඤ්ඤූ - සිමු.

මෙසේ වදළහ, භාග්‍යවත්හු : " මහණෙනි, මා විසින් මේ දුඃඛායඞ්සත්‍යයයි බරණැස් නුවර සමීපයෙහි ඉසිපතන නම් වූ මුවළැව්හි දී මහණක්හු විසින් හෝ බමුණක්හු විසින් හෝ දෙවියකු විසින් හෝ මරකු විසින් හෝ බඹකු විසින් හෝ ලොවැ කිසිවක්හු විසින් හෝ නොවළහාලියැහෙන (ප්‍රතිෂෙධ නොකළ හැකි) අනුත්තර වූ ධර්මචක්‍රය පවත්වන ලද."

ඒ චතුස්සත්‍යධර්මදේශනායෙහි අපරිමාණ පදයෝ අපරිමාණ අක්ෂරයෝ අපරිමාණ ව්‍යඤ්ජනයෝ අපරිමාණ ආකාරයෝ නෛරුක්තයෝ නිර්දෙශයෝ වෙති. තෙල චතුස්සත්‍ය සංඛ්‍යාත අර්ත්ථයාගේ මැ සඞ්කාශන ප්‍රකාශන විවරණ විභාගකිරීම ප්‍රකට කිරීම ප්‍රඥප්ති වෙයි. මෙසෙයිනුදු මේ දුඃඛායඞ්සත්‍යය දතයුතු.

" මහණෙනි, මා විසින් ' මේ දුඃඛසමුදයායඞ්සත්‍යය ' යි බරණැස ඉසිපතන නම් වූ මුවළැව්හි දී අනුත්තර වූ දම්සක් පවත්වන ලද . . . මහණෙනි, මා විසින් ' මේ දුඃඛනිරොධායඞ්සත්‍යය ' යි . . . මහණෙනි, මා විසින් ' මේ දුඃඛනිරොධගාමිනීප්‍රතිපදායඞ් සත්‍යය ' යි බරණැස ඉසිපතන නම් වූ මුවළැව්හි දී මහණකු විසින් හෝ බමුණකු විසින් හෝ දෙවියකු විසින් හෝ මරකු විසින් හෝ බඹකු විසින් හෝ ලොවැ කිසිවක්හු විසින් හෝ ප්‍රතිෂෙධ නොකළහෙන අනුත්තර වූ දම්සක් පවත්වන ලද."

(ද්වාදසපදයන්ගේ අන්‍යොන්‍ය විෂයවිෂයීභාවය දක්වති :) ඒ ආයඞ්සත්‍යදේශනායෙහි අපරිමාණ පදයෝ අපරිමාණ අක්ෂරයෝ අපරිමාණ ව්‍යඤ්ජනයෝ අපරිමාණ ආකාර නෛරුක්ත නිර්දෙශයෝ වෙති. තෙල අර්ත්ථයාගේ මැ සඞ්කාශන ප්‍රකාශන විවරණ විභජන උත්තානීකරණ ප්‍රඥප්ති වේ. මෙසෙයිනුදු මේ දුඃඛනිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදායඞ්සත්‍යය දතයුතු.

ඒ චතුස්සත්‍යදේශනායෙහි භාග්‍යවත්හු අක්ෂරයන් කරණ කොටගෙන සැකෙවින් දෙසනසේක. පදයන්ගෙන් ප්‍රකාශ කරනසේක. ව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන් විවරණ කරන සේක. ආකාරයන්ගෙන් විභාග කරනසේක. නිර්වචනවිභාග සංඛ්‍යාත නිරුක්තීන් ගෙන් ප්‍රකට කරනසේක. නිරවශේෂ දේශනා සංඛ්‍යාත නිර්දේශයන්ගෙන් පනවන සේක.

(ව්‍යඤ්ජනපදයන්ගේ කාර්‍ය්‍යසාධනය දක්වති :) ඒ සිව්සස් දෙසුම්හි භාග්‍යවත්හු අක්ෂරයනුදු පදයනුදු කරණ කොටගෙන උද්දේස කෙරෙති. (.සැකෙවින් වදරති.) ව්‍යඤ්ජනයනුදු ආකාරයනුදු කරණ කොටගෙන නිද්දේස (විපඤ්චන) කෙරෙති. නිරුක්තීනුදු නිර්දෙශයනුදු කරණ කොටගෙන පටිනිද්දේස (විස්තර) කරනසේක. එහි උද්දේසය (දෙශනායෙහි) ආදි වෙයි, නිද්දෙසය මධ්‍ය වෙයි, පටිනිද්දෙසය (විස්තාරණය) පයඞාවසාන වේ.

(දැන් අර්ත්ථපදයන්ගේ ව්‍යාපාරය දක්වති :) ඒ ධර්මවිනය උද්දේස කරනු ලබනුයේ උද්ඝටිතඥ පුද්ගලයා විනයන කෙරෙයි (හික්මවයි.) එයින් ඒ ධර්මවිනය ' ආදිකල්‍යාණ ' යි වදළහ. නිද්දෙස කරනු ලබනුයේ විපඤ්චිතඥ පුද්ගලයා විනයන කෙරෙයි, එයින් ඒ ධර්මවිනය ' මධ්‍යකල්‍යාණ ' යි වදළහ. පටිනිද්දෙස (විස්තර) කරනු ලබනුයේ නෙයපුද්ගලයා විනයන කෙරෙයි, එයින් ඒ ධර්මවිනය ' පයඞාවසාන කල්‍යාණ ' යි වදළහ.

ඒ චතුස්සත්‍යදේශනායෙහි සපද කෙනෙක් අර්ත්ථ යැ : සඞ්කාසනා යැ පකාසනා යැ විවරණා යැ විභජනා යැ උත්තානීකම්ම යැ පඤ්ඤත්ති යි. මේ ෂට්පදයෝ අර්ත්ථ යි. සපද කෙනෙක් ව්‍යඤ්ජන යැ : අක්ඛර යැ පද යැ බ්‍යඤ්ජන යැ ආකාර යැ නිරුක්ති ය. නිද්දෙස යි. මේ ෂට්පදයෝ ව්‍යඤ්ජන යි. එයින් වදළහ, භාග්‍යවත්හු : " ධම්මං වො භික්ඛවෙ, දෙසිස්සාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං " යි.

"කෙවල"න්ති ලොකුත්තරං, න මිස්සං ලොකියෙහි ධම්මෙහි; "පරිපුණ්ණ"න්ති පරිපූරං අනූනං අනතිරෙකං; "පරිසුද්ධං"ති නිම්මලං සබ්බමලාපගතං පරියොදාතං උපට්ඨිතං සබ්බවිසෙසානං. ඉදං වුච්චති තථාගතපදං ඉතිපි තථාගතනිසෙවිතං ඉතිපි තථාගතාරඤ්ජිතං[1] ඉතිපි. අතො චෙතං බ්‍රහ්මචරියං පඤ්ඤායති. තෙනාහ භගවා: "කෙවල පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමී"ති,

කෙසං අයං ධම්මදෙසනා: යොගීනං. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චායනො:

"අස්සාදාදීනවතා-නිස්සරණම්පි ච ඵලං උපායො ච,
ආණත්ති ච භගවතො-යොගීනං දෙසනාහාරො"ති.

නියුත්තො දෙසනාහාරො.

3. 1. 2

විචයහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො විචයො හාරො: "යං පුච්ඡිතං ච විස්සජ්ජිතං චා"ති ගාථා, අයං විචයො හාරො. කිං විචිනති: පදං විචිනති පඤ්හං විචිනති විස්සජ්ජනං විචිනති පුබ්බාපරං විචිනති අස්සාදං විචිනති ආදීනවං විචිනති නිස්සරණං විචිනති ඵලං විචිනති උපායං විචිනති ආණත්තිං විචිනති අනුගීතිං විචිනති සබ්බෙ නව සුත්තන්තෙ විචිනති

යථා කිං භවෙ[2]: යථා ආයස්මා අජිතො පාරායනෙ භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡති.

1. "කෙනස්සු නිවුතො ලොකො (ඉච්චායස්මා අජිතො)
කෙනස්සු නප්පකාසති
කිස්සාභිලෙපනං[3] බ්‍රූසි
කිංසු තස්ස මහබ්භයං"ති.

ඉමානි චත්තාරි පදානි පුච්ඡිතානි, සො එකො පඤ්හො; කස්මා; එකවත්ථුපරිග්ගහා, එවං හි ආහ: "කෙනස්සු නිවුතො ලොකො"ති ලොකාධිට්ඨානං පුච්ඡති. "කෙනස්සු නප්පකාසතී"ති ලොකස්ස අප්පකාසනං පුච්ඡති. "කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසී"ති ලොකස්ස අභිලෙපනං පුච්ඡති. "කිංසු තස්ස මහබ්භයං"ති තස්සෙව ලොකස්ස මහාභයං පුච්ඡති. ලොකො තිවිධො: කිලෙසලොකො භවලොකො ඉන්ද්‍රියලොකො.

---

1. තථාගතාරඤ්ජිතං - සිමු, මජසං.
2. භවෙය්‍ය - පු.
3. කිංසවාභිලෙපනං - පු.

" කෙවලං " යනු : ලෝකෝත්තර වූ ලෞකිකධර්මයන් හා අමිශ්‍ර වූ, " පරිපුණ්ණං " යනු : හාත්පසින් පිරුණු නොඅඩු නොවැඩි වූ, " පරිසුද්ධං " යනු : නිර්මල වූ සියලු මලයන්ගෙන් අපගත වූ පයර්‍යවදාත වූ (උතුරුමිනිස්දහම් සංඛ්‍යාත වූ අධිශීලශික්ෂාදි සංඛ්‍යාත වූ හෝ) සියලු විශේෂයන් එළැඹ සිටුනා තැන් වූ දහමක් යනු යි. මේ ශික්ෂාත්‍රය සංගෘහීත ශාසනබ්‍රහ්මචර්‍යය තථාගත ගඳැත්හු කෙලෙස්ගහන මැඩපියා ගිය මගැයි ද තථාගතයන් විසින් සෙවුනාලදැයි ද තථාගතයන් සර්වඥතාඥනදන්තයෙන් ත්‍රෛභූමක ධර්මයන් තිහිරිකළ තැනැයි ද කියනු ලැබේ. මෙකරුණෙන් තෙල සසුන් බඹසර පැනේ. එයින් වදළහ, භාග්‍යවත්හු : " කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමි " යි.

මේ ධර්මදේශනා කවුරුන් සඳහා ද යත් : චතුස්සත්‍යකර්මස්ථානික යෝගීන් සඳහා යි. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකච්චායන තෙරණුවෝ :

" අස්සාදදීනවතා – පෙ – දෙසනාහාරො " යි.

දෙසනාහාරය යොදනලදි.

3. 1. 2

විචයහාරවිභඞ්ගය

එහි විචයහාර කවරෙ යත් : " යං පුච්ඡිතඤ්ච විස්සජ්ජිතඤ්ච " යන ගාථා යි. මේ විචයහාර යි. කුමක් සොයා ද යත් : පදය සොයයි, ප්‍රශ්නය — විසඳුම — පූර්වාපරය — ආස්වාදය — ආදීනවය — නිස්සරණය — ඵලය — උපාය — ආණත්තිය — අනුගීතිය සොයයි, සියලු සුත්තගෙයයාදි නවසූත්‍රාන්තයන් සොයයි.

ඒ කෙබඳු වෙයි යත් : ආයුෂ්මත් අජිත තෙරණුවෝ පාරායනයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් මෙසේ පැන පුළුවුස්ති :

1. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පුළුවුස්සි) සත්ත්වලොක තෙම කවරක්හු විසින් වසනලද ද ? කුමක් හේතු කොට ප්‍රකාශයට නොපැමිණේ ද ? ඒ ලෝවැසියාට කුමක් අභිලේපන (ඇලීම) යයි වදරනලද ද ? ඒ සත්ත්ව ලෝක හට මහත් භයහේතුව කුමක් ද ? යි.

මේ ප්‍රශ්න විසින් කියනලද පද (වාක්‍ය) සතරෙකි. හේ එක ප්‍රශ්නයෙක් වෙයි. කුමක් හෙයින යත් : ලෝක සංඛ්‍යාත එක් වස්තුවක් මුඛ්‍යවශයෙන් ගත් හෙයිනි. එහෙයින් මැ කියයි : " කෙනස්සු නිවුතො ලොකො " යි සත්ත්වලෝකය මුඛ්‍ය කොට පුළුවුස්සි. " කෙනස්සු නප්පකාසති " යි ලෝකයාගේ ප්‍රකාශ නොවීම පුළුවුස්සි (විචාරයි.) " කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රෑසි " යි ලෝකයාගේ (මක්කටාභිලෙපනයක් සෙයින්) ඇලීම විචාරයි. " කිංසු තස්ස මහබ්භයං " යි එ ලෝකයාගේ මැ මහත් භය විචාරයි. ලෝකය ත්‍රිවිධ යැ : (රාගාදි කෙලෙස් බීහිලි බැවින්) කාමාවචරසත්ත්ව සංඛ්‍යාත ක්ලෙශ ලෝක යැ, රූපාවචරසත්ත්ව සංඛ්‍යාත භවලොක යැ, අරූපාවචරසත්ත්ව සංඛ්‍යාත ඉන්ද්‍රියලොක යි.

තත්ථ විස්සජ්ජනා :

2. "අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො (අජිතාති භගවා)
විවිච්ඡා¹පමාද නප්පකාසති,
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රෑමි
දුක්ඛමස්ස මහබ්භය"න්ති.

ඉමානි චත්තාරි පදානි ඉමෙහි චතූහි, පදෙහි විස්සජ්ජිතානි, පඨමං පඨමෙන, දුතියං දුතියෙන, තතියං තතියෙන, චතුත්ථං චතුත්ථෙන, "කෙනස්සු නිවුතො ලොකො"ති පඤ්හො "අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො"ති විස්සජ්ජනා, නීවරණෙහි නිවුතො ලොකො, අවිජ්ජා නීවරණා හි සබ්බෙ සත්තා ; යථාහ භගවා : "සබ්බසත්තානං භික්ඛවෙ සබ්බපාණානං සබ්බභූතානං පරියායතො එකමෙව නීවරණං වදාමි, යදිදං අවිජ්ජා ; අවිජ්ජානීවරණා හි සබ්බෙ සත්තා සබ්බසො ච භික්ඛවෙ අවිජ්ජාය නිරොධා චාගා පටිනිස්සග්ගා නත්ථි සත්තානං නීවරණන්ති වදාමී"ති. තෙන ච පඨමස්ස පදස්ස විස්සජ්ජනා යුත්තා.

"කෙනස්සු නප්පකාසතී"ති පඤ්හො "විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසතී"ති විස්සජ්ජනා, යො පුග්ගලො නීවරණෙහි නිවුතො සො විවිච්ඡති, විවිච්ඡා නාම වුච්චති විචිකිච්ඡා, සො විචිකිච්ඡන්තො නාභිසද්දහති, අනභිසද්දහන්තො විරියං නාරභති අකුසලානං ධම්මානං පහානාය කුසලානං ධම්මානං සච්ඡිකිරියාය, සො ඉධපමාදමනුයුත්තො විහරති, පමත්තො සුක්කෙ ධම්මෙ න උප්පාදියති, තස්ස තෙ අනුප්පාදියමානා නප්පකාසන්ති, යථාහ භගවා :

3. "දූරෙ සන්තො පකාසන්ති හිමවන්තොව පබ්බතො,
අසන්තෙත්ථ න දිස්සන්ති රත්තිඛිත්තා² යථා සරා."

"තෙ ගුණෙහි පකාසන්ති කිත්තියා ච යසෙන වා"ති.

තෙන ච දුතියස්ස පදස්ස විස්සජ්ජනා යුත්තා.

"කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රෑසී"ති පඤ්හො- "ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රෑමී"ති විස්සජ්ජනා, ජප්පා නාම වුච්චති තණ්හා, සා කථං අභිලිම්පති ; යථාහ භගවා :

"රත්තො අත්ථං න ජානාති රත්තො ධම්මං න පස්සති,
අන්ධතමං තද හොති යං රාගො සහතෙ නර"න්ති.

සා'යං තණ්හා ආසත්තිබහුලස්ස පුග්ගලස්ස එවං අභිජප්පාති කරිත්වා, තත්ථ ලොකො අභිලිත්තො නාම භවති. තෙන ච තතියස්ස පදස්ස විස්සජ්ජනා යුත්තා.

---

1. වෙවිච්ඡා - මජසං.
2. රත්තං ඛිත්තා - මජසං.

එහි මේ විසඳීම යැ :

2. (අජිත' යි බුදුහු වදරති) ධර්මස්වභාව ප්‍රතිච්ඡාදනලක්ෂණ අවිද්‍යාව විසින් සත් ලොව වසන ලද, විචිකිත්සා ප්‍රමාද හේතුයෙන් ප්‍රකාශයට නොපැමිණෙයි, තෘෂ්ණාව අභිලේපන (ඇලීම) යයි කියමි, ජාත්‍යාදි සසරදුක ඒ ලෝකහට මහත් භය වේ යයි.

පෘච්ඡාගාථායෙහි මේ සතරපදයෝ විස්සජ්ජනගාථායෙහි මේ සතරපදයෙන් විසඳනලදහ. ප්‍රථම පදය ප්‍රථම පදයෙන් ද දෙවැන්න දෙවැන්නෙන් ද තෙවැන්න තෙවැන්නෙන් ද සතරවැන්න සතරවැන්නෙන් ද විසඳන ලදි. (ඒ මෙසේයැ : " කෙනස්සු නිවුතො ලොකො " යන ප්‍රශ්නයෙහි " අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො " යනු විසඳීම යැ, නීවරණයන් විසින් ලෝවැසිතෙම වසනලද, එසේ මැය : හැම සත්හු අවිද්‍යා නීවරණ ඇත්තාහ. මේ වදළහ, බුදුහු : ' මහණෙනි, හැම සත්නට හැම ප්‍රාණීන්ට හැම භූතයනට කාරණහෙයින් එක් මැ නීවරණයක් කියමි. ඒ කවර යැ : අවිද්‍යා යි. හැම සත්හු අවිද්‍යානීවරණඇත්තාහු මැය. තවද මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් අවිද්‍යාවගේ අනුත්පාදනිරොධයෙන් ත්‍යාගයෙන් දුරලීමෙන් සත්ත්වයනට නීවරණ නැතැයි කියමි' යි. ඒ " අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො " යන පදයෙන් " කෙනස්සු නිවුතො ලොකො " යන පළමුවන පදයාගේ විසඳීම යොදනලදි.

" කෙනස්සු නප්පකාසති " යන ප්‍රශ්නයෙහි " විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසති " යනු විසඳීම යැ. යම් පුහුලෙක් නීවරණයන් විසින් පිහිත ද, ඒ පුද්ගල සැකකරයි. විචිකිත්සාව " විවිච්ඡා " නමැයි කියනුලැබේ. හේ සැකකරනුයේ නොහදහයි. හැදහිලි නොකරනුයේ අකුශලධර්මයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස කුශලධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂකරනු පිණිස වීර්‍ය්‍යාරම්භ නොකෙරෙයි. හේ මෙලොවැ ප්‍රමාදයෙහි අනුයුක්ත ව වෙසෙයි. ප්‍රමත්ත වූයේ කුශලධර්මයන් සමාදන් කොට නොවැටෙයි. ඔහුගේ සන්තානයෙහි නොපවත්නාවූ ඒ කුශලධර්මයෝ (ඒ පුහුල්හු) ප්‍රකාශ නොකෙරෙත්. මෙසේ වදළහ : බුදුහු —

3. (උත්සන්න කුශලමූල ඇති භාවිත භාවනා ඇති) සාධුහු දුරැ සිටියාහු ද හිමවත් පර්වතය සෙයින් ප්‍රකාශ වෙති. (බුදුනුවණට පැනෙති.) මෙලොවැ අසාධු වූ බාල පුද්ගලයෝ රාත්‍රියෙහි විදුනාලද සරයන් (ඊතල) සෙයින් නොපැනෙත්.

ඒ සජ්ජනයෝ ගුණයන් කරණකොටගෙන කීර්තියෙනුදු පරිවාරයශසිනුදු ප්‍රකාශ වෙත් ' යි.

ඒ " විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසති " යන පදයෙන් " කෙනස්සු නප්පකාසති " යන දෙවැනි පදයාගේ විසඳීම යොදන ලදි.

" කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි " යන ප්‍රශ්නයෙහි " ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි " යනු විසඳීම යැ. තෘෂ්ණාව ' ජප්පා ' නමැයි කියනු ලැබේ. ඒ තෘෂ්ණාව කිසෙයින් (පුරුෂයා රූපාදි විෂයෙහි) අලවයි යත් : මෙසේ වදළහ බුදුහු —

4. රාගයෙන් රත්වූයේ ආත්මාර්ථාදි අර්ථය නොදනී, රාගයෙන් රත්වූයේ කුශලාදි භේද වූ ධර්මය නොදකී, රාග තෙමේ යම් කලෙක මිනිසා සහනය කෙරේද එකල්හි මහත්වූ මෝහාන්ධකාරය වේ ' යයි.

මේ තෘෂ්ණාව ඇලීම (ආසත්තිය) බහුල කොට ඇති පුහුල්හට මෙසේ පර්‍ය්‍යුත්ථාන කාරණ යයි කොට ඒ තෘෂ්ණායෙන් ලොවැසි තෙම වෙසෙසින් ඇලුණේ නම් වේ. තවද ඒ ' ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි ' යන පදයෙන් තුන්වැනි ' කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි ' යන පදයාගේ විසඳීම යොදනලද වේ.

"කිංසු තස්ස මහබ්භය"න්ති පඤ්හො "දුක්ඛමස්ස මහබ්භය"න්ති විස්සජ්ජනා. දුවිධං දුක්ඛං: කායිකං ච චෙතසිකං ච. යං කායිකං ඉදං දුක්ඛං, යං චෙතසිකං ඉදං දොමනස්සං. සබ්බෙ සත්තා හි දුක්ඛස්ස උබ්බිජ්ජන්ති නත්ථි භයං දුක්ඛෙන සමසමං, කුතො වා පන තස්ස උත්තරිතරං, තිස්සො දුක්ඛතා: දුක්ඛදුක්ඛතා විපරිණාමදුක්ඛතා සංඛාරදුක්ඛතා; තත්ථ ලොකො ඔධිසො කදාචි කරහචි දුක්ඛදුක්ඛතාය මුච්චති, තථා විපරිණාමදුක්ඛතාය. තං කිස්ස හෙතු: හොන්ති ලොකෙ අප්පාබාධාපි දීඝායුකාපි. සංඛාරදුක්ඛතාය පන ලොකො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා මුච්චති, තස්මා සංඛාරදුක්ඛතා දුක්ඛං ලොකස්සාති කත්වා දුක්ඛමස්ස මහබ්භයන්ති. තෙන ච චතුත්ථස්ස පදස්ස විස්සජ්ජනා යුත්තා. තෙනාහ භගවා: "අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො"ති.

5. "සවන්ති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායස්මා අජිතො)
සොතානං කිං නිවාරණං,
සොතානං සංවරං බ්‍රූහි
කෙන සොතා පිථීයරෙ"ති[1]

ඉමානි චත්තාරි පදානි පුච්ඡිතානි. තෙ ද්වෙ පඤ්හා; කස්මා: ඉමෙ හි බව්හධිවචනෙන පුච්ඡිතා. එවං සමාපන්නස්ස ලොකස්ස එවං සංකිලිට්ඨස්ස ලොකස්ස කිං වොදානං වුට්ඨානං ඉති: එවං හි ආහ: "සවන්ති සබ්බධි සොතා"ති. අසමාහිතස්ස සවන්ති අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදපමාදබහුලස්ස. තත්ථ යා අභිජ්ඣා අයං ලොභො අකුසලමූලං, යො බ්‍යාපාදො අයං දොසො අකුසලමූලං, යො පමාදො අයං මොහො අකුසලමූලං. තස්සෙවං අසමාහිතස්ස ඡසු ආයතනෙසු තණ්හා සවන්ති: රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. යථාහ භගවා: "සවතීති ඛො භික්ඛවෙ ඡන්නෙ'තං අජ්ඣත්තිකානං ආයතනානං අධිවචනං. චක්ඛු සවති මනාපිකෙසු රූපෙසු, අමනාපිකෙසු පටිහඤ්ඤති, සොතං-පෙ-ඝානං-පෙ-ජිව්හා-පෙ-කායො-පෙ- මනො සවති මනාපිකෙසු ධම්මෙසු අමනාපිකෙසු පටිහඤ්ඤතී"ති.

ඉති සබ්බා ච සවති සබ්බථා ච සවති. තෙනාහ: "සවන්ති සබ්බධි සොතා"ති. "සොතානං කිං නිවාරණ"න්ති පරියුට්ඨානවිඝාතං පුච්ඡති, ඉදං වොදානං. "සොතානං සංවරං බ්‍රූහි කෙන සොතා පිථීයරෙ"ති අනුසයසමුග්ඝාතං පුච්ඡති, ඉදං වුට්ඨානං.

තත්ථ විස්සජ්ජනා[2]:

6. "යානි සොතානි ලොකස්මිං (අජිතාති භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං,
සොතානං සංවරං බ්‍රූමි
පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙ"ති.

1. පිධීයරෙ - මජ්ඣං.
2. විසජ්ජනා - මජ්ඣං.

"කිංසු තස්ස මහබ්භයං" යන ප්‍රශ්නයෙහි : "දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං" යනු විසඳීම යැ. දුක දෙවැදෑරුම් යැ : කායිකදුඃඛ යැ, චෛතසිකදුඃඛ යි. කයෙහි උපන්නේ දුක යැ, සිත්හි උපන්නේ දොම්නසි. එසේ මැයි, සියලු සත්ත්වයෝ දුකට තැතිගනිති. දුක හා සමසම වූ බියෙක් නැත. ඒ දුකට වැඩිතරම් බියෙක් කොහි හෝ යැ. දුක්ඛතා තුනෙකි : දුක්ඛ–දුක්ඛතා යැ, විපරිණාමදුක්ඛතා යැ, සංඛාරදුක්ඛතා යි. එහි ලෝවැසි තෙමේ අවධිවශයෙන් කිසි කලෙක (ආත්මොපක්‍රමමූලකාදි) දුක්ඛ දුක්ඛතායෙන් මිදෙයි. එසේ ම විපරිණාමදුක්ඛතායෙනුදු මිදෙයි. ඒ කවරහෙයින යත් : ලොවැ අල්පාබාධ වූවාහු ද දීර්ඝායුෂ්ක වූවාහු ද වෙත්. සංඛාරදුක්ඛතායෙන් වැලිත් ලෝවැසි අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුයෙන් මිදෙයි. එහෙයින් සංස්කාරදුඃඛය ලොකයාහට දුකැයි කොට ' දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං ' යි වදරන ලදි. එයින් ' කිංසු තස්ස මහබ්භයං ' යන සතරවැනි පදයාගේ විසඳීම යොදන ලද වේ. එයින් වදාළහ, බුදුහු : " අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො " යි.

5. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පුළුවුස්සි :) තෘෂ්ණාදි ශ්‍රෝතස්හු සියලු රූපාදි ආයතන යන්හි ගලාබසිති. ඒ ශ්‍රෝතසුන්ගේ ආවරණය කිම ? ආරක්ෂාව කවර යැයි සේයි. ශ්‍රෝතසුන්ගේ සංවරය වදළමැනැව, කවර දහමකින් තෘෂ්ණාදි ශ්‍රෝතස්හු වසනු ලැබෙත් ද ' යි.

මේ ප්‍රශ්න විසින් පුළුවුස්නාලද වාක්‍ය සතරෙකි : ඒ සතරපදයෝ ප්‍රශ්න දෙකෙකි. කුමක් හෙයින යත් : මේ අර්ථයෝ බහුවචනයෙන් පුළුවුස්නාලද හෙයිනි. මෙසේ ව්‍යසනාපන්න වූ ලෝවැසියාගේ මෙසේ දශක්ලේශවස්තුයෙන් සංක්ලිෂ්ට වූ ලෝවැසියාගේ (ශමථවිදර්ශනාසංඛ්‍යාත) ව්‍යවදානය (මාර්ගසංඛ්‍යාත) ව්‍යුත්ථානය කවරෙ යයි. එසෙයින් මැ කී : "සවන්ති සබ්බයි සොතා" යී. අභිධ්‍යා ව්‍යාපාද ප්‍රමාදබහුල කොට ඇති අසමාහිතයාහට තෘෂ්ණාදි ශ්‍රොතස්හු ගලාබසිති. එහි යම් යම් අභිධ්‍යාවක් ඇද්ද, මේ ලොභඅකුශලමූල යැ, යම් ව්‍යාපාදයෙක් ඇද්ද, මේ ද්වෙශ–අකුශලමූල යැ, යම් ප්‍රමාදයෙක් ඇද්ද, මේ මොහ–අකුශලමූල යි. මෙසේ (නානාලම්බනයෙහි විසුරුණු සිත් ඇති) අසමාහිත වූ ඔහුට ෂඩායතනයෙහි තෘෂ්ණා පවතී : රූපතණ්හා යැ සද්ද තණ්හා යැ ගන්ධතණ්හා යැ රසතණ්හා යැ ඵොට්ඨබ්බතණ්හා යැ ධම්මතණ්හා යි. මේ වදාළහ, බුදුහු : " මහණෙනි, ' සවති ' යනු ආධ්‍යාත්මික වූ ෂඩායතනයනට තෙල නාමෙකි. චක්ෂුස මනවඩන රූපවිෂයෙහි පවතී, අමනාපික රූපයන්හි ගැටෙයි, ශ්‍රොතස . . . ඝ්‍රාණය . . . ජිහ්වාව . . . කාය . . . මනස මනවඩන ධර්මයන්හි පවතී, අමනාපික ධර්මයන්හි ගැටෙ " යයි.

මෙසේ සියල්ලෙනුදු පවතී, සර්වප්‍රකාරයෙනුදු පවතී, එයින් කී : ' සවන්ති සබ්බයි සොතා ' යී. " සොතානං කිං නිවාරණං " යී පර්යුත්ථානයාගේ විඝාතය — නැසීම පුළුවුස්යි. මේ ව්‍යවදාන — පර්යුත්ථානප්‍රහාණ යි. " සොතානං සංවරං බ්‍රෑහි කෙන සොතා පිථීයරෙ " යී අනුසය නැසීම පුළුවුස්සි. මේ මාර්ගසංඛ්‍යාත ව්‍යුත්ථාන යි.

එහි මේ විසඳීම යැ :

6. (අජිත ' යී බුදුහු වදරති :) ලොවැ තෘෂ්ණාදි යම් ශ්‍රොතස් කෙනෙක් වෙත් ද, විදර්ශනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්මෘතිය යැ ඒ ශ්‍රෝතසුන්ගේ ආවරණයැ ආරක්ෂාව නුයි (ඒ ස්මෘතිය ම) ශ්‍රෝතසුන්ගේ සංවරයයි කියමි, මාර්ගප්‍රඥායෙන් තෙල ශ්‍රෝතස්හු (සර්වප්‍රකාරයෙන්) වසනුලැබෙත්. (නූපදියදී සමුච්ඡෙද කරනු ලැබෙති සේයි.)

කායගතාය සතියා භාවිතාය බහුලීකතාය චක්ඛු නාවිඤ්ඡති මනාපිකෙසු රූපෙසු අමනාපිකෙසු න පටිහඤ්ඤති. සොතං -පෙ- ඝානං - ජිව්හා - කායො - මනො නාවිඤ්ඡති මනාපිකෙසු ධම්මෙසු අමනාපිකෙසු න පටිහඤ්ඤති. කෙන කාරණෙන සංවුතනිවාරිතත්තා ඉන්ද්‍රියානං, කෙන තෙ සංවුතා නිවාරිතා: සතිආරක්ඛෙන, තෙනාහ භගවා: "සති තෙසං නිවාරණ"න්ති.

පඤ්ඤාය අනුසයා පහීයන්ති, අනුසයෙසු පහීනෙසු පරියුට්ඨානා පහීයන්ති, තස්ස[1] අනුසයස්ස පහීනත්තා. තං යථා ඛන්ධවන්තස්ස රුක්ඛස්ස අනවසෙසමූලුද්ධරණෙ කතෙ පුප්ඵඵලපවාල[2]ඞ්කුරසන්තති සමුච්ඡින්නා භවති. පිදහිතා පටිච්ඡන්නා, කෙන: පඤ්ඤාය. තෙනාහ භගවා: "පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ"ති.[3]

7. "පඤ්ඤා චෙව සතී ච (ඉච්චායස්මා අජිතො)
නාමරූපං ච මාරිස;
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි
කත්ථෙ'තං උපරුජ්ඣතී"ති.

8. යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි අජිත, තං වදාමි තෙ,
යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති;
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී"ති

අයං පඤ්හො[4] අනුසන්ධිං පුච්ඡති, අනුසන්ධිං පුච්ඡන්තො කිං පුච්ඡති: අනුපාදිසෙසං නිබ්බානධාතුං, තීණි ච සච්චානි සඞ්ඛතානි නිරොධධම්මානි දුක්ඛං සමුදයො මග්ගො, නිරොධො අසඞ්ඛතො. තත්ථ සමුදයො ද්විසු භූමීසු පහීයති: දස්සනභූමියා ච භාවනාභූමියා ච. දස්සනෙන තීණි සංයොජනානි පහීයන්ති: සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බතපරාමාසො: භාවනාය සත්ත සංයොජනානි පහීයන්ති: කාමච්ඡන්දො බ්‍යාපාදො රූපරාගො අරූපරාගො මානො උද්ධච්චං අවිජ්ජා ච නිරවසෙසා[5] තෙධාතුකෙ ඉමානි දස සඤ්ඤොජනානි, පඤ්චොරම්භාගියානි පඤ්චුද්ධම්භාගියානි. තත්ථ තීණි සංයොජනානි සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බතපරාමාසො අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අධිට්ඨාය නිරුජ්ඣන්ති, සත්ත සංයොජනානි කාමච්ඡන්දො බ්‍යාපාදො රූපරාගො අරූපරාගො මානො උද්ධච්චං අවිජ්ජා ච නිරවසෙසා අඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිට්ඨාය නිරුජ්ඣන්ති

යං පන එවං ජානාති: "ඛීණා මෙ ජාතී"ති ඉදං ඛයෙ ඤාණං, "නාපරං ඉත්ථත්තායා"ති පජානාති ඉදං අනුප්පාදෙ ඤාණං, ඉමානි ද්වෙ ඤාණානි අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං, තත්ථ යඤ්ච අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං යඤ්ච අඤ්ඤින්ද්‍රියං ඉමානි අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණන්තස්ස නිරුජ්ඣන්ති. තත්ථ යඤ්ච ඛයෙ ඤාණං යං ච

1. කිස්ස - මජසං.
2. පල්ලව - මජසං.
3. විධීයරෙති - මජසං.
4. පඤ්හො - මජසං.
5. අවිජ්ජාවසෙසා - මජසං

කායගතස්මෘතිය භාවිත කල්හි බහුලීකෘත කල්හි චක්ෂුස මනවඩන රූපවිෂයෙහි (අභිධ්‍යාදීනට ප්‍රවෘත්තිද්වාරවශයෙන් චිත්තසන්තානය හෝ පුද්ගලයා) ආකර්ෂණ නොකෙරෙයි, අමනාපික රූපවිෂයෙහි නොගැටෙයි. ශ්‍රෝතස . . . ඝ්‍රාණය . . . ජිහ්වාව . . . කාය . . . මනස මනවඩන ධර්මයන්හි ආකර්ෂණ නොකෙරෙයි, අමනාපික ධර්මයන්හි නො ගැටේ. කවර හෙයින යත් : ඉන්ද්‍රියයන් සංවෘත-නිවාරිත හෙයිනි. කවරක්හු විසින් ඒ ඉන්ද්‍රියයෝ වසනලද්දහු වළහනලද්දහු ද යත් : සිහි නම් ඇති ආරක්ෂකයා විසිනි. එයින් වදළහ, බුදුහු — " සති තෙසං නිවාරණං " යි.

මාර්ගඥානයෙන් අනුශයධර්මයෝ ප්‍රහීණ වෙති, අනුශය ප්‍රහීණ කල්හි පර්‍යුත්ථාන ක්ලේශයෝ ප්‍රහීණ වෙති. ඒ අනුශය ප්‍රහීණ බැවිනි. යම්සේ කඳ ඇති රුකක්හුගේ නිරවශේෂ කොට මුල් උදුරාලූ කල්හි මල්පලපළු හා අඞ්කුරසන්තතිය සමුච්ඡින්න වේ ද, එසෙයින් අනුශය ප්‍රහීණ කල්හි පර්‍යුත්ථාන ක්ලේශසන්තතිය සමුච්ඡින්න (සිඳුනාලද) වෙයි, වසන ලද වෙයි, ප්‍රතිච්ඡන්න වේ. කවරක්හු විසින යත් : මාර්ගප්‍රඥාව විසිනි. එයින් වදළහ බුදුහු — " පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙ " යි.

7. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ විචාරයි :) නිදුකාණන් වහන්ස, මාර්ග ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද කඳවශේෂ නාමරූපය ද යන මෙල සියල්ල කොතැන්හි ලා නිරුද්ධ වේ ද, මෙල මා විසින් පුළුවුස්නාලදසේක් වදළ මැනව.

8. අජිතය, තෙල (කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති ' යි) යම් ප්‍රශ්නයක් විචාළෙහි ද, එය තොපට කියමි, යම් තැනෙක ලා නාමයත් රූපයත් නිරවශේෂ කොට නිරුද්ධ වේ ද, (එය තොපට කියමි,) ඒ (පශ්චිම) විඥානයාගේ නිරොධය සමග මැ මේ විඥානනිරොධ යෙහි ලා තෙල නාමරූප නිරුද්ධ වේ යයි.

මේ ප්‍රශ්නය අනුසන්ධිය විචාරයි. අනුසන්ධි පුළුවුස්නේ කුමක් විචාරයි යත් : අනුපාදිශේස නිර්වාණධාතුව ද, ප්‍රත්‍යයසමවායෙන් උපන් නිරුද්ධවන පියවිඇති දුක්ඛ යැ සමුදය යැ මග්ග යැ යන තුන් සත්‍යයන් ද විචාරයි. නිරොධසත්‍යය අසංඛත යි. එහි සමුදය දර්ශනභූමියෙහි ද භාවනාභූමියෙහි ද යන භූමි දෙක්හි ප්‍රහීණ වෙයි. දර්ශනයෙන් සක්කායදිට්ඨි යැ විචිකිච්ඡා යැ සීලබ්බතපරාමාස යැ යන තුන්සංයොජනයෝ ප්‍රහීණ වෙති, භාවනායෙන් කාමච්ඡන්ද යැ ව්‍යාපාද යැ රූපරාග යැ අරූපරාග යැ මාන යැ උද්ධච්ච යැ නිරවශේෂ අවිජ්ජා යැ යන සත්සංයොජනයෝ ප්‍රහීණ වෙත්, මොහු කාමාදි ත්‍රෛධාතුකයෙහි දසසංයොජනයෝ යැ, ඔරම්භාගිය පසෙක, උද්ධම්භාගිය පසෙකි. ඔවුන් කෙරෙහි ' සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බතපරාමාස ' යන තුන් සංයොජනයෝ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියයට පැමිණ නිරුද්ධ වෙති, ' කාමච්ඡන්ද යැ ව්‍යාපාද යැ රූපරාග යැ අරූපරාග යැ මාන යැ උද්ධච්ච යැ අවිජ්ජා ' යැ යන සත් සංයෝජනයෝ අඤ්ඤින්ද්‍රියට පැමිණ නිරවශේෂව නිරුද්ධ වෙත්.

තවද යම්හෙයකින් " මාගේ ජාතිය ක්ෂයවූ " යැයි මෙසේ යම් ඥානයකින් දැන ගනී ද, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාවට නිමිත්ත වූ මේ ඥානය ක්ෂයඥාන (ඛයෙ ඤාණ) නම, මේ රහත්බව පිණිස අනෙකක් නැතැ ' යි යම් ඤාණයකින් දැනගනී ද, මේ අනුත්පාදඥාන අනුප්පාදෙ ඤාණ) නම් වේ. මේ ඥානද්වය අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය යි. එහි යම් අනඤ්ඤා තඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියයකුත් යම් අඤ්ඤින්ද්‍රියයකුත් ඇද්ද මේ ඉන්ද්‍රිය දෙක අග්‍රඵල වූ අර්හත්වයට පැමිණෙන්නහුට නිරුද්ධ වෙයි. එහි යම් ක්ෂයඥානයකුත් යම් අනුත්පාද

අනුප්පාදෙ ඤාණං ඉමානි ද්වෙ ඤාණානි එකා පඤ්ඤා, අපි ච ආරම්මණසංකෙතෙන ද්වෙ නාමානි ලභන්ති: ඛීණා මෙ ජාතීති පජානන්තස්ස ඛයෙ ඤාණන්ති නාමං ලභති; නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානන්තස්ස අනුප්පාදෙ ඤාණං ති නාමං ලභති. සා පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා යථාදිට්ඨං අපිලාපනට්ඨෙන සති.

තත්ථ යෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ඉදං නාමරූපං. තත්ථ යෙ ඵස්ස-පඤ්චමකා ධම්මා ඉදං නාමං, යානි පඤ්චින්ද්‍රියානි රූපානි ඉදං රූපං, තදුභයං නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං. තස්ස නිරොධං භගවන්තං පුච්ඡන්තො ආයස්මා අජිතො පාරායනෙ එවමාහ.

9. "පඤ්ඤා චෙව සති ච (ඉච්චායස්මා අජිතො) නාමරූපඤ්ච මාරිස,
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි කත්ථෙ'තං උපරුජ්ඣතී"ති.

තත්ථ සති ච පඤ්ඤා ච චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි, සති ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි: සතින්ද්‍රියං ච සමාධින්ද්‍රියං ච, පඤ්ඤා ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි: පඤ්ඤින්ද්‍රියං ච විරියින්ද්‍රියං ච යා ඉමෙසු චතූසු ඉන්ද්‍රියෙසු සද්දහනා ඔකප්පනා ඉදං සද්ධින්ද්‍රියං.

තත්ථ යා සද්ධාධිපතෙය්‍යා චිත්තෙකග්ගතා අයං ඡන්දසමාධි, සමාහිතෙ චිත්තෙ කිලෙසානං වික්ඛම්භනතාය පටිසඞ්ඛානබලෙන වා භාවනාබලෙන වා ඉදං පහානං[1], තත්ථ යෙ අස්සාසපස්සාසා විතක්කවිචාරා සඤ්ඤාවෙදයිතා සරසඞ්කප්පා ඉමෙ සඞ්ඛාරා, ඉති පුරිමකො ච ඡන්දසමාධි කිලෙසවික්ඛම්භනතාය ච පහානං ඉමෙ ච සඞ්ඛාරා, තදුභයං ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං.

තත්ථ යා විරියාධිපතෙය්‍යා චිත්තෙකග්ගතා අයං විරියසමාධි-පෙ-තත්ථ යා චිත්තාධිපතෙය්‍යා චිත්තෙකග්ගතා අයං චිත්තසමාධි-පෙ-තත්ථ යා වීමංසාධිපතෙය්‍යා චිත්තෙකග්ගතා, අයං වීමංසාසමාධි, සමාහිතෙ චිත්තෙ කිලෙසානං වික්ඛම්භනතාය පටිසඞ්ඛානබලෙන වා භාවනාබලෙන වා ඉදං පහානං, තත්ථ යෙ අස්සාසපස්සාසා විතක්කවිචාරා සඤ්ඤාවෙදයිතා සරසඞ්කප්පා ඉමෙ සඞ්ඛාරා. ඉති පුරිමකො ච වීමංසාසමාධි කිලෙසවික්ඛම්භනතාය ච පහානං ඉමෙ ච සංඛාරා, තදුභයං වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං. සබ්බො සමාධි ඤාණමූලකො ඤාණපුබ්බඞ්ගමො ඤාණානුපරිවත්තී.

1. පධානං - පු.

ඤාණයකුත් ඇද්ද මේ ඤාණද්වය එක් ප්‍රභේදවකි. තවද (ඛයෙ අනුප්පාදෙ යන) ආලම්බන සංඥයෙන් නම් දෙකක් ලැබෙති. 'මාගේ ජාති ක්ෂය වූ යැ' යි දන්නහුට 'ඛයෙ ඤාණ' යන නාමය ලැබෙයි. 'මේ අර්හත්වය පිණිස කළයුතු අනෙකක් නැතැ' යි දන්නහුට 'අනුප්පාදෙ ඤාණ' යන නාමය ලැබෙයි. (යට ශ්‍රොතසුන්ගේ පිධානයයි කී යම් ප්‍රභේදවක් ඇද්ද) ඕ ප්‍රජානනස්වභාවයෙන් 'පඤ්ඤා' නමු. අවගාහනාර්ත්ථයෙන් 'සති' නම් වූ යැයි.

එහි යම් පඤ්චොපාදනස්කන්ධ කෙනෙක් ඇද්ද මේ නාමරූප යි. ඒ නාමරූප දෙක්හි යම් ඵස්සපඤ්චමක වූ ධර්මකෙනෙක් ඇද්ද මේ නාම යැ, යම් රූපි වූ පඤ්චින්ද්‍රිය කෙනෙක් ඇද්ද මේ රූප යි. ඒ උභයනාමරූපය විඥනය හා සම්ප්‍රයුක්ත යැ. ඒ නාම රූපයාගේ නිරොධය භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් පුළුවුස්නා ආයුෂ්මත් අජිතතෙරණුවෝ පාරායනයෙහි මෙසේ පුළුවුත්හ :

9. 'පඤ්ඤා චෙව සති ච — පෙ —'' (යට ව්‍යාඛ්‍යාත යි.)

එහි සති හා පඤ්ඤා හා සතර ඉඳුරෝ යැ, 'සති' ඉන්ද්‍රිය දෙකෙකි : සතින්ද්‍රිය හා සමාධින්ද්‍රිය හා යැ. 'පඤ්ඤා' ඉන්ද්‍රිය දෙකෙකි : පඤ්ඤින්ද්‍රිය හා විරියින්ද්‍රිය හා යි. මේ සතර ඉන්ද්‍රියයන්හි යම් හැදහීමෙක් බැසගෙන සිටීමෙක් ඇද්ද මේ සද්ධින්ද්‍රිය යි.

එහි ශ්‍රද්ධා අධිපති කොට ඇති යම් චිත්තෛකාග්‍රතාවක් ඇද්ද මේ ඡන්දසමාධි යැ, විදර්ශනාසමාධියෙන් සිත සමාහිත කල්හි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාබලයෙන් හෝ භාවනාබලයෙන් හෝ කෙලෙසුන් විෂ්කම්භණ (යටපත්) වනබැවින් මේ ප්‍රහාණ යැ. එහි යම් ආස්වාස ප්‍රස්වාස කෙනෙක් විතර්කවිචාර කෙනෙක් සංඥවෙදයිත කෙනෙක් සරසංකල්ප කෙනෙක් වෙද්ද මොහු සංස්කාරයෝ යි. මෙසේ පූර්ව වූ ඡන්දසමාධිය ද ක්ලේශවිෂ් කම්භණතායෙන් ප්‍රහාණය ද මේ (අස්සාසපස්සාසාදි) සංස්කාරයෝ ද යන (ඡන්දසමාධි සඞ්ඛ්‍යාත වූ ද ප්‍රධානසඞ්ඛාර සඞ්ඛ්‍යාත වූ ද වීර්‍ය්‍යය යන) ඒ දෙවැදෑරුම් වූ තදඞ්ගාදි විවේකය ඇසුරු කළ විරාගය ඇසුරු කළ නිරොධය ඇසුරු කළ (ක්ලේශපරිත්‍යාග නිර්වාණප්‍රස්කන්දන සංඛ්‍යාත දෙවැදෑරුම්) වොස්සග්ගයට පිරිනැමෙන ඍද්ධිපාදය වඩයි.

එහි වීර්‍ය්‍යය අධිපති කොට ඇති යම් චිත්තෛකාග්‍රතාවක් ඇද්ද, මේ වීර්‍ය්‍ය සමාධි යැ, . . එහි චිත්තය අධිපති කොට ඇති යම් චිත්තෛකාග්‍රතාවක් ඇද්ද, මේ චිත්තසමාධි යැ, . . එහි විමංසාව අධිපති කොට ඇති යම් චිත්තෛකාග්‍රතාවක් ඇද්ද, මේ විමංසා සමාධි යැ විදර්ශනාසමාධියෙන් සිත සමාහිත කල්හි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාබලයෙන් හෝ භාවනාබලයෙන් හෝ කෙලෙසුන් විෂ්කම්භණ වනබැවින් මේ ප්‍රහාණ යැ, එහි යම් ආස්වාස ප්‍රාස්වාස කෙනෙක් විතර්කවිචාර කෙනෙක් සංඥවෙදයිත කෙනෙක් සරසංකල්ප කෙනෙක් වෙද්ද, මොහු සංස්කාරයෝ යි. මෙසේ පූර්ව වූ විමංසාසමාධිය ද ක්ලෙශවිෂ්කම්භණතායෙන් ප්‍රහාණය ද මේ (අස්සාසපස්සාසාදි) සංස්කාරයෝ ද යන (විමංසාසමාධිසංඛ්‍යාත වූ ද පධානසංඛාර සංඛ්‍යාත වූ ද වීර්‍ය්‍යය යන) ඒ දෙවැදෑරුම් වූ තදඞ්ගාදි විවෙකය ඇසුරු කළ විරාගය ඇසුරු කළ නිරොධය ඇසුරු කළ ක්ලේශ පරිත්‍යාග නිර්වාණප්‍රස්කන්දන සංඛ්‍යාත වොස්සග්ගයට පිරිනැමෙන ඍද්ධිපාදය වඩයි. (සමාධිඥනමූලක වූයේ හුදු විමංසාසමාධිය මැ මතු නොවැ) සියලු මැ සමාධිය (පූර්වභාගප්‍රභේදයෙන්) ඥනමූලක යැ හුදු (උපචාරප්‍රභේදයෙන්) ඥනපූර්වඞ්ගම යැ, (අපර්ණප්‍රභේදයෙන්) ඥනානුපරිවර්ති වේ.

10. යථා පුරෙ තථා පච්ඡා යථා පච්ඡා තථා පුරෙ,
යථා දිවා තථා රත්තිං යථා රත්තිං තථා දිවා.

ඉති විවටෙන චෙතසා අපරියොනද්ධෙන සප්පභාසං චිත්තං භාවෙති. පඤ්චින්ද්‍රියානි කුසලානි චිත්තසහභූනි චිත්තෙන උප්පජ්ජමානෙ උප්පජ්ජන්ති, චිත්තෙන නිරුජ්ඣමානෙ නිරුජ්ඣන්ති. නාමරූපං ච විඤ්ඤාණහෙතුකං විඤ්ඤාණපච්චයනිබ්බත්තං. තස්ස මග්ගෙන හෙතු උපච්ඡින්නො, විඤ්ඤාණං අනාහාරං අනභිනන්දිතං අපතිට්ඨිතං අප්පටිසන්ධිකං, තං නිරුජ්ඣති, නාමරූපම්පි අහෙතුකං අප්පච්චයං පුනබ්භවං න නිබ්බත්තයති, එවං විඤ්ඤාණස්ස නිරොධා පඤ්ඤා ච සති ච නාමරූපඤ්ච නිරුජ්ඣති. තෙනාහ භගවා :

11. “යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි අජිත තං වදාමි තෙ,
යත්ථ නාමං ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති,
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙ'තං උපරුජ්ඣතී”ති.

12. “යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ (ඉච්චායස්මා අජිතො)
යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ,
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පබ්‍රූහි මාරිසා”ති

ඉමානි තීණි පදානි පුච්ඡිතානි. තෙ තයො පඤ්හා, කිස්ස : සෙඛාසෙඛවිපස්සනාපුබ්බඞ්ගමපහානයොගෙන. එවඤ්හි ආහ : “යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ”ති අරහත්තං[1] පුච්ඡති. “යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධා”ති සෙඛං පුච්ඡති. “තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පබ්‍රූහි මාරිසා”ති විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං පහානං පුච්ඡති. තත්ථ විස්සජ්ජනා :

13. “කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය (අජිතාති භගවා)
මනසා නාවිලො සියා,
කුසලො සබ්බධම්මානං සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ”ති.

භගවතො සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං වචීකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං මනොකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති, අතීතෙ අංසෙ අප්පටිහතං ඤාණදස්සනං, අනාගතෙ අංසෙ අප්පටිහතං ඤාණදස්සනං, පච්චුප්පන්නෙ අංසෙ අප්පටිහතං ඤාණදස්සනං.

1. අරහත්තං - සීමු, මජසං.

10. (සමාධිය පූර්වනිවාසානුස්මෘතිඥානානුපරිවර්ති බැවින්) පෙර අතීත ජාතීන්හි ස්කන්ධාදිය යම්සේ දතහැකි වේ ද, එසෙයින් (සමාධිය අනාගතාංශඥානානුපරිවර්ති බැවින්) අනාගතජාතීන්හි ස්කන්ධාදිය දතහැකි වෙයි, (සමාධිය චේතොපරියඥානානු පරිවර්ති බැවින්) අනාගතයෙහි සත්දවසෙක පරසත්ත්වයන්ගේ සිත යම්සේ දතහැකි වේ ද, එසෙයින් අතීතයෙහි සත්දවසෙක පරසත්වයන්ගේ සිත දතහැකි වෙයි, යම්සේ දිවාභාගයෙහි ඇස්ඇති සත්ත්වයනට චක්ෂුර්විඥෙය රූපය සුවිඥෙය ද, එසෙයින් (සමාධිය දිව්‍යචක්ෂුර්ඥානානුපරිවර්ති බැවින්) රාත්‍රියෙහි (චතුරඞ්ගසමන්වාගත අන්ධකාරයෙහිදු නොදක්කහැකි රූපායතනයෙක් නැත, රාත්‍රියෙහි යම්සේ ද එසෙයින් දහවල්හිදු කිසිවකින් පිළිසන්ව ඇති ඉතා සියුම් වූ ද ඉතා දුරු වූ ද රූපය දක්කහැකි වේ.

මෙසේ අභිඥපරිපන්ථ වූ කෙලෙසුන් විසින් නොමඩනාලද විවෘත වූ සිතින් සප්‍රභාස වූ චිත්තය වඩයි. (ශෛක්ෂයාගේ ඍද්ධිපාදසංයුක්ත වූ) චිත්තය සමග උපන් කුශල වූ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ සිත උපදනා කල්හි උපදිති, සිත නිරුද්ධ වන කල්හි නිරුද්ධ වෙත්. විඥනය හෙතු කොටඇති විඥනප්‍රත්‍යයෙන් උපන් නාමරූපය ද (එසේ ම) නිරුද්ධ වේ. ඒ විඥනයාගේ (තෘෂ්ණා අවිද්‍යාදි) හේතුව මාර්ගයෙන් නසනලද වෙයි. විඥනය අනාහාර වූයේ තෘෂ්ණාඅභිනන්දන රහිත වූයේ ප්‍රාර්ථනා රහිත වූයේ (එහෙයින් ම) අප්‍රති සන්ධික වූයේ එය නිරුද්ධ වෙයි. නාමරූපය ද අහේතුක වූයේ අප්‍රත්‍යය වූයේ පුනර්භවය නූපදවයි. මෙසේ (චරිම) විඥනයාගේ නිරොධයෙන් ප්‍රඥව ද ස්මෘතිය ද නාමරූපය ද නිරුද්ධ වේ.

එයින් වදළහ : බුදුහු —

11. " යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි — පෙ — උපරුජ්ඣති." (යට ව්‍යාඛ්‍යාත යි.)

12. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පුළුවුස්සි :) ' නිදුකාණෙනි, මෙලොවැ (අනිත්‍යාදි විසින්) විමසනලද සංස්කාරධර්ම ඇති යම් රහත් කෙනෙකුත් වෙත් ද, බොහෝ වූ යම් ශෛක්ෂ කෙනෙකුත් වෙත් ද, මා විසින් පුළුවුස්නාලද (ශෛක්ෂාශෛක්ෂධර්මයෙහි) නිපුණ වූ මුඹවහන්සේ ඒ ශෛක්ෂාශෛක්ෂයන්ගේ ප්‍රතිපත් (මට) වදළ මැනැවැ ' යි.

මේ ප්‍රශ්න විසින් පුළුවුස්නාලද පද (වාක්‍ය) තුනෙකි. ඔහු ප්‍රශ්න තුනොකි, කවර හෙයින යත් : ශෛක්ෂයන් ද අශෛක්ෂයන් ද විදර්ශනාපූර්වඞ්ගම ප්‍රහාණයන් ද පුළුවුස්නා විධියෙනි. එසෙයින් මැ කී : " යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා සෙ " යි රහත්හු පුළුවුස්සි. " යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ " යි ශෛක්ෂයා පුළුවුස්සි. " තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිස " යි විදර්ශනාපූර්වඞ්ගම වූ ප්‍රහාණය පුළුවුස්සි. එහි මේ විසඳුම යැ :

13. (අජිත, යි බුදුහු වදරති :) ක්ලේශකාමයෙන් වස්තුකාමයන්හි ගිජු නොවන්නේය, (ව්‍යාපාදවිතර්කාදිය දුරළමින්) සිතින් නොකැලැඹුණේ වන්නේය (අනිත්‍යාදි විසින් විමංසිත හෙයින්) සියලු දහම්හි කුශල වූ මහණ (කායානුපස්සනාදීන්) ස්මෘතිමත් වැ ඉරියව් පවත්වන්නේය ' යි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සියලු කායකර්මය ඥනය පෙරදැරි කොට ඇතියේ ඥනය අනුව පවතී, සියලු වාක්කර්මය ඥනපූර්වඞ්ගම යැ, ඥනය අනුව පවතී, සියලු මනඃකර්මය ඥනපූර්වඞ්ගම යැ, ඥනය අනුව පවතී, අතීතාංශයෙහි ඥනදර්ශනය අප්‍රතිහත (අනාවරණ) යැ, අනාගතාංශයෙහි ඥනදර්ශනය අප්‍රතිහත යැ, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාංශයෙහි ඥනදර්ශනය අප්‍රතිහත යි.

5—සිපි 04440 (79/08)

කො ච සුඤ්ඤදස්සනස්ස පටිඝාතො: යං අනිච්චෙ දුක්ඛෙ අනත්තනියෙ[1] ච අසුඤ්ඤතං අදස්සනං, අයං සුඤ්ඤදස්සනස්ස පටිඝාතො. යථා ඉධ පුරිසො තාරකරූපානි පස්සෙය්‍ය නො ච ගණනසඞ්කෙතෙන ජානෙය්‍ය, අයං සුඤ්ඤදස්සනස්ස පටිඝාතො. භගවතො පන අප්පටිහතං සුඤ්ඤදස්සනං, අනාවරණසුඤ්ඤදස්සනා හි බුද්ධා භගවන්තො.

තත්ථ සෙඛෙන ද්වීසු ධම්මෙසු චිත්තං රක්ඛිතබ්බං: ගෙධා ච රජනීයෙසු ධම්මෙසු දොසා ච පරියුට්ඨානීයෙසු. තත්ථ යා ඉච්ඡා මුච්ඡා පත්ථනා පිහායනා[2] කීළනා, තං භගවා වාරෙන්තො එවමාහ: "කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍යා"ති.

"මනසා නාවිලො සියා"ති පරියුට්ඨානවිඝාතං ආහ.

තථා හි: සෙඛො අභිගිජ්ඣන්තො අනුප්පන්නං ච කිලෙසං උප්පාදෙති උප්පන්නං ච කිලෙසං ථාමීකරොති යො පන අනභිජ්ඣෙය්‍යො අනභිගිජ්ඣන්තො වායමති, සො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, සො උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, සො අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, සො උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භීය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති.

කතමෙ ච අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා: කාමවිතක්කො ව්‍යාපාදවිතක්කො විහිංසාවිතක්කො, ඉමෙ අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා. කතමෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා: අනුසයා අකුසලමූලානි, ඉමෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා. කතමෙ අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා: යානි සොතාපන්නස්ස ඉන්ද්‍රියානි, ඉමෙ අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා. කතමෙ උප්පන්නා කුසලාධම්මා: යානි අට්ඨමකස්ස ඉන්ද්‍රියානි ඉමෙ උප්පන්නා කුසලා ධම්මා, යෙන කාමවිතක්කං වාරෙති ඉදං සතින්ද්‍රියං, යෙන ව්‍යාපාදවිතක්කං වාරෙති ඉදං සමාධින්ද්‍රියං, යෙන විහිංසාවිතක්කං වාරෙති ඉදං විරියින්ද්‍රියං, යෙන උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති ඉදං පඤ්ඤින්ද්‍රියං, යා ඉමෙසු චතුසු ඉන්ද්‍රියෙසු සද්දහනා ඔකප්පනා ඉදං සද්ධින්ද්‍රියං. තත්ථ සද්ධින්ද්‍රියං කත්ථ දට්ඨබ්බං: චතුසු සොතාපත්තිඅඞ්ගෙසු විරියින්ද්‍රියං කත්ථ දට්ඨබ්බං: චතුසු සම්මප්පධානෙසු. සතින්ද්‍රියං කත්ථ දට්ඨබ්බං: චතුසු සතිපට්ඨානෙසු, සමාධින්ද්‍රියං කත්ථ දට්ඨබ්බං චතුසු ඣානෙසු. පඤ්ඤින්ද්‍රියං කත්ථ දට්ඨබ්බං: චතුසු අරියසච්චෙසු. එවං සෙඛො සබ්බෙහි කුසලෙහි ධම්මෙහි අප්පමත්තො වුත්තො භගවතා, අනාවිලතාය මනසා. තෙනාහ භගවා: "මනසා නාවිලො සියා"ති.

1. අනත්තනී - මජසං.
2. පියායනා - මජසං.

ඤාණදර්ශනයාගේ ප්‍රතිඝාතය (නොපැවැත්ම) කවරෙ යැ: අනිත්‍යයෙහි දුකෙහි අනාත්මයෙහි යම් නොදැනුමෙක් නොදැක්මෙක් ඇද්ද මෙ ඤාණදර්ශනයාගේ නොපැවැත්ම යි. යම්සේ පුරුෂයෙක් තාරකරූපයන් දක්නේ නමුදු ගණන විසින් නොදක්නේය, මෙ ඤාණදර්ශනයාගේ නොපැවැත්ම යැ. එතෙකුදුවත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ඤාණදර්ශනය අප්‍රතිහත යි. එසේ මැ ය, භාග්‍යවත් බුද්ධවරයෝ අනාවරණ ඤාණදර්ශන ඇත්තාහ.

ඒ විසඳුමෙහි ශෛක්ෂ විසින් දෙතැනෙක්හි සිත රැක්කයුතු යැ: රජනීය (රාගයට කාරණවූ) ධර්මයන්හි තෘෂ්ණායෙන් ද ආඝාතයට කාරණ වූ ධර්මයන්හි ද්වේෂයෙන් ද (යන දෙතැන්හි යැ.) එහි යම් අරමුණු කැමැතිවන ඉච්ඡායෙක් මුසපත්වීමෙන් ප්‍රාර්ථනායෙක් ආශායෙක් ලාලනයෙක් ඇද්ද, බුදුහු එය වළහනසේක් 'කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය'යි වදළහ.

මනසා නාවිලො සියා' යි ආඝාතයා ගේ නොපැවැත්ම වදළහ. ඒ එසේ මැය: ශෛක්ෂ (කාමවස්තුන්හි) ගිජුවූයේ නූපන් කෙලෙස් උපදවයි, උපන් ක්ලේශයන් දියුණු කෙරෙයි. වැලි යමෙක් ව්‍යාපාදයෙන් නොකැලැඹුණු සිත් ඇති ව ගිජු නොවෙමින් වැයම් කෙරේ ද, හේ නූපන් ලාමක අකුශල ධර්මයන් නූපදනා පිණිස කුශලච්ඡන්දය උපදවයි, වැයම් කෙරෙයි. කායික චෛතසික වීර්‍ය්‍ය කෙරෙයි. සිත නඟාසිටුවයි, ප්‍රධන්වීර්‍ය්‍ය කෙරෙයි. හේ උපන් ලාමක අකුශලධර්මයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස කුශලච්ඡන්දය උපදවයි, වැයම් කෙරෙයි, වීර්‍ය්‍යාරම්භ කෙරෙයි, සිත දැඩිවගනී. ප්‍රධන්වීර්‍ය්‍ය කෙරෙයි. හේ නූපන් කුශලධර්මයන් උපදනා පිණිස ඡන්දය උපදවයි, වැයම් කෙරෙයි, වීර්‍ය්‍යාරම්භ කෙරෙයි, සිත නඟා සිටුවයි, ප්‍රධන්වීර්‍ය්‍ය කෙරෙයි. හේ උපන් කුශලධර්මයන්ගේ ස්ථිතියට නොනැසීමට බහුලත්වයට විපුලත්වයට වැඩීමට පරිපූරණයට ඡන්දය උපදවයි, වැයම් කෙරෙයි, වීර්‍ය්‍යාරම්භ කෙරෙයි, සිත නඟාසිටුවයි, ප්‍රධන්වීර්‍ය්‍ය කෙරේ.

යළි නූපන් ලාමක අකුශලධර්මයෝ කවරහ: කාමවිතර්ක යැ, ව්‍යාපාදවිතර්ක යැ, විහිංසාවිතර්ක යැ, මොහු නූපන් ලාමක අකුශලධර්මයෝ යි. උපන් ලාමක අකුශල ධර්මයෝ කවරහ: අනුසය වූ අකුසලමූලයෝ යැ, මොහු උපන් ලාමක අකුශල ධර්මයෝ යි. නූපන් කුශලධර්මයෝ කවරහ: ශ්‍රොතාපන්නයාගේ යම් ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රිය කෙනෙක් ඇද්ද, මොහු නූපන් කුශලධර්මයෝ යි. උපන් කුශලධර්මයෝ කවරහ: (සෝවාන්පල පසක්කිරීමට පිළිපන්) අෂ්ටමකයාගේ යම් ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රිය කෙනෙක් ඇද්ද, මොහු උපන් කුශලධර්මයෝ යි. යම් සතිපට්ඨානභාවනායෙකින් කාමවිතර්කය වළහා ද, මෙ 'සතින්ද්‍රිය' යි. යම් අවික්ෂේපයෙකින් ව්‍යාපාදවිතර්කය වළහා ද, මෙ 'සමාධින්ද්‍රිය' යි. යම් වීර්‍ය්‍යයෙකින් විහිංසාවිතර්කය වළහා ද, මෙ 'විරියින්ද්‍රිය' යි. යම් ප්‍රඥයෙකින් උපනුපන් ලාමක අකුශලධර්මයන් දුරු කෙරේ ද, බැහැර කෙරේ ද, විගතාන්ත කෙරේ ද, අනාභාවයට පමුණුවා ද, නො ඉවසා ද, මෙ 'පඤ්ඤින්ද්‍රිය' යි. මෙ සති ආදි සතර ඉන්ද්‍රියයන්හි යම් හැදහීමෙක් බැසගැනීමෙක් ඇද්ද මෙ 'සද්ධින්ද්‍රිය' යි. එහි සද්ධින්ද්‍රිය කොහි දතයුතු ද යත්: සතර ශ්‍රොතාපත්තිඅඞ්ගයෙහි දතයුතු යැ, විරියින්ද්‍රිය කොහි දතයුතු ද යත්: සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයෙහි දතයුතු යැ, සතින්ද්‍රිය කොහි දතයුතු ද යත්: සතර සතිපට්ඨානයෙහි දතයුතු යැ, සමාධින්ද්‍රිය කොහි දතයුතු ද යත්: සතර ධ්‍යානයෙහි දතයුතු යැ, පඤ්ඤින්ද්‍රිය කොහි දතයුතු ද යත්: සතර ආර්‍ය්‍යසත්‍යයෙහි දතයුත්තේ යි. මෙසේ ශෛක්ෂ සියලු කුශලධර්මයන්ගෙන් (සමන්විත වූයේ) භාග්‍යවතුන් විසින් අප්‍රමත්ත වූයේ වනැයි වදරනලද්දේය, සිතින් අනාවිල බැවිනි. එයින් වදළහ, බුදුහු — "මනසා නාවිලො සියා" යි,

"කුසලො සබ්බධම්මාන"න්ති ලොකො නාම තිවිධො: කිලෙසලොකො භවලොකො ඉන්ද්‍රියලොකො. තත්ථ කිලෙසලොකෙන භවලොකො සමුදාගච්ඡති, සො ඉන්ද්‍රියානි නිබ්බත්තෙති, ඉන්ද්‍රියෙසු භාවියමානෙසු ඤෙය්‍යස්ස පරිඤ්ඤා භවති. සා දුවිධෙන උපපරික්ඛිතබ්බා: දස්සනපරිඤ්ඤාය ච භාවනාපරිඤ්ඤාය ච. යදා හි සෙක්ඛො ඤෙය්‍යං පරිජානාති තදා නිබ්බිදාසහගතෙහි සඤ්ඤාමනසිකාරෙහි ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤාතං භවති. තස්ස ද්වෙ ධම්මා කොසල්ලං ගච්ඡන්ති: දස්සනකොසල්ලඤ්ච භාවනාකොසල්ලඤ්ච.

තං ඤාණං පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බං: අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤා පහානං භාවනා සච්ඡිකිරියා. තත්ථ කතමා අභිඤ්ඤා: යං ධම්මානං සලක්ඛණෙ[1] ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා අත්ථපටිසම්භිදා ච, අයං අභිඤ්ඤා. තත්ථ කතමා පරිඤ්ඤා: එවං අභිජානිත්වා යා පරිජානනා ඉදං කුසලං ඉදං අකුසලං ඉදං සාවජ්ජං ඉදං අනවජ්ජං ඉදං කණ්හං ඉදං සුක්කං ඉදං සෙවිතබ්බං ඉදං න සෙවිතබ්බං, ඉමෙ ධම්මා එවං ගහිතා ඉදං ඵලං නිබ්බත්තෙන්ති තෙසං එවං ගහිතානං අයං අත්ථොති, අයං පරිඤ්ඤා. එවං පරිජානිත්වා තයො ධම්මා අවසිට්ඨා භවන්ති: පහාතබ්බා භාවෙතබ්බා සච්ඡිකාතබ්බා ච. තත්ථ කතමෙ ධම්මා පහාතබ්බා; යෙ අකුසලා. තත්ථ කතමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා; යෙ කුසලා. තත්ථ කතමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා; යං අසඞ්ඛතං.[2], යො එවං ජානාති, අයං වුච්චති අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො කල්‍යාණතාකුසලො ඵලතාකුසලො ආයකුසලො අපායකුසලො උපායකුසලො මහතා කොසල්ලෙන සමන්නාගතොති. තෙනාහ භගවා: "කුසලො සබ්බධම්මාන"න්ති.

"සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ"ති තෙන දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ ආලොකිතෙ විලොකිතෙ සම්මිඤ්ජිතෙ[3] පසාරිතෙ සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙ අසිතෙ පීතෙ ඛායිතෙ සායිතෙ උච්චාරපස්සාවකම්මෙ ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ සුත්තෙ ජාගරිතෙ භාසිතෙ තුණ්හීභාවෙ සතෙන සම්පජානෙන විහාතබ්බං. ඉමා ද්වෙ චරියා අනුඤ්ඤාතා භගවතා: එකා විසුද්ධානං එකා විසුජ්ඣන්තානං. කෙ විසුද්ධා: අරහන්තො, කෙ විසුජ්ඣන්තා: සෙක්ඛා. කතකිච්චානි හි අරහතො ඉන්ද්‍රියානි.

යං බොජ්ඣං තං චතුබ්බිධං: දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාභිසමයෙන, සමුදයස්ස පහානාභිසමයෙන, මග්ගස්ස භාවනාභිසමයෙන, නිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාභිසමයෙන, ඉදං චතුබ්බිධං බොජ්ඣං. යො එවං ජානාති අයං වුච්චති සතො අභික්කමති සතො පටික්කමති ඛයා රාගස්ස ඛයා දොසස්ස ඛයා මොහස්ස. තෙනාහ භගවා: "සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ"ති. තෙනාහ:

14. "කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය (අජිතාති භගවා) මනසා නාවිලො සියා,
කුසලො සබ්බධම්මානං සතො භික්ඛුපරිබ්බජෙ"ති.

---

1. සලක්ඛණෙ - සීමු.
2. යා අසංඛතාධාතු - අ.
3. සමිඤ්ජිතෙ - මජසං

"කුසලො සබ්බධම්මානං" යනු : ලෝකය නම් ත්‍රිවිධ වෙයි, ක්ලේශලෝක ය. භවලෝක යැ ඉන්ද්‍රියලෝක යි. එහි (කාමාවචරධර්ම සංඛ්‍යාත) ක්ලේශලෝකය නිසා (රූපාරූපධර්ම සංඛ්‍යාත) භවලෝකය පහළවෙයි. (මහද්ගත ධර්මයන්හි සිටී) හෙතෙම ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන් උපදවයි. ඉන්ද්‍රියයන් වඩනුලබන කල්හි ඥෙයධර්මයාගේ පරිඥාව වෙයි. ඒ පරිඥාව දෙපරිද්දෙකින් විමසියයුත්තීය : දර්ශනපරිඥායෙන් ද භාවනාපරිඥායෙන් ද යන දෙකිනි. ඒ මෙසේ යැ : යම් කලෙක ශෛක්‍ෂපුද්ගල දතයුත්ත දැනගනී ද, එකල්හි නිර්වෙදසහගත වූ සංඥමනස්කාරයන්ගෙන් ඥෙයය පරිඥාත වෙයි. ඔහුට ධර්මයෝ දෙදෙනෙක් කෞශල්‍යයට යෙති : දර්ශනකෞශල්‍යය ද භාවනාකෞශල්‍යය ද යන දෙකයි.

ඒ ඥානය පස් පරිද්දෙකින් දතයුතු යැ : අභිඤ්ඤ යැ පරිඤ්ඤ යැ පහාන යැ භාවනා යැ සච්ඡිකිරියා යි. එහි අභිඤ්ඤ කවර යැ : රූපාරූපධර්මයන්ගේ කර්කශත්වාදි ස්වලක්‍ෂණයෙහි යම් ඥානයක් ඇද්ද එය ධම්මපටිසම්භිදත් අර්ථපටිසම්භිදත් වෙයි. මේ 'අභිඤ්ඤ' යි. එහි පරිඤ්ඤ කවර යැ : මෙසේ අභිජානනය කොට මේ කුශල යැ මේ අකුශල යැ මේ සාවද්‍ය යැ මේ අනවද්‍ය යැ මේ කෘෂ්ණධර්ම යැ මේ ශුක්ලධර්ම යැ මේ සේවිතව්‍ය යැ මේ න සේවිතව්‍ය යැ මේ දහම්හු මෙසේ (අනිත්‍යාදීන් කලාපසම්මර්ශනාදි විසින්) ගන්නා (— සම්මර්ශන කරන) ලද්දහු මේ උදයව්‍යයඥානාදි) ඵලය (පරිපාටීන්) උපදවති, මෙසේ ප්‍රවර්තිත වූ ඒ උදයව්‍යයඥානාදීන්ගේ මේ (සත්‍ය ප්‍රතිවෙධ සංඛ්‍යාත) අර්ථය යි (අනිත්‍යාදි විසින්) යම් දැනීමක් ඇද්ද, මේ 'පරිඤ්ඤ' යි. මෙසේ පරිජානනය කොට ප්‍රහාතව්‍යයෝ ද භාවිතව්‍යයෝ ද සාක්‍ෂාත් කර්තව්‍යයෝ ද යන තුන් ධර්මයෝ අවශිෂ්ට වූවාහු වෙත්. එහි ප්‍රහාතව්‍යධර්මයෝ කවරහ : අකුශල වූ (සමුදයපාක්‍ෂික) යම් ධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද, ඔහු යැ. එහි භාවිතව්‍යධර්මයෝ කවරහ : කුශල වූ (සම්මාදිට්ඨි ආදි) යම් මාර්ගධර්ම කෙනෙක් ඇද්ද ඔහු යැ, එහි සාක්‍ෂාත්කර්තව්‍ය ධර්මයෝ කවරහ : යම් අසංඛත වූ නිවනක් ඇද්ද එය යි. යමෙක් මෙසේ දැනගනී ද, මෙතෙම ප්‍රත්‍යයොත්පන්න අර්ථයෙහි (පාළිඅර්ථයෙහි හෝ) කුශල යැ ප්‍රත්‍යයධර්මයෙහි (පාළිධර්මයෙහි හෝ) කුශල යැ කල්‍යාණතා — සතරනයෙහි (දෙශනායුක්තියෙහි හෝ) කුශල යැ අර්හත්ඵලයෙහි කුශල යැ ආය — වෘද්ධියෙහි කුශල යැ අපාය — හානියෙහි කුශල යැ උපායයෙහි කුශල යැ මහත් වූ කෞශල්‍යයෙන් යුක්ත යැ යි කියනු ලැබේ. එයින් වදළහ, බුදුහු — "කුසලො සබ්බධම්මානං" යී.

"සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ" යනු : ඒ අශෛක්‍ෂ මහණහු විසින් ඉහාත්මසුඛ විහරණය සඳහා ඉදිරියට යෑමෙහි පෙරළා ඊමෙහි ඉදිරිය බැලීමෙහි අනුදික් බැලීමෙහි (අත්පා ආදිය) හැකිළීමෙහි දිගුකිරීමෙහි සඟළපාසිවුරු දැරීමෙහි වැළඳීමෙහි පීමෙහි කෑමෙහි රසවිඳීමෙහි මලමූත්‍රසෙහි ගමනෙහි සිටීමෙහි හිඳීමෙහි නිදීමෙහි නිදිවැරීමෙහි බිණීමෙහි නොබැණ සිටීමෙහි සිහි ඇතියහු සම්‍යග්ඥාන ඇතියහු වාස කළයුතු. භාග්‍යවතුන් විසින් මේ චර්‍යා දෙකක් අනුදන්නාලදහ : එකක් විශුද්ධ වූ අශෛක්‍ෂයන්ගේ යැ, එකක් විශුද්ධ වන ශෛක්‍ෂයන්ගේ යි. විශුද්ධයෝ කවරහ : රහත්හු යැ, විශුද්ධ වන්නාහු කවරහ : ශෛක්‍ෂයෝ යි. රහත්හුගේ (ශ්‍රද්ධාදි) ඉන්ද්‍රියයෝ කෘතකෘත්‍යයෝ මැයි.

අවබොධ කටයුතු යමක් ඇද්ද ඒ බොද්ධව්‍යය චතුර්විධ යැ : දුඃඛසත්‍යය පරිඥාභිසමයෙනැ, සමුදයසත්‍යය ප්‍රහාණාභිසමයෙනැ, මාර්ගසත්‍යය භාවනාභිසමයෙනැ, නිරොධ සත්‍යය සාක්‍ෂාත්ක්‍රියාභිසමයෙනැයි. මේ චතුර්විධ බොද්ධව්‍යය යමෙක් මෙසේ දැන ගනී ද, මේ අශෛක්‍ෂ (ස්මෘති විපුලත්වයට පැමිණියේ) රාගය ක්‍ෂය වීමෙන් ද්වෙෂය ක්‍ෂය වීමෙන් මොහය ක්‍ෂය වීමෙන් සිහිඇති වැ ඉදිරියට යයි, සිහිඇති වැ පෙරළා එයි. එයින් වදළහ, බුදුහු : "සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ" යී. එයින් වදළහ :

14. කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය — පෙ — සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ" යී.

එවං පුච්ඡිතබ්බං එවං විස්සජ්ජිතබ්බං සුත්තස්ස ච අනුගීති අත්ථතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච සමානයිතබ්බා[1] අත්ථාපගතං හි බ්‍යඤ්ජනං සම්ඵප්පලාපං භවති. දුන්නික්ඛිත්තස්ස පදබ්‍යඤ්ජනස්ස අත්ථොපි දුන්නයො භවති. තස්මා බ්‍යඤ්ජනුපෙතං[2] සඞ්ගායිතබ්බං සුත්තං ච පවිචිනිතබ්බං කිං ඉදං සුත්තං ආහච්චවචනං අනුසන්ධිවචනං නීතත්ථං නෙය්‍යත්ථං සංකිලෙසභාගියං වාසනාභාගියං නිබ්බෙධභාගියං අසෙඛභාගියං, කුහිං ඉමස්ස සුත්තස්ස සබ්බානි සච්චානි පස්සිතබ්බානි, ආදිමජ්ඣපරියොසානෙ'ති. එවං සුත්තං පවිචෙතබ්බං.

තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො : "යං පුච්ඡිතං ච විස්සජ්ජිතඤ්ච සුත්තස්ස යා ච අනුගීතී"ති ත

නිට්ඨිතො විචයො හාරො.

3. 1. 3

යුත්තිහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො යුත්තිහාරො : "සබ්බෙසං හාරානන්ති" අයං යුත්තිහාරො. කිං යොජෙති[3] : චත්තාරො මහාපදෙසා : බුද්ධාපදෙසො සඞ්ඝාපදෙසො සම්බහුලත්ථෙරපදෙසො එකත්ථෙරපදෙසො : ඉමෙ චත්තාරො මහාපදෙසා. තානි පදබ්‍යඤ්ජනානි සුත්තෙ ඔතාරයිතබ්බානි, විනයෙ සන්දස්සයිතබ්බානි, ධම්මතායං උපනික්ඛිපිතබ්බානි. කතමස්මිං සුත්තෙ ඔතාරයිතබ්බානි : චතුසු අරියසච්චෙසු. කතමස්මිං විනයෙ සන්දස්සයිතබ්බානි : රාගවිනයෙ දොසවිනයෙ මොහවිනයෙ. කතමියං[4] ධම්මතායං උපනික්ඛිපිතබ්බානි : පටිච්චසමුප්පාදෙ. යදි චතුසු අරියසච්චෙසු අවතරති කිලෙසවිනයෙ සන්දිස්සති ධම්මතඤ්ච න විලොමෙති, එවං ආසවෙ න ජනෙති. චතුහි මහාපදෙසෙහි යං යං යුජ්ජති යෙන යෙන යුජ්ජති යථා යථා යුජ්ජති තං තං ගහෙතබ්බං.

පඤ්හං පුච්ඡිතෙන කති පදානි පඤ්හාති පදසො පරියොගාහිතබ්බං විචෙතබ්බං. යදි සබ්බානි පදානි එකං අත්ථං අභිවදන්ති, එකො පඤ්හො. අථ චත්තාරි පදානි එකං අත්ථං අභිවදන්ති, එකො පඤ්හො. අථ තීණි පදානි එකං අත්ථං අභිවදන්ති, එකො පඤ්හො. අථ ද්වෙ පදානි එකං අත්ථං අභිවදන්ති, එකො පඤ්හො. අථ එකං පදං එකං අත්ථං අභිවදති, එකො පඤ්හො. තං උපපරික්ඛමානෙන අඤ්ඤාතබ්බං : කිං ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා නානාබ්‍යඤ්ජනා, උදහු ඉමෙසං ධම්මානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති. යථා කිං භවෙ? යථා සා දෙවතා භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡති

1. සමානෙතබ්බා - මජසං.
2. අත්ථබ්‍යඤ්ජනුපෙතං - සීමු, මජසං,
3. යොජයති - මජසං.
4. කතමිස්සං - මජසං.

මෙසේ ප්‍රශ්න කළයුතු යැ, මෙසේ විසඳියයුතු යැ, යළි සූත්‍රයාගේ (සූත්‍රාන්තරදේශනා සංඛ්‍යාත) අනුගීතිය අර්ථහෙයින් ද ව්‍යඤ්ජනහෙයින් ද (සූත්‍රය හා) සමාන කළයුතු යැ යම්හෙයකින් අර්ථයෙන් අපේත වූ ව්‍යඤ්ජනය සම්ඵප්‍රලාප වේ ද, වරදවා තබනලද පදව්‍යඤ්ජනයාගේ අර්ථයත් පමුණුවාලියැ නොහෙනු වේ ද, එහෙයින් (ස්වභාවනිරුක්ති සංඛ්‍යාත) ව්‍යඤ්ජනයෙන් යුක්ත කොට සඞ්ගායනා කටයුතු. සූත්‍රය ද විමසියැ යුතු යැ : කිමැ මේ සූත්‍රය (සම්මාසම්බුදුන් තමන් වහන්සේ විසින් මැ වදළ) ආහච්චවචන යැ, (ශ්‍රාවකභාෂිත වූ) අනුසන්ධිවචන යැ, නීතාර්ථය යැ, නෙයාර්ථ යැ, සංකිලෙසභාගයෙහි වූයෙකැ, නිර්වෙධභාගයෙහි වූයෙකැ, අශෛක්ෂභාගයෙහි වූයෙකැ, මේ සූත්‍රයාගේ ආදි මධ්‍ය පර්‍ය්‍යවසානයන් කෙරෙහි කොහි ලා දුඃඛාදි සියලු සත්‍යයෝ දක්කයුත්තාහු දැයි මෙසේ සූත්‍රය විමසියැයුත්තේ යි.

එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායනස්ථවිරයන් වහන්සේ : යං පුච්ඡිතඤ්ච විස්සජ්ජිතඤ්ච සුත්තස්ස යා ච අනුගීති '' යි.

විචයහාරය යොදනලදී.

3. 1. 3

යුක්තිහාරවිභඞ්ගය

එහි යුක්තිහාරය කවරෙ යැ : සබ්බෙසං හාරානං '' යන මෙ යුක්තිහාර යි. කුමක් යොද යැ යත් : සතර මහාඅපදේසයෝ යි : බුද්ධාපදෙස යැ සඞ්ඝාපදෙස යැ සම්බහුලත්ථෙරාපදෙස යැ, එකත්ථෙරාපදෙස යි. මොහු සතර මහා–අපදෙසයෝ යි. (කිසිවක්හු විසින් එළවනලද සූත්‍රයක හෝ සංවර්ණකයා විසින් සංවර්ණනාවශයෙන් ලබන සූත්‍රයාගේ හෝ) ඒ අර්ථපද ව්‍යඤ්ජනපදයෝ සූත්‍රයෙහි බහාලියැයුත්තාහ විනයෙහි ලා සසඳාලියැයුත්තාහ, ධර්මතායෙහි බස්වාලියැයුත්තාහ. කවර සූත්‍රයෙක අවතරණ කළයුත්තාහ යත් : සතර ආර්‍ය්‍යසත්‍යසූත්‍රයෙහි යැ. කවර විනයෙක සසඳාලියැ යුත්තාහ යත් : රාගවිනයෙහි දෙසවිනයෙහි මොහවිනයෙහි යැ. කවර ධර්මතායෙක බස්වාලියැයුත්තාහ යත් : ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාද ධර්මතායෙහි යි. ඉදින් චතුරාර්‍ය්‍යසත්‍යයෙහි බැසැගනී නම්, ක්ලේශවිනයෙහි ලා සැසැඳේ නම්, ධර්මතාවට ද විරුද්ධ නොවේ නම මෙසේ කාමාදි ආස්‍රවයන් නුපදවා නම්, සතර මහාපදෙසයන් හා යම් යම් අර්ථධර්ම, ජාතයෙක් යෙදේද, යම් යම් කරුණෙකින් යෙදේ ද, යම් යම් ප්‍රකාරයෙකින් යෙදේ ද ඒ ඒ අර්ථධර්මජාතය (සූත්‍රයෙන් නහා සංවර්ණනාවශයෙන්) ගතයුත්තේ යි.

(යුක්ති නිර්ධාරණය දක්වති :)

ප්‍රශ්නයක් පුළුවුස්නාලද කල්හි ඒ ප්‍රශ්නයෙහි කෙතෙක් පද ඇද්ද ' යි පදවශයෙන් පර්‍ය්‍යවගාහනය කළයුතු යැ, විමසිය යුතු යැ : ඉදින් සියලු පදයෝ එක් අර්ථයක් ප්‍රකාශ කෙරෙත් නම් එක් ප්‍රශ්නයෙකි. තවද සතර පද කෙනෙක් එක අර්ථයක් කියත් නම්, එක ප්‍රශ්නයෙකි. පද තුනක් එක අර්ථයක් කියත් නම් එක ප්‍රශ්නයෙකි. පද දෙකක් එක අර්ථයක් කියත් නම් එක ප්‍රශ්නයෙකි. එක පදයෙක් එක අර්ථයක් කියා නම් එක ප්‍රශ්නයෙකි. ඒ ප්‍රශ්නය විමසනුවහු විසින් මෙසේ දතයුතු යැ : කිමැ මේ පාළිධර්මයෝ නානාර්ථ වූවාහු නානාබ්‍යඤ්ජන වූවාහු ද, නොහොත් මෙ ධර්මයන්ගේ අර්ථය එකෙක් ද, බ්‍යඤ්ජන මතුයෙක් නානා (වෙනස්) වී දැ ' යි දතයුතු, ඒ කෙබඳු ද යත් : ඒ දෙව්ි මෙසේ භාග්‍යවතුන් පැන පුළුවුස්සි.

1\. "කෙනස්සුබ්භාහතො ලොකො කෙනස්සු පරිවාරිතො,
කෙන සල්ලෙන ඔතිණ්ණො කිස්ස ධූපායිතො සදා"ති

ඉමානි චත්තාරි පදානි පුච්ඡිතානි. තෙ තයො පඤ්හා. කථං ඤායති භගවා හි දෙවතාය විස්සජ්ජෙති.

2\. "මච්චුනාබ්භාහතො ලොකො ජරාය පරිවාරිතො,
තණ්හාසල්ලෙන ඔතිණ්ණො ඉච්ඡාධූපායිතො සදා"ති.

තත්ථ ජරා ච මරණඤ්ච ඉමානි ද්වෙ සඞ්ඛතස්ස සඞ්ඛතලක්ඛණානි, ජරායං ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තං මරණං වයො. තත්ථ ජරාය ච මරණස්ස ච අත්ථතො නානත්තං, කෙන කාරණෙන: ගබ්භගතාපි හි මීයන්ති න ච තෙ ජිණ්ණා භවන්ති, අත්ථි ච දෙවානං මරණං න ච තෙසං සරීරානි ජීරන්ති. සක්කතෙව ජරාය පටිකම්මං කාතුං න පන සක්කතෙ මරණස්ස පටිකම්මං කාතුං, අඤ්ඤත්‍රෙව ඉද්ධිමන්තානං ඉද්ධිවිසයා.

යං පනාහ: "තණ්හාසල්ලෙන ඔතිණ්ණො"ති, දිස්සන්ති වීතරාගා ජීරන්තාපි මීයන්තාපි, යදි ච යථා ජරාමරණං එවං තණ්හාපි සියා. එවං සන්තෙ සබ්බෙ යොබ්බනට්ඨාපි විගතතණ්හා සියුං, යථා ච තණ්හා දුක්ඛස්ස සමුදයො, එවං ජරාමරණම්පි සියා දුක්ඛස්ස සමුදයො, න ච සියා තණ්හා දුක්ඛස්ස සමුදයො, න හි ජරාමරණං දුක්ඛස්ස සමුදයො, තණ්හා දුක්ඛස්ස සමුදයො, යථා ච තණ්හා මග්ගවජ්ඣා, එවං ජරාමරණම්පි සියා මග්ගවජ්ඣං. ඉමාය යුත්තියා අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි කාරණෙහි ගවෙසිතබ්බං.

යදි ච සන්දිස්සති යුත්තිසමාරූළ්හං අත්ථතො ච අඤ්ඤත්තං, බ්‍යඤ්ජනතොපි ගවෙසිතබ්බං: සල්ලන්ති වා ධූපායනාති වා, ඉමෙසං ධම්මානං අත්ථතො එකත්තං, න හි යුජ්ජති ඉච්ඡාය ච තණ්හාය ච අත්ථතො අඤ්ඤත්තං. තණ්හාය අධිප්පායෙ අපරිපූරමානෙ නවසු ආඝාතවත්ථූසු කොධො ච උපනාහො ච උප්පජ්ජති. ඉමාය යුත්තියා ජරාය ච මරණස්ස ච තණ්හාය ච අත්ථතො අඤ්ඤත්තං.

යං පනිදං භගවතා ද්විහි නාමෙහි අභිලපිතං 'ඉච්ඡා'තිපි 'තණ්හා'තිපි, ඉදං භගවතා බාහිරානං වත්ථූනං ආරම්මණවසෙන ද්විහි නාමෙහි අභිලපිතං "ඉච්ඡා"තිපි 'තණ්හා'තිපි. සබ්බා හි තණ්හා අජ්ඣොසානලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා, යථා සබ්බො අග්ගි උණ්හත්තලක්ඛණෙන එකලක්ඛණො, අපි ච උපාදානවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤානි නාමානි ලභති: 'කට්ඨග්ගී'තිපි තිණග්ගී'තිපි 'සකලිකග්ගී'තිපි 'ගොමයග්ගී'තිපි 'ථුසග්ගී'තිපි 'සංකාරග්ගී'තිපි, සබ්බො හි අග්ගි උණ්හත්තලක්ඛණොව, එවං සබ්බා තණ්හා අජ්ඣොසානලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා. අපි තු ආරම්මණුප්පාදනවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි නාමෙහි අභිලපිතා: "ඉච්ඡා" ඉතිපි "තණ්හා" ඉතිපි 'සල්ලං' ඉතිපි 'ධූපායනා' ඉතිපි 'සරිතා' ඉතිපි 'විසත්තිකා' ඉතිපි 'සිනෙහො' ඉතිපි 'කිලමථො'

---

a. දෙවතාසුත්ත - අත්ථවග්ග

1. ලෝවැසි කවරක්හු විසින් හැමකල්හි අභිහත (නසනුලැබේ) ද ? කුමකින් පරිවෘත (වතුරනුලැබේ) ද ? කවර ශල්‍යයෙකින් අවතීර්ණ (ඇතුළතපිවිසෙනලද) ද ? කිමෙකින් දවනලද ද ? යි.

මේ පුළුවුස්නාලද පද සතරෙකි. ඔහු ප්‍රශ්න තුනෙකි. කෙසේ දත්නාලැබේයි යත් : මෙසේ යැ — බුදුහු ඒ දෙව්හට මෙසේ විසඳන සේක :

2. මරහු විසින් යත්ලොව හැම කල්හි නසනලද, ජරායෙන් හාත්පසින් වතුරන ලද තෘෂ්ණාශල්‍යයෙන් පිවිසෙනලද, ආශායෙන් දවනලද ' යි.

එහි ජරාව ද මරණය ද යන මේ දෙක සංඛත (පඤ්චස්කන්ධ)යාගේ සංඛත ලක්ෂණයෝ යැ, ජරායෙහි සිටියහුගේ අන්‍යථාත්ව වූ මරණය ව්‍යය වෙයි. එහි ජරාව ද මරණය ද අර්ථ හෙයින් නානාත්ව වෙයි, කවර කරුණෙන යත් : යම්හෙයෙකින් ගැබැ හොත්තාහු ද මියයෙති, ඔහු ජීර්ණ වූවාහු නො ද වෙත්. තවද දෙවියනට මරණ ඇත, ඔවුන්ගේ සිරුරු නො ද දිරති. ජරාවට පිළියම් කරන්නට ශක්‍ය මැ ය. එතෙකුදුවත් ඍද්ධිමතුන්ගේ ඍද්ධිවිෂය තබා මරණයට පිළියම් කරන්නට නො හැකි වේ.

යළි '' තණ්හාසල්ලෙන ඔතිණ්ණො '' යි වදළහ. වීතරාගයෝ දිරන්නාහු ද මියන්නාහු ද පැනෙති. ඉදින් ජරාමරණ යම් සේ ද තණ්හාවත් එබඳු වී නම්, එසේ ඇති කල හැම යොවුන්වියෙහි සිටියාහු මැ විගතතෘෂ්ණ වන්නාහ, යම් සේ තණ්හාව දුක්ඛ සමුදය වේ ද, එපරිදි ජරාමරණ ද දුක්ඛසමුදය වන්නේය, තණ්හාව දුක්ඛසමුදය නො ද වේ නම්, ජරාමරණ දුක්ඛසමුදය නො මැ වේ, තණ්හාව දුකට සමුදය වෙයි. යම් සේ තණ්හාව මාර්ගවධ්‍ය වී නම්, එපරිදි ජරාමරණ ද මාර්ගවධ්‍ය වන්නේය. (මෙසෙයින් ජරාමරණ හා තණ්හාව අනන්‍ය නොවේ.) මේ යුක්තියෙන් අන්‍යාන්‍ය කාරණයෙන් විමසියයුතු යි.

තවද ඉදින් යුක්තිසමාරූඪ වූයේ අර්ථහෙයිනුදු අන්‍යත්වය දක්නාලැබේ නම්, ව්‍යඤ්ජනවශයෙනුදු (අන්‍යත්වය) විමසියැ යුතු ය : ' සල්ල ' යී ද ' ධූපායන ' යී ද (තෘෂ්ණ ඉච්ඡා යන) මේ ධර්මයන්ගේ අර්ථ හෙයින් එකත්වය වෙයි. ' ඉච්ඡා ' වගේ ද ' තණ්හා ' වගේ ද අර්ථ හෙයින් අන්‍යත්වය නො යෙදේ මැ යි. තෘෂ්ණායෙන් අදහස නො පිරෙන කල්හි නවවැදෑරුම් ආඝාතවස්තු විෂයෙහි ක්‍රෝධයත් උපනාහයත් උපදී. (ජරා මරණ විපයර්‍යාසයෙහි ක්‍රොධය නූපදී.) මේ යුක්තියෙන් ජරාවගේ ද මරණයාගේ ද තණ්හාවගේ ද අර්ථහෙයින් අන්‍යත්වය වේ.

තවද භාග්‍යවතුන් විසින් ' ඉච්ඡා ' යයි ද ' තණ්හා ' යයි ද නම් දෙකකින් යම් අභිලපනයක් කරනලද ද, මෙය භාග්‍යවතුන් විසින් බාහිර වූ රූපාදි වස්තූන් අරමුණු කිරීම්වශයෙන් ඉච්ඡා යී ද තණ්හා යී ද නම් දෙකකින් අභිලපිත විය. (වදරනලද.) ඒ එසේ මැ ය. (නාම වශයෙන් ප්‍රභෙද වූ) සියලු තෘෂ්ණාව අධ්‍යවසාන (අරමුණෙහි බැස ගැනීම) ලක්ෂණයෙන් සමාන ලක්ෂණ ඇත්තීය. යම්සේ සියලු ගින්න උෂ්ණත්ව ලක්ෂණයෙන් සමාන ලක්ෂණ වේ ද, එතෙකුදු වත් (ඇවිළැගන්නා කාෂ්ටාදි) උපාදනයන්ගේ වශයෙන් ' කට්ඨග්ගි ' යැ ' තිණග්ගි ' යැ ' සකලිකග්ගි ' යැ ' ගොමයග්ගි ' යැ ' ථුසග්ගි ' යැ ' සඞ්කාරග්ගි ' යැයි ද අන්‍යාන්‍ය වූ නම් ලබා නමුදු සියලු මැ ගින්න උෂ්ණත්වලක්ෂණ වේ මැ ය. එසෙයින් සියලු තෘෂ්ණාව අධ්‍යවසාන (ගැලීසිටීම්) ලක්ෂණයෙන් සමානලක්ෂණ ඇත්තීය. එතෙකුදු වත් (අරමුණු කැමැති වේ නුයි) ' ඉච්ඡා ' යී ද (තෘෂ්ණා කෙරේ නුයි) ' තණ්හා ' යී ද (විෂ පෙවූ ශල්‍යයක් වැනි නුයි) ' සල්ල ' යී ද (සන්තාපනාර්ථයෙන්) ' ධූපායනා ' යී ද (ශීඝ්‍රශ්‍රොතස් ඇති නදියක් වැනි නුයි) ' සරිතා ' යී ද (පැතිරීම් ආදි අර්ථයෙන්) ' විසත්තිකා ' යී ද (ස්නෙහ කිරීම් වශයෙන්) ' සිනෙහ ' යී ද (නානාගතියෙහි ක්ලමථ උපදවනුයෙන්) ' කිලමථ ' යී ද

ඉතිපි 'ලතා' ඉතිපි 'මඤ්ඤනා' ඉතිපි 'බන්ධො' ඉතිපි 'ආසා' ඉතිපි 'පිපාසා' ඉතිපි 'අභිනන්දනා' ඉතිපි. සබ්බා හි තණ්හා අජ්ඣොසානලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා, යථා ච වෙවචනෙ වුත්තා :

3. ''ආසා පිහා ච[1] අභිනන්දනා ච
අනෙකධාතූසු සරා පතිට්ඨිතා,
අඤ්ඤාණමූලප්පභවා පජප්පිතා
සබ්බා මයා බ්‍යන්තිකතා සමූලකා[2]''ති.

තණ්හායෙතං වෙවචනං, යථාහ භගවා : ''රූපෙ තිස්ස අවිගතරාගස්ස අවිගතඡන්දස්ස අවිගතපෙමස්ස අවිගතපිපාසස්ස අවිගතපරිළාහස්ස අවිගතතණ්හස්ස, (එවං) වෙදනාය-පෙ-සඤ්ඤාය-පෙ-සඞ්ඛාරෙසු-පෙ-විඤ්ඤාණෙ අවිගතරාගස්ස අවිගතඡන්දස්ස අවිගතපෙමස්ස අවිගතපිපාසස්ස අවිගතපරිළාහස්ස'' අවිගතතණ්හස්ස, (සබ්බං සුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං) තණ්හායෙතං වෙවචනං, එවං යුජ්ජති.

සබ්බො දුක්ඛූපචාරො කාමතණ්හාසඞ්ඛාරමූලකො, න පන යුජ්ජති සබ්බො නිබ්බිදූපචාරො කාමතණ්හාපරික්ඛාරමූලකො, ඉමාය යුත්තියා අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි කාරණෙහි ගවෙසිතබ්බං.

යථා හි[3] : භගවා රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස අසුභං දෙසෙති, දොසචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස මෙත්තං දෙසෙති, මොහචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙති, යදි හි භගවා රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස මෙත්තං චෙතොවිමුත්තිං දෙසෙය්‍ය සුඛං වා පටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඛං වා පටිපදං ඛිප්පාභිඤ්ඤං විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමං වා පහානං දෙසෙය්‍ය, න යුජ්ජති දෙසනා. එවං යං කිඤ්චි රාගස්ස අනුලොමප්පහානං දොසස්ස අනුලොමප්පහානං මොහස්ස අනුලොමප්පහානං සබ්බං තං විචයෙන හාරෙන විචිනිත්වා යුත්තිහාරෙන යොජෙතබ්බං යාවතිකා ඤාණස්ස භූමි.

මෙත්තාවිහාරිස්ස සතො ව්‍යාපාදො චිත්තං පරියාදය ඨස්සතීති න යුජ්ජති දෙසනා, බ්‍යාපාදො පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති යුජ්ජති දෙසනා, කරුණාවිහාරිස්ස සතො විහෙසා චිත්තං පරියාදය ඨස්සතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විහෙසා පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති යුජ්ජති දෙසනා. මුදිතාවිහාරිස්ස සතො අරති චිත්තං පරියාදය ඨස්සතීති න යුජ්ජති දෙසනා, අරති පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති යුජ්ජති දෙසනා. උපෙක්ඛාවිහාරිස්ස සතො රාගො චිත්තං පරියාදය ඨස්සතීති න යුජ්ජති දෙසනා, රාගො පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති යුජ්ජති දෙසනා. අනිමිත්තවිහාරිස්ස සතො නිමිත්තානුසාරි තෙන තෙනෙව විඤ්ඤාණං පවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, නිමිත්තප්පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡතීති යුජ්ජති දෙසනා. අස්මීති

1. පිපාසා - සීමු.
2 සමූලිකා - සීමු
3. යථාහ - සීමු.

(වෙළාගන්නා හෙයින්) ' ලතා ' යි ද (මාගේ යයි මඤ්ඤනා වශයෙන්) ' මඤ්ඤනා ' යි ද (දුර ගියහු පවා ඇද බැඳතබනුයෙන්) ' බන්ධ ' යි ද (ආශංසනාර්ථයෙන්) ' ආසා ' යි ද (අරමුණුරස බොනු රිසිවනුයෙන්) ' පිපාසා ' යි ද (අභිනන්දනාර්ථයෙන්) ' අභිනන්දනා ' යි ද ආලම්බන . උපාදන වශයෙන් අන්‍යාන්‍ය නාමයෙන් වදරනලද්දිය. සියලු මැ තෘෂ්ණාව අධ්‍යවසාන ලක්ෂණයෙන් සමානලක්ෂණ ඇත්තිය. එයින් කියන ලදු, වෙවචනහාරවිභඞ්ගයෙහි :

3. අනාගතාර්ථ ආශංසනය කරන ආශාව ද වර්තමානාර්ථ ප්‍රාර්ථනා කරන පිහාව ද නිෂ්පන්න අර්ථය ප්‍රතිපාලන කරන අභිනන්දනාව ද චක්ඛු ආදි අනෙක ධාතු විෂයෙහි පිහිටි අවිද්‍යාමූලය ප්‍රභව කොට ඇති තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත සියලු ප්‍රජල්පිතයෝ මූල සහිත වූවාහු මා විසින් විගතාන්ත කරනලද්දාහු යයි.

තෙල (ආසා ආදිය) තණ්හාවට පයර්‍යාය වචන යි. එයින් වදළාහ, බුදුහු — '' තිස්සය, රූපයෙහි අවිගත (තදඞ්ගාදි විසින් පහව නො ගිය) රාග ඇති අවිගත ඡන්දය ඇති අවිගත ප්‍රෙමය ඇති අවිගත පිපාසා ඇති අවිගත පරිදාහ ඇති අවිගත තෘෂ්ණා ඇතියහුට, (මෙසේ) වෙදනායෙහි . . . සංඥායෙහි . . . සංස්කාරයන්හි . . . විඥානයෙහි අවිගත (පහව නොගිය) රාග ඇති අවිගතඡන්ද ඇතියහුට අවිගතප්‍රෙම ඇතියහුට අවිගතපිපාසා ඇතියහුට අවිගත පරිදාහ ඇතියහුට අවිගතතෘෂ්ණා ඇතියහුට '' (ඛන්ධසංයුත්තයෙහි සියලු තිස්ස සූත්‍රය විස්තර කටයුතු.) තෙල රාගාදිය තණ්හාවට පයර්‍යායවචන යි. මෙසේ ' ඉච්ඡා තණ්හා ' අනන්‍ය හෙයින් ' ප්‍රශ්න තුනෙකැ ' යි කියන ලද්ද යෙදෙයි. යුක්ති සංගත වෙ.

(අන් අයුරෙකින් යුක්තිගවෙෂණය දක්වති.)

සියලු දුඃඛප්‍රවෘත්තිය කාමතෘෂ්ණාව ප්‍රත්‍යය කොට ඇති සංස්කාර මුල්කොට හෙතු කොට ඇත්තේය යනු (යෙදෙයි.) එතෙකුදු වත් සියලු නිර්වෙදප්‍රවෘත්තිය කාමතෘෂ්ණාවට පරිෂ්කාර වූ වස්තුකාමය හෙතු කොට ඇත්තේ යැ යනු නො යෙදෙයි. (නිබ්බිදූපචාරය : කාමවස්තුවිපරිනාමයෙන් උපදනා අනභිරතිය ද ඤාණනිබ්බිදාව දැයි දෙ පරිදි වෙයි. එහෙයින් සියලු නිබ්බිදූපචාරය කාමතණ්හාපරික්ඛාරමූලක යැ යනු නොයෙදේ යයි කියන ලදි.) යට කී මේ දෙවැදෑරුම් යුක්තියෙන් අන්‍යොන්‍ය කාරණයෙන් (ඒ ඒ පාළි ප්‍රදෙශයෙහි) යුක්ති ගවෙෂණය කළයුතු.

ඒ එසේ මැ යැ : බුදුහු රාගචරිත ඇති පුද්ගලහට අශුභය දේශනා කෙරෙති, බුදුහු දොසචරිත ඇති පුද්ගලයාට මෛත්‍රිය දෙසති, බුදුහු මොහචරිත ඇති පුද්ගලයාට ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදය දෙසති. ඉදින් බුදුහු රාගචරිත ඇති පුහුල්හට මෙත්තාචෙතොවිමුත්තිය දේශනා කරන්නාහු නම් සුඛප්‍රතිපත් ඇති දන්ධාභිඥාව හෝ සුඛප්‍රතිපත් ඇති ක්ෂිප්‍රාභිඥාව හෝ විදර්ශනා පූර්වඞ්ගම ප්‍රහාණය හෝ දෙසන්නාහු නම් දේශනාව නො යෙදෙයි. මේ නයින් යම් කිසි රාගයාගේ අනුරූපප්‍රහාණයෙක් (ප්‍රහාණයට සමර්ථ වූ කරුණෙකැයි සේයි.) ද්වෙෂයාගේ අනුරූපප්‍රහාණයෙක් මොහයාගේ අනුරූපප්‍රහාණයෙක් ඇද්ද ඒ සියල්ල (සංවර්ණනා කරන ආචාර්‍යවරයාගේ) ප්‍රතිභාඥානයට භූමි (විෂය) වූ පමණින් විචයහාරයෙන් (පදප්‍රශ්නාදිය) විමසා යුක්තිහාරයෙන් යෙදියයුතු.

මෛත්‍රීවිහාරලාභී වූවහුගේ සිත ව්‍යාපාදය මැඩගෙන සිටීනේ යැ යන දේශනාව (කථාව) නො යෙදෙයි, ව්‍යාපාදය ප්‍රහාණයට නැසීමට යෙයි යන දේශනාව යෙදෙයි. කරුණාවිහාරලාභී වූවහුගේ සිත විහිංසාව මැඩගෙන සිටිනේ යැ යන දේශනාව නො යෙදෙයි, විහිංසාව ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යෙයි යන දේශනාව යෙදෙයි. මුදිතාවිහාරලාභී වූවහුගේ සිත අරතිය මැඩගෙන සිටිනේ යැ යන දේශනාව නො යෙදෙයි, අරතිය ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යෙයි යන දේශනාව යෙදෙයි. උපෙක්ෂා විහාරලාභී වූවහුගේ සිත රාගය මැඩගෙන සිටිනේ යැ යන දේශනාව නො යෙදෙයි, රාගය ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යෙයි යන දේශනාව යෙදෙයි. අනිමිත්තවිහාර (අනිත්‍යානුදර්ශනද්වාරයෙන් ලැබූ පලසමවත්) ඇතියහුගේ සංස්කාරනිමිත්තානුසාරි

විගතං, අයමහස්මීති න සමනුපස්සාමි. අථ ච පන මෙ කිස්මීති කථංසමීති විචිකිච්ඡා, කථංකථාසල්ලං චිත්තං පරියාදාය ඨස්සතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විචිකිච්ඡා, කථංකථාසල්ලං පහානං අබ්භහතං ගච්ඡතීති යුජ්ජති දෙසනා.

යථා වා පන පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස සතො කාමරාගබ්‍යාපාද විසෙසාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, හානාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. අවිතක්කසහගතා වා සඤ්ඤාමනසිකාරා හානාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. දුතියං ඣානං සමාපන්නස්ස සතො විතක්කවිචාරසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, හානාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. උපෙක්ඛා සුඛසහගතා වා සඤ්ඤාමනසිකාරා හානාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. තතියං ඣානං සමාපන්නස්ස සතො පීතිසුඛසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, හානාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. උපෙක්ඛාසති පාරිසුද්ධිසහගතා වා සඤ්ඤාමනසිකාරා, හානාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. චතුත්ථං ඣානං සමාපන්නස්ස සතො උපෙක්ඛාසුඛසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, හානාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා, ආකාසානඤ්චායතනසහගතා වා සඤ්ඤාමනසිකාරා හානාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා.

ආකාසානඤ්චායතනං සමාපන්නස්ස සතො රූපසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, හානාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසහගතා වා සඤ්ඤාමනසිකාරා හානාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමාපන්නස්ස සතො ආකාසානඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා, විසෙසාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, හානාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසහගතා වා සඤ්ඤාමනසිකාරා හානාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස සතො විඤ්ඤාණඤ්චායතනසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, හානාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන-සහගතා වා සඤ්ඤාමනසිකාරා හානාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා, නෙවසඤ්ඤා-නාසඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස සතො සඤ්ඤාපචාරා විසෙසාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා, හානාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසහගතා වා සඤ්ඤාමනසිකාරා හානාය සංවත්තතීති න යුජ්ජති දෙසනා. විසෙසාය සංවත්තතීති යුජ්ජති දෙසනා. කල්ලතාපරිචිතං චිත්තං න ච අභිනීහාරං ඛමතීති න යුජ්ජති දෙසනා, කල්ලතාපරිචිතං චිත්තං අථ ච අභිනීහාරං ඛමතීති යුජ්ජති දෙසනා. එවං සබ්බෙ නව සුත්තන්තා යථාධම්මං යථාවිනයං යථාසත්ථුසාසනං සබ්බතො විචයෙන හාරෙන විචිනිත්වා යුත්තිහාරෙන යොජෙතබ්බා'ති. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො: "සබ්බෙසං හාරානං සා භූමි යො ච ගොචරො තෙසං"'ති.

නියුත්තො යුත්තිහාරො

විඥානය ප්‍රහීණ වූ ඒ ඒ නිමිත්ත සමග මැ පවතී යන දේශනාව නො යෙදෙයි, නිත්‍යාදි නිමිත්ත ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යෙයි යන දේශනාව යෙදෙයි. (උපාදනස්කන්ධයන්හි දෘෂ්ටි මාන විසින් උපදනා) මම වෙමි යන මඤ්ඤිතය පහවිය, මේ රූපාදිය ' මම වෙමි ' නො දක්මි, එතෙකුදු වත් ' කවරෙකිම් ද, කෙසේ වෙම් ද, යන විචිකිච්ඡා සංඛ්‍යාත කථංකථාශල්‍යය මාගේ සිත හාත්පසින් මැඩැගෙන සිටිනේ ය යන කථාව නොයෙදෙයි විචිකිච්ඡා කථංකථාශල්‍යය ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යෙයි යන දේශනාව යෙදෙයි.

තවද අනෙකෙකි : පළමුවන දැහැනට සමවත්හට කාමරාගව්‍යාපාදයෝ විශෙෂාධිගමය පිණිස පවත්නාහ යන කථාව නො යෙදෙයි, පිරිහීමට පවත්නාහ යන කථාව යෙදෙයි, නොහොත් අවිතර්ක සහගත සංඥමනසිකාරයෝ පරිහානියට වැටෙති යන කථාව නොයෙදෙයි, විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන දේශනාව යෙදේ. දෙවැනි දැහැනට සමවන්නහුට විතර්කවිචාර සහගත සංඥමනසිකාරයෝ විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන කථාව නොයෙදෙයි, පිරිහීමට වැටෙති යන දේශනාව යෙදෙයි, නොහොත් උපෙක්ෂාසුඛ සහගත සංඥමනසිකාරයෝ හානියට වැටෙති යන කථාව නොයෙදෙයි, විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන දේශනාව යෙදේ. තුන්වැනි දැහැනට ප්‍රීති සුඛ සහගත සංඥමනසිකාරයෝ විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන කථාව නොයෙදෙයි, හානියට වැටෙති යන දේශනාව යෙදෙයි, නොහොත් උපෙක්ෂාස්මෘතිපාරිශුද්ධිය හා සහගත වූ සංඥමනසිකාරයෝ හානියට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, විශේෂාධිගමයට වැටෙති යන දේශනාව යෙදේ. සිවුවන දැහැනට සමවන්නහුට උපෙක්ෂාසුඛ සහගත සංඥමනසිකාරයෝ විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, හානියට වැටෙති යන දේශනාව යෙදෙයි, නොහොත් ආකාසානඤ්චායතන සහගත වූ සංඥමනසිකාරයෝ හානියට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන දේශනාව යෙදේ.

ආකාසානඤ්චායතන සමවත් සමවන්නහුට රූපසහගත සංඥමනසිකාරයෝ විශෙෂාධිගමයට පවත්නාහ යන කථාව නො යෙදෙයි, හානියට වැටෙති යන කථාව යෙදෙයි, නොහොත් විඤ්ඤණඤ්චායතන සහගත සංඥමනසිකාරයෝ හානියට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන දේශනාව යෙදේ. විඤ්ඤණඤ්චායතනයට සමවන්නහුට ආකාසානඤ්චායතන සහගත සංඥමනසිකාරයෝ විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන කථාව නොයෙදෙයි, හානියට වැටෙති යන දේශනාව යෙදෙයි, නොහොත් ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සහගත සංඥමනසිකාරයෝ හානියට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන දේශනාව යෙදේ. ආකිඤ්චඤ්ඤයතනයට සමවන්නහුට විඤ්ඤණඤ්චායතන සහගත වූ සංඥමනසිකාරයෝ විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, හානියට වැටෙති යන දේශනාව යෙදෙයි, නොහොත් නේවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයතන සහගත වූ සංඥමනසිකාරයෝ හානියට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන දෙශනාව යෙදේ. නේවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයතන සමවත් සමවන්නහුට පටු වූ සංඥාකෘත්‍යය කරන චිත්තොත්පාදයෝ (ආකිඤ්චඤ්ඤායතනධර්මයෝ) විශෙෂාධිගමයට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, හානියට වැටෙති යන දේශනාව යෙදෙයි, නොහොත් සඤ්ඤවෙදයිත නිරොධ සහගත වූ සංඥමනසිකාරයෝ හානියට වැටෙති යන කථාව නො යෙදෙයි, විශෙෂය පිණිස පවත්නාහ යන දේශනාව යෙදේ. කල්‍යතාපරිචිත වූ (වශීභාවයෙන් ප්‍රගුණ කළ) චිත්තය නො ද අභිනීහාරක්ෂම වෙයි යන කථාව නො යෙදෙයි, වැලිත් කල්‍යතාපරිචිත වූ චිත්තය අභිනීහාරක්ෂම වෙයි යන දේශනාව යෙදේ. මෙසේ සියලු නවසූත්‍රාන්තයෝ දහම් වූ පරිදි විනය වූ පරිදි ශාස්තෘශාසනය වූ පරිදි සර්වප්‍රකාරයෙන විචයහාරයෙන් විචිනනය කොට (විමසා) යුක්තිහාරයෙන් යෙදිය යුත්තාහ ' යි. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායනස්ථවිරයන් වහන්සේ : '' සබ්බෙසං හාරානං යා භූමියො ච ගොචරො තෙසං '' යී.

යුක්තිහාරය යොදනලදී.

3. 1. 4

පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො පදට්ඨානො හාරො: "ධම්මං දෙසෙති ජිනො"ති අයං පදට්ඨානො හාරො. කිං දෙසෙති: සබ්බධම්මයාථාවඅසම්පටිවෙධලක්ඛණා අවිජ්ජා, තස්සා විපල්ලාසා පදට්ඨානං. අජ්ඣොසානලක්ඛණා තණ්හා, තස්සා පියරූපං සාතරූපං පදට්ඨානං. පත්ථනලක්ඛණො ලොභො, තස්ස අදින්නාදානං පදට්ඨානං. වණ්ණසණ්ඨානබ්‍යඤ්ජනග්ගහණලක්ඛණා සුභසඤ්ඤා තස්සා ඉන්ද්‍රියාසංවරො පදට්ඨානං. සාසවඵස්ස උපගමනලක්ඛණා සුඛසඤ්ඤා, තස්සා අස්සාදො පදට්ඨානං. සඞ්ඛතලක්ඛණානං ධම්මානං අසමනුපස්සනලක්ඛණා නිච්චසඤ්ඤා, තස්සා විඤ්ඤාණං පදට්ඨානං. අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අසමනුපස්සනලක්ඛණා අත්තසඤ්ඤා, තස්සා නාමකායො පදට්ඨානං.

සබ්බධම්මසම්පටිවෙධලක්ඛණා විජ්ජා, තස්සා සබ්බං ඤෙය්‍යං පදට්ඨානං. චිත්තවික්ඛෙප පටිසංහරණලක්ඛණො සමථො, තස්ස අසුභා පදට්ඨානං. ඉච්ඡාවචරපටිසංහරණලක්ඛණො අලොභො. තස්ස අදින්නාදානා වෙරමණී පදට්ඨානං. අබ්‍යාපජ්ඣ[1]ලක්ඛණො අදොසො, තස්ස පාණාතිපාතා වෙරමණී පදට්ඨානං. වත්ථු අවිප්පටිපාදන[2]ලක්ඛණො අමොහො. තස්ස සම්මාපටිපත්ති පදට්ඨානං. විනීලකවිපුබ්බකගහණලක්ඛණා අසුභසඤ්ඤා, තස්සා නිබ්බිදා පදට්ඨානං; සාසවඵස්ස පරිජානනලක්ඛණා දුක්ඛසඤ්ඤා, තස්සා වෙදනා පදට්ඨානං. සඞ්ඛතලක්ඛණානං ධම්මානං සමනුපස්සනලක්ඛණා අනිච්චසඤ්ඤා, තස්සා උප්පාදවයා පදට්ඨානං. සබ්බධම්මානං අභිනිවෙසලක්ඛණා අනත්තසඤ්ඤා, තස්සා ධම්මසඤ්ඤා පදට්ඨානං.

පඤ්චකාමගුණා කාමරාගස්ස පදට්ඨානං. පඤ්චින්ද්‍රියානි රූපීනි රූපරාගස්ස පදට්ඨානං. ඡට්ඨායතනං භවරාගස්ස පදට්ඨානං. නිබ්බත්තිභාවානුපස්සිතා පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං පදට්ඨානං. පුබ්බෙනිවාසානුස්සති ඤාණදස්සනස්ස පදට්ඨානං.

ඔකප්පනලක්ඛණා සද්ධා, අධිමුත්තිපච්චුපට්ඨානා ච අනාවිලලක්ඛණො පසාදො, සම්පසීදනපච්චුපට්ඨානො ච. අභිපත්තියන[3] ලක්ඛණා සද්ධා, තස්සා අවෙච්චප්පසාදො, පදට්ඨානා අනාවිලලක්ඛණො පසාදො තස්ස සද්ධා පදට්ඨානං. ආරම්භලක්ඛණං විරියං, තස්ස සම්මප්පධානං පදට්ඨානං. අපිලාපනලක්ඛණා සති, තස්සා සතිපට්ඨානං පදට්ඨානං. එකග්ගලක්ඛණො සමාධි, තස්ස ඣානානි පදට්ඨානං. සම්පජානනලක්ඛණා පඤ්ඤා, තස්සා සච්චානි පදට්ඨානං

1. අබ්‍යාපජ්ජ - මජසං.
2. අවිප්පටිපත්ති - මජසං.
3. අභිපත්තියන - සිමු.

3. 1. 4

පදට්ඨානහාරවිභඞ්ගය

එහි පදට්ඨානහාරය කවරෙ යත් : " ධම්මං දෙසෙති ජිනො " යන මේ පදට්ඨාන හාර යැ, කුමක් දෙසන සේක් ද යත් : අවිද්‍යාව සියලු (චතුස්සත්‍ය) ධර්මයන්ගේ අවිපරීත ස්වභාවය ප්‍රතිවෙධ නො කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තීය. ඒ අවිද්‍යාවට චතුර්විධ විපල්ලාසයෝ පදට්ඨාන — ආසන්නකාරණ යි. තෘෂ්ණාව (අරමුණෙහි) බැසැගෙන සිටීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තීය. ඒ තෘෂ්ණාවට ප්‍රියස්වභාවය මධුරස්වභාවය පදට්ඨාන යැ. ලොභය (ඉෂ්ටවස්තු) ප්‍රාර්ථනා කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ ලොභයට අදත්තා දානය පදට්ඨාන යැ. ශුභසංඥව පැහැ සටහන් ව්‍යඤ්ජනයන් ග්‍රහණය කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ ශුභසංඥවට ඉන්ද්‍රිය අසංවරය පදට්ඨාන යැ. සුඛසංඥව සාස්‍රව වූ ස්පර්ශයට පැමිණ සිටීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඊට ආස්වාදය පදට්ඨාන යැ. නිත්‍ය සංඥව (උත්පාදදි) සඞ්ඛත ලක්ෂණ ඇති ධර්මයන් නුවණින් නො දැකීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඊට විඥනය පදට්ඨාන යැ. ආත්මසංඥව අනිත්‍ය දුඃඛසංඥවන් නොදැකීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ ආත්මසංඥවට නාමකය පදට්ඨාන යි.

මාර්ගඥනවිද්‍යාව සියලු ධර්මයන් මොනොවට ප්‍රතිවෙධ කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ විද්‍යාවට චතුස්සත්‍ය සංඛ්‍යාත සකල ඥෙයධර්මය පදට්ඨාන — ආසන්න කාරණ යැ. සමථය චිත්තවික්ෂේප සංඛ්‍යාත ඖද්ධත්‍යය විෂ්කම්භණ කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ සමථයට අශුභයෝ පදට්ඨාන යැ. අලොභය ඉච්ඡාවචර විෂ්කම්භණය ලක්ෂණකොට ඇත්තේ යැ, ඒ අලොභයට අදත්තාදන විරමණය පදට්ඨාන යැ. අද්වෙෂය නිදුක්ඛව ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ අද්වෙෂයට ප්‍රාණවධ විරමණය පදට්ඨාන යැ. අමොහය වස්තූන්ගේ අවිප්‍රතිපාදනය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ. ඒ අමොහයට සම්‍යක්ප්‍රතිපත්තිය පදට්ඨාන යැ. අශුභසංඥව විනීලක විපුබ්බක නිමිත්තග්‍රහණය ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ අශුභසංඥවට නිර්විදඥනය පදට්ඨාන යැ. දුඃඛසංඥව ආස්‍රව සහිත ස්පර්ශයාගේ පරිජානනය ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ දුඃඛසංඥවට වෙදනාව පදට්ඨාන යැ. අනිත්‍යසංඥව සංඛතලක්ෂණ ධර්මයන් නුවණින් දැකීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, එයට උත්පාදව්‍යයය පදට්ඨාන යැ. අනාත්මසංඥව සියලු ධර්මයන්හි අභිනිවෙසය — බැසගෙන සිටීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, එයට ධර්මමාත්‍ර යැ යන සංඥව පදට්ඨාන යි.

පඤ්ච කාමගුණයෝ කාමරාගයට පදට්ඨාන යැ. රූපී වූ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ (රූප සංඛ්‍යාත කය ඇරැබ උපදනා) රූපරාගයට පදට්ඨාන යැ. මන සංඛ්‍යාත ෂෂ්ඨායතනය (භවනිකාන්ති වශයෙන් පවත්නා) භවරාගයට පදට්ඨාන යැ. (රූපාභිනන්දනාදි වශයෙන්පවත්නා නිර්වෘත්තභවානුදර්ශීභාවය පඤ්චොපාදනස්කන්ධයන්ට පදට්ඨාන යැ. පූර්වනිවාසානුස්මෘතිය කර්මස්වකෘතඥනදර්ශනයට පදට්ඨාන යි.

ශ්‍රද්ධාව (හැදැහිලිවශයෙන්) අරමුණට බැසගැනීම — නිශ්චය කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තීය, අධිමුක්තිය — නිශ්චය කිරීම වැටැහීම කොට ද ඇත්තී වෙයි. ප්‍රසාදය (චිත්තකාලුෂ්‍යාපගමයෙන්) නො කැලැඹීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, සම්ප්‍රසාදනය වැටැහීම කොට ද ඇත්තේ වෙයි. ශ්‍රද්ධාව හැදැහීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, එයට අවෙත්‍යප්‍රසාදය පදට්ඨාන යැ. ප්‍රසාදය අකාලුෂ්‍යය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එයට ශ්‍රද්ධාව පදට්ඨාන යැ. වීර්‍ය්‍යය ආරම්භය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එයට චතුර්විධ සම්‍යක්ප්‍රධානය පදට්ඨාන යැ. ස්මෘතිය අසම්මොසය (සිහිකිරීම) ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, එයට සතරසතිපට්ඨානය පදට්ඨාන යැ. සමාධිය එකාග්‍රතා (එක අරමුණක් අග්‍රබව) ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එයට ධ්‍යානයෝ පදට්ඨාන යැ. ප්‍රඥව සම්‍යග් ඥනය ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, එයට සත්‍යයෝ පදට්ඨාන යි.

අපරො නයො: අස්සාදමනසිකාරලක්ඛණො අයොනිසො මනසිකාරො, තස්ස අවිජ්ජා පදට්ඨානං. සච්චසම්මොහනලක්ඛණා අවිජ්ජා, සා සඞ්ඛාරානං පදට්ඨානං. පුනබ්භවවිරොහණලක්ඛණා සඞ්ඛාරා, තෙ විඤ්ඤාණස්ස පදට්ඨානං. ඔපපච්චයිකනිබ්බත්තිලක්ඛණං විඤ්ඤාණං, තං නාමරූපස්ස පදට්ඨානං. නාමකායරූපකායසඞ්ඝාතලක්ඛණං නාමරූපං, තං සළායතනස්ස පදට්ඨානං. ඉන්ද්‍රියවවත්ථානලක්ඛණං සළායතනං, තං ඵස්සස්ස පදට්ඨානං. චක්ඛුරූපවිඤ්ඤාණසන්නිපාතලක්ඛණො ඵස්සො. සො වෙදනාය පදට්ඨානං: ඉට්ඨානිට්ඨානුභවනලක්ඛණා වෙදනා සා තණ්හාය පදට්ඨානං. අජ්ඣොසානලක්ඛණා තණ්හා, සා උපාදානස්ස පදට්ඨානං. ඔපපච්චයිකං උපාදානං, තං භවස්ස පදට්ඨානං. නාමකාය-රූපකායසම්භවනලක්ඛණො. භවො, සො ජාතියා පදට්ඨානං. ඛන්ධානං පාතුභවනලක්ඛණා ජාති, සා ජරාය පදට්ඨානං. උපධිපරිපාකලක්ඛණා ජරා, සා මරණස්ස පදට්ඨානං. ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදලක්ඛණං මරණං, තං සොකස්ස පදට්ඨානං. උස්සුක්කකාරකො සොකො, සො පරිදෙවස්ස පදට්ඨානං. ලාලප්පකාරකො පරිදෙවො, සො දුක්ඛස්ස පදට්ඨානං. කායසම්පීළනං දුක්ඛං, තං දොමනස්සස්ස පදට්ඨානං. චිත්තපීළනං දොමනස්සං, තං උපායාසස්ස පදට්ඨානං. ඔදහනකාරකො උපායාසො, සො භවස්ස පදට්ඨානං. ඉමානි භවඞ්ගානි යදා සමග්ගානි නිබ්බත්තානි භවන්ති සො භවො, තං සංසාරස්ස පදට්ඨානං.

නිය්‍යානිකලක්ඛණො මග්ගො, සො නිරොධස්ස පදට්ඨානං. තීරණඤ්ඤුතා පීතඤ්ඤුතාය පදට්ඨානං. පීතඤ්ඤුතා මත්තඤ්ඤුතාය පදට්ඨානං. මත්තඤ්ඤුතා අත්තඤ්ඤුතාය පදට්ඨානං. අත්තඤ්ඤුතා පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතාය පදට්ඨානං, පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතා පතිරූපදෙසවාසස්ස පදට්ඨානං. පතිරූපදෙසවාසො සප්පුරිසූපනිස්සයස්ස පදට්ඨානං. සප්පුරිසූපනිස්සයො අත්තසම්මාපණිධානස්ස පදට්ඨානං. අත්තසම්මාපණිධානං සීලානං පදට්ඨානං. සීලානි අවිප්පටිසාරස්ස පදට්ඨානං. අවිප්පටිසාරො පාමුජ්ජස්ස පදට්ඨානං. පාමුජ්ජං පීතියා පදට්ඨානං. පීති පස්සද්ධියා පදට්ඨානං. පස්සද්ධි සුඛස්ස පදට්ඨානං. සුඛං සමාධිස්ස පදට්ඨානං. සමාධි යථාභූතඤාණදස්සනස්ස පදට්ඨානං. යථාභූතඤාණදස්සනං නිබ්බිදාය පදට්ඨානං. නිබ්බිදා විරාගස්ස පදට්ඨානං. විරාගො විමුත්තියා පදට්ඨානං. විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනස්ස පදට්ඨානං. එවං යො කොචි උපනිස්සයො, යො කොචි පච්චයො, සබ්බො සො පදට්ඨානං. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො: “ධම්මං දෙසෙති ජිනො”ති.

නියුත්තො පදට්ඨානො හාරො.

අනෙක් නයෙකි : අයොනිසො මනසිකාරය (සංයොජනිය ධර්මයන්හි) ආස්වාද වශයෙන් මෙනෙහිකිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ අයොනිසොමනසිකාරයට අවිද්‍යාව පදට්ඨාන (— ආසන්නකාරණ) යැ. අවිද්‍යාව සිවුසස්හි මුළාවීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ට පදට්ඨාන යැ. සංස්කාරයෝ පුනර්භවයාගේ විරූහණය (විපාකධර්මතාව) ලක්ෂණ කොට ඇත්තාහු යැ, ඔහු ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤානයට පදට්ඨාන යැ. විඤ්ඤානය උපප්‍රාප්තිභව වශයෙන් ඉපදීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එ විඤ්ඤානය නාමරූපයට පදට්ඨාන යැ. නාමරූපය අරූප - රූපකාය දෙදෙනාගේ සමූහභාවය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය ෂඩායතනයට පදට්ඨාන යි. ෂඩායතනය චක්ෂුරාදි ෂඩ්ඉන්ද්‍රියයන්ගේ නියම කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය ස්පර්ශයට පදට්ඨාන යි. ස්පර්ශය චක්ෂුරින්ද්‍රිය රූපාලම්බන චක්ෂුර්විඤ්ඤානයන්ගේ සන්නිපාතය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය වෙදනාවට පදට්ඨාන යි. වෙදනාව ඉෂ්ටානිෂ්ට අරමුණුරස විඳීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ වෙදනාව තෘෂ්ණාවට පදට්ඨාන යි. තෘෂ්ණාව අරමුණෙහි ගැලීසිටීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ තෘෂ්ණාව උපාදනයට පදට්ඨාන යි. උපාදනය උපප්‍රාප්තිස්කන්ධයන් උපදවනු වෙයි, එය භවයට පදට්ඨාන යි. භවය නාමකාය රූපකායයන් ඉපදීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය ජාතියට පදට්ඨාන යි. ජාතිය ස්කන්ධයන්ගේ හටගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, ඒ ජාතිය ජරාවට පදට්ඨාන යි. ජරාව ආත්මභාවය මිහිකිරීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තී යැ, එය මරණයට පදට්ඨාන යි. මරණය ජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ සිඳීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, එය ශොකයට පදට්ඨාන යි. ශොකය චිත්තසන්තාපය කරනු වෙයි, එය පරිදෙවයට පදට්ඨාන යි. පරිදෙවය වැලැපීම කරනු වෙයි, එය කායික දුකට පදට්ඨාන යි. දුක රූපකාය පෙළනු වෙයි, එය දෞර්මනසට පදට්ඨාන යි. දෞර්මනස සිත පෙළනු වෙයි, ඒ දෞර්මනස උපායාසයට පදට්ඨාන යි. උපායාසය (ආත්මනිශ්‍රය) අභ්‍යන්තරය දවනු වෙයි, එය භවයට පදට්ඨාන යි. යම් කලෙක මේ භවයට අවයව වූ ක්ලෙශයෝ — (කර්මභව විපාකභව සංඛ්‍යාත අංගයෝ) සමග්‍ර වූවාහු උපන්නාහු වෙත් ද, හේ භව නම, ඒ භවය සංසාරයට පදට්ඨාන යි.

මාර්ගය නිමිත්ත පවත්ති දෙකින් නැඟීසිටීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ, ඒ මාර්ගය නිරොධයට පදට්ඨාන යි. තීර්ථ සංඛ්‍යාත බහුශ්‍රැතයකු පයඞුපාසන කරනබව ධර්මොප සංහිත ප්‍රාමොද්‍යයට පදට්ඨාන යැ, පීතඤ්ඤුතාව මාත්‍රඥභාවයට පදට්ඨාන යැ, මත්තඤ්ඤුතාව තමා පඤ්චපධානියඞ්ගයෙන් යුක්තබව දන්නා ආත්මඥභාවයට පදට්ඨාන යැ, අත්තඤ්ඤුතාව පෙර කළ පින් ඇති බවට පදට්ඨාන යැ, පූර්වකෘත පුණ්‍යභාවය ප්‍රතිරූපදේශවාසයට පදට්ඨාන යැ, ප්‍රතිරූපදේශවාසය සත්පුරුෂොපනිශ්‍රයට පදට්ඨාන යැ. සත්පුරුෂොපනිශ්‍රය ආත්මසම්‍යක්ප්‍රණිධානයට පදට්ඨාන යැ, ආත්ම සම්‍යක්ප්‍රණිධානය ශීලයනට පදට්ඨාන යැ, ශීලයෝ අවිප්‍රතිසාරයට පදට්ඨාන යැ, අවි ප්‍රතිසාරය ප්‍රාමොද්‍යයට පදට්ඨාන යැ, ප්‍රාමොද්‍යය ප්‍රීතියට පදට්ඨාන යැ, ප්‍රීතිය ක්ලේශදරථ සන්හිඳීමට පදට්ඨාන යැ, පස්සද්ධිය සුඛයට පදට්ඨාන යැ, සුඛය සමාධියට පදට්ඨාන යැ, සමාධිය යථාභූතඥානදර්ශනයට පදට්ඨාන යැ, යථාභූතඥානදර්ශනය (තරුණවිදර්ශනාව) නිර්වෙදය (බලවවිපස්සනාව) ට පදට්ඨාන යැ, නිබ්බිදාව විරාගයට පදට්ඨාන යැ, විරාගය විමුක්තියට පදට්ඨාන යැ, විමුක්තිය විමුක්තිඥානදර්ශනයට පදට්ඨාන යි. මෙසේ යම් කිසි බලවත් ප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාත උපනිශ්‍රයෙක් යම් කිසි ශෙෂප්‍රත්‍යයෙක් වේ ද එ හැම පදට්ඨාන යි ආසන්න කාරණ වේ. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායනස්ථවිරයන් වහන්සේ : " ධම්මං දෙසෙති ජිනො " යි.

පදට්ඨානහාරය යොදන ලදී.

6—ඝප 04440 (79/02)

3. 1. 5

ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො ලක්ඛණො හාරො: වුත්තම්හි එකධම්මෙ"ති අයං ලක්ඛණො හාරො. කිං ලක්ඛයති; යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා තෙසං ධම්මානං එකස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨා ධම්මා වුත්තා භවන්ති. යථා කිං භවෙ; යථාහ භගවා: "චක්ඛුං භික්ඛවෙ අනවට්ඨිතං ඉත්තරං පරිත්තං පභඞ්ගු පරතො දුක්ඛං බ්‍යසනං චලං කුක්කුලං සඞ්ඛාරං වධකං අමිත්තමජ්ඣෙ". ඉමස්මිං චක්ඛුස්මිං වුත්තෙ අවසිට්ඨානි අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි වුත්තානි භවන්ති. කෙන කාරණෙන; සබ්බානි හි ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි වධකට්ඨෙන එකලක්ඛණානි.

යථා චාහ භගවා: "අතීතෙ රාධ, රූපෙ අනපෙක්ඛො හොහි, අනාගතං රූපං මා අභිනන්දි පච්චුප්පන්නස්ස රූපස්ස නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය චාගාය පටිනිස්සග්ගාය පටිපජ්ජ, ඉමස්මිං රූපක්ඛන්ධෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨා ඛන්ධා වුත්තා භවන්ති. කෙන කාරණෙන: සබ්බෙ හි පඤ්චක්ඛන්ධා යමකොවාදසුත්තෙ වධකට්ඨෙන එකලක්ඛණා වුත්තා යථා චාහ භගවා:

1. "යෙසඤ්ච සුසමාරද්ධා නිච්චං කායගතා සති,
අකිච්චං තෙ න සෙවන්ති කිච්චෙ සාතච්චකාරිනො"

ඉති කායගතාය සතියා වුත්තාය වුත්තා භවන්ති වෙදනාගතා සති චිත්තගතා සති ධම්මගතා ච. තථා 'යං කිඤ්චි දිට්ඨං වා සුතං වා මුතං වා"ති වුත්තෙ වුත්තං භවති විඤ්ඤාතං.

යථා චාහ භගවා: "තස්මාතිහ ත්වං භික්ඛු-පෙ-කායෙ කායානුපස්සී විහරාහි ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං".

"ආතාපී"ති විරියින්ද්‍රියං; "සම්පජානො"ති පඤ්ඤින්ද්‍රියං; "සතිමා"ති සතින්ද්‍රියං; "විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං"ති සමාධින්ද්‍රියං; එවං කායෙ කායානුපස්සිනො විහරතො චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. කෙන කාරණෙන: එකලක්ඛණත්තා චතුන්නං ඉන්ද්‍රියානං. චතූසු සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු චත්තාරො සම්මප්පධානා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. චතූසු සම්මප්පධානෙසු භාවියමානෙසු චත්තාරො ඉද්ධිපාද භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. චතූසු ඉද්ධිපාදෙසු භාවියමානෙසු පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු භාවියමානෙසු පඤ්ච බලානි භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. පඤ්චසු බලෙසු භාවියමානෙසු සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. සත්තසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු භාවියමානෙසු අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡති. සබ්බෙ ච[1] බොධඞ්ගමා ධම්මා බොධිපක්ඛියා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. කෙන කාරණෙන: සබ්බෙ හි බොධඞ්ගමා ධම්මා[2] බොධිපක්ඛියා නිය්‍යානික[3]ලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා. තෙ එකලක්ඛණත්තා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති.

---

1. සබ්බෙව - මජසං.
2. බොජ්ඣඞ්ගා ධම්මා - සිමු.
3 නිය්‍යානිකා - මජසං, නෙය්‍යානිකා - පු.

3. 1. 5

ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගය

එහි ලක්ෂණහාරය කවරෙ යත් : '' වුත්තම්හි එකධම්මෙ '' යි නිර්දිෂ්ට වූ මෙය ලක්ෂණහාර යැ. කිනම් ධර්මයක් ලකුණු කෙරෙයි යත් : ස්කන්ධාදි යම් ධර්ම කෙනෙක් සමාන ලක්ෂණ වූවාහු ද, ඒ ධර්මයන් අතුරෙන් එක් ධර්මයක් කී කල්හි අවශිෂ්ට ධර්මයෝ කියනලද්දහු වෙත්. ඒ කිසෙයින් වන්නේ යැ යත් : මෙසෙයින් වදළහ, බුදුහු — '' මහණෙනි චක්ඛායතනය එක් අරමුණෙක නො පවත්නා හෙයින් අනවස්ථිත යැ වහා නැසෙන හෙයින් ඉත්වර යැ කල් නො පවත්නා හෙයින් පරිත්ත යැ වහා බිඳෙන සුලු යැ ස්වවශයෙහි නො පවත්නේ යැ දුකට හේතු යැ ව්‍යසනහේතු යැ සැලෙන පියවි ඇත්තේ යැ උෂ්ණ භස්මයක් බඳු යැ ප්‍රත්‍යයොත්පන්න යැ අමිත්‍රයන් මැද පවත්නේ යැ '' යි. මේ චක්ෂුරායතනය වදළ කල්හි සෙසු ආධ්‍යාත්මික ආයතනයෝ කියනලද්දහු වෙති. කවර හෙයින යත් : යම් හෙයකින් සියලු ආධ්‍යාත්මික ෂඩායතනයෝ වධකාර්ථයෙන් සමානලක්ෂණ වෙත් ද එහෙයිනි.

මෙසේත් වදළහ, බුදුහු : '' රාධය, අතීත රූපයෙහි අපේක්ෂා රහිත වෙව, අනාගත රූපය නහමක් අභිනන්දනා කර, ප්‍රත්‍යුත්පන්න රූපයාගේ නිර්වේදය පිණිස විරාගය පිණිස නිරොධය පිණිස ත්‍යාගය පිණිස දුරලීම පිණිස පිළිපදුව '' යි. මේ රූපස්කන්ධය වදළ කල්හි ඉතිරිවැ සිටි ස්කන්ධයෝ කියනලද්දහු වෙති. කවර කරුණින යත් : සියලු මැ පඤ්චස්කන්ධයෝ යමකොවාද සූත්‍රයෙහි වධකාර්ථයෙන් සමානලක්ෂණ ඇත්තාහු වදරනලදහ.

මෙසේත් වදළහ, බුදුහු :

1. යම් කෙනකුන් විසින් නිරතුරු කායගියා සී මොනොවට ආරබ්ධ වී ද, ඔහු කෘත්‍ය යෙහි සතතභාවයෙන් කරනසුලු වූවාහු නො කටයුතු නො සෙවුනාහු වෙත්.

මෙසේ කායගතාසතිය වදළ කල්හි වෙදනාගතාසති චිත්තගතාසති ධම්මගතාසති ද වදරනලද්දහු වෙත්. එසෙයින් '' යං කිඤ්චි දිට්ඨං වා සුතං වා මුතං වා '' යි වදළ කල්හි ' විඤ්ඤාත ' ය වදරනලද වේ.

මෙසේත් වදළහ, බුදුහු : '' එහෙයින් මහණ, මෙහි ලා තෙපි . . . කෙලෙස් තවන වැර ඇතිව සම්‍යක් ප්‍රඥ ඇතිව ස්මෘතිමත්ව කායලෝකයෙහි අභිධ්‍යා දෞර්මනස්‍ය දුරු කොට රූපකයෙහි (කේසලෝමාදි) කය අනිත්‍යාදි විසින් පුනපුනා බලමින් වාස කරව '' (මෙහි) '' ආතාපි '' යනු වීර්‍යෙන්ද්‍රිය යි. '' සම්පජානො '' යනු ප්‍රඥෙන්ද්‍රිය යි, '' සතිමා '' යනු ස්මෘතීන්ද්‍රිය යි, '' විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දොමනස්සං '' යනු සමාධීන්ද්‍රිය යි. මෙසේ කයෙහි කායානුදර්ශීව වාස කරනුවහුට සතර සිව්වටන්හු භාවනායෙන් පිරිමට යෙති. කවර කරුණින යත් : සතර ඉන්ද්‍රියයන්ගේ සමානලක්ෂණත්වය හෙයිනි. සතර සිව්වටන් වැඩෙන කල්හි සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයෝ භාවනායෙන් පිරිමට යෙති. සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයන් වැඩෙත් ම සතරඍද්ධිපාදයෝ භාවනායෙන් පිරිමට යෙත්. සතර ඍද්ධිපාදයන් වැඩෙත් ම පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ භාවනායෙන් වැඩීමට යෙති. පඤ්චේන්ද්‍රිය යන් වැඩෙත් ම පඤ්ච බලයෝ භාවනායෙන් පිරිමට යෙති. පඤ්චබලයන් වැඩෙත් ම සප්ත බොධ්‍යඞ්ගයෝ භාවනායෙන් පිරිමට යෙති. සප්ත බොධ්‍යඞ්ගයන් වැඩෙත් ම ආර්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය භාවනායෙන් පරිපූර්ණබවට යෙයි, ආර්‍යමාර්ගඥන — බොධයට යන බොධිපාක්ෂික වූ හැම ධර්මයෝ ද භාවනායෙන් පරිපූර්ණබවට යෙත්. කවර කරුණින යත් : බොධඞ්ගම වූ බොධිපාක්ෂික වූ හැම ධර්මයෝ නෛර්‍යාණික ස්වභාවයෙන් සමානලක්ෂණ වූවාහු ද එහෙයිනි. ඒ දහම්හු සමානලක්ෂණ හෙයින් භාවනායෙන් වැඩීමට යෙත්.

එවං අකුසලා ධම්මා එකලක්ඛණත්තා පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති : චතූසු සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු විපල්ලාසා පහීයන්ති, ආහාරා චස්ස පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්ති, උපාදානෙහි අනුපාදානො භවති, යොගෙහි ච විසංයුත්තො භවති, ගන්ථෙහි ච විප්පයුත්තො භවති, ආසවෙහි ච අනාසවො භවති ඔඝෙහි ච නිත්ථිණ්ණො භවති, සල්ලෙහි ච විසල්ලො භවති, විඤ්ඤාණට්ඨිතියො චස්ස පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්ති, අගතිගමනෙහි ච න අගතිං ගච්ඡති, එවං අකුසලාපි ධම්මා එකලක්ඛණත්තා පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති

යත්ථ වා පන රූපින්ද්‍රියං දෙසිතං, දෙසිතා තත්ථෙව රූපධාතු රූපක්ඛන්ධො රූපඤ්චායතනං. යත්ථ වා පන සුඛා වෙදනා දෙසිතා, දෙසිතං තත්ථ සුඛින්ද්‍රියං සොමනස්සින්ද්‍රියං දුක්ඛසමුදයො ච අරියසච්චං. යත්ථ වා පන දුක්ඛා වෙදනා දෙසිතා, දෙසිතං තත්ථ දුක්ඛින්ද්‍රියං දොමනස්සින්ද්‍රියං දුක්ඛං ච අරියසච්චං. යත්ථ වා පන අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා දෙසිතා, දෙසිතං තත්ථ උපෙක්ඛින්ද්‍රියං සබ්බො ච පටිච්චසමුප්පාදො. කෙන කාරණෙන : අදුක්ඛමසුඛාය හි වෙදනාය අවිජ්ජා අනුසෙති, අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති. සො ච සරාග-සදොස-සමොහ-සංකිලෙසපක්ඛෙන හාතබ්බො. වීතරාග-වීතදොස-වීතමොහ අරියධම්මෙහි හාතබ්බො.

එවං යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා කිච්චතො ච ලක්ඛණතො ච සාමඤ්ඤතො ච චුතූපපාතතො ච තෙසං ධම්මානං එකස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ අවසිට්ඨා ධම්මා වුත්තා භවන්ති. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො : "වුත්තම්හි එකධම්මෙ"ති.

නියුත්තො ලක්ඛණො හාරො.

3. 1. 6

චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො චතුබ්‍යූහො හාරො : "නෙරුත්තමධිප්පායො"ති අයං. බ්‍යඤ්ජනෙන සුත්තස්ස නෙරුත්තඤ්ච අධිප්පායො ච නිදානඤ්ච පුබ්බාපරසන්ධි ච ගවෙසිතබ්බා.[1]

1. ගවෙසිතබ්බො - මජසං.

මෙසේ අකුශලධර්මයෝ ද (පහානෙකට්ඨතා විසින්) සමානලක්ෂණ ඇති බැවින් ප්‍රහාණයට නැඟීමට යෙති : සතර සිවටන් වඩනු ලබත් මැ (අශුභයෙහි ශුභ යැ යනාදි) සතර විපල්ලාසයෝ ප්‍රහීණ වෙති. ඔහුට සතර ආහාරයෝ ද පරිඥනයට යෙති. කාමාදි සතර උපාදනයෙන් උපාදන රහිත වූයේ වෙයි, සතර යෝගයන්ගෙනුදු විසංයුක්ත වෙයි, සතර ග්‍රන්ථයන්ගෙනුදු විප්‍රයුක්ත වෙයි, කාමාදි ආස්‍රවයන්ගෙනුදු අනාස්‍රව වෙයි. සතර ඔඝයන්ගෙනුදු උත්තීර්ණ වූයේ වෙයි, ශල්‍යයන්ගෙනුදු විගතශල්‍ය වෙයි, ඔහුට සතර විඥනස්ථිතිහු ද පරිඥනයට යෙති, ඡන්දදි අගතිගමනයෙනුදු අගතියට නොයෙයි. මෙසේ අකුශලධර්මයෝ ද සමානලක්ෂණ බැවින් ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යෙත්.

තවද යම් දෙශනායෙක්හි (රුප්පන ලක්ෂණ වූ අෂ්ටවිධ) රූපෙන්ද්‍රියය වදරනලද ද එහි මැ රූපධාතු රූපස්කන්ධ රූපායතනය ද දෙසන ලද්දහු වෙත්. තවද යම් තැනෙක සුඛවෙදනාව දෙසන ලදුද, එහි සුඛින්ද්‍රිය සොමනස්සින්ද්‍රිය දුක්ඛසමුදය ආර්‍යසත්‍යය ද දේසිත යැ, තවද යම් දේශනායෙක දුක්ඛවෙදනාව දෙසන ලදු ද, එහි දුක්ඛින්ද්‍රිය දොමනස්සින්ද්‍රිය දුක්ඛආර්‍යසත්‍යය ද දෙසිත යැ. තවද යම් තැනෙක අදුක්ඛමසුඛවෙදනාව දෙසන ලදු ද, එහි උපෙක්ඛින්ද්‍රියය ද සියලු පටිච්චසමුප්පාදය ද දේසිත යි. කවර කරුණින යත් : අදුක්ඛමසුඛ වෙදනායෙහි අවිද්‍යාව අනුශය කෙරෙයි, එහෙයිනි. අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥනය වෙයි, විඥනප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වෙදනාව වෙයි, වෙදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදනය වෙයි, උපාදනප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණය වෙයි, ශෝක යැ පරිදේව යැ දුඃඛ යැ දෞර්මනස්‍ය යැ උපායාස යැ යන මොහු වෙත්. ඒ අනුලොමදෙශිත ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදය සරාග — සදෙස — සමොහ වූ සංක්ලෙශපක්ෂය හා පැමිණවියැයුත්තේ යැ, (ප්‍රතිලොමදෙශිත ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදය) විතරාග — වීතදෙස — වීතමොහ වූ ආර්‍යධර්මයන් හා පැමිණවියැයුත්තේ යි.

මෙපරිද්දෙන් යම් ධර්ම කෙනෙක් (පඨවි ආදි වූ ද ඵස්සාදි වූ ද රූපාරූපධර්මයන්ගේ සංධාරණ සංඝට්ටනාදි) කෘත්‍ය හෙයින් ද, (කක්ඛළ ඵුසනාදි) ස්වභාවලක්ෂණ හෙයින් ද, (රුප්පන නමනාදි) සාමාන්‍යලක්ෂණ හෙයින් ද, (සඞ්ඛතධර්මයන්ගේ) භඞ්ග – උත්පාද හෙයින් ද, සමානලක්ෂණ වූවාහු නම්, ඒ ධර්මයන් අතුරෙන් එක් ධර්මයක් වදළ කල්හි අවශිෂ්ට ධර්මයෝ කියනලද්දහු වෙත්. එයින් වදළහ : ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන ස්ථවිරයන් වහන්සේ — '' වුත්තම්හි එකධම්මෙ '' යි.

ලක්ඛණහාරය යොදනලද්දේ යි.

3. 1. 6

චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගය

එහි චතුබ්‍යූහහාරය කවරෙ යත් : '' නෙරුත්තමධිප්පායො '' යන නිර්දේශ යැ, මෙ චතුබ්‍යූහහාරයි. ව්‍යඤ්ජනද්වාරයෙන් සූත්‍රයාගේ නිර්වචනය ද, (දේශකයාණන්ගේ) අදහස ද, දේශනානිදනය (කාරණය) ද, පූර්වාපරානුසන්ධිය ද, සෙවියයුත්තාහ.

1. තත්ථ කතමං නෙරුත්තං; යා නිරුත්ති පදසංහිතා යං ධම්මානං නාමසො ඤාණං, යදා හි භික්ඛු අත්ථස්ස නාමං ජානාති ධම්මස්ස ච නාමං ජානාති, තථා තථා නං අභිනිරොපෙති, අයං වුච්චති අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍යඤ්ජනකුසලො නිරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො දෙසනාකුසලො අතීතාධිවචනකුසලො අනාගතාධිවචනකුසලො පච්චුප්පන්නාධිවචනකුසලො ඉත්ථාධිවචනකුසලො පුරිසාධිවචනකුසලො නපුංසකාධිවචනකුසලො එකාධිවචනකුසලො අනෙකාධිවචනකුසලො. එවං සබ්බානිපි කාතබ්බානි ජනපදනෙරුත්තානි සබ්බා ච ජනපදනිරුත්තියො, අයං නිරුත්ති පදසංහිතා.

2. තත්ථ කතමො අධිප්පායො;

1. "ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං
ඡත්තං මහන්තං යථ වස්සකාලෙ,
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී"ති.

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො; යෙ අපායෙහි පරිමුච්චිතුකාමා භවිස්සන්ති තෙ ධම්මචාරිනො භවිස්සන්තීති අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො.

2. "චොරො යථා සන්ධිමුඛෙ ගහීතො
සකම්මුනා හඤ්ඤතෙ[1] බජ්ඣතෙ ච,
එවං අයං පෙච්ච පජා පරත්ථ
සකම්මුනා හඤ්ඤතෙ[1] බජ්ඣතෙ චා"ති.

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො; සංචෙතනිකානං කතානං කම්මානං උපචිතානං දුක්ඛවෙදනීයානං අනිට්ඨං අකන්තං විපාකං පච්චනුභවිස්සතීති, අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො.

3. "සුඛකාමානි භූතානි යො දණ්ඩෙන විහිංසති,
අත්තනො සුඛමෙසානො පෙච්ච සො න ලභතෙ සුඛන්ති",

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො; යෙ සුඛෙන අත්ථිකා භවිස්සන්ති තෙ පාපකම්මං න කරිස්සන්තීති අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො.

4. "මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච
නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායී,
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො
පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො"ති.

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො; යෙ ජරාමරණෙන අට්ටීයිතුකාමා භවිස්සන්ති තෙ භවිස්සන්ති භොජනෙ මත්තඤ්ඤුනො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරා පුබ්බරත්තාපරරත්තං ජාගරියානුයොගමනුයුත්තා විපස්සකා කුසලෙසු ධම්මෙසු සගාරවා ච සබ්‍රහ්මචාරීසු ථෙරෙසු නවෙසු මජ්ඣිමෙසූති. අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො.

1. හඤ්ඤති - මජසං.

එහි නෛරුක්තය කවරෙ යත් : පදයන්හි සංහිත වූ — යෙදුණාවූ යම් නිරුක්තියක් ඇද්ද එය යි. යම් හෙයෙකින් ඥෙයධර්මයන්ගේ (ඵස්ස – වෙදනා – ඛන්ධ – ධාතු – තිස්ස – ඵුස්සාදි) නාමවශයෙන් දැනීම වේ ද එහෙයිනි. ඒ එසේ මැය : යම් කලෙක මහණ ශබ්දභිධෙය වූ අර්ථයාගේ (නාමප්‍රඥප්ති විසින් මෙනම් ඇතැ ' යි) නාමය දනී ද ස්වභාවධර්මයාගේත් නාමය දනී ද, (එකල්හි) ඒ ඒ අර්ථ – ධර්මය ඒ ඒ පරිදි ව්‍යවහාරයට නඟයි — දෙසයි. මේ මහණ පෙළඅරුත්හි නිපුණ යැ, පෙළදහමෙහි නිපුණ යැ, (අක්ෂර වාක්‍යසංඛ්‍යාත) ව්‍යඤ්ජනයෙහි නිපුණ යැ, නිර්වචනයෙහි කුශල යැ, (දේශනාව පිළිබඳ) පූර්වාපරයෙහි නිපුණ යැ, ධර්මදේශනායෙහි නිපුණ යැ, අතීතප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ යැ, අනාගතප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ යැ, වර්තමානප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ යැ, ස්ත්‍රීප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ යැ, පුරුෂප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ යැ, නපුංසකප්‍රඥප්තියෙහි නිපුණ යැ, එකවචනයෙහි නිපුණ යැ, අනෙකවචනයෙහි නිපුණ යැයි කියනු ලැබෙ. මෙපරිද්දෙන් සියලු මැ ජනපදනිරුක්ති සංඛ්‍යාත සත්වව්‍යවහාරපදයෝ (සූත්‍රයෙහි නිර්වචන වශයෙන්) කියැ යුත්තාහු ය, සියලු ලොකසංඥාවෝ ද කියැයුත්තාහු ය. මේ ' නිරුක්ති පදසංහිතා ' යි.

(2) එහි අධිප්පාය කවරෙ යත් :

1. දනාදි කුශලධර්ම තෙමේ ඒකාන්තයෙන් ඒ ධර්මයෙහි හැසිරෙන පුහුල්හු (දිට්ඨධම්මික සම්පරායික අනර්ථයෙන්) රක්නේය, වැසිකලැ මහත්වූ ඡත්‍රය එය ධරන්නහු යම්සේ රකී ද එමෙනි, ධර්මය මොනොවට පරිචිත කල්හි තෙල අනුසස වෙයි. ධර්මචාරී පුද්ගල අපායාදි දුගතියට නොයේ යයි.

මේ දේශනායෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරේ යැ : අපායෙන් මිදෙනු කැමැති යම් කෙනෙක් වෙත් ද, ඔහු ධර්මචාරී වන්නාහ ' යි, මේ තෙල දේශනායෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි.

2. ගෘහසන්ධිමුඛයෙහි (හිමියන් හෝ රාජපුරුෂයන් විසින්) ගන්නාලද සොරෙක් සිය සොරකම් හේතුයෙන් යම් පරිදි කම්කටොලින් පෙළනුලැබෙ ද (සිරබැඳුම් ආදියෙන්) බඳනාත් ලැබෙ ද එසෙයින් මේ සත්ත්වප්‍රජාව මියැ පරලොවැ දී සිය පවිකැමින් පෙළනු ලැබෙයි, බඳනාත් ලැබෙ යයි.

මෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : සිතා කරනලද රැස්කරනලද දුක් වෙදනා උපදවන කර්මයන්ගේ අනිෂ්ට වූ අමධුර වූ විපාකය විඳින්නේය ' යි මේ තෙල දේශනායෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි.

3. යමෙක් සුව කැමැති වූ සත්ත්වයන් දඬින් වෙහෙසා ද, තමහට සුව රිසියෙන ඒ හිංසක පුද්ගල පරලොව ගොස් සුව නොලබා යයි.

මෙහිලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් සුඛාර්ථීහු වන්නාහු ද ඔහු පවිකම් නො කරන්නාහයි මේ තෙල දෙශනායෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි.

4. යම් කලෙක පුරුෂ ථිනමිද්ධයෙන් මඩනාලදුයේ බොහෝ කොට අනුභව කරන්නේත් වේද, හුන් සිටි තැන නිදනසුලු වූයේ පෙරළි පෙරළී හෝනේ වේ ද, දමු කුඩු ඇ ශූකරනිවාපයෙන් පුස්නාලද මහත් ගම්හූරකු මෙන් වූ ' දුෂ්ප්‍රාඥ ' පුද්ගල පුනපුනා (පිළිසඳ විසින්) මවුකුසයට පැමිණේ යයි.

මේ දේශනායෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරේ යැ : යම් කෙනෙක් ජරාමරණහේතුයෙන් දුක්වන්නාහු ද, ඔහු භෝජනයෙහි මාත්‍රඥ වූවාහු ඉන්ද්‍රියයන්හි පියූ දෙර ඇත්තාහු පූර්වරාත්‍රාපරරාත්‍රයෙහි නිදි වැරිමෙහි යෙදුණාහු කුශලධර්මයන්හි විදර්ශක වූවාහු ස්ථවිර නවක මධ්‍යම වූ සබ්‍රම්සරුන් කෙරෙහි සගෞරව වූවාහු ද වන්නාහ ' යි, මේ තෙල දෙශනායෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි.

5. "අප්පමාදෝ අමතපදං පමාදෝ මච්චුනෝ පදං
අප්පමත්තා න මීයන්ති යෙ පමත්තා යථා මතා"ති.

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො; යෙ අමතපරියෙසනං පරියෙසිතුකාමා භවිස්සන්ති තෙ අප්පමත්තා විහරිස්සන්තීති, අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො. අයං අධිප්පායො

3. තත්ථ කතමං නිදානං; යථා සො ධනියො ගොපාලකො භගවන්තං ආහ :

6. "නන්දති පුත්තෙහි පුත්තිමා,
ගොමිකො ගොහි තථෙව නන්දති,
උපධීහි නරස්ස නන්දනා
න හි සො නන්දති යො නිරූපධී"ති.

භගවා ආහ :

7. "සොචති පුත්තෙහි පුත්තිමා
ගොමිකො ගොහි තථෙව සොචති,
උපධීහි නරස්ස සොචනා
න හි සො සොචති යො නිරූපධී"ති.

ඉමිනා වත්ථුනා ඉමිනා නිදානෙන එවං ඤායති : ඉධ භගවා බාහිරං පරිග්ගහං උපධිං ආහාති.

යථා ච මාරො පාපිමා ගිජ්ඣකූටා පබ්බතා පුථුසිලං පාතෙසි භගවා ආහ :

8. "සචෙපි[1] කෙවලං සබ්බං ගිජ්ඣකූටං චලෙස්සසි,
නෙව සම්මා විමුත්තානං බුද්ධානං අත්ථි ඉඤ්ජිතං.

9. "නභං ඵලෙය්‍ය පථවී චලෙය්‍ය
සබ්බෙව පාණා උදසන්තසෙය්‍යුං,
සල්ලම්පි චෙ උරසි පකම්පයෙය්‍යුං[2]
උපධීසු තාණං න කරොන්ති බුද්ධා"ති.

ඉමිනා වත්ථුනා ඉමිනා නිදානෙන එවං ඤායති : ඉධ භගවා කායං උපධිං ආහාති.

යථා චාහ :

10. "න තං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා,
යදායසං දාරුජං බබ්බජං ච,[3]
සාරත්තරත්තා මණිකුණ්ඩලෙසු
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා"ති

ඉමිනා වත්ථුනා ඉමිනා නිදානෙන එවං ඤායති : ඉධ භගවා බාහිරෙසු වත්ථුසු තණ්හං ආහාති.

---

1. සචෙම්පි - සං.
2. කම්පයෙය්‍යුං - මජසං.
3. පබ්බජඤ්ච - මජසං.

5. කුශලධර්මයෙහි ස්මෘති අවිප්‍රවාස සඞ්ඛ්‍යාත අප්‍රමාදය නිර්වාණාමෘතයාගේ අධිගමයට කාරණ වෙයි, ස්මෘතිවිප්‍රවාස සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රමාදය (ප්‍රමත්තයා ජාතිය නො ඉක්මවූ හෙයින්) මරණයට කාරණ යැ, අප්‍රමත්ත වූවාහු (වහා මාර්ගඵලාධිගම කරන හෙයින්) නොමියන්නාහ, ප්‍රමත්ත වූ යම් කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු (ප්‍රමාදමරණයෙන් මළහෙයින්) මළවුන් වැන්නාහ ' යි.

මෙහි ලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරෙ යැ : යම් කෙනෙක් නිවන සොයනු කැමැති වෙත් ද, ඔහු අප්‍රමත්ත ව වාසය කරන්නාහ ' යි. මේ තෙල දේශනායෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස යි. මේ අධිප්පාය යි.

(3) එහි නිදන කවරෙ යත් : ඒ මෙසේ යැ. ඒ ධනිය ගොපලු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මේ කියැ :

6. පුතුන් ඇතියේ පුතුන් සමග හෝ පුතුන් කරණකොට සතුටු වෙයි, එසෙයින් ම ගවයන් ඇතියේ ගවයන් කරණකොට සතුටු වෙයි, කාමගුණූපධීන් කරණකොට මිනිසාට සතුට වෙයි, යමෙක් උපධි රහිත වේ ද හේ නො මැ සතුටු වේ යයි.

බුදුහු මේ වදළහ :

7. පුතුන් ඇතියේ පුතුන් කරණකොට ශෝක කෙරෙයි, ගවයන් ඇතියේ ගවයන් කරණකොට එසෙයින් මැ ශෝක කෙරෙයි, උපධීන් කරණකොට මිනිසාට ශෝකය වෙයි, යමෙක් කැමගුණූපධි රහිත වේ ද, හේ නො මැ ශොක කෙරේ යයි.

මේ පුත්ත ගවාදි කීර්තන සංඛ්‍යාත කාරණයෙන් මේ නිදනයෙන් මෙසේ මේ දේශනායෙහි බුදුහු බාහිර වස්තුව ' උපධි ' යයි කොට වදළහ ' යි හැහෙයි.

මෙසේත් නිදසුන් වෙයි : පවිටු මාර ගිජුකුළු පවුයෙන් මහත්වූ සෙලක් පෙරළී යැ. බුදුහු මේ වදළහ :

8. ඉදින් සියලු මැ ගිජුකුළු පව්ව සලන්නෙහි නමුදු උපධීන් කෙරෙන් මොනොවට මිදුණු බුදුවරයන්ගේ කම්පායෙක් නැත් මැ යි.

9. අහස පැලේ නමුදු පොළොව සැලේ නමුදු නොහොත් සියලු මැ ප්‍රාණීහු තැති ගන්නාහු නමුදු ඉදින් ශල්‍යයකුදු ළෙහි ගසන්නාහු නමුදු බුදුවරයෝ උපධීන් කෙරෙහි ත්‍රාණ (රැකීමක්) නො කෙරෙත්' යි.

මේ වස්තු (කාරණ) යෙන් මේ නිදනයෙන් මෙසේ හැහෙයි : මේ දේශනායෙහි ලා බුදුහු කය උපධි කොට වදළසේකැ' යි.

මෙසේත් වදළහ !

10. අයෝමය වූ ද දවමුවා වූ ද බබුස්තණමුවා වූ ද යම් බන්ධනයෙක් ඇද්ද ධීරයෝ එය දැඩි බැඳුමෙකැයි නො කියති, මිණිකොඩොල්හිදු අඹුදරුවන් කෙරෙහිදු අධික රාගයෙන් ඇලුණු යම් අපෙක්ෂාවක් ඇද්ද —

මේ වස්තුයෙන් මේ නිදනයෙන් මෙසේ මේ දේශනායෙහි බුදුහු බාහිර වස්තුවිෂයෙහි තෘෂ්ණාව වදළසේකැ ' යි හැහෙයි.

යථා චාහ :

11. "එතං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා
ඔහාරිනං සිථිලං දුප්පමුඤ්චං,
එතම්පි ඡෙත්වාන පරිබ්බජන්ති
අනපෙක්ඛිනො කාමසුඛං පහායා"ති

ඉමිනා වත්ථුනා ඉමිනා නිදානෙන එවං ඤායති : ඉධ භගවා බාහිර වත්ථුකාය තණ්හාය පහානං ආහාති.

යථා චාහ :

12. "ආතුරං අසුචිං පූතිං දුග්ගන්ධං දෙහනිස්සිතං,
පග්ඝරන්තං දිවා රත්තිං බාලානං අභිනන්දිතං"ති

ඉමිනා වත්ථුනා ඉමිනා නිදානෙන එවං ඤායති : ඉධ භගවා අජ්ඣත්තිකවත්ථුකාය තණ්හාය පහානං ආහාති.

යථා චාහ :

13. "උච්ඡින්ද සිනෙහමත්තනො
කුමුදං සාරදිකංව පාණිනා,
සන්තිමග්ගමෙව බ්‍රූහය
නිබ්බානං සුගතෙන දෙසිත"න්ති.

ඉමිනා වත්ථුනා ඉමිනා නිදානෙන එවං ඤායති : ඉධ භගවා අජ්ඣත්තිකවත්ථුකාය තණ්හාය පහානං ආහාති. ඉදං නිදානං.

4. තත්ථ කතමො පුබ්බාපරසන්ධි :

යථාහ :

14. "කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා[1] තණ්හාඡදනඡාදිතා,
පමත්තබන්ධුනා[2] බද්ධා මච්ඡා'ව කුමිනාමුඛෙ.
ජරාමරණමන්වෙන්ති වච්ඡො ඛීරපකො'ව මාතර"න්ති.

අයං කාමතණ්හා වුත්තා. සා කතමෙන පුබ්බාපරෙන යුජ්ජති.

යථා චාහ :

15. "රත්තො අත්ථං න ජානාති රත්තො ධම්මං න පස්සති,
අන්ධතමං තදා හොති යං රාගො සහතෙ නර"න්ති.

ඉති අන්ධතාය ච සඤ්ඡන්නතාය ච සායෙව තණ්හා අභිලපිතා. යඤ්චාහ : "කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා තණ්හාඡදනඡාදිතා"ති. යඤ්චාහ : "රත්තො අත්ථං න ජානාති රත්තො ධම්මං න පස්සතී"ති. ඉමෙහි පදෙහි පරියුට්ඨානෙහි සායෙව තණ්හා අභිලපිතා. යං අන්ධකාරං අයං දුක්ඛසමුදයො, යා ච තණ්හා පොනොභවිකා.

1. ජාලසච්ඡන්නා - සීමු
2. බන්ධනා - පු.

මෙසේත් වදළහ :

11. පහත (සිවු අපාය) ට ඇදලන ලිහිල් වූ මිදීමට දුෂ්කර වූ තෙල කාමාපෙක්ෂාව දැඩිවූ බන්ධනයෙකැ ' යි (බුද්ධාදි) ප්‍රාඥයෝ කියති, කාමාපෙක්ෂා නැත්තාහු තෙල බන්ධනය ද සිඳ කම්සුව හැරපියා ගිහිගෙන් නික්මයෙත්, යයි.

මේ වස්තුයෙන් මේ නිදනයෙන් බුදුහු බාහිර වස්තුගත තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රහාණය වදළහ ' යි හැහේ.

මෙසේත් වදළහ :

12. උපද්‍රවයෙන් ආතුර වූ අපවිත්‍ර වූ කුණු වූ දුගඳ ඇති සිරුර ඇසිරිකළ මලය දවරුයෙහි වැගිරෙන (මේ කය) බාලයන් විසින් (තෘෂ්ණා මාන දෘෂ්ටීන්) අභිනන්දිත වේ යයි.

මේ වස්තුයෙන් මේ නිදනයෙන් බුදුහු මේ දේශනායෙහි ලා අධ්‍යාත්මවස්තුගත තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රහාණය වදළසේකැ ' යි හැහේ.

මෙසේත් වදළහ :

13. සරාකලැ හටගත් කුමුදුමලක් අතින් (සිඳින්නාක්) මෙන් තමාගේ තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත ස්නේහය (රහත්මගින්) සිඳලව (අෂ්ටාඞ්ගික) ශාන්තිමාර්ගය මැ වඩව, සුගතයන් විසින් නිවන (ශාන්ත යයි) දේශිත හෙයිනි.

මේ වස්තුයෙන් මේ නිදනයෙන් මෙහි ලා බුදුහු අධ්‍යාත්මවස්තුගත වූ තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රහාණ වදළසේකැ ' යි හැහේ. මේ '' නිදන '' යි.

(4) ඒ චතුබ්‍යූහයෙහි පුබ්බාපරසන්ධි කවරෙ යත් :

මේ වදළහ :

14. ක්ලේශකාමයෙන් අන්ධ වූ තෘෂ්ණාජාලයෙන් වෙළුණු තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත අන්ධකාරයෙන් වැසුණු කෙමිනමුවෙහි (බැඳුණු) මසුන් මෙන් ප්‍රමාද නමැති බන්ධනයෙන් බැඳුණු සත්ත්වයෝ මව්දෙන කරා එන කිරි බොන වස්සකු මෙන් ජරාවට හා මරණයට පුනපුනා පැමිණෙත් යයි.

මේ කාමතෘෂ්ණාව වදරනලදූ. ඒ කාමතෘෂ්ණාව පූර්ව වූ හෝ අපර වූ හෝ කවර දෙශනාන්තරයක් සමග යෙදේ ද යත් :

මෙසේත් වදළහ :

15. රාගයෙන් රක්ත වූයේ (ස්වාර්ථාදි) අර්ථය නො දනී, රාගරක්ත වූයේ ධර්මය නො දකී, යම් කලෙක රාගය තෙමේ මිනිසා සහන (අභිභවන) ය කෙරේ ද, එකල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වේ යයි.

මෙසේ අන්ධතායෙන් ද සඤ්ජන්නතායෙන් ඒ යට ගයෙහි කී තෘෂ්ණාව ම කියන ලද්දීය. '' කාමන්ධා ජාලසඤ්ජන්නා තණ්හාජදනජාදිතා '' යි යම් තෘෂ්ණාවකුත් වදළසේක් ද, '' රත්තො අත්ථං න ජානාති රත්තො අත්ථං න පස්සති '' යි යම් තෘෂ්ණාවකුත් වදළසේක් ද, ක්ලේශපරියුට්ඨානය දක්වන මේ පදයන්ගෙන් ඒ කාම තෘෂ්ණාව මැ වදරනලද්දීය. කාම සංඛ්‍යාත යම් අන්ධකාරයක් ඇද්ද මේ දුක්ඛසමුදය යි, පුනර්භවය ඇතිකරන යම් තෘෂ්ණාවක් ඇද්ද එය යි.

යඤ්චාහ: කාමා’’ති ඉමෙ කිලෙසකාමා, යඤ්චාහ: ජාලසඤ්ඡන්නා’’ති තෙන යෙව කාමානං පයොගෙන පරියුට්ඨානං දස්සෙති, තස්මා කිලෙසවසෙන ච පරියුට්ඨානවසෙන ච තණ්හා බන්ධනං වුත්තං. යෙ එදිසිකා තෙ ජරාමරණං අන්වෙන්ති. අයං භගවතා යථානික්ඛිත්ත-ගාථාබලෙන දස්සිතා ජරාමරණමන්වෙන්ති’’ති.

16. ‘‘යස්ස පපඤ්චා ඨිතී ච නත්ථි
සන්දානං[1] ‘‘පලිඝං ච වීතිවත්තො,
තං නිත්තණ්හං මුනිං චරන්තං
න විජානාති සදෙවකොපි ලොකො’’ති.

‘පපඤ්චා’ නාම: තණ්හාදිට්ඨිමානා තදභිසංඛතා ච සඞ්ඛාරා ‘ඨිතී’ නාම: අනුසයා. ‘සන්දානං’ නාම තණ්හාය පරියුට්ඨානං. යානි ඡත්තිංසතණ්හාය ජාලිනියා විචරිතානි. ‘පලිඝො’ නාම: මොහො. යෙ ච පපඤ්චා සඞ්ඛාරා යා ච ඨිති යං සන්දානං[1] ච යං පලිඝං ච යො එතං සබ්බං සමතික්කන්තො අයං වුච්චති නිත්තණ්හො ඉති.

තත්ථ පරියුට්ඨානසඞ්ඛාරා දිට්ඨධම්මවෙදනියා වා උපපජ්ජවෙදනියා වා, අපරපරියවෙදනීයා වා, එවං තණ්හා තිවිධං ඵලං දෙති: දිට්ඨෙව වා ධම්මෙ උපපජ්ජෙ වා අපරෙ වා පරියායෙ. එවං භගවා ආහ: ‘‘යං ලොභපකතං කම්මං කරොති කායෙන වාචාය මනසා තස්ස විපාකං අනුභොති දිට්ඨෙව වා ධම්මෙ උපපජ්ජෙ වා අපරෙ වා පරියායෙ’’ති. ඉදං භගවතො පුබ්බාපරෙන යුජ්ජති. තත්ථ පරියුට්ඨානං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං වා කම්මං උපපජ්ජවෙදනීයං වා කම්මං අපරපරියාය වෙදනීයං[2] වා කම්මං. එවං කම්මං තිධා විපච්චති: දිට්ඨෙව වා ධම්මෙ උපපජ්ජෙ වා අපරෙවා පරියායෙ. යථාහ: ‘‘යෙඤ්ච බාලො ඉධ පාණාතිපාතී හොති - පෙ - මිච්ඡාදිට්ඨී හොති, තස්ස දිට්ඨෙව වා ධම්මෙ විපාකං පටිසංවෙදෙති උපපජ්ජෙ වා අපරෙ වා පරියායෙ’’ති. ඉදං භගවතො පුබ්බාපරෙන යුජ්ජති. තත්ථ පරියුට්ඨානං පටිසංඛානබලෙන පහාතබ්බං, සඞ්ඛාරා දස්සනබලෙන, ඡත්තිංසතණ්හාවිචරිතානි භාවනා-බලෙන පහාතබ්බානීති. එවං තණ්හාපි තිධා පහීයති. යා නිත්තණ්හතා අයං සඋපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු, භෙදා කායස්ස අයං අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

පපඤ්චො නාම වුච්චති අනුබන්ධො, යං චාහ භගවා: ‘‘පපඤ්චොති අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං ආරබ්භා’’ති. යං චාහ භගවා:- ‘‘අතීතෙ රාධ, රූපෙ අනපෙක්ඛො හොහි අනාගතං රූපං මා අභිනන්දි, පච්චුප්පන්නස්ස රූපස්ස නිබ්බිදය විරාගාය නිරොධාය චාගාය පටිනිස්සග්ගාය පටිපජ්ජා’’ති. ඉදං භගවතො පුබ්බාපරෙන

1. සන්ධානං - කත්ථචි.
2. අපරපරිය වෙදනීයං - සීමු.
අපරපරියාය වෙදනීයං - මජසං.

"කාම" යි යමකුත් වදළසේක් ද, මොහු ක්ලේශනාමයෝ යැ, "ජාල සඤ්ජන්නා" යි යමකුත් වදළසේක් ද, ඒ කාමයන්ගේ මැ සමුදචාරයෙන් පරියුට්ඨානය දක්වනසේක. එහෙයින් ක්ලේශවශයෙන් ද පරියුට්ඨානවශයෙන් ද තෘෂ්ණාව බන්ධන යයි වදරනලදී. යම් කෙනෙක් තෘෂ්ණාබන්ධන ඇත්තාහු ද ඔහු ජරාමරණයට පුනපුනා එති. භාග්‍යවතුන් විසින් යථානික්ෂිප්ත ගාථාබලයෙන් "ජරාමරණමන්වෙන්ති" යි මේ සංසාර ප්‍රවෘත්තිය දක්වනලද්දීය.

16. යම් ක්ෂීණාස්‍රවයක්හට (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි මාන) ප්‍රපඤ්චයෝත් (කාමාදි) අනුශය ධර්මයෝත් නැද්ද, තණ්හාපරියුට්ඨාන සංඛ්‍යාත සන්දනයත් මොහ සංඛ්‍යාත පළිඝයත් (යමෙක්) ඉක්මැවූයේ ද, තෘෂ්ණා රහිත ව ඉරියව් පවත්වන ඒ ක්ෂීණාස්‍රව මුනිහු සදෙවක ලොකයා ද (චරිම නාමරූප නිරොධයෙන් පසු කොහි උපන්හු දැයි) නො දනී යයි.

'පපඤ්ච' නම් : තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි මානයෝ ද, ඒ තෘෂ්ණාදීන් විසින් රැස්කරනලද සංස්කාරයෝ ද වෙති. 'ඨිති' නම් : අනුශයයෝ යි. 'සන්දන' නම් : තෘෂ්ණාවගේ පයුඃත්ථාන යැ, සතිස්වැදෑරුම් තෘෂ්ණාජාලිනියගේ යම් විචරිතයෝ වෙත් ද ඔහු යි. 'පළිඝ' නම් : මොහය යි. යම් පපඤ්ච සංස්කාර කෙනෙක් වෙත් ද, අනුශය සංඛ්‍යාත යම් ඨිතියක් වේ ද, සන්දන සංඛ්‍යාත යම් තෘෂ්ණාවිචරිත කෙනෙක් වෙත් ද, මොහ සංඛ්‍යාත යම් පළිඝයකුත් වේ ද, යමෙක් නෙල සංස්කාරාදි සියල්ල මොනොවට ඉක්මවූයේ ද, මේ ක්ෂීණාස්‍රව 'නිත්තණ්හ' යයි කියනු ලැබේ.

එහි පරියුට්ඨානසඞ්ඛාරයෝ දෘෂ්ටධර්ම (ඉහාත්ම) යෙහි වින්දයුතු විපාක ඇත්තාහු හෝ උපපද්‍යා (අනන්තර) ආත්මභාවයෙහි වින්දයුතු විපාක ඇත්තාහු හෝ අපරාපරිය (අපර අපර) ආත්මභාවයන්හි වින්දයුතු විපාක ඇත්තාහු හෝ වෙති. මෙසේ තෘෂ්ණාව ප්‍රත්‍යක්ෂ ආත්මභාවයෙහි හෝ අනන්තර ආත්මභාවයෙහි හෝ අපරාපරිය ආත්මභාව යෙහි හෝ ත්‍රිවිධ විපාකඵලය දෙයි. බුදුහු මෙසේ වදළහ : "කයින් වචනයෙන් සිතින් ලොභහෙතුයෙන් කරනලද යම් කර්මයක් ඇද්ද, ඒ කර්මයාගේ විපාකය මේ අත්බැව්හි හෝ අනතුරු අත්බැව්හි හෝ අපරආත්මභාවයක හෝ විඳී" යයි. මේ දෙශනාව භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පූර්වාපරදෙශනා හා යෙදෙයි. එහි තණ්හාපරියුට්ඨානය දිට්ඨධම්මවෙදනීය කර්මයක් හෝ උපපජ්ජවෙදනීය කර්මයක් හෝ අපරාපරියවෙදනීය කර්මයක් හෝ වෙයි. මෙසේ කර්මය තුන්පරිද්දෙකින් විපාක දෙයි : ඉහාත්මයෙහි හෝ උපපද්‍යාආත්මභාවයෙහි හෝ අපරපරියාය ආත්මභාවයෙහි හෝ යි. මෙසේ වදළහ : "ඉදින් බාල තෙමේ මෙලොවැ ප්‍රාණවධ කරන්නේ වේ ද . . . මිසදිටු ඇත්තේ වේ ද, ඒ කර්මයාගේ විපාකය ඉහාත්මයෙහි හෝ උපපද්‍යාආත්මයෙහි හෝ අපරපරියාය ආත්මයක හෝ විඳී" යයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මේ දෙශනාව පූර්වාපරය හා යෙදෙයි. එහි තණ්හාවිචරිතය ප්‍රතිපක්ෂභාවනාබලයෙන් ප්‍රහාණ කළයුතු යැ, (දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත සතර සිත්හි හා විචිකිච්ඡාසම්ප්‍රයුක්ත සිතෙහි ද) සංස්කාරයෝ දර්ශන (ප්‍රථම මාර්ගඥාන) බලයෙන් ද, (දර්ශනප්‍රහීණාවශෙෂ) සතිස් තෘෂ්ණාවිචරිතයෝ භාවනා බලයෙන් ද ප්‍රහාණය කළයුත්තාහු යයි මෙසේ තෘෂ්ණාව ද තුන්පරිද්දෙකින් ප්‍රහීණ වෙයි. යම් නිෂ්තෘෂ්ණබවක් වේ ද මේ සඋපාදිසේස නිර්වාණධාතු යැ, කරජකය බිඳීමෙන් (යම් නිවනක් වේ ද) මේ අනුපාදිසේස නිර්වාණධාතු යි.

තෘෂ්ණාදීන්ගේ අනුප්‍රබන්ධවශයෙන් පැවැත්ම 'පපඤ්ච' නමැයි කියනු ලැබේ. මෙ ද වදළහ බුදුහු : "අතීතානාගතප්‍රත්‍යුප්පන්න වූ චක්ෂුර්විඥානයෙන් දතයුතු රූපය නිසා ප්‍රපඤ්ච (තෘෂ්ණාදීන්ගේ අනුබන්ධප්‍රවෘත්තිය) කෙරේ ය" යි. මෙ ද වදළහ බුදුහු : "රාධය, අතීත රූපයෙහි අපෙක්ෂා රහිත වෙව, අනාගත රූපාලම්බනය නහමක් අභිනන්දනය කර, ප්‍රත්‍යුප්පන්න රූපයාගේ නිර්වෙදය පිණිස නො ඇලීම පිණිස නිරුද්ධ කිරීම පිණිස ත්‍යාගය පිණිස දුරලීම පිණිස පිළිපද" යි. මේ සූත්‍රය භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පූර්වාපරදෙශනාව හා යෙදෙයි. (මෙහි) යම් ප්‍රපඤ්චයෙකුත් වේ ද, යම්

යුජ්ජති. යො චාපි පපඤ්චො යෙ ච සඞ්ඛාරා යා ච අතීතානාගත-පච්චුප්පන්නස්ස අභිනන්දනා, ඉදං එකත්තං. අපි ච අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි පදෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි අක්ඛරෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි බ්‍යඤ්ජනෙහි අපරිමාණා ධම්මදෙසනා වුත්තා භගවතා. එවං සුත්තෙන සුත්තං සංසන්දයිත්වා පුබ්බාපරෙන සද්ධිං යොජයිත්වා සුත්තං නිද්දිට්ඨං භවති.

සවායං[1] පුබ්බාපරසන්ධි චතුබ්බිධො: අත්ථසන්ධි බ්‍යඤ්ජනසන්ධි දෙසනාසන්ධි නිද්දෙසසන්ධීති.

තත්ථ අත්ථසන්ධි ඡප්පදානි: සංකාසනා පකාසනා විවරණා විභජනා උත්තානීකම්මතා පඤ්ඤත්තීති.

බ්‍යඤ්ජනසන්ධි ඡප්පදානි: අක්ඛරං පදං බ්‍යඤ්ජනං ආකාරො නිරුත්ති නිද්දෙසොති.

දෙසනාසන්ධි: න ච පඨවිං[2] නිස්සාය ඣායති ඣායී ඣායති ච, න ච ආපං නිස්සාය ඣායති ඣායී ඣායති ච, න ච තෙජං නිස්සාය ඣායති ඣායී ඣායති ච, න ච වායුං නිස්සාය ඣායති ඣායී ඣායති ච, න ච ආකාසානඤ්චායතනං නිස්සාය -පෙ- න ච විඤ්ඤාණඤ්චායතනං නිස්සාය -පෙ- න ච ආකිඤ්චායතනං නිස්සාය -පෙ- න ච නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං නිස්සාය -පෙ- න ච ඉමං ලොකං නිස්සාය න ච පරං ලොකං නිස්සාය. ඣායති ඣායී ඣායති ච, යමිදං උභයමන්තරෙන දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං විතක්කිතං විචාරිතං මනසානුචින්තිතං තම්පි න නිස්සාය ඣායති ඣායී ඣායති ච, අයං සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණ-බ්‍රහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය අනිස්සිතෙන චිත්තෙන න ඤායති ඣායන්තො.

යථා මාරො පාපිමා ගොධිකස්ස කුලපුත්තස්ස විඤ්ඤාණං සමන්නෙසන්තො න ජානාති න පස්සති. සො හි පපඤ්චාතීතො තණ්හාපහානෙන, දිට්ඨිනිස්සයොපිස්ස නත්ථි. යථා ච ගොධිකස්ස එවං වක්කලිස්ස. සදෙවකෙන ලොකෙන සමාරකෙන සබ්‍රහ්මකෙන සස්සමණ බ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය අනිස්සිතචිත්තා න ඤායන්ති ඣායමානා. අයං දෙසනාසන්ධි.

1. සො චායං - මජසං.
2. පඨවිං - මජසං.

සංස්කාර කෙනෙක් වෙත් ද, යම් අතීතානාගතප්‍රත්‍යුත්පන්න ධර්මයාගේ අභිනන්දනා යෙකුත් වේ ද, මේ දේශනාවචනය සමානාර්ථ වෙයි. එතෙකුදුවත් — අන්‍යොන්‍ය (වෙන වෙන) පදයෙන් අන්‍යොන්‍ය අක්ෂරයෙන් අන්‍යොන්‍ය ව්‍යඤ්ජනයෙන් භාග්‍යවතුන් විසින් අපරිමාණ ධර්මදෙශනාව වදරනලදි. මෙසේ සූත්‍රයෙන් සූත්‍රය සංසන්දනා කොට පූර්ව වූ හෝ අපර වූ හෝ දෙශනාව සමග යොද සූත්‍රය විස්තර කරන ලද වේ.

තවද මේ පූර්වාපරසන්ධිය ' අත්ථසන්ධි බ්‍යඤ්ජනසන්ධි දේසනාසන්ධි නිද්දෙස සන්ධි '' යයි චතුර්විධ වෙයි.

එහි (ක්‍රියාකාරකාදීන්ගේ වශයෙන් අර්ථයාගේ සම්බන්ධය දක්වන) අර්ථසන්ධිය : සඞ්කාසනා (සැකෙවින් ප්‍රකාශ කිරීම) යැ පකාසනා (පළමු කොට ප්‍රකාශකිරීම) යැ විවරණ (විස්තර කිරීම) යැ විභජනා (විභාග කිරීම) යැ උත්තානීකම්ම (ප්‍රකට කිරීම) යැ පඤ්ඤත්ති (ප්‍රකාරයෙන් හඟපන) යැ යන ෂට්පදයෝ යි.

(පදයක් පදන්තරය සමග සම්බන්ධය දක්වන) බ්‍යඤ්ජන සන්ධිය : (අපර්‍යවසිත පදයෙහි වර්ණ සංඛ්‍යාත) අක්ඛර යැ (නාමාඛ්‍යාතාදි) පද යැ (වාක්‍ය සංඛ්‍යාත පදසමුදය ලක්ෂණ) බ්‍යඤ්ජන යැ (වාක්‍යවිභාග ලක්ෂණ වූ) ආකාර යැ (නිර්වචන සංඛ්‍යාත) නිරුත්ති යැ (නිර්වචන විස්තාර සංඛ්‍යාත) නිද්දෙස යැ යන ෂට්පදයෝ යි.

(දේශනාව දේශනාන්තරයක් සමග සංසන්දනය කරන) දේසනාසන්ධිය නම් : '' ඵලසමාපත්ති ධ්‍යානයෙන් ධ්‍යාන කරනුයේ (විෂය සංඛ්‍යාත) පෘථිවිය නිශ්‍රය කොට නො ද ධ්‍යාන කෙරෙයි, එහෙත් හේ (සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් නික්මගිය නිවන අරමුණු කොට) ධ්‍යාන කෙරෙයි. ධ්‍යාන කරනුයේ ආපය නිසා නො ද ධ්‍යාන කෙරෙයි, එහෙත් නිවන අරමුණු කොට ධ්‍යාන කෙරෙයි. ධ්‍යාන කරනුයේ තේජස නිසා නො ද ධ්‍යාන කෙරෙයි, එහෙත් නිවන අරමුණු කොට ධ්‍යාන කෙරෙයි. ධ්‍යාන කරනුයේ වායුව නිසා නො ද ධ්‍යාන කෙරෙයි, එහෙත් (නිවන අරමුණු කොට) ධ්‍යාන කෙරෙයි. නො ද ආකාසානඤ්චායතනය නිසා . . . නො ද විඤ්ඤාණඤ්චායතනය නිසා . . . නො ද ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය නිසා . . . නො ද නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය නිසා . . . (දිට්ඨධම්ම වූ සත්ත්වසන්තාන සංඛ්‍යාත) මේ ලෝකය නිසා . . . ධ්‍යාන කරනුයේ (භවාන්තරසංක්ෂෙපයට ගිය සත්ත්වසන්තාන සංඛ්‍යාත) පරලෝකය නිසා නො ද ධ්‍යාන කෙරෙයි, එහෙත් නිවන අරමුණු කොට ධ්‍යාන කෙරෙයි. ඉධලෝක පරලෝක දෙක විනා අනින්ද්‍රිය බද්ධ වූ (සොයා හෝ නො සොයා) ප්‍රාප්ත වූ — ලැබුණු (ලද හෝ නො ලද හෝ) පර්‍යෙෂණ කළ විතර්කණ විචාරණ කළ සිතින් පුනපුනා සිතනලද යම් රූපායතනයක් ශබ්දයතනයක් ගන්ධ – රස – ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායතනයක් ධර්මාලම්බන පර්‍යා පන්න වූ විඥනයක් ඇද්ද, ධ්‍යාන කරනුයේ එ ද නිශ්‍රය කොට ධ්‍යාන නො කෙරෙයි. එහෙත් නිවන අරමුණු කොට ධ්‍යාන කෙරෙයි. මේ ක්ෂීණාස්‍රව තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි නිශ්‍රය රහිත වූ සිතින් යුක්තව ධ්‍යාන කරනුයේ දෙවියන් සහිත මරුන් සහිත බඹුන් සහිත ලෝකයෙහි මහණබමුණන් සහිත වූ දෙව්මිනිසුන් සහිත වූ ප්‍රජාව විසින් නො දන්නා ලැබෙයි.

පව්ටු මාර ගොධික කුලපුත්‍රයාගේ (පිරිනිවීමෙන් පසු) විඥනය සොයනුයේ යම් පරිදි නො දනී ද නො දකී ද, යම්හෙයෙකින් ඒ ගොධික කුලපුත් තෘෂ්ණාප්‍රහාණයෙන් ප්‍රපඤ්චයන් ඉක්මැවූයේ ද, ඔහුට දෘෂ්ටිනිශ්‍රයත් නැද්ද එහෙයිනි. ගොධික කුලපුත්හුගේ යම්සේ ද වක්කලිතෙරුන්ගේ ද එසේ යි. දෙවියන් සහිත මරුන් සහිත බඹුන් සහිත ලොකයා විසින් මහණබමුණන් සහිත දෙව්මිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින් තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි නිශ්‍රය නැතිව ධ්‍යාන කරන්නාහු නො දන්නා ලැබෙත්. මේ ' දේසනාසන්ධි ' යැ.

තත්‍ථ කතමො[1] නිද්දෙසසන්ධි: නිස්සිතචිත්තා අකුසලපක්ඛෙන නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා කුසලපක්ඛෙන නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා කිලෙසෙන[2] නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා වොදානෙන නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා සංසාරප්පවත්තියා නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා සංසාරනිවත්තියා නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා තණ්හාය ච අවිජ්ජාය ච නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා සමථෙන ච විපස්සනාය ච නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා අහිරිකෙන ච අනොත්තප්පෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා හිරියා ච ඔත්තප්පෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා අසතියා ච අසම්පජඤ්ඤෙන ච නිද්දිසිතබ්බා, අනිස්සිතචිත්තා සතියා ච සම්පජඤ්ඤෙන ච නිද්දිසිතබ්බා, නිස්සිතචිත්තා අයොනියා ච අයොනිසො මනසිකාරෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා යොනියා ච යොනිසො මනසිකාරෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා කොසජ්ජෙන ච දොවචස්සෙන ච නිද්දිසිතබ්බා, අනිස්සිතචිත්තා විරියාරම්භෙන ච සොවචස්සෙන ච නිද්දිසිතබ්බා, නිස්සිතචිත්තා අස්සද්ධියෙන ච පමාදෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා සද්ධාය ච අප්පමාදෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා අසද්ධම්මසවණෙන ච අසංවරෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා සද්ධම්මසවණෙන ච සංවරෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා අභිජ්ඣාය ච බ්‍යාපාදෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා අනභිජ්ඣාය ච අබ්‍යාපාදෙන ච නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා නීවරණෙහි ච සංයොජනියෙහි ච නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා රාගවිරාගාය ච චෙතොවිමුත්තියා අවිජ්ජාවිරාගාය ච පඤ්ඤාවිමුත්තියා නිද්දිසිතබ්බා. නිස්සිතචිත්තා උච්ඡෙදදිට්ඨියා ච සස්සතදිට්ඨියා ච නිද්දිසිතබ්බා. අනිස්සිතචිත්තා සඋපාදිසෙසාය ච අනුපාදිසෙසාය ච නිබ්බානධාතුයා නිද්දිසිතබ්බා. අයං නිද්දෙසසන්ධි. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චායනො: "නෙරුත්තමධිප්පායො"ති.

නිට්ඨිතො චතුබ්‍යූහො හාරො.

3. 1. 7

ආවට්ටහාරවිභඞ්ගො

තත්‍ථ කතමො ආවට්ටො හාරො: "එකම්හි පදට්ඨානෙ"ති අයං.

1. "ආරභථ[3] නික්ඛමථ[4] යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ,
ධුනාථ මච්චුනො සෙනං නළාගාරංව කුඤ්ජරො"ති.

---

1. කතමා - සීමු.
2. සංකිලෙසෙන - සීමු.
3. ආරම්භථ - මජසං.
4. නික්කමථ - මජසං.

එහි නිද්දේසසන්ධි කවරෙ යැ : තෘෂ්ණාදෘෂ්ටීන් නිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු අකුශල පක්ෂයෙන් (පුග්ගලාධිට්ඨානදෙසනායෙහි ලා) දක්වියයුත්තාහ, අනිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු කුශලපක්ෂයෙන් දක්වියයුත්තාහ. නිශ්‍රිත සිත් ඇති පුද්ගලයෝ ක්ලේශයෙන් දක්විය යුත්තාහ, අනිශ්‍රිත සිත් ඇති පුද්ගලයෝ ව්‍යවදානයෙන් දක්විය යුත්තාහ. නිශ්‍රිතචිත්තයෝ සංසාරප්‍රවෘත්තියෙන් දක්වියයුත්තාහ, අනිශ්‍රිතචිත්තයෝ සංසාර නිවෘත්තියෙන් දක්විය යුත්තාහ. නිශ්‍රිතචිත්තයෝ තෘෂ්ණායෙන් ද අවිද්‍යායෙන් ද දැක්විය යුත්තාහ. අනිශ්‍රිත චිත්තයෝ ශමථයෙන් ද විදර්ශනායෙන් ද දක්විය යුත්තාහ, නිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු අහිරික අනොත්තප්ප දෙකින් දක්වියයුත්තාහ. අනිශ්‍රිතචිත්තයෝ හිරි ඔත්තප්ප දෙකින් දක්වියයුත්තාහ. නිශ්‍රිතචිත්තයෝ අසති අසම්පජඤ්ඤ දෙකින් දක්වියයුත්තාහ, අනිශ්‍රිතචිත්තයෝ සති සම්පජ්ජඤ්ඤ දෙකින් දක්විය යුත්තාහ. නිශ්‍රිතචිත්තයෝ අනුපාය අනුපායමනසිකාර දෙකින් දක්වියයුත්තාහ, අනිශ්‍රිතචිත්තයෝ උපාය උපායමනසිකාර දෙකින් දක්වියයුත්තාහ. නිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු කුසීදභාවයෙන් ද දුර්වචභාවයෙන් ද දක්වියයුත්තාහ, අනිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු වීර්‍ය්‍යාරම්භයෙන් ද සුවචභාවයෙන් ද දක්වියයුත්තාහ. නිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු අශ්‍රද්ධායෙන් ද ප්‍රමාදයෙන් ද දක්වියයුත්තාහ, අනිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු ශ්‍රද්ධායෙන් ද අප්‍රමාදයෙන් ද දක්විය යුත්තාහ. නිශ්‍රිතචිත්තයෝ අසද්ධර්මශ්‍රවණයෙන් ද අසංවරයෙන් ද දක්වියයුත්තාහ, අනිශ්‍රිතචිත්තයෝ සද්ධර්මශ්‍රවණයෙන් ද සංවරයෙන් ද දක්වියයුත්තාහ. නිශ්‍රතචිත්තයෝ අභිධ්‍යායෙන් ද ව්‍යාපාදයෙන් ද දක්වියයුත්තාහ., අනිශ්‍රිතචිත්තයෝ අනභිධ්‍යායෙන් ද අව්‍යාපාදයෙන් ද දක්වියයුත්තාහ. නිශ්‍රිත සිත් ඇක්තාහු නීවරණයන්ගෙන් ද සංයෝජනයන්ගෙන් ද දක්වියයුත්තාහ, අනිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු රාගවිරාග චෙතොවිමුක්තියෙන් ද අවිජ්ජාවිරාග පඤ්ඤාවිමුක්තියෙන් ද දක්වියයුත්තාහ. නිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු උච්ඡෙද දෘෂ්ටියෙන් ද ශාශ්වතදෘෂ්ටියෙන් ද දක්වියයුක්තාහ, අනිශ්‍රිත සිත් ඇත්තාහු සඋපාදිසෙස වූ ද අනුපාදිසෙස වූ ද නිර්වාණධාතුයෙන් දක්වියයුත්තාහ. මේ ' නිද්දෙස සන්ධි ' යි. එයින් වදළහ — ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහතෙරණුවෝ : '' තෙරුත්තමධිප්පායො '' යි.

චතුබ්‍යූහ හාරය යොදනලදී.

3. 1. 7

ආවට්ටහාරවිභඞ්ගය

එහි ' ආවට්ට ' හාරය කවරෙ යත් : '' එකම්හි පදට්ඨානෙ '' යන මේ නිර්දේශ ගාථාව යැ.

1. ආරම්භධාතු සංඛ්‍යාත වීර්‍ය්‍ය කරවු, කෞසීද්‍යයෙන් නික්මයන නිෂ්ක්‍රමධාතු සංඛ්‍යාත වීර්‍ය්‍ය කරවු, ශමථ විදර්ශනා සංඛ්‍යාත බුද්ධශාසනයෙහි යුක්තප්‍රයුක්ත වවු, බලසම්පන්න ඇත්රජෙක් බටදඬින් කළ ගෙයක් ඇසිල්ලෙකින් වනසන්නාක් මෙන් මරහුගේ කාමාදි ක්ලේශසේනාව විද්ධවංසන කරව ' යි.

“ආරභථ නික්ඛමථා”ති විරියස්ස පදට්ඨානං. “යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ”ති සමාධිස්ස පදට්ඨානං. “ධුනාථ මච්චුනො සෙනං නළාගාරංව කුඤ්ජරො”ති පඤ්ඤාය පදට්ඨානං. “ආරභථ නික්ඛමථා”ති විරියින්ද්‍රියස්ස පදට්ඨානං. “යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ”ති සමධින්ද්‍රියස්ස පදට්ඨානං. “ධුනාථ මච්චුනො සෙනං නළාගාරංව කුඤ්ජරො”ති පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස පදට්ඨානං. ඉමානි පදට්ඨානානි දෙසනා.

අයුඤ්ජන්තානං වා සත්තානං යොගෙ යුඤ්ජන්තානං වා ආරම්භො, තත්ථ යෙ න යුඤ්ජන්ති තෙ පමාදමූලකා න යුඤ්ජන්ති. සො පමාදො දුවිධො : තණ්හාමූලකො අවිජ්ජාමූලකො ච. තත්ථ අවිජ්ජාමූලකො : යෙන අඤ්ඤාණෙන නිවුතො ඤෙය්‍යට්ඨානං නප්පජානාති පඤ්චක්ඛන්ධා උප්පාදවයධම්මාති අයං අවිජ්ජාමූලකො. යො තණ්හාමූලකො සො තිවිධො : අනුප්පන්නානං භොගානං උප්පාදාය පරියෙසන්තො පමාදං ආපජ්ජති, උප්පන්නානං භොගානං ආරක්ඛනිමිත්තං පරිභොගනිමිත්තඤ්ච පමාදං ආපජ්ජති, අයං ලොකෙ චතුබ්බිධො පමාදො, එකවිධො අවිජ්ජාය, තිවිධො තණ්හාය. තත්ථ අවිජ්ජාය නාමකායො පදට්ඨානං, තණ්හාය රූපකායො පදට්ඨානං. තං කිස්ස හෙතු : රූපීසු භවෙසු අජ්ඣොසානං අරූපීසු සම්මොහො. තත්ථ රූපකායො රූපක්ඛන්ධො නාමකායො චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා කතමෙන උපාදානෙන සඋපාදානා : තණ්හාය ච අවිජ්ජාය ච. තත්ථ තණ්හා ද්වෙ උපාදානානි : කාමුපාදානං ච සීලබ්බතුපාදානඤ්ච. අවිජ්ජා ද්වෙ උපාදානානි : දිට්ඨුපාදානඤ්ච අත්තවාදුපාදානඤ්ච. ඉමෙහි චතූහි උපාදානෙහි යෙ සඋපාදානා ඛන්ධා ඉදං දුක්ඛං. චත්තාරි උපාදානානි අයං සමුදයො. පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛං. තෙසං භගවා පරිඤ්ඤාය ච පහානාය ච ධම්මං දෙසෙති, දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය සමුදයස්ස පහානාය.

තත්ථ යො තිවිධො තණ්හාමූලකො පමාදො අනුප්පන්නානං භොගානං උප්පාදාය පරියෙසති, උප්පන්නානං භොගානං ආරක්ඛණං ච කරොති පරිභොගනිමිත්තඤ්ච. තස්ස සම්පටිවෙධෙන රක්ඛණා පටිසංහරණා, අයං සමථො. සො කථං භවති : යදා ජානාති කාමානං අස්සාදං ච අස්සාදතො ආදීනවං ච ආදීනවතො නිස්සරණං ච නිස්සරණතො ඔකාරං ච සංකිලෙසං ච වොදානං ච නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං, තත්ථ යා වීමංසා උපපරික්ඛා අයං විපස්සනා. ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති : සමථො ච විපස්සනා ච. ඉමෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු භාවියමානෙසු ද්වෙ ධම්මා පහීයන්ති : තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. ඉමෙසු ද්වීසු ධම්මෙසු පහීනෙසු චත්තාරි උපාදානානි නිරුජ්ඣන්ති, උපාදානනිරොධා භවනිරොධො, භවනිරොධා ජාතිනිරොධො, ජාතිනිරොධා

" ආරභථ නික්ඛමථ " යනු : (වීර්‍ය්‍යාරම්භයෙහි යොදවන හෙයින්) වීර්‍ය්‍යයට පදට්ඨාන (ආසන්න කාරණ) යි. " යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ " යනු : සමාධියට පදට්ඨාන යි. " ධුනාථ මච්චුනො සෙනං නළාගාරංව කුඤ්ජරො " යනු : ප්‍රඥවට පදට්ඨාන යි. " ආරභථ නික්ඛමථ " යනු : විරියින්ද්‍රියට පදට්ඨාන යි. " යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ " යනු : සමාධින්ද්‍රියට පදට්ඨාන යි. " ධුනාථ මච්චුනො සෙනං නළාගාරංව කුඤ්ජරො " යනු : පඤ්ඤින්ද්‍රියට පදට්ඨාන යි. මෙ කියනලද වීර්‍ය්‍යාදීන්ගේ පදට්ඨානයෝ " ආරභථ නික්ඛමථ " යනාදි දේශනාව යි. (වීර්‍ය්‍යාරම්භවස්තු ආදීහු නො වෙති සේ යි.)

(මෙසේ පදට්ඨාන වශයෙන් අර්ථනිර්ධාරණය කොට දූන් එය සභාගවිසභාග වශයෙන් ආවර්තන කරන්නට තත් භූමි දක්වති.) භාවනායෝගයෙහි නොයෙදෙන නො මූකළනුවණැති සත්ත්වයන්ගේ මතු අවබෝධය පිණිස ද යෝගයෙහි යෙදෙන මූකළ නුවණැති සත්ත්වයන්ගේ ඉහාත්මයෙහි අවබොධය පිණිස ද මේ දේශනාරම්භය වේ. එහි යම් කෙනෙක් භාවනායෝගයෙහි නො යෙදෙත් ද, ඔහු ප්‍රමාදමූලක ව නො යෙදෙත්. ඒ ප්‍රමාදය : තණ්හාමූලක යැ අවිජ්ජාමූලක යැයි දෙවැදැරුම් වෙයි. එහි අවිද්‍යාමූලක ප්‍රමාදය : (පඤ්චස්කන්ධයාගේ ස්වලක්ෂණ සාමාන්‍යලක්ෂණ ප්‍රතිච්ඡාදන කරන) යම් සම්මොහයකින් වැසුණේ පඤ්චස්කන්ධය උදයව්‍යයස්වභාව ඇතැ ' යි (' ඉතිරූපං ' යනාදීන් පැවති) ඥාන ප්‍රවෘත්තිකාරණය නො දනී ද, මේ අවිජ්ජාමූලක ප්‍රමාද යි. යම් තණ්හාමූලක ප්‍රමාදයෙක් ඇද්ද එය ත්‍රිවිධ යැ : නූපන් භොගයන්ගේ ඉපදීම පිණිස (උපාය) පර්‍ය්‍යේෂණ කරනුයේ ප්‍රමාදයට පැමිණෙයි. උපන් භෝගයන්ගේ ආරක්ෂාව නිමිති කොට ද පරිභොගය නිමිති කොට ද ප්‍රමාදයට පැමිණෙයි. ලොවැ මේ චතුර්විධ ප්‍රමාදය යි. අවිද්‍යායෙන් ඒකවිධ යැ, තෘෂ්ණායෙන් ත්‍රිවිධ යි. එහි අවිද්‍යාවට නාමකාය පදට්ඨාන (ආසන්නකාරණ) යැ, තෘෂ්ණාවට රූපකාය පදට්ඨාන යි. එ කවර හෙයින යත් : රූපධර්මයන් කෙරෙහි (තෘෂ්ණාවශයෙන්) අභිනිවෙශය ද, අරූපභවධර්මයන් කෙරෙහි (ඵස්සාදීන්ගේ අතිසුඛුමස්වභාව හෙයින් ද සන්තති ආදි ඝනවිනිර්භොගය දුෂ්කර හෙයින් ද) සම්මොහය ද වෙයි, එහෙයිනි. එහි රූපකාය රූපස්කන්ධ යැ නාමකාය සතර අරූපිස්කන්ධයෝ යි. මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ කවර උපාදනයෙකින් සඋපාදන වෙති යත් : තෘෂ්ණායෙන් ද අවිද්‍යායෙන් ද උපාදන සහිත වෙත්. එහි තෘෂ්ණාව කාමූපාදන ද සීලබ්බතූපාදන දූයි උපාදන දෙකකි. අවිද්‍යාව දිට්ඨුපාදනාය ද අත්තවාදූපාදනය දූයි උපාදන දෙකකි. මේ සතර උපාදනයෙන් සඋපාදන වූ යම් ස්කන්ධ කෙනෙක් වෙත් ද, මේ දුක්ඛ යැ, යම් සතර උපාදනයෝ වෙත් ද මේ සමුදය යැ, පඤ්චස්කන්ධයෝ දුක්ඛ යි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ දුක්ඛ සමුදය දෙදෙනාගේ පරිඥනය පිණිස ද ප්‍රහාණය පිණිස ද දහම් දෙසන සේක. දුක්ඛයාගේ පරිඥනය පිණිස යැ සමුදයාගේ ප්‍රහාණය පිණිස යි.

එහි තෘෂ්ණාමූලක වූ යම් ත්‍රිවිධ ප්‍රමාදයෙක් නූපන් භෝගයන්ගේ ඉපදීම පිණිස උපාය සොයා ද, උපන් භෝගයන්ගේ ආරක්ෂාවත් පරිභෝගනිමිත්තත් කෙරේ ද, ඒ ප්‍රමාදයාගේ (ආස්වාදදිය) මොනොවට දූනීමෙන් ස්වකීය චිත්තසන්තානය රැකීමෙක් ප්‍රමාදයට ප්‍රතිපක්ෂවශයෙන් හැකිළීමෙක් වේ ද, මේ සමථය යි, ඒ සමථය කිසෙයින් වේ යැ යත් : යම් කලෙක වස්තුකාමක්ලේශකාමයන්ගේ ආස්වාදය ද ආස්වාදමාත්‍රයෙන් ආදීනවය ද අදීනවයෙන් නිස්සරණය ද නිස්සරණයෙන් (කාමයන්ගේ) ලාමකබව ද කෙලෙසිලිබව ද විශුද්ධවීම ද නෛෂ්ක්‍රම්‍යයෙහි අනුසස් ද දූනගනී. ඒ යථොක්ත ශමථය ඇති කල්හි යම් වීමංසා සංඛ්‍යාත ප්‍රඥවක් විමසීමක් ඇද්ද මෙ විදර්ශනා යි. ශමථය ද විදර්ශනාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන භාවනායෙන් පිරිමට යෙත්. මෙ ධර්ම දෙක වැඩෙන කල්හි තෘෂ්ණාව ද අවිද්‍යාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන ප්‍රහීණ වෙති. මෙ තණ්හා අවිජ්ජා ධර්මදෙක ප්‍රහීණ කල්හි සතර උපාදනයෝ නිරුද්ධ වෙත්. උපාදන නිරොධ යෙන් භවනිරොධය වෙයි, භවනිරොධයෙන් ජාතිනිරොධය වෙයි, ජාතිනිරොධයෙන්

ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති. ඉති පුරිමකානි ච ද්වෙ සච්චානි දුක්ඛං සමුදයො ච, සමථො ච විපස්සනා ච මග්ගො, භවනිරොධො නිබ්බානං. ඉමානි චත්තාරි සච්චානි. තෙනාහ භගවා: "ආරභථ නික්ඛමථා"ති.

2. "යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ දළ්හෙ
ඡින්නොපි රුක්ඛො පුනරෙව රූහති,
එවම්පි තණ්හානුසයෙ අනූහතෙ
නිබ්බත්තති දුක්ඛමිදං පුනප්පුනං"

අයං තණ්හානුසයො, කතමස්සා තණ්හාය: භවතණ්හාය. යො එතස්ස ධම්මස්ස පච්චයො අයං අවිජ්ජා, අවිජ්ජාපච්චයා හි භවතණ්හා. ඉමෙ ද්වෙ කිලෙසා තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. තානි චත්තාරි උපාදානානි, තෙහි චතූහි උපාදානෙහි යෙ සඋපාදානා ඛන්ධා ඉදං දුක්ඛං, චත්තාරි උපාදානානි අයං සමුදයො, පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛං, තෙසං භගවා පරිඤ්ඤාය ච පහානාය ච ධම්මං දෙසෙති, දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය සමුදයස්ස පහානාය, යෙන තණ්හානුසයං සමූහනති[1] අයං සමථො, යෙන තණ්හානුසයස්ස පච්චයං අවිජ්ජං වාරයති අයං විපස්සනා, ඉමෙ ද්වෙ ධම්මා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති: සමථො ච විපස්සනා ච, තත්ථ සමථස්ස ඵලං රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති, විපස්සනාය ඵලං අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති. ඉති පුරිමකානි ච ද්වෙ සච්චානි දුක්ඛං සමුදයො ච, සමථො ච විපස්සනා ච මග්ගො, ද්වෙ ච විමුත්තියො නිරොධො, ඉමානි චත්තාරි සච්චානි. තෙනාහ භගවා: "යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ"ති.

3. "සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සචිත්තපරියොදපනං[2] එතං බුද්ධාන සාසන"න්ති

සබ්බපාපං නාම තීණි දුච්චරිතානි: කායදුච්චරිතං වචීදුච්චරිතං මනොදුච්චරිතං. තෙ දස අකුසලකම්මපථා: පාණාතිපාතො අදින්නාදානං කාමෙසු මිච්ඡාචාරො මුසාවාදො පිසුණාවාචා ඵරුසාවාචා සම්ඵප්පලාපො අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදො මිච්ඡාදිට්ඨි. තානි ද්වෙ කම්මානි චෙතනා චෙතසිකඤ්ච. තත්ථ යො ච පාණාතිපාතො යා ච පිසුණාවාචා යා ච ඵරුසාවාචා ඉදං දොසසමුට්ඨානං, යඤ්ච අදින්නාදානං යො ච කාමෙසු මිච්ඡාචාරො යො ච මුසාවාදො ඉදං ලොභසමුට්ඨානං, යො සම්ඵප්පලාපො ඉදං මොහසමුට්ඨානං. ඉමානි සත්ත කාරණානි චෙතනාකම්මං යා අභිජ්ඣා අයං ලොභො අකුසලමූලං, යො බ්‍යාපාදො අයං දොසො අකුසලමූලං, යා මිච්ඡාදිට්ඨි අයං මිච්ඡාමග්ගො. ඉමානි තීණි කාරණානි චෙතසිකං කම්මං, තෙනාහ: චෙතනාකම්මං චෙතසිකං කම්මන්ති.

අකුසලමූලං පයොගං ගච්ඡන්තං චතුබ්බිධං අගතිං ගච්ඡති: ඡන්දා දොසා භයා මොහා. තත්ථ යං ඡන්දාගතිං ගච්ඡති ඉදං ලොභසමුට්ඨානං. යං දොසාගතිං ගච්ඡති ඉදං දොසසමුට්ඨානං. යං භයා ච මොහා ච අගතිං ගච්ඡති ඉදං මොහසමුට්ඨානං. තත්ථ ලොභො අසුභාය පහීයති, දොසො මෙත්තාය, මොහො පඤ්ඤාය. තථා ලොභො උපෙක්ඛාය පහීයති, දොසො මෙත්තාය ච කරුණාය ච, මොහො මුදිතාය පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡති. තෙනාහ භගවා: "සබ්බපාපස්ස අකරණ"න්ති.

1. සමූහනති - මජසං
2. පරියොදපනං - මජසං.

ජරාමරණය ද සෝකපරිදේවදුක්ඛදෙමනස්සුපායාසයෝ ද නිරුද්ධ වෙත්. මෙසේ තෙල (සුඛය හා) අමිශ්‍ර වූ දුඃඛරාශිහුගේ නිරොධය වේ. මෙසේ පූර්ව වූ දුක්ඛය ද සමුදය ද යන සත්‍ය දෙක යැ, ශමථයත් විදර්ශනාවත් මාර්ග යැ, භවනිරොධය නිර්වාණ යි. මේ චතුස්සත්‍යයෝ යි. එයින් වදළහ, බුදුහු — "ආරභථ නික්ඛමථ" යී.

2. යමසේ භූමිගත අවයව සංඛ්‍යාත මූලය සිඳීම් ආදියෙන් උපද්‍රව රහිත කල්හි එහෙයින් ම දෘඪව සිටි කල්හි සිඳිනලද්දවූ ද වෘක්ෂය වටාලා වැඩේ ද, එසෙයින් ම තණ්හානුසය සංඛ්‍යාත ආත්මභාව වෘක්ෂයාගේ මූලය මාර්ගඥනපරශුයෙන් නොසුන් කල්හි මේ පඤ්චස්කන්ධදුඃඛය පුනපුනා උපදී.

මේ තෘෂ්ණානුශය කවර තෘෂ්ණාවකගේ යැ යත්: භවතෘෂ්ණාවගේ යි. තෙල භවතෘෂ්ණධර්මයට යමෙක් ප්‍රත්‍යය වේ ද, මේ අවිද්‍යාව යි. ඒ එසේ මැ ය, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් භවතෘෂ්ණාව වේ. තණ්හාව ද අවිද්‍යාව ද යන මේ දෙක ක්ලේශයෝ යි. ඔහු සතර උපාදනයෝ වෙති. ඒ සතර උපාදනයෙන් සඋපාදන වූ යම් ස්කන්ධ කෙනෙක් ඇද්ද මේ දුක්ඛ යැ, සතර උපාදන කෙනෙක් ඇද්ද මේ සමුදය යි. පඤ්චස්කන්ධයෝ දුක යි. බුදුහු දුක්ඛ සමුදය දෙදෙනාගේ පරිඥව පිණිස ද ප්‍රහාණය පිණිස ද දහම් දෙසන සේක. දුක්ඛයාගේ පරිඥනය පිණිස යැ සමුදයාගේ ප්‍රහාණය පිණිස යි. යම් දහමකින් තණ්හානුසය නසා ද මේ සමථ යැ, යමකින් තණ්හානුසයට ප්‍රත්‍යය වූ අවිද්‍යාව වළහා ද, මේ විපස්සනා යි. ශමථය ද විදර්ශනාව ද යන මේ ධර්මයෝ දෙදෙන භාවනායෙන් සම්පූර්ණ වීමට යෙති. එහි ශමථයාගේ ඵලය රාගවිරාග චෙතොවිමුත්ති යැ, විදර්ශනාවගේ ඵලය අවිද්‍යාවිරාග ප්‍රඥවිමුත්ති යි. මෙසේ පූර්ව වූ දුක්ඛය ද සමුදය ද යන සත්‍යයෝ දෙදෙන යැ, ශමථයත් විදර්ශනාවත් මග්ග යැ, විමුත්තිහු දෙදෙන නිරොධ යි. මේ චතුස්සත්‍යයෝ වෙත්. එයින් වදළහ, බුදුහු : "යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ" යී.

3. සියලු අකුශලය නො ඉපදවීම ද, චාතුර්භූමක කුශලයා ගේ ප්‍රතිලාභය ද, (රහත් මඟින්) ස්වකීය චිත්තසන්තානය පවිත්‍ර කිරීම ද යන තෙල සියලු බුදුවරයන්ගේ අනුශාසනා යි.

"සබ්බපාප" නම් : කායදුශ්චරිතය වාග්දුශ්චරිතය මනොදුශ්චරිතය යන තුන් දුශ්චරිතයෝ යි. ඔහු දශඅකුශල කර්මපථයෝ යැ : පාණාතිපාත යැ අදින්නාදන යැ කාමෙසු මිච්ඡාචාර යැ මුසාවාද යැ පිසුනාවාචා යැ ඵරුසාවාචා යැ සම්ඵප්පලාප යැ අභිජ්ඣා යැ ව්‍යාපාද යැ මිච්ඡාදිට්ඨි යි. ඔහු චෙතනා කර්මය ද චෙතසික කර්මය දැයි කර්මයෝ දෙදෙනෙක් වෙති. එහි යම් පාණාතිපාතයෙක් පිසුනාවාචායෙක් ඵරුසාවාචායෙක් ඇද්ද, මේ දෙසසමුට්ඨාන යැ, යම් අදින්නාදනයෙක් කාමෙසුමිච්ඡාචාරයෙක් මුසාවාදයෙක් ඇද්ද, මේ ලොභසමුට්ඨාන යැ, යම් සම්ඵප්පලාපයෙක් වේ ද මේ මොහ සමුට්ඨාන යි. මේ සත් කරුණ චෙතනාකර්ම යැ, යම් අභිධ්‍යාවක් ඇද්ද මේ ලොභ අකුශලමූල යැ, යම් ව්‍යාපාදයෙක් ඇද්ද මේ දෙසඅකුශලමූල යැ, යම් මිත්‍යාදෘෂ්ටියක් ඇද්ද මේ මිත්‍යාමාර්ග යි. මේ තුන් කරුණ චෙතසික කර්ම යි. එයින් කීහ : "චෙතනාකම්මං චෙතසිකං කම්මං" යී.

අකුශලමූලය ප්‍රයොගයට යනුයේ සිවුවැදෑරුම් අගතියට යෙයි : ඡන්දයෙන් දෙසයෙන් භයින් මොහයෙනි. එහි ඡන්දහේතුයෙන් යම් අගතියකට යේ ද මේ ලෝභසමුට්ඨාන යැ, දෙසයෙන් යම් අගතියකට යේ ද මේ දෙසසමුට්ඨාන යැ, භයින් ද මොහයෙන් ද යම් අගතියකට යේ ද මේ මොහසමුට්ඨාන යි. ඔවුන් කෙරෙහි ලොභය අසුභභාවනායෙන් ප්‍රහීණ වෙයි, ද්වේශය මෙත්තාභාවනායෙන් ප්‍රහීණ වෙයි, මොහය පඤ්ඤාභාවනායෙන් ප්‍රහීණ වේ. එසේ මැ ලොභය උපෙක්ඛායෙන් ප්‍රහීණ වෙයි, ද්වේශය මෙත්තායෙන් ද කරුණායෙන් ද ප්‍රහීණ වෙයි, මොහය මුදිතායෙන් ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යේ. එයින් වදළහ, බුදුහු : "සබ්බපාපස්ස අකරණං" යී.

සබ්බපාපං නාම අට්ඨ මිච්ඡත්තානි : මිච්ඡාදිට්ඨි මිච්ඡාසංකප්පො මිච්ඡාවාචා මිච්ඡාකම්මන්තො මිච්ඡාආජීවො මිච්ඡාවායාමො මිච්ඡාසති මිච්ඡාසමාධි, ඉදං වුච්චති සබ්බපාපං. ඉමෙසං අට්ඨන්නං මිච්ඡත්තානං යා අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාචාරො, ඉදං වුච්චති සබ්බපාපස්ස අකරණං. අට්ඨසු මිච්ඡත්තෙසු පහීනෙසු අට්ඨසම්මත්තානි සම්පජ්ජන්ති, අට්ඨන්නං සම්මත්තානං යා කිරියා කරණං අජ්ඣාචාරො අයං වුච්චති "කුසලස්ස උපසම්පදා". "සචිත්තපරියොදපන"න්ති අතීතස්ස මග්ගස්ස භාවනා කිරියං දස්සයති, චිත්තෙ පරියොදපිතෙ පඤ්චක්ඛන්ධා පරියොදපිතා භවන්ති. එවං හි භගවා ආහ : "චෙතොවිසුද්ධත්ථං භික්ඛවෙ තථාගතෙ බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී"ති.[1] දුවිධා හි පරියොදපනා නීවරණපහානං ච අනුසයසමුග්ඝාතො ච. ද්වෙ ච පරියොදපනභූමියො, දස්සනභූමි ච භාවනාභූමි ච. තත්ථ යං පටිවෙධෙන පරියොදපෙති, ඉදං දුක්ඛං, යතො පරියොදපෙති අයං සමුදයො, යෙන පරියොදපෙති අයං මග්ගො, යං පරියොදපිතං අයං නිරොධො. ඉමානි චත්තාරි සච්චානි. තෙනාහ භගවා : "සබ්බපාපස්ස අකරණ"න්ති.

4. "ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං
ඡත්තං මහන්තං යථ වස්සකාලෙ,
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී"ති.

ධම්මො නාම දුවිධො : ඉන්ද්‍රියසංවරො මග්ගො ච. දුග්ගති නාම දුවිධා : දෙවමනුස්සෙ වා උපනිධාය අපායා දුග්ගති, නිබ්බානං වා උපනිධාය සබ්බා උපපත්තියො දුග්ගති. තත්ථ යා සංවරසීලෙ අඛණ්ඩකාරිතා අයං ධම්මො සුචිණ්ණො අපායෙහි රක්ඛති. එවං භගවා ආහ : "ද්වෙමා භික්ඛවෙ සීලවතො ගතියො දෙවා ච මනුස්සා ච.

එවඤ්ච නාලන්දායං නිගමෙ අසිබන්ධකපුත්තො ගාමණි භගවන්තං එතදවොච : "බ්‍රාහ්මණා භන්තෙ පච්ඡාභූමකා කාමණ්ඩලුකා සෙවාලමාලිකා උදකොරොහකා අග්ගිපරිචාරකා, තෙ මතං කාලකතං උය්‍යාපෙන්ති නාම සඤ්ඤාපෙන්ති නාම සග්ගං නාම උග්ගමෙන්ති.[1] භගවා පන භන්තෙ පහොති තථා කාතුං, යථා සබ්බො ලොකො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍යා'ති.

තෙන හි ගාමණි තං යෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡිස්සාමි. යථා තෙ ඛමෙය්‍ය තථා නං බ්‍යාකරෙය්‍යාසි, තං කිම්මඤ්ඤසි ගාමණි ඉධස්ස පුරිසො පාණාතිපාතී අදින්නාදායී කාමෙසු මිච්ඡාචාරී මුසාවාදී පිසුනාවාචො ඵරුසාවාචො සම්ඵප්පලාපී අභිජ්ඣාලු බ්‍යාපන්නචිත්තො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, තමෙනං මහාජනකායො සඞ්ගම්ම සමාගම්ම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ජලිකො අනුපරිසක්කෙය්‍ය : "අයං පුරිසො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජතූ"ති, තං කිම්මඤ්ඤසි ගාමණි අපිනු සො පුරිසො මහතො ජනකායස්ස ආයාචනහෙතු වා ථොමනහෙතු වා පඤ්ජලිකං අනුපරිසක්කනහෙතු වා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍යාති, නො හෙතං භන්තෙ.

1. ඔක්කාමෙන්ති - මජසං.

"සබ්බපාප" නම් : මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ මිථ්‍යාසංකල්ප යැ මිථ්‍යාවාක් යැ මිථ්‍යාකර්මාන්ත යැ මිථ්‍යාආජීව යැ මිථ්‍යාව්‍යායාම යැ මිථ්‍යාස්මෘති යැ මිත්‍ථ්‍යාසමාධි යැ යන අටවැදෑරුම් මිච්ඡත්තයෝ යි. මේ 'සබ්බපාප' යයි කියනු ලැබේ. මේ අටවැදෑරුම් මිථ්‍යාත්වයන්ගේ යම් අක්‍රියාවක් අකරණයක් අනධ්‍යාචාරයෙක් (නො ඉපදවීමෙක්) ඇද්ද මේ "සබ්බපාපස්ස අකරණං" යයි කියනු ලැබේ. අෂ්ට මිථ්‍යාත්වයන් ප්‍රහීණ කල්හි අෂ්ට සම්‍යක්ත්වයෝ සම්පාදනය වෙති. අටවැදෑරුම් සම්‍යක්ත්වයන්ගේ යම් ක්‍රියාවක් කරණයක් අධ්‍යාචාරයෙක් (ඉපදවීමෙක්) වේ ද මේ "කුසලස්ස උපසම්පද" යී කියනු ලැබේ. "සචිත්තපරියොදපනං" යී අතීත මාර්ග යාගේ භාවනාක්‍රියාව දක්වනසේක. චිත්තය පවිත්‍ර කළ කල්හි පඤ්චස්කන්ධයෝ පරියොදපනය කළාහු වෙත්. ඒ එසේ මැ යැ : බුදුහු මෙසේ වදළහ : "මහණෙනි චෙතොවිසුද්ධිය සඳහා තථාගතයන් කෙරෙහි බඹසර වසන්නේය" යි. ඒ එසේ මැ යැ : නීවරණප්‍රහාණය ද අනුශය සමුද්ඝාතය දූයි පරියොදපනය දෙවැදෑරුම් වෙයි. දර්ශනභූමි ද භාවනාභූමි දූයි පරියොදපනභූමි ද දෙකෙකි. එහි යමක් ප්‍රතිවෙධ සංඛ්‍යාත පරිඥාහි සමයෙන් පරියොදපනය කෙරේ ද මේ දුක්ඛ යැ, යමක්හු කෙරෙන් පිරිසිදුකෙරේ ද මේ සමුදය යැ, යමක් කරණ කොට පරියොදපනය කෙරේ ද මේ මාර්ග යැ, යමක් පරියොදපිත ද මේ නිරොධ යි. මේ චතුස්සත්‍යයෝ යි. එයින් වදළහ. බුදුහු : "සබ්බපාපස්ස අකරණං" යී.

4. දනාදි කුශලධර්ම තෙමේ ඒකාන්තයෙන් ඒ ධර්මයෙහි හැසිරෙන පුහුල්හු (දිට්ඨධම්මික සම්පරායික අනර්ථයෙන්) රක්නේය, වැසිකලැ මහත්වූ ඡත්‍රය එය ධරන්නහු යම්සේ රකී ද එමෙනි, ධර්මය මොනොවට පරිචිත කල්හි තෙල අනුසස් වෙයි, ධර්මචාරී පුද්ගල අපායාදි දුගතියට නොයේ යයි.

ධර්මය නම් : ඉන්ද්‍රියසංවර යැ මාර්ග යැයි ද්විවිධ යැ, දුර්ගති නම් ද්විවිධ යැ : දේවමනුෂ්‍යයන් හෝ උපනිධි කොට සතර අපායයෝ දුර්ගති යැ, නිර්වාණය හෝ උපනිධි කොට සියලු උපප්‍රාප්තිහු දුර්ගති යැ. එහි සංවරසීලයෙහි යම් අඛණ්ඩකාරීබවක් ඇද්ද මේ සංවරශීලධර්මය මොනොවට ආචීර්ණ වූයේ සතර අපායෙන් රකී. බුදුහු මෙසේ වදළහ : "මහණෙනි සිල්වත්හට දේවගතිය ද මනුෂ්‍යගතිය දූයි මේ ගති දෙකක් වෙති" යී.

තවද මෙසේ ඇත : නාලන්දනිගමයෙහි අසිබන්ධක පුත්‍ර වූ ගාමණී භාග්‍යවතුන් වහන්සේට තෙල කී : "වහන්ස පශ්චාද්භූමි වැසි බ්‍රාහ්මණයෝ කමඬලු ඇත්තාහු සෙවෙල්මාලා ඇත්තාහු උදයසවස ජලාවගාහ කරන්නාහු ගිනි පුදන්නාහු, ඔහු මළනු කලුරියකළහු උඩලොවට යවති, මොනොවට යවති, (පිරිවරා සිට භවන, බඹලොවට යවයි කියමින්) ස්වර්ගයට යවති, වහන්ස භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැලිත් යම් පරිදි සියලු ලෝවැසි තෙමේ කාබුන් මරණින් මතු සුගති වූ ස්වර්ගලොකයට පිළිසඳ විසින් පැමිණේ නම්, එසේ කරන්නට පොහොසත් සේක් දැ" යි.

ග්‍රාමණි එසේ නම් මෙ කරුණෙහි ලා තොප මැ පුළුවුස්මි, තොපට යම්සේ හැගේ නම් එසෙයින් එය ප්‍රකාශ කරව, ග්‍රාමණි ඒ කිමැයි හඟනාව, මෙ ලොවැ පුරුෂයෙක් ප්‍රාණවධ කරනුයේ අයිනාදන් ගන්නේ කාමයෙහි මිසහසර ඇතියේ මුසවා කියනුයේ පිසුනුබස් ඇතියේ පරොස්බස් ඇතියේ සිස් වදන් කියනුයේ අභිධ්‍යා බහුල කොට ඇතියේ ව්‍යාපාද සිත් ඇතියේ මිසදිටු ඇතියේ වේ ද, මහාජනසමූහයා තෙලපුහුල්හු වෙත එක්වගෙන 'මේ පුරුෂ කාබුන් මරණින් මතු සුගති වූ ස්වර්ගලෝකයට පැමිණේව' යි අයදනේ නම් පසස්නේ නම් ඇඳිලිබැඳ සිසාරායන්නේ නම්, ග්‍රාමණි ඒ කිමැයි හඟනාව, කිම ඒ පුරුෂ මහාජනසමූහයා අයදනාහෙයින් වේවයි පසස්නා හෙයින් වේව' යි බඳැඳිලි වැ සිසාරායන හෙයින් වේවයි කාබුන් මරණින් මතු සුගති ස්වර්ගලෝකයට පැමිණෙන්නේ දැ' යි.

සෙය්‍යථාපි ගාමණි පුරිසො මහතිං පුථුසිලං ගම්භීරෙ උදකරහදෙ පක්ඛිපෙය්‍ය, තමෙනං මහාජනකායො සඞ්ගම්ම සමාගම්ම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ජලිකො අනුපරිසක්කෙය්‍ය උම්මුජ්ජ භො පුථුසිලෙ උප්ලව භො පුථුසිලෙ ථලමුප්ලව භො පුථුසිලෙ'ති. තං කිම්මඤ්ඤසි ගාමණි අපිනු සා මහතී පුථුසිලා මහතො ජනකායස්ස ආයාචනහෙතු වා ථොමනහෙතු වා පඤ්ජලිකං අනුපරිසක්කනහෙතු වා උම්මුජ්ජෙය්‍ය වා උප්ලවෙය්‍ය වා ථලං වා උප්ලවෙය්‍යාති, නො හෙතං භන්තෙ. එවමෙව ඛො ගාමණි යො සො පුරිසො පාණාතිපාතී-පෙ-මිච්ඡාදිට්ඨිකො, කිඤ්චාපි නං මහාජනකායො සඞ්ගම්ම සමාගම්ම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ජලිකො අනුපරිසක්කෙය්‍ය : අයං පුරිසො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජතූති. අථ ඛො සො පුරිසො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය.

තං කිං මඤ්ඤසි ගාමණි ඉධස්ස පුරිසො පාණාතිපාතා පටිවිරතො -පෙ-සම්මාදිට්ඨිකො, තමෙනං මහාජනකායො සඞ්ගම්ම සමාගම්ම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ජලිකො අනුපරිසක්කෙය්‍ය : අයං පුරිසො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජතූති. තං කිම්මඤ්ඤසි ගාමණි අපිනු සො පුරිසො මහතො ජනකායස්ස ආයාචනහෙතු වා ථොමනහෙතු වා පඤ්ජලිකං අනුපරිසක්කනහෙතු වා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍යාති, නො හෙතං භන්තෙ. සෙය්‍යථාපි ගාමණි පුරිසො සප්පිකුම්භං වා තෙලකුම්භං වා ගම්භීරං උදකරහදං ඔගාහිත්වා භින්දෙය්‍ය, තත්‍ර යස්ස[1] සක්ඛරකඨලං තං[2] අධොගාමි අස්ස, යඤ්ච ඛ්වස්ස තත්‍ර සප්පි වා තෙලං වා. තං උද්ධංගාමි අස්ස, තමෙනං මහාජනකායො සඞ්ගම්ම සමාගම්ම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ජලිකො අනුපරිසක්කෙය්‍ය : ඔසීද භො සප්පිතෙල, සංසීද භො සප්පිතෙල, අවං ගච්ඡ භො සප්පිතෙලාති. තං කිම්මඤ්ඤසි ගාමණි, අපිනු තං සප්පිතෙලං මහතො ජනකායස්ස ආයාචනහෙතු වා ථොමනහෙතු වා පඤ්ජලිකං අනුපරිසක්කනහෙතු වා ඔසීදෙය්‍ය වා සංසීදෙය්‍ය වා අවං වා ගච්ඡෙය්‍යාති? නො හෙතං භන්තෙ. එවමෙව ඛො ගාමණි යො සො පුරිසො පාණාතිපාතා පටිවිරතො -පෙ- සම්මාදිට්ඨිකො, කිඤ්චාපි නං මහාජනකායො සඞ්ගම්ම සමාගම්ම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ජලිකො අනුපරිසක්කෙය්‍ය : "අයං පුරිසො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං, විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජතූති අථ ඛො සො පුරිසො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍ය" ඉති ධම්මො සුචිණ්ණො අපායෙහි රක්ඛති.

තත්ථ යා මග්ගස්ස තික්ඛතා අධිමත්තතා අයං ධම්මො සුචිණ්ණො සබ්බාහි උපපත්තීහි රක්ඛති. එවං භගවා ආහ :

5. "තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො,
සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො ඤත්වාන උදයබ්බයං;
ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ"ති

---

1. යාස්ස - සීමු, මජසං.
2. සක්ඛරා වා කඨලා වා සා - සීමු, මජසං.

වහන්ස තෙල නො වේ මැ ය. ග්‍රාමණී යම්සේ පුරුෂයෙක් මහත්වූ ඝනසෙලක් ගැඹුරු දියවිලෙක්හි බහාලන්නේ ද, මහාජනසමූහයා තෙල ශෛලය වෙත එක්වගෙන ' භවත් ශෛලය උඩ නැගෙව් භවත් ශෛලය ඉල්පෙව භවත් ශෛලය ගොඩට පිහිනව ' යි අයදනේ නම් පසස්නේ නම් බඳැඳිලිව සිසාරා යන්නේ නම්, ග්‍රාමණී ඒ කිමැයි හඟනාව, කිම ඒ මහත් ඝනසෙල මහාජනසමූහයා අයදනාහෙයින් වේවයි පසස්නාහෙයින් වේවයි ඇඳිලිබැඳ සිසාරා යනහෙයින් වේවයි උඩට නැඟෙන්නේ හෝ ඉල්පෙන්නේ හෝ ගොඩට පිහිනන්නේ හෝ වේ ද ' යි. වහන්ස තෙල නොවේ මැ ය. එසෙයින් ම ග්‍රාමණී ඒ පුරුෂ ප්‍රාණවධ කරනුයේ . . . මිසදිටු වූයේ වෙයි, එතෙකුදු වත් මහාජනසමූහයා ඔහු සමීපයට රැස්වගෙන ' මේ පුරුෂ කාබුන් මරණින් මතු සුගති ස්වර්ගලෝකයට පැමිණේව ' යි අයදනේ නමුදු පසස්නේ නමුදු බඳැඳිලිව සිසාරා ඇවිදුනේ නමුදු වැලි ඒ පුරුෂ කාබුන් මරණින් මතු අපාය දුර්ගති විනිපාත වූ නිරයට (පිළිසඳ විසින්) පැමිණෙන්නේය.

ග්‍රාමණී ඒ කිමැයි හඟනාව, මෙලොවැ පුරුෂයෙක් ප්‍රාණවධයෙන් වැළැකියේ . . . සම්‍යග්දෘෂ්ටි ඇත්තේ වන්නේ ය. මහාජනසමූහයා තුලුහු වෙත රැස්වගෙන '' මේ පුරුෂ කාබුන් මරණින් මතු අපාය දුර්ගති විනිපාත වූ නිරයට පැමිණේව ' යි අයදනේ යැ පසස්නේ යැ බඳැඳිලිව සිසාරා ඇවිදුනේ යැ, ග්‍රාමණී ඒ කිමැයි හඟනාව, කිම ඒ පුරුෂ මහාජනසමූහයා අයදනාහෙයින් වේවයි පසස්නාහෙයින් වේවයි බඳැඳිලිව සිසාරා යන හෙයින් වේවයි කාබුන් මරණින් මතු අපාය දුර්ගති විනිපාත වූ නිරයට පැමිණෙන්නේ ද ? යි. වහන්ස තෙල නොවේ මැ ය. ග්‍රාමණී යම්පරිදි පුරුෂයෙක් ගිතෙල්කළයක් හෝ තෙල්කළයක් හෝ ගැඹුරු දියවිලකට බස්වා බිඳිනේ නම්, එහි යම් කැටක් හෝ කැබිලිති හෝ වූ නම් එය යටට බස්නේය. එහි යම් ගිතෙලක් හෝ තෙලක් හෝ වී නම් එය උඩට යනු වන්නේය, මහාජනසමූහයා තෙල සප්පිතෙලය වෙත රැස්වගෙන ' භවත් සප්පිතෙලය දියෙහි ගැලෙව, භවත් සප්පිතෙලය මැනැවින් ගැලෙව, භවත් සප්පිතෙලය යටට යව ' යි අයදනේ නම් පසස්නේ නම් බඳැඳිලිව සිසාරායන්නේ නම්, ඒ කිමැයි හඟනාව ග්‍රාමණී කිම ඒ සප්පිතෙලය මහාජනසමූහයාගේ ආයාචනාහේතුයෙන් වේවයි පසස්නා හේතුයෙන් වේවයි බඳැඳිලිව සිසාරායන හෙයින් වේවයි දියෙහි ගැලෙන්නේ හෝ මැනැවින් ගැලෙන්නේ හෝ යටට හෝ යන්නේ ද ' යි. වහන්ස තෙල නොවේ මැ ය. එසෙයින් මැ ග්‍රාමණී ඒ පුරුෂ ප්‍රාණඝාතයෙන් වෙන්වූයේ . . . සම්‍යග්දෘෂ්ටි ඇතියේ වෙයි, එහෙත් මහාජනසමූහයා ඔහු වෙත රැස්ව සිට ' මේ පුරුෂ කාබුන් මරණින් මතු අපාය දුර්ගති විනිපාත වූ නිරයට පැමිණේව ' යි අයදනේ නමුදු පසස්නේ නමුදු බඳැඳිලිව සිසාරා ඇවිදුනේ නමුදු වැලි ඒ පුරුෂ කාබුන් මරණින් මතු සුගති ස්වර්ගලෝකයට පැමිණෙන්නේය '' මෙසේ ශීලසංවර සංඛ්‍යාත කුශලධර්මය මොනොවට පරිචිත වූයේ සතර අපායෙන් රකී.

ඒ දෙවැදෑර ම ධර්මයන් කෙරෙහි ආර්‍ය්‍යමාර්ගධර්මයාගේ යම් තියුණුබවක් අධිමාත්‍ර බවක් ඇද්ද මේ මාර්ගධර්මය සුචීර්ණ වූයේ සකල උපප්‍රාප්තිභවයෙන් රකී. බුදුහු මෙසේ වදළහ :

5. (යම් හෙයෙකින් අරක්ෂිත සිත් ඇතියේ මාරවශීව සසර මැ වෙසේ ද) එහෙයින් සතිසංවරයෙන් රක්නාලද සිත් ඇතිවන්නේ යැ, නෙක්ඛම්මාදි සම්‍යක්සඞ්කල්ප ගොචර කොට ඇතිවන්නේ යැ, (කම්මස්සකතා යථාභූතඤාණ ලක්ෂණ) සම්‍යග්දෘෂ්ටිය පෙරටු කොට ඇතියේ (පඤ්චස්කන්ධයෙහි සමපනස් වැදෑරුම්) උදයව්‍යය දන (භඞ්ගානු පස්සනාදි වශයෙන් විදසුන් වඩා) රහත්මගින් ථීනමිද්ධය නැසූ ක්ෂීණාස්‍රව මහණ සියලු දුර්ගති දුරුකරන්නේ යි.

තත්ථ දුග්ගතීනං හෙතු තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. තානි චත්තාරි උපාදානානි. තෙහි චතූහි උපාදානෙහි යෙ සඋපාදානා ඛන්ධා ඉදං දුක්ඛං, චත්තාරි උපාදානානි සමුදයො, පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛං. තෙසං භගවා පරිඤ්ඤාය ච පහානාය ච ධම්මං දෙසෙති දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය සමුදයස්ස පහානාය තත්ථ තණ්හාය පඤ්චින්ද්‍රියානි රූපීනි පදට්ඨානං අවිජ්ජාය මනින්ද්‍රියං පදට්ඨානං, පඤ්චින්ද්‍රියානි රූපීනි රක්ඛන්තො සමාධිං භාවයති තණ්හඤ්ච නිග්ගණ්හාති. මනින්ද්‍රියං රක්ඛන්තො විපස්සනං භාවයති අවිජ්ජඤ්ච නිග්ගණ්හාති. තණ්හානිග්ගහෙන ද්වෙ උපාදානානි පහීයන්ති: කාමූපාදානඤ්ච සීලබ්බතූපාදානඤ්ච. අවිජ්ජානිග්ගහෙන ද්වෙ උපාදානානි පහීයන්ති: දිට්ඨූපාදානඤ්ච අත්තවාදූපාදානඤ්ච. චතූසු උපාදානෙසු පහීනෙසු ද්වෙ ධම්මා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති: සමථො ච විපස්සනා ච. ඉදං වුච්චති බ්‍රහ්මචරියන්ති. තත්ථ බ්‍රහ්මචරියස්ස ඵලං චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි: සොතාපත්තිඵලං සකදාගාමිඵලං අනාගාමිඵලං අරහත්තං අග්ගඵලං, ඉමානි චත්තාරි බ්‍රහ්මචරියඵලානීති. ඉති පුරිමකානි ච ද්වෙ සච්චානි දුක්ඛං සමුදයො ච, සමථො ච විපස්සනා ච බ්‍රහ්මචරියඤ්ච මග්ගො. බ්‍රහ්මචරියස්ස ඵලානි ච තදාරම්මණා ච අසඞ්ඛතා ධාතු නිරොධො, ඉමානි චත්තාරි සච්චානි. තෙනාහ: "ධම්මො හවෙ රක්ඛතී"ති. තත්ථ යං පටිවෙධෙන රක්ඛති ඉදං දුක්ඛං, යතො රක්ඛති අයං සමුදයො, යෙන රක්ඛති අයං මග්ගො, යං රක්ඛති අයං නිරොධො. ඉමානි චත්තාරි සච්චානි. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො: "එකම්හි පදට්ඨානෙ"ති.

නියුත්තො ආවට්ටො හාරො.

3. I. 8

විභත්තිහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො විභත්තිහාරො: "ධම්මඤ්ච පදට්ඨානං භූමිඤ්චා"ති. ද්වෙ සුත්තානි වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච, ද්වෙ පටිපදා පුඤ්ඤභාගියා ච ඵලභාගියා ච. ද්වෙ සීලානි සංවරසීලඤ්ච පහානසීලඤ්ච. තත්ථ භගවා වාසනාභාගියං සුත්තං පුඤ්ඤභාගියාය පටිපදාය දෙසෙති. සො සංවරසීලෙ ඨිතො තෙන බ්‍රහ්මචරියෙන බ්‍රහ්මචාරී භවති. තත්ථ භගවා නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං ඵලභාගියාය පටිපදාය දෙසෙති සො පහානසීලෙ ඨිතො තෙන බ්‍රහ්මචරියෙන බ්‍රහ්මචාරී භවති.

තත්ථ කතමං වාසනාභාගියං සුත්තං: වාසනාභාගියං නාම සුත්තං "දානකථා සීලකථා සග්ගකථා කාමානං ආදීනවො නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො"ති, තත්ථ කතමං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං: නිබ්බෙධභාගියං නාම සුත්තං යා චතුසච්චප්පකාසනා. වාසනාභාගියෙ සුත්තෙ නත්ථි පජානනා නත්ථි මග්ගො නත්ථි ඵලං. නිබ්බෙධභාගියෙ සුත්තෙ අත්ථි පජානනා අත්ථි මග්ගො අත්ථි ඵලං. ඉමානි චත්තාරි සුත්තානි. ඉමෙසං චතුන්නං සුත්තානං දෙසනාය ඵලෙන සීලෙන බ්‍රහ්මචරියෙන සබ්බතො විචයෙන හාරෙන විචිනිත්වා යුත්තිහාරෙන යොජෙතබ්බානි, යාවතිකා ඤාණස්ස භූමි.

එහි තෘෂ්ණාව ද අවිද්‍යාව ද දුර්ගතීන්ට හේතු යැ, ඔහු සතර උපාදානයෝ වෙති, ඒ සතර උපාදානයෙන් සඋපාදානවූ යම් ස්කන්ධ කෙකෙනෙක් ඇද්ද, මේ දුක යැ, සතර උපාදනයෝ සමුදය යැ, පඤ්චස්කන්ධයෝ දුක්ඛ යි. බුදුහු ඒ දුක්ඛ සමුදය දෙදෙනාගේ පරිඥාව ද ප්‍රහාණය ද සඳහා දහම් දෙසනසේක. දුඃඛයාගේ පරිඥාව පිණිස යැ, සමුදයයාගේ ප්‍රහාණය පිණිස යි. එහි තෘෂ්ණාවට රූපී පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ පදට්ඨාන යැ, අවිද්‍යාවට මනඉන්ද්‍රිය පදට්ඨාන යි. රූපී පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් රක්නේ සමාධිය වඩයි. තෘෂ්ණාව ද නිගනී. මනඉන්ද්‍රිය රක්නේ විදර්ශනාව වඩයි, අවිද්‍යාව ද නිගනී. තෘෂ්ණානිග්‍රහයෙන් කාමූපාදනය ද සීලබ්බතූපාදනය ද යන උපාදනයෝ දෙදෙන ප්‍රහීණ වෙති, අවිද්‍යා නිග්‍රහයෙන් දිට්ඨූපාදනය ද අත්තවාදූපාදනය ද යන උපාදනයෝ දෙදෙන ප්‍රහීණ වෙත්. සතර උපාදනයන් ප්‍රහීණ කල්හි ශමථය ද විදර්ශනාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙනා භාවනා යෙන් පාරිපූරියට යෙත්. මේ ' බ්‍රහ්මචරිය ' යී කියනු ලැබේ. එහි බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යයාගේ ඵලය: ශ්‍රොතාපත්තිඵල සකෘදගාමිඵල අනාගාමිඵල අර්හත්ව අග්‍රඵල යන සතර ශ්‍රාමණ්‍ය ඵලයෝ යැ. මේ සතර බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යඵලයෝ යි. මෙසේ දුඃඛය ද සමුදය ද යන පළමු කී සත්‍යයෝ දෙදෙන යැ, ශමථය ද විදර්ශනාව ද බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යය ද මාර්ග යැ, බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යයාගේ ඵලයෝ ද තදාලම්බන වූ අසඞ්ඛතධාතුව ද නිරොධ යි. මේ චතුස්සත්‍යයෝ යි. එයින් වදළහ : '' ධම්මො හවෙ රක්ඛති '' යී. ඒ දේශනායෙහි ප්‍රතිවෙධයෙන් යමක් රකී ද මේ දුඃඛ යැ, යමක්හු කෙරෙන් රකී ද මේ සමුදය යැ, යමක් කරණකොට රකී ද මේ මාර්ග යැ, යමක් රකී ද මේ නිරොධ යි. මේ චතුස්සත්‍යයෝ යි. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායනස්ථවිරයන් වහන්සේ : '' එකම්හි පදට්ඨානෙ '' යනාදිය.

ආවට්ටහාරය යොදනලදී.

3. I. 8

විභත්තිහාරවිභඞ්ගය

එහි විභත්තිහාරය කවරෙ යැ : '' ධම්මං ච පදට්ඨානං භූමිං ච '' යනාදි නිද්දෙස ගාථා යි. ' වාසනාභාගිය ' සූත්‍ර ද ' නිබ්බෙධභාගිය ' සූත්‍ර දැ යි සූත්‍ර දෙකෙකි. ' පුඤ්ඤ භාගිය ' ප්‍රතිපද ද ' ඵලභාගිය ' ප්‍රතිපද දැ ' යි ප්‍රතිපද දෙකෙකි. ' සංවර ' සීලය ද ' පහාන ' සීලය දැ ' යි ශීල දෙකෙකි. ඒ සූත්‍ර–ප්‍රතිපද–ශීලයන් කෙරෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වාසනාභාගිය සූත්‍රය පුඤ්ඤභාගිය ප්‍රතිපදව සඳහා දෙසන සේක. ඒ (ධර්මප්‍රතිග්‍රාහක) පුද්ගලසංවරශීලයෙහි සිටියේ ඒ සංවරශීල සංඛ්‍යාත ශ්‍රෙෂ්ඨචර්‍ය්‍යායෙන් බඹසර ඇත්තේ වෙයි. එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍රය ඵලභාගිය ප්‍රතිපදව සඳහා දෙසන සේක. ඒ (නිබ්බෙධභාගිය දෙශනාප්‍රතිග්‍රාහක) පුද්ගල ප්‍රහාණශීලයෙහි සිටියේ ඒ මාර්ගබ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යයෙන් බඹසර ඇත්තේ වේ.

එහි වාසනාභාගිය සූත්‍රය කවරෙ යැ : ' දනකථා සීලකථා ස්වර්ගකථා කාමයන්ගේ ආදීනව නෛෂ්ක්‍රම්‍යයෙහි ආනෘශංස ' යන මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර නම් වෙයි. එහි නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍රය කවරෙ යැ : යම් චතුස්සත්‍යය ප්‍රකාශ කිරීමෙක් වේ ද, මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර නම් වේ. වාසනාභාගිය සූත්‍රයෙහි ආර්‍ය්‍යමාර්ගයට පදට්ඨාන වූ වුත්ථානගාමිනී විදර්ශනාප්‍රඥාව නැත, ආර්‍ය්‍යමාර්ගය නැත, ශ්‍රාමණ්‍යඵලය නැති. නිබ්බෙධ භාගිය සූත්‍රයෙහි වුත්ථානගාමිනී විදර්ශනාප්‍රඥාව ඇත, ආර්‍ය්‍යමාර්ගය ඇත, ශ්‍රාමණ්‍ය ඵලය ඇති. (යථොක්ත වාසනාභාගිය නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ වක්ෂ්‍යමාන සඞ්කිලෙස භාගිය අසෙක්ඛභාගිය සූත්‍ර යැ යන) මේ සතර සූත්‍රයෝ යි. මේ සතර සූත්‍රයන්ගේ දේශනා නයින් ද දේශනාඵලයෙන් ද ශීලයෙන් ද බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යයෙන් ද සර්වප්‍රකාරයෙන් (විචයහාර විෂය වූ එකොළොස් තැන්හි ලා සංක්ෂිප්ත කොට) විචයහාරයෙන් විචිනනය කොට (සොයා) යුක්තිහාරයෙන් ඥානයාගේ භූමිය යම්තාක් වේ ද ඒතාක් යෙදියයුත්තාහු ය.

තත්‍ථ කතමෙ ධම්මා සාධාරණා: ද්වෙ ධම්මා සාධාරණා: නාම සාධාරණා වත්‍ථුසාධාරණා ච. යං වා පන කිඤ්චි අඤ්ඤම්පි එවං ජාතියං. මිච්ඡත්තනියතානං සත්තානං අනියතානඤ්ච සත්තානං දස්සනපහාතබ්බා කිලෙසා සාධාරණා. පුථුජ්ජනස්ස සොතාපන්නස්ස ච කාම-රාගබ්‍යාපාදා සාධාරණා. පුථුජ්ජනස්ස අනාගාමිස්ස ච උද්ධම්භාගියා සංයොජනා සාධාරණා. යං කිඤ්චි අරියසාවකො ලොකියං සමාපත්තිං සමාපජ්ජති, සබ්බා සා අවීතරාගෙහි සාධාරණා, සාධාරණා හි ධම්මා එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං පරං පරං සකං සකං විසයං නාතිවත්තන්ති, යොපිමෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො න සො තං ධම්මං උපාතිවත්තති ඉමෙ ධම්මා සාධාරණා.

තත්‍ථ කතමෙ ධම්මා අසාධාරණා: යාව දෙසනං උපාදාය ගවෙසිතබ්බා: සෙක්ඛාසෙක්ඛා භබ්බාභබ්බාති. අට්ඨමකස්ස ච සොතාපන්නස්ස කාමරාගබ්‍යාපාදා සාධාරණා ධම්මතා අසාධාරණා. අට්ඨමකස්ස ච අනාගාමිස්ස උද්ධම්භාගියා සංයොජනා සාධාරණා, ධම්මතා අසාධාරණා. සබ්බෙසං සෙක්ඛානං නාමං සාධාරණං, ධම්මතා අසාධාරණා. සබ්බෙසං පටිපන්නකානං නාමං සාධාරණං, ධම්මතා අසාධාරණා. සබ්බෙසං සෙක්ඛානං සෙක්ඛසීලං සාධාරණං, ධම්මතා අසාධාරණා. එවං විසෙසානුපස්සිනා හීනුක්කට්ඨමජ්ඣිමං උපාදාය ගවෙසිතබ්බං

දස්සනභූමි නියාමාවක්කන්තියා පදට්ඨානං. භාවනාභූමි උත්තරිකානං ඵලානං පත්තියා පදට්ඨානං. දුක්ඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා සමථස්ස පදට්ඨානං, සුඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා විපස්සනාය පදට්ඨානං. දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්‍ථු පරතොඝොසස්ස සාධාරණං පදට්ඨානං. සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්‍ථු චින්තාමයියා පඤ්ඤාය සාධාරණං පදට්ඨානං. භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්‍ථු භාවනාමයියා පඤ්ඤාය සාධාරණං පදට්ඨානං දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්‍ථු පරතො ච ඝොසස්ස සුතමයියා ච පඤ්ඤාය සාධාරණං පදට්ඨානං. සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්‍ථු චින්තාමයියා ච පඤ්ඤාය යොනිසො ච මනසිකාරස්ස සාධාරණං පදට්ඨානං. භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්‍ථු භාවනාමයියා ච පඤ්ඤාය සම්මාදිට්ඨියා ච සාධාරණං පදට්ඨානං. පතිරූපදෙසවාසො විවෙකස්ස ච සමාධිස්ස ච සාධාරණං පදට්ඨානං. සප්පුරිසූපනිස්සයො තිණ්ණං ච අවෙච්චප්පසාදානං සමථස්ස ච සාධාරණං පදට්ඨානං. අත්තසම්මාපණිධානං හිරියා ච විපස්සනාය ච සාධාරණං පදට්ඨානං. අකුසලපරිච්චාගො කුසලවීමංසාය ච සමාධින්ද්‍රියස්ස ච සාධාරණං පදට්ඨානං. ධම්මස්වාක්ඛාතතා කුසලමූල-රොපණාය ච ඵලසමාපත්තියා ච සාධාරණං පදට්ඨානං. සඞ්ඝසුප්පටි-පන්නතා සඞ්ඝසුට්ඨුතාය සාධාරණං පදට්ඨානං. සත්‍ථුසම්පදා අප්පසන්නා-නඤ්ච පසාදාය පසන්නානං ච භිය්‍යොභාවාය සාධාරණං පදට්ඨානං. අප්පටිහතපාතිමොක්ඛතා දුම්මඞ්කූනං ච පුග්ගලානං නිග්ගහාය පෙසලානඤ්ච පුග්ගලානං ඵාසුවිහාරාය සාධාරණං පදට්ඨානං. තෙනාහ මහාකච්චානො: "ධම්මස්ස පදට්ඨාන"න්ති.

නියුත්තො විභත්තිහාරො

එහි සාධාරණ (සමාන) වූ ස්වභාවධර්මයෝ කවරහ : (කුශලාකුශලාදි) නාමයෙන් සාධාරණයෝ ද සමානවස්තුක හෙයින් වස්තුසාධාරණයෝ දැයි සාධාරණ ධර්මයෝ දෙදෙනෙකි. තවද කෘත්‍ය ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිපක්ෂාදි වශයෙන් සමාන වූ යම් කිසි අන්‍ය වූත් ස්වභාවයෙක් ඇද්ද ඒ සාධාරණ ධර්ම යි. මාතෘවධාදි මිථ්‍යත්තනියත සත්ත්වයන්ගේ ද අනියත සත්ත්වයන්ගේ ද ශ්‍රොතාපත්තිමාර්ග සංඛ්‍යාත දර්ශනයෙන් ප්‍රහාතව්‍ය ක්ලෙශයෝ සාධාරණයෝ යැ, පුහුදුන්හට ද සෝවන්හට ද කාමරාග – ව්‍යාපාදයෝ සාධාරණ යැ, පුහුදුන්හට ද අනගැමිහට ද උද්ධංභාගියසංයොජනයෝ සාධාරණ යැ, ආර්‍යශ්‍රාවක යම් කිසි ලෞකික සමාපත්තියකට සමවදී ද එ හැම අවීතරාගයන් හා සාධාරණ යැ. එ එසේ මැය, සාධාරණධර්මයෝ මෙසේ ඔවුනොවුන් වෙනවෙන ම ස්වකීය ස්වකීය විෂය නො ඉක්මවති. යම් පුද්ගලයෙකුත් මේ ලෞකික සමාපත්තිධර්මයන්ගෙන් සමන්වාගත වූයේ ද ඒ පුද්ගල ඒ ධර්මය නො ඉක්මවයි. මේ සාධාරණ ධර්මයෝ යි.

එහි අසාධාරණධර්මයෝ කවරහ : ආර්‍යයන් කෙරෙහි, ශෛක්ෂ අශෛක්ෂයෝ යැ, අනාර්‍යයන් කෙරෙහි භව්‍ය අභව්‍යයෝ යැයි (ඒ ඒ පුද්ගලයාට ප්‍රත්‍යාත්මනියත වශයෙන්) වදළ දෙශනාව ගෙන අසාධාරණ ධර්මයෝ සෙවියයුත්තාහ. (සෝවන්මඟ පත් අට්ඨමකයාහට ද සෝවන්හට ද කාමරාගව්‍යාපාදයෝ සාධාරණයෝ යැ ධර්මස්වභාව අසාධාරණ යි. (ද්වාදශශ්‍රමණයන් කෙරෙහි අට්ඨමක වූ) අනාගාමිමාර්ගස්ථයාහට ද අනාගාමීහට ද උද්ධංභාගිය සංයොජනයෝ සාධාරණයහ, ධර්මස්වභාව අසාධාරණ යි. සියලු ශෛක්ෂයනට ' සෙක්ඛ ' යන නාමය සාධාරණ යැ, ධර්මස්වභාව අසාධාරණ යි. සියලු ප්‍රතිපන්නකයනට ' පටිපන්නක ' යන නාමය සාධාරණ යැ, ධර්මස්වභාව අසාධාණ යි. සියලු ශෛක්ෂයනට ශෛක්ෂශීලය සාධාරණ යැ, ධර්මස්වභාව අසාධාරණ යි. මෙසේ (ආර්‍යයනට කී සෙයින් අන්‍යයනට ද) අසාධාරණතාවිශෙෂ දක්නහු විසින් හීන ප්‍රණීත මධ්‍යම ධර්මස්වභාව ගෙන අසාධාරණතා සෙවියයුතු යි.

(මෙසේ ධම්මවිභත්ති දක්වා භූමි – පදට්ඨානවිභත්ති වදරති.) සොතාපත්තිමග්ග සංඛ්‍යාත දර්නභූමිය සම්මත්තනියාමයට පැමිණීමට පදට්ඨාන (ආසන්නකාරණ) යැ, භාවනාභූමිය මතුමතුයෙහි ඵලප්‍රාප්තියට පදට්ඨාන යැ, දුක්ඛපටිපදාව දන්ධාභිඤ්ඤා-සමථයට පදට්ඨාන යැ, සුඛ පටිපදාව ඛිප්පාභිඤ්ඤ විපස්සනාවට පදට්ඨාන යැ, දානමය පුණ්‍යක්‍රියා වස්තුව පරතෝඝෝස (ධර්මශ්‍රවණ) යට සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, ශීලමය පුණ්‍යක්‍රියා වස්තුව චින්තාමයී ප්‍රඥාවට සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, භාවනාමය පුණ්‍යක්‍රියා වස්තුව (මත්තෙහි ධ්‍යාන සංඛ්‍යාත විදර්ශනා සංඛ්‍යාත) භාවනාමයී ප්‍රඥාවට සාධාරණ පදට්ඨාන යි. යළිදු දානමය පුණ්‍යක්‍රියාවස්තුව පරතොඝොසයට ද සුතමයී ප්‍රඥාවට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, ශීලමයපුණ්‍යක්‍රියාවස්තුව චින්තාමයී ප්‍රඥාවට ද යොනිසො මනසිකාරයට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, සමථභාවනාමය පුණ්‍යක්‍රියාවස්තුව (මත්තෙහි ධ්‍යාන – විදර්ශනා) භාවනාමයී ප්‍රඥාවට ද සම්මාදිට්ඨියට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යි. ප්‍රතිරූපදෙශවාසය කායචිත්තවිවෙකයට ද උපචාර අපර්ණා සමාධියට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, සත්පුරුෂොපනිශ්‍රය බුද්ධාදීන් පිළිබඳ ත්‍රිවිධ අවෙත්‍යප්‍රසාදයට (ගුණ දැන පැහැදීමට) ද ශමථයට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, ආත්මසම්‍යක්ප්‍රණිධානය පාපජුගුප්සා ලක්ෂණ ලජ්ජාවට ද විදර්ශනාවට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, අකුශලපරිත්‍යාගය කුසලවීමංසා සංඛ්‍යාත පටිසඞ්ඛානුපස්සනාවට ද සමාධීන්ද්‍රියට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, ධර්ම ස්වාඛ්‍යාතභාවය කුසලමූලරොපණයට ද ඵලසමාපත්තියට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, සඞ්ඝසුප්‍රතිපන්නභාවය සඞ්ඝයාගේ සුට්ඨුභාවයට සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, ශාස්තෘ සම්පදාව අප්‍රසන්නයන්ගේ ප්‍රසාදයට ද ප්‍රසන්නයන්ගේ ප්‍රසාදභූයස්ත්වයට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යැ, අප්‍රතිහත ප්‍රාතිමොක්ෂ ඇතිබව දුශ්ශීලපුද්ගලයන්ගේ නිග්‍රහයට ද ප්‍රියශීල පුද්ගලයන්ගේ සුඛවිහරණයට ද සාධාරණ පදට්ඨාන යි. එයින් වදළහ, මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ : '' ධම්මං ච පදට්ඨානං '' යනාදිය.

විභක්තිහාරය යොදනලද්දේ යි.

3. 1. 9

පරිවත්තන හාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො පරිවත්තනො හාරො? "කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ"ති. සම්මාදිට්ඨිස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා භවති, යෙ චස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයා උප්පජ්ජෙය්‍යුං අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා තෙ චස්ස නිජ්ජිණ්ණා හොන්ති, සම්මාදිට්ඨිපච්චයා චස්ස අනෙකෙ කුසලා ධම්මා සම්භවන්ති, තෙ චස්ස භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. සම්මාසංකප්පස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාසංකප්පො නිජ්ජිණ්ණො භවති, යෙ චස්ස මිච්ඡාසඞ්කප්පපච්චයා උප්පජ්ජෙය්‍යුං අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා, තෙ චස්ස නිජ්ජිණ්ණා හොන්ති, සම්මාසඞ්කප්පපච්චයා චස්ස අනෙකෙ කුසලා ධම්මා සම්භවන්ති, තෙ චස්ස භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, එවං සම්මාවාචස්ස -පෙ- සම්මාකම්මන්තස්ස - සම්මාආජීවස්ස - සම්මාවායාමස්ස සම්මාසතිස්ස - සම්මාසමාධිස්ස - සම්මාවිමුත්තිස්ස[1] - සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාවිමුත්තිඤාණදස්සනං නිජ්ජිණ්ණං භවති, යෙ චස්ස මිච්ඡාවිමුත්තිඤාණදස්සනපච්චයා උප්පජ්ජෙය්‍යුං අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා, තෙ චස්ස නිජ්ජිණ්ණා හොන්ති. සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනපච්චයා චස්ස අනෙකෙ කුසලා ධම්මා සම්භවන්ති. තෙ චස්ස භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති.

යස්ස වා පාණාතිපාතා පටිවිරතස්ස පාණාතිපාතො පහීනො හොති, අදින්නාදානා පටිවිරතස්ස අදින්නාදානං පහීනං හොති, බ්‍රහ්මචාරිස්ස අබ්‍රහ්මචරියං පහීනං හොති, සච්චවාදිස්ස මුසාවාදො පහීනො හොති, අපිසුනවාචස්ස පිසුනාවාචා පහීනා හොති, සණ්හවාචස්ස ඵරුසා වාචා පහීනා හොති, කාලවාදිස්ස සම්ඵප්පලාපො පහීනො හොති, අනභිජ්ඣාලුස්ස අභිජ්ඣා පහීනා හොති, අබ්‍යාපන්නචිත්තස්ස බ්‍යාපාදො පහීනො හොති, සම්මාදිට්ඨිස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි පහීනා හොති.

යෙ ච ඛො කෙචි අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං ගරහන්ති, තෙසං සන්දිට්ඨිකා සහධම්මිකා ගාරය්හා වාදානුවාදා[2] ආගච්ඡන්ති. සම්මාදිට්ඨිං ච තෙ භවන්තො ධම්මං ගරහන්ති. තෙන හි යෙ මිච්ඡාදිට්ඨිකා තෙසං භවන්තානං පුජ්ජා ච පාසංසා ච (එවං) සම්මාසඞ්කප්පං -පෙ- සම්මාවාචං- සම්මාකම්මන්තං - සම්මාආජීවං - සම්මාවායාමං - සම්මාසතිං - සම්මාසමාධිං - සම්මාවිමුත්තිං - සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනඤ්ච තෙ භවන්තො ධම්මං ගරහන්ති. තෙන හි යෙ මිච්ඡාවිමුත්තිඤාණදස්සනා තෙසං භවන්තානං පුජ්ජා ච පාසංසා ච.

යෙ ච ඛො කෙචි එවමාහංසු : භුඤ්ජිතබ්බා කාමා පරිභුඤ්ජිතබ්බා කාමා ආසෙවිතබ්බා කාමා නිසෙවිතබ්බා කාමා භාවයිතබ්බා කාමා බහුලීකාතබ්බා කාමා"ති. කාමෙහි වෙරමණී තෙසං අධම්මො. යෙ වා පන කෙචි එවමාහංසු : "අත්තකිලමථානුයොගො ධම්මො"ති, නිය්‍යානිකො තෙසං ධම්මො අධම්මො. යෙ ච ඛො කෙචි එවමාහංසු : "දුක්ඛො ධම්මො"ති, සුඛො තෙසං ධම්මො අධම්මො. යථා වා පන භික්ඛුනො සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අසුභානුපස්සිනො විහරතො සුභසඤ්ඤා

1. සම්මාවිමුත්තස්ස - මජසං.
2. වාදානුපාතා - පු.

3. 1. 9

පරිවත්තන හාරවිභඞ්ගය

එහි පරිවත්තනහාරය කවරේ යැ : '' කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ '' යනාදි නිද්දෙස ගාථා යැ, (පූර්වභාගසම්‍යග්දෘෂ්ටියෙන් හෝ මාර්ගසම්‍යග්දෘෂ්ටියෙන් හෝ) සම්‍යග්දෘෂ්ටි ඇති පුරුෂ පුද්ගලහට මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය (පූර්වනයින් විදර්ශනා සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙන් විෂ්ක ම්භිතව, පශ්චිමනයින් ශ්‍රොතාපත්තිමාර්ගසම්‍යග්දෘෂ්ටියෙන් සමුච්ඡන්නව) ප්‍රහීණ වෙයි. ඔහුට මිථ්‍යාදෘෂ්ටිහේතුයෙන් යම් අනේකප්‍රකාර වූ ලාමක අකුශලධර්ම කෙනෙක් උපදනාහු නම් ඒ අකුශලයෝ ද ඔහු විසින් නිර්ජීර්ණ වූවාහු (ප්‍රහීණ කරනලද්දාහු) වෙත්. සම්‍යග්දෘෂ්ටිහෙතුයෙනුදු ඔහුට නොයෙක් (ශමථ විදර්ශනා) කුශලධර්මයෝ උපදිත්, ඔහුට ඒ කුශලධර්මයෝ ද භාවනායෙන් වැඩීමට යෙත්. සම්‍යක්සංකල්ප ඇති පුරුෂ පුද්ගලහට මිථ්‍යාසංකල්පය නිර්ජීර්ණ (ප්‍රහීණ) වෙයි. ඔහුට මිථ්‍යාසංකල්ප හෙතුයෙන් යම්බඳු නොයෙක් ලාමක අකුශලධර්මයෝ උපදනාහු නම් ඔහුට ඒ අකුශල ධර්මයෝ ද ප්‍රහීණ වෙත්. සම්‍යක්සංකල්පහෙතුයෙනුදු ඔහුට නොයෙක් කුශලධර්මයෝ උපදිත්, ඔහුට ඒ කුශලයෝ ද භාවනායෙන් වැඩීමට යෙත්. (මෙසේ) සම්‍යග්වචන ඇති . . . සම්‍යක්කර්මාන්ත ඇති — සම්‍යගාජීව ඇති — සම්‍යග්ව්‍යායාම ඇති — සම්‍යක් ස්මෘති ඇති — සම්‍යක්සමාධි ඇති — සම්‍යග්විමුක්ති ඇති — සම්‍යග්විමුක්තිඥානදර්ශන ඇති පුරුෂ පුද්ගලහට මිථ්‍යාවිමුක්තිඥානදර්ශනය ප්‍රහීණ වෙයි, ඔහුට මිථ්‍යාවිමුක්ති ඥානදර්ශන හෙතුයෙන් යම් අනෙකප්‍රකාර වූ ලාමක අකුශලධර්ම කෙනෙක් උපදනාහු නම් ඒ අකුශලයෝ ද ඔහු විසින් ප්‍රහීණ කරනලද්දාහු වෙත්. සම්‍යග්විමුක්තිඥානදර්ශන හෙතුයෙනුදු ඔහුට නොයෙක් කුශලධර්මයෝ උපදිත්. ඒ කුශලධර්මයෝ ද ඔහුට භාවනායෙන් පාරිපූරියට යෙත්.

තවද ඒ පණිවායෙන් වැළැකුණුහට ප්‍රාණවධය ප්‍රහීණ වෙයි, අයිනාදනින් වෙන්වූවහුට අදින්නාදානය ප්‍රහීණ වෙයි, බඹසර ඇත්තහුට අබ්‍රහ්මචරිය ප්‍රහීණ වෙයි, සත්‍යවාදීහට මෘෂාවාදය ප්‍රහීණ වෙයි, පිසුනුබස් නැතියහුට පිසුනුවාක් ප්‍රහීණ වෙයි, සිලුටුවදන් ඇතියහුට පරුෂවාක් ප්‍රහීණ වෙයි, කාලවාදීහට සම්ඵප්‍රලාප ප්‍රහීණ වෙයි, අනභිධ්‍යාලුහට අභිධ්‍යා ප්‍රහීණ වෙයි, අව්‍යාපන්න සිත් ඇතියහුට ව්‍යාපාදය ප්‍රහීණ වෙයි, සම්‍යග්දෘෂ්ටි ඇතියහුට මිථ්‍යාදෘෂ්ටි ප්‍රහීණ වේ.

තවද යම් කෙනෙක් ආර්‍ය්‍යාෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය ගරහත් ද, ඔවුනට සාන්දෘෂ්ටික වූ සකාරණ වූ ගැරැහියැ යුතු වාදනුවාදයෝ පැමිණෙත්. ඒ භවත්හු සම්‍යග්දෘෂ්ටි ධර්මය ද ගරහත්. එකරුණෙන් ම ඒ භවත්නට යම් මිථ්‍යාදෘෂ්ටික කෙනෙක් වෙත් ද, ඔහු පිදිය යුත්තාහු ද පැසැසියයුත්තාහු ද වෙත්. (මෙසේ) සම්‍යක්සංකල්පය . . . සම්‍යග්වචනය — සම්‍යක්කර්මාන්තය — සම්‍යගාජීවය — සම්‍යග්ව්‍යායාමය — සම්‍යක්ස්මෘතිය — සම්‍යක් සමාධිය — සම්‍යග්විමුක්තිය — ඒ භවත්හු සම්‍යග්විමුක්තිඥානදර්ශන ධර්මය ගරහත්, එ කරුණෙන් ම ඒ භවත්නට මිථ්‍යාවිමුක්තිඥානදර්ශන ඇති යම් කෙනෙක් වෙත් ද, ඔහු පිදියයුත්තාහු ද පැසැසියයුත්තාහු ද වෙත්.

යළි තවද යම් කෙනෙක් මෙසේ කියත් ද : '' වස්තුකාමයෝ වැළැඳියයුත්තාහ, වස්තුකාමයෝ පරිභොග කළයුත්තාහ, වස්තුකාමයෝ ආසේවන කළයුත්තාහ, වස්තු කාමයෝ නිරතුරු සෙවන කළයුත්තාහ, ක්ලේශකාමයෝ වැඩියයුත්තාහ, ක්ලේශ කාමයෝ බහුලකළයුත්තාහ '' යි. ඔවුනට කාමයන් කෙරෙන් වෙන්වීම අධර්ම යැ. යළි යම් කෙනෙක් මෙසේ හෝ කියත් ද : '' අත්තකිලමථානුයොගය ධර්ම '' යැයි ඔවුනට නෛර්‍ය්‍යාණික වූ විදර්ශනාව සමග ආර්‍ය්‍යමාර්ගධර්මය අධර්ම යැ. තවද යම් කෙනෙක් මෙසේ කියත් ද : '' පව් නසම්හයි කරන ශරීරතාපන දුඃඛය ධර්ම '' යැයි. ඔවුනට අනවද්‍ය ප්‍රත්‍යයපරිභොගසුඛ සංඛ්‍යාත ධර්මය අධර්ම යැ. තවද (සුභසඤ්ඤාදි

පහීයති, දුක්ඛානුපස්සිනො විහරතො සුඛසඤ්ඤා පහීයති, අනිච්චානුපස්සිනො විහරතො නිච්චසඤ්ඤා පහීයති, අනත්තානුපස්සිනො විහරතො අත්තසඤ්ඤා පහීයති, යං යං වා පන ධම්මං රොචයති වා උපගච්ඡති වා, තස්ස තස්ස ධම්මස්ස යො පටිපක්ඛො, ස්වාස්ස අනිට්ඨිතො අජ්ඣාපන්නො භවති. තෙනාහ, ආයස්මා මහාකච්චානො : "කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ"ති.

නියුත්තො පරිවත්තනො හාරො.

3. 1. 10

වෙවචනහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො වෙවචනො හාරො : "වෙවචනානි බහූනී"ති. යථා එකං භගවා ධම්මං අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි වෙවචනෙහි නිද්දිසති. යථාහ භගවා :

1. "ආසා පිහා ච අභිනන්දනා ච
අනෙකධාතූසු සරා පතිට්ඨිතා,
අඤ්ඤාණමූලප්පභවා පජප්පිතා
සබ්බා මයා බ්‍යන්තිකතා සමූලකා"ති

ආසා නාම වුච්චති : යා භවිස්සස්ස අත්ථස්ස ආසිංසනා, අවස්සං ආගමිස්සතීති ආසාස්ස උප්පජ්ජති. පිහා නාම යා වත්තමානස්ස අත්ථස්ස පත්ථනා, සෙය්‍යතරං වා දිස්වා එදිසො භවෙය්‍යන්ති පිහාස්ස උප්පජ්ජති. අත්ථනිප්ඵත්තිපටිපාලනා අභිනන්දනා නාම, පියං වා ඤාතිං අභිනන්දති, පියං වා ධම්මං අභිනන්දති, අප්පටිකූලතො වා අභිනන්දති. අනෙකධාතූති : චක්ඛුධාතු රූපධාතු චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු සොතධාතු සද්දධාතු සොතවිඤ්ඤාණධාතු ඝානධාතු ගන්ධධාතු ඝානවිඤ්ඤාණධාතු ජිව්හාධාතු රසධාතු ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු කායධාතු ඵොට්ඨබ්බධාතු කායවිඤ්ඤාණධාතු මනොධාතු ධම්මධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතු. සරාති කෙචි රූපාධිමුත්තා කෙචි සද්දාධිමුත්තා කෙචි ගන්ධාධිමුත්තා කෙචි රසාධිමුත්තා කෙචි ඵොට්ඨබ්බාධිමුත්තා කෙචි ධම්මාධිමුත්තා. තත්ථ යානි ඡ ගෙහසිතානි දොමනස්සානි යානි ච ඡ ගෙහසිතානි සොමනස්සානි යානි ච ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි දොමනස්සානි යානි ච ඡ නෙක්ඛම්මසිතානි සොමනස්සානි, ඉමානි චතුවීස පදානි තණ්හාපක්ඛො, තණ්හාය එතං වෙවචනං. යා ඡ උපෙක්ඛා ගෙහසිතා අයං දිට්ඨිපක්ඛො. සායෙව පත්ථනාකාරෙන ධම්මනන්දී ධම්මපෙමං ධම්මජ්ඣොසානන්ති තණ්හාය එතං වෙවචනං.

චිත්තං මනො විඤ්ඤාණන්ති චිත්තස්ස එතං වෙවචනං. මනින්ද්‍රියං මනොධාතු මනායතනං විජානනාති මනසෙතං වෙවචනං.

පරිවර්තන) මෙසේ යැ : සියලු ත්‍රෛභූමක සංස්කාරයන්හි අශුභානුදර්ශී ව වාසය කරන මහණහට අශුභයෙහි ශුභ යැයි ගන්නා විපරීත සංඥ ප්‍රහීණ වෙයි, දුඃඛානුදර්ශීව වාසය කරන්නහුට දුඃඛයෙහි සුඛ යැයි ගන්නා සංඥ ප්‍රහීණ වෙයි, අනිත්‍යානුදර්ශීව වාසය කරන්නහුට අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යයි ගන්නා විපරීතසංඥ ප්‍රහීණ වෙයි, අනාත්මානුදර්ශීව වාසය කරන්නහුට ආත්මසංඥ ප්‍රහීණ වෙයි. තවද යම් යම් ධර්මයක් රුචි කෙරෙයි හෝ පැමිණෙයි හෝ වේ ද ඒ ඒ ධර්මයට ප්‍රතිපක්ෂ වූ යම් ධර්මයෙක් ඇද්ද ඒ ධර්මය ඊට අනිෂ්ට හෙයින් අභ්‍යුපගත වූයේ — දන්නාලද්දේ වේ. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ : '' කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ '' යනාදිය.

පරිවත්තනහාරය යොදන ලද්දේ යි.

3. 1. 10

වෙවචනහාර විභඞ්ගය

එහි වෙවචනහාරය කවරෙ යැ : '' වෙවචනානි බහුනි '' යනාදි නිද්දෙසගාථා යි. ඒ මෙසේ යැ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක් ධර්මයක් අන්‍යොන්‍ය පර්‍ය්‍යායවචනයන්ගෙන් දක්වන සේක. මෙසේ වදළහ, බුදුහු :

1. අනාගතාර්ථ ප්‍රාර්ථනා කරන ආශාව ද අනාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්නාර්ථවිෂය වූ තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත පිහාව ද නිෂ්පන්නාර්ථ ප්‍රතිපාලන කරන අභිනන්දනාව ද චක්ඛුධාතු ආදි අනෙක ධාතුවිෂයෙහි පිහිටි අවිද්‍යාමූලය ප්‍රභව කොට ඇති තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත සියලු ප්‍රජපිල්තයෝ මා විසින් මූලසහිතව විගතාන්ත කරනලද්දහු යයි.

අනාගත වූ ඊප්සිතාර්ථයාගේ යම් ආශංසනයක් වේ ද එය ' ආසා ' නමැයි කියනු ලැබෙ. ' අවශ්‍යයෙන් ඊප්සිතාර්ථය ලැබෙන්නේය ' යි ඔහුට ආශාව උපදී. වර්තමාන අර්ථයාගේ යම් ප්‍රාර්ථනාවක් වේ ද එය ' පිහා ' නම, ශ්‍රේෂ්ඨතරයකු හෝ දැක ' මෙබඳු වෙම්ව ' යි ඔහුට පිහා (කැමැත්ත) උපදී. අර්ථනිෂ්පත්තිප්‍රතිපාලනය (නිපන් අර්ථය රැකීම) ' අභිනන්දනා ' නම, (සත්වසංස්කාරකෙලායතනය අභිනන්දනා යි) ප්‍රිය ඥතියකු හෝ අභිනන්දන කෙරෙයි (සතුටින් පිළිගනී.) ප්‍රිය වූ රූපාදි ආලම්බනධර්මය හෝ අභිනන්දන කෙරෙයි. (ප්‍රතිකූල ආලම්බනයෙහිදු විපර්‍ය්‍යාස විසින්) අප්‍රතිකූල හෙයින් අභිනන්දන කෙරෙයි. '' අනෙකධාතු '' යනු : ' චක්ඛුධාතු රූපධාතු චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතු, සොතධාතු සද්දධාතු සොතවිඤ්ඤාණධාතු, ඝානධාතු ගන්ධධාතු ඝානවිඤ්ඤාණ ධාතු, ජිව්හාධාතු රසධාතු ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු, කායධාතු ඵොට්ඨබ්බධාතු කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනොධාතු ධම්මධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතු, යන මොහු යැ. '' සරා '' යනු : කිසි කෙනෙක් රූපයෙහි ඇලුණාහුය, කිසි කෙනෙක් ශබ්දයෙහි ඇලුණාහ, කිසි කෙනෙක් ගන්ධයෙහි ඇලුණාහ, කිසි කෙනෙක් රසයෙහි ඇලුණාහ, කිසි කෙනෙක් පහසෙහි ඇලුණාහ, කිසි කෙනෙක් ධර්මාලම්බනයෙහි ඇලුණාහු වෙත්. එහි යම් සවැදෑරුම් ගෘහශ්‍රිත දෙම්නස් වෙදනා කෙනෙක් වෙත් ද, යම් ෂට්ගෘහශ්‍රිත සොම්නස් කෙනෙකුත් වෙත් ද, යම් ෂට්නෛෂ්ක්‍රම්‍යාශ්‍රිත දෙම්නස් කෙනෙකුත් වෙත් ද, යම් ෂට්නෛෂ්ක්‍රම්‍යාශ්‍රිත සොම්නස් කෙනෙකුත් වෙත් ද, මේ සූවිසි පදයෝ තෘෂ්ණාපක්ෂය වෙයි, තෙල තෘෂ්ණාවට වෙවචන යි. යම් සවැදෑරුම් ගෘහශ්‍රිත උපේක්ෂාවක් වේ ද මේ දෘෂ්ටිපක්ෂ යි, ඒ තෘෂ්ණාව ම ප්‍රාර්ථනාකාරයෙන් පවත්නා හෙයින් ධම්මනන්දි ධම්මපෙම ධම්මජ්ඣොසාන යි ද වේ. තෙල තෘෂ්ණාවට වෙවචන යි.

චිත්ත යැ මනොවිඤ්ඤාණ යැ යන තෙල චිත්තයට වෙවචන යැ, මනින්ද්‍රිය යැ, මනොධාතු යැ, මනායතන යැ, විජානනා යැ යන මේ මනසට පර්‍ය්‍යාය වචන යි.

6—සීපී 04440 (79/08)

පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා පඤ්ඤා පඤ්ඤාක්ඛන්ධො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඤාණං සම්මාදිට්ඨි තීරණා විපස්සනා ධම්මෙ ඤාණං අත්ථෙ ඤාණං අන්වයෙ ඤාණං ඛයෙ ඤාණං අනුප්පාදෙ ඤාණං අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අඤ්ඤින්ද්‍රියං අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං චක්ඛු විජ්ජා බුද්ධි භූරි මෙධා ආලොකො, යං වා පන කිඤ්චි අඤ්ඤම්පි එවං ජාතියං පඤ්ඤාය එතං වෙවචනං. පඤ්චින්ද්‍රියානි ලොකුත්තරානි, සබ්බා පඤ්ඤා, අපි ච ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙන සද්ධා, ආරම්භට්ඨෙන විරියං, අපිලාපනට්ඨෙන සති, අවික්ඛෙපට්ඨෙන සමාධි, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා.

යථා ච බුද්ධානුස්සතියං වුත්තං: "ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාචරණසම්පන්නො සුගතො ලොකවිදූ අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා" බලනිප්ඵත්තිගතො වෙසාරජ්ජප්පත්තො අධිගතපටිසම්භිදො චතුයොගවිප්පහීනො අගතිගමනවීතිවත්තො උද්ධටසල්ලො නිරූළ්හවණො මද්දිතකණ්ටකො නිබ්බාපිතපරියුට්ඨානො බන්ධනාතීතො ගන්ථවිනිවෙඨනො අජ්ඣාසයවීතිවත්තො භින්නන්ධකාරො චක්ඛුමා ලොකධම්මසමතික්කන්තො අනුරොධවිරොධවිප්පයුත්තො ඉට්ඨානිට්ඨෙසු ධම්මෙසු අසඞ්ඛෙපගතො බන්ධනාතිවත්තො ඨපිතසඞ්ගාමො අභික්කන්තතරො උක්කාධරො ආලොකකරො පජ්ජොතකරො තමොනුදො රණඤ්ජහො අපරිමාණවණ්ණො අප්පමෙය්‍යවණ්ණො අසඞ්ඛෙය්‍යවණ්ණො ආභඞ්කරො පභඞ්කරො ධම්මොභාසපජ්ජොතකරොති ච බුද්ධා භගවන්තොති ච බුද්ධානුස්සතියා එතං වෙවචනං.

යථා ච ධම්මානුස්සතියං වුත්තං: "ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො සන්දිට්ඨිකො අකාලිකො එහිපස්සිකො ඔපනයිකො[1] පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහි" යදිදං මදනිම්මදනො පිපාසවිනයො ආලයසමුග්ඝාතො වට්ටුපච්ඡෙදො සුඤ්ඤතො අතිදුල්ලභො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං.

2. "අසඞ්ඛතං[2] නන්තමනාසවං ච
සච්චං ච පාරං නිපුණං සුදුද්දසං,
අජජ්ජරං ධුවමපලොකිතං ච
අනිදස්සනං නිප්පපඤ්චං ච සන්තං

---

1. ඔපනෙය්‍යිකො - මජ්සං.
2. අසඞ්ඛතං අනතං - මජ්සං.

පඤ්ඤින්ද්‍රිය පඤ්ඤාබල අධිපඤ්ඤාසික්ඛා පඤ්ඤා පඤ්ඤාක්ඛන්ධ ධම්මවිචය සම්බොජ්ඣඞ්ග ඤාණ සම්මාදිට්ඨි තීරණා විපස්සනා ධම්මෙඤාණ අත්ථෙඤාණ අන්වයෙඤාණ ඛයෙඤාණ අනුප්පාදෙඤාණ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රිය අඤ්ඤින්ද්‍රිය අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය චක්ඛු විජ්ජා බුද්ධි භූරි මෙධා ආලොක යැ යනු ද, යළි යම් කිසි මෙබඳු ස්වභාව ඇති පඤ්ඤා පජානනා ආදි අනිකුදු වචන හෝ ඇද්ද තෙල ප්‍රඥාවට වෙවචන යි. ' ඛයෙඤාණං ' යනාදි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ ලොකොත්තරප්‍රඥාවට වෙවචනයෝ යැ, ඉතිරි සියලු පඤ්ඤාවෙවචනයෝ ලෞකික ලොකොත්තරමිශ්‍රයෝ යි. තවද අධිමොක්ෂ ලක්ෂණයෙහි අධිපතිභාවාර්ථයෙන් ' සද්ධා ' යැ ආරම්භාර්ථයෙන් ' විරිය ' යැ අපිලාපනාර්ථයෙන් ' සති ' යැ අවික්ෂෙපාර්ථයෙන් ' සමාධි ' යැ ප්‍රජානනාර්ථයෙන් ' පඤ්ඤා ' යි.

යළි බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසයෙහි මෙසේ වදරන ලදි : " ඒ භාග්‍යවත් බුදුහු මෙ කරුණෙන් ' අරහං ' යැ ' සම්මාසම්බුද්ධ ' යැ ' විජ්ජාචරණසම්පන්න ' යැ ' සුගත ' යැ ' ලොකවිදූ ' යැ ' අනුත්තර පුරිසදම්මසාරථි ' යැ ' දෙවමනුස්සානං සත්ථා ' යැ ' භගවා ' යැ. දසබලයෙහි නිමාවට ගියහෙයින් ' බලනිප්ඵත්තිගත ' යැ අටපිරිස්හි විසාරද වූයෙන් ' වෙසාරජ්ජප්පත්ත ' යැ පටිසම්භිදාඅධිගම කළ හෙයින් ' අධිගතපටිසම්භිද " යැ ප්‍රහීණකළ කාමාදි යොග ඇතියෙන් ' චතුයොගවිප්පහීන ' යැ ' අගතිගමනවීතිවත්ත ' යැ උපුළ රාගාදි ශල්‍ය ඇතියෙන් ' උද්ධටසල්ල ' යැ ගොපිත ඉන්ද්‍රිය ඇතියෙන් ' නිරුළ්හවණ ' යැ මැඩුපී කෙලෙස් ඇතියෙන් ' මද්දිත කණ්ටක ' යැ නැසූ රාගාදි පරියුට්ඨාන ඇතියෙන් ' නිබ්බාපිතපරියුට්ඨාන ' යැ නැසූ සංයොජන ඇතියෙන් ' බන්ධනාතීත ' යැ පියූ අභිධ්‍යාදි කායග්‍රන්ථ ඇතියෙන් ' ගන්ථවිනිවෙඨන ' යැ ඉක්මවූ භවතෘෂ්ණාදිය ඇතියෙන් ' අජ්ඣාසයවීතිවත්ත ' යැ බුන් අවිද්‍යා ඇතියෙන් ' භින්නන්ධකාර ' යැ පසැස් ඇතියෙන් ' චක්ඛුම ' යැ ඉක්මවූ අටලෝදහම් ඇතියෙන් ' ලොකධම්මසමතික්කන්ත ' යැ අනුනය ප්‍රතිඝ රහිත හෙයින් ' අනුරොධවිරොධවිප්ප යුත්ත ' යැ ඉටුඅනිටු දහම්හි නොහැකිළෙනුයෙන් ' ඉට්ඨානිට්ඨෙසු ධම්මෙසු අසඞ්ඛෙ පගත ' යැ ඉක්මවූ බන්ධන ඇතියෙන් ' බන්ධනාතිවත්ත ' යැ හළ විවාද ඇතියෙන් ' ඨපිතසඞ්ගාම ' යැ ' අභික්කන්තර ' යැ නැණපහන් දරනුයෙන් ' උක්කාධර ' යැ ' ආලොකකර ' යැ ' පජ්ජොතකර ' යැ මෝහතම දුරුකරනුයෙන් ' තමොනුද ' යැ ක්ලේශරණ දුරුකරනුයෙන් ' රණඤ්ජහ ' යැ අප්‍රමාණ වූ ශරීරවර්ණ ගුණවර්ණ ඇතියෙන් ' අපරිමාණවණ්ණ ' යැ පමණ නොකළහෙන වර්ණ ඇතියෙන් ' අප්පමෙය්‍යවණ්ණ ' යැ සඞ්ඛ්‍යා නොකළහෙන වර්ණ ඇතියෙන් ' අසඞ්ඛෙය්‍යවණ්ණ යැ ' ආභඞ්කර ' යැ ' පභඞ්කර ' යැ ධම්මො භාසපජ්ජොතකර ' යී ද ' බුද්ධා භගවන්තො ' යී ද බුද්ධානුස්මෘතියට තෙල වෙවචන යි.

තවද ධම්මානුස්සතිනිද්දෙසයෙහි මෙසේ වදරන ලදි : ' භාග්‍යවතුන් විසින් ධර්මය ' ස්වාක්ඛාත ' යැ සිය සතන්හි රාගාදිය දුරුකිරීමෙන් තමා මැ දක්කයුතු නුයි ' සන්දිට්ඨික ' යැ ඵලදානය සඳහා කල් නොඉක්මේ නුයි ' අකාලික ' යැ එව බලව ' යි කියනුවට සුදුසු නුයි ' එහිපස්සික ' යැ තම සතන්හි පමුණුවාලීමට නිසි නුයි ' ඔපනයික ' යැ විඥයන් විසින් තමතමා කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි ' පච්චත්ත වෙදිතබ්බ ' යැ. ඒ දහම ඊට පැමිණ මානමදදිය නිම්මද වේ නුයි ' මදනිම්මදන ' යැ කාමපිපාසාදිය අපගම වේ නුයි ' පිපාසවිනය ' යැ කාමාලයාදිය නැසේ නුයි ' ආලය සමුග්ඝාත ' යැ කර්මාදි කුන්වට සිඳේ නුයි ' වට්ටුපච්ඡෙද ' යැ ' සුඤ්ඤත ' යැ ' අති දුල්ලභ ' යැ ' තණ්හක්ඛය ' යැ ' විරාග ' යැ ' නිරොධ ' යැ ' නිබ්බාන ' යි.

2. කිසි ප්‍රත්‍යයෙකින් නො කරනලද නුයි ' අසඞ්ඛත ' යැ අන්ත (විනාශ) නැත් නුයි ' අනන්ත ' යැ ආස්‍රවයනට අරමුණු නොවේ නුයි ' අනාසව ' යැ අවිපරීතස්වභාව හෙයින් ' සච්ච ' යැ පරතීර බැවින් ' පාර ' යැ නිපුණඥානවිෂය හෙයින් ද සූක්ෂ්ම හෙයින් ද ' නිපුණ ' යැ අනුපචිත ඥානසම්භාර ඇතියන් විසින් නොදක්කහෙ නුයි සුදුද්දස ' යැ

3. අමතං පණීතං ච සිවං ච ඛෙමං
තණ්හක්ඛයො අච්ඡරියං ච අබ්භුතං,
අනීතිකං'නීතිකධම්මමෙව ච;[1]
නිබ්බානමෙතං සුගතෙන දෙසිතං.

4. අජාතං අභූතං අනුපද්දවඤ්ච
අකතං අසොකං ච අථො විසොකං,
අනුපසග්ගං'නුපසග්ගධම්මං
නිබ්බානමෙතං සුගතෙන දෙසිතං.

5. ගම්භීරඤ්චෙව දුප්පස්සං උත්තරං ච අනුත්තරං,
අසමං අප්පටිසමං ජෙට්ඨං සෙට්ඨන්ති වුච්චති.

6. ලෙණඤ්ච තාණං අරණං අනඞ්ගණං
අකාච[2] මෙතං විමලන්ති වුච්චති,
දීපො සුඛං අප්පමාණං පතිට්ඨා
අකිඤ්චනං අප්පපඤ්චන්ති වුත්තන්''ති.

ධම්මානුස්සතියා එතං වෙවචනං.

යථා ච සඞ්ඝානුස්සතියං වුත්තං: ''සුපටිපන්නො උජුපටිපන්නො ඤායපටිපන්නො සාමීචිපටිපන්නො යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා එස භගවතො සාවකසඞ්ඝො ආහුනෙය්‍යො පාහුනෙය්‍යො දක්ඛිණෙය්‍යො අඤ්ජලිකරණීයො අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්ස'' සීලසම්පන්නො සමාධිසම්පන්නො පඤ්ඤාසම්පන්නො විමුත්තිසම්පන්නො විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නො සත්තානං සාරො සත්තානං මණ්ඩො සත්තානං උද්ධාරො සත්තානං එසිකා සත්තානං සුරභිපසූනං[3] පුජ්ජො දෙවානං මනුස්සානං චාති සඞ්ඝානුස්සතියා එතං වෙවචනං.

1. අනීතිකධම්මං - මජසං.
2. අකාම - අට්ඨකථා.
3. සුරභි පසූනං - සිමු, මජසං.

ජාතිජරායෙන් අනුපද්‍රැත හෙයින් ' අජජ්ජර ' යැ ස්ථිර බැවින් ' ධුව ' යැ ජරාමරණයෙන් නොබිඳේ නුයි ' අපලොකිත ' යැ මසැසිනුදු දිවැසිනුදු නොදක්කහේ නුයි ' අනිදස්සන ' යැ රාගාදි ප්‍රපඤ්ච නැතියෙන් ' නිප්පපඤ්ච ' යැ කෙල්ශාභිසංස්කාරයන්ගේ ව්‍යුපශමයට කාරණ බැවින් ' සාන්ත ' යි.

3. අමෘතයට හේතුබැවිනුදු හඬග නැතියෙනුදු ' අමත ' යැ උත්තමාර්ථයෙන් ' පණීත ' යැ වර්තදුඃඛ නැතියෙන් ' සිව ' යැ සතර යෝගයෙන් අනුපද්‍රව බැවින් ' ඛෙම ' යැ තෘෂ්ණාක්ෂය වේ නුයි ' තණ්හක්ඛය ' යැ කාලාන්තරයෙහි දක්කයුතු හෙයින් ' අච්ඡරිය ' යැ එහෙයින් ම ' අබ්භුත ' යැ අනන්තරායබවට හෙතුවනුයෙන් ' අනීතික ' යැ අනන්තරායස්වභාවට හේතුවන හෙයින් ' අනීතිකධම්ම ' යැයි මේ නිවන සුගතයන් විසින් දෙසනලදි.

4. නූපදනා සැහැවි ඇතියෙන් ' අජාත ' යැ එහෙයින් ම ' අභූත ' යැ උපද්‍රව නැති බැවින් ' අනුපද්දව ' යැ ප්‍රත්‍යයෙකින් නොකරනලද නුයි ' අකත ' යැ ශොක නැත් නුයි ' අසොක ' යැ නැවත ශොකහෙතු විගමයෙන් ' විසොක ' යැ කිසිවකු විසින් පීඩිත නොවන බැවින් ' අනුපසග්ග ' යැ (එසේම) ' අනුපසග්ගධම්ම ' යැ යි ද තෙල නිවන සුගතයන් විසින් දෙසනලදි.

5. ගැඹුරු නුවණට ගොචර හෙයින් ' ගම්භීර ' යැ සම්‍යක් ප්‍රතිපත් නැතිව දක්නට නොහැකි වන බැවින් ' දුප්පස්ස ' යැ සියලු ලොව උත්තරණය කොට සිටියේ නුයි ' උත්තර ' යැ තෙල දහමට උත්තරයෙක් නැත් නුයි ' අනුත්තර ' යැ සදෘශයක්හු නැතියෙන් ' අසම ' යැ ප්‍රතිභාගයකු නැතියෙන් ' අප්පටිසම ' යැ උත්තමාර්ථයෙන් ' ජෙට්ඨ ' යැ ප්‍රශස්‍යතම නුයි ' සෙට්ඨ ' යයි ද කියනු ලැබේ.

6. සසරදුකින් පීඩිතයන් විසින් නිලීන කළයුතු නුයි ' ලෙන ' යැ සසරදුකින් රක්නාහෙයින් ' තාණ ' යැ රණාභාවයෙන් ' අරණ ' යැ අඩගණාභාවයෙන් ' අනඩගණ ' යැ නිදෙස් බැවින් ' අකාච ' යැ රාගාදි මලාපගමයෙන් තෙල ' විමල ' යි ද කියනු ලැබේ. සතර ඔඝයෙන් වතුරු නොගන්නා හෙයින් ' දීප ' යැ ව්‍යුපශම සුඛතායෙන් ' සුඛ ' යැ පමණ නො කළහේ නුයි ' අප්පමාණ ' යැ සසරසයුරෙහි නොගැලෙනුයෙන් ' පතිට්ඨා ' යැ රාගාදි කිඤ්චනාභාවයෙන් ' අකිඤ්චන ' යැ තෘෂ්ණාදි ප්‍රපඤ්චාභාවයෙන් ' අප්පපඤ්ච ' යයි ද වදරනලද්දේ යි.

තෙල ධම්මානුස්සතියට වෙවචන යි.

තවද සඬඝානුස්සතියෙහි මෙසේ වදරනලදි : සම්‍යක්ප්‍රතිපත්හි මොනොවට පිළිපන් හෙයින් ' සුපටිපන්න ' යැ මැදුම්පිළිවෙත්හි පිළිපන් හෙයින් ' උජුපටිපන්න ' යැ ඤාය සංඛ්‍යාත නිවනට පිළිපන් හෙයින් ' ඤායපටිපන්න ' යැ සාමීචිකර්මාර්හව පිළිපන් හෙයින් ' සාමීචිපටිපන්න ' යැ අෂ්ට පුරුෂ පුද්ගල වූ යම් සතර පුරුෂයුගල කෙනෙක් වෙත් ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ තෙල ශ්‍රාවක සඬඝ දුරසිට අවුත් පිදීමට සුදුසු නුයි ' ආහුනෙය්‍ය ' යැ අමුතුසත්කාරයට සුදුසු නුයි ' පාහුනෙය්‍ය ' යැ දක්ෂිණාර්හ නුයි ' දක්ඛිණෙය්‍ය ' යැ අඤ්ජලිකර්මාර්හ නුයි ' අඤ්ජලිකරණීය ' යැ ලොවට ' අනුත්තර පුඤ්ඤක්ඛෙත්ත ' යැ. ' සීලසම්පන්න ' යැ ' සමාධිසම්පන්න ' යැ ' පඤ්ඤ සම්පන්න ' යැ ' විමුත්තිසම්පන්න ' යැ ' විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්න ' යැ සාරගුණ යොගයෙන් සත්ත්වයන් කෙරෙහි ' සාර ' යැ සත්ත්වයන් කෙරෙහි ' මණ්ඩ ' යැ ගුණ විසින් මැ උද්ධරණය කටයුතු නුයි සත්ත්වයන් කෙරෙහි ' උද්ධාර ' යැ අචල ගුණ ඇතියෙන් සත්ත්වයන් කෙරෙහි ' එසිකා ' යැ ගුණසොභාසුරභිභාවයෙන් සත්ත්වයන් කෙරෙහි ' පසූන ' යැ (සුවඳ කුසුමයෙකැයි සේයි.) දෙවියන් විසිනුදු මිනිසුන් විසිනුදු ' පූජ්‍ය ' යැයි. තෙල සඬඝානුස්සතියට වෙවචන යි.

යථා ච සීලානුස්සතියං වුත්තං : “යානි තානි සීලානි අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි අරියානි අරියකන්තානි භුජිස්සානි විඤ්ඤුප්පසත්ථානි අපරාමට්ඨානි සමාධිසංවත්තනිකානි”. අලඞ්කාරො ච සීලං උත්තමඞ්ගොපසොභනතාය, නිධානඤ්ච සීලං සබ්බදොභග්ගසමතික්කමනට්ඨෙන, සිප්පඤ්ච සීලං අක්ඛණවෙධිතාය, වෙලා ච සීලං අනතික්කමනට්ඨෙන, ධඤ්ඤං ච සීලං දලිද්දොපච්ඡෙදනට්ඨෙන, ආදාසො ච සීලං ධම්මවොලොකනතාය, පාසාදො ච සීලං වොලොකනට්ඨෙන, සබ්බභූමානුපරිවත්ති ච සීලං අමතපරියොසානන්ති සීලානුස්සතියා එතං වෙවචනං.

යථා ච චාගානුස්සතියං වුත්තං : “යස්මිං සමයෙ අරියසාවකො අගාරං අජ්ඣාවසති මුත්තචාගො පයතපාණී වොස්සග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො”ති චාගානුස්සතියා එතං වෙවචනං. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො : “වෙවචනානි බහූනී”ති.

නියුත්තො වෙවචනොහාරො.

3. 1. 11

පඤ්ඤත්තිහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො පඤ්ඤත්තිහාරො : “එකං භගවා ධම්මං පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙතී”ති. යා පකතිකථාය දෙසනා අයං නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති. කා ච පකතිකථාය දෙසනා : චත්තාරි සච්චානි, යථා භගවා ආහ : “ඉදං දුක්ඛ”න්ති. අයං පඤ්ඤත්ති පඤ්චන්නං ඛන්ධානං ඡන්නං ධාතූනං අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං ද්වාදසන්නං ආයතනානං දසන්නං ඉන්ද්‍රියානං නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති.

“කබලිංකාරෙ චෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ අත්ථි රාගො අත්ථි නන්දී අත්ථි තණ්හා, පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හං, යත්ථ පතිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං විරූළ්හං, අත්ථි තත්ථ නාමරූපස්ස අවක්කන්ති. යත්ථ අත්ථි නාමරූපස්ස අවක්කන්ති අත්ථි තත්ථ සඞ්ඛාරානං වුඩ්ඪි. යත්ථ අත්ථි සඞ්ඛාරානං වුඩ්ඪි අත්ථි තත්ථ ආයතිං[1] පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති. යත්ථ අත්ථි ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති, අත්ථි තත්ථ ආයතිං ජාතිජරාමරණං, යත්ථ අත්ථි ආයතිං ජාතිජරාමරණං සසොකං තං භික්ඛවෙ සදරං සඋපායාසන්ති වදාමි,

1. ආයති - සීමු, මජසං.

තවද සීලානුස්සති නිද්දේසයෙහි මෙසේ වදරන ලදි : '' ඒ ශීලයෝ නොකඩ බැවින් ' අඛණ්ඩ ' යැ නොසිදුරු බැවින් ' අච්ඡිද්ද ' යැ නො කබර බැවින් ' අසබල ' යැ අතර තුරෙහි නොබිඳුණු හෙයින් කල්මාෂ නොවූයෙන් ' අකම්මාස ' යැ නිර්දොෂ හෙයින් ' අරිය ' යැ බුද්ධාදි ආර්‍යයනට කාන්ත හෙයින් ' අරියකන්ත ' යැ තෘෂ්ණාදසව්‍යතායෙන් මිදුණු හෙයින් ' භුජිස්ස ' යැ බුද්ධාදි විඥයන් විසින් ප්‍රශස්ත හෙයින් ' විඤ්ඤුප්පසත්ථ ' යැ තෘෂ්ණාදෘෂ්ටීන් පරාමර්ශ නොකළහෙයින් ' අපරාමට්ඨ ' යැ උපචාරසමාධි ආදිය පිණිස පවත්නාහෙයින් ' සමාධිසංවත්තනික ' යැ. ගුණයන් කෙරෙහි උත්තමාඞ්ග වූ ප්‍රඥව හොබවනුයෙන් සීලය ' අලඞ්කාර ' ද වෙයි, සියලු දුර්භගතා ඉක්මවන අටින් සීලය ' නිධාන ' ද වෙයි, අක්ෂණවෙධී බැවින් සීලය ' සිප්ප ' ද වෙයි, සීමා නොඉක්මවන අටින් සීලය ' වෙලා ' ද වෙයි, දිළිඳුබව නසන අටින් සීලය ' ධඤ්ඤ ' ද වෙයි, ශමථ විදර්ශනාදිධර්ම අවලොකන කරනබැවින් සීලය ' ආදස ' ද වෙයි, අභිඥචක්ෂුසින් ලොව බලනඅටින් සීලය ' පාසාද ' ද වෙයි, අමෘතය පර්‍යවසාන කොට ඇති සීලය ' සබ්බභූමානුපරිවත්ති ' ද වේ යයි. තෙල සීලානුස්සතියට වෙවචන යි.

යළිදු චාගානුස්සතියෙහි මෙසේ වදරන ලදි : '' යම් කලෙක ආර්‍යශ්‍රාවක ගිහිගෙයි වෙසේ ද එකල විපුළ ත්‍යාග ඇතියෙන් ' මුත්තචාග ' යැ දන්දීමෙන් දෙවූ අත්ඇතියෙන් ' පයතපාණි ' යැ වොස්සග්ග (දන) යෙහි ඇලුණෙන් ' වොස්සග්ගරත ' යැ යදනට නිසි වූයෙන් ' යාචයොග ' යැ දීමෙහි සංවිභාගයෙහි ඇලුණෙන් ' දනසංවිභාගරත ' වේ යැයි. චාගානුස්සතියට තෙල වෙවචන යි. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායනස්ථවිරයන් වහන්සේ '' වෙවචනානි බහූනි '' යනාදිය.

වෙවචනහාරය යොදනලද්දේ යි.

3. 1. 11

පඤ්ඤත්තිහාරවිභඞ්ගය

එහි පඤ්ඤත්තිහාරය කවරෙ යැ : ' එකං භගවා ධම්මං පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙති '' යනාදි නිද්දෙසගාථා යැ, ප්‍රකෘතිකථායෙන් (භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ස්වාභාවිකධර්මකථායෙන්) යම් දේශනාවක් ඇද්ද මේ (වෛනෙයසන්තානයෙහි යථාභිප්‍රෙතාර්ථය නික්ෂෙප කෙරෙයි — තබා නුයි) ' නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති ' නම. යළි ප්‍රකෘතිකථායෙන් කරන දෙශනා කවර : චතුස්සත්‍යයෝ යි. '' ඉදං දුක්ඛං '' යි බුදුහු මෙසේ වදළහ. (අතීතාදි අනෙක භෙදභින්න වූ රූපාරූපධර්මයන් ප්‍රභෙද නොකොට පීළනාදි අර්ථසාමාන්‍යයෙන් එක්රැස් කොට ගැනීමට කාරණ වූ) ' දුක්ඛං ' යන මේ ප්‍රඥප්තියෙක, එය පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ ෂඩ්ධාතූන්ගේ අටළොස් ධාතූන්ගේ දොළොස් ආයතනයන්ගේ දස ඉන්ද්‍රියයන්ගේ නික්ෂෙපප්‍රඥප්ති යි.

'' මහණෙනි, ඉදින් කවලීකාරාහාරයෙහි රාගය ඇද්ද නන්දිය (ගෙහසිත සොම්නස) ඇද්ද තෘෂ්ණා ඇද්ද, ඒ තෘෂ්ණායෙහි ප්‍රතිසන්ධිජනක විඥනය පිහිටියේ වැඩුණේ වෙයි, යම් ත්‍රෛභූමක වර්තයෙහි ප්‍රතිසන්ධිවිඥනය පිහිටියේ වැඩුණේත් වේ ද, ඒ ත්‍රෛභූමක වර්තයෙහි නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය ඇත. යම් තැනෙක නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය ඇද්ද, ඒ නාමරූපයෙහි සංස්කාරයන්ගේ වැඩීම ඇත. යම් තැනෙක සංස්කාරයන්ගේ වෘද්ධිය ඇද්ද එහි මත්තෙහි පුනර්භවයාගේ පහළවීම ඇත. යම් තැනෙක පුනර්භවයාගේ පහළවීම ඇද්ද, එහි ස්කන්ධයන්ගේ අභිනිර්වෘතිලක්ෂණ ජාතිය හා පරිපාක – භෙදලක්ෂණ ජරාමරණ ඇත. යම් තැනෙක මතුයෙහි ජාතිජරාමරණ ඇද්ද, මහණෙනි එය ශොක සහිත ය දහ සහිත ය උපායාස සහිත යයි කියම්.

ඵස්සෙ චෙ -පෙ- මනොසඤ්චෙතනාය චෙ -පෙ- විඤ්ඤාණෙ චෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ අත්ථි රාගො අත්ථි නන්දි අත්ථි තණ්හා පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හං, යත්ථ පතිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං විරූළ්හං, අත්ථි තත්ථ නාමරූපස්ස අවක්කන්ති, යත්ථ අත්ථි නාමරූපස්ස අවක්කන්ති, අත්ථි තත්ථ සඞ්ඛාරානං වුද්ධි, යත්ථ අත්ථි සඞ්ඛාරානං වුද්ධි, අත්ථි තත්ථ ආයතිං[1] පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති, යත්ථ අත්ථි ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති අත්ථි තත්ථ ආයතිං ජාතිජරාමරණං, යත්ථ අත්ථි ආයතිං ජාතිජරාමරණං, සසොකං තං භික්ඛවෙ සදරං සඋපායාසන්ති වදාමි” අයං පහාතබ්බපඤ්ඤත්ති දුක්ඛස්ස ච සමුදයස්ස ච.

“කබළීකාරෙ චෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ නත්ථි රාගො නත්ථි නන්දි නත්ථි තණ්හා, අප්පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං අවිරූළ්හං, යත්ථ අප්පතිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං අවිරූළ්හං, නත්ථි තත්ථ නාමරූපස්ස අවක්කන්ති. යත්ථ නත්ථි නාමරූපස්ස අවක්කන්ති, නත්ථි තත්ථ සඞ්ඛාරානං වුද්ධි, යත්ථ නත්ථි සඞ්ඛාරානං වුද්ධි, නත්ථි තත්ථ ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති, යත්ථ නත්ථි ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති, නත්ථි තත්ථ ආයතිං ජාතිජරාමරණං, යත්ථ නත්ථි ආයතිං ජාතිජරාමරණං අසොකං තං භික්ඛවෙ අදරං අනුපායාසන්ති වදාමි. ඵස්සෙ චෙ -පෙ- මනොසඤ්චෙතනාය චෙ -පෙ- විඤ්ඤාණෙ චෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ නත්ථි රාගො නත්ථි නන්දි නත්ථි තණ්හා, අප්පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං අවිරූළ්හං. යත්ථ අප්පතිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං අවිරූළ්හං, නත්ථි තත්ථ නාමරූපස්ස අවක්කන්ති. යත්ථ නත්ථි නාමරූපස්ස අවක්කන්ති, නත්ථි තත්ථ සඞ්ඛාරානං වුද්ධි, යත්ථ නත්ථි සඞ්ඛාරානං වුද්ධි, නත්ථි තත්ථ ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති, යත්ථ නත්ථි ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති, නත්ථි තත්ථ ආයතිං ජාතිජරාමරණං, යත්ථ නත්ථි ආයතිං ජාතිජරාමරණං, අසොකං තං භික්ඛවෙ අදරං අනුපායාසන්ති වදාමි” අයං පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති දුක්ඛස්ස, පහානපඤ්ඤත්ති සමුදයස්ස, භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති නිරොධස්ස.

“සමාධිං භික්ඛවෙ භාවෙථ අප්පමත්තා නිපකා සතා, සමාහිතො භික්ඛවෙ භික්ඛු යථාභූතං පජානාති, කිඤ්ච යථාභූතං පජානාති: චක්ඛුං[2] අනිච්චන්ති යථාභූතං පජානාති රූපා අනිච්චාති යථාභූතං පජානාති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති යථාභූතං පජානාති, චක්ඛුසම්ඵස්සො අනිච්චොති යථාභූතං පජානාති, යම්පිදං[3] චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි අනිච්චන්ති යථාභූතං පජානාති, සොතං -පෙ- ඝානං-ජිව්හා-කායො-මනො අනිච්චොති යථාභූතං පජානාති, ධම්මා අනිච්චාති යථාභූතං පජානාති, මනොවිඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති යථාභූතං පජානාති, මනොසම්ඵස්සො අනිච්චොති යථාභූතං පජානාති, යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි අනිච්චන්ති යථාභූතං පජානාති” අයං භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති දුක්ඛස්ස, පහානපඤ්ඤත්ති සමුදයස්ස, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති නිරොධස්ස.

1. ආයති - සීමු, මජසං.
2. චක්ඛු - සීමු, මජසං.
3. යම්දං - සීමු.

ඉදින් ඵස්සාහාරයෙහි . . . ඉදින් මනොසඤ්චෙතනාහාරයෙහි . . . මහණෙනි, ඉදින් විඤ්ඤාණාහාරයෙහි රාගය ඇද්ද නන්දිය ඇද්ද තෘෂ්ණා ඇද්ද, එහි පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණය පිහිටියේ වැඩුණේ වෙයි. යම් තැනෙක පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණය පිහිටියේ වැඩුණේ වේ ද, එහි නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය ඇත. යම් තැනෙක නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය ඇද්ද, එතැන්හි සංස්කාරයන් ගේ වැඩීම ඇත. යම් තැනෙක සංස්කාරයන්ගේ වැඩීම ඇද්ද, එතැන්හි මතු පුනර්භවයාගේ පහළවීම ඇත. යම් තැනෙක මතු පුනර්භවයාගේ පහළවීම ඇද්ද එතැන්හි මතු ජාති ජරා මරණ ඇත. යම් තැනෙක මත්තෙහි ජාති ජරා මරණ ඇද්ද, මහණෙනි, එය ශොකසහිත ය දහ සහිත ය උපායාස සහිත යයි කියමි.'' මේ දෙශනාව දුක්ඛසත්‍යයාගේ ද සමුදයසත්‍යයාගේ ද පභව (සමුට්ඨාන) ප්‍රඥප්ති යි. (විපාක වට්ටයාගේ ද සංස්කාරයන්ගේ ද තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයභාවය දක්වූ හෙයිනි.)

''මහණෙනි, ඉදින් කවලීකාරාහාරයෙහි රාගය නැද්ද නන්දිය නැද්ද තෘෂ්ණා නැද්ද එහි ප්‍රතිසන්ධි විඥානය නොපිහිටියේ නොවැඩුණේ වෙයි. යම් තැනක ප්‍රතිසන්ධි විඥානය නොපිහිටියේ ද නොවැඩුණේ ද, එහි නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තියෙක් නැත. යම් තැනෙක නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තියෙක් නැද්ද එහි සංස්කාරයන්ගේ වැඩීමෙක් නැත. යම් තැනෙක සංස්කාරයන්ගේ වැඩීමෙක් නැද්ද, එහි ආයති පුනර්භවයාගේ අභිනිර්වෘතියෙක් නැත. යම් තැනෙක මතුයෙහි පුනර්භවයාගේ පහළවීමෙක් නැද්ද, එහි මතුයෙහි ජාති ජරා මරණ නැත. යම් තැනෙක මතු ජාති ජරා මරණ නැද්ද, මහණෙනි, එය ශොක රහිත යැ දරථ රහිත යැ උපායාස රහිත යැයි කියමි. ඉදින් ඵස්සාහාරයෙහි ... ඉදින් මනොසඤ්චෙතනාහාරයෙහි ... මහණෙනි ඉදින් විඤ්ඤාණාහාරයෙහි රාගය නැද්ද නන්දි නැද්ද තෘෂ්ණා නැද්ද, එහි ප්‍රතිසන්ධි විඥානය නොපිහිටියේ නොවැඩුණේ වෙයි. යම් තැනෙක විඥානය නොපිහිටියේ නොවැඩුණේ වේ ද, එහි නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්ති යෙක් නැත. යම් තැනෙක නාම රූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය නැද්ද, එහි සංස්කාරයන්ගේ වැඩීමෙක් නැත. යම් තැනෙක සංස්කාරයන්ගේ වැඩීමෙක් නැද්ද, එහි මතු පුනර්භවයා ගේ පහළ වීමෙක් නැත. යම් තැනෙක මතු පුනර්භවයාගේ පහළ වීමෙක් නැද්ද. එහි මතු ජාති ජරා මරණ නැත. යම් තැනෙක මතු ජාති ජරා මරණ නැද්ද, එතැන අශොක යැ දරථ රහිත යැ අනුපායාස යැයි කියමි'' මේ දේශනාව දුඃඛසත්‍යයාගේ පරිඥප්‍රඥප්ති යැ, සමුදය සත්‍යයාගේ ප්‍රහාණප්‍රඥප්ති යැ මාර්ගසත්‍යයාගේ භාවනාප්‍රඥප්ති යැ නිරොධ සත්‍යයාගේ සාක්ෂාත් ක්‍රියා ප්‍රඥප්ති යි.

''මහණෙනි අප්‍රමත්ත වූයේ ප්‍රඥවත්ව ස්මෘති ඇතියේ සමාධිය වඩව, මහණෙනි, (උපචාර අර්පණා සමාධියෙන්) සමාහිත වූ මහණ යථාසවභාවයෙන් දනගනී, කුමක් යථාභූත ව දනගනී ද යත් : චක්ෂුස අනිත්‍ය යයි යථාභූතව දනගනී. රූපයෝ අනිත්‍යයහ යි යථාභූතව දනගනී, චක්ෂුර්විඥානය අනිත්‍ය යයි යථාභූතව දනගනී. චක්ඛු සම්ඵස්සය අනිත්‍ය යයි යථාභූතව දනගනී. චක්ඛුසම්ඵස්ස හේතුයෙන් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නොදුක් නොසුව වූ හෝ යම් වෙදනාවකුත් උපදී නම් එ ද අනිත්‍ය යයි යථාභූතව දනගනී. ශ්‍රොත්‍රය ... ඝ්‍රාණය ... ජිහ්වාව ... කායය ... මනස අනිත්‍ය යයි යථාභූතව දනගනී, ආලම්බන ධර්මයෝ අනිත්‍ය වූහ'යි යථාභූතව දනගනී, මනො විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය යයි යථා භූතව දන ගනී, මනොසම්ඵස්සය අනිත්‍ය යයි යථාභූතව දනගනී. මනොසම්ඵස්ස හෙතුයෙන් සුව වූ හෝ දුක්වූ හෝ නොදුක් නොසුව වූ හෝ යම් වෙදනාවකුත් උපදී ද එ ද අනිත්‍ය යයි යථාභූතව දනගනී.'' මේ දෙශනාව මාර්ගයාගේ භාවනාප්‍රඥප්ති යැ දුඃඛයාගේ පරිඥ ප්‍රඥප්ති යැ සමුදයයාගේ ප්‍රහාණ ප්‍රඥප්ති යැ නිරොධයාගේ සාක්ෂාත් ක්‍රියා ප්‍රඥප්ති යි.

"රූපං රධ විකිරථ විධමථ විද්ධංසෙථ විකීළනිකං[1] කරොථ (පඤ්ඤාය) තණ්හක්ඛයාය පටිපජ්ජථ. තණ්හක්ඛයා දුක්ඛක්ඛයො දුක්ඛක්ඛයා නිබ්බානං. වෙදනං -පෙ- සඤ්ඤං -පෙ- සඞ්ඛාරෙ -පෙ- විඤ්ඤාණං විකිරථ විධමථ විද්ධංසෙථ විකීළනිකං කරොථ (පඤ්ඤාය) තණ්හක්ඛයාය පටිපජ්ජථ. තණ්හක්ඛයා දුක්ඛක්ඛයො, දුක්ඛක්ඛයා නිබ්බානං" අයං නිරොධපඤ්ඤත්ති නිරොධස්ස, නිබ්බිදාපඤ්ඤත්ති අස්සාදස්ස, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති දුක්ඛස්ස, පහානපඤ්ඤත්ති සමුදයස්ස, භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති නිරොධස්ස.

"සො ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛසමුදයොති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරොධොති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනි පටිපදාති යථාභූතං පජානාති" අයං පටිවෙධපඤ්ඤත්ති සච්චානං, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති දස්සනභූමියා, භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති සොතාපත්තිඵලස්ස.

"සො ඉමෙ ආසවාති යථාභූතං පජානාති, අයං ආසවසමුදයොති යථාභූතං පජානාති, අයං ආසවනිරොධොති යථාභූතං පජානාති, අයං ආසවනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති, ඉමෙ ආසවා අසෙසං නිරුජ්ඣන්තීති යථාභූතං පජානාති" අයං උප්පාදපඤ්ඤත්ති ඛයෙ ඤාණස්ස, ඔකාසපඤ්ඤත්ති අනුප්පාදෙ ඤාණස්ස, භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති දුක්ඛස්ස, පහානපඤ්ඤත්ති සමුදයස්ස, ආරම්භපඤ්ඤත්ති විරියින්ද්‍රියස්ස, ආසාටනාපඤ්ඤත්ති ආසාටිකානං, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති භාවනාභූමියා, අභිනිඝාතපඤ්ඤත්ති පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං.

"ඉදං දුක්ඛන්ති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලොකො උදපාදි, අයං දුක්ඛසමුදයොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- අයං දුක්ඛනිරොධොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදාති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලොකො උදපාදි" අයං දෙසනාපඤ්ඤත්ති සච්චානං, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති සුතමයියා පඤ්ඤාය, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියස්ස, පවත්තනාපඤ්ඤත්ති ධම්මචක්කස්ස.

"තං ඛො පනිදං දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍යන්ති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලොකො උදපාදි. සො ඛො පනායං දුක්ඛසමුදයො පහාතබ්බොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- සො ඛො පනායං දුක්ඛනිරොධො සච්ඡිකාතබ්බොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- සා ඛො පනායං දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදා භාවෙතබ්බාති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලොකො උදපාදි" අයං භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති චින්තාමයියා පඤ්ඤාය, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස.

1. විකීළනියං - මජසං

"රාධය රූපය විසුරුව විධමන කරව විධ්වංසන කරව ක්‍රීඩාවිගමය කරව, (ප්‍රඥයෙන්) තෘෂ්ණාක්ෂය පිණිස පිළිපදව. තෘෂ්ණාක්ෂය වීමෙන් දුඃඛක්ෂය වෙයි. දුක්ඛක්ෂය වීමෙන් නිර්වාණය වෙයි. වෙදනාව ... සඤ්ඤව ... සඞ්ඛාරයන් ... විඤ්ඤණය විකිරණ විධමන විධ්වංසන කරව, ක්‍රීඩාවිගමය කරව, (ප්‍රඥයෙන්) තෘෂ්ණාක්ෂය පිණිය පිළිපදුව, තෘෂ්ණාව ක්ෂය වීමෙන් දුක් ක්ෂය වෙයි. දුක් ක්ෂයවීමෙන් නිර්වාණය වේ." මේ දෙශනාව නිරොධ සත්‍යයාගේ රොධ සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණානිරොධය පැනවීම යැ ආස්වාදයාගේ නිබ්බිද ප්‍රඥප්ති යැ දුක්ඛයාගේ පරිඤ්ඤපඤ්ඤත්ති යැ සමුදයාගේ පහානපඤ්ඤත්ති යැ මාර්ගයාගේ භාවනාපඤ්ඤත්ති යැ නිරොධයා ගේ සච්ඡිකිරියා පඤ්ඤත්ති යි.

"හෙ (තෘෂ්ණාව තබා ත්‍රෛභූමක පඤ්චස්කන්ධය) 'මේ දුකැ' යි ඇති සැටියෙන් දැනගනී. 'මේ (තෘෂ්ණාව) දුක්ඛ සමුදය යැ' යි ඇති සැටි දැනගනී. 'මේ (නිවන) දුක්ඛ නිරොධ යැයි යථාභූතව දැනගනී, මේ (අරි අටහිමග) දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපද යැයි යථාභූතව දැන ගනී." මෙය චතුස්සත්‍යයන්ගේ ප්‍රතිවෙධ ප්‍රඥප්ති යැ දර්ශන භූමි (ස්‍රොතාපත්ති මාර්ගයාගේ) නික්ෂෙප ප්‍රඥප්ති යැ මාර්ගයාගේ භාවනාපඤ්ඤත්ති යැ සොතාපත්ති ඵලයාගේ සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති යි.

හෙ, "මොහු ආස්‍රවයෝ ය' යි තත්වූ පරිදි දැනගනී, 'මේ ආස්‍රව සමුදය' යි යථාභූතව දැනගනී. 'මේ ආස්‍රවනිරොධය' යි යථාභූතව දැනගනී, 'මේ ආස්‍රව නිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදය' යි යථාභූතව දැනගනී, මේ ආස්‍රවයෝ නිරවශෙෂව නිරුද්ධ වෙති යථාභූතව දැනගනී" මේ ආස්‍රවක්ෂයඥානයාගේ උත්පාදප්‍රඥප්ති යැ, අනුත්පාදඥානයාගේ ස්ථාන ප්‍රඥප්ති යැ, මාර්ගයාගේ භාවනාප්‍රඥප්ති යැ දුක්ඛයාගේ පරිඥප්‍රඥප්ති යැ සමුදයයාගේ ප්‍රහාණප්‍රඥප්ති යැ විරියින්ද්‍රියයාගේ ආරම්භ ප්‍රඥප්ති යැ ක්ලෙශආසාටිකා (ඉහඳ) වන්ගේ නීහරණ ප්‍රඥප්ති යැ භාවනාභූමිය පිළිබඳ නික්ෂෙප ප්‍රඥප්ති යැ ලාමක අකුශල ධර්මයන්ගේ අභිඝාත (නැසීම) ප්‍රඥප්ති යි.

"මහණෙනි, 'මේ දුඃඛසත්‍යය' යි මා විසින් පෙර නොඇසූවිරූ ධර්මවිෂයෙහි නුවණැස උපන, සත්‍යඥානය උපන, ප්‍රඥව උපන, විද්‍යාව උපන, ආලොකය උපන. මහණෙනි 'මේ දුක්ඛසමුදය' යි මා විසින් . . . මහණෙනි 'මේ දුක්ඛනිරොධය' යි මා විසින් . . . මහණෙනි 'මේ දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපද' යයි මා විසින් පෙර නොඇසුවිරූ ධර්මයන්හි නුවණැය උපන, සත්‍යඥනය උපන, ප්‍රඥව උපන, විද්‍යාව උපන, ආලොකය උපන." මේ චතුස්සත්‍යයන්ගේ දෙශනාප්‍රඥප්ති යැ ශ්‍රුතමයී ප්‍රඥවගේ නික්ෂෙප ප්‍රඥප්ති යැ අනඤ්ඤතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියයාගේ සාක්ෂාත්ක්‍රියාප්‍රඥප්ති යැ ධර්මචක්‍රයාගේ ප්‍රවර්තනප්‍රඥප්ති යි.

"තවද මහණෙනි, මේ දුක්ඛසත්‍යය දතයුතු (ඉක්මැවියයුතු) යයි මා විසින් පෙර නොඇසුවිරූ ධර්මයන්හි නුවණැස උපන, කෘත්‍යඥනය උපන, ප්‍රඥව උපන; විද්‍යාව උපන, ආලොකය උපන. යළි මහණෙනි මේ දුක්ඛසමුදය මා විසින් ප්‍රහාණය කළයුතු යයි . . . යළි මහණෙනි මේ දුක්ඛනිරොධය මා විසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු යයි . . . යළි මහණෙනි මේ දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදව මා විසින් වැඩියයුත්තී යයි පෙර නො ඇසුවිරූ ධර්මයන්හි නුවණැස උපන, කෘත්‍යඥනය උපන, ප්‍රඥව උපන, විද්‍යාව උපන, ආලොකය උපන." මේ මාර්ගයාගේ භාවනාප්‍රඥප්ති යැ චින්තාමයී ප්‍රඥවගේ නික්ෂෙපප්‍රඥප්ති යැ අඤ්ඤින්ද්‍රියයාගේ සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති යි.

"තං ඛො පනිදං දුක්ඛං පරිඤ්ඤාතන්ති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලොකො උදපාදි. සො ඛො පනායං දුක්ඛසමුදයො පහීනොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- සො ඛො පනායං දුක්ඛනිරොධො සච්ඡිකතොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- සා ඛො පනායං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා භාවිතාති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදි ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලොකො උදපාදි" අයං භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති භාවනාමයියා පඤ්ඤාය, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති අඤ්ඤාතාවිනො ඉන්ද්‍රියස්ස, පවත්තනාපඤ්ඤත්ති ධම්මචක්කස්ස.

1 "තුලමතුලඤ්ච සම්භවං භවසඞ්ඛාරමවස්සජි මුනි,
අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො අභිද[1] කවචමිවත්තසම්භවං"ති.

'තුල'න්ති සඞ්ඛාරධාතු; 'අතුල'න්ති නිබ්බානධාතු; තුලමතුලඤ්ච සම්භව'න්ති අභිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති සබ්බධම්මානං, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති ධම්මපටිසම්භිදාය; 'භවසඞ්ඛාරමවස්සජි මුනී'ති පරිච්චාගපඤ්ඤත්ති සමුදයස්ස, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති දුක්ඛස්ස, 'අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො'ති භාවනාපඤ්ඤත්ති කායගතාය සතියා, ඨිතිපඤ්ඤත්ති චිත්තෙකග්ගතාය, 'අභිද කවචමිවත්තසම්භව'න්ති අභිනිබ්බිදාපඤ්ඤත්ති චිත්තස්ස, උපාදානපඤ්ඤත්ති සබ්බඤ්ඤුතාය, පදාලනාපඤ්ඤත්ති අවිජ්ජණ්ඩකොසානං. තෙනාහ භගවා: 'තුලමතුලඤ්ච සම්භව'න්ති.

2. "යො දුක්ඛමද්දක්ඛි යතො නිදානං
කාමෙසු සො ජන්තු කථං නමෙය්‍ය,
කාමා හි ලොකෙ සඞ්ගොති ඤත්වා
තෙසං සතීමා විනයාය සික්ඛෙ"ති

'යො දුක්ඛ'න්ති වෙවචනපඤ්ඤත්ති ච දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤා-පඤ්ඤත්ති ච, 'යතො නිදාන'න්ති පභවපඤ්ඤත්ති ච සමුදයස්ස පහානපඤ්ඤත්ති ච, 'අද්දක්ඛී'ති වෙවචනපඤ්ඤත්ති ච ඤාණචක්ඛුස්ස පටිවෙධපඤ්ඤත්ති ච, කාමෙසු සො ජන්තු කථං නමෙය්‍යා'ති වෙවචනපඤ්ඤත්ති ච කාමතණ්හාය අභිනිවෙසපඤ්ඤත්ති ච, කාමා හි ලොකෙ සඞ්ගොති ඤත්වා'ති පච්චත්ථිකතො දස්සනපඤ්ඤත්ති කාමානං, කාමා හි අඞ්ගාරකාසූපමා මංසපෙසූපමා පාවකකප්පා පපාත උරගොපමා ච. 'තෙසං සතීමා'ති අපචයපඤ්ඤත්ති පහානාය, නික්ඛෙප පඤ්ඤත්ති කායගතාය සතියා, භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, 'විනයාය සික්ඛෙ'ති පටිවෙධපඤ්ඤත්ති රාගවිනයස්ස දොසවිනයස්ස මොහවිනයස්ස, 'ජන්තූ'ති වෙවචනපඤ්ඤත්ති යොගිස්ස, යදා හි යොගී කාමා සඞ්ගොති පජානාති, සො කාමානං අනුප්පාදාය කුසලෙ ධම්මෙ උප්පාදයති, සො අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය වායමති. අයං වායාමපඤ්ඤත්ති අප්පත්තස්ස පත්තියා, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති ඔරමත්තිකාය අසන්තුට්ඨියා. තත්ථ සො උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා

1. අභින්දි - මජසං.

තවද මහණෙනි මේ දුඃඛසත්‍යය මා විසින් පරිඥාත යැයි පෙර නොඇසූවිරූ ධර්මයන්හි නුවණැස උපන, ඥානඥානය උපන, ප්‍රඥාව උපන, විද්‍යාව උපන, ආලෝකය උපන. යළි මහණෙනි මේ දුක්ඛසමුදය මා විසින් ප්‍රහීණ යැයි . . . යළි මහණෙනි මේ දුක්ඛ නිරොධය මා විසින් පසක්කරනලදැයි . . . යළි මහණෙනි මේ දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාව මා විසින් වඩනලදැයි පෙර නොඇසූවිරූ ධර්මයන්හි නුවණැස උපන, ඥානඥානය උපන, ප්‍රඥාව උපන, විද්‍යාව උපන, ආලෝකය උපන.'' මේ මාර්ගයාගේ භාවනා ප්‍රඥප්ති යැ භාවනාමයී ප්‍රඥාවගේ නික්ෂෙපප්‍රඥප්ති යැ අඤ්ඤාතාවී ඉන්ද්‍රියයාගේ සාක්ෂාත් ක්‍රියා ප්‍රඥප්ති යැ ධර්මචක්‍රයාගේ ප්‍රවර්තන ප්‍රඥප්ති යි.

1. බුද්ධමුනිහු කාමාවචර කර්මය ද (අතුලවූ) මහද්ගත කර්මය ද නොහොත් කාමාවචර රූපාවචර කර්මය හා අරූපාවචරකර්මය ද ඒ භවහෙතුක කර්ම රැස්කරන පුනර්භවසංස්කාරය දුරුකළහ. (නොහොත් අතුල වූ නිවන ද භවය ද තුලනය කරමින් ස්කන්ධමූල වූ භවසංස්කාරය ආර්‍ය්‍යමාර්ගඥානයෙන් දුරුකළහ.) විදර්ශනා විසින් අධ්‍යාත්මයෙහි ඇලුණාහු උපචාර අපර්ණාසමාධීන් සමාහිතව (යුද්ධශීර්ෂයෙහි මහා යොධයෙක්) සන්නාහය මෙන් ආත්මසම්භව වූ සියලු ක්ලෙශජාතය බිඳලූහ' යි.

(මේ දෙශනායෙහි) ' තුලං ' යනු සංස්කාරධාතු යැ ' අතුලං ' යනු නිර්වාණධාතු යැ ' තුලමතුලං ච සම්භවං ' යනු සියලු ධර්මයන්ගේ අභිඥාප්‍රඥප්ති යැ ධර්මප්‍රතිසම්භිදාවගේ නික්ෂෙපප්‍රඥප්ති යැ ' භවසඞ්ඛාරමවස්සජි මුනි ' යනු සමුදයයාගේ පරිත්‍යාගප්‍රඥප්ති යැ දුක්ඛයාගේ පරිඥාප්‍රඥප්ති යැ ' අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො ' යනු කායගතාසතියගේ භාවනාප්‍රඥප්ති යැ චිත්තෙකග්ගතාවගේ ස්ථිතිප්‍රඥප්ති යැ ' අභිද කවචමිවත්තසම්භවං ' යනු (ආයුසංස්කාරය හැරීම් වශයෙන්) චිත්තයාගේ අභිනිබ්බිද (අභිනීහරණ) ප්‍රඥප්ති යැ සර්වඥභාවයාගේ ග්‍රහණප්‍රඥප්ති යැ අවිද්‍යාණ්ඩකොෂයන්ගේ ප්‍රදලනාප්‍රඥප්ති යි. එයින් වදළහ, බුදුහු : '' තුලමතුලං ච සම්භවං '' යි.

2. ආරබ්ධවිදර්ශක වූ යමෙක් සියලු ත්‍රෛභූමක දුඃඛය දුටුයේ ද යම් හේතුවකින් දුක උපදී නම් ඒ කාරණ වූ තෘෂ්ණාවත් දකී ද ඒ පටිපන්නක පුරුෂ සවස්තුක වූ ක්ලේශකාම යන්හි කවර කරුණෙකින් නැමේ ද (නො නැමේ මැයැ.) යම් හෙයෙකින් මෙලොවැ කාමයෝ (පසමිතුරු වෙත්ද එහෙයින්) බන්ධනයෙකැයි දැන ස්මෘතිමත් වූයේ ඒ කාම යන්ගේ විනය පිණිස ත්‍රිවිධ ශික්ෂායෙහි හික්මෙන්නේ යි.

' යො දුක්ඛං ' යනු දුඃඛසත්‍යයාගේ වෙවචන ප්‍රඥප්ති ද පරිඤ්ඤා ප්‍රඥප්ති ද වෙයි, ' යතො නිදානං ' යනු සමුදයසත්‍යයාගේ ප්‍රභවප්‍රඥප්ති ද ප්‍රහාණප්‍රඥප්ති ද වෙයි, ' අද්දක්ඛි ' යනු ඥානචක්ෂුස්හුගේ වෙවචනප්‍රඥප්ති ද ප්‍රතිවෙධප්‍රඥප්ති ද වෙයි, ' කාමෙසු සො ජන්තු කථං නමෙය්‍ය ' යනු කාමතෘෂ්ණාවගේ වෙවචනප්‍රඥප්ති ද අභිනිවෙශප්‍රඥප්ති ද වෙයි ' කාමා හි ලොකෙ සඞ්ගොති ඤත්වා ' යනු කාමයන් පසමිතුරු හෙයින් දර්ශනය පැනවීම යැ ඒ එසේ මැය—කාමයෝ අඞ්ගාරකර්ෂූවකට බඳු උපමා ඇතියහ, මස් වැදූල්ලකට බඳු උපමා ඇතියහ, දිලියෙන ගින්නක් බන්දෑ, ප්‍රපාතයකට හා උරගුන්ට බඳු උපමා ඇතියහ, ' තෙසං සතිමා ' යනු ප්‍රහාණයාගේ අපචයපඤ්ඤත්ති ද කායගතා සතියගේ නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති ද මාර්ගයාගේ භාවනාපඤ්ඤත්ති ද වෙයි. ' විනයාය සික්ඛෙ ' යනු රාගවිනයාගේ දෙසවිනයාගේ මොහවිනයාගේ ප්‍රතිවෙධප්‍රඥප්ති යැ ' ජන්තු ' යනු යොගීහුගේ වෙවචනප්‍රඥප්ති යැ ඒ එසේ මැය—යම් කලෙක යොගාවචර ' කාමයෝ සඞ්ගයෙකැ ' යි දැනගනී ද එකල හේ කාමයන්ගේ අනුත්පාදය පිණිස කුශල ධර්මයන් උපදවයි, හේ නූපන් කුශලධර්මයන්ගේ ඉපදීම පිණිස වෑයම් කරයි, මෙ නොපත් මාර්ගඵලයන්ගේ ප්‍රාප්තිය පිණිස වායාමපඤ්ඤත්ති යැ, අල්පමාත්‍රගුණයෙන් සතුටු නොවීම පිළිබඳ නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති යැ, එහි ඒ යොගාවචර උපන් කුශල

වායමතී'ති අයං අප්පමාදපඤ්ඤත්ති භාවනාය, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති විරියින්ද්‍රියස්ස, ආරක්ඛපඤ්ඤත්ති කුසලානං ධම්මානං, ඨිතිපඤ්ඤත්ති අධිචිත්තසික්ඛාය. තෙනාහ භගවා. "යො දුක්ඛමද්දක්ඛි යතො නිදාන"න්ති.

3. "මොහසම්බන්ධනො ලොකො භබ්බරූපොව දිස්සති
උපධිසම්බන්ධනො බාලො තමසා පරිවාරිතො,
අස්සිරී විය ඛායති පස්සතො නත්ථි කිඤ්චනං"ති

'මොහසම්බන්ධනො ලොකො'ති දෙසනාපඤ්ඤත්ති විපල්ලාසානං, 'භබ්බරූපොව දිස්සතී'ති විපරීතපඤ්ඤත්ති ලොකස්ස, උපධිසම්බන්ධනො බාලො'ති පභවපඤ්ඤත්ති පාපකානං ඉච්ඡාවචරානං, කිච්ඡපඤ්ඤත්ති පරියුට්ඨානානං, බලවපඤ්ඤත්ති කිලෙසානං, විරූහනාපඤ්ඤත්ති සඞ්ඛාරානං, තමසා පරිවාරිතො'ති දෙසනාපඤ්ඤත්ති අවිජ්ජන්ධකාරස්ස වෙවචනපඤ්ඤත්ති ච. අස්සිරී විය ඛායතී'ති දස්සනපඤ්ඤත්ති දිබ්බචක්ඛුස්ස, නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති පඤ්ඤාචක්ඛුස්ස, 'පස්සතො නත්ථි කිඤ්චන'න්ති පටිවෙධපඤ්ඤත්ති සත්තානං, රාගො කිඤ්චනං දොසො කිඤ්චනං මොහො කිඤ්චනං. තෙනාහ භගවා : "මොහසම්බන්ධනො ලොකො"ති.

"අත්ථි භික්ඛවෙ අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං, නො චෙ තං භික්ඛවෙ අභවිස්ස අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං, න ඉධ ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායෙථ. යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ අත්ථි අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං, තස්මා ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායතී"ති.

'නො චෙතං භික්ඛවෙ අභවිස්ස අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛත'න්ති දෙසනාපඤ්ඤත්ති නිබ්බානස්ස වෙවචනපඤ්ඤත්ති ච, 'න ඉධ ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායෙථා'ති වෙවචනපඤ්ඤත්ති සඞ්ඛතස්ස උපනයනපඤ්ඤත්ති ච, 'යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ අත්ථි අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛත'න්ති වෙවචනපඤ්ඤත්ති නිබ්බානස්ස ජොතනාපඤ්ඤත්ති ච, 'තස්මා ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායතී'ති අයං වෙවචනපඤ්ඤත්ති නිබ්බානස්ස, නීයාණිකපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, නිස්සරණපඤ්ඤත්ති සංසාරතො. තෙනාහ භගවා : 'නො චෙ තං භික්ඛවෙ අභවිස්සා'ති.

තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චායනො : "එකං භගවා ධම්මං පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙතී"ති.

නියුත්තො පඤ්ඤත්තිහාරො.

ධර්මයන්ගේ ස්ථිතිය පිණිස වෑයම් කෙරෙයි යන මෙය භාවනාව පිළිබඳ අප්පමාද පඤ්ඤත්ති යැ විරියින්ද්‍රියයාගේ නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති යැ කුශලධර්මයන්ගේ ආරක්ඛ පඤ්ඤත්ති යැ අධිචිත්තශික්ෂාව පිළිබඳ ඨිතිපඤ්ඤත්ති යි. එයින් වදළහ බුදුහු ; '' යො දුක්ඛමද්දක්ඛි යතො නිදනං '' යී.

3. මේ ලෝවැසිතෙම අවිද්‍යාහේතුක සංයෝජනයන්ගෙන් බැඳුණේ (විපරීතාධ්‍යාශය ඇතියේ මායා සාඨෙය්‍ය දෙකින් වැසුණුපියවි ඇතියේ) භව්‍යස්වරූපයක් මෙන් දක්නාලැබෙයි, ක්ලෙශ අභිසංස්කාරොපධීන් විසින් බැඳුණු බාලතෙමේ සම්මොහතමසින් පරිවෘත වූයේ (පණ්ඩිතයනට) නිශ්‍රීකයකු මෙන් වැටැහෙයි, නුවණැසින් දක්නහුට ගතයුතු කිසිවක් නැති ' යි.

' මොහසම්බන්ධනො ලොකො ' යනු විපල්ලාසයන්ගේ දෙශනාපඤ්ඤත්ති යැ ' භබ්බරූපොව දිස්සති ' යනු ලොකයාගේ විපරීතපඤ්ඤත්ති යැ ' උපධිසම්බන්ධනො බාලො ' යනු ලාමක ඉච්ඡාවචරයන්ගේ ප්‍රභවප්‍රඥප්ති යැ පරියුට්ඨානයන්ගේ කෘත්‍ය ප්‍රඥප්ති යැ ක්ලෙශයන්ගේ බලවපඤ්ඤත්ති යැ සංස්කාරයන්ගේ විරූහනාපඤ්ඤත්ති යැ, ' තමසා පරිවාරිතො ' යනු අවිද්‍යාන්ධකාරයාගේ දේශනාප්‍රඥප්ති යැ වෙවචනප්‍රඥප්ති ද වෙයි, ' අස්සිරී විය බායති ' යනු දිව්‍යචක්ෂුස්හුගේ දර්ශනප්‍රඥප්ති යැ ප්‍රඥචක්ෂුස්හුගේ නික්ෂෙපප්‍රඥප්ති යැ, ' පස්සතො නත්ථි කිඤ්චනං ' යනු සත්ත්වයන්ගේ ප්‍රතිවෙධ ප්‍රඥප්ති යැ, රාගය කිඤ්චන යැ දෙසය කිඤ්චන යැ මොහය කිඤ්චන යි. එයින් වදළහ බුදුහු '' මොහසම්බන්ධනො ලොකො '' යි.

'' මහණෙනි (හෙතුප්‍රත්‍යයසමවායෙන්) නූපන් (හෙතු රහිත වැ තෙමේ මැ) නො පහළ වූ (හෙතු ප්‍රත්‍යයෙන්) නො කරනලද ප්‍රත්‍යයෙන් අසංස්කෘත වූ නිර්වාණධාතුව පරමාර්ථවශයෙන් ඇත. මහණෙනි අජාත අභූත අකත අසඞ්ඛත වූ ඒ නිර්වාණධාතුව ඉදින් නො වී නම්, මේ ලෝකයෙහි හේතුප්‍රත්‍යයෙන් උපන් හටගත් කරනලද සියලු සඞ්ඛතධර්මයාගේ නිස්සරණයෙක් නො පැනෙන්නේය, තවද මහණෙනි යම් හෙයෙකින් අජාත අභූත අකත අසඞ්ඛත වූ නිර්වාණධාතුව ඇද්ද, එහෙයින් ජාත වූ භූත වූ කෘතවූ හෙතුප්‍රත්‍යයන් විසින් සමවායෙන් කරනලද ධර්මජාතයාගේ නිස්සරණය පැනේ '' යයි වදළසේක.

නො චෙතං භික්ඛවෙ අභවිස්ස අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං ' යනු නිර්වාණයාගේ දෙශනාපඤ්ඤත්ති ද වෙවචනපඤ්ඤත්ති ද වෙයි, ' න ඉධ ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායෙථ ' යනු සඞ්ඛතයාගේ වෙවචන පඤ්ඤත්ති ද උපනයනපඤ්ඤත්ති ද වෙයි, ' යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ අත්ථි අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං ' යනු නිර්වාණයාගේ වෙවචනපඤ්ඤත්ති ද ජොතනාපඤ්ඤත්ති (ප්‍රතිඥ කළ අර්ථසිද්ධිය ප්‍රකාශ කිරීම) ද වෙයි, ' තස්මා ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායති 'යනු මේ නිර්වාණයාගේ වෙවචන පඤ්ඤත්ති ද, මාර්ගයාගේ නෛර්‍යාණිකප්‍රඥප්ති ද, සංසාරයෙන් නික්මයෑම පැනවීම ද වෙ. එයින් වදළහ, බුදුහු : නො චෙතං භික්ඛවෙ අභවිස්ස '' යනාදිය.

එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ : '' එකං භගවා ධම්මං පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙති '' යී.

පඤ්ඤත්තිහාරය යොදනලද්දේ යි.

3. 1. 12

ඔතරණහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො ඔතරණො හාරො : යො ච පටිච්චුප්පාදො”ති.

1. “උද්ධං අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො
අයමහමස්මීති[1] අනානුපස්සී
එවං විමුත්තො උදතාරි ඔඝං
අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්භවායා”ති.

‘උද්ධ’න්ති රූපධාතු ච අරූපධාතු ච, ‘අධො’ති කාමධාතු, ‘සබ්බධි විප්පමුත්තො’ති තෙධාතුකෙ. අයං අසෙඛාවිමුත්ති, තානියෙව අසෙඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා, තානියෙව අසෙඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විජ්ජා, විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා සංඛාරනිරොධො, සංඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො, විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධො, නාමරූපනිරොධා සළායතනනිරොධො සළායතනනිරොධා ඵස්සනිරොධො, ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධො, වෙදනානිරොධා තණ්හානිරොධො, තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො, උපාදානනිරොධා භවනිරොධො, භවනිරොධා ජාතිනිරොධො, ජාතිනිරොධා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති. අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා, තානියෙව අසෙඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි තීහි ඛන්ධෙහි සංගහිතානි සීලක්ඛන්ධෙන සමාධික්ඛන්ධෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන, අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා. තානියෙව අසෙඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි සඞ්ඛාරපරියාපන්නානි යෙ සඞ්ඛාරා අනාසවා නො ච භවඞ්ගා තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසඞ්ගහිතා. අයං ධාතූහි ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා යං ආයතනං අනාසවං නො ච භවඞ්ගං අයං ආයතනෙහි ඔතරණා.

‘අයමහමස්මී’ති අනානුපස්සී’ති අයං සක්කායදිට්ඨියා සමුග්ඝාතො, සා සෙඛා විමුත්ති, තානියෙව සෙඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි, අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා, තානියෙව සෙඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි විජ්ජා. විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, (එවං සබ්බොපි පටිච්චසමුප්පාදො) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා. සායෙව විජ්ජා පඤ්ඤාක්ඛන්ධො, අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා. සා යෙව විජ්ජා සඞ්ඛාරපරියාපන්නා. යෙ සඞ්ඛාරා අනාසවා නො ච භවඞ්ගා, තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසඞ්ගහිතා, අයං ධාතූහි ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා යං ආයතනං අනාසවං නො ච භවඞ්ගං, අයං ආයතනෙහි ඔතරණා. සෙඛාය ච විමුත්තියා අසෙඛාය ච විමුත්තියා විමුත්තො උදතාරි ඔඝං අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්භවාය තෙනාහ භගවා “උද්ධං අධො”ති.

---

1. සම්නති – සීමු.

3. 1. 12

ඔතරණහාරවිභඞ්ගය

එහි ඔතරණහාරය කවරෙ යැ : '' යො ච පටිච්චුප්පාදෙ '' යනාදි නිද්දෙසගාථා යැ

1. උඩ රූපාරූපධාතුයෙහි ද යට කාමධාතුයෙහි ද යන සියලු ත්‍රෛධාතුක ලොකයෙහි අශෛක්ෂවිමුක්තියෙන් මිදුණු රහත් මහණ ' මේ මම වෙමි ' නො දක්නා සුලු වූයේ මෙසේ සෛබාසෛබවිමුක්තියෙන් මිදුණේ පුනර්භවය නොවනු පිණිස පෙර තරණය නො කළවිරූ කාමාදි චතුරොඝය තරණය කළේ යයි.

' උද්ධං ' යනු රූපධාතුව ද අරූපධාතුව ද යන දෙක යැ, ' අධො ' යනු කාමධාතු යැ, ' සබ්බධි විප්පමුත්තො ' යනු ත්‍රෛධාතුක ලෝකයෙහි මේ (විරාගතා සංඛ්‍යාත) අශෛක්ෂ ඵලවිමුක්ති යැ, ඒ අශෛක්ෂවිමුක්තියෙහි යෙදුණු ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයෝ යැ අශෛක්ෂ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ යැ, මේ (අශෛක්ෂවිමුක්තියෙන් නිර්ධාරණ කළ) ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන් ගෙන් (සූත්‍රසංවර්ණනාවට) අවතරණ (බැසගැනීම) යි. ඒ අශෛක්ෂ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ මැ ' විද්‍යා ' නම් වෙයි, මාර්ගඥානවිද්‍යාව ඉපදීමෙන් අවිද්‍යානිරොධය වෙයි, අවිද්‍යා නිරොධයෙන් සංස්කාරනිරොධය වෙයි, සංස්කාරනිරොධයෙන් විඥානනිරොධය වෙයි, විඥානනිරොධයෙන් නාමරූපනිරොධය වෙයි, නාමරූපනිරොධයෙන් ෂඩායතනනිරොධය වෙයි, ෂඩායතනනිරොධයෙන් ස්පර්ශනිරොධය වෙයි, ස්පර්ශනිරොධයෙන් වෙදනා නිරොධය වෙයි, වෙදනානිරොධයෙන් තෘෂ්ණානිරොධය වෙයි, තෘෂ්ණානිරොධයෙන් උපාදනනිරොධය වෙයි, උපාදනනිරොධයෙන් භවනිරොධය වෙයි, භවනිරොධයෙන් ජාතිනිරොධය වෙයි, ජාතිනිරොධයෙන් ජරාමරණය ද ශොකපරිදෙවදුක්ඛදෞර්මනස්සු පායාසයෝ ද නිරුද්ධ වෙති. මෙසේ තෙල සියලු දුඃඛරාශිහුගේ නිරොධය වේ. මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් සූත්‍රවර්ණනාවට බැසගැනීම යි. ඒ අශෛක්ෂ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ මැ ශීලස්කන්ධයෙන් සමාධිස්කන්ධයෙන් ප්‍රඥස්කන්ධයෙන් යන ත්‍රිවිධ ස්කන්ධයෙන් සංගෘහීත වූවාහු ය, මේ ස්කන්ධයන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ අශෛක්ෂ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ මැ සංස්කාරස්කන්ධයෙහි ඇතුළුවූ අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් සංස්කාර කෙනෙක් ඇද්ද ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුයෙන් සංගෘහීතයහ, මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ ධර්මධාතුව අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් ආයතනයෙක් ඇද්ද එය ධර්මායතන පර්‍යාපන්න යැ, මේ ආයතනයන්ගෙන් (සූත්‍රවර්ණනාවට) අවතරණ යි.

' අයමහමස්මීති අනානුපස්සී ' යනු මේ සත්කායදෘෂ්ටිහුගේ සමුද්ඝාත යැ, ඒ ශෛක්ෂ ඵලවිමුක්ති යි. ඒ ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයෝ මැ ශෛක්ෂ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ යැ, මේ ඉන්ද්‍රියයන් ගෙන් සූත්‍රවර්ණනාවට අවතරණ යි. ඒ ශෛක්ෂ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ මැ මාර්ගඥාන විද්‍යා යැ, විද්‍යොත්පාදය ප්‍රත්‍යය කොටගෙන අවිද්‍යානිරොධය වෙයි, අවිද්‍යානිරොධයෙන් සංස්කාරනිරොධය වෙයි. (මෙසේ සියලු මැ පටිච්චසමුප්පාදය වෙයි.) මේ පටිච්ච සමුප්පාදයෙන් අවතරණ යි. එ මැ විද්‍යාව ප්‍රඥස්කන්ධ යැ, මේ ස්කන්ධයන්ගෙන් අවතරණ යි. එ මැ විද්‍යාව සංස්කාරස්කන්ධපර්‍යාපන්න යැ, යම් සංස්කාර කෙනෙක් අනාස්‍රව වූවාහු නො ද භවාඞ්ග වෙත් ද ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුයෙන් සංගෘහීතයහ. මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ ධර්මධාතුව අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් ආයතන යෙක් ඇද්ද, ඒ ධර්මායතනයෙහි පර්‍යාපන්න යැ, මේ ආයතනයන්ගෙන් අවතරණ යි. ශෛක්ෂවිමුක්තියෙන් ද අශෛක්ෂවිමුක්තියෙන් ද කෙලෙසුන් කෙරෙන් විමුක්ත වූයේ පුනර්භවය නොවනු පිණිස පෙර තරණය නො කළවිරූ කාමාදි චතුරොඝය තරණය කළේ යි. එයින් වදළහ, බුදුහු : '' උද්ධං අධො '' යනාදිය.

“නිස්සිතස්ස චලිතං අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථි, චලිතෙ අසති පස්සද්ධි, පස්සද්ධියා සති නති න හොති, නතියා අසති ආගති ගති න හොති, ආගතිගතියා අසති චුතූපපාතො න හොති, චුතූපපාතෙ අසති නෙවි’ධ න හුරං න උභයමන්තරෙන එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා”ති.

‘නිස්සිතස්ස චලිත’න්ති නිස්සයො නාම දුවිධො: තණ්හානිස්සයො දිට්ඨිනිස්සයො ච, තත්ථ යා රත්තස්ස චෙතනා අයං තණ්හානිස්සයො, යා මූළ්හස්ස චෙතනා අයං දිට්ඨිනිස්සයො. චෙතනා පන සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, (එවං සබ්බො පටිච්චසමුප්පාදො) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා. තත්ථ යා රත්තස්ස වෙදනා අයං සුඛා වෙදනා, යා සම්මූළ්හස්ස වෙදනා, අයං අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, ඉමා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො. අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා.[1] තත්ථ සුඛා වෙදනා ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි, සුඛින්ද්‍රියං සොමනස්සින්ද්‍රියං ච, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා උපෙක්ඛින්ද්‍රියං, අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා. තානියෙව ඉන්ද්‍රියානි සඞ්ඛාරපරියාපන්නානි යෙ සඞ්ඛාරා සාසවා භවඞ්ගා, තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසඞ්ගහිතා, අයං ධාතූහි ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා යං ආයතනං සාසවං භවඞ්ගං, අයං ආයතනෙහි ඔතරණා.

‘අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථී’ති සමථවසෙන වා තණ්හාය අනිස්සිතො විපස්සනාවසෙන වා දිට්ඨියා අනිස්සිතො, යා විපස්සනා අයං විජ්ජා විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො. (එවං සබ්බො පටිච්චසමුප්පාදො) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා. සා යෙව විපස්සනා පඤ්ඤාක්ඛන්ධො, අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා. සා යෙව විපස්සනා ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි: විරියින්ද්‍රියං ච පඤ්ඤින්ද්‍රියං ච, අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා. සා යෙව විපස්සනා සඞ්ඛාරපරියාපන්නා යෙ සඞ්ඛාරා අනාසවා නො ච භවඞ්ගා, තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතු සඞ්ගහිතා, අයං ධාතූහි ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා යං ආයතනං අනාසවං නො ච භවඞ්ගං, අයං ආයතනෙහි ඔතරණා.

‘පස්සද්ධියා සතී’ති දුවිධා පස්සද්ධි: කායිකා ච චෙතසිකා ච; යං කායිකං සුඛං අයං කායිකා පස්සද්ධි, යං චෙතසිකං සුඛං අයං චෙතසිකා පස්සද්ධි, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදයති, සුඛිනො චිත්තං සමාධියති, සමාහිතො යථාභූතං පජානාති, යථාභූතං පජානන්තො නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දන්තො විරජ්ජති, විරාගා විමුච්චති, විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ‘ඤාණං හොති ‘ඛීණා ජාති වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං කතං කරණීයං නාපරං ඉත්ථත්තායා’ති පජානාති. සො න නමති රූපෙසු න සද්දෙසු න ගන්ධෙසු න රසෙසු න ඵොට්ඨබ්බෙසු න ධම්මෙසු, ඛයා රාගස්ස ඛයා දොසස්ස ඛයා මොහස්ස, යෙන රූපෙන තථාගතං තිට්ඨන්තං චරන්තං පඤ්ඤාපයමානො පඤ්ඤපෙය්‍ය, තස්ස රූපස්ස

1. විමුත්තමහීති – සිමු.

" තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිවශයෙන් නිශ්‍රිත වූවහුට විෂ්පන්දන (පොපියනු) වෙයි, නිශ්‍රය රහිත වූ ක්ෂීණාස්‍රව හට චලිත (විෂ්පන්දිත) යෙක් නැති. චලිතය නැති කල්හි කාය චිත්තදරථයන්ගේ සන්හිඳීම වෙයි, පස්සද්ධිය ඇති කල්හි රූපාදි ආලම්බනයෙහි නැමීම නො වෙයි, නතිය නැති කල්හි පටිසන්ධි විසින් ආගමනය ද චුති විසින් ගමනය ද නො වෙයි. ආගති ගති නැති කල්හි ච්‍යුති උපප්‍රාප්ති නො වෙයි. චුති උපපාත නැති කල්හි මෙලොවැ නො මැ වෙයි, පරලොවැ නො වෙයි, උභයලොකයෙහි මැ නො වෙයි, මෙය මැ වට්ටදුක්ඛයාගේ අන්තය වේ " යයි.

' නිස්සිතස්ස චලිතං ' යනු නිස්සය නම් : තණ්හානිස්සය ද දිට්ඨිනිස්සය ද ' යි ද්විවිධ යැ, එහි රූපාදියෙහි ඇලුණහුගේ යම් තෘෂ්ණාචෙතනාවක් ඇද්ද මේ තෘෂ්ණානිශ්‍රය (අභිනිවෙශය) යැ, අරමුණෙහි මුළාවූවහුගේ යම් චෙතනාවක් ඇද්ද මේ දෘෂ්ටිනිශ්‍රය යැ, චෙතනා වූ කලි සංස්කාරයෝ යි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි. (මෙසේ සියලු පටිච්චසමුප්පාදය යි) මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් (සූත්‍රවර්ණනාවට) බැසගැනීම යි. එහි අනුරක්තයාගේ යම් වෙදනාවක් ඇද්ද මේ සුඛවෙදනා යැ, සම්මූඪ වූවහුගේ යම් වෙදනාවක් ඇද්ද මේ අදුක්ඛමසුඛවෙදනා යැ, මේ වෙදනාවෝ වෙදනාස්කන්ධ යැ, මේ ස්කන්ධයන්ගෙන් අවතරණ යි. එහි සුඛ වෙදනාව සුඛින්ද්‍රිය ද සොමනස්සින්ද්‍රිය දැයි ඉන්ද්‍රිය දෙකෙකි. අදුක්ඛමසුඛවෙදනාව උපෙක්ඛින්ද්‍රිය යැ, මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ ඉන්ද්‍රියයෝ මැ සාස්‍රව වූ භවාඞ්ග වූ යම් සංස්කාර කෙනෙක් ඇද්ද ඒ සංස්කාරයන්හි ඇතුළුවූවාහුය, ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුයෙහි සංගෘහීතයහ, මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ ධර්මධාතුව සාස්‍රව භවාඞ්ග වූ යම් ආයතනයෙක් ඇද්ද ඒ ධර්මායතනයෙහි පර්‍ය්‍යාපන්න යැ. මේ ආයතනයන් ගෙන් අවතරණ යි.

' අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථි ' යනු සමථවශයෙන් හෝ තෘෂ්ණායෙන් අනිශ්‍රිත වූයේ විදර්ශනාවශයෙන් හෝ දෘෂ්ටියෙන් අනිශ්‍රිත වූයේ වෙයි. යම් විදර්ශනාවක් ඇද්ද මේ විද්‍යා යැ, විද්‍යොත්පාදයෙන් අවිද්‍යානිරොධය වෙයි, අවිද්‍යානිරොධයෙන් සංස්කාර නිරොධය වෙයි, සංස්කාරනිරොධයෙන් විඥානනිරොධය වෙයි, (මෙසේ සියලු පටිච්ච සමුප්පාදය වෙයි.) මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් අවතරණ යි. ඒ විදර්ශනාව මැ ප්‍රඥා ස්කන්ධ යැ, මේ ස්කන්ධයන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ විදර්ශනාව මැ විරියින්ද්‍රිය ද පඤ්ඤින්ද්‍රිය ද යන ඉන්ද්‍රිය දෙක වෙයි, මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් අවතරණ යි. එ මැ විදර්ශනාව අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් සංස්කාර කෙනෙක් ඇද්ද ඒ සංස්කාරයන්හි පර්‍ය්‍යාපන්න යැ, ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුයෙහි සංගෘහීතයහ, මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ ධර්මධාතුව අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් ආයතනයෙක් ඇද්ද ඒ ධර්මායතනයෙහි පර්‍ය්‍යාපන්න යැ, මේ ආයතනයන්ගෙන් අවතරණ යි.

' පස්සද්ධියා සති ' යනු කායිකපස්සද්ධිය ද චෙතසිකපස්සද්ධිය දැයි පස්සද්ධි දෙවැදෑරුම් වෙයි, කරජකය ඇසිරිකළ යම් සුවයෙක් ඇද්ද මේ කායිකපස්සද්ධි යැ, සිත ඇසිරිකළ යම් සුවයෙක් ඇද්ද මේ චෙතසිකපස්සද්ධි යි. සන්හුන් කය ඇතියේ කායික චෛතසික සුවය ලබයි, සුව ඇතියහුගේ සිත සමාධියට පැමිණෙයි, සමාහිත වූයේ යථාභූතව (තතුසේ) දැනගනී, යථාභූතව දන්නේ (සංස්කාරයන්හි) උකටලි වෙයි, උකටලිවනුයේ නොඇලෙයි, විරාගයෙන් කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදෙයි, විමුක්ත කල්හි ' මිදිණැ ' යි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාඥානය වෙයි, ජාතිය ක්ෂය වූයැ, බඹසර වැස නිමවනලද, සිවුමග කරණී කරන ලද, මාර්ගකෘත්‍යය පිණිස හෝ ක්ලේශක්ෂය පිණිස අන් කටයුත්තෙක් නැති ' යි දැනගනී, ඒ ක්ෂීණාස්‍රව රූපවිෂයෙහි නො නැමෙයි, ශබ්ද – ගන්ධ – රස – ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය – ධර්මවිෂයෙහි නො නැමෙයි. රාගය ක්ෂය කළ හෙයින් ද්වේෂය ක්ෂය කළ හෙයින් මොහය ක්ෂය කළ හෙයිනි. යම් රූපූපාදානයක් හෙතු කොටගෙන භවයෙහි සිටින්නාවූ චුතිපටිසන්ධි විසින් හැසිරෙන්නාවූ සත්ත්වයා පනවනුයෙක් පනවා නම්

ඛයා විරාගා නිරොධා චාගා පටිනිස්සග්ගා රූපසඞ්ඛයෙ විමුත්තො තථාගතො අත්ථීතිපි න උපෙති, නත්ථීතිපි න උපෙති, අත්ථි නත්ථීතිපි න උපෙති, නෙවත්ථි නො නත්ථීතිපි න උපෙති, අථ ඛො ගම්භීරො අප්පමෙය්‍යො අසඞ්ඛෙය්‍යො නිබ්බුතොති යෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති, ඛයා රාගස්ස ඛයා දොසස්ස ඛයා මොහස්ස.

යාය වෙදනාය -පෙ- යාය සඤ්ඤාය -පෙ- යෙහි සඞ්ඛාරෙහි -පෙ- යෙන විඤ්ඤාණෙන තථාගතං තිට්ඨන්තං චරන්තං පඤ්ඤපයමානො පඤ්ඤපෙය්‍ය, තස්ස විඤ්ඤාණස්ස ඛයා විරාගා නිරොධා චාගා පටිනිස්සග්ගා විඤ්ඤාණසඞ්ඛයෙ විමුත්තො තථාගතො අත්ථීතිපි න උපෙති, නත්ථීතිපි න උපෙති. අථ ඛො ගම්භීරො අප්පමෙය්‍යො අසඞ්ඛෙය්‍යො නිබ්බුතොති යෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

'ආගතී'ති ඉධාගති : ගතී'ති පෙච්චභවො, ආගතිගතිපි න භවන්ති. 'නෙවිධා'ති ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු ආයතනෙසු. 'න හුරං'ති ඡසු බාහිරෙසු ආයතනෙසු 'න උභයමන්තරෙනා'ති ඵස්සසමුදිතෙසු ධම්මෙසු අත්තානං න පස්සති· 'එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා'ති පටිච්චසමුප්පාදෙ. සො දුවිධො: ලොකිකො ච ලොකුත්තරො ච. තත්‍ථ ලොකිකො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා යාව ජරාමරණා, ලොකුත්තරො සීලවතො අවිප්පටිසාරො ජායති, යාව නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාති. තෙනාහ භගවා 'නිස්සිතස්ස චලිතං අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථි -පෙ- එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා'ති.

2. "යෙ කෙචි සොකා පරිදෙවිතා වා
දුක්ඛඤ්ච ලොකස්මිං අනෙකරූපං,
පියං පටිච්ච පභවන්ති එතෙ
පියෙ අසන්තෙ න භවන්ති එතෙ.

3. තස්මා හි තෙ සුඛිනො වීතසොකා
යෙසං පියං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ,
තස්මා අසොකං විරජං පත්ථයානො
පියං න කයිරාථ කුහිඤ්චි ලොකෙ"ති

"යෙ කෙචි සොකා පරිදෙවිතා වා දුක්ඛඤ්ච ලොකස්මිං අනෙකරූපං පියං පටිච්ච පභවන්ති එතෙ" ති අයං දුක්ඛා වෙදනා, "පියෙ අසන්තෙ න භවන්ති එතෙ" ති අයං සුඛා වෙදනා, අයං වෙදනාක්ඛන්ධො. අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා. වෙදනා පච්චයා පන තණ්හා, තණ්හා පච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරාමරණං. (එවං සබ්බං.) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා. තත්‍ථ සුඛා වෙදනා ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි: සුඛින්ද්‍රියං සොමනස්සින්ද්‍රියඤ්ච. දුක්ඛා වෙදනා ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි: දුක්ඛින්ද්‍රියං දොමනස්සින්ද්‍රියං ච. අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා. තානියෙව ඉන්ද්‍රියානි සඞ්ඛාරපරියාපන්නානි යෙ සඞ්ඛාරා සාසවා භවඞ්ගා, තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසංගහිතා, අයං ධාතූහි ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා යං ආයතනං සාසවං භවඞ්ගං, අයං ආයතනෙහි ඔතරණා.

ඒ රූපූපාදනය ක්ෂය වීමෙන් විරාගයෙන් නිරුද්ධ වීමෙන් ත්‍යාගයෙන් දුරලීමෙන් රූපසඞ්ඛ්‍ය සංඛ්‍යාත නිවනෙහි විමුක්ත වූ ක්ෂීණාස්‍රව පුද්ගල (ආත්මයත් ලෝකයත් ශාශ්වත ව) ඇතැයි ද (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිළපය විසින්) නො ගනී, නැතැයි (අශාශ්වත යයි) ද නො ගනී, (එකත්‍යශාශ්වත විසින්) ඇත්තේත් නැත්තේත් වේ යයි ද නො ගනී, (අමරා වික්ෂේප විසින්) නො මැ ඇත්තේත් නැති නොවූයේත් වේ යයි ද නො ගනී, වැලි ක්ලෙශා භාවයෙන් ගැඹුරු වූයේ අප්‍රමෙය වූයේ අසඞ්ඛ්‍ය වූයේ පිරිනිවියේ යැ යි මැ සඞ්ඛ්‍යාවට යෙයි. රාගක්ෂය ද්වෙෂක්ෂය මොහක්ෂය වූ හෙයිනි.

යම් වෙදනාවක් හෙතු කොට . . . යම් සංඥවක් හෙතු කොට . . . යම් සංස්කාරයන් හෙතු කොට . . . යම් විඥනයක් හෙතු කොට භවයෙහි සිටින්නාවූ ද හැසිරෙන්නාවූ ද සත්ත්වයා පනවනුයෙක් පනවා නම්, ඒ විඥනයාගේ ක්ෂය වීමෙන් විරාගයෙන් නිරොධ යෙන් ත්‍යාගයෙන් දුරලීමෙන් විඥනක්ෂය සංඛ්‍යාත නිවනෙහි විමුක්ත වූ ක්ෂීණාස්‍රව පුද්ගල (ආත්මයත් ලොකයත් තෘෂ්ණා දෘෂ්ටීන්) ඇතැයි ද නො ගනී, නැතැයි ද නො ගනී, ඇතැයි නැතැයි ද නො ගනී, නො මැ ඇත නැත්තේත් නො වේ යයි ද නො ගනී. වැලි ගම්භීර වූයේ අප්‍රමෙය වූයේ අසඞ්ඛ්‍ය වූයේ පිරිනිවියේ මැ යයි සංඛ්‍යාවට යේ.

'ආගති' යනු පරලොවින් මෙලොවට පැමිණීම යැ, 'ගති' යනු මෙලොවින් පුනර්භව සංඛ්‍යාත පරලොවට යැම යැ, මෙලොවට පැමිණීම ද පරලොවට යැම ද නො වෙත්. 'නෙවිධ' යනු ෂඩ් ආධ්‍යාත්මික ආයතනයන්හි 'න හුරං' යනු ෂඩ්බහිරායතනයන්හි, 'න උභයමන්තරෙන' යනු ද්වාරප්‍රවෘත්ත වූ ඵස්සය සමග උපන් (විඤ්ඤණ වෙදනා සඤ්ඤ චෙතනා විතක්ක විචාරාදි) ධර්මයන්හි ආත්මය නො දකී. 'එසෙවන්තො දුක්ඛස්ස' යනු පටිච්චසමුප්පාද යැ, ඒ පටිච්චසමුප්පාදය ලෞකික ද ලොකොත්තර දුයි දෙවැදැරුම් වෙයි. එහි ලෞකික පටිච්ච සමුප්පාදය : "අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා' යනු පටන් කොට 'ජරාමරණ' දක්වා වෙයි. ලොකුත්තරපටිච්ච සමුප්පාදය : 'සීලවතො අවිප්පටිසාරො ජායති' යනු පටන් කොට 'නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාති' යනු දක්වා වෙයි. එයින් වදළහ, බුදුහු : නිස්සිතස්ස චලිතං අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථි – පෙ – එසෙවන්තො දුක්ඛස්ස " යි.

2. සත්ලොවැ යම් කිසි ශොකයෝ හෝ පරිදෙවයෝ හෝ වෙත් ද, අනෙකප්‍රකාර වූ දුකකුත් වේ ද, ප්‍රිය වස්තුව නිසා තෙල ශොකාදීහු උපදිති, ප්‍රිය වස්තු නැති කල්හි තෙල ශොකාදීහු නො වෙත්.

3. යම් කෙනකුන්ට ලොවැ කිසි තැනෙක්හි ප්‍රිය වූවකු නැද්ද, එහෙයින් ඒ විගත ශොක වූ රහත්හු සුව ඇත්තාහු වෙති, එකරුණෙන් නිශ්ශොක වූ විරජ වූ නිවන ප්‍රාර්ථනා කරනුයේ ලොවැ කිසි තැනෙක්හි (කිසි වස්තුවක්) ප්‍රිය නො කරන්නේ යි.

" යෙ කෙචි සොකා පරිදෙවිතා වා . දුක්ඛං ච ලොකස්මිං අනෙකරූපං පියං පටිච්ච පභවන්ති එතෙ " යනු මේ දුක්ඛවෙදනා යැ, " පියෙ අසන්තෙ න භවන්ති එතෙ " යනු මේ සුඛවෙදනා යැ, මේ වෙදනාස්කන්ධ යැ, මේ ස්කන්ධයන්ගෙන් අවතරණ යි. යළි වෙදනාප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදන වෙයි, උපාදනප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. (සියල්ල මෙසේ යි.) මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් අවතරණ යි. එහි සුඛවෙදනාව සුඛින්ද්‍රිය ද සොමනස්සින්ද්‍රිය ද ' යි ඉන්ද්‍රිය දෙකෙකි, දුක්ඛවෙදනාව දුක්ඛින්ද්‍රිය ද දොමනස්සින්ද්‍රිය ද ' යි ඉන්ද්‍රිය දෙකෙකි, මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් අවතරණ යි. එ මැ ඉන්ද්‍රියයෝ සාස්‍රව වූ භවාඞ්ග වූ යම් සංස්කාර කෙනෙක් ඇද්ද ඒ සංස්කාරයන්හි පර්‍යාපන්නයෝ යැ, ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුයෙහි සංගෘහීතයහ, මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ ධර්මධාතුව සාස්‍රව වූ භවාඞ්ග වූ යම් ආයතනයෙක් ඇද්ද, ඒ ධර්මායතනයෙහි පර්‍යාපන්න යැ, මේ ආයතනයන්ගෙන් අවතරණ යි.

4. "තස්මා හි තෙ සුඛිනො වීතසොකා
යෙසං පියං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ,
තස්මා අසොකං විරජං පත්ථයානො
පියං න කයිරාථ කුහිඤ්චි ලොකෙ"ති

ඉදං තණ්හාපහානං, තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො. උපාදානනිරොධා භවනිරොධො. (එවං සබ්බං) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා. තං යෙව තණ්හාපහානං සමථො, සො සමථො ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි: සතින්ද්‍රියං සමාධින්ද්‍රියං ච. අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා. සො යෙව සමථො සමාධික්ඛන්ධො, අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා. සො යෙව සමථො සඞ්ඛාරපරියාපන්නො යෙ සඞ්ඛාරා අනාසවා නො ච භවඞ්ගා, තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසඞ්ගහිතා. අයං ධාතූහි ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා යං ආයතනං අනාසවං නො ච භවඞ්ගං. අයං ආයතනෙහි ඔතරණා. තෙනාහ භගවා : "යෙ කෙචි සොකා" ති.

5. "කාමං කාමයමානස්ස තස්ස චෙතං සමිජ්ඣති,
අද්ධා පීතිමනො හොති ලද්ධා මච්චො යදිච්ඡති.

6 තස්ස චෙ කාමයානස්ස ඡන්දජාතස්ස ජන්තුනො,
තෙ කාමා පරිහායන්ති සල්ලවිද්ධො'ව රුප්පති.

7. යො කාමෙ පරිවජ්ජෙති සප්පස්සෙව පදා සිරො,
සො'මං විසත්තිකං ලොකෙ සතො සමතිවත්තතී"ති.

තත්ථ යා පීතිමනතා අයං අනුනයො. යදාහ : "සල්ලවිද්ධො'ව රුප්පතී"ති, ඉදං පටිඝං, අනුනයපටිඝං ච පන තණ්හාපක්ඛො. තණ්හාය ච පන දස රූපීනි ආයතනානි පදට්ඨානං. අයං ආයතනෙහි ඔතරණා. තානියෙව දස රූපීනි ආයතනානි රූපකායො නාම සම්පයුත්තො, තදුභයං නාමරූපං. නාමරූපපච්චයා සළායතනං, සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා. (එවං සබ්බං) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා. තදෙව නාමරූපං පඤ්චක්ඛන්ධා. අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා. තදෙව නාමරූපං අට්ඨාරස ධාතුයො, අයං ධාතූහි ඔතරණා. තත්ථ යො රූපකායො ඉමානි පඤ්ච රූපීනි ඉන්ද්‍රියානි, යො නාමකායො ඉමානි පඤ්ච අරූපීනි ඉන්ද්‍රියානි, ඉමානි දස ඉන්ද්‍රියානි. අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා.

තත්ථ යදාහ :

8. "යො කාමෙ පරිවජ්ජෙති සප්පස්සෙව පදා සිරො,
සො'මං විසත්තිකං ලොකෙ සතො සමතිවත්තතී"ති.

අයං සඋපාදිසෙසනිබ්බානධාතු. අයං ධාතූහි ඔතරණා. සායෙව සඋපාදිසෙසනිබ්බානධාතු විජ්ජා, විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො. (එවං සබ්බං) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා. සායෙව විජ්ජා පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා. සායෙව විජ්ජා ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි : විරියින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රියං ච. අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා. සායෙව විජ්ජා සඞ්ඛාරපරියාපන්නා යෙ සඞ්ඛාරා,

4. '' තස්මා හි තෙ සුඛිනො වීතසොකා – පෙ – පියං න කයිරාථ කුහිං චි ලොකෙ '' යනු මේ තෘෂ්ණාප්‍රහාණ යි. තෘෂ්ණානිරොධයෙන් උපාදානනිරොධය වෙයි, උපාදාන නිරොධයෙන් භවනිරොධය වෙයි. (සියල්ල මෙසේ යි.) මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් සූත්‍රවර්ණනාවට බැසගැනීම යි. එ මැ තෘෂ්ණාප්‍රහාණය ශමථ යැ, ඒ ශමථය සතින්ද්‍රිය ද සමාධීන්ද්‍රිය ද ' යි ඉන්ද්‍රිය දෙකෙකි. මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් අවතරණ යි. එ මැ ශමථය සමාධිස්කන්ධ වෙයි. මේ ස්කන්ධයන්ගෙන් අවතරණ යි. එ මැ ශමථය අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් සංස්කාර කෙනෙක් ඇද්ද ඒ සංස්කාරයෙහි පර්‍යාපන්න යැ, ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුයෙහි සංගෘහීත වෙති, මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ ධර්ම ධාතුව අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් ආයතනයෙක් ඇද්ද, ඒ ධර්මායතනයෙහි පර්‍යා පන්න යැ., මේ ආයතනයන්ගෙන් අවතරණ යි. එයින් වදාළහ, බුදුහු : '' යෙ කෙචි සොකා '' යනාදිය.

5. වස්තුකාමය කැමැතිවන සත්ත්වහට ඉදින් ඒ කාමය සමෘද්ධ වේ නම්, එකල්හි ඒ සත්ත්ව තෙමෙ කැමැති වස්තුව ලැබ එකාන්තයෙන් සතුටුසිත් ඇතියේ වේ.

6. ඒ වස්තුකාමයන් කැමැතිවන උපන් තෘෂ්ණා ඇති ඒ පුද්ගලයාගේ ඒ කාමයෝ ඉදින් පිරිහෙත් නම්, එකල්හි හේ විෂපිත ශල්‍යයෙකින් විදුනාලද්දකු සෙයින් පීඩාවට පැමිණේ.

7. යමෙක් තමාගේ පාදය කෙරෙන් සර්පයාගේ හිස දුරුකරන්නා සේ වස්තුකාම ක්ලෙශකාමයන් (විෂ්කම්භණ හෝ සමුච්ඡෙද හෝ විසින් එහි ඡන්දරාග දුරලීමෙන්) දුරුකෙරේ ද, හෙතෙම ලොවැ මේ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ස්මෘතිමත් වැ ඉක්මවා ලන්නේ ' යි.

එහි යම් ' පීතිමන ' නායෙක් ඇද්ද මේ අනුනය යි. ' සල්ලවිද්ධොව රුප්පති ' යි යමක් වදාළසේක් ද මේ ප්‍රතිඝ යි. අනුනය පටිඝ වැලිත් තෘෂ්ණාපක්ෂ යි. යළි තෘෂ්ණාවට රූපී දසආයතනයෝ පදට්ඨාන යැ, මේ ආයතනයන්ගෙන් අවතරණ යි. එමැ දස රූපීආයතනයෝ නාමය හා සම්ප්‍රයුක්ත වූ රූපකාය වෙයි, ඒ දෙක නාමරූප යි. නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ඵස්සය වෙයි, ස්පර්ශ ප්‍රත්‍යයෙන් වෙදනාව වෙයි, වෙදනාප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව වෙයි. (සියල්ල මෙසේ යි.) මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් අවතරණ යි. එමැ නාමරූපය පඤ්ච ස්කන්ධ යැ, මේ ස්කන්ධ යන්ගෙන් අවතරණ යි. එමැ නාමරූපය අටළොස් ධාතුහු යැ, මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. එහි යම් රූපකායයෙක් ඇද්ද මොහු පඤ්ච රූපීඉන්ද්‍රියයෝ යැ, යම් නාමකායයෙක් ඇද්ද මොහු පඤ්ච අරූපීඉන්ද්‍රියයෝ යැ, මොහු දස ඉන්ද්‍රියයෝ වෙති. මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් අවතරණ යි.

එහි යමක් වදාළසේක් ද :

8. '' යො කාමෙ පරිවජ්ජෙති – පෙ – සතො සමතිවත්තති '' යි.

මේ සඋපාදිසෙසනිබ්බානධාතු යැ, මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. එමැ සඋපාදිසෙස නිබ්බානධාතුව විද්‍යා යැ, විද්‍යොත්පාදයෙන් අවිද්‍යානිරොධය වෙයි, අවිද්‍යානිරොධයෙන් සංස්කාරනිරොධය වේ. (සියල්ල මෙසේ යි.) මේ ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදයෙන් අවතරණ යි. එමැ විද්‍යාව ප්‍රඥාස්කන්ධ යැ, මේ ස්කන්ධයන්ගෙන් අවතරණ යි. එමැ විද්‍යාව වීර්‍යීන්ද්‍රිය ද පඤ්ඤින්ද්‍රිය ද ' යි ඉන්ද්‍රිය දෙකෙකි, මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් අවතරණ යි. එමැ විද්‍යාව අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් සංස්කාරකෙනෙක් ඇද්ද ඒ සංස්කාරයෙහි

අනාසවා නො ච භවඞ්ගා, තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසඞ්ගහිතා. අයං ධාතූහි ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා යං ආයතනං අනාසවං නො ච භවඞ්ගං, අයං ආයතනෙහි ඔතරණා. තෙනාහ භගවා : "කාමං කාමයමානස්සා" ති.

එත්තාවතා පටිච්ච - ඉන්ද්‍රිය - ඛන්ධ - ධාතු - ආයතනානි සමොසරණොතරණානි භවන්ති. එවං පටිච්ච - ඉන්ද්‍රිය - ඛන්ධ - ධාතු - ආයතනානි ඔතාරෙතබ්බානි. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො : "යො ච පටිච්චුප්පාදො" ති :

නියුත්තො ඔතරණො හාරො.

3. 1. 13

සොධනහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො සොධනො හාරො : "විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ" ති ගාථා. යථා ආයස්මා අජිතො පාරායනෙ භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡති :

1. "කෙනස්සු නිවුතො ලොකො කෙනස්සු නප්පකාසති,
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රෑසි කිංසු තස්ස මහබ්භය"න්ති?.

2. "අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො (අජිතාති භගවා)
විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති,
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රෑමි දුක්ඛමස්ස මහබ්භය"න්ති.

'කෙනස්සු නිවුතො ලොකො'ති පඤ්හෙ 'අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො'ති භගවා පදං සොධෙති නො ච ආරම්භං. 'කෙනස්සු නප්පකාසතී'ති පඤ්හෙ 'විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතී'ති භගවා පදං සොධෙති නො ච ආරම්භං. 'කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රෑසී'ති පඤ්හෙ 'ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රෑමී'ති භගවා පදං සොධෙති නො ච ආරම්භං. 'කිංසු තස්ස මහබ්භය'න්ති පඤ්හෙ 'දුක්ඛමස්ස මහබ්භය'න්ති භගවා පදං සොධෙති, සුද්ධො ආරම්භො. තෙනාහ භගවා : "අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො"ති.

3. "සවන්ති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායස්මා අජිතො)
සොතානං කිං නිවාරණං?,
සොතානං සංවරං බ්‍රෑහි කෙන සොතා පිධීයරෙ"ති?.

පර්‍යාපන්න යැ, ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුයෙහි සංගෘහීතයෝ යැ, මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යි. ඒ ධර්මධාතුව අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් ආයතනයෙක් ඇද්ද ඒ ධර්මායතනයෙහි පර්‍යාපන්න යැ, මේ ආයතනයන්ගෙන් අවතරණ යි. එයින් වදළහ, බුදුහු : " කාමං කාමයමානස්ස " යනාදිය.

මෙතෙකින් පටිච්චසමුප්පාද – ඉන්ද්‍රිය – ස්කන්ධ – ධාතු – ආයතනයෝ ඒ ඒ ධර්ම පදයෙහි සමොසරණ – ඔතරණ වූවාහු වෙත්. මෙපරිද්දෙන් පටිච්චසමුප්පාද – ඉන්ද්‍රිය – ඛන්ධ – ධාතු – ආයතනයෝ නවාඞ්ගශාසනධර්මයෙහි අවතරණය කටයුත්තාහුය. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ : " යො ච පටිච්චුප්පාදෙ " යනාදිය.

ඔතරණහාරය යොදනලද්දේ යි

3. 1. 13

සොධනහාරවිභඞ්ගය

එහි සොධනහාරය කවරෙ යැ : " විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ " යනාදි නිද්දෙසගාථා යි. ආයුෂ්මත් අජිත පාරායනයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් මෙසේ පැන පුළුවුස්සි :

1. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පුළුවුස්සි) ලෝවැසි තෙමේ කුමකින් වැසුණේ ද ? කුමක් හෙතු කොට ප්‍රකාශයට නො පැමිණේ ද ? ඒ ලෝවැසිහට කුමක් අභිලෙපන (ඇලීම) යයි වදරනදු ද ? ඒ ලෝවැසියාට මහත් භයහෙතුව කුමක් දු ' යි.

2. (අජිත ' යි බුදුහු මෙසේ වදරති) ධර්මස්වභාව ප්‍රතිච්ඡාදනලක්ෂණ අවිද්‍යාව විසින් සත්ලොව වසනලද, විචිකිත්සා ප්‍රමාද හෙතුයෙන් ප්‍රකාශයට නො පැමිණෙයි, තෘෂ්ණාව අභිලෙපන යයි කියමි, ජාත්‍යාදි වට්ටදුක්ඛය ඒ ලෝවැසිහට මහත් භයහෙතුව වේ යයි.

' කෙනස්සු නිවුතො ලොකො ' යන ප්‍රශ්නයෙහි ' අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො ' යි බුදුහු (අජිත තෙරුන් ප්‍රශ්නවශයෙන් අසනලද) පදය (එහි අර්ථය විසඳන හෙයින්) ශොධනය කරනසේක, එහෙත් (දැනගන්නට රිසිවූ අර්ථය නිමාවට නොගිය හෙයින්) ආරම්භය ශොධනය නො කෙරෙති. ' කෙනස්සු නප්පකාසති ' යන ප්‍රශ්නයෙහි ' විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසති ' යි බුදුහු (තදර්ථවිසර්ජනයෙන්) පදය ශොධනය කෙරෙති, ඊප්සිතාර්ථය නො නිමියෙන් නො ද ආරම්භශොධනය කෙරෙති. ' කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි ' යන ප්‍රශ්නයෙහි ' ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි ' යි පදය ශොධනය කෙරෙති, නො ද ආරම්භශොධනය කෙරෙති. ' කිංසු තස්ස මහබ්භයං ' යන ප්‍රශ්නයෙහි ' දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං ' යි බුදුහු පදය ශොධනය කෙරෙති, (දැනගනුකැමැති අර්ථය ප්‍රබොධ කළ බැවින්) ආරම්භය ශුද්ධ වී, එයින් වදළහ, බුදුහු : " අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො " යනාදිය.

3. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පුළුවුස්සි :) තෘෂ්ණාදි ස්‍රොතස්හු සියලු රූපාදි ආයතන යන්හි ගලාබසිති, ඒ ස්‍රොතසුන්ගේ ආවරණය කිම ? ආරක්ෂාව කවරැ ' යි සේයි, ස්‍රොතසුන්ගේ සංවරය වදළ මැනැව, කවර දහමෙකින් තෘෂ්ණාදි ස්‍රොතස්හු වසනු ලැබෙත් දු ? යි.

4. “යානි සොතානි ලොකස්මිං (අජිතාති භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං.
සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ”ති.

‘සවන්ති සබ්බධි සොතා සොතානං කිං නිවාරණ’න්ති පඤ්හෙ ‘යානි සොතානි ලොකස්මිං සති තෙසං නිවාරණ’න්ති භගවා පදං සොධෙති නො ච ආරම්භං. ‘සොතානං සංවරං බ්‍රෑහි කෙන සොතා පිධීයරෙ’ති පඤ්හෙ ‘සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ’ති සුද්ධො ආරම්භො. තෙනාහ භගවා: “යානි සොතානි ලොකස්මි”න්ති.

5. “පඤ්ඤා චෙව සති ච (ඉච්චායස්මා අජිතො)
නාමරූපං ච මාරිස,
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රෑහි කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී”ති?

පඤ්හෙ:

6. “යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි[1] අජිත තං වදාමි තෙ,
යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති;
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී”ති.

සුද්ධො ආරම්භො. තෙනාහ භගවා: “යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡී”ති. යත්ථ එවං සුද්ධො ආරම්භො, සො පඤ්හො විස්සජ්ජිතො භවති. යත්ථ පන ආරම්භො අසුද්ධො න තාව සො පඤ්හො විස්සජ්ජිතො භවති. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො “විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ”ති.

නියුත්තො සොධනො හාරො.

3. 1. 14

අධිට්ඨානහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො අධිට්ඨානො හාරො: “එකත්තතාය ධම්මා යෙ පි ච වෙමත්තතාය නිද්දිට්ඨා”ති. යෙ තත්ථ නිද්දිට්ඨා තථා තෙ ධාරයිතබ්බා.

‘දුක්ඛ’න්ති එකත්තතා, තත්ථ කතමං දුක්ඛං: ජාති දුක්ඛා, ජරා දුක්ඛා, ව්‍යාධි දුක්ඛො, මරණං දුක්ඛං, අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො, පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො, යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං, සඞ්ඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා: රූපං දුක්ඛං, වෙදනා දුක්ඛා, සඤ්ඤා දුක්ඛා, සඞ්ඛාරා දුක්ඛා, විඤ්ඤාණං දුක්ඛං.’ අයං වෙමත්තතා.

1. පුච්ඡසි පඤ්හං - සීමු.

4. (අජිත ' යි බුදුහු වදරති :) ලොවැ තෘෂ්ණාදි යම් ස්‍රොතස් කෙනෙක් වෙත් ද, විදර්ශනාසම්ප්‍රයුක්ත ස්මෘතිය ඒ ස්‍රොතසුන්ගේ ආරක්ෂාව නුයි (ඒ ස්මෘතිය මැ) ස්‍රොතසුන්ගේ සංවරය යි කියමි, මාර්ගප්‍රඥයෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු (සර්වාකාරයෙන්) වසනුලැබෙත්. (සමුච්ඡෙද කරනු ලැබෙති සේයි.)

" සවන්ති සබබධි සොතා සොතානං කිං නිවාරණං " යන ප්‍රශ්නයෙහි ' යානි සොතානි ලොකස්මිං සති තෙසං නිවාරණං ' යි බුදුහු පදය ශොධනය කෙරෙති, නො ද ආරම්භය ශුද්ධ කෙරෙත්. ' සොතානං සංවරං බ්‍රෑහි කෙන සොතා පිථීයරෙ ' යන ප්‍රශ්නයෙහි ' සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙ ' යි (දනගන්නට රිසිවූ අර්ථය අවබොධ කරවනලද හෙයින්) ආරම්භය ශුද්ධ යි. එයින් වදළහ බුදුහු : " යානි සොතානි ලොකස්මිං " යනාදිය.

5. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පුළුවුස්සි) නිදුකාණන් වහන්ස, මාර්ගප්‍රඥව ද සමෘතිය ද තදවශෙෂ නාමරූපය ද යන තෙල සියල්ල කොතැන්හි ලා නිරුද්ධ වේ ද ? තෙල කරුණ මා විසින් පුළුවුස්නාලද සේක් වදළ මැනැවැ ' යි.

6. අජිතයැ තෙල (කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති ' යි) යම් ප්‍රශ්නයක් පුළුවුස්හි ද, එය තොපට කියමි, යම් තැනෙක ලා නාමයත් රූපයත් නිරවශෙෂ කොට නිරුද්ධ වේ ද, (පශ්චිම) විඥනයාගේ නිරොධය හා මැ (පෙරපසු නො ව) ඒ විඥනනිරොධයෙහි මැ තෙල නාමරූපය නිරුද්ධ වෙයි. (විඥනනිරොධය ඉක්මැ නොයෙයි.)

මේ ගාථාදේශනායෙන් ආරම්භය ශුද්ධ වී. එයින් වදළහ, බුදුහු : " යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි " යනාදිය. යම් ප්‍රශ්නවිසර්ජනයෙකැ දනගනු කැමැති අර්ථ සංඛ්‍යාත ආරම්භය ශුද්ධ වූයේ ද, ඒ ප්‍රශ්නය විසඳනලදුයේ වෙයි, වැළි යම් තැනෙක ආරම්භය අශුද්ධ වූයේ ද, තව ඒ ප්‍රශ්නය නො විසඳනලදුයේ වේ. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහා කාත්‍යායනස්ථවිරයන් වහන්සේ : " විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ " යනාදිය.

සොධනහාරය යොදනා ලද්දේ යි

3. 1. 14

අධිට්ඨානහාරවිභඞ්ගය

එහි අධිට්ඨානහාරය කවරෙ යැ : " එකත්තතාය ධම්මා යෙ'පි ච වෙමත්තතාය නිද්දිට්ඨා " ආදි නිද්දෙසගාථා යි. එහි යම් ධර්ම කෙනෙක් එකත්තතා වෙමත්තතා (සාමාන්‍ය විශෙෂභාව) වශයෙන් දක්වනලද්දහු ද, ඒ ධර්මයෝ එසෙයින් ධැරියයුත්තාහ. (එහි සාමාන්‍ය විශෙෂ කිමැයි විකල්පන නො කටයුත්තාහ.)

' දුක්ඛ ' යනු එකත්ව (සාමාන්‍ය) යැ, (ජාත්‍යාදි විශෙෂ අපෙක්ෂා නො කොට කී හෙයිනි.) එහි දුඃඛසත්‍යය කවරෙ යැ : ජාතිය දුක යැ ජරාව දුක යැ ව්‍යාධිය දුක යැ මරණය දුක යැ අප්‍රියයන් හා සම්ප්‍රයොගය දුක යැ ප්‍රියයන් කෙරෙන් විප්‍රයොගය දුක යැ රිසිවූ යමක් නො ලබා නම් එද දුක යැ සැකෙවින් පඤ්චොපාදනස්කන්ධයෝ දුක්ඛයහ. රූප දුක් යැ වෙදනා දුක් යැ සංඥ දුක් යැ සංස්කාර දුක් යැ විඥනය දුක් යි : මේ දුඃඛ සත්‍යයාගේ විශේෂ ප්‍රකාශ කළහෙයින් වෙමත්තතා යි.

‘දුක්ඛසමුදයො’ති එකත්තතා, ‘තත්ථ කතමො දුක්ඛසමුදයො: යා’යං තණ්හා පොනොභවිකා නන්දිරාගසහගතා තත්‍රතත්‍රාභිනන්දිනී, සෙය්‍යථීදං: කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා, අයං වෙමත්තතා.

‘දුක්ඛනිරොධො’ති එකත්තතා. ‘තත්ථ කතමො දුක්ඛනිරොධො: යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො.’ අයං වෙමත්තතා.

‘දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදා’ති එකත්තතා. ‘තත්ථ කතමා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා: අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං: සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධි.’ අයං වෙමත්තතා.

‘මග්ගො’’ති එකත්තතා. ‘තත්ථ කතමො මග්ගො: නිරයගාමී මග්ගො තිරච්ඡානයොනිගාමී මග්ගො පෙත්තිවිසයගාමී මග්ගො අසුරයොනිගාමියො[1] මග්ගො සග්ගගාමියො මග්ගො මනුස්සගාමී මග්ගො නිබ්බානගාමී මග්ගො’. අයං වෙමත්තතා.

‘නිරොධො’ති එකත්තතා. ‘තත්ථ කතමො නිරොධො: පටිසඞ්ඛා නිරොධො, අප්පටිසඞ්ඛානිරොධො, අනුනයනිරොධො, පටිඝනිරොධො, මානනිරොධො, මක්ඛනිරොධො, පලාසනිරොධො, ඉස්සානිරොධො, මච්ඡරියනිරොධො, සබ්බකිලෙසනිරොධො. අයං වෙමත්තතා.

‘රූප’න්ති එකත්තතා. ‘තත්ථ කතමං රූපං චාතුම්මහාභූතිකං[2] රූපං චතුන්නං ච මහාභූතානං උපාදාය රූපස්ස පඤ්ඤත්ති. තත්ථ කතමානි චත්තාරි මහාභූතානි: පඨවිධාතු[3] ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු.

ද්වීහි ආකාරෙහි ධාතුයො පරිගණ්හාති සඞ්ඛෙපෙන ච විත්ථාරෙන ච. කථං විත්ථාරෙන ධාතුයො පරිගණ්හාති: වීසතියා ආකාරෙහි පඨවිධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති. ද්වාදසහි ආකාරෙහි ආපොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති. චතූහි ආකාරෙහි තෙජොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති. ඡහි ආකාරෙහි වායොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති.

කතමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඨවිධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති: ‘අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තචො මංසං න්හාරු[4] අට්ඨි අට්ඨිමිඤ්ජා[5] වක්කං හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පප්ඵාසං අන්තං අන්තගුණං උදරියං කරීසං මත්ථකෙ මත්ථලුඞ්ගන්ති. ඉමෙහි වීසතියා ආකාරෙහි පඨවිධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති.

කතමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි ආපොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති: ‘අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පිත්තං සෙම්හං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදො අස්සු වසා ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකා ලසිකා මුත්තන්ති. ඉමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි ආපොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති.

---

1. අසුරයොනි - සීමු.
2. චාතුමහාභූතිකං - මජසං.
3. පඨවිධාතු - මජසං.
4. නහාරු - මජසං.
5. අට්ඨිමඤ්ජං - මජසං.

'දුක්ඛසමුදය' යනු එකත්තතා (සාමාන්‍ය) යැ, 'එහි දුක්ඛසමුදය කවරෙ යැ: පුනර්භවය ඇතිකරන නන්දිරාගය හා සහගත වූ ඒ ඒ භවයෙහි සිත් අලවන යම් තෘෂ්ණාවක් ඇද්ද, ඒ මෙසේ යැ: කාමතෘෂ්ණා යැ භවතෘෂ්ණා යැ විභවතෘෂ්ණා යි. මේ වෙමත්තතා (විශෙෂතා) යි.

'දුක්ඛනිරොධ' යනු එකත්තතා යැ. එහි දුක්ඛනිරොධ කවරෙ යැ: ඒ ත්‍රිවිධ තෘෂ්ණාවගේ මැ යම් නිරවශෙෂ කොට මාර්ගයෙන් නිරුද්ධ වීමෙක් ත්‍යාගයෙක් දුරලීමෙක් මිදීමෙක් අනාලයෙක් ඇද්ද එය යි. මේ වෙමත්තතා යි.

'දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපද' යනු ඒකත්තතා යැ. එහි දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපද කවර: මෙ මැ ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ග යැ, ඒ මෙසේ යැ: සම්‍යග්දෘෂ්ටි යැ සම්‍යක් සංකල්ප යැ සම්‍යග්වාචා යැ සම්‍යක්කර්මාන්ත යැ සම්‍යගාජීව යැ සම්‍යග්ව්‍යායාම යැ සම්‍යක්ස්මෘති යැ සම්‍යක්සමාධි යි. මේ වෙමත්තතා යි.

'මග්ග' යනු ඒකත්තතා යැ. 'එහි මාර්ග කවරෙ යැ: නිරයගාමී(නිරයට යන) මාර්ග යැ තිරශ්චීනයොනිගාමී මාර්ග යැ ප්‍රෙත්‍යවිෂයගාමී මාර්ග යැ අසුරයොනියට හිතවූ මාර්ග යැ ස්වර්ගගාමී මාර්ග යැ මනුෂ්‍යලොකගාමී මාර්ග යැ නිර්වාණගාමී මාර්ග යි. මේ (මාර්ගයාගේ) විශෙෂතා යි.

නිරොධ යනු ඒකත්තතා යැ. එහි නිරොධ කවරෙ යැ: අනිත්‍යාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට ප්‍රතිපක්ෂභාවනාවෙන් නිරොධ යැ සංඛතධර්මයන්ගේ සරසනිරොධ යැ හෙවත් ක්ෂණික නිරොධ යැ අනුනයනිරොධ යැ ප්‍රතිඝනිරොධ යැ මානනිරොධ යැ මක්ඛනිරොධ යැ පලාස (යුගග්‍රාහ) නිරොධ යැ ඊර්ෂ්‍යානිරොධ යැ මාත්සර්‍ය්‍යනිරොධ යැ සර්වක්ලෙශයන්ගේ නිරොධ යි. මේ නිරොධයාගේ වෙමත්තතා යි.

'රූප' යනු එකත්තතා යැ. එහි රූප කවරෙ යැ: සතර මහාභූතයන්ගෙන් හටගත් රූප යැ සතර මහාභූතයන් නිසා රූපයාගේ ප්‍රඥප්ති වෙයි. එහි සතර මහාභූතයෝ කවරහ: පෘථිවිධාතු යැ අබ්ධාතු යැ තෙජොධාතු යැ වායුධාතු යි.

සංක්ෂෙපයෙන් ද විස්තාරයෙන් දැයි දෙයාකාරයෙකින් ධාතූන් පරිග්‍රහණය කෙරෙයි: කිසෙයින් විස්තර විසින් ධාතූන් පරිග්‍රහණ කෙරෙයි යත්: විසිආකාරයෙකින් පෘථිවිධාතුව විස්තර විසින් පිරිගනී, දෙළොස්අයුරෙකින් අබ්ධාතුව විස්තර විසින් පිරිගනී, සියුඅයුරෙකින් තෙජොධාතුව විස්තර විසින් පිරිගනී, සයාකාරයෙකින් වායොධාතුව විස්තර විසින් පරිග්‍රහණ කෙරෙයි.

කවර විසිඅයුරින් පෘථිවිධාතුව විස්තර විසින් පිරිගනී යැ යත්: මේ කයෙහි කෙස් ඇත, ලොම් නිය දත් සම් මස් නහර ඇට ඇටමිදුලු වකුගඩු හදවත අක්මා දලබුව බඩදිව පපුමස අතුණු අතුණුබහන් නොපැසුණු අහර පැසුණු අහර හිස්කබලෙහි සිටි හිස්මුල් යන මොහු ඇති. මේ විසිආකාරයෙන් පෘථිවිධාතුව විස්තර විසින් පරිග්‍රහණ කෙරෙයි.

කවර දෙළොස්අයුරින් ආපොධාතුව විස්තර විසින් පිරිගනී යැ යත්: මේ කයෙහි පිත් සෙම් සැරව ලේ සෝදිය මේදස් කඳුළු වුරුණුතෙල් කෙළ සොටු සඳමිදුලු මූ ඇතැ' යි මේ දෙළොස් අයුරින් ආපොධාතුව පරිග්‍රහණ කෙරෙයි.

කතමෙහි චතූහි ආකාරෙහි තෙජොධාතුං විත්ථාරෙන පරිග්ගණ්හාති: 'යෙන ච සන්තප්පති යෙන ච ජීරියති[1] යෙන ච පරිඩය්හති යෙන ච අසිතපීතඛායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡතී'ති, ඉමෙහි චතූහි ආකාරෙහි තෙජොධාතුං විත්ථාරෙන පරිග්ගණ්හාති.

කතමෙහි ඡහි ආකාරෙහි වායොධාතුං විත්ථාරෙන පරිග්ගණ්හාති: 'උද්ධංගමා වාතා අධොගමා වාතා කුච්ඡිසයා වාතා කොට්ඨසයා වාතා අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිනො වාතා අස්සාසො පස්සාසො ඉති' ඉමෙහි ඡහි ආකාරෙහි වායොධාතුං විත්ථාරෙන පරිග්ගණ්හාති.

එවං ඉමෙහි ද්වාචත්තාරීසාය ආකාරෙහි විත්ථාරෙන ධාතුයො සභාවභාවතො[2] උපලක්ඛයන්තො තුලයන්තො පරියොගාහන්තො පරිවීමංසන්තො පච්චවෙක්ඛන්තො න කිඤ්චි ගය්හුපගං පස්සති කායං වා කායපදෙසං වා: යථා චන්දනිකං පච්චවෙක්ඛන්තො න කිඤ්චි ගය්හුපගං පස්සෙය්‍ය, යථා සඞ්කාරධානං[3] පච්චවෙක්ඛන්තො න කිඤ්චි ගය්හුපගං පස්සෙය්‍ය, යථා වච්චකුටිං පච්චවෙක්ඛන්තො න කිඤ්චි ගය්හුපගං පස්සෙය්‍ය, යථා සිවථිකං[4] පච්චවෙක්ඛන්තො න කිඤ්චි ගය්හුපගං පස්සෙය්‍ය, එවමෙවං ඉමෙහි ද්වාචත්තාරීසාය ආකාරෙහි එවං විත්ථාරෙන ධාතුයො සභාවභාවතො උපලක්ඛයන්තො තුලයන්තො පරියොගාහන්තො පරිවීමංසන්තො පච්චවෙක්ඛන්තො න කිඤ්චි ගය්හුපගං පස්සති කායං වා කායපදෙසං වා. තෙනාහ භගවා:

"යා චෙව ඛො පන අජ්ඣත්තිකා පඨවිධාතු යා ච බාහිරා පඨවිධාතු, පඨවිධාතුරෙවෙසා තං නෙතං මම නෙසො'හමස්මි න මෙසො අත්තාති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දිස්වා පඨවිධාතුයා නිබ්බින්දති පඨවිධාතුයා චිත්තං විරාජෙති. යා චෙව ඛො පන අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු යා ච බාහිරා ආපොධාතු -පෙ- යා චෙව ඛො පන අජ්ඣත්තිකා තෙජොධාතු යා ච බාහිරා තෙජොධාතු -පෙ- යා චෙව ඛො පන අජ්ඣත්තිකා වායොධාතු යා ච බාහිරා වායොධාතු, වායොධාතුරෙවෙසා තං නෙතං මම නෙසොහමස්මි න මෙසො අත්තා'ති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දිස්වා වායොධාතුයා නිබ්බින්දති වායොධාතුයා චිත්තං විරාජෙති. අයං වෙවචනතා.

'අවිජ්ජා'ති එකත්තතා. 'තත්ථ කතමා අවිජ්ජා: දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං අපරන්තෙ අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණං ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං. යං එවරූපං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අසම්බොධො අප්පටිවෙධො අසල්ලක්ඛණා

1. ජීරති - සීමු.
2. සභාවතො - සීමු, මජසං.
3. සඞ්කාරට්ඨානං - සීමු, මජසං.
4. සිවථිකං - මජසං

කවර සතර අයුරින් තේජෝධාතුව විස්තර විසින් පරිග්‍රහණ කෙරෙයි යත් : යම් තෙජෝධාතුවකින් තැවේ ද, යම් තෙජෝධාතුවකින් ජරාවට පැමිණේ ද, යම් තේජෝ ධාතුවකින් පරිදහයට පැමිණේ ද, යම් තෙජෝධාතුවකින් අසිත යැ පීත යැ ඛායිත යැ සායිත යැ යන මේ මනාකොට පරිණාමයට යේ ද, උක්තප්‍රකාර වූ මේ සතර ආකාරයෙන් තෙජෝධාතුව විස්තර විසින් පරිග්‍රහණ කෙරෙයි.

කවර ෂඩාකාරයෙන් වායොධාතුව විස්තර විසින් පිරිගනී යැ යත් : උද්ගාරාදිය ඇති කරන ඌර්ධවඞ්ගම වාත යැ මල මූ ආදිය බැහැරකරන අධොගම වාත යැ අතුණින් පිටත්හි වූ වාත යැ අතුණු ඇතුළත්හි වූ වාත යැ ධමනිජාලානුසාරයෙන් සියලු සිරුරැ අඟපසඟ අනුවපැතිරෙනුවූ සම්මිඤ්ජන පසාරණාදිය උපදවන වාත යැ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස යැ යන මේ ෂඩාකාරයෙන් වායොධාතුව විස්තර විසින් පරිග්‍රහණ කෙරෙයි.

මෙසේ මේ දෙසාලිස් ආකාරයෙන් විස්තර වශයෙන් ධාතූන් ස්වභාව ලක්ෂණ විසින් උපධාරණය කරනුයේ තුලනය කරනුයේ පර්‍ය්‍යවගාහන කරනුයේ භාත්පසින් විමසනුයේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරනුයේ කය හෝ කායප්‍රදෙශයක් හෝ ගතයුතු කිසිවක් නො දකී. යම්සේ ගම්දෙර ගවරවළක් විමසනුයේ ගතයුතු කිසිවක් නොදක්නේ ද, යම්සේ කසළගොඩක් විමසනුයේ ගතයුතු කිසිවක් නොදක්නේ ද, යම්සේ වැසිකිළියක් විමසනුයේ ගතයුතු කිසිවක් නො දක්නේ ද, යම්සේ අමුසොහොනක් විමසනුයේ ගතයුතු කිසිවක් නොදක්නේ ද, එපරිදි මැ මේ දෙසාලිස් ආකාරයෙන් මෙසේ විස්තර විසින් ධාතූන් ස්වභාවලක්ෂණ වශයෙන් උපධාරණය කරනුයේ තුලනය කරනුයේ විමසා බලනුයේ විමංසනය කරනුයේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරනුයේ කය හෝ කායප්‍රදෙශයක් හෝ ගතයුතු නොදකී. එයින් වදාළහ, බුදුහු :

'' යම් ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිධාතුවක් ඇද්ද යම් බාහිර පෘථිවිධාතුවකුත් ඇද්ද තෙල පෘථිවිධාතු මැ ය, ඒ පෘථිවිධාතුව ' තෙල මාගේ නොවෙයි, තෙලෙ මම් නො වෙමි, තෙලෙ මාගේ ආත්ම නො වේ යැ ' යි මෙසේ මෙය යථාභූත කොට සම්‍යක්ප්‍රඥයෙන් දක්කයුතු යැ, මෙසේ තෙල පෘථිවිධාතුව සම්‍යක්ප්‍රඥයෙන් දක පෘථිවිධාතුයෙහි උකටලී වෙයි, පෘථිවිධාතුයෙහි සිත නොඅලවයි. යම් ආධ්‍යාත්මික ආපොධාතුවක් ඇද්ද යම් බාහිර ආපොධාතුවකුත් ඇද්ද . . . යම් ආධ්‍යාත්මික තේජෝධාතුවක් ඇද්ද යම් බාහිර තේජෝධාතුවකුත් ඇද්ද . . . යම් ආධ්‍යාත්මික වායොධාතුවක් ඇද්ද යම් බාහිර වායො ධාතුවකුත් ඇද්ද තෙල වායොධාතු' මැ ය, එය' මාගේ නො වෙයි, තෙලෙ මම් නො වෙමි, තෙලෙ මාගේ ආත්ම නො වේ යැ ' යි මෙසේ මෙය යථාභූත කොට සම්‍යග්ඥනයෙන් දක්කයුතු යැ මෙසේ තෙල යථාභූතව සම්‍යග්ඥනයෙන් දක වායොධාතුයෙහි උකටලී වෙයි, වායොධාතුයෙහි සිත නො අලවයි.'' මේ ධාතූන්ගේ වෙමත්තතා (විශෙෂතා) යි.

අවිජ්ජා යනු එකත්තතා යැ. එහි අවිජ්ජා කවර යැ : දුඃඛසත්‍යයෙහි නොදනීම දුක්ඛසමුදයෙහි නොදනීම දුක්ඛනිරොධයෙහි නොදනීම දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදයෙහි නොදනීම පූර්වාන්තයෙහි නොදනීම අපරාන්තයෙහි නොදනීම පූර්වාන්තාපරාන්තයෙහි නොදනීම ඉදම්ප්‍රත්‍යයතාප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්නධර්මයන්හි නොදනීම යි. මෙබඳුවූ යම් නොදනීමෙක් අදර්ශනයෙක් අනභිසමයෙක් අනවබොධයෙක් අසම්බොධයෙක් අප්‍රති වෙධයෙක් (ධර්මස්වභාවය) නො සැලැකීමෙක් අනුපලක්ෂණයෙක් අප්‍රත්‍යුපලක්ෂණයෙක්

අනුපලක්ඛණා අපච්චුපලක්ඛණා අසම්පෙක්ඛණං අපච්චක්ඛකම්මං දුම්මෙජ්ඣං බාල්‍යං අසම්පජඤ්ඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජොඝො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වෙමත්තතා.

'විජ්ජා'ති එකත්තතා, 'තත්ථ කතමා විජ්ජා: දුක්ඛෙ ඤාණං දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං පුබ්බන්තෙ ඤාණං අපරන්තෙ ඤාණං පුබ්බන්තාපරන්තෙ ඤාණං ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු ඤාණං. යා එවරූපා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සල්ලක්ඛණා උපලක්ඛණා පච්චුපලක්ඛණා පණ්ඩිච්චං කොසල්ලං නෙපුඤ්ඤං වෙභව්‍යා චින්තා උපපරික්ඛා භූරි මෙධා පරිණායිකා විපස්සනා සම්පජඤ්ඤං පතොදො පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤාආලොකො පඤ්ඤාඔභාසො පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචය සම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං.' අයං වෙමත්තතා.

'සමාපත්ති'ති එකත්තතා. තත්ථ කතමා සමාපත්ති: සඤ්ඤාසමාපත්ති අසඤ්ඤාසමාපත්ති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසමාපත්ති විභූතසඤ්ඤාසමාපත්ති නිරොධසඤ්ඤාසමාපත්ති. අයං වෙමත්තතා.

'ඣායී'ති එකත්තතා. තත්ථ කතමො ඣායී: අත්ථි සෙඛො ඣායී, අත්ථි අසෙඛො ඣායී, අත්ථි නෙවසෙඛො නාසෙඛො ඣායී, ආජානීයො ඣායී, අස්සඛළුඞ්කො ඣායී, දිට්ඨුත්තරො ඣායී, තණ්හුත්තරො ඣායී, පඤ්ඤුත්තරො ඣායීති. අයං වෙමත්තතා.

'සමාධී'ති එකත්තතා. තත්ථ කතමො සමාධි: සරණො සමාධි, අරණො සමාධි, සවෙරො සමාධි, අවෙරො සමාධි, සබ්‍යාපජ්ඣො සමාධි, අබ්‍යාපජ්ඣො සමාධි, සප්පීතිකො සමාධි, නිප්පීතිකො සමාධි, සාමිසො සමාධි, නිරාමිසො සමාධි, සසඞ්ඛාරො සමාධි, අසඞ්ඛාරො සමාධි එකංසභාවිතො සමාධි, උභයංසභාවිතො සමාධි, උභතොභාවිතභාවනො සමාධි, සවිතක්කසවිචාරො සමාධි, අවිතක්කවිචාරමත්තො සමාධි, අවිතක්කඅවිචාරො සමාධි, හානභාගියො සමාධි, ඨිතිභාගියො සමාධි විසෙසභාගියො සමාධි, නිබ්බෙධභාගියො සමාධි, ලොකියො සමාධි, ලොකුත්තරො සමාධි, මිච්ඡාසමාධි, සම්මාසමාධි, අයං වෙමත්තතා.

සමව නොබැලීමෙක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකිරීමෙක් (චිත්තසන්තානයාගේ) අපවිත්‍රතායෙක් බාලබවෙක් අසම්ප්‍රජන්‍යයෙක් මොහයෙක් ප්‍රමොහයෙක් සම්මොහයෙක් අවිද්‍යායෙක් අවිද්‍යාඔඝයෙක් අවිද්‍යායොගයෙක් අවිද්‍යාඅනුශයයෙක් අවිද්‍යාපර්යුත්ථානයෙක් අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මොහඅකුශලමූලයෙක් ඇද්ද, එයයි. මේ අවිද්‍යාවගේ වෙමත්තතා යි.

'විජ්ජා' යනු ඒකත්තතා යැ. එහි විජ්ජා කවර යැ : දුඃඛසත්‍යයෙහි දැනීම දුක්ඛසමුදයෙහි දැනීම දුක්ඛනිරොධයෙහි දැනීම දුක්ඛනිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදයෙහි දැනීම පූර්වාන්තයෙහි දැනීම අපරාන්තයෙහි දැනීම පූර්වාන්තාපරාන්තයෙහි දැනීම ඉදම්ප්‍රත්‍යයතාප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්නධර්මයන්හි දැනීම යි. යම් මෙබඳුවූ ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් (අනිත්‍යාදිය) විමසීමෙක් වෙසෙසින් විමසීමෙක් (අනිත්‍යාදිධර්මයන්ගේ ලක්ෂණවශයෙන්) විමසීමෙක් සැලැකීමෙක් උපලක්ෂණයෙක් ප්‍රත්‍යුපලක්ෂණයෙක් පණ්ඩිතබවෙක් කෞශල්‍යයෙක් නිපුණබවෙක් (අනිත්‍යාදීන්ගේ) විභාවනයෙක් චින්තායෙක් උපපරීක්ෂාවෙක් භූරි (පෘථුල) ප්‍රඥාවෙක් ධාරණප්‍රඥාවෙක් පරිණායිකාවක් විදර්ශනාවක් සම්‍යග්ඥානයෙක් ප්‍රඥාප්‍රතොදයෙක් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රියයෙක් ප්‍රඥාබලයෙක් ප්‍රඥාශස්ත්‍රයෙක් ප්‍රඥාප්‍රාසාදයෙක් ප්‍රඥා ආලොකයෙක් ප්‍රඥා අවභාසයෙක් ප්‍රඥාප්‍රද්‍යොතයෙක් ප්‍රඥාරත්නයෙක් අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් ධර්මවිචයසම්බොධ්‍යඞ්ගයෙක් මාර්ගාඞ්ග වූ මාර්ගපර්‍යාපන්න වූ ධර්මයෙක් වේ ද එයයි. මේ විද්‍යාවගේ වෙමත්තතා යි.

'සමාපත්ති' යනු ඒකත්තතා යැ. එහි සමාපත්ති කවර යැ : (සංඥායෙන් යුත්) සංඥාසමාපත්ති යැ (සංඥාවිරාග භාවනාවශයෙන් පැවැති අසංඥභවොපප්‍රාප්තිය උපදවන) අසංඥාසමාපත්ති යැ නෛවසංඥානාසංඥාසමාපත්ති යැ (විඥ්ඥානඥ්චායතනසමාපත්ති සංඛ්‍යාත) විභූතසංඥාසමාපත්ති යැ නිරොධසංඥාසමාපත්ති යි. මේ වෙමත්තතා යි.

'ඣායී' යනු ඒකත්තතා යැ. එහි ඣායී (ධ්‍යාන කරනුයේ) කවරෙ යැ : ශෛක්ෂ වූ ධ්‍යාන කරන්නෙක් ඇත, අශෛක්ෂ වූ ධ්‍යානකරන්නෙක් ඇත, නේවසේඛනාසේඛ වූ (පුහුදුන්) ධ්‍යානකරන්නෙක් ඇත, ආජානෙය අශ්වයකු බඳු ව ධ්‍යාන කරන්නේ යැ අස්කුණ්ඩයකු බඳුව ධ්‍යාන කරන්නේ යැ දෘෂ්ටිගතිකව ධ්‍යානලාභී වූ ධ්‍යාන කරන්නේ යැ තෘෂ්ණාගතිකව ධ්‍යානකරනුයේ යැ ප්‍රඥාධිකව ලක්ෂණෞපනිධ්‍යානයෙන් ධ්‍යාන කරන්නේ යයි. මේ වෙමත්තතා යි.

'සමාධි' යනු ඒකත්තතා යැ. එහි සමාධි කවරෙ යැ : අකුශලචිත්තෛකාග්‍රතා සංඛ්‍යාත සරණසමාධි ය කුශලාව්‍යාකෘත වූ (ලොකොත්තර වූ හෝ) අරණසමාධි යැ ප්‍රතිසචිත්තයෙහි එකාග්‍රතා සංඛ්‍යාත සවෛරසමාධි යැ මෛත්‍රාචෙතොවිමුක්ති සංඛ්‍යාත අවෛර සමාධි යැ සප්‍රතිඝ වූ සව්‍යාපජ්ඣසමාධි යැ අප්‍රතිඝ වූ අව්‍යාපජ්ඣ සමාධි යැ සප්‍රීතික සමාධි යැ නිෂ්ප්‍රීතිකසමාධි යැ ලෞකික වූ සාමිසසමාධි යැ ලොකොත්තර වූ නිරාමිස සමාධි යැ දන්ධාභිඥ වූ සසංඛාරසමාධි යැ ක්ෂිප්‍රාභිඥ වූ අසංඛාරසමාධි යැ ශුෂ්කවිදර්ශකයාගේ ඒකංසභාවිත සමාධි යැ ශමථයානිකයාගේ උභයංසභාවිත සමාධි යැ (කායසක්ඛි පුද්ගලයාගේ ද උභතොභාගවිමුක්තයාගේ ද) උභතොභාවිතභාවන සමාධි යැ සවිතර්ක සවිචාර සමාධි යැ අවිතර්කවිචාරමාත්‍ර වූ සමාධි යැ අවිතර්කඅවිචාර සමාධි යැ (අප්‍රගුණ වූ ප්‍රථමධ්‍යානාදි) හානභාගිය සමාධි යැ (තදනුධම්මතා සතිය පිහිටීම වශයෙන්) ඨිතිභාගිය සමාධී යැ විශෙෂාධිගමය පිණිස පවත්නා විශේෂභාගිය සමාධි යැ නිර්වෙධභාගිය සමාධි යැ ලෞකික සමාධි යැ ලෝකෝත්තර සමාධි යැ මිථ්‍යාසමාධි යැ සම්‍යක්සමාධි යැ යන මේ සමාධි නම් වේ. මේ සමාධීහුගේ වෙමත්තතා යි.

10—ඔපි 04440 (79/08)

'පටිපදා'ති එකත්තතා. 'තත්ථ කතමා පටිපදා: ආගාළ්හා පටිපදා, නිජ්ඣාමා පටිපදා, මජ්ඣිමා පටිපදා, අක්ඛමා පටිපදා, ඛමා පටිපදා, සමා පටිපදා, දමා පටිපදා, දුක්ඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා, දුක්ඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා, සුඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා, සුඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා'ති. අයං වෙමත්තතා.

'කායො'ති එකත්තතා. තත්ථ කතමො කායො: නාමකායො රූපකායො ච. තත්ථ කතමො රූපකායො: කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තචො මංසං නහාරු අට්ඨී අට්ඨිමිඤ්ජා වක්කං හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පප්ඵාසං අන්තං අන්තගුණං උදරියං කරීසං පිත්තං සෙම්හං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදො අස්සු වසා ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකා ලසිකා මුත්තං මත්ථලුඞ්ගන්ති. අයං රූපකායො. නාමකායො නාම වෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා චිත්තං ඵස්සො මනසිකාරොති අයං නාමකායොති. අයං වෙමත්තතා.

එවං යො ධම්මො යස්ස ධම්මස්ස සමානභාවො, සො ධම්මො තස්ස ධම්මස්ස එකත්තතාය එකීභවති, යෙන යෙන වා පන විලක්ඛණො තෙන තෙන වෙමත්තතං ගච්ඡති, එවං සුත්තෙ වා වෙය්‍යාකරණෙ වා ගාථායං වා පුච්ඡිතෙන වීමංසිතබ්බං, කිං එකත්තතාය පුච්ඡති උදාහු වෙමත්තතායාති. යදි එකත්තතාය පුච්ඡිතං, එකත්තතාය විස්සජ්ජිතබ්බං. යදි වෙමත්තතාය පුච්ඡිතං, වෙමත්තතාය විස්සජ්ජිතබ්බං. යදි සත්තාධිට්ඨානෙන පුච්ඡිතං, සත්තාධිට්ඨානෙන විස්සජ්ජිතබ්බං. යදි ධම්මාධිට්ඨානෙන පුච්ඡිතං, ධම්මාධිට්ඨානෙන විස්සජ්ජිතබ්බං. යථා යථා වා පන පුච්ඡිතං, තථා තථා විස්සජ්ජිතබ්බං. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො "එකත්තතාය ධම්මා"ති.

නියුත්තො අධිට්ඨානො හාරො

3, 1, 15

පරික්ඛාරහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො පරික්ඛාරො හාරො: "යෙ ධම්මා යං ධම්මං ජනයන්ති"ති. සො ධම්මො යං ධම්මං ජනයති, තස්ස සො පරික්ඛාරො. කිංලක්ඛණො පරික්ඛාරො: ජනකලක්ඛණො පරික්ඛාරො. ද්වෙ ධම්මා ජනයන්ති: හෙතු ච පච්චයො ච. තත්ථ කිංලක්ඛණො හෙතු, කිංලක්ඛණො පච්චයො: අසාධාරණලක්ඛණො හෙතු, සාධාරණලක්ඛණො පච්චයො. යථා කිං භවෙ: යථා අංකුරස්ස නිබ්බත්තියා බීජං අසාධාරණං, පඨවී

'පටිපද' යනු ඒකත්තතා යැ. එහි පටිපද කවර යැ : කාමසුඛානුයොග සංඛ්‍යාත ආගාළ්හපටිපද යැ අත්තකිලමථානුයොග සංඛ්‍යාත නිජ්ඣාමපටිපද යැ මධ්‍යමප්‍රතිපද යැ ප්‍රධන්භූමියෙහි ශීතාදිය නො ඉවසන අක්ඛමපටිපද යැ ශීතාදිය ඉවසන ඛමපටිපද යැ උපන් කාමාදි විතර්කයන් සන්හිඳුවන සමපටිපද යැ මනස සවැනි කොට ඇති ඉන්ද්‍රියයන් දමනය කරන දමපටිපද යැ දන්ධාභිඤ්ඤ වූ දුක්ඛපටිපද යැ ඛිප්පාභිඤ්ඤ වූ දුක්ඛපටිපද යැ දන්ධාභිඤ්ඤ වූ සුඛපටිපද යැ ඛිප්පාභිඤ්ඤ වූ සුඛපටිපද යි. මේ පටිපදයෙහි වෙමත්තතා යි.

'කාය' යනු එකත්තතා යැ. එහි කාය කවරෙ යැ : නාමකාය ද රූපකාය ද වෙයි. එහි රූපකාය කවරෙ යැ : කෙස් ලොම් නිය දත් සම් මස් නහර ඇට ඇටමිදුලු වකුගඩු හදවත අක්මා දලබු බඩදිව පපුමස අතුණු අතුණුබහන් නොපැසුණු අහර පැසුණු අහර පිත් සෙම් සැරව ලේ සෝදිය මේදස් කඳුළු වුරුණුතෙල් කෙළ සොටු සඳමිදුලු මූ හිස්මුල් යන මේ යැ. මේ රූපකාය යි. නාමකාය නම් ; වෙදනා සඤ්ඤ චෙතනා චිත්ත ඵස්ස මනසිකාර යන මේ නාමකාය යි. මේ වෙමත්තතා යි.

මෙසේ ජාති ආදි යම් ධර්මයෙක් එයින් අන්‍ය වූ ජරා ආදි අන් ධර්මයකට දුක්ඛාදි භාවයෙන් සමානබව ඇද්ද, ඒ ජාත්‍යාදි ධර්මය ඒ ජරාදි ධර්මයට (දුක්ඛාදි) සමානස්වභාව යෙන් (සමානශබ්දභිධෙයත්වයෙන්) එකත්වයට පැමිණෙයි. (මේ එකත්ව ලක්ෂණ යැ.) යළි යම් යම් ස්වභාවයෙකින් (යම් ධර්මයෙක් යම් ධර්මයකට) විසදෘශ ලක්ෂණ ඇද්ද ඒ ඒ ස්වභාවයෙන් (ඒ ධර්මය ඒ ධර්මයට) වෙමත්තතාවට–විසදෘශබවට පැමිණෙයි. (මේ වෙමත්තතායෙහි ලක්ෂණ යැ.) මෙසේ සූත්‍රයෙහි හෝ වෙය්‍යාකරණයෙහි හෝ ගාථා යෙහි හෝ පුළුවුස්නාලද්දහු විසින් කිම එකත්තතායෙන් විචාරා ද නොහොත් වෙමත්තතා යෙන් විචාරා දැයි විමසියැයුතු ය. ඉදින් එකත්තතායෙන් පුළුවුස්නාලද නම් එකත්තතා යෙන් විසදියැයුතු ය. ඉදින් වෙමත්තතායෙන් පුළුවුස්නාලද නම්, වෙමත්තතායෙන් විසදියැයුතු ය. ඉදින් සත්ත්වප්‍රඥප්තිමුඛයෙන් පුළුවුස්නාලද නම්, සත්වප්‍රඥප්ති වශයෙන් විසදියැයුතු ය. ඉදින් ධර්මවශයෙන් පුළුවුස්නාලද නම්, ධර්මවශයෙන් විසදියැයුතු ය. යළි යම් යම් පරිද්දෙකින් පුළුවුස්නාලද නම් ඒ ඒ පරිද්දෙන් විසදියැ යුත්තේ යි. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ : " එකත්තතාය ධම්මා " යනාදිය.

අධිට්ඨානහාරය යොදනාලද්දේ යි.

3, 1, 15

පරික්ඛාරහාරවිභඞ්ගය

එහි පරික්ඛාරහාරය කවරෙ යැ : " යෙ ධම්මා යං ධම්මං ජනයන්ති " යනාදි නිද්දෙසගාථා යැ. යම් හෙතු ප්‍රත්‍යය ධර්මයෙක් යම් ඵලධර්මයක්හු උපදවා ද, ඒ ඵල ධර්මයට ඒ හෙතුප්‍රත්‍යයධර්මය පරිෂ්කාර යි. පරික්ඛාරය කුමක් ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ යත් : පරික්ඛාරය ජනක ලක්ෂණ යැ. ධර්මයෝ දෙදෙනෙක් (ඵලය) උපදවති, හෙතු ද ප්‍රත්‍යය ද යන දෙක යි. ඒ දෙදෙනා අතුරෙහි හේතුව කුමක් ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ ද, ප්‍රත්‍යය කුමක් ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ ද යත් : හේතුව අසාධාරණ ලක්ෂණ යැ, ප්‍රත්‍යය සාධාරණලක්ෂණ යි. ඒ කුමක් මෙන් වේ ද යත් : ඒ මෙසේ යැ, අඞ්කුරයාගේ නිෂ්පත්තියට (හටගැනීමට) බීජය අසාධාරණ කාරණ යැ, පඨවිය ද ආපය ද

ආපො ච සාධාරණා. අඞ්කුරස්ස හි පඨවී ආපො ච පච්චයො, සභාවො හෙතු, යථා වා පන ඝටෙ දුද්ධං පක්ඛිත්තං දධි භවති, න චත්ථි එකකාලසමවධානං දුද්ධස්ස ච දධිස්ස ච, එවමෙව නත්ථි එකකාලසමවධානං හෙතුස්ස ච පච්චයස්ස ච.

අයං හි සංසාරෙ සහෙතුසප්පච්චයො නිබ්බත්තො. වුත්තං හි: "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං". එවං සබ්බො පටිච්චසමුප්පාදො. ඉති අවිජ්ජා අවිජ්ජාහෙතු, අයොනිසො මනසිකාරො පච්චයො. පුරිමිකා අවිජ්ජා පච්ඡිමිකාය අවිජ්ජාය හෙතු. තත්ථ පුරිමිකා අවිජ්ජා අවිජ්ජානුසයො, පච්ඡිමිකා අවිජ්ජා අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං. පුරිමිකො අවිජ්ජානුසයො පච්ඡිමිකස්ස අවිජ්ජාපරියුට්ඨානස්ස හෙතුභූතො පරිබ්‍රූහනාය බීජඞ්කුරො විය සමනන්තරහෙතුතාය. යං පන යත්ථ ඵලං නිබ්බත්තති, ඉදං තස්ස පරම්පරහෙතුතාය හෙතුභූතං. දුවිධො හි හෙතු: සමනන්තරහෙතු පරම්පරහෙතු ච. එවං අවිජ්ජායපි දුවිධො හෙතු: සමනන්තරහෙතු පරම්පරහෙතු ච.

යථා වා පන ථාලකඤ්ච වට්ටි ච තෙලඤ්ච පදීපස්ස[1] පච්චයභූතං, න සභාවහෙතු, න හි සක්කා ථාලකං ච වට්ටිං ච තෙලඤ්ච අනග්ගිකං දීපෙතුං, පදීපස්ස පච්චයභූතං. පදීපො විය සභාවො හෙතු හොති. ඉති සභාවො හෙතු, පරභාවො පච්චයො, අජ්ඣත්තිකො හෙතු, බාහිරො පච්චයො. ජනකො හෙතු, පරිග්ගාහකො පච්චයො, අසාධාරණො හෙතු, සාධාරණො පච්චයො.

අවුපච්ඡෙදත්ථො සන්තතිඅත්ථො, නිබ්බත්තිඅත්ථො ඵලත්ථො, පටිසන්ධිඅත්ථො පුනබ්භවත්ථො, සම්පලිබොධත්ථො පරියුට්ඨානත්ථො, අසමුග්ඝාතත්ථො අනුසයත්ථො, අසම්පටිවෙධත්ථො අවිජ්ජත්ථො, අපරිඤ්ඤාතත්ථො[2] විඤ්ඤාණස්ස බීජත්ථො. යත්ථ අවුපච්ඡෙදො තත්ථ සන්තති, යත්ථ සන්තති තත්ථ නිබ්බත්ති, යත්ථ නිබ්බත්ති තත්ථ ඵලං, යත්ථ ඵලං තත්ථ පටිසන්ධි, යත්ථ පටිසන්ධි තත්ථ පුනබ්භවො, යත්ථ පුනබ්භවො තත්ථ පලිබොධො, යත්ථ පලිබොධො තත්ථ පරියුට්ඨානං, යත්ථ

1. දීපස්ස - සීමු.
2. පරිඤ්ඤාතත්ථො - සීමු.

සාධාරණ කාරණ වෙත්. එසේ මැය අඞ්කුරයට පඨවිය ද ආපය ද ප්‍රත්‍යය යැ, (සමාන ඵල නිපදවන හෙයින්) සමානභාව වූ බීජය හෙතු යි. තවද යම්සේ කළයෙහි කිරි බහාලන ලදුයේ දිහි වෙයි, දුග්ධ (කිරි) යාගේ ද දධියගේ ද සමකල්ව එක්වීමෙක් නො ද ඇති. (කාලාන්තරයෙහි කිරි දිහිබවට පැමිණෙයි, ප්‍රත්‍යයාන්තරසමායොගය එයිනි.) එපරිදි මැ හෙතුහුගේත් ප්‍රත්‍යයාගේත් සමකල්ව එක්ව සිටීමෙක් නැති. (හෙතු ඵලයන්ගේ මෙන් ම එකකාලසමවධානයෙක් හෙතු ප්‍රත්‍යයන්ගේ ද නැත. ප්‍රත්‍යය ඵලය හා එකාන්ත යෙන් භින්නකාල නො වේ. මෙසේ හෙතුප්‍රත්‍යයන්ගේ ද විශෙෂය වේ.)

මේ සංසාරය වනාහි සහෙතුසප්‍රත්‍යය වැ උපන්නේ යැ, වදරනලද මැ ය : '' අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි.'' මෙසේ සියලු පටිච්චසමුප්පාදය වේ. මෙපරිද්දෙන් අවිද්‍යාව අවිද්‍යාවට හෙතු යි, අයොනිසොමනසිකාරය ප්‍රත්‍යය වේ. පූර්වයෙහි වූ අවිද්‍යාව පශ්චිම වූ අවිද්‍යාවට හෙතු වෙයි. එහි පූර්ව වූ අවිද්‍යාව (අප්‍රහීණව පුනපුනා උපදනා හෙයින්) අවිද්‍යානුශය ය, පසුව උපන් අවිද්‍යාව (කුශලචිත්තය පැහැරගන්නා හෙයින්) අවිද්‍යාපර්යුත්ථාන යි. පූර්ව වූ අවිද්‍යානුශය පශ්චිම වූ අවිජ්ජාපරියුට්ඨානයාගේ වැඩීමට හෙතුවූයේ බීජයට අඞ්කුරය මෙන් සමනන්තරහෙතුභාවයෙනි. (බීජය අඞ්කුරයට සමනන්තර හෙතුයෙන් හෙතු වෙයි, අඞ්කුරයෙන් හටගත් ඵලයාගේ බීජයට ද පළමු බීජය පරම්පරහෙතුයෙන් හෙතු වෙයි. මෙසේ අවිද්‍යාවගේ හෙතුභාවය ද දතයුතු යැ) යළි යම් තැනකැ යම් ඵලයක් උපදී ද, මේ බීජය ඒ ඵලයට පරම්පරහෙතුභාවයෙන් හෙතු වූයේ යි. ඒ එසේ මැ යැ. හෙතුව ද්විවිධ වෙයි : සමනන්තරහෙතු ද පරම්පරහෙතු ද කියා යි. මෙපරිද්දෙන් අවිද්‍යාවගේ ද හෙතුව දෙවැදෑරුම් වෙයි : සමනන්තරහෙතු ද පරම්පරහෙතු ද කියා යි.

තවද යම්සේ ප්‍රදීපයට ප්‍රත්‍යය වූ පහන්කබල ද වැටිය ද තෙල් ද සමාන කාරණ වූ හෙතු නො වේ ද, යම්හෙයෙකින් පහනට ප්‍රත්‍යය වූ පහන්කබල ද වැටිය ද තෙල් ද ගිනි නැතිව දල්වන්නට නො හැකි වේ ද එහෙයිනි. ප්‍රදීපය මෙන් සමානභාව හේතුව වෙයි. මෙසේ (පහන දැල්වීමට ගින්න මෙන්) සමානභාවය හෙතු යැ. (පහන්කබල වැටිය තෙල් මෙන් අසමාන වූ) අන්‍යභාවය ප්‍රත්‍යය යැ, නියතඅධ්‍යාත්මයෙහි වූයේ හෙතු යැ, බාහිර වූයේ ප්‍රත්‍යය යැ, ජනක වූයේ හෙතු යැ, පරිග්‍රාහක (උපස්තම්භක) වූයේ ප්‍රත්‍යය යැ අසාධාරණ (ආවේණික) වූයේ හෙතු යැ, සාධාරණ (අන්‍ය ප්‍රත්‍යයොත්පන්නයනට ද සමාන) වූයේ ප්‍රත්‍යය යි.

අනුපච්ඡින්න වූ (නොසිඳුණු) හේතුප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාත කාරණයාගේ හා ඵලයාගේ අවුපච්ඡෙදර්ථය කාරණඵලසම්බන්ධ හෙයින් සන්තති අර්ථ යැ, (කාරණඵලභාවයෙන් සම්බන්ධ බව සන්තති නම, කාරණඵලයන්ගේ නො සිඳී පැවැත්ම අවුපච්ඡෙද නම, යම් ඵලයෙක් අන්‍යත්ඵලයකට කාරණ නොවී නිරුද්ධ වේ නම් එය උපච්ඡින්න නම් වෙයි රහත්හුගේ චුතිචිත්තය මෙනි. යම් ඵලයෙක් තමහට අනුරූප වූ ඵලයකට හේතු වී නිරුද්ධ වේ නම්, එය අනුපච්ඡින්න වූයේ මැ වෙයි, හේතුඵල සම්බන්ධය විද්‍යමාන හෙයිනි.) කාරණයෙන් උපන් ඵලයාගේ නිර්වෘතිඅර්ථය ඵලාර්ථ යැ, අනන්තරභව පටිසන්ධාන වශයෙන් පවත්නා ප්‍රතිසන්ධිඅර්ථය පුනර්භවාර්ථ යැ, සම්‍යක්ප්‍රතිපදව බාධාකරන සම්පළිබොධාර්ථය පරියුත්ථානාර්ථ යැ, ආර්‍යමාර්ගයෙන් කෙලෙසුන් මුලුසුන් නොකළ අර්ථය අනුශයාර්ථ යැ, චතුස්සත්‍යයාගේ අසම්ප්‍රතිවෙධාර්ථය අවිද්‍යාර්ථ යැ, අපරිඥතාර්ථය ප්‍රතිසන්ධි විඥනයාගේ නාමරූපාඞ්කුරයට කාරණහෙයින් බීජාර්ථ යි. යම් රූපාරූපප්‍රවෘත්ති යෙක්හි හේතුඵලයන්ගේ අනුපච්ඡෙදය වේ ද එහි සන්තතිව්‍යවහාරය වෙයි, යම් තැනෙක සන්තතිය ඇද්ද එහි නිර්වෘතිය වෙයි, යම් තැනෙක නිර්වෘතිය ඇද්ද එහි ඵලය වෙයි, යම් තැනෙක ඵලය ඇද්ද එහි ප්‍රතිසන්ධිය වෙයි, යම් තැනෙක ප්‍රතිසන්ධිය වේ ද එහි පුනර්භවය වෙයි, යම් තැනෙක පුනර්භවය ඇද්ද එහි පළිබොධය (කුසල්සිතට බාධාකිරීම) වෙයි, යම් තැනෙක පළිබොධය වේ ද, එහි

පරියුට්ඨානං තත්ථ අසමුග්ඝාතො, යත්ථ අසමුග්ඝාතො තත්ථ අනුසයො, යත්ථ අනුසයො තත්ථ අසම්පටිවෙධො, යත්ථ අසම්පටිවෙධො තත්ථ අවිජ්ජා, යත්ථ අවිජ්ජා තත්ථ සාසවං විඤ්ඤාණං අපරිඤ්ඤාතං, යත්ථ සාසවං විඤ්ඤාණං අපරිඤ්ඤාතං තත්ථ බීජත්ථො.

සීලක්ඛන්ධො සමාධික්ඛන්ධස්ස පච්චයො, සමාධික්ඛන්ධො පඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස පච්චයො, පඤ්ඤාක්ඛන්ධො විමුත්තික්ඛන්ධස්ස පච්චයො, විමුත්තික්ඛන්ධො විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධස්ස පච්චයො. තිත්ථඤ්ඤුතා පීතඤ්ඤුතාය[1] පච්චයො, පීතඤ්ඤුතා පත්තඤ්ඤුතාය පච්චයො, පත්තඤ්ඤුතා[1] අත්තඤ්ඤුතාය පච්චයො.

යථා වා පන චක්ඛුං ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තත්ථ චක්ඛු ආධිපතෙය්‍යපච්චයතාය පච්චයො, රූපා ආරම්මණපච්චයතාය පච්චයො, ආලොකො සන්නිස්සයතාය පච්චයො, මනසිකාරො සභාවො හෙතු. සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. නාමරූපං සළායතනස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. සළායතනං ඵස්සස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. ඵස්සො වෙදනාය පච්චයො, සභාවො හෙතු. වෙදනා තණ්හාය පච්චයො, සභාවො හෙතු. තණ්හා උපාදානස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. උපාදානං භවස්ස පච්චයො, සභවො හෙතු. භවො ජාතියා පච්චයො සභාවො හෙතු. ජාති ජරාමරණස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. ජරාමරණං සොකස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. සොකො පරිදෙවස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. පරිදෙවො දුක්ඛස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. දුක්ඛං දොමනස්සස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. දොමනස්සං උපායාසස්ස පච්චයො, සභාවො හෙතු. එවං යො කොචි උපනිස්සයො, සබ්බො සො පරික්ඛාරො. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චායනො: "යෙ ධම්මා යං ධම්මං ජනයන්ති"ති.

නියුත්තො පරික්ඛාරො හාරො

3, 1, 16

සමාරොපණහාරවිභඞ්ගො

තත්ථ කතමො සමාරොපණො හාරො: "යෙ ධම්මා යංමූලා යෙ චෙකත්ථා පකාසිතා මුනිනා"ති. එකස්මිං පදට්ඨානෙ යත්තකානි

1. මත්තඤ්ඤුතා සීමු.

ක්ලේශයන්ගේ පර්යුත්ථානය වෙයි, යම් තැනෙක පර්යුත්ථානය ඇද්ද එහි ක්ලේශයන්ගේ අසමුද්ඝාතය වෙයි, යම් තැනෙක අසමුද්ඝාතය වේ ද එහි අනුශය වෙයි, යම් තැනෙක අනුශය ඇද්ද එහි සත්‍යයන්ගේ අසම්ප්‍රතිවෙධය වෙයි, යම් තැනෙක අසම්ප්‍රතිවෙධය ඇද්ද එහි අවිද්‍යාව වෙයි, යම් තැනෙක අවිද්‍යාව වේ ද එහි අපරිඥාත වූ සාශ්‍රව විඥානය වෙයි, යම් තැනෙක අපරිඥාත වූ ආශ්‍රවසහිත විඥානය වේ ද එහි ප්‍රතිසන්ධිවිඥානයාගේ විජාර්ථය වේ.

ශීලස්කන්ධය සමාධිස්කන්ධයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සමාධිස්කන්ධය ප්‍රඥාස්කන්ධයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, ප්‍රඥාස්කන්ධය ඵලසමාධි සංඛ්‍යාත විමුක්තිස්කන්ධයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, විමුක්තිස්කන්ධය ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාඥාන සංඛ්‍යාත විමුක්තිඥානදර්ශනස්කන්ධයට ප්‍රත්‍යය වේ. තීර්ථ සංඛ්‍යාත බහුශ්‍රුතයන් ඇසිරිකරනබව ධර්මොපසංහිත ප්‍රීතියට ප්‍රත්‍යය වෙයි, පීතඤ්ඤුතාව පත්තඤ්ඤුතා සංඛ්‍යාත භාවනායෙන් විශේෂප්‍රාප්තිය දැනීමට ප්‍රත්‍යය වෙයි, පත්තඤ්ඤුතාව අත්තඤ්ඤුතා සංඛ්‍යාත පඤ්ච පධානියඞ්ගයෙන් සමන්විත වූ ආත්ම ස්වභාව දැනීමට ප්‍රත්‍යය වේ.

තවද යම්පරිදි චක්ෂුරින්ද්‍රියය ද රූපාලම්බනයන් ද නිසා චක්ෂුර්විඥානය උපදී ද, එහි චක්ෂුරින්ද්‍රිය අධිපතිභාව (ඉන්ද්‍රිය) ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් (චක්ෂුර්විඥානයට) ප්‍රත්‍යය වෙයි, රූපාලම්බනයෝ ආරම්මණප්‍රත්‍යයභාවයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි, ආලෝකය උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයභාවයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි, මනසිකාර සංඛ්‍යාත ක්‍රියාමනොධාතුව (චක්ෂුර්විඥානය හා සමානබැවින්) සභාව හේතු යි. කුශලාදි අභිසංස්කාරයෝ ප්‍රතිසන්ධිවිඥානයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, (නාමස්කන්ධභාවයෙන් සමාන හෙයින්) සභාව හේතු යි. ප්‍රතිසන්ධිවිඥානය නාමරූපයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සමානභාවය හේතු යැ. නාමරූපය සළායතනයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ, සළායතනය ඵස්සයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. ඵස්සය වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. වේදනාව තණ්හාවට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හෙතු යැ. තණ්හාව උපාදානයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. උපාදානය භවයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. භවය ජාතියට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. ජාතිය ජරාමරණයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. ජරාමරණය සෝකයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. සෝකය පරිදේවයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. පරිදේවය දුක්ඛයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. දුක්ඛය දෙමනස්සයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යැ. දෙමනස්සය උපායාසයට ප්‍රත්‍යය වෙයි, සභාව හේතු යි. මෙසේ යම් කිසි උපනිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෙක් ඇද්ද එ හැම (ස්වකීය ඵලය පරිෂ්කරණ – අභිසංස්කරණ කරන හෙයින්) ' පරික්ඛාර ' නම් වේ. එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ : '' යෙ ධම්මා යං ධම්මං ජනයන්ති '' යනාදිය.

පරික්ඛාරහාරය යොදනලද්දේ යි.

3, 1, 16

සමාරොපණහාරවිභඞ්ගය

ඒ සොළොස් හාරයන් කෙරෙහි සමාරොපනහාරය කවරෙ යැ : '' යෙ ධම්මා යම්මූලා යෙ චෙකත්ථා පකාසිතා මුනිනා '' යනාදි නිද්දෙසගාථා යැ. පදට්ඨාන වූ (කාරණභූත) එකධර්මයක් සූත්‍රයෙන් ගත්කල්හි යම් පමණ අන්‍යධර්මයන්ගේ

පදට්ඨානානි ඔතරන්ති, සබ්බානි තානි සමාරොපයිතබ්බානි. යථා ආවට්ටෙ හාරෙ බහුකානි පදට්ඨානානි ඔතරන්ති. තත්ථ සමාරොපණා චතුබ්බිධා: පදට්ඨානං වෙවචනං භාවනා පහානමිති.

තත්ථ කතමා පදට්ඨානෙන සමාරොපණා:

1. "සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සචිත්තපරියොදපනං එතං බුද්ධාන සාසන"න්ති.

තස්ස කිං පදට්ඨානං: තීණි සුචරිතානි කායසුචරිතං වචීසුචරිතං මනොසුචරිතං. ඉදං පදට්ඨානං. තත්ථ යං කායිකං වාචසිකං ච සුචරිතං, අයං සීලක්ඛන්ධො. මනොසුචරිතෙ යා අනභිජ්ඣා අබ්‍යාපාදො ච, අයං සමාධික්ඛන්ධො. යා සම්මාදිට්ඨි, අයං පඤ්ඤාක්ඛන්ධො ඉදං පදට්ඨානං. තත්ථ සීලක්ඛන්ධො සමාධික්ඛන්ධො ච සමථො, පඤ්ඤාක්ඛන්ධො විපස්සනා. ඉදං පදට්ඨානං. තත්ථ සමථස්ස ඵලං රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති. විපස්සනාය ඵලං අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති. ඉදං පදට්ඨානං.

වනං වනථස්ස පදට්ඨානං. කිඤ්ච වනං, කො ච වනථො: වනං නාම පඤ්ච කාමගුණා, තණ්හා වනථො. ඉදං පදට්ඨානං. වනං නාම නිමිත්තග්ගාහො ඉත්ථීති වා පුරිසොති වා, වනථො නාම තෙසං තෙසං අඞ්ගපච්චඞ්ගානං අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහො: අහො චක්ඛු අහො සොතං අහො ඝානං අහො ජිව්හා අහො කායො ඉති, ඉදං පදට්ඨානං. වනං නාම ච අජ්ඣත්තිකබාහිරානි ආයතනානි අපරිඤ්ඤාතානි. යං තදුභයං පටිච්ච උප්පජ්ජති සංයොජනං, අයං වනථො. ඉදං පදට්ඨානං. වනං නාම අනුසයො, වනථො නාම පරියුට්ඨානං. ඉදං පදට්ඨානං. තෙනාහ භගවා: "ඡෙත්වා වනං ච වනථං චා"ති. අයං පදට්ඨානෙන සමාරොපනා.

තත්ථ කතමා වෙවචනෙන සමාරොපණා: රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති සෙඛඵලං, අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති අසෙඛඵලං ඉදං වෙවචනං. රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති අනාගාමිඵලං, අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති අග්ගඵලං අරහත්තං. ඉදං වෙවචනං. රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති කාමධාතුසමතික්කමනං, අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති තෙධාතුසමතික්කමනං, ඉදං වෙවචනං. පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා පඤ්ඤාක්ඛන්ධො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො ඤාණං සම්මාදිට්ඨි තීරණා සන්තීරණා හිරි විපස්සනා ධම්මෙ ඤාණං. සබ්බං ඉදං වෙවචනං. අයං වෙවචනෙන සමාරොපණා.

පදට්ඨානයෝ ඒ ධර්මයෙහි බැසගෙන සිටිත් ද, ඒ සියලු ධර්මයෝ (නිර්ධාරණවශයෙන්) එළවා දේශනායෙහි ආරොපණ කළයුත්තාහුය. (දෙශනාරූඪධර්මයන් මෙන් සලකා කියැයුත්තාහුය.) යම්සේ ආවර්තහාරයෙහි බොහෝ පදට්ඨානධර්මයෝ බැසගනිත් ද එමෙනි. එහි සමාරොපනය චතුර්විධ යැ : පදට්ඨාන යැ වෙවචන යැ භාවනා යැ පහාන යැ' යි. (මෙහි පදට්ඨාන වෙවචනයෝ කුමක් හෙයින් ගන්නා ලද්දහු ද පදට්ඨාන වෙවචනහාර දෙකෙහි එය විභාග කරනලද නො වේ ද යත් : මෙහි භාවනා ප්‍රහාණ දෙදෙනාගේ අධිට්ඨාන විෂය දක්වීම පිණිස ද ඔවුන්ගේ අධිවචනවිභාග දක්වීම පිණිස ද ගන්නාලදැයි දතයුතු.)

එහි පදට්ඨාන වශයෙන් සමාරොපණා කවරැ යත් :

1. ' කායදුශ්චරිතාදි සියලු අකුශලය නො කිරීම යැ චාතුර්භූමක කුශලයාගේ ප්‍රතිලාභය යැ රහත්මගින් ස්වකීය චිත්තයාගේ ව්‍යවදාන (පිරිසුදුකිරීම) යැ යන තෙල බුදුවරයන්ගේ ශාසන යැ — අවවාද යැ' යි.

ඒ බුද්ධශාසනයට කුමක් පදට්ඨාන වෙයි යත් : කායසුචරිත යැ වචීසුචරිත යැ මනොසුචරිත යැ යන තුන් සුචරිතයෝ යැ, මේ පදට්ඨාන යි. එහි කායික වූ ද වාචසික වූ ද යම් සුචරිතයෙක් ඇද්ද මේ ශීලස්කන්ධ යැ. මනොසුචරිතයෙහි අනභිධ්‍යාව ද අව්‍යාපාදය ද යන මේ සමාධිස්කන්ධ යැ. යම් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් ඇද්ද මේ ප්‍රඥාස්කන්ධ යැ. මේ ශාසනයට පදට්ඨාන යි. එහි ශීලස්කන්ධය ද සමාධිස්කන්ධය ද සමථ යැ, ප්‍රඥාස්කන්ධය විදර්ශනා යැ, මේ (සමථවිපස්සනාවනට) පදට්ඨාන යි. එහි ශමථයාගේ ඵලය රාගවිරාග චෙතොවිමුත්ති යැ, විදර්ශනාඵලය අවිජ්ජාවිරාග පඤ්ඤාවිමුත්ති යැ, මේ (විමුත්ති) පදට්ඨාන යි.

කාමගුණ සංඛ්‍යාත වනය කාමතණ්හා සංඛ්‍යාත වනථයට පදට්ඨාන යැ, වනය කිමැ වනථය කවරෙ යැ යත් : ' වන ' නම් පඤ්ච කාමගුණයෝ යැ, තෘෂ්ණාව ' වනථ ' යැ, මේ පදට්ඨාන යි. ' වන ' නම් ස්ත්‍රී යැ හෝ පුරුෂ යැ හෝ යි නිමිත්වශයෙන් ගැනීම යැ. ' වනථ ' නම් ඒ ඒ අඞ්ගප්‍රත්‍යඞ්ගයන්ගේ අනුව්‍යඤ්ජනවශයෙන් ගැනීම යැ : ඇස මැනවැ කන මැනවැ නැහැය මැනව දිව මැනවැ කය මැනවැ' යි. මේ පදට්ඨාන යි. යළි ' වන ' නම් අභිසමය විසින් අපරිඥාත වූ ආධ්‍යාත්මික බාහිරෂඩායතනයෝ යැ, ඒ උභය ආයතනය නිසා යම් සංයොජනයෙක් උපදී ද මේ ' වනථ ' නම, මේ (සංයොජනයනට) පදට්ඨාන යි. එයින් වදළහ, බුදුහු : '' ඡෙත්වා වනං ච වනථං ච '' යි. මේ පදට්ඨාන යෙන් සමාරොපණා යි.

එහි වෙවචනයෙන් සමාරොපණා කවරැ යත් : රාගවිරාග චෙතොවිමුත්ති යැ සෙඛඵල යැ (යනු අනාගාමිඵලයට ද) අවිජ්ජාවිරාග පඤ්ඤාවිමුත්ති යැ අසෙඛඵල යැ (යනු රහත්ඵලයට ද) මේ වෙවචන යි. රාගවිරාග චෙතොවිමුත්ති යැ අනාගාමිඵල යැ (යනු ද) අවිජ්ජාවිරාග පඤ්ඤාවිමුත්ති යැ අග්ගඵල යැ අරහත්ත යැ (යනු ද පිළිවෙළින් අනාගාමිඵල රහත්ඵලයනට) මේ වෙවචන යි. රාගවිරාග චෙතොවිමුත්ති යැ කාම ධාතු සමතික්කමන යැ (යනු ද) අවිජ්ජාවිරාග පඤ්ඤාවිමුක්ති යැ තෙධාතුකසමතික්ක මන යැ (යනු ද තතිය චතුත්ථ ඵලයනට) මේ වෙවචන යි. පඤ්ඤින්ද්‍රිය යැ පඤ්ඤා බල යැ අධිපඤ්ඤාසික්ඛා යැ පඤ්ඤාක්ඛන්ධ යැ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ග යැ උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ග යැ ඤාණ යැ සම්මාදිට්ඨි යැ තීරණ යැ සන්තීරණ යැ හිරිය විපස්සනා යැ ධම්මෙඤාණ යැ යන මේ සියල්ල පඤ්ඤාවෙවචන යි. මේ වෙවචනයෙන් සමාරොපණා යි.

තත්ථ කතමා භාවනාය සමාරොපණා? යථාහ භගවා “තස්මාතිහ ත්වං භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරාහි ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං”. ‘ආතාපී’ති විරියින්ද්‍රියං; ‘සම්පජානො’ති පඤ්ඤින්ද්‍රියං; “සතිමා’ති සතින්ද්‍රියං; ‘විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්ස’න්ති සමාධින්ද්‍රියං. එවං කායෙ කායානුපස්සිනො විහරතො චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. තෙන කාරණෙන; එකලක්ඛණත්තා චතුන්නං ඉන්ද්‍රියානං, චතුසු සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු චත්තාරො සම්මප්පධානා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. චතුසු සම්මප්පධානෙසු භාවියමානෙසු චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු භාවියමානෙසු පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. (එවං සබ්බෙ,) තෙන කාරණෙන: සබ්බෙ හි බොධඞ්ගමා ධම්මා බොධිපක්ඛියා නිය්‍යානිකලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා. තෙ එකලක්ඛණත්තා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති. අයං භාවනාය සමාරොපණා.

තත්ථ කතමා පහානෙන සමාරොපණා: කායෙ කායානුපස්සී විහරන්තො අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසං පජහති. කබලිඞ්කාරො චස්ස ආහාරො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. කාමූපාදානෙන ච අනුපාදානො භවති කාමයොගෙන ච විසංයුත්තො භවති. අභිජ්ඣාකායගන්ථෙන ච විප්පයුජ්ජති, කාමාසවෙන ච අනාසවො භවති. කාමොඝඤ්ච උත්තිණ්ණො භවති. රාගසල්ලෙන ච විසල්ලො භවති. රූපූපිකා චස්ස විඤ්ඤාණට්ඨිති පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. රූපධාතුයා චස්ස රාගො පහීනො භවති. න ච ඡන්දා අගතිං ගච්ඡති.

වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො දුක්ඛෙ සුඛන්ති විපල්ලාසං පජහති. ඵස්සො චස්ස ආහාරො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති භවූපාදානෙන ච අනුපාදානො භවති. භවයොගෙන ච විප්පයුත්තො භවති. බ්‍යාපාදකායගන්ථෙන ච විප්පයුජ්ජති. භවාසවෙන ච අනාසවො භවති. භවොඝඤ්ච උත්තිණ්ණො භවති දොසසල්ලෙන ච විසල්ලො භවති. වෙදනූපිකා චස්ස විඤ්ඤාණට්ඨිති පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. වෙදනාධාතුයා චස්ස රාගො පහීනො භවති. න ච දොසා අගතිං ගච්ඡති.

චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරන්තො අනිච්චෙ නිච්චන්ති විපල්ලාසං පජහති. විඤ්ඤාණං චස්ස ආහාරො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. දිට්ඨුපාදානෙන ච අනුපාදානො භවති. දිට්ඨියොගෙන ච විප්පයුත්තො භවති. සීලබ්බතපරාමාසකායගන්ථෙන ච විප්පයුජ්ජති. දිට්ඨාසවෙන ච අනාසවො භවති. දිට්ඨොඝඤ්ච උත්තිණ්ණො භවති. මානසල්ලෙන ච විසල්ලො භවති. සඤ්ඤූපිකා චස්ස විඤ්ඤාණට්ඨිති පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. සඤ්ඤාධාතුයා චස්ස රාගො පහීනො භවති, න ච භයා අගතිං ගච්ඡති.

එහි භාවනායෙන් සමාරොපණා කවර යෑ : මෙසේ වදළහ, බුදුහු : " එහෙයින් මහණ තෙපි කයෙහි කය අනුව දක්නේ ආතාපන වීර්‍ය්‍යඇති ව සම්‍යග්ඥාන ඇති ව සිහි ඇතිව කායලෝකයෙහි අභිධ්‍යා දෞර්මනස්‍ය දුරුකොට වාසය කරව " යි. ආතාපී යනු වීර්‍ය්‍යෙන්ද්‍රිය යෑ, සම්පජානො යනු ප්‍රඥෙන්ද්‍රිය යෑ, සතිමා යනු ස්මෘතීන්ද්‍රිය යෑ, විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදෙමනස්සං යනු සමාධීන්ද්‍රිය යි. මෙසේ කයෙහි කායානුදර්ශීව වාස කරනුවහුට සතර සිවටන්හු වැඩීමෙන් පිරිමට යෙති. කවර කරුණින යත්: සතර ඉන්ද්‍රියයන් සමානලක්ෂණ ඇතිබැවිනි. සතර සිවටන් වැඩෙන කල්හි සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයෝ භාවනායෙන් පිරිමට යෙති, සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයන් වැඩෙන කල්හි සතර ඍද්ධිපාදයෝ භාවනායෙන් පිරිමට යෙති, සතර ඍද්ධිපාදයන් වැඩෙන කල්හි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ භාවනායෙන් පිරිමට යෙති. (සියල්ල මෙසේ කියැයුතු) කවර කරුණින යත් : යම් හෙයෙකින් බෝධ සංඛ්‍යාත ආර්‍ය්‍යමාර්ගයට යන බෝධිපක්ෂයෙහි වූ සියලු ධර්මයෝ නෛර්‍ය්‍යාණිකලක්ෂණයෙන් සමානලක්ෂණ ඇත්තාහු ද එහෙයිනි. ඔහු සමානලක්ෂණ ඇතිහෙයින් භාවනායෙන් පාරිපූරියට යෙත්. මේ භාවනා සමාරොපණා යි.

එහි ප්‍රහාණයෙන් සමාරොපණා කවර යත් : කයෙහි කායානුදර්ශීව වාසය කරනුයේ ' අශුභයෙහි ශුභ යෑ ' යන විපර්‍ය්‍යාසය දුරුකෙරෙයි, ඔහුට කවලීකාරාහාරය ද පරිඥාභිසමයට පැමිණෙයි, කාමොපාදනයෙනුදු උපාදන රහිත වෙයි, කාමයොගයෙනුදු විසංයුක්ත වෙයි, අභිධ්‍යාකායග්‍රන්ථයෙනුදු වෙන් වෙයි, කාමාස්‍රවයෙනුදු අනාස්‍රව වෙයි, කාමොඝය ද උත්තරණය කෙළේ වෙයි, රාගශල්‍යයෙනුදු විශල්‍ය වෙයි, ඔහුට රූපය අරමුණු කිරීම් වශයෙන් පැමිණියයුතු විඥානස්ථිතිය ද පරිඥානයට යෙයි, ඔහුට රූපධාතුයෙහි රාගය ද ප්‍රහීණ වෙයි, නො ද ඡන්දයෙන් අගතියට යෙයි.

වේදනායෙහි වේදනානුදර්ශීව වාසය කරනුයේ දුඃඛයෙහි සුඛ යෑ යන විපර්‍ය්‍යාසග්‍රහණය දුරුකෙරෙයි, ඔහුට ඵස්සාහාරය ද පරිඥාවට යෙයි, භවොපාදනයෙන් ද අනුපාදන වෙයි, භවයොගයෙනුදු විප්‍රයුක්ත වෙයි, ව්‍යාපාදකායග්‍රන්ථයෙනුදු විප්‍රයුක්ත වෙයි, භවාස්‍රවයෙනුදු ආස්‍රව රහිත වෙයි, භවොඝය ද උත්තීර්ණ වූයේ වෙයි, ද්වේෂශල්‍යයෙනුදු විගතශල්‍ය වෙයි, ඔහුට වෙදනූපග විඥානස්ථිතිය ද පරිඥාභිසමයට යෙයි, වෙදනාධාතුයෙනුදු ඔහුගේ රාගය ප්‍රහීණ වෙයි, නො ද ද්වේෂයෙන් අගතියට යෙයි.

චිත්තයෙහි චිත්තානුදර්ශීව වාසය කරනුයේ අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යෑ යන විපර්‍ය්‍යාසය දුරුකෙරෙයි, ඔහුට විඥානාහාරය ද පරිඥාභිසමයට යෙයි, දෘෂ්ටි – උපාදනයෙනුදු උපාදන රහිත වෙයි, දෘෂ්ටියොගයෙනුදු විප්‍රයුක්ත වෙයි, ශීලව්‍රතපරාමර්ශකායග්‍රන්ථයෙනුදු විප්‍රයුක්ත වෙයි, දෘෂ්ට්‍යාස්‍රවයෙනුදු අනාස්‍රව වෙයි, දෘෂ්ටි – ඔඝය ද උත්තීර්ණ වෙයි, මානශල්‍යයෙනුදු විශල්‍ය වෙයි, ඔහුට සඤ්ඤූපග විඥානස්ථිතිය ද පරිඥාභිසමයට යෙයි, සංඥාධාතුයෙනුදු ඔහුගේ රාගය ප්‍රහීණ වෙයි, නො ද භයහෙතුයෙන් අගතියට යෙයි.

ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරන්තො අනත්තනි අත්තාති විපල්ලාසං පජහති. මනොසඤ්චෙතනා චස්ස ආහාරෙ පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. අත්තවාදුපාදානෙන ච අනුපාදානො භවති. අවිජ්ජා යොගෙන ච විසංයුත්තො භවති. ඉදංසච්චාභිනිවෙස කායගන්ථෙන ච විප්පයුජ්ජති. අවිජ්ජාසවෙන ච අනාසවො භවති. අවිජ්ජොඝඤ්ච උත්තිණ්ණො භවති. මොහසල්ලෙන ච විසල්ලො භවති. සඞ්ඛාරූපිකා චස්ස විඤ්ඤාණට්ඨිති පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. සඞ්ඛාරධාතුයා චස්ස රාගො පහීනො භවති. න ච මොහා අගතිං ගච්ඡති. අයං පහානෙන සමාරොපණා. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චායනො :

"යෙ ධම්මා යංමූලා යෙ චෙකත්ථා පකාසිතා මුනිනා,
තෙ සමාරොපයිතබ්බා එස සමාරොපණො හාරො"ති.

නියුත්තො සමාරොපණො හාරො

නිට්ඨිතො ච හාරවිභඞ්ගො

3, 2, 1

දෙසනාහාරසම්පාතො

1. "සොළස හාරා පඨමං දිසලොචනෙන දිසා විලොකෙත්වා,
සංඛිපිය අඞ්කුසෙන හි නයෙහි තීහි නිද්දිසෙ සුත්තන්ති.

වුත්තා තස්සා නිද්දෙසො කුහිං දට්ඨබ්බො : හාරසම්පාතෙ. තත්ථ කතමො දෙසනාහාරසම්පාතො :

2. "අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන[1] මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන ච,
ථිනමිද්ධාභිභූතෙන වසං මාරස්ස ගච්ඡතී"ති.

'අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා'ති කිං දෙසයති; පමාදං. තං මච්චුනො පදං. 'මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන චා'ති මිච්ඡාදිට්ඨිහතං නාම වුච්චති යදා අනිච්චෙ නිච්චන්ති පස්සති. සො විපල්ලාසො. සො පන විපල්ලාසො කිං ලක්ඛණො : විපරීතග්ගාහලක්ඛණො විපල්ලාසො. සො කිං විපල්ලාසයති : තයො ධම්මෙ, සඤ්ඤං චිත්තං දිට්ඨිමිති. සො කුහිං විපල්ලාසයති : චතූසු අත්තභාවවත්ථූසු—රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං, එවං වෙදනං -පෙ- සඤ්ඤං -පෙ- සඞ්ඛාරෙ -පෙ- විඤ්ඤාණං අත්තතො

1. කායෙන - උදන

ස්කන්ධාදි ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශිව වාසය කරනුයේ ආත්ම නොවූයෙහි ආත්ම යැ යන විපර්‍යාසය දුරුකෙරෙයි. ඔහුට මනෝසඤ්චේතනාහාරය ද පරිඥාභිසමයට යෙයි, ආත්මවාදෝපාදානයෙනුදු අනුපාදාන වෙයි, අවිද්‍යායොගයෙනුදු විසංයුක්ත වෙයි, ඉදම් සත්‍යාභිනිවෙශකායග්‍රන්ථයෙනුදු විප්‍රයුක්ත වෙයි, අවිද්‍යාස්‍රවයෙනුදු අනාස්‍රව වෙයි, අවිද්‍යෝඝය ද උත්තීර්ණ වෙයි, මොහශල්‍යයෙනුදු විශල්‍ය වෙයි, ඔහුට සංස්කාරූපග විඥානස්ථිතිය ද පරිඥාභිසමයට යෙයි. සංස්කාරධාතුයෙනුදු ඔහුගේ රාගය ප්‍රහීණ වෙයි, නො ද මොහයෙන් අගතියට යෙයි. මේ ප්‍රභාණයෙන් සමාරොපණා යි.එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ :

" යෙ ධම්මා යම්මූලා – යෙ චෙකත්ථා පකාසිතා මුනිනා,
තෙ සමරොපයිතබ්බා එස සමාරොපණො හාරො " යි.

සමාරොපණහාරය යොදනලද්දේ යි.

3. 2. 1

දේශනාහාරසම්පාතය

1. පළමු කොට (ව්‍යඤ්ජනපර්‍යෙෂණ හෙයින්) සොළස හාරයෝ යෙදිය යුත්තාහ. දිසාලොචන නයින් ප්‍රථමදිශාදිය අවලොකන කොට අඞ්කුසනයින් දිශාභූත ධර්මයන් සූත්‍රයෙන් නිර්ධාරණ කොට නන්දියාවත්තාදි අර්ථනයත්‍රයෙන් සූත්‍රය වර්ණනා කරන්නේ යි.

මේ ගාථාව උද්දෙසයෙහි ලා වදරනලද්දී ය. ඒ ගාථායෙහි නිද්දෙසය කොහි දී දක්කයුත්තේ යැ යත් : හාරසම්පාතයෙහි දක්කයුතු. (හාරවිභඞ්ගවාරයෙහි නොයෙක් සූත්‍රප්‍රදෙශයන්ගෙන් ඒ ඒ හාරයන්ගේ විභාගය දක්වනලද්දේ ය. සූත්‍රයන්හි හාරයන්ගේ යෝජනාක්‍රමය දැක්වීම හාරසම්පාතවාරයෙහි ස්වරූපය යි.) එහි දෙසනාහාරසම්පාතය කවරෙ යැ :

2. ස්මෘතිආරක්ෂාභාවයෙන් අගුප්ත වූ ශාශ්වතාදි මිථ්‍යාභිනිවෙශයෙන් දූෂිත වූ චිත්තචෛතසිකයන්ගේ අකල්‍යතාලක්ෂණ ථින – මිද්ධ දෙකින් මඩනාලද ෂඩ්විඥානකාය සංඛ්‍යාත චිත්තය හේතු කොටගෙන ක්ලේශාදි සියලු මාරයාගේ වසයට (යථාකාම කරණියවබට) පැමිණේ ය ' යි.

අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන ' යි කුමක් දෙසනසේක් ද යත් : ප්‍රමාදය යි, ඒ ප්‍රමාදය (ගුණ මරණහෙයින්) මෘත්‍යුමාරයාගේ වසයට කාරණ වෙයි. මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන ච යනු යම් කලෙක ' අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යයි දකී ද එකල මිසදිටුයෙන් දූෂිත නමැයි කියනු ලැබෙ. ඒ නිත්‍යදර්ශනය විපර්‍යාසග්‍රාහ යැ. ඒ විපල්ලාසය වැලිත් කුමක් ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ යත් : විපල්ලාසය විපරීතව ගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ යැ. ඒ විපරීත ග්‍රාහය කුමක් විපර්‍යාසත කෙරෙයි යත් : සංඥා යැ චිත්ත යැ දෘෂ්ටි යැ යන තුන් ධර්මයන් විපර්‍යාස්ත කෙරෙයි. හේ කොහි විපර්‍යාස්ත කෙරෙයි යත් : (පඤ්චස්කන්ධ සංඛ්‍යාත) ආත්මභාවවස්තු සතරෙහි යැ — රූපය ආත්මහෙයින් දෘෂ්ටිවශයෙන් දකී, (ගිනිසිළත් එලියත් මෙන් රූප – ආත්ම නොවෙන් කොට ගැනීමෙනි.) ආත්මය රූපවත් යයි හෝ දකී, (රුකෙහි සෙවණ මෙන් අරූපය ආත්ම යයි ගැනීමෙනි.) ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි හෝ දකී, (මලෙහි සුවඳ මෙන් අරූපය මැ ආත්මය යි ගැනීමෙනි) රූපයෙහි ආත්මය ඇතැයි හෝ දකී. (කරඬුයෙහි මැණික මෙන් අරූපය මැ ආත්මයයි ගැනීමෙනි.) මෙසේ වෙදනාව . . . සංඥාව . . . සංස්කාරයන් . . . විඥානය ආත්ම විසින් දකී, ආත්මය

සමනුපස්සති විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං. තත්ථ රූපං පඨමං විපල්ලාසවත්ථු: අසුභෙ සුභන්ති, වෙදනා දුතියං විපල්ලාසවත්ථු: දුක්ඛෙ සුඛන්ති, සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා ච තතියං විපල්ලාසවත්ථු: අනත්තනි අත්තාති, විඤ්ඤාණං චතුත්ථං විපල්ලාසවත්ථු: අනිච්චෙ නිච්චන්ති.

ද්වෙ ධම්මා චිත්තස්ස සංකිලෙසා: තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. තණ්හානිවුතං චිත්තං ද්වීහි විපල්ලාසෙහි විපල්ලාසීයති: අසුභෙ සුභන්ති දුක්ඛෙ සුඛන්ති. දිට්ඨිනිවුතං චිත්තං ද්වීහි විපල්ලාසෙහි විපල්ලාසීයති: අනිච්චෙ නිච්චන්ති අනත්තනියෙ අත්තාති. තත්ථ යො දිට්ඨිවිපල්ලාසො සො අතීතං රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, අතීතං වෙදනං -පෙ- අතීතං සඤ්ඤං -පෙ- අතීතෙ සඞ්ඛාරෙ -පෙ- අතීතං විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති. තත්ථ යො තණ්හාවිපල්ලාසො සො අනාගතං රූපං අභිනන්දති, අනාගතං වෙදනං - අනාගතං සඤ්ඤං - අනාගතෙ සඞ්ඛාරෙ - අනාගතං විඤ්ඤාණං අභිනන්දති, ද්වෙ ධම්මා චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා: තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. තාහි විසුජ්ඣන්තං චිත්තං විසුජ්ඣති. තෙසං අවිජ්ජානීවරණානං තණ්හාසංයොජනානං පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති. සන්ධාවන්තානං සංසරන්තානං සකිං නිරයං සකිං තිරච්ඡානයොනිං සකිං පෙත්තිවිසයං සකිං අසුරකායං සකිං දෙවෙ සකිං මනුස්සෙ.

'ථිනමිද්ධාභිභූතෙනා'ති ථිනං[1] නාම යා චිත්තස්ස අකල්ලතා අකම්මනියතා, මිද්ධං නාම යං කායස්ස ලීනත්තං. "වසං මාරස්ස ගච්ඡතී"ති කිලෙසමාරස්ස ච සත්තමාරස්ස ච වසං ගච්ඡති සො හි නිවුතො සංසාරාභිමුඛො හොති. ඉමානි භගවතා ද්වෙ සච්චානි දෙසිතානි: දුක්ඛං සමුදයො ච. තෙසං භගවා පරිඤ්ඤාය ච පහානාය ච ධම්මං දෙසෙති: දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය සමුදයස්ස පහානාය. යෙන ච පරිජානාති යෙන ච පජහති, අයං මග්ගො. යං තණ්හාය අවිජ්ජාය ච පහානං, අයං නිරොධො, ඉමානි චත්තාරි සච්චානි. තෙනාහ භගවා: "අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනා"ති තෙනාහායස්මා මහාකච්චානො: "අස්සාදාදීනවතා"ති.

නියුත්තො දෙසනාහාරසම්පාතො

3, 2, 2

විචයහාරසම්පාතො

තත්ථ කතමො විචයහාරසම්පාතො: තත්ථ තණ්හා දුවිධා: කුසලාපි අකුසලාපි. අකුසලා සංසාරගාමිනී, කුසලා අපචයගාමිනී පහානතණ්හා. මානොපි දුවිධො: කුසලොපි අකුසලොපි. යං මානං නිස්සාය මානං පජහති, අයං මානො කුසලො. යො පන මානො දුක්ඛං නිබ්බත්තයති, අයං මානො අකුසලො. තත්ථ යං නෙක්ඛම්මසිතං දොමනස්සං "කුදස්සු නාමාහං තං ආයතනං සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සං, යං

1. ථිනං - මජසං.

විඤ්ඤාණවත් යයි හෝ ආත්මයෙහි විඤ්ඤාණය ඇතැයි හෝ විඤ්ඤාණයෙහි ආත්මය ඇතැයි හෝ දෘෂ්ටිවශයෙන් දකී. එහි රූපය ' අශුභයෙහි ශුභ යැ ' යන පළමුවන විපර්‍යාසවස්තු යැ, වෙදනාව ' දුඃඛයෙහි සුඛ යැ ' යන දෙවැනි විපර්‍යාසවස්තු යැ, සංඥාව ද සංස්කාරයෝ ද ' අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ ' යන තුන්වැනි විපර්‍යාසවස්තු යැ, විඤ්ඤාණය ' අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ ' යන සිවුවැනි විපර්‍යාසවස්තු යි.

තෘෂ්ණාව ද අවිද්‍යාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන චිත්තයම සංක්ලේශයෝ යැ, තෘෂ්ණායෙන් වැසුණු සිත ' අශුභයෙහි ශුභ යැ, දුඃඛයෙහි සුඛ යැ, යන විපර්‍යාස දෙකින් විපර්‍යස්ත කෙරෙයි. දෘෂ්ටියෙන් වැසුණු සිත ' අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ ' යන විපර්‍යාස දෙකින් විපර්‍යස්ත කෙරෙයි. එහි යම් දිට්ඨිවිපල්ලාසයෙක් ඇද්ද එය අතීතරූපය ආත්ම විසින් දකී, අතීත වෙදනාව . . . අතීත සංඥාව . . . අතීත සංස්කාරයන් . . . අතීත විඤ්ඤාණය ආත්ම විසින් දකී. එහි යම් තණ්හා විපල්ලාසයෙක් ඇද්ද එය අනාගත රූපය සප්‍රීතික තෘෂ්ණාවෙන් සතුටු වෙයි, අනාගත වෙදනාව . . . අනාගත සංඥාව . . . අනාගත සංස්කාරයන් . . . අනාගත විඤ්ඤාණය කැමැතිවෙයි. තෘෂ්ණාව ද අවිද්‍යාව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන සිතට උපක්ලේශ වෙති. ඒ තෘෂ්ණා අවිද්‍යා දෙකින් විශුද්ධ වන සිත සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් විශුද්ධ වෙයි. අවිජ්ජානිවරණ ඇති තණ්හා සංයොජන ඇති (සිත නොරක්නාලද මිසදිටුයෙන් දූෂිත වූ) ඒ සත්ත්වයන්ගේ වරක් නිරයෙහි වරක් තිරිසන්යොන්හි වරක් ප්‍රෙත්‍යවිෂයෙහි වරක් අසුරකායයෙහි වරක් දෙව්ලොවැ වරක් මිනිස්ලොවැ සංධාවන සංසරණ කරනුවන්ගේ සසර පූර්වකොටිය නො පැනේ.

ථිනමිද්ධාභිභූතෙන යනු ථීන නම් : චිත්තයාගේ යම් අකල්‍යබවක් අකර්මණ්‍යබවක් ඇද්ද එයයි. මිද්ධ නම් : කායයාගේ යම් හැකිලුණුබවක් ඇද්ද එය යි. වසං මාරස්ස ගච්ඡති යනු ක්ලේශමාරයාගේ ද සත්ත්වමාරයාගේ ද වසයට පැමිණෙයි. යම්හෙයෙකින් හේ තෘෂ්ණාදෘෂ්ටීන් වැසුණේ සසරට අභිමුඛ වූයේ ද එහෙයිනි. භාග්‍යවතුන් විසින් දුක්ඛසත්‍යය ද සමුදයසත්‍යය ද යන මේ සත්‍යයෝ දෙදෙන දේශනා කරනලද්දහුය. බුදුහු ඒ සත්‍යද්වයයාගේ පරිඥාව පිණිස ද ප්‍රහාණය පිණිස ද දහම් දෙසනසේක. දුක්ඛයාගේ පරිඥානය පිණිස යැ සමුදයයාගේ ප්‍රහාණය පිණිස යි. යමකින් පරිඥානය කෙරේ ද යමකින් ප්‍රහාණය කෙරේ ද මේ මාර්ග යැ. තෘෂ්ණාවගේත් අවිද්‍යාවගේත් යම් ප්‍රහාණයෙක් ඇද්ද මේ නිරොධ යි. මේ චතුස්සත්‍යයෝ යි. එයින් වදළහ, බුදුහු : '' අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන '' යනාදිය. එයින් වදළහ. ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ '' අස්සාදදීනවතා '' යනාදිය.

දේසනාහාර සම්පාතය යොදන ලද්දේ යි.

3. 2. 2

විචයහාරසම්පාතය

එහි විචයහාරසම්පාතය කවරෙ යැ : ඒ දෙසනාහාරයෙහි විපල්ලාසහෙතුභාවයෙන් නිර්ධාරණ කළ තෘෂ්ණාව කුශල ද අකුශල දැයි ද්විවිධ වන්නී ය. අකුශල තෘෂ්ණාව සසරට පමුණුවන්නී ය, (සංසාරගාමිකා යයි සේයි.) කුශලතෘෂ්ණාව අපචය සංඛ්‍යාත නිවනට පමුණුවන ප්‍රහාණතෘෂ්ණා යි. මානය ද දෙවැදෑරුම් වෙයි : කුශල ද අකුශල දැයි කියා යි. (සෙවිතව්‍ය වූ) යම් මානයක් නිසා මානය ප්‍රහාණ කෙරේ ද, මේ මානය කුශල යැ, යළි යම් මානයෙක් දුක උපදවා ද, මේ මානය අකුශල යි. එහි යම් නෛෂ්ක්‍රම්‍ය නිශ්‍රිත වූ දෙම්නසෙක් ඇද්ද, '' ආර්‍යයෝ ශාන්ත වූ අර්හත්ඵල සංඛ්‍යාත යම් ආයතනයක් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ඊට පැමිණ වාස කෙරෙත් ද, කවද නම් මම ඒ ආයතනය ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට

අරියා සන්තං ආයතනං සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරන්ති''ති, තස්ස උප්පජ්ජති පිහා, පිහාපච්චයා දොමනස්සං, අයං තණ්හා කුසලා රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති, තදාරම්මණා කුසලා අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති.

තස්සා කො පච්චයො : අට්ඨ මග්ගඞ්ගානි : සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධීති. සො කත්ථ දට්ඨබ්බො : චතුත්ථෙ ඣානෙ පාරමිතාය. චතුත්ථෙ හි ඣානෙ අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං චිත්තං භාවයති පරිසුද්ධං පරියොදාතං අනඞ්ගණං විගතූපක්කිලෙසං මුදුං[1] කම්මනියං ඨිතං ආනෙඤ්ජප්පත්තං. සො තත්ථ අට්ඨවිධං අධිගච්ඡති : ඡ අභිඤ්ඤා ද්වෙ ච විසෙසෙ. තං චිත්තං යතො පරිසුද්ධං තතො පරියොදාතං, යතො පරියොදාතං තතො අනඞ්ගණං, යතො අනඞ්ගණං තතො විගතූපක්කිලෙසං, යතො විගතූපක්කිලෙසං තතො මුදුං යතො මුදුං තතො කම්මනියං, යතො කම්මනියං තතො ඨිතං, යතො ඨිතං තතො ආනෙඤ්ජප්පත්තං ; තත්ථ අඞ්ගණා ච උපක්කිලෙසා ච තදුභයං තණ්හාපක්ඛො, යා ච ඉඤ්ජනා යා ච චිත්තස්ස අට්ඨිති අයං දිට්ඨිපක්ඛො.

චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි දුක්ඛින්ද්‍රියං දොමනස්සින්ද්‍රියං සුඛින්ද්‍රියං සොම-නස්සින්ද්‍රියඤ්ච චතුත්ථජ්ඣානෙ නිරුජ්ඣන්ති. තස්ස උපෙක්ඛින්ද්‍රියං අවසිට්ඨං භවති.

සො උපරිමං සමාපත්තිං සන්තතො මනසි කරොති. තස්ස උපරිමං සමාපත්තිං සන්තතො මනසිකරොතො චතුත්ථජ්ඣානෙ ඔළාරිකා සඤ්ඤා සණ්ඨහති, උක්කණ්ඨා ච පටිඝසඤ්ඤා. සො සබ්බසො රූප-සඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනන්තං ආකාසන්ති ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. අභිඤ්ඤාභිනීහාරෙ රූපසඤ්ඤා, වොකාරෙ නානත්තසඤ්ඤා සමතික්කමති. පටිඝසඤ්ඤා චස්ස අබ්භත්ථං ගච්ඡති. එවං සමාහිතස්ස තස්ස ඔභාසො අන්තරධායති, දස්සනඤ්ච රූපානං. සො සමාධි ඡළඞ්ගසමන්නාගතො පච්චවෙක්ඛි-තබ්බො : අනභිජ්ඣාසහගතං මෙ මානසං සබ්බලොකෙ, අබ්‍යාපන්නං මෙ චිත්තං සබ්බසත්තෙසු, ආරද්ධං මෙ වීරියං පග්ගහිතං, පස්සද්ධො

1. මුදු - සීමු, මජසං.

ඊට පැමිණ වාසකෙරෙම් ද '' යි. ඔහුට පිහා සංඛ්‍යාත ඊර්ෂ්‍යාව උපදී, පිහාප්‍රත්‍යයෙන් දෙම්නස වෙයි, මේ තණ්හාව කුශල වෙයි. (කිසෙයින් කුසල් වෙයි යත්,) යම් රාගවිරාග චෙතොවිමුත්තියක් ඇද්ද එය අරමුණු කොට ඇති තණ්හාව අනවද්‍යාර්ථයෙන් කුසල් වෙයි, යම් අවිජ්ජාවිරාගපඤ්ඤාවිමුත්තියක් ඇද්ද එය අරමුණු කොට ඇති තණ්හාව කුශලාරම්මණ හෙයින් අනවද්‍යාර්ථයෙන් කුසල් වේ.

ඒ පඤ්ඤාවිමුක්තියගේ පච්චය කවරෙ යැ : සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්ප සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්ත සම්මාආජීව සම්මාවායාම සම්මාසති සම්මාසමාධි යන අෂ්ට මාර්ගාඞ්ගයෝ යි. ඒ පච්චය කොතැන්හි ලා දක්කයුතු යැ යත් : චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උත්කර්ෂයට පැමිණිභාවනායෙහි ලා දක්කයුතු. ඒ එසේ මැ යැ, චතුර්ථධ්‍යානයෙහි අෂ්ටාඞ්ගයෙකින් සමන්වාගත චිත්තය වඩයි. (ඒ අෂ්ටාඞ්ගය නම් :) උපෙක්ඛාසති පාරිසුද්ධියෙන් පරිශුද්ධ වූ පරිශුද්ධ හෙයින් ම පරියොදත — ප්‍රභාස්වර වූ විගත රාගාදි අඞ්ගණ ඇතියෙන් අනඞ්ගණ වූ අනඞ්ගණ හෙයින් ම අපගත උපක්ලේශ ඇති සුභාවිත හෙයින් මෘදු වූ (වශීභාවප්‍රාප්ත) මෘදු හෙයින් ම කර්මක්ෂම වූ පරිශුද්ධභාවාදියෙහි සිටි හෙයින් ස්ථිත වූ ස්ථිත හෙයින් ම අනිඤ්ජන — අචල බවට පැමිණි සිත වඩයි. ඒ චතුර්ථධ්‍යානලාභී යොගී තෙම ඒ චතුර්ථධ්‍යානයෙහි අටවැදෑරුම් ගුණයට පැමිණෙයි : (ඒ කවරෙ යැ,) ඉද්ධිවිධාදි ෂඩභිඥා යැ මනොමයඉද්ධි විපස්සනාඤාණ යන ගුණවිශෙෂ දෙකට ද පැමිණෙයි. ඒ චතුර්ථධ්‍යානචිත්තය (උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි සංඛ්‍යාත) යම් හෙතුවකින් පරිශුද්ධ ද එහෙයින් පරියොදත යැ යම්හෙයෙකින් පර්‍ය්‍යවදත ද එහෙයින් අනඞ්ගණ යැ යම්හෙයෙකින් අනඞ්ගණ ද එහෙයින් විගතොපක්ලෙශ යැ යම්හෙයෙකින් විගතොපක්ලෙශ ද එහෙයින් මෘදු යැ යම්හෙයෙකින් මෘදු වී ද එහෙයින් කර්මණ්‍ය යැ යම්හෙයෙකින් කර්මක්ෂම ද එහෙයින් ස්ථිත යැ යම්හෙයෙකින් ස්ථිත වී ද එහෙයින් අනිඤ්ජනප්‍රාප්ත යි. එහි අඞ්ගණ ද උපක්ලෙශ ද යන දෙක තෘෂ්ණාපක්ෂයෙහි වෙයි, චිත්තයාගේ යම් චලනයෙක් ඇද්ද චිත්තයාගේ යම් අනවස්ථානයෙක් ඇද්ද මේ දෙක දෘෂ්ටිපක්ෂයෙහි වේ.

දුක්ඛින්ද්‍රිය දෙමනස්සින්ද්‍රිය සුඛින්ද්‍රිය සොමනස්සින්ද්‍රිය ද යන සතර ඉන්ද්‍රියයෝ චතුර්ථධ්‍යානයෙහි නිරුද්ධ වෙති. ඒ යෝගීහුගේ උපෙක්ඛින්ද්‍රිය අවශිෂ්ට වූයේ වේ.

ඒ යොගාවචර මතුයෙහි වූ ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තිය (අඞ්ගශාන්තතායෙන් ද ආලම්බනශාන්තතායෙන් ද) ශාන්තවශයෙන් මෙනෙහි කෙරෙයි, උපරිම සමාපත්තිය ශාන්තහෙයින් මෙනෙහිකරන ඔහුට චතුර්ථධ්‍යානයෙහි ඖදරික (අවූපසන්ත) යැ යන සංඥාව එළඹසිටී, පටිසසඤ්ඤා සංඛ්‍යාත පඤ්ච විඥානසංඥායෙහි උත්කණ්ඨා (අනභිරතිය) ද පිහිටයි. ඒ යොගාවචර සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥාවන් ඉක්මැවීමෙන් ප්‍රතිඝසංඥාවන්ගේ අස්තගමයෙන් නානාලම්බනයෙහි පැවැති සංඥාවන් නො මෙනෙහි කිරීමෙන් කසිණුග්ඝාටිමාකාසය අනන්ත යයි ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තිය උපයා ඊට පැමිණ වාසකෙරෙයි. රූපාවචරසංඥාව පඤ්චවිධ අභිඥාර්ථයාගේ අභිනීහාරමාත්‍ර යෙකි, (අරූපාවචරසමාපත්තීන් මෙන් ශාන්ත නොවෙයි සේයි.) නානාත්වසංඥාව නානාලම්බනයෙහි චිත්තයාගේ ආකුලප්‍රවෘත්තියෙකැයි (එහි ආදීනව දක රූපාවචර සමාපත්ති) ඉක්මවයි. (ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිය උපදවන) ඒ යොගීහුගේ දසවිධ පටිඝ (විඥාන) සංඥාව ද අභ්‍යස්තයට යෙයි. (මෙයින් ප්‍රථමාරූප්‍යසමාපත්තිය ප්‍රකාශ කළහ.) මෙසේ (උක්තප්‍රකාරයෙන් චතුර්ථධ්‍යානයෙහි චිත්තෙකාග්‍රතාව ද ඉක්මැවීමෙන්) සමාහිත වූ (යළි) ශාන්ත වූ ආරූප්‍යසමාධියෙන් සමාහිත වූවහුගේ රූපාවචරධ්‍යානාවභාසය ද රූපාවචරධ්‍යානචක්ෂුසින් කසිණරූපදර්ශනය ද අතුරුදහන් වෙයි. ඒ යථොක්ත රූපාරූපසමාධිය (උපකාරක පරිෂ්කාරස්වභාව වූ) ෂඩඞ්ගයෙන් සමන්වාගත වූයේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කටයුත්තේය, (පුනපුනා සිහියැයුතු යැයි සේයි.) ප්‍රිය - සාතරූප වූ සියලු සත්ත්ව - සංස්කාරලොකයෙහි මාගේ සිත අනභිධ්‍යාසහගත යෑ, මාගේ සිත සියලු සත්ත්වයන් කෙරෙහි ව්‍යාපාදයට නො පැමිණියේ යැ, මා විසින් වීර්‍ය්‍ය

මෙ කායො අසාරද්ධො, සමාහිතං මෙ චිත්තං අවික්ඛිත්තං, උපට්ඨිතා මෙ සති අපම්මුට්ඨා, තත්ථ යඤ්ච අනභිජ්ඣාසහගතං මානසං සබ්බලොකෙ යඤ්ච අබ්‍යාපන්නං චිත්තං සබ්බසත්තෙසු යඤ්ච ආරද්ධං විරියං පග්ගහිතං යඤ්ච සමාහිතං චිත්තං අවික්ඛිත්තං, අයං සමථො. යො පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධො අයං සමාධිපරික්ඛාරො. යා උපට්ඨිතා සති අපම්මුට්ඨා[1] අයං විපස්සනා.

යො සමාධි පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො : අයං සමාධි පච්චුප්පන්න-සුඛොති ඉතිස්ස පච්චත්තමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. අයං සමාධි ආයතිං සුඛවිපාකොති ඉතිස්ස පච්චත්තමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. අයං සමාධි අරියො නිරාමිසොති ඉතිස්ස පච්චත්තමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. අයං සමාධි අකාපුරිසසෙවිතොති ඉතිස්ස පච්චත්තමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. අයං සමාධි සන්තො චෙව පණීතො ච පටිප්පස්සද්ධිලද්ධො ච එකොදිභාවාධිගතො ච න සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හ වාරිතවතො[2] චාති ඉතිස්ස පච්චත්තමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. තං ඛො පනිමං සමාධිං සතො සමාපජ්ජාමි සතො වුට්ඨහාමීති ඉතිස්ස පච්චත්තමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. තත්ථ යො ච සමාධි පච්චුප්පන්න-සුඛො යො ච සමාධි ආයතිං සුඛවිපාකො අයං සමථො, යො ච සමාධි අරියො නිරාමිසො යො ච සමාධි අකාපුරිසසෙවිතො යො ච සමාධි සන්තො චෙව පණීතො ච පටිප්පස්සද්ධිලද්ධො ච එකොදිභාවාධි-ගතො ච න සසඞ්ඛාරනිග්ගය්හ වාරිතවතො ච යඤ්චාහං තං ඛො පනිමං සමාධිං සතො සමාපජ්ජාමි සතො වුට්ඨහාමීති අයං විපස්සනා.

සො සමාධි පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො : පීතිඵරණතා, සුඛඵරණතා, චෙතොඵරණතා, ආලොකඵරණතා, පච්චවෙක්ඛණානිමිත්තං. තත්ථ යො ච පීතිඵරණො යො ච සුඛඵරණො යො ච චෙතොඵරණො අයං සමථො, යො ච ආලොකඵරණො යඤ්ච පච්චවෙක්ඛණා නිමිත්තං අයං විපස්සනා.

දස කසිණායතනානි : පඨවිකසිණං ආපොකසිණං තෙජොකසිණං වායොකසිණං නීලකසිණං පීතකසිණං ලොහිතකසිණං ඔදාතකසිණං ආකාසකසිණං විඤ්ඤාණකසිණං. තත්ථ යඤ්ච පඨවිකසිණං යඤ්ච ආපොකසිණං (එවං සබ්බං) යඤ්ච ඔදාතකසිණං, ඉමානි අට්ඨ කසිණානි සමථො, යඤ්ච ආකාසකසිණං යඤ්ච විඤ්ඤාණකසිණං අයං විපස්සනා. එවං සබ්බො අරියො මග්ගො යෙන යෙන ආකාරෙන වුත්තො, තෙන තෙන සමථවිපස්සනෙන යොජයිතබ්බො. තෙ තීහි ධම්මෙහි සඞ්ගහිතා :

1. අසම්මුට්ඨා - මජසං
2. වාරිතගතො - මජසං.

ආරබ්ධ වූයේ දැඩිව ගන්නාලද, මාගේ නාමකය සැහැල්ලු වූයේ දරථ රහිත යැ, මාගේ සිත සමාහිත වූයේ එහෙයින් අවික්ෂිප්ත යැ, මාගේ ස්මෘතිය එළැඹසිටියා එහෙයින් නොමුළාවූ යැ' යි පුනපුනා සිතියැයුතු. එහි සියලු ලෝකයෙහි අනභිධ්‍යාසහගත යම් සිතෙක් වේ ද, සියලු සත්ත්වයන් කෙරෙහි අව්‍යාපන්න වූ යම් සිතෙකුත් වේ ද, දැඩිව ගන්නාලද යම් ආරබ්ධ වීර්‍ය්‍යයෙක් වේ ද, අවික්ෂිප්ත වූ යම් සමාහිත චිත්තයෙක් වේ ද, මේ සමථ යැ. දරථ රහිත වූ යම් ප්‍රශ්‍රබ්ධ කායයෙක් වේ ද, මේ සමාධිපරිෂ්කාර යැ, නොමුළා වූ යම් උපස්ථිත ස්මෘතියක් ඇද්ද, මේ විදර්ශනා යි.

ආර්‍ය්‍යමාර්ගඵල වූ ඒ අරහත්ඵලසමාධිය (මතු කියන) පඤ්චප්‍රකාරයෙන් දතයුතු : මේ සමාධිය (සමවන් සමවන් කෙණෙහි සුවහෙයින්) ප්‍රත්‍යුත්පන්නසුඛ යයි මෙසේ ඔහුට තමා කෙරෙහි මැ ඥානදර්ශනය එළැඹැසිටියේ වෙයි, මේ සමාධිය (පූර්වපූර්ව සමාධිය පසුපසුව උපදනා සමාධියට ප්‍රත්‍යය හෙයින්) මතුයෙහි සුඛවිපාක ඇතැයි මෙසේ ඔහුට තමා කෙරෙහි මැ ඥානදර්ශනය එළැඹසිටියේ වෙයි, මේ සමාධිය කෙලෙසුන් කෙරෙන් දුරුවැ සිටිහෙයින් ආර්‍ය්‍ය යැ කාමාමිෂාදි ආමිෂාභාවයෙන් නිරාමිෂ යැයි මෙසේ ඔහුට තමා කෙරෙහි මැ ඥානදර්ශනය එළැඹසිටියේ වෙයි, මේ සමාධිය අලාමක වූ බුද්ධාදි මහාපුරුෂයන් විසින් සෙවුනාලදැයි මෙසේ ඔහුට තමා කෙරෙහි මැ ඥානදර්ශනය එළැඹ සිටියේ වෙයි, මේ සමාධිය අඞ්ගශාන්තතායෙන් සර්වක්ලෙශදරථශාන්තතායෙන් ශාන්ත ද අතෘප්තිකර හෙයින් ප්‍රණීත ද කෙලෙස් සන්හිඳුවීමෙන් ලබනලද ද එකොදි භාවයෙන් අධිගත ද සප්‍රයොගයෙන් ප්‍රත්‍යනීකධර්මයන් නිග්‍රහ කොට කෙලෙසුන් වළහා (අල්ප ගුණඇති සාස්‍රව සමාධි මෙන්) නොලබනලදැයි ද මෙසේ ඔහුට තමා කෙරෙහි මැ ඥානදර්ශනය එළැඹසිටියේ වෙයි. තවද ' මේ අර්හත්ඵලසමාධියට සිහිඇතිවැ සමවදිමි, සිහිඇතිවැ සමවතින් නැඟීසිටිමි ' මෙසේ ඔහුට තමා කෙරෙහි මැ ඥානදර්ශනය එළැඹ සිටියේ වේ. එහි යම් සමාධියෙක් ප්‍රත්‍යුත්පන්නසුඛ වූයේ ද යම් සමාධියෙක් මතුයෙහි සුඛවිපාක ඇත්තේ ද මේ සමථ යැ. යම් සමාධියෙක් ආර්‍ය්‍ය නිරාමිෂ වූයේ ද යම් සමාධි යෙක් අකාපුරුෂසෙවිත වූයේ ද යම් සමාධියෙක් ශාන්තවූයේ ප්‍රණීත වූයේත් කිලෙස පටිප්පස්සද්ධියෙන් ලද්දයේත් එකොදිභාවයෙන් අධිගත වූයේත් සසංඛාරයෙන් ප්‍රත්‍යනීකයන් නිග්‍රහ කොට කෙලෙසුන් නො වැළැහුයේත් වේද තවද මම මේ සමාධියට සිහිඇතිව සමවදිමි සිහිඇතිව නැඟීසිටිමි යන මේ විදර්ශනා යි.

ඒ අර්හත්ඵලසමාධියට පූර්වභාගප්‍රතිපදයෙහි කියනලද රූපාවචර චතුර්ථධ්‍යාන සමාධිය පස් අයුරෙකින් දතයුත්තේ යැ : ප්‍රීතිය පැතිරෙමින් උපදනා ප්‍රථම ද්විතීය ධ්‍යානයන්හි ප්‍රඥසංඛ්‍යාත පීතිඵරණතා යැ සුඛය පැතිරෙමින් උපදනා ධ්‍යානත්‍රයෙහි ප්‍රඥ සංඛ්‍යාත සුඛඵරණතා යැ මෙරමා සිත් ස්පර්ශකරමින් උපදනා චෙතොපරියඤාණ සංඛ්‍යාත චෙතොඵරණතා යැ ආලොකය පැතිරවීමෙන් උපදනා දිබ්බචක්ඛුඤාණ සංඛ්‍යාත ආලොකඵරණතා යැ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂානිමිත්ත යැ යන පස් ආකාරයෙනි. එහි යම් පීතිඵරණ යෙක් සුඛඵරණයෙක් යම් චෙතොඵරණයෙකුත් ඇද්ද මේ සමථ යැ, යම් ආලොක ඵරණයෙකුත් යම් පච්චවෙක්ඛණානිමිත්තකුත් ඇද්ද මේ විදර්ශනා යි.

කසිණායතනයෝ දසදෙනෙකි : පඨවිකසිණ යැ (කසිණනිමිත්තෙහි උපන් ධ්‍යානය යි,) ආපොකසිණ යැ තෙජොකසිණ යැ වායොකසිණ යැ නීලකසිණ යැ පීත කසිණ යැ ලොහිතකසිණ යැ ඔදතකසිණ යැ ආකාසකසිණ යැ විඤ්ඤාණකසිණ යි. ඒ දසකසිණයන් කෙරෙහි යම් පඨවිකසිණයකුත් යම් ආපොකසිණයකුත් (මෙසේ සියල්ල) යම් ඔදතකසිණයකුත් ඇද්ද, මේ අට කසිණයෝ සමථ යැ, යම් ආකාසකසිණයකුත් යම් විඤ්ඤාණකසිණයකුත් ඇද්ද, මේ විදර්ශනා යි. මෙසේ (සතිපට්ඨානාදි පූර්වභාග ප්‍රතිපදභෙදයෙන් භින්න වූ) සියලු ආර්‍ය්‍යමාර්ගය යම් යම් ආකාරයෙකින් වදරන ලද ද ඒ ඒ ආකාරයෙන් ශමථ විදර්ශනා වශයෙන් යෙදියැයුත්තේ යි. ඒ ශමථාධිෂ්ඨාන වූ විදර්ශනාධර්මයෝ අනිච්චතායෙන් දුක්ඛතායෙන් අනත්තතායෙන් යන ත්‍රිවිධ විදර්ශනා ධර්මයන්ගෙන් සංගෘහීතයහ. ගණනට ගියාහ ' යි යෙයි. ඒ (ආර්‍ය්‍යමාර්ගාධිගමයට

අනිච්චතාය දුක්ඛතාය අනත්තතාය. සො සමථවිපස්සනං භාවයමානො තීණි විමොක්ඛමුඛානි භාවයති. තීණි විමොක්ඛමුඛානි භාවයන්තො තයො ඛන්ධෙ භාවයති, තයො ඛන්ධෙ භාවයන්තො අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවයති.

රාගචරිතො පුග්ගලො අනිමිත්තෙන විමොක්ඛමුඛෙන නීයාති, අධිචිත්තසික්ඛාය සික්ඛන්තො ලොභං අකුසලමූලං පජහන්තො සුඛවෙදනීයං ඵස්සං අනුපගච්ඡන්තො සුඛං වෙදනං පරිජානන්තො රාගමලං පවාහෙන්තො රාගරජං නිද්ධුනන්තො රාගවිසං වමෙන්තො රාගග්ගිං නිබ්බාපෙන්තො රාගසල්ලං උප්පාටෙන්තො රාගජටං විජටෙන්තො.

දොසචරිතො පුග්ගලො අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන නීයාති, අධිසීලසික්ඛාය සික්ඛන්තො දොසං අකුසලමූලං පජහන්තො දුක්ඛවෙදනීයං ඵස්සං අනුපගච්ඡන්තො දුක්ඛං වෙදනං පරිජානන්තො දොසමලං පවාහෙන්තො දොසරජං නිද්ධුනන්තො දොසවිසං වමෙන්තො දොසග්ගිං නිබ්බාපෙන්තො දොසසල්ලං උප්පාටෙන්තො දොසජටං විජටෙන්තො.

මොහචරිතො පුග්ගලො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛෙන නීයාති, අධිපඤ්ඤාසික්ඛාය සික්ඛන්තො මොහං අකුසලමූලං පජහන්තො අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයං ඵස්සං අනුපගච්ඡන්තො අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං පරිජානන්තො මොහමලං පවාහෙන්තො මොහරජං නිද්ධුනන්තො මොහවිසං වමෙන්තො මොහග්ගිං නිබ්බාපෙන්තො මොහසල්ලං උප්පාටෙන්තො මොහජටං විජටෙන්තො.

තත්ථ සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛං පඤ්ඤාක්ඛන්ධො, අනිමිත්තවිමොක්ඛමුඛං සමාධික්ඛන්ධො, අප්පණිහිතවිමොක්ඛමුඛං සීලක්ඛන්ධො. සො තීණි විමොක්ඛමුඛානි භාවයන්තො තයොඛන්ධෙ භාවයති, තයො ඛන්ධෙ භාවයන්තො අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවයති. තත්ථ යා ච සම්මාවාචා, යො ච සම්මා කම්මන්තො, යො ච සම්මාආජීවො, අයං සීලක්ඛන්ධො, යො ච සම්මාවායාමො යා ච සම්මාසති යො ච සම්මාසමාධි අයං සමාධික්ඛන්ධො, යා ච සම්මාදිට්ඨි යො ච සම්මාසඞ්කප්පො අයං පඤ්ඤාක්ඛන්ධො, තත්ථ සීලක්ඛන්ධො ච සමාධික්ඛන්ධො ච සමථො, පඤ්ඤාක්ඛන්ධො විපස්සනා.

යො සමථවිපස්සනං භාවෙති, තස්ස ද්වෙ භවඞ්ගානි භාවනං ගච්ඡන්ති: කායො චිත්තඤ්ච. භවනිරොධගාමිනී පටිපදා ද්වෙ පදානි: සීලං සමාධි ච. සො හොති භික්ඛු භාවිතකායො භාවිතසීලො භාවිතචිත්තො භාවිතපඤ්ඤො. කායෙ භාවියමානෙ ද්වෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති: සම්මාකම්මන්තො සම්මාවායාමො ච, සීලෙ භාවියමානෙ ද්වෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති: සම්මාවාචා සම්මාආජීවො ච, චිත්තෙ භාවියමානෙ ද්වෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති: සම්මාසති සම්මාසමාධි ච. පඤ්ඤාය භාවියමානාය ද්වෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති: සම්මාදිට්ඨි සම්මා සඞ්කප්පො ච.

යුක්තප්‍රයුක්ත වූ) යොගී තෙමේ (කලෙක සමථයට සමවැදීම් වශයෙන් කලෙක විදර්ශනා සම්මර්ශනවශයෙන්) ශමථවිදර්ශනා වඩනුයේ තුන් විමොක්ෂමුඛයන් වඩයි. තුන් විමොක්ෂමුඛයන් වඩනුයේ සීල සමාධි පඤ්ඤ යන තුන් ස්කන්ධයන් වඩයි, තුන් ස්කන්ධයන් වඩනුයේ ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞගිකමාර්ගය වඩයි.

රාගචරිත ඇති පුද්ගල අධිචිත්තශික්ෂායෙහි හික්මෙනුයේ ලොභඅකුශලමූලය දුරු කරමින් සුඛවෙදනාවට හිත වූ ස්පර්ශයට තෘෂ්ණායෙන් නො පැමිණෙනුයේ සුඛවෙදනාව (විපරිණාමාදීන් දුකැයි) පරිජානනය කරනුයේ රාගමලය සෝදහරිමින් රාගරජස් සලාහරිමින් රාගවිෂය වමනය කරමින් රාගාග්නිය නිවමින් රාගශල්‍යය උපුටාහරිමින් රාගජටාව (අවුල) නිරාකුල කරනුයේ අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් වර්තදුඃඛයෙන් නික්මැයෙයි.

දෙසචරිත ඇති පුද්ගල අධිශීලශික්ෂායෙහි හික්මෙනුයේ ද්වෙෂඅකුශලමූලය දුරු කරමින් දුක්ඛවෙදනාව ට හි තවූ ස්පර්ශය ට තෘෂ්ණාවශයෙන් නොපැමිණෙනුයේ දුක් වෙදනාව පරිජානනය කරමින් දෙසමල ය සෝදහරිමින් ද්වෙෂරජ ස් සලාහරිමින් ද්වෙෂ විෂය වමනය කරමින් ද්වෙෂාග්නිය නිවමින් ද්වෙෂශල්‍යය උපුටාහරිමින් ද්වෙෂජටාව නිරාකුල කරනුයේ අප්පණිහිත විමොක්ෂමුඛයෙන් වට්ටදුක්ඛයෙන් නික්මැයෙයි.

මොහචරිත ඇති පුද්ගල අධිප්‍රඥශික්ෂායෙහි හික්මෙනුයේ මොහඅකුශලමූලය දුරු කරමින් අදුක්ඛමසුඛවෙදනාවට හිත වූ ස්පර්ශයට තෘෂ්ණාවශයෙන් නොපැමිණෙනුයේ අදුක්ඛමසුඛවෙදනාව පරිජානනය කරමින් මොහමලය ප්‍රවාහය කරමින් මොහරජස් නිර්ධූනනය කරමින් මොහවිෂ වමනය කරමින් මොහාග්නිය නිවමින් මොහශල්‍යය උපුටාහරිමින් මොහජටාව විජටනය කරනුයේ ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් වර්තදුඃඛයෙන් නිර්යාණය කෙරෙයි.

ඒ විමොක්ෂමුඛයන් කෙරෙහි ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛය ප්‍රඥස්කන්ධ යැ, අනිමිත්ත විමොක්ෂමුඛය සමාධිස්කන්ධ යැ, අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛය ශීලස්කන්ධ යි. ඒ යොගාවචර තුන් විමොක්ෂමුඛයන් වඩනුයේ තුන් ස්කන්ධයන් වඩයි, තුන් ස්කන්ධයන් වඩනුයේ ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞගිකමාර්ගය වඩයි, එහි යම් සම්‍යග්වචනයෙක් යම් සම්‍යක් කර්මාන්තයෙක් යම් සම්‍යගාජීවයෙක් ඇද්ද මේ ශීලස්කන්ධ යැ, යම් සම්‍යග්ව්‍යායාම යෙක් යම් සම්‍යක්ස්මෘතියක් යම් සම්‍යක්සමාධියෙක් ඇද්ද මෙ සමාධිස්කන්ධය යැ, යම් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් යම් සම්‍යක්සංකල්පයෙක් ඇද්ද මේ ප්‍රඥස්කන්ධ යි. එහි ශීල ස්කන්ධය ද සමාධිස්කන්ධය ද සමථ යැ, ප්‍රඥස්කන්ධය විදර්ශනා යි.

යමෙක් ශමථවිදර්ශනා වඩා ද ඔහුට උපප්‍රාප්තිභවයට අඞග වූ කය ද සිත ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන වැඩීමට යෙති. ශීලය ද සමාධිය ද යන පාදධර්මයෝ දෙදෙන භව නිරොධගාමිනී පටිපද යි. සීලසමාධියෙහි සිටි ඒ මහණ (ආභිසමාචාරික ශීලය පිරීමෙන්) භාවිතකාය වෙයි, (ආදිබ්‍රහ්මචරියක ශීලය පිරීමෙන්) භාවිතසීල වෙයි, භාවිතචිත්ත භාවිතපඤ්ඤ වෙයි, කය වඩනුලබන කල්හි සම්මාකම්මන්ත ද සම්මාවායාම ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන වැඩීමට යෙති, සීලය භාවියමාන කල්හි සම්මාවාචා ද සම්මාආජීව ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන වැඩීමට යෙති, චිත්තය භාවියමාන කල්හි සම්මාසති ද සම්මා සමාධි ද යන ධර්මයෝ දෙදෙන වැඩීමට යෙති, ප්‍රඥව වඩනුලබන කල්හි සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞකප්ප ද යන ධර්මයෝදෙදෙන වැඩීමට යෙත්.

තත්ථ යො ච සම්මාකම්මන්තො යො ච සම්මාවායාමො සියා කායිකො සියා චෙතසිකො. තත්ථ යො කායසංගහො සො කායෙ භාවිතෙ භාවනං ගච්ඡති යො චිත්තසඞ්ගහො සො චිත්තෙ භාවිතෙ භාවනං ගච්ඡති. සො සමථවිපස්සනං භාවයන්තො පඤ්චවිධං අධිගමං අධිගච්ඡති: ඛිප්පාධිගමො ච හොති, විමුත්තාධිගමො ච හොති, මහාධිගමො ච හොති, විපුලාධිගමො ච හොති, අනවසෙසාධිගමො ච හොති. තත්ථ සමථෙන ඛිප්පාධිගමො ච මහාධිගමො ච විපුලාධිගමො ච හොති, විපස්සනාය විමුත්තාධිගමො ච අනවසෙසාධිගමො ච හොති.

තත්ථ යො දෙසෙති සො දසබලසමන්නාගතො සත්ථා ඔවාදෙන සාවකෙ න විසංවාදෙති. සො තිවිධං: ඉදං කරොථ, ඉමිනා උපායෙන කරොථ, ඉදං වො කුරුමානානං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. සො තථා ඔවදිතො තථානුසිට්ඨො තථා කරොන්තො තථා පටිපජ්ජන්තො තං භූමිං න පාපුණිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති, සො තථා ඔවදිතො තථානුසිට්ඨො සීලක්ඛන්ධං අපරිපූරයන්තො තං භූමිං අනුපාපුණිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. සො තථා ඔවදිතො තථානුසිට්ඨො සීලක්ඛන්ධං පරිපූරයන්තො තං භූමිං අනුපාපුණිස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති.

සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ සතො ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධාති නෙතං ඨානං විජ්ජති, සබ්බාසවපරික්ඛීණස්ස තෙ සතො ඉමෙ ආසවා අපරික්ඛීණාති නෙතං ඨානං විජ්ජති, යස්ස තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො සො න නීයාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. සාවකො ඛො පන තෙ ධම්මානුධම්මපටිපන්නො[1] සාමීචිපටිපන්නො[2] අනුධම්මචාරී සො පුබ්බෙන අපරං උළාරං විසෙසාධිගමං න සච්ඡිකරිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති.

යෙ ඛො පන ධම්මා අන්තරායිකා තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. යෙ ඛො පන ධම්මා අනීයානිකා තෙ නිය්‍යන්ති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. යෙ ඛො පන ධම්මා නීයානිකා තෙ නිය්‍යන්ති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති ඨානමෙතං විජ්ජති. සාවකො ඛො පන තෙ සඋපාදිසෙසො අනුපාදිසෙසං නිබ්බානධාතුං අනුපාපුණිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති.

දිට්ඨිසම්පන්නො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය හත්ථෙහි වා පාදෙහි වා සුහතං කරෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජති, පුථුජ්ජනො මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය හත්ථෙහි වා පාදෙහි වා සුහතං කරෙය්‍යාති ඨානමෙතං විජ්ජති. එවං පිතරං ... අරහන්තං භික්ඛුං ... දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය සඞ්ඝෙ වා සඞ්ඝරාජිං ජනෙය්‍යාති, නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුථුජ්ජනො සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය සඞ්ඝෙ වා සඞ්ඝරාජිං

---

1. ධම්මානුධම්මං, පටිපටිපන්නො - සීමු.
ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නො - ම. ඡ. සං.
2. සාමීචිප්පටිපන්නො - ම. ඡ. සං.

එහි යම් සම්‍යක්කර්මාන්තයෙක් යම් සම්‍යග්ව්‍යායාමයෙක් ඇද්ද එය කායික ද වන්නේ යැ, චෛතසික ද වන්නේ යැ, එහි සම්මාකම්මන්ත වායාමයන් අතුරෙහි යමෙක් කායසංග්‍රහ වේ ද, එය කය භාවිත කල්හි වැඩීමට යෙයි, යමෙක් චිත්තසංග්‍රහ වේ ද, එය සිත භාවිත කල්හි වැඩීමට යෙයි. ඒ යොගාවචර ශමථවිදර්ශනා දෙක වඩනුයේ (අවස්ථා විශෙෂවශයෙන්) පඤ්චවිධ වූ ආර්‍ය්‍යමාර්ගාධිගමයට පැමිණෙයි : (ඒ මෙසේ යැ,) වහා එකචිත්තක්ෂණිකව මාර්ගාධිගම කරන්නේ නුයි ඛිප්පාධිගම ද වෙයි, ප්‍රහාතව්‍යයන් අත්‍යන්තවිමුක්තිවශයෙන් දුරුකරනුයෙන් විමුත්තාධිගම ද වෙයි, මහත් වූ ලොකොත්තර ශීලස්කන්ධාදිය අධිගම කරනුයෙන් මහාධිගම ද වෙයි, විපුලව අධිගම කරනුයෙන් විපුලාධිගම ද වෙයි, තමා විසින් අධිගන්තව්‍ය වූ කිසිවක් අනවශෙෂ කරනුයෙන් අනව සෙසාධිගම ද වේ. ඒ අධිගමයන් කෙරෙහි ශමථයෙන් ඛිප්පාධිගම ද මහාධිගම ද විපුලාධිගම ද වෙයි, විදර්ශනායෙන් විමුත්තාධිගම ද අනවසෙසාධිගම ද වේ.

එහි යම් ශාස්තෘ කෙනෙක් දහම් දෙසනසේක් ද දශබලසමන්වාගත ඒ ශාස්තෘහු අවවාදයෙන් ශ්‍රාවකයන් විසංවාදන නො කෙරෙති, (නො රවටති,) ඒ ශාස්තෘහු තුන් ප්‍රකාරයෙකින් අවවාද කෙරෙති : (සරණගමන ශීලසමාදනාදි) 'මෙය කරවූ, මේ උපායෙන් කරවූ, මෙය කරන තොපට හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේය ' යි. එපරිදි අවවාද කරනු ලැබූ එපරිදි අනුසස්නාලද ඒ ශ්‍රාවක ඒ අනුශාසනා පරිදි කරනුයේ එසේ පිළිපදනේ ඒ (දස්සන භාවනා) භූමියට නොපැමිණෙන්නේ ය යන තෙල කාරණය විද්‍යමාන නොවේ. ඒ ශ්‍රාවක එසේ අවවාද කරනලදුයේ එසේ අනුසස්නාලදුයේ ශීල ස්කන්ධය පරිපූර්ණ නො කරනුයේ ඒ භූමියට පැමිණෙන්නේයැ යන තෙල කරුණ නොවේ. එසේ අවවාද කරනලද එසේ අනුසස්නාලද ඒ ශ්‍රාවක ශීලස්කන්ධය පරිපූර්ණ කරනුයේ ඒ (දර්ශන භාවනා) භූමියට පැමිණෙන්නේයැ යන තෙල කරුණ වන්නේයි.

සම්‍යක්සම්බුද්ධයෙමි ප්‍රතිඥ කරන තොප විසින් මෙනම් ධර්මයෝ අනභි සම්බුද්ධයහ ' යි (සකාරණව ප්‍රතිචොදනාකරන) තෙල කරුණ නොවෙයි, සර්වාස්‍රව පරික්ෂීණ යයි ප්‍රතිඥ කරන තොප විසින් මෙනම් ආස්‍රවයෝ අපරික්ෂීණයහ ' යි ප්‍රති චොදනා කරන තෙල කරුණ නොවෙයි, තොප විසින් යම් රාගාදිප්‍රහාණයක් සඳහා අසුභභාවනාදි ධර්මයෙක් දෙසනලදද ඒ ධර්මය එසේ පිළිපන්නහුට මොනොවට දුඃඛක්ෂය පිණිස නො පවත්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි. යළි තොපගේ ශ්‍රාවකයෙක් ධර්මානුධර්මයෙහි පිළිපන්නේ සම්‍යක්ප්‍රතිපන්න වූයේ අනුරූපධර්මයෙහි හැසිරෙනසුලු වේ ද, පූර්වකාලයට වඩා අපරකාලප්‍රවෘත්ත වූ උදර වූ අභිඥ්ඥපටිසම්භිදදි විශෙෂාධිගමය ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කරන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වේ.

තවද යම් ධර්ම කෙනෙක් මාර්ගඵලයනට අන්තරායකර වූවාහු ද ඒ ධර්මයන් සෙවුනාහට අන්තරාය පිණිස සමර්ථ නො වේ යැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, යළි යම් ධර්ම කෙනෙක් අනෛර්‍යාණික වෙත් ද, ඒ ධර්මයෝ එය පිළිපදනහුට මැනැවින් දුක් ක්ෂයවීම පිණිස පැමිණෙති යන තෙල කරුණ නො වෙයි, යළි යම් ධර්ම කෙනෙක් නෛර්‍යාණික වෙත් ද ඒ ධර්මයෝ එය පිළිපදනහුට මැනැවින් දුක් ක්ෂයවීම පිණිස පැමිණෙති යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වෙයි, යළි ඔබගේ ශ්‍රාවකයෙක් සඋපාදිසෙස වූයේ අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුවට පැමිණෙන්නේයැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන නො වේ.

මාර්ගදෘෂ්ටිසම්පන්න සෝවන් පුද්ගල ජනික මව දිවියෙන් තොරකරන්නේයැ අතින් හෝ පයින් හෝ අධිකව හිංසාකරන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුහුදුන් පුද්ගල ජනික මව දිවියෙන් තොරකරන්නේයැ අතින් හෝ පයින් හෝ සුභතව හිංසා කරන්නේයැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වෙයි. මෙසේ ජනක පියා . . . රහත් මහණ . . . දිට්ඨිසම්පන්න පුද්ගල සමග සඞ්ඝයා බිඳුනේයැ සඞ්ඝයා කෙරෙහි සඞ්ඝරාජිය හෝ උපදවන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුහුදුන් පුද්ගල සඞ්ඝයා බිඳුනේයැ සඞ්ඝයා

ජනෙය්‍යාති ඨානමෙතං විජ්ජති. දිට්ඨිසම්පන්නො තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තො ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය, පරිනිබ්බුතස්ස වා තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තො ථූපං භින්දෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුථුජ්ජනො තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තො ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය, පරිනිබ්බුතස්ස වා තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තො ථූපං භින්දෙය්‍යා'ති ඨානමෙතං විජ්ජති. දිට්ඨිසම්පන්නො අඤ්ඤං සත්ථාරං අපදිසෙය්‍ය අපි ජීවිතහෙතුපි නෙතං ඨානං විජ්ජති, පුථුජ්ජනො අඤ්ඤං සත්ථාරං අපදිසෙය්‍යාති ඨානමෙතං විජ්ජති. දිට්ඨිසම්පන්නො ඉතො බහිද්ධා අඤ්ඤං දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුථුජ්ජනො ඉතො බහිද්ධා අඤ්ඤං දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසෙය්‍යාති ඨානමෙතං විජ්ජති. දිට්ඨිසම්පන්නො කුතූහලමඞ්ගලෙන සුද්ධිං පච්චෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුථුජ්ජනො කුතූහලමඞ්ගලෙන සුද්ධිං පච්චෙය්‍යාති ඨානමෙතං විජ්ජති.

ඉත්ථී රාජා චක්කවත්ති සියාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුරිසො රාජා චක්කවත්ති සියාති ඨානමෙතං විජ්ජති. ඉත්ථී සක්කො දෙවානමින්දො සියාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුරිසො සක්කො දෙවානමින්දො සියාති ඨානමෙතං විජ්ජති. ඉත්ථී මාරො පාපිමා සියාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුරිසො මාරො පාපිමා සියාති ඨානමෙතං විජ්ජති. ඉත්ථී මහාබ්‍රහ්මා සියාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුරිසො මහාබ්‍රහ්මා සියාති ඨානමෙතං විජ්ජති. ඉත්ථී තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො සියාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පුරිසො තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො සියාති ඨානමෙතං විජ්ජති.

ද්වෙ තථාගතා අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා අපුබ්බං අචරිමං එකිස්සා ලොකධාතුයා උප්පජ්ජෙය්‍යුං ධම්මං වා දෙසෙය්‍යුන්ති නෙතං ඨානං විජ්ජති. එකොව තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො එකිස්සා ලොකධාතුයා උප්පජ්ජිස්සති ධම්මං වා දෙසිස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති.

තිණ්ණං දුච්චරිතානං ඉට්ඨො කන්තො පියො මනාපො විපාකො භවිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. තිණ්ණං දුච්චරිතානං අනිට්ඨො අකන්තො අප්පියො අමනාපො විපාකො භවිස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති. තිණ්ණං සුචරිතානං අනිට්ඨො අකන්තො අප්පියො අමනාපො විපාකො භවිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති, තිණ්ණං සුචරිතානං ඉට්ඨො කන්තො පියො මනාපො විපාකො භවිස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති.

අඤ්ඤතරො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා කුහකො ලපකො නෙමිත්තකො කුහනලපනනෙමිත්තකත්තං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා පඤ්චනීවරණෙ අප්පහාය චෙතසො උපක්කිලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ චතූසු සතිපට්ඨානෙසු අනුපට්ඨිතස්සති විහරන්තො සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ අභාවයිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති, අඤ්ඤතරො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා සබ්බදොසාපගතො පඤ්චනීවරණෙ පහාය චෙතසො උපක්කිලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ චතූසු සතිපට්ඨානෙසු උපට්ඨිතස්සති විහරන්තො සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ භාවයිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති. යං එත්ථ ඤාණං හෙතුසො ඨානසො අනොධිසො, ඉදං වුච්චති. ඨානාඨානඤාණං පඨමං තථාගතබලං. ඉති (1)

කෙරෙහි සඞ්ඝරාජිය හෝ උපදවන්නේයැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වෙයි. දිට්ඨි සම්පන්න පුද්ගල දුෂ්ට සිත්ඇතිව තථාගතයන්ගේ කයෙහි ලෙහෙ උපදවන්නේ යැ දුෂ්ට සිත්ඇතිව පිරිනිවි තථාගතයන්ගේ සධාතුක ස්තූපය හෝ බිඳින්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුහුදුන් පුද්ගල දුෂ්ට සිත්ඇතිව තථාගතයන්ගේ සිරුරෙහි ලෙහෙ උපද වන්නේයැ දුෂ්ට සිත් ඇතිව පිරිනිවි තථාගතයන්ගේ සධාතුක ස්තූපය හෝ බිඳින්නේයැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වෙයි. දිට්ඨිසම්පන්න පුද්ගල ජීවිතහෙතුයෙන් නමුදු අන්‍ය ශාස්තෘවරයකු (මේ මාගේ ශාස්තෘ යයි) දක්වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුහුදුන් පුද්ගල අන්‍ය ශාස්තෘවරයකු අපදෙසකරන්නේයැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වෙයි. දිට්ඨිසම්පන්න පුද්ගල මෙසස්නෙන් බැහැර අන්‍ය දක්ෂිණීයයකු සොයන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුහුදුන් පුද්ගල මෙසස්නෙන් බැහැර අන්‍ය දක්ෂිණාහර්යකු සොයන්නේ යැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වෙයි. දිට්ඨිසම්පන්න පුද්ගල කොතුහල (දිට්ඨසුතමුත) මඞ්ගලයෙන් ආත්මශුද්ධිය හදහන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පෘථග්ජන පුද්ගල දිට්ඨසුතමුතමඞ්ගලයෙන් ආත්මශුද්ධිය හදහන්නේයැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වේ.

ස්ත්‍රිය සක්විතිරජ වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුරුෂයෙක් සක්විතිරජ වන්නේයැ යන තෙල කරුණ වෙයි. ස්ත්‍රිය ශක්‍රදෙවේන්ද්‍ර වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුරුෂයෙක් ශක්‍රදෙවේන්ද්‍ර වන්නේයැ යන තෙල කරුණ වෙයි. ස්ත්‍රිය පාපිමත් මාර වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුරුෂයෙක් පාපිමත් මාර වන්නේයැ යන තෙල කරුණ වෙයි. ස්ත්‍රිය මහාබ්‍රහ්ම වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුරුෂයෙක් මහාබ්‍රහ්ම වන්නේයැ යන තෙල කරුණ වෙයි. ස්ත්‍රිය තථාගත අර්හත් සම්‍යක්සම්බුද්ධ වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පුරුෂයෙක් තථාගත අර්හත් සම්‍යක්සම්බුද්ධ වන්නේයැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වේ.

තථාගත අර්හත් සම්‍යක්සම්බුද්ධයන් වහන්සේ දෙනමක් පෙරපසු නොවැ එකවට එක් ලොකධාතුයෙක්හි උපදනාහු යැ ධර්මය හෝ දෙසන්නාහු යැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, එක් මැ තථාගත අර්හත් සම්මාසම්බුදු කෙනෙක් එක් ලොකධාතුයෙක්හි උපදනාහ, ධර්මය හෝ දෙශනා කරන්නාහ යන තෙල කාරණය විද්‍යමාන වේ.

ත්‍රිවිධ දුශ්චරිතයන්ගේ ඉෂ්ට කාන්ත ප්‍රිය මනාප වූ විපාකය වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, ත්‍රිවිධ දුශ්චරිතයන්ගේ අනිෂ්ට අකාන්ත අප්‍රිය අමනාප වූ විපාකය වන්නේයැ යන තෙල කරුණ වෙයි. ත්‍රිවිධ සුචරිතයන්ගේ අනිෂ්ට අකාන්ත අප්‍රිය අමනාප වූ විපාකය වන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, ත්‍රිවිධ සුචරිතයන්ගේ ඉෂ්ට කාන්ත ප්‍රිය මනාප වූ විපාකය වන්නේයැ යන තෙල කරුණ විද්‍යමාන වේ.

පාපෙච්ඡව සම්භාවනා රිසියෙන් ජනයා විස්මයපත් කරනුයෙන් කුහක වූ ප්‍රත්‍යය ඇසිරි කොට බිණීම් වශයෙන් ලපක වූ ප්‍රත්‍යය උපදවන නිමිති කරනුයෙන් නෙමිත්තක වූ අන්‍යතර මහණෙක් වේවයි බමුණෙක් වේවයි කුහනලපනනෙමිත්තක බව පෙරදැරි කොට සිතට උපක්ලෙශ වූ ප්‍රඥව දුර්වල කරන පඤ්චනිවරණයන් සමුච්ඡෙද නො කොට සතර සිවටන්හි නොඑළැඹසිටි සිහි ඇතිව වාසය කරනුයේ සප්ත බොධ්‍යඞ්ගයන් නො වඩා අනුත්තර සම්‍යක්සම්බොධිය අවබොධ කරන්නේයැ යන තෙල කරුණ නො වෙයි, පාරමීප්‍රතිපක්ෂ වූ සියලු දෙෂයන්ගෙන් අපගත අන්‍යතර ශ්‍රමණයෙක් වේවයි බ්‍රාහ්මණයෙක් වේවයි සිතට උපක්ලෙශ වූ ප්‍රඥව දුර්වල කරන පඤ්චනිවරණයන් සමුච්ඡෙද කොට සතර සතිපට්ඨානයන්හි එළැඹසිටි සිහිඇතිව වාසය කරනුයේ සප්ත බොධ්‍යඞ්ගයන් වඩා අනුත්තර සම්‍යක්සම්බොධිය අධිගම කරන්නේයැ යන තෙල කාරණය විද්‍යමාන වේ. මෙහි ස්ථානාස්ථාන දෙකට හෙතුවශයෙන් එකෙණෙහි මැ (ආවර්ජනසමනන්තරව) අනවශෙෂ කොට පැවති යම් ඥනයෙක් ඇද්ද මේ ඨානාඨානඥණය පළමුවන තථාගත බලයැ ' යි කියනු ලැබෙ. (1)

ඨානාඨානගතා සබ්බෙ ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධ ධම්මා, කෙචි සග්ගූපගා කෙචි අපායූපගා කෙචි නිබ්බානූපගා. එවං භගවා ආහ :

1. “සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති මරණන්තං හි ජීවිතං,
   යථාකම්මං ගමිස්සන්ති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා,

2. නිරයං පාපකම්මන්තා පුඤ්ඤකම්මා ච සුගතිං,
   අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා”ති.

“සබ්බෙ සත්තා”ති අරියා ච අනරියා ච සක්කායපරියාපන්නා ච සක්කායවීතිවත්තා ච; “මරිස්සන්ති”ති ද්වීහි මරණෙහි : දන්ධමරණෙන ච අදන්ධමරණෙන ච ; සක්කායපරියාපන්නානං අදන්ධමරණං සක්කායවීතිවත්තානං දන්ධමරණං. “මරණන්තං හි ජීවිත”න්ති ඛයා ආයුස්ස ඉන්ද්‍රියානං උපරොධා ජීවිතපරියන්තො මරණපරියන්තො ; “යථාකම්මං ගමිස්සන්ති”ති කම්මස්සකතා ; “පුඤ්ඤපාපඵලූපගා”ති කම්මානං ඵලදස්සාවිතා ච අවිප්පවාසො ච ; “නිරයං පාපකම්මන්තා”ති අපුඤ්ඤ සංඛාරා ; “පුඤ්ඤකම්මා ච සුගති”න්ති පුඤ්ඤසංඛාරා සුගතිං ගමිස්සන්ති ; “අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා”ති සබ්බසංඛාරානං සමතික්කමනං. තෙනාහ භගවා : “සබ්බෙ-පෙ-අනාසවා”ති.

“සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති මරණන්තං හි ජීවිතං
යථාකම්මං ගමිස්සන්ති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා
නිරයං පාපකම්මන්තා”ති

ආගාළ්හා ච නිජ්ඣාමා ච පටිපදා. “අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා”ති මජ්ඣිමා පටිපදා.

“සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති මරණන්තං හි ජීවිතං
යථාකම්මං ගමිස්සන්ති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා
නිරයං පාපකම්මන්තා”ති

අයං සංකිලෙසො; එවං සංසාරං නිබ්බත්තයති. “සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති -පෙ- නිරයං පාපකම්මන්තා”ති ඉමෙ තයො වට්ටා: දුක්ඛ වට්ටො කම්මවට්ටො කිලෙසවට්ටො. “අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා”ති තිණ්ණං වට්ටානං විවට්ටනා.

“සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති -පෙ- නිරයං පාපකම්මන්තා”ති ආදීනවො; “පුඤ්ඤකම්මා ච සුගති”න්ති අස්සාදො; “අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා”ති නිස්සරණං.

“සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති -පෙ- නිරයං පාපකම්මන්තා”ති හෙතු ච ඵලඤ්ච; පඤ්චක්ඛන්ධා ඵලං, තණ්හා හෙතු. “අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා”ති මග්ගො ච ඵලඤ්ච.

(1) මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් ස්ථානාස්ථානභාවයට ගිය සියලු සංඛතධර්මයෝ ක්ෂය ස්වභාව ඇති ව්‍යයස්වභාව ඇති විරාගස්වභාව ඇති නිරුද්ධ වන ස්වභාව ඇති වෙත්. (ඒ සත්ත්වාඛ්‍ය සංඛතයන් කෙරෙහි) ධර්මචාරී කිසිකෙනෙක් ස්වර්ගයට යන්නාහු අධර්මචාරී කිසිකෙනෙක් නිරයට යන්නාහු ආය්‍ර්‍යමාර්ගයට පිළිපන් කිසි කෙනෙක් නිවනට යන්නාහු වෙත්. බුදුහු මෙසේ වදළහ :

1. ආය්‍ර්‍ය වූ ද අනාය්‍ර්‍ය වූ ද සියලු සත්ත්වයෝ මැරෙන්නාහ, යම්හෙයෙකින් ජීවිතෙන්ද්‍රිය මරණය අන්ත කොට ඇත්තේ ද එහෙයිනි, පුණ්‍යපාපඵලයට පැමිණියාහු කම්වූපරිදි පරලොව යන්නාහ.

2. පාපකර්ම ඇත්තාහු නිරයට ද පුණ්‍යකර්ම ඇත්තාහු සුගතියට ද යන්නාහ, යළි සසරබිය දක්නා අන්‍යයෝ ආය්‍ර්‍යමාර්ගය වඩා අනාස්‍රව වූවාහු පිරිනිවෙත් යයි.

සබ්බෙ සත්තා යනු : ආය්‍ර්‍යයෝ ද අනාය්‍ර්‍යයෝ ද සත්කායපය්‍ර්‍යාපන්නයෝ ද සත්කාය ඉක්මැවූවාහු ද වෙති, මරිස්සන්ති යනු :දන්ධමරණයෙන් ද අදන්ධමරණයෙන් ද යන දෙවැදෑරුම් මරණයෙන්, සත්කායපය්‍ර්‍යාපන්නයනට අදන්ධමරණය ද සත්කාය ඉක්මවූවනට දන්ධමරණය ද වෙයි. මරණන්තං හි ජීවිතං යනු : ආයුක්ෂය වීමෙන් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ උපච්ඡේදයෙන් ජීවිතයාගේ පය්‍ර්‍යන්තය මරණපය්‍ර්‍යන්තය යි. යථා කම්මං ගමිස්සන්ති යනු : කර්මය ස්වකීය කොට ඇතිබව යැ, පුඤ්ඤපාපඵලූපගා යනු : කර්මයන්ගේ ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂව දක්නාසුලුබව ද කර්මඵලයෙන් අවිප්‍රවාස බව ද දක්වයි. නිරයං පාපකම්මන්තා යී අපුණ්‍යාභිසංස්කාරයෝ දක්වනලදහ. පුඤ්ඤකම්මා ච සුග්ගතිං යනු : පුණ්‍යාභිසංස්කාරහෙතුයෙන් සුගතියට යන්නාහ. අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා යනු : සියලු සංස්කාරයන්ගේ ඉක්මවීම යි.
එයින් වදළහ, බුදුහු : " සබ්බෙ – පෙ – අනාසවා " යී.

" සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති මරණන්තං හි ජීවිතං
යථාකම්මං ගමිස්සන්ති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා,
නිරයං පාපකම්මන්තා " යනු :

කාමසුඛල්ලිකානුයොග සංඛ්‍යාත ආගාළ්හ පටිපදව ද අත්තකිලමථානුයොග සංඛ්‍යාත නිජ්ඣාම පටිපදව ද යන දෙක යි, " අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා ' යනු : මජ්ඣිම පටිපද යි.

" සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති මරණන්තං හි ජීවිතං
යථාකම්මං ගමිස්සන්ති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා,
නිරයං පාපකම්මන්තා " යනු :

මේ සංක්ලෙශ යැ, මෙසේ සංසාරය නිපදවයි, " සබ්බේ සත්තා මරිස්සන්ති – පෙ – නිරයං පාපකම්මන්තා " යනු : දුක්ඛවට්ට යැ කම්මවට්ට යැ කිලෙසවට්ට යැ යන මේ තුන්වර්තයෝ යි. " අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා " යනු : තුන් වර්තයන්ගේ විවර්තනය (නැයීම) යි.

" සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති – පෙ – නිරයං පාපකම්මන්තා " යනු : ආදීනව යැ. " පුඤ්ඤකම්මා ච සුග්ගතිං " යනු : ආස්වාද යැ, " අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා " යනු : නිස්සරණ යි.

" සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති – පෙ – නිරයං පාපකම්මන්තා " යනු : හෙතු ද ඵල ද යන දෙක යැ, පඤ්චස්කන්ධයෝ ඵල යැ, තණ්හාව හෙතු යි. " අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා " යනු : මාර්ගය ද ඵලය ද යන දෙක යි.

"සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති -පෙ- නිරයං පාපකම්මන්තා"ති අයං සංකිලෙසො; සො සංකිලෙසො තිවිධො: තණ්හාසංකිලෙසො දිට්ඨිසංකිලෙසො දුච්චරිතසංකිලෙසොති. තත්ථ තණ්හාසංකිලෙසො තීහි තණ්හාහි නිද්දිසිතබ්බො: කාමතණ්හාය භවතණ්හාය විභවතණ්හාය. යෙන යෙන වා පන වත්ථුනා අජ්ඣොසිතො තෙන තෙනෙව නිද්දිසිතබ්බො, තස්සා විත්ථාරො ඡත්තිංසාය තණ්හාය ජාලිනියා විචරිතානි. තත්ථ දිට්ඨිසංකිලෙසො උච්ඡෙදසස්සතෙන නිද්දිසිතබ්බො. යෙන යෙන වා පන වත්ථුනා දිට්ඨිවසෙන අභිනිවිසති ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති තෙන තෙනෙව නිද්දිසිතබ්බො. තස්සා විත්ථාරො ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතානි. තත්ථ දුච්චරිතසංකිලෙසො චෙතනාචෙතසිකකම්මෙන නිද්දිසිතබ්බො. තීහි දුච්චරිතෙහි: කායදුච්චරිතෙන වචීදුච්චරිතෙන මනොදුච්චරිතෙන. තස්ස විත්ථාරො දසඅකුසලකම්මපථා. "අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා"ති ඉදං වොදානං; තයිදං වොදානං තිවිධං: තණ්හාසංකිලෙසො සමථෙන විසුජ්ඣති, සො සමථො සමාධික්ඛන්ධො. දිට්ඨිසංකිලෙසො විපස්සනාය විසුජ්ඣති, සා විපස්සනා පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. දුච්චරිතසංකිලෙසො සුචරිතෙන විසුජ්ඣති, තං සුචරිතං සීලක්ඛන්ධො.

"සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති මරණන්තං හි ජීවිතං,
යථාකම්මං ගමිස්සන්ති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා;
නිරයං පාපකම්මන්තා"ති

අපුඤ්ඤපටිපදා, "පුඤ්ඤකම්මා ච සුග්ගති"න්ති පුඤ්ඤපටිපදා; "අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා"ති පුඤ්ඤපාපසමතික්කමපටිපදා; තත්ථ යා ච පුඤ්ඤපටිපදා යා ච අපුඤ්ඤපටිපදා අයං එකා පටිපදා සබ්බත්ථ ගාමිනී, එකා අපායෙසු එකා දෙවෙසු, යා ච පුඤ්ඤපාපසමතික්කමපටිපදා, අයං තත්ථතත්ථගාමිනී පටිපදා.

තයො රාසි: මිච්ඡත්තනියතො රාසි සම්මත්තනියතො රාසි අනියතො රාසි. තත්ථ යො ච මිච්ඡත්තනියතො රාසි, යො ච සම්මත්තනියතො රාසි එකා පටිපදා තත්ථතත්ථගාමිනී. තත්ථ යො අනියතො රාසි අයං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා. කෙන කාරණෙන: පච්චයං ලභන්තො නිරයෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය, පච්චයං ලභන්තො තිරච්ඡානයොනීසු උප්පජ්ජෙය්‍ය, පච්චයං ලභන්තො පෙත්තිවිසයෙසු උප්පජ්ජෙය්‍ය, පච්චයං ලභන්තො අසුරෙසු උප්පජ්ජෙය්‍ය පච්චයං ලභන්තො දෙවෙසු උප්පජ්ජෙය්‍ය, පච්චයං ලභන්තො මනුස්සෙසු උප්පජ්ජෙය්‍ය, පච්චයං ලභන්තො පරිනිබ්බායෙය්‍ය. තස්මායං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා, යං එත්ථ ඤාණං හෙතුසො ඨානසො අනොධිසො, ඉදං වුච්චති සබ්බත්ථගාමිනීපටිපදාඤාණං, දුතියං තථාගතබලං. ඉති (2)

සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා අනෙකධාතුලොකො. තත්ථතත්ථගාමිනී පටිපදා නානාධාතුලොකො. තත්ථ කතමො අනෙකධාතුලොකො: චක්ඛුධාතු රූපධාතු චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, සොතධාතු සද්දධාතු සොතවිඤ්ඤාණධාතු, ඝානධාතු ගන්ධධාතු ඝානවිඤ්ඤාණධාතු, ජිව්හාධාතු රසධාතු ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු, කායධාතු ඵොට්ඨබ්බධාතු කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනොධාතු ධම්මධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතු, පඨවීධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු ආකාසධාතු විඤ්ඤාණධාතු කාමධාතු

" සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති – පෙ – නිරයං පාපකම්මන්තා " යනු : මේ සංක්ලෙශ යැ, ඒ සංකිලෙසය ' තණ්හාසංකිලෙස දිට්ඨිසංකිලෙස දුශ්චරිතසංකිලෙස ' යි ත්‍රිවිධ යි. එහි තණ්හාසංකිලෙසය කාමතණ්හායෙන් භවතණ්හායෙන් විභවතණ්හායෙන් යන තුන්වැදෑරුම් තෘෂ්ණායෙන් දක්වියයුත්තේ යැ. තවද යම් යම් වස්තුයෙකින් හෝ අධ්‍යවසිත (බැසගන්නාලද්දේ) ද ඒ ඒ වස්තුයෙන් මැ දක්වියයුත්තේ යි. ඒ තෘෂ්ණා විස්තාරය ෂට්ත්‍රිංශත් තෘෂ්ණාජාලිනියගේ විචරිතයෝ යි. එහි දිට්ඨිසංකිලෙසය උච්ඡෙද ශාශ්වත දෙකින් දක්වියයුත්තේ යැ, යළි යම් යම් වස්තුයෙකින් දෘෂ්ටිවශයෙන් ' මෙය මැ සැබව අන්‍යය මොස යැ ' යි බැසගනී ද, ඒ ඒ වස්තුයෙන් මැ දක්වියයුත්තේ යි. ඒ දෘෂ්ටිවිස්තරය ද්වාෂෂ්ටි දෘෂ්ටිගතයෝ යි. එහි දුශ්චරිතසංකිලෙසය චෙතනාකර්මයෙන් චෛතසිකකර්මයෙන් දක්වියයුත්තේ යැ, කායදුශ්චරිතයෙන් වාග්දුශ්චරිතයෙන් මනො දුශ්චරිතයෙන් යන තුන් දුශ්චරිතයෙනි. ඒ දුශ්චරිතවිස්තාරය දශඅකුශලකර්මපථයෝ යි. " අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා " යන මේ වොදනා යැ. ඒ ව්‍යවදානය ත්‍රිවිධ යැ : තණ්හාසංකිලෙසය සමථයෙන් විශුද්ධ වෙයි, ඒ සමථය සමාධි ස්කන්ධ යි. දිට්ඨිසංකිලෙසය විදර්ශනායෙන් විශුද්ධ වෙයි, ඒ විදර්ශනාව ප්‍රඥාස්කන්ධ යි. දුශ්චරිතසංකිලෙසය සුචරිතයෙන් විශුද්ධ වෙයි, ඒ සුචරිතය ශීලස්කන්ධ යි.

" සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති මරණන්තං හි ජීවිතං
යථාකම්මං ගමිස්සන්ති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා
නිරයං පාපකම්මන්තා " යනු :

අපුණ්‍යප්‍රතිපද යැ, පුඤ්ඤකම්මා ච සුග්ගතිං යනු : පුණ්‍යප්‍රතිපද යැ, අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා යනු : පුණ්‍යපාපසමතික්‍රමප්‍රතිපද යි. එහි යම් පුණ්‍යප්‍රතිපදවකුත් යම් අපුණ්‍යප්‍රතිපදවකුත් ඇද්ද මෝ සර්වත්‍රගාමිනී වූ එක් ප්‍රතිපදවකි. එයින් එක් ප්‍රතිපදවක් සතර අපායෙහි ද, එකක් දෙවියන් කෙරෙහි ද උපතට හෙතු යි. යම් පුණ්‍ය පාප සමතික්‍රමප්‍රතිපදවක් ඇද්ද මෝ ඒ ඒ තැන්හි දී මැ නිවනට යනසුලු ප්‍රතිපදයි. (යළි ඒ ප්‍රතිපදවන්ගේ මැ විභාග දක්වති ' තයො රාසි ' යනාදීන් —)

මිච්ඡත්තනියත රාසි යැ සම්මත්තනියත රාසි යැ අනියත රාසි යැයි තුන් රාසියෙකි. එහි යම් මිච්ඡත්තනියත රාසියෙක් ඇද්ද යම් සම්මත්තනියත රාසියෙකුත් ඇද්ද මේ ඒ ඒ තැන යනසුලු වූ එක පටිපදවකි. එහි යම් අනියත රාසියෙක් ඇද්ද මේ සර්වත්‍රගාමිනී ප්‍රතිපද යි. කවර කරුණින යත් : අවිද්‍යාදි ප්‍රත්‍යය ලබනුයේ නිරයෙහි උපදනේ යැ, ප්‍රත්‍යය ලබනුයේ තිරිසන්යොන්හි උපදනේ යැ, ප්‍රත්‍යය ලබනුයේ ප්‍රෙත්‍යවිෂයෙහි උපදනේ යැ, ප්‍රත්‍යය ලබනුයේ අසුරනිකායෙහි උපදනේ යැ, ප්‍රත්‍යය ලබනුයේ දෙව්ලොවැ උපදනේ යැ, ප්‍රත්‍යය ලබනුයේ මිනිස්ලොවැ උපදනේ යැ, ප්‍රත්‍යය ලබනුයේ පිරිනිවෙන්නේ යි. එහෙයින් මෝ සබ්බත්ථගාමිනී පටිපද යි. මේ ප්‍රතිපදයෙහි හෙතු වශයෙන් ප්‍රත්‍යයවශයෙන් අනවශෙෂ කොට පැවැති යම් ඥානයෙක් ඇද්ද මේ ' සබ්බත්ථ ගාමිනීපටිපද ඤාණය ' දෙවැනි තථාගතබලය යි කියනු ලැබෙ. (2)

මෙසේ උක්තප්‍රකාර වූ සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදව අනෙකධාතුලොක යැ, තත්ථතත්ථ ගාමිනී පටිපදව නානාධාතුලොක යි. එහි අනෙකධාතුලොක කවරෙ යැ : චක්ඛුධාතු රූපධාතු චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු යැ, සොතධාතු සද්දධාතු සොතවිඤ්ඤාණධාතු යැ, ඝානධාතු ගන්ධධාතු ඝානවිඤ්ඤාණධාතු යැ, ජිව්හාධාතු රසධාතු ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු යැ, කාය ධාතු ඵොට්ඨබ්බධාතු කායවිඤ්ඤාණධාතු යැ, මනොධාතු ධම්මධාතු මනොවිඤ්ඤාණ ධාතු යැ. පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු යැ. ආකාසධාතු විඤ්ඤාණධාතු යැ කාමධාතු බ්‍යාපාදධාතු විහිංසාධාතු යැ, නෙක්ඛම්මධාතු අව්‍යාපාද

බ්‍යාපාදධාතු විහිංසාධාතු නෙක්ඛම්මධාතු අබ්‍යාපාදධාතු අවිහිංසාධාතු දුක්ඛධාතු දොමනස්සධාතු අවිජ්ජාධාතු සුඛධාතු සොමනස්සධාතු උපෙක්ඛාධාතු රූපධාතු අරූපධාතු නිරොධධාතු සඞ්ඛාරධාතු නිබ්බානධාතු, අයං අනෙකධාතු ලොකො.

තත්ථ කතමො නානාධාතුලොකො: අඤ්ඤා චක්ඛුධාතු අඤ්ඤා රූපධාතු අඤ්ඤා චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු (එවං සබ්බා) අඤ්ඤා නිබ්බානධාතු, යං එත්ථ ඤාණං හෙතුසො ඨානසො අනොධිසො, ඉදං වුච්චති අනෙකධාතුනානාධාතුඤාණං තතියං තථාගතබලං. ඉති (3)

අනෙකධාතුනානාධාතුකස්ස ලොකස්ස යං යදෙව ධාතුං සත්තා අධිමුච්චන්ති, තං තදෙව අධිට්ඨහන්ති අභිනිවිසන්ති, කෙචි රූපාධිමුත්තා කෙචි සද්දාධිමුත්තා කෙචි ගන්ධාධිමුත්තා කෙචි රසාධිමුත්තා කෙචි ඵොට්ඨබ්බාධිමුත්තා කෙචි ධම්මාධිමුත්තා කෙචි ඉත්ථාධිමුත්තා කෙචි පුරිසාධිමුත්තා කෙචි චාගාධිමුත්තා කෙචි හීනාධිමුත්තා කෙචි පණීතාධිමුත්තා කෙචි දෙවාධිමුත්තා කෙචි මනුස්සාධිමුත්තා කෙචි නිබ්බානාධිමුත්තා. යං එත්ථ ඤාණං හෙතුසො ඨානසො අනොධිසො "අයං වෙනෙය්‍යො අයං න වෙනෙය්‍යො අයං සග්ගගාමී අයං දුග්ගතිගාමී"ති, ඉදං වුච්චති සත්තානං නානාධිමුත්තිකතාඤාණං චතුත්ථං තථාගතබලං ඉති. (4)

තෙ යථාධිමුත්තා ච භවන්ති, තං තං කම්මසමාදානං සමාදියන්ති, තෙ ඡබ්බිධං කම්මං සමාදියන්ති: කෙචි ලොභවසෙන, කෙචි දොසවසෙන, කෙචි මොහවසෙන, කෙචි සද්ධාවසෙන, කෙචි විරියවසෙන කෙචි පඤ්ඤාවසෙන. තං විජ්ජමානං දුවිධං සංසාරගාමි ච නිබ්බානගාමි ච.

තත්ථ යං ලොභවසෙන දොසවසෙන මොහවසෙන ච කම්මං කරොති, ඉදං කම්මං කණ්හං කණ්හවිපාකං. තත්ථ යං සද්ධාවසෙන විරියවසෙන ච කම්මං කරොති, ඉදං කම්මං සුක්කං සුක්කවිපාකං. තත්ථ යං ලොභවසෙන[1] දොසවසෙන[1] මොහවසෙන[1] සද්ධාවසෙන ච කම්මං කරොති, ඉදං කම්මං කණ්හසුක්කං කණ්හසුක්කවිපාකං. තත්ථ යං විරියවසෙන[3] පඤ්ඤාවසෙන ච කම්මං කරොති, ඉදං කම්මං අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හඅසුක්කවිපාකං කම්මුත්තමං කම්මසෙට්ඨං කම්මක්ඛයාය සංවත්තති.

චත්තාරි කම්මසමාදානානි: අත්ථි කම්මසමාදානං පච්චුප්පන්නසුඛං ආයතිං ච දුක්ඛවිපාකං, අත්ථි කම්මසමාදානං පච්චුප්පන්නදුක්ඛං ආයතිං ච සුඛවිපාකං, අත්ථි කම්මසමාදානං පච්චුප්පන්නදුක්ඛඤ්චෙව ආයතිං ච දුක්ඛවිපාකං, අත්ථි කම්මසමාදානං පච්චුප්පන්නසුඛඤ්චෙව ආයතිං ච සුඛවිපාකං, යං එවංජාතියං[2] කම්මසමාදානං. ඉමිනා පුග්ගලෙන අකුසලකම්මසමාදානං උපචිතං අවිපක්කං විපාකාය පච්චුපට්ඨිතං, න ච භබ්බො අභිනිබ්බිදං[4] ගන්තුන්ති. තං භගවා න ඔවදති. යථා දෙවදත්තං කොකාලිකං සුනක්ඛත්තං ලිච්ඡවිපුත්තං. යෙ වා පනඤ්ඤෙපි සත්තා මිච්ඡත්තනියතා.

1. වසෙන ච - සිමු
2. එවං ජාතිකං - සිමු.
3. විරිය වසෙන ච - සිමු
4. අභිනිබ්බිධා - සිමු.

ධාතු අවිහිංසාධාතු යැ දුක්ඛධාතු දොමනස්සධාතු අවිජ්ජාධාතු සුඛධාතු සොමනස්සධාතු උපෙක්ඛාධාතු යැ, රූපධාතු අරූපධාතු නිරොධධාතු යැ. මේ අනෙකධාතු ලොක යි.

එහි නානාධාතුලොක කවරෙ යැ : චක්ඛුධාතුව ලක්ෂණ හෙයින් අන්‍ය යැ, රූපධාතු අන්‍ය යැ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු අන්‍ය යැ, (සියල්ල මෙසේ යි). නිබ්බානධාතුව ලක්ෂණ හෙයින් අන්‍ය වෙයි. මේ අනෙකධාතු නානාධාතුලොකයෙහි හෙතුවශයෙන් ප්‍රත්‍යය වශයෙන් අනවශෙෂ කොට පවත්නා යම් ඥානයෙක් ඇද්ද, මේ අනෙකධාතු නානාධාතු ඥානය තුන්වැනි තථාගතබලය යි කියනුලැබෙ. (3)

මෙසේ අනෙකධාතුනානාධාතුක ලොකය පිළිබඳ යම් යම් මැ හීනාදි ස්වභාවයක් සත්ත්වයෝ හීනාදි ස්වභාවයෙන් අධිමුක්ත වෙත් ද (අදහස් කෙරෙත් ද) ඒ ඒ ස්වභාවය මැ අධිෂ්ඨාන කෙරෙති තෘෂ්ණාවශයෙන් පිවිසෙති. (අධිමුක්තිවිෂය විභාග කෙරෙති :) කිසි සත්ත්ව කෙනෙක් රූපාධ්‍යාශය ඇත්තාහුය, කිසිවෙක් ශබ්දධිමුක්ත යැ කිසිවෙක් ගන්ධාධිමුක්ත යැ කිසිවෙක් රසාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් ඵොට්ඨබ්බාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් ධම්මාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් ඉත්ථාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් පුරිසාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් ත්‍යාගාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් හීනාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් ප්‍රණීතාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් දෙවාධි මුත්ත යැ කිසිවෙක් මනුෂ්‍යාධිමුත්ත යැ කිසිවෙක් නිර්වාණාධිමුක්ත වෙත්. මේ අධි මුක්තිවිෂයෙහි හෙතුවශයෙන් ප්‍රත්‍යයවශයෙන් අනවධිවශයෙන් ' මේ සත්ත්ව වෛනෙය යැ මේ විනයන නොකළ හැක්ක මේ ස්වර්ගගාමී යැ මේ දුර්ගතිගාමී යැ ' යි පවත්නා යම් ඥානයෙක් ඇද්ද මෙය සත්ත්වයන්ගේ නානාධිමුක්තිකතාඥාණ නම් වූ සතරවැනි තථාගතබලයැ ' යි කියනුලැබෙ. (4)

මෙසේ ඒ (හීන – ප්‍රණීතාධිමුක්ති ඇති) සත්ත්වයෝ යම් යම් පරිදි අධ්‍යාශය ඇත්තාහු වෙත් ද, අධිමුක්ති අනුරූප වූ ඒ ඒ කර්මසමාදනය කෙරෙත් ද, ඔවුහු සවැදෑරුම් කර්ම සමාදනය කෙරෙත් : කිසිවෙක් ලොභවශයෙන් කිසිවෙක් ද්වෙෂවශයෙන් කිසිවෙක් මොහවශයෙන් කිසිවෙක් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් කිසිවෙක් වීර්‍ය්‍යවශයෙන් කිසිවෙක් ප්‍රඥා වශයෙන් කර්මසමාදන කෙරෙත්. ඒ කර්මය විභාග කරනුලබනුයේ සංසාරගාමී කර්මය ද නිර්වාණගාමී කර්මය දෑ ' යි දෙවැදෑරුම් වෙ.

එහි ලොභවශයෙන් ද ද්වෙෂවශයෙන් ද මොහවශයෙන් ද යම් කර්මයක් කෙරේ නම් මේ කර්මය කෘෂ්ණ වූයේ කෘෂ්ණ විපාක ඇත්තේ යැ, එහි ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ද වීර්‍ය්‍ය වශයෙන් ද යම් කර්මයක් කෙරේ නම් මේ කර්මය ශුක්ල වූයේ ශුක්ලවිපාක ඇත්තේ යැ, එහි ලොභවශයෙන් ද ද්වෙෂවශයෙන් ද මොහවශයෙන් ද ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ද යම් කර්මයක් කෙරේ නම්, මේ කර්මය කෘෂ්ණශුක්ල වූයේ කෘෂ්ණශුක්ලවිපාක ඇත්තේ යැ, එහි වීර්‍ය්‍යවශයෙන් ද ප්‍රඥාවශයෙන් ද යම් කර්මයක් කෙරේ නම්, මේ කර්මය (සතර මාර්ග චෙතනාව) අකණ්හ යැ අසුක්ක යැ අකෘෂ්ණඅශුක්ල විපාක ඇත්තේ යැ මෙය කර්මයන් කෙරෙහි උත්තම යැ කර්මයන් කෙරෙහි ශ්‍රෙෂ්ඨ යැ කර්මක්ෂය සංඛ්‍යාත නිවන පිණිස පවත්නේ යි.

කර්මසමාදනයෝ සතරදෙනෙක් වෙති : ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි සුඛ වූ මතුයෙහි දුක්ඛ විපාක වූ ද කර්මසමාදනයෙක් ඇත, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි දුක් වූ මතුයෙහි සුඛවිපාක වූ ද කර්මසමාදනයෙක් ඇත, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි දුක් වූ ද මතුයෙහි දුක්ඛවිපාක වූ ද කර්ම සමාදනයෙක් ඇත, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි සුඛ වූ ද මතුයෙහි සුඛවිපාක වූ ද කර්මසමාදනයෙක් ඇති. යම් අන්‍යවූත් මෙබඳු ප්‍රකාර ඇති කර්මයෙකි. (ඒ කර්මවිපාකයෙහි බුදුරදුන්ගේ ඥානය පවත්නා අයුරු දක්වති :) ' මේ පුඟුල්හු විසින් අකුශලකර්මයෙක් විපාකදනයට සමර්ථ පරිදි රැස්කරනලද, එය විපාක නොදෙනලදුවැ විපාක දීමට කළ අවකාශ ඇත, අභිනිබ්බිද සංඛ්‍යාත ආර්‍ය්‍යමාර්ගය අවබොධ කරන්නට නො ද සුදුසුවනැ ' යි, බුදුහු ඔහුට අවවාද නොකරනසේක. දෙවදත්ත, කොකාලික, සුනක්ඛත්ත ලිච්ඡවිපුත්‍ර යන මොවුන් මෙනි. (විපාකාවරණයෙන් වැසුණු පුඟුල්හට භවවාසනා සඳහා දහම් දෙසති, අජාසත්හට මෙනි.)

ඉමෙසං ච පුග්ගලානං උප්පන්නං අකුසලං න ච තාව පාරිපූරිං ගතං, පුරා පාරිපූරිං ගච්ඡති, පුරා ඵලං නිබ්බත්තයති, පුරා මග්ගං ආවාරයති, පුරා වෙනෙය්‍යත්තං සමතික්කමතීති. තෙ භගවා අසමත්තෙ ඔවදති, යථා පුණ්ණඤ්ච ගොවතිකං අචෙලඤ්ච කුක්කුරවතිකං. ඉමස්ස ච පුග්ගලස්ස අකුසලකම්මසමාදානං පරිපූරමානං මග්ගං ආවාරයිස්සති, පුරා පාරිපූරිං ගච්ඡති, පුරා ඵලං නිබ්බත්තයති, පුරා මග්ගං ආවාරයති, පුරා වෙනෙය්‍යත්තං සමතික්කමතීති තං භගවා අසමත්තං ඔවදති, යථා ආයස්මන්තං අඞ්ගුලිමාලං.

සබ්බෙසං මුදුමජ්ඣාධිමත්තතා : තත්ථ මුදු ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරා, මජ්ඣං අවසෙසකුසලසඞ්ඛාරා, අධිමත්තං අකුසලසඞ්ඛාරා. යං එත්ථ ඤාණං හෙතුසො ඨානසො අනොධිසො "ඉදං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං ඉදං උපපජ්ජවෙදනීයං ඉදං අපරපරියවෙදනීයං ඉදං නිරයවෙදනීයං ඉදං තිරච්ඡානවෙදනීයං ඉදං පෙත්තිවිසයවෙදනීයං ඉදං අසුරවෙදනීයං ඉදං දෙවවෙදනීයං ඉදං මනුස්සවෙදනීයං"ති. ඉදං වුච්චති අතීතානාගත-පච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං හෙතුසො ඨානසො අනොධිසො විපාකවෙමත්තතාඤාණං පඤ්චමං තථාගතබලං ඉති (5)

තථා[1] සමාදින්නානං කම්මානං සමාදින්නානං ඣානානං විමොක්ඛානං සමාධීනං සමාපත්තීනං අයං සංකිලෙසො ඉදං වොදානං ඉදං වුට්ඨානං එවං සංකිලිස්සති එවං වොදායති එවං වුට්ඨහතීති ඤාණං අනාවරණං.

තත්ථ කති ඣානානි : චත්තාරි ඣානානි. කති විමොක්ඛා : එකාදස ච අට්ඨ ච සත්ත ච තයො ච ද්වෙ ච. කති සමාධි : තයො සමාධි : සවිතක්කො සවිචාරො සමාධි, අවිතක්කො විචාරමත්තො සමාධි, අවිතක්කො අවිචාරො සමාධි. කති සමාපත්තියො : පඤ්ච සමාපත්තියො : සඤ්ඤාසමාපත්ති, අසඤ්ඤාසමාපත්ති, නෙවසඤ්ඤා-නාසඤ්ඤාසමාපත්ති විභූතසඤ්ඤාසමාපත්ති,[2] නිරොධසමාපත්ති.

තත්ථ කතමො සංකිලෙසො : පඨමස්ස ඣානස්ස කාමරාගබ්‍යාපාදා සංකිලෙසො, යෙ ච කුක්කුටජ්ඣායී ද්වෙ පඨමකා යො වා පන කොචි හානභාගියො සමාධි, අයං සංකිලෙසො. තත්ථ කතමං වොදානං : නීවරණපාරිසුද්ධි පඨමස්ස ඣානස්ස යෙ ච කුක්කුටජ්ඣායී ද්වෙ පච්ඡිමකා යො වා පන කොචි විසෙසභාගියො සමාධි, ඉදං වොදානං. තත්ථ කතමං වුට්ඨානං : යං සමාපත්ති වුට්ඨානකොසල්ලං, ඉදං වුට්ඨානං. යං එත්ථ ඤාණං හෙතුසො ඨානසො අනොධිසො, ඉදං වුච්චති සබ්බෙසං ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසවොදාන-වුට්ඨානඤාණං ඡට්ඨං තථාගතබලං ඉති (6)

1. ඉති තථා - මජසං.
2. විභූතසමාපත්ති - සිමු.

තවද මිච්ඡත්තනියත වූ යම් අන්‍ය සත්ත්ව කෙනෙක් හෝ වෙත් ද, මේ පුද්ගලයන් විසිනුදු කරන්නට ආරබ්ධ වූ අකුශලය තවම නො ද පිරිමට ගියේ යැ, ඇසිල්ලෙකින් පිරිමට යෙයි, ඇසිල්ලෙකින් ඵලය උපදවයි, ඇසිල්ලෙකින් මාර්ගය ආවරණ කෙරෙයි, ඇසිල්ලෙකින් වෛනෙයත්වය ඉක්මවායැ ' යි කර්මය අපරිපූර්ණ වූ ඔවුනට බුදුහු අවවාද කරනසේක. පූර්ණ ගොවතිකයහට ද අචෙල කුක්කුරවතිකයහට ද මෙනි. යළි මේ පුහුල්හුගේ අකුශලකර්මසමාදනය පරිපූර්ණ වනුයේ මාර්ගය ආවරණ කරන්නේ යැ, 'ඇසිල්ලෙකින් පිරිමට යෙයි, ඇසිල්ලෙකින් අකුශලඵලය උපදවයි, ඇසිල්ලෙකින් මාර්ගය ආවරණ කෙරෙයි, ඇසිල්ලෙකින් වෛනෙයත්වය ඉක්මවායැ ' යි බුදුහු අපරිපූර්ණ කර්මය ඇති ඔහුට අවවාද කරනසේක. ආයුෂ්මත් අඞ්ගුලිමාලයනට මෙනි.

බලනිර්දෙශයෙහි කියනලද සියලු කර්මයන්ගේ මෘදු – මධ්‍ය – තීව්‍රභාවය වෙයි : එහි ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරයෝ මෘදු යැ, අවසෙස කුසලසඞ්ඛාරයෝ මධ්‍ය යැ, අකුසල සඞ්ඛාරයෝ තීව්‍ර යි. මේ කර්මවිෂයෙහි හෙතුවශයෙන් ප්‍රත්‍යයවශයෙන් පැවැති " මේ කර්මය දෘෂ්ටධර්මයෙහි (මෙ අත්බවෙහි) වින්දයුතු ඵල ඇත්තේ යැ, මේ කර්මය උපපද්‍ය භවයෙහි (අනතුරු අත්බවහි) වින්දයුතු ඵල ඇත්තෙ යැ, මේ කර්මය අපරපරියායයෙහි (මෙයින් අන්‍ය වූ කිසි අත්බවෙක) විත්දයුතු විපාක ඇත්තෙ යැ, මේ කර්මය නිරයෙහි විපාක වින්දයුතු යැ, මෙය තිරශ්චීනයොනියෙහි විත්දයුතු යැ, මෙය ප්‍රෙතවිෂයෙහි විත්දයුතු යැ, මෙය අසුරකායෙහි විත්දයුතු යැ, මෙය දෙව්ලොවැ විත්දයුතු යැ, මෙය මිනිස්ලොවැ විත්දයුතු යැ " යි දන්නා යම් ඥනයෙක් ඇද්ද මෙය අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න කර්මසමාදනයන්ගේ හෙතු විසින් ප්‍රත්‍යය විසින් අනොධි විසින් ' විපාක වෙමත්තතාඥණ ' නම් පස්වැනි තථාගතබලය යී කියනුලැබෙ. (5)

යට කී පරිදි සමාදනය කළ කර්මයන්ගේ සමාදනය කළ ධ්‍යානයන්ගේ විමොක්ඛ – සමාධි – සමාපත්තීන්ගේ මේ (ප්‍රතිපක්ෂධර්ම විසින්) කිලිටිබව යැ මේ (ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන් කෙරෙන්) විශුද්ධිය යැ මේ ප්‍රගුණධ්‍යාන හා භවාඞ්ගවුට්ඨාන යැ, මේ ආකාර යෙන් ධ්‍යානාදිය කිලිටි වන්නේ යැ, මෙසේ විශුද්ධ වෙයි, මෙසේ වුට්ඨානය වේ යැයි පැවැති ඥනය අනාවරණඥන යි.

ඒ ධ්‍යානාදීන් කෙරෙහි ධ්‍යානයෝ කෙතෙක යත් : චතුක්කනය විසින් රූපාවචර ධ්‍යානයෝ සතර දෙනෙකි. විමොක්ෂයෝ කෙතෙක යත් : (රූපී රූපානි පස්සති යනාදි අට යැ සුඤ්ඤතාදි තුන යැයි) විමොක්ෂ එකොළොසක් ද, (ලොකොත්තරවිමොක්ෂ හැර) අටක් ද (එහි මැ නිරොධසමාපත්තිය හැර) සතක් ද (සූත්‍රාන්තපරියායෙන්) ශූන්‍යතාදි විමොක්ෂ තුනක් ද (අභිධර්මපරියායෙන් අනිමිත්තවිමොක්ෂය නො ලැබෙනුයෙන්) සුඤ්ඤත අප්පණිහිත යයි විමොක්ෂ දෙකක් ද වෙති. සමාධි කෙතෙක යත් : සවිතර්ක සවිචාර සමාධි යැ අවිතර්ක විචාරමාත්‍ර සමාධි යැ අවිතර්ක අවිචාර සමාධි යැයි සමාධි තුනෙකි. සමාපත්ති කෙතෙක යත් : සඤ්ඤසමාපත්ති යැ අසඤ්ඤසමාපත්ති යැ නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤසමාපත්ති යැ විභූතසඤ්ඤසමාපත්ති යැ නිරොධසමාපත්ති යැයි සමාපත්තිහු පස් දෙනෙක් වෙත්.

එහි සංකිලෙස කවරෙ යැ : ප්‍රථමධ්‍යානයට කාමරාගව්‍යාපාදයෝ සංකිලෙස යැ, කුක්කුටධ්‍යාන යයි කියනලද යම් ප්‍රථමද්විතීය ධ්‍යාන දෙක වෙත් ද යළි යම් හානභාගිය සමාධියෙක් හෝ වේ ද මේ සංකිලෙස යි. එහි වොදන කවරෙ යැ : ප්‍රථමධ්‍යානයට නීවරණපාරිශුද්ධිය ද කුක්කුටජ්ඣායී වූ යම් පශ්චිම ධ්‍යාන දෙක වෙත් ද යළි විසෙස භාගිය වූ යම් සමාධියෙක් වේ ද මේ වොදන යි. (ධ්‍යාන උපදවා එයින් සැහීමට පැමිණ මතුයෙහි වැයම් නොකරනුයේ ' කුක්කුටජ්ඣායී නම් වේ.) එහි වුට්ඨාන කවරෙ යැ : යම් සමවතින් නැඟීසිටීමෙහි කුශලතායෙක් ඇද්ද, මේ වුට්ඨාන යි. මෙහි හෙතුවශයෙන් ප්‍රත්‍යයවශයෙන් අනවධිවශයෙන් පැවැති යම් ඥනයෙක් ඇද්ද, මෙය සියලු ධ්‍යාන විමොක්ෂ සමාධි සමාපත්තීන්ගේ සංකිලෙසවොදනවුට්ඨාන නම් වූ සවැනි තථාගත බලයැ යි කියනු ලැබෙ. (6)

12—88 04440 (79/08)

තස්සෙව සමාධිස්ස තයො ධම්මා පරිවාරා : ඉන්ද්‍රියානි බලානි විරියමිති. තානියෙව ඉන්ද්‍රියානි විරියවසෙන බලානි භවන්ති, අධිපතෙය්‍යට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියානි, අකම්පියට්ඨෙන බලානි. ඉති තෙසං මුදුමජ්ඣාධිමත්තතා : අයං මුදින්ද්‍රියො අයං මජ්ඣින්ද්‍රියො අයං තික්ඛින්ද්‍රියොති. තත්‍ථ භගවා තික්ඛින්ද්‍රියං සංඛිත්තෙන ඔවාදෙන ඔවදති, මජ්ඣින්ද්‍රියං භගවා සංඛිත්තවිත්ථාරෙන ඔවදති, මුදින්ද්‍රියං භගවා විත්ථාරෙන ඔවදති. තත්‍ථ භගවා තික්ඛින්ද්‍රියස්ස මුදුකං ධම්මදෙසනං උපදිසති මජ්ඣින්ද්‍රියස්ස භගවා මුදුතික්ඛං ධම්මදෙසනං උපදිසති, මුදින්ද්‍රියස්ස භගවා තික්ඛං ධම්මදෙසනං උපදිසති. තත්‍ථ භගවා තික්ඛින්ද්‍රියස්ස සමථං උපදිසති, මජ්ඣින්ද්‍රියස්ස භගවා සමථවිපස්සනං උපදිසති, මුදින්ද්‍රියස්ස භගවා විපස්සනං උපදිසති. තත්‍ථ භගවා තික්ඛින්ද්‍රියස්ස නිස්සරණං උපදිසති, මජ්ඣින්ද්‍රියස්ස භගවා ආදීනවං ච නිස්සරණඤ්ච උපදිසති, මුදින්ද්‍රියස්ස අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච උපදිසති, තත්‍ථ භගවා තික්ඛින්ද්‍රියස්ස අධිපඤ්ඤාසික්ඛාය පඤ්ඤපයති, මජ්ඣින්ද්‍රියස්ස භගවා අධිචිත්තසික්ඛාය පඤ්ඤපයති, මුදින්ද්‍රියස්ස භගවා අධිසීලසික්ඛාය පඤ්ඤපයති. යං එත්‍ථ ඤාණං හෙතුසො ඨානසො අනොධිසො "අයං ඉමං භූමිං භාවනඤ්ච ගතො ඉමාය ච වෙලාය ඉමාය ච අනුසාසනියා එවං ධාතුකො චායං, අයං චස්ස ආසයො අයං ච අනුසයො" ඉති. ඉදං වුච්චති පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තවෙමත්තතාඤාණං සත්තමං තථාගතබලං ඉති. (7)

තත්‍ථ යං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, සෙය්‍යථීදං : එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො තිස්සොපි ජාතියො චතස්සොපි ජාතියො පඤ්චපි ජාතියො දසපි ජාතියො වීසම්පි ජාතියො තිංසම්පි ජාතියො චත්තාරීසම්පි ජාතියො පඤ්ඤාසම්පි ජාතියො ජාතිසතම්පි ජාතිසහස්සම්පි ජාතිසතසහස්සම්පි අනෙකානිපි ජාතිසතානි අනෙකානිපි ජාතිසහස්සානි අනෙකානිපි ජාතිසතසහස්සානි අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ අමුත්‍රාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදිං, තත්‍රාපාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො ඉධූපපන්නොති. ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති.

තත්‍ථ සගගූපගෙසු ච සත්තෙසු මනුස්සූපගෙසු ච සත්තෙසු අපායූපගෙසු ච සත්තෙසු "ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ලොභාදයො උස්සන්නා අලොභාදයො මන්දා, ඉමස්ස පුග්ගලස්ස අලොභාදයො උස්සන්නා ලොභාදයො මන්දා, යෙ වා පන උස්සන්නා යෙ වා පන මන්දා, ඉමස්ස

ධ්‍යානාදි පර්‍යායයෙන් යට කියනලද ඒ සමාධිහුගේ මැ ඉන්ද්‍රියයෝ යැ බලයෝ යැ වීර්‍ය්‍ය යැ යි පරිවාර වූ ධර්මයෝ තිදෙනෙක් වෙති. (සද්ධා සති පඤ්ඤා යන) ඒ ඉන්ද්‍රියයෝ මැ වීර්‍ය්‍යයාගේ වශයෙන් බල නම් වෙති. අධිපතිභාවාර්ථයෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ යැ, අකම්ප්‍යාර්ථයෙන් බලයෝ යි. මෙසේ ඒ ඉන්ද්‍රියයන්ගේ මේ පුද්ගල මෘදුඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ මේ මධ්‍යමඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ මේ තියුණුඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ යි මෘදුමධ්‍යමඅධිමාත්‍රභාවය වෙයි. ඒ වෛනෙයයන් කෙරෙහි බුදුහු තියුණු ඉන්ද්‍රිය ඇත්තහුට සංක්‍ෂිප්ත වූ උද්දෙශමාත්‍ර වූ අවවාදයෙන් අවවාද කරනසේක. මධ්‍යම ඉන්ද්‍රිය ඇතියහුට බුදුහු සංක්‍ෂිප්තය විස්තර කිරීමෙන් නොහොත් උද්දෙසනිද්දෙස දෙකින් අවවාද කරන සේක. මෘදුඉන්ද්‍රිය ඇතියහුට බුදුහු විස්තරයෙන් නොහොත් උද්දෙසනිද්දෙසපටිනිද්දෙස විසින් අවවාද කරනසේක. ඔවුන් කෙරෙහි බුදුහු තියුණු ඉන්ද්‍රිය ඇත්තහුට සැහැල්ලු වූ (අපායභය වට්ටභයාදීන් සන්තර්පනවශයෙන් බර නොකොට) දහම් දෙසන සේක, මධ්‍යමඉන්ද්‍රිය ඇතියහුට බුදුහු මෘදුතීක්ෂණ වූ ධර්මදෙශනාව කරනසේක, මෘදු ඉන්ද්‍රිය ඇත්තහුට බුදුහු තියුණු ධර්මදෙශනාව කරන සේක. ඔවුන් කෙරෙහි බුදුහු තියුණු ඉඳුරන් ඇතියහුට සමථය (අධික කොට) දක්වනසේක, මැදුම් ඉඳුරන් ඇතියහුට බුදුහු සමථවිදර්ශනා (සමධුර කොට) දක්වනසේක, මෘදුඉඳුරන් ඇතියහුට බුදුහු සාතිශය විදර්ශනාව දක්වනසේක. එහි බුදුහු තියුණුඉඳුරන් ඇතියහුට නිස්සරණය දෙසනසේක, මැදුම්ඉඳුරන් ඇතියහුට ආදීනවය ද නිස්සරණය ද දෙසනසේක, මෘදුඉඳුරන් ඇතියහුට බුදුහු අස්සාද ආදීනව නිස්සරණ ද දෙසනසේක. එහි බුදුහු තියුණුඉඳුරන් ඇතියහුට අධිප්‍රඥශික්ෂාව පනවනසේක, මැදුම්ඉඳුරන් ඇතියහුට බුදුහු අධිචිත්තශික්ෂාව පනවන සේක, මුදුඉඳුරන් ඇතියහුට බුදුහු අධිශීලශික්ෂාව පනවනසේක. මෙ ඉන්ද්‍රියපරොපරතායෙහි හෙතුවශයෙන් ප්‍රත්‍යයවශයෙන් අනවධිවශයෙන් ' මේ පුද්ගල මේ වෙලායෙහි මෘදුමධ්‍යතීක්ෂ්ණභෙද වූ මේ අනුශාසනායෙන් ද මේ භූමියට ද මේ භාවනාවට ද ගියේ යැ, යෙයි, යන්නේ යැ, මේ පුද්ගල හීනාදිමෙබඳු ස්වභාව ඇත්තේ ද මොහුගේ ශාශ්වතාදි මේ ආශය ද කාමරාගාදි මේ අනුසය ඇත්තේ ද වේ යයි පැවැති යම් ඥනයක් ඇද්ද මෙය පරසත්ත්වයන්ගේ පරපුද්ගලයන්ගේ ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තවෙමත්තතාඥණ නම් වූ සත්වැනි තථාගතබලය යී කියනුලැබෙ. (.7)

එහි අනේකප්‍රකාර වූ පෙරවිසූ කඳපිළිවෙළ සිහිකෙරෙති, ඒ මෙයේ යැ : එක් ජාතියකුදු ජාතිදෙකකුදු ජාති තුනකුදු ජාති සතරකුදු ජාති පසකුදු ජාති දසයකුදු ජාති විස්සකුදු ජාති තිසකුදු ජාති සතලිසකුදු ජාති පනසකුදු ජාති සියයකුදු ජාති දහසකුදු ජාති සියදහසකුදු නොයෙක් සියගණන් ජාති ද නොයෙක් දහස්ගණන් ජාති ද නොයෙක් සුවහස්ගණන් ජාති ද නොයෙක් සංවර්තකල්පයන් ද නොයෙක් විවතර්කල්පයන් ද නොයෙක් සංවර්ත විවර්ත කල්පයන් ද ' අසුවල් තැනැ මෙසේ නම් ඇතිවීමි, මෙබඳු ගොත් ඇතියෙම් මෙබඳු පැහැඇතියෙම් මෙබඳු ආහාරඇතියෙම් මෙසේ සුවදුක් වින්දෙම් මෙසේ ආයුපර්‍යන්තක ඇතියෙම් වීමි, එ මම එයින් සැවැ අසුවල් තැනැ උපන්මි, එහිදු මෙ නම් ඇති වීමි, මෙබඳු ගොත්ඇතියෙම් මෙබඳු පැහැඇතියෙම් මෙබඳු ආහාරඇතියෙම් මෙබඳු සුවදුක් වින්දෙම් මෙබඳු ආයුපර්‍යන්ත ඇතියෙම් වීමි, එ මම එයින් සැවැ මෙහි උපන්මී මෙසේ ආකාර සහිත වූ උද්දෙස සහිත වූ අනෙකප්‍රකාර පූර්වනිවාසය සිහිකෙරෙයි.

ඒ දසබලඥණයන් කෙරෙහි ස්වර්ගයට පැමිණි සත්ත්වයන් කෙරෙහි ද මිනිස්බවට පැමිණි සත්ත්වයන් කෙරෙහි ද අපායට පැමිණි සත්ත්වයන් කෙරෙහි ද '' මේ පුඟුල්හට ලොභාදි අකුශලයෝ උත්සන්න වූහ, අලොභාදි කුශලයෝ අල්ප වූහ. මේ පුඟුල්හට අලොභාදීහු උත්සන්නයහ, ලොභාදීහු අල්ප වූහ, යම් ධර්ම කෙනෙක් උත්සන්න හෝ වෙත් ද යම් ධර්ම කෙනෙක් මන්ද හෝ වෙත් ද, අසුවල් කල්පකොටියෙහි හෝ

පුග්ගලස්ස ඉමානි ඉන්ද්‍රියානි උපචිතානි, ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ඉමානි ඉන්ද්‍රියානි අනුපචිතානි, අමුකායං වා කප්පකොටියං කප්පසතසහස්සෙ වා කප්පසහස්සෙ වා කප්පසතෙ වා කප්පෙ වා අන්තරකප්පෙ වා උපඩ්ඪකප්පෙ වා සංවච්ඡරෙ වා උපඩ්ඪසංවච්ඡරෙ වා මාසෙ වා පක්ඛෙ වා දිවසෙ වා මුහුත්තෙ වා, ඉමිනා පමාදෙන වා පසාදෙන වා"ති තං තං භවං භගවා අනුස්සරන්තො අසෙසං ජානාති

තත්ථ යං දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති: චවමානෙ උප්පජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ, යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති: ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා, තෙ කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා, ඉමෙ වා පන භොන්තො සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචී -පෙ- මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා, තෙ කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නා. තත්ථ සග්ගූපගෙසු ච සත්තෙසු -පෙ- අපායූපගෙසු ච සත්තෙසු ඉමිනා පුග්ගලෙන එවරූපං කම්මං අමුකායං කප්පකොටියං උපචිතං කප්පසතසහස්සෙ වා කප්පසහස්සෙ වා කප්පසතෙ වා කප්පෙ වා අන්තරකප්පෙ වා උපඩ්ඪකප්පෙ වා සංවච්ඡරෙ වා උපඩ්ඪසංවච්ඡරෙ වා මාසෙ වා පක්ඛෙ වා දිවසෙ වා මුහුත්තෙ වා, ඉමිනා පමාදෙන වා පසාදෙන වාති. ඉමානි භගවතො ද්වෙ ඤාණානි පුබ්බෙනිවාසානුස්සති ඤාණඤ්ච දිබ්බචක්ඛු ච අට්ඨමං නවමං තථාගතබලං ඉති. (8-9)

තත්ථ යං සබ්බඤ්ඤුතා පත්තා, විදිතා සබ්බධම්මා, විරජං විතමලං උප්පන්නං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, නිහතො මාරො බොධිමූලෙ, ඉදං භගවතො දසමං බලං සබ්බාසවපරික්ඛයං ඤාණං. දසබලසමන්නාගතා හි බුද්ධා භගවන්තොති. (10)

නියුත්තො විචයො හාරසම්පාතො.

3, 2, 3.

තත්ථ කතමො යුත්තිහාරසම්පාතො:

"තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො,
සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො ඤත්වාන උදයබ්බයං;
ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ"ති.

කප්සුවහස්හි හෝ කප්දහසෙහි හෝ කප්සියෙහි හෝ කපෙහි හෝ අතුරුකපෙහි හෝ අඩකපෙහි හෝ හවුරුද්දෙහි හෝ අඩවසෙහි හෝ මාසයෙහි හෝ අඩමසෙහි හෝ දවසෙහි හෝ මොහොතෙහි හෝ මේ ප්‍රමාදයෙන් වේවයි මේ ප්‍රසාදයෙන් වේවයි මේ පුහුල්හු විසින් මේ ඉන්ද්‍රියයෝ රැස්කරනලදහ, මේ පුහුල්හු විසින් මේ ඉන්ද්‍රියයෝ රැස් නො කරන ලදහ '' බුදුහු ඒ ඒ භවය සිහිකරමින් අශෙෂ කොට දන්නාසේක.

එහි දිට්ඨිවිසුද්ධියට හෙතු හෙයින් ද උපක්ලෙශ විරහිත හෙයින් ද විශුද්ධ වූ මිනිසැය ඉක්මැසිටි දිවඇසින් චුතවන්නාවූ ද උපදනා වූ ද (මොහනිස්සන්දයෙන් පරිභූත ජාති කුල භොගාදි විසින්) හීන වූ (අමොහනිස්සන්දයෙන් ජාති කුල භොගාදි විසින්) ප්‍රණීත වූ (අද්‍රෙසනිස්සන්දයෙන්) සුන්දරවර්ණ ඇති (ද්‍රෙසනිස්සන්දයෙන්) දුර්වර්ණ වූ සුගතියට ගිය නොහොත් (අලොභනිස්සන්දයෙන්) මහද්ධන ඇති දුගතියට ගිය නොහොත් (ලොභ නිස්සන්දයෙන්) දරිද්‍ර වූ සත්ත්වයන් දක්නාසේක. කම්වූ පරිදි පරලොවගිය සත්ත්වයන් දන්නාසේක : ඒකාන්තයෙන් මේ භවත් සත්ත්වයෝ කායදුශ්චරිතයෙන් යුක්තවූවාහු වාග්දුශ්චරිතයෙන් යුක්තවූවාහු මනොදුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආර්‍යයන්ට උපවාද කළාහු මිසදිටුවූවාහු මිසදිටුහෙතුයෙන් අකුශලකර්මාසමාදන කළාහු වෙති, ඔහු කාබුන් මරණින් මතු අපාය දුර්ගති විනිපාත වූ නිරයට පැමිණියාහ. වැලි මේ භවත් සත්ත්වයෝ කාය සුචරිතයෙන් සමන්විතවූවාහු වචී . . . මනොසුචරිතයෙන් සමන්විත වූවාහු ආර්‍යයනට උපවාද නො කළාහු සම්‍යග්දෘෂ්ටි ඇත්තාහු සම්‍යග්දෘෂ්ටිකර්ම සමාදන කළාහු වෙති, ඔහු කාබුන් මරණින් මතු සුගති ස්වර්ගලොකයට පැමිණියාහු වෙත්. එහි ස්වර්ගයට පැමිණි සත්ත්වයන් කෙරෙහි ද . . . අපායට පැමිණි සත්ත්වයන් කෙරෙහි ද මේ පුහුල්හු විසින් මෙබඳු කර්මයෙක් අසුවල් කල්පකොටියෙහි රැස්කරනලද, කප්සුවහස්හි හෝ කප්දහසෙහි හෝ කප්සියෙහි හෝ අතුරුකපෙහි හෝ අඩකපෙහි හෝ වසරෙහි හෝ අඩවසරෙහි හෝ මසෙහි හෝ අඩමසෙහි හෝ දවසෙහි හෝ මොහොතෙහි හෝ මේ ප්‍රමාදයෙන් වේවයි මේ ප්‍රසාදයෙන් වේව ' යි මෙබඳු කර්මයෙක් රැස්කරනලද ' යි දන්නා යම් ඥනයෙක් ඇද්ද, පුබ්බෙනිවාසානුස්සති ඤණය ද දිබ්බචක්ඛු ඤණය ද යන භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මේ ඥනයෝ දෙදෙන අටවැනි නවවැනි තථාගතබල යි. (8 . 9)

ඒ දසබලඥනයන් කෙරෙහි භාග්‍යවතුන් විසින් යම් සර්වඥභාවයෙක් අධිගම විසින් ප්‍රාප්ත ද සර්වධර්මයෝ අවබොධ කරනලද්දහු ද රාගාදි රජස්රහිත වූ විගත වූ ක්ලෙශමල ඇති යම් සර්වඥතාඥනයෙක් උපන්නේ ද, බොධිමූලයෙහි ක්ලෙශමාර නසනලද්දේ ද, මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දසවැනි බලය වූ සර්වාශ්‍රවපරික්ෂයඥන යි. ඒ එසේ මැය : භාග්‍යවත් බුදුවරයෝ දසබලසමන්වාගත වූවාහු යි. (10)

විචයහාරසම්පාතය යොදනලද්දේ යි.

3. 2. 3

ඒ හාරසම්පාතයන් කෙරෙහි යුක්තිහාරසම්පාතය කවරෙ යැ :

1. (අරක්ෂිත සිත්ඇතියේ මාරවශී වැ සසර මැ සිටුනේ යැ,) එහෙයින් සතිසංවර යෙන් රක්නාලද සිත්ඇතිවන්නේ යැ නෙක්ඛම්මාදි සම්‍යක්සංකල්ප ගොචර කොට ඇතිවන්නේ යැ (කම්මස්සකතා යථාභූතඤණලක්ඛණ) සම්මාදිට්ඨිය පෙරටුකොට ඇතියේ (සමපනස්) උදයව්‍යය දන රහත්මඟින් ථිනමිද්ධය නැසූ ක්ෂීණාශ්‍රව මහණ සියලු දුර්ගති දුරුකරන්නේ යි.

“තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො”ති රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො භවිස්සතීති යුජ්ජති, සම්මාසඞ්කප්පගොචරො සම්මාදිට්ඨි භවිස්සතීති යුජ්ජති, සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො විහරන්තො උදයබ්බයං පටිවිජ්ඣිස්සතීති යුජ්ජති, උදයබ්බයං පටිවිජ්ඣන්තො සබ්බා දුග්ගතියො ජහිස්සතීති යුජ්ජති, සබ්බා දුග්ගතියො ජහන්තො සබ්බානි දුග්ගතිවිනිපාතභයානි සමතික්කමිස්සතීති යුජ්ජතීති.

නියුත්තො යුත්තිහාරසම්පාතො.

3, 2, 4.

තත්ථ කතමො පදට්ඨානො හාරසම්පාතො: “තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො”ති ගාථා “තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා”ති තිණ්ණං සුචරිතානං පදට්ඨානං; “සම්මාසඞ්කප්පගොචරො”ති සමථස්ස පදට්ඨානං; සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො”ති විපස්සනාය පදට්ඨානං; ඤත්වාන උදයබ්බය”න්ති දස්සනභූමියා පදට්ඨානං; “ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛූ”ති විරියස්ස පදට්ඨානං; “සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ”ති භාවනාය පදට්ඨානං.

නියුත්තො පදට්ඨානො හාරසම්පාතො.

3, 2, 5.

තත්ථ කතමො ලක්ඛණො හාරසම්පාතො: “තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො”ති ගාථා. “තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො”ති ඉදං සතින්ද්‍රියං; සතින්ද්‍රියෙ ගහිතෙ ගහිතානි භවන්ති පඤ්චින්ද්‍රියානි. “සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො”ති සම්මාදිට්ඨියා ගහිතාය ගහිතො භවති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. තං කිස්ස හෙතු: සම්මාදිට්ඨිතො හි සම්මාසඞ්කප්පො පභවති, සම්මාසඞ්කප්පතො සම්මාවාචා පභවති, සම්මාවාචතො සම්මාකම්මන්තො පභවති, සම්මාකම්මන්තතො සම්මාආජීවො පභවති, සම්මාආජීවතො සම්මාවායාමො පභවති, සම්මාවායාමතො සම්මාසති පභවති, සම්මාසතිතො සම්මාසමාධි පභවති, සම්මාසමාධිතො සම්මාවිමුත්ති පභවති, සම්මාවිමුත්තිතො සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනං පභවති.

නියුත්තො ලක්ඛණො හාරසම්පාතො.

3, 2, 6.

තත්ථ කතමො චතුබ්‍යූහො හාරසම්පාතො: “තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො”ති ගාථා. “තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා”ති රක්ඛිතං පරිපාලීයතීති එසා නිරුත්ති. ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො: යෙ දුග්ගතීහි පරිමුච්චිතුකාමා භවිස්සන්ති, තෙ ධම්මචාරිනො භවිස්සන්තීති

රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො යනු: රක්නාලද සිත්ඇතියේ සම්‍යක් සංකල්ප ගොචර කොට ඇත්තේ වන්නේ යැ යන මේ අර්ථය යෙදෙයි, සම්‍යක්සංකල්ප ගොචර කොට ඇති පුද්ගල සම්‍යග්දෘෂ්ටි වන්නේ යැ යනු යෙදෙයි, සම්මාදිට්ඨිසංඛ්‍යාත විදර්ශනාඥානය පෙරටු ඇතිව වසනුයේ උදයව්‍යය ප්‍රතිවෙධ කරන්නේ යැ යන අර්ථය යෙදෙයි, උදයව්‍යය ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ දුර්ගති සංඛ්‍යාත සියලු භව ගති දුරුකරන්නේ යැ යන අර්ථය යෙදෙයි, සියලු දුර්ගති දුරුකරනුයේ සියලු දුර්ගතිවිනිපාතභය (සසරභය ද) ඉක්මවන්නේ යැ යන අර්ථය යෙදේ යයි.

යුත්තිහාරසම්පාතය යොදන ලද්දේ යි.

3, 2, 4

එහි පදට්ඨානහාරසම්පාතය කවරෙ යත් : '' තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො'' යනාදි ගාථා නිදර්ශන යැ, තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස යනු මේ ත්‍රිවිධ සුචරිතයනට පදට්ඨාන (ආසන්නකාරණ) වචන යැ. සම්මාසඞ්කප්පගොචරො යනු (සම්‍යක්සංකල්ප බහුලයහට නීවරණප්‍රහාණය සුකර නුයි) සමථයට ආසන්නකාරණ යැ, සම්මාදිට්ඨි පුරෙක්ඛාරො යනු (දෙවැදෑරුම් සම්මාදිට්ඨියෙහි සිටියේ සසරදුක ඉක්මැවීමට උපාය වූ විදර්ශනා වඩා නුයි) විදර්ශනාවට පදට්ඨාන යැ, ඤත්වාන උදයබ්බයං යනු දර්ශනභූමියට පදට්ඨාන යැ, ථීනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු යනු වීර්‍ය්‍යයට පදට්ඨාන යැ, සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ යනු භාවනාවට පදට්ඨාන යි. (විශෙෂකාරණ වන්නේ යි.)

පදට්ඨානහාරසම්පාතය යොදනලද්දේ යි.

3, 2, 5

එහි ලක්ඛණහාරසම්පාත කවරෙ යැ : '' තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො '' යන ගාථා යැ. තස්මාරක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො යන මේ (ඉන්ද්‍රියයන්හි ගුප්තද්වාරතායෙන් නෙක්ඛම්මවිතර්කාදිය බහුල වේ නුයි) සතින්ද්‍රිය යි. සතින්ද්‍රිය ගත්කල්හි (ඉන්ද්‍රියලක්ෂණයෙන් විමුත්තිපරිපාචනභාවයෙන් හෝ සමාන ලක්ෂණ හෙයින්) පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ ගන්නාලද්දහු වෙත්. සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො යනු සම්මාදිට්ඨිය ගත්කල්හි ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය ගන්නාලද වෙයි. එ කවර හෙයින : සම්මාදිට්ඨියෙන් සම්මාසඞ්කප්පය උපදී (සම්භව වෙයි.) සම්මාසඞ්කප්පයෙන් සම්මාවාචා උපදී, සම්මාවාචායෙන් සම්මාකම්මන්ත උපදී, සම්මාකම්මන්තයෙන් සම්මා ආජීව උපදී, සම්මාආජීවයෙන් සම්මාවායාම උපදී, සම්මාවායාමයෙන් සම්මාසති උපදී, සම්මාසතියෙන් සම්මාසමාධි උපදී, සම්මාසමාධියෙන් සම්මාවිමුත්ති උපදී, සම්මාවිමුත්තියෙන් සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සන උපදී එහෙයිනි.

ලක්ඛණහාරසම්පාතය යොදනලදී.

3, 2, 6

එහි චතුබ්‍යූහහාරසම්පාත කවරෙ යැ : '' තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො '' යන ගාථා යැ. තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස යනු (රක්ඛීයතීති) රක්ඛිතං, (මේ පදවශයෙන් නිර්වචන යැ,) පරිපාලීයති යනාදිය (අර්ථවශයෙන් නිර්වචන යි.) මේ නිරුත්ති යැ. මේ දෙශනායෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරේ යැ : ' යම් කෙනෙක් දුගතියෙන් මිදෙනු කැමැති වන්නාහු ද, ඔහු ධම්මචාරී වන්නාහ ' යන මෙය

අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො. කොකාලිකො හි සාරිපුත්ත මොග්ගල්ලානෙසු ථෙරෙසු චිත්තං පදොසයිත්වා මහාපදුමනිරයෙ උප්පන්නො, භගවා ච සතිආරක්ඛෙන චෙතසා සමන්නාගතො, සුත්තම්හි වුත්තං: "සතියා චිත්තං රක්ඛිතබ්බං"ති.

නියුත්තො චතුබ්‍යූහො හාරසම්පාතො.

3, 2, 7.

තත්ථ කතමො ආවට්ටො හාරසම්පාතො: "තස්මා රක්ඛිතචිත්ත'ස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති ගාථා. "තස්මා රක්ඛිතචිත්ත'ස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති අයං සමථො; සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො"ති විපස්සනා; "ඤත්වාන උදයබ්බය"න්ති දුක්ඛපරිඤ්ඤා; ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛූ"ති සමුදයපහානං; "සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ"ති අයං නිරොධො; ඉමානි චත්තාරි සච්චානි.

නියුත්තො ආවට්ටො හාරසම්පාතො.

3, 2, 8

තත්ථ කතමො විභත්තිහාරසම්පාතො; "තස්මා රක්ඛිතචිත්ත'ස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති ගාථා. කුසලපක්ඛො කුසලපක්ඛෙන නිද්දිසිතබ්බො, අකුසලපක්ඛො අකුසලපක්ඛෙන නිද්දිසිතබ්බො.

නියුත්තො විභත්තිහාරසම්පාතො

3, 2, 9

තත්ථ කතමො පරිවත්තනො හාරසම්පාතො: "තස්මා රක්ඛිත-චිත්ත'ස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති ගාථා. සමථවිපස්සනාය භාවිතාය නිරොධො ඵලං පරිඤ්ඤාතං දුක්ඛං සමුදයො පහීනො මග්ගො භාවිතො පටිපක්ඛෙන.

නියුත්තො පරිවත්තනො හාරසම්පාතො

3, 2, 10

තත්ථ කතමො වෙවචනහාරසම්පාතො; "තස්මා රක්ඛිතචිත්ත'ස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති ගාථා. "තස්මා රක්ඛිතචිත්ත'ස්සා"ති චිත්තං මනො විඤ්ඤාණං මනින්ද්‍රියං මනායතනං විජානනා විජානිතත්තං, ඉදං වෙවචනං "සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො අබ්‍යා-පාදසඞ්කප්පො අවිහිංසාසඞ්කප්පො, ඉදං වෙවචනං. "සම්මාදිට්ඨි-පුරෙක්ඛාරො"ති සම්මාදිට්ඨි නාම පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාඛග්ගො පඤ්ඤාරතනං පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාපතොදො පඤ්ඤාපාසාදො, ඉදං වෙවචනං.

නියුත්තො වෙවචනො හාරසම්පාතො

රක්ඛිතචිත්තො අස්ස යනාදීන් ඉන්ද්‍රියසංවරාදිය ද දුර්ගතිප්‍රහාණය ද වදරන) භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මේ ගාථාදෙශනායෙහි අදහස යැ, යම්හෙයකින් කොකාලික මහණ සැරියුත් මුගලන් තෙරවරුන් කෙරෙහි සිත ප්‍රදූෂ්‍ය කොට මහාපදුමනිරයෙහි උපන්නේ ද එහෙයිනි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද සිහියෙන් රක්නාලද සිතින් සමන්වාගත වූසේක. සූත්‍රයෙහි " සතියා චිත්තං රක්ඛිතබ්බං " යී වදරනලදී. (මේ දෙශනානුසන්ධි දක්වීම යි.)

චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතය යොදනලදී.

3. 2. 7

එහි ආවට්ටහාරසම්පාත කවරෙ යැ : " තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො " යනාදි ගාථාව නිදර්ශන යි. තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො යනු (නෙක්ඛම්මසඞ්කප්ප බහුල කොට ඇතියේ කසිණාදිවශයෙන් ලැබූ චිත්තෛකාග්‍රතායෙන් කෙලෙසුන්ගෙන් සිත රක්නාලද වේ නුයි) මේ සමථ යැ, සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො යනු විදර්ශනා යැ (විදර්ශනාව ප්‍රඥ ප්‍රධාන හෙයිනි.) ඤත්වාන උදයබ්බයං යනු දුඃඛ සත්‍යයාගේ පරිඥ යැ, ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු යනු සමුදය ප්‍රහාණ යැ, සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ යන මේ නිරොධ යි. මේ චතුස්සත්‍යයෝ යි.

ආවට්ටහාරසම්පාතය යොදනලදී.

3. 2. 8

එහි විභත්තිහාරසම්පාත කවරෙ යැ : " තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො " යනාදි ගාථා යි. කුශලපක්ෂය චක්ඛුසංවරාදි කුශලපක්ෂයෙන් දක්වියැ යුත්තේ යැ, අකුශලපක්ෂය චක්ඛුඅසංවරාදි අකුශලපක්ෂයෙන් දක්වියැයුත්තේ යි.

විභත්තිහාරසම්පාතය යොදනලදී.

3. 2. 9

එහි පරිවත්තනහාරසම්පාත කවරෙ යැ : " තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො " යනාදි ගාථා යි. ලෞකික ශමථවිදර්ශනා වැඩූ කල්හි (' අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන ' යනාදි ගාථාවට නොහොත්. විභත්තිහාරයෙහි දක්වූ අකුශලපක්ෂයට) ප්‍රතිපක්ෂවශයෙන් නිරොධය එල යැ දුක්ඛය පරිඥත යැ සමුදය ප්‍රහීණ යැ මාර්ගය භාවිත යි.

පරිවත්තනහාරසම්පාතය යොදනලදී.

3. 2. 10

එහි වෙවචනහාරසම්පාත කවරෙ යැ : " තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො " යනාදි ගාථා යි. තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස යනු ' චිත්ත, මනො, විඤ්ඤාණ මනින්ද්‍රිය, මනායතන, විජානනා, විජානිතත්ත ' මේ චිත්තවෙවචන යැ, සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො යනු ' නෙක්ඛම්මසඞ්කප්ප, අව්‍යාපාදසඞ්කප්ප, අවිහිංසාසඞ්කප්ප, මේ සම්මාසඞ්කප්පවෙවචන යැ. සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො යනු සම්මාදිට්ඨි නාම : ' පඤ්ඤ සත්ථ, පඤ්ඤබග්ග, පඤ්ඤරතන, පඤ්ඤපජ්ජොත, පඤ්ඤපතොද, පඤ්ඤපාසාද මේ සම්මාදිට්ඨියට වෙවචන යි.

වෙවචනහාරසම්පාතය යොදනලදී.

3, 2. 11

තත්ථ කතමො පඤ්ඤත්ති හාරසම්පාතො: "තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති ගාථා. 'තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා'ති පදට්ඨානපඤ්ඤත්ති සතියා; "සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති භාවනාපඤ්ඤත්ති සමථස්ස; "සම්මාදිට්ඨි පුරෙක්ඛාරො ඤත්වාන උදයබ්බය"න්ති දස්සනභූමියා නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති; "ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛූ"ති සමුදයස්ස අනවසෙසපහාන පඤ්ඤත්ති; "සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ"ති භාවනාපඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස.

නියුත්තො පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතො

3, 2, 12

තත්ථ කතමො ඔතරණො හාරසම්පාතො: "තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති ගාථා. "තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො"ති සම්මාදිට්ඨියා ගහිතාය ගහිතානි භවන්ති පඤ්චින්ද්‍රියානි, අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා. තානියෙව ඉන්ද්‍රියානි විජ්ජා. විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො, (එවං සබ්බං) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙන ඔතරණා. තානියෙව පඤ්චින්ද්‍රියානි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහිතානි: සීලක්ඛන්ධෙන සමාධික්ඛන්ධෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන, අයං ඛන්ධෙහි ඔතරණා. තානියෙව පඤ්චින්ද්‍රියානි සඞ්ඛාරපරියාපන්නානි යෙ සඞ්ඛාරා අනාසවා නො ච භවඞ්ගා, තෙ සඞ්ඛාරා ධම්මධාතුසඞ්ගහිතා. අයං ධාතුහි ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරියාපන්නා, යං ආයතනං අනාසවං නො ච භවඞ්ගං අයං ආයතනෙහි ඔතරණා.

නියුත්තො ඔතරණො හාරසම්පාතො

3, 2, 13

තත්ථ කතමො සොධනො හාරසම්පාතො: "තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති ගාථා. යත්ථ ආරම්භො සුද්ධො සො පඤ්හො විස්සජ්ජිතො භවති. යත්ථ පන ආරම්භො න සුද්ධො, න තාව සො පඤ්හො විස්සජ්ජිතො භවති.

නියුත්තො සොධනො හාරසම්පාතො

3, 2, 14

තත්ථ කතමො අධිට්ඨානො හාරසම්පාතො: "තස්මා රක්ඛිත චිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති ගාථා, "තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්සා"ති එකත්තතා; චිත්තං මනො විඤ්ඤාණං, අයං වෙමත්තතා, "සම්මාසඞ්කප්පගොචරො"ති එකත්තතා; නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො අබ්‍යාපාදසඞ්කප්පො අවිහිංසාසඞ්කප්පො, අයං වෙමත්තතා. "සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො"ති එකත්තතා; සම්මාදිට්ඨි නාම යං දුක්ඛෙ ඤාණං

3. 2. 11

එහි පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාත කවරෙ යැ : '' තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො '' යන ගාථා යැ. තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස යනු ස්මෘතියගේ පදට්ඨාන ප්‍රඥප්ති යැ, සම්මාසඞ්කප්පගොචරො යනු සමථයාගේ භාවනා ප්‍රඥප්ති යැ, සම්මාදිට්ඨි පුරෙක්ඛාරො ඤත්වාන උදයබ්බයං යනු දර්ශනභූමියගේ නික්ෂෙපප්‍රඥප්ති යැ, ථිනමිද්ධා භිභූ භික්ඛු යනු සමුදයාගේ අනවශෙෂප්‍රහාණ ප්‍රඥප්ති යැ, සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ යනු මාර්ගයාගේ භාවනා ප්‍රඥප්ති යි.

පඤ්ඤත්තිහාරසම්පාතය යොදන ලදී.

3. 2. 12

එහි ඔතරණහාරසම්පාත කවරෙ යැ : '' තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො '' යනාදි නිදර්ශන ගාථා යැ, තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො යනු සම්මාදිට්ඨිය ගත් කල්හි සද්ධාදි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ ගන්නා ලද්දහු වෙති. මේ ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් අවතරණ යැ. එ මැ ඉන්ද්‍රියයෝ විද්‍යාව වෙයි, විද්‍යාව ඉපදීමෙන් අවිද්‍යානිරොධය වෙයි, අවිද්‍යානිරොධයෙන් සඞ්ඛාරනිරොධය වෙයි, සඞ්ඛාරනිරොධයෙන් විඤ්ඤාණනිරොධය වෙයි, (මෙසේ සියල්ල) මේ පටිච්චසමුප්පාද යෙන් අවතරණ යැ. එ මැ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ සීලස්කන්ධයෙන් සමාධිස්කන්ධයෙන් ප්‍රඥාස්කන්ධයෙන් යන තුන් ස්කන්ධයෙන් සඞ්ගෘහීත වෙති. මේ ස්කන්ධයන්ගෙන් අවතරණ යැ. එ මැ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් සංස්කාර කෙනෙක් ඇද්ද ඒ සංස්කාරයන්හි පර්‍ය්‍යාපන්න වෙති, ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුයෙන් සංගෘහීතයහ. මේ ධාතුන්ගෙන් අවතරණ යැ. ඒ ධර්මධාතුව ධර්මායතනයෙහි පර්‍ය්‍යා පන්න යැ, අනාස්‍රව වූ නො ද භවාඞ්ග වූ යම් ආයතනයෙක් ඇද්ද එහි යැ, මේ ආයතනයන් ගෙන් අවතරණ යි.

ඔතරණහාරසම්පාතය යොදන ලදී.

3. 2. 13

එහි සොධනහාරසම්පාත කවරෙ යැ : ''තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො '' යනාදි ගාථා යැ. යම් දේශනායෙක දැනගනු කැමැති අර්ථ සංඛ්‍යාත ආරම්භය ශුද්ධ ද, ඒ ප්‍රශ්නය විසඳන ලද වෙයි, යළි යම් තැනෙක ආරම්භය ශුද්ධ නො වේ ද, ඒ ප්‍රශ්නය තව නො විසඳනලද්දේ වේ.

සොධනහාරසම්පාතය යොදන ලදී.

3. 2. 14

එහි අධිට්ඨානහාරසම්පාත කවරෙ යැ : '' තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්ප ගොචරො '' යනාදි ගාථා යැ. තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස යනු (සාමාන්‍යයෙන් දෙසනලද හෙයින්) එකත්තතා යැ, ' චිත්තං මනො විඤ්ඤාණං ' මේ වෙමත්තතා යි. සම්මා සඞ්කප්පගොචරො යනු එකත්තතා යැ, නෙක්ඛම්මසඞ්කප්ප යැ, අව්‍යාපාදසඞ්කප්ප යැ අවිහිංසාසඞ්කප්ප යැ යන මේ වෙමත්තතා යි. සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො යනු එකත්තතා යැ, සම්මාදිට්ඨි නම් : යම් දුක්ඛයෙහි ඥානයෙක් දුක්ඛසමුදයෙහි ඥානයෙක්

දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං දුක්ඛනිරොධෙ ඤාණං දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං මග්ගෙ ඤාණං හෙතුස්මිං ඤාණං හෙතුසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු ඤාණං පච්චයෙ ඤාණං පටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු ඤාණං, යං තත්ථ තත්ථ යථාභූතඤාණදස්සනං අභිසමයො සම්පටිවෙධො සච්චාගමනං, අයං වෙමත්තතා : ඤත්වාන උදයබ්බය''න්ති එකත්තතා: උදයෙන-අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං ; (එවං සබ්බං,) සමුදයො භවති, වයෙන අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො, (එවං සබ්බං) නිරොධො හොති. අයං වෙමත්තතා. "ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛූ"ති එකත්තතා, ථිනං නාම යා චිත්තස්ස අකම්මනියතා, මිද්ධං නාම යං කායස්ස ලීනත්තං, අයං වෙමත්තතා. "සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ"ති එකත්තතා ; දෙවමනුස්සෙ වා උපනිධාය අපායා දුග්ගති, නිබ්බානං වා උපනිධාය සබ්බා උප්පත්තියො දුග්ගති. අයං වෙමත්තතා.

නියුත්තො අධිට්ඨානො හාරසම්පාතො

3, 2, 15

තත්ථ කතමො පරික්ඛාරො හාරසම්පාතො : "තස්මා රක්ඛිතචිත්ත'ස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො''ති ගාථා අයං සමථවිපස්සනාය පරික්ඛාරො.

නියුත්තො පරික්ඛාරො හාරසම්පාතො

3, 2, 16

තත්ථ කතමො සමාරොපනො හාරසම්පාතො :

"තස්මා රක්ඛිතචිත්ත'ස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො,
සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො ඤත්වාන උදයබ්බයං;
ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ''ති.

"තස්මා රක්ඛිතචිත්ත'ස්සා''ති තිණ්ණං සුචරිතානං පදට්ඨානං, චිත්තෙ රක්ඛිතෙ තං රක්ඛිතං භවති කායකම්මං වචීකම්මං මනොකම්මං. "සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො"ති සම්මාදිට්ඨියා භාවිතාය භාවිතො භවති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, කෙන කාරණෙන : සම්මාදිට්ඨිතො හි සම්මාසඞ්කප්පො පභවති, සම්මාසඞ්කප්පතො සම්මාවාචා පභවති, සම්මාවාචාතො සම්මාකම්මන්තො පභවති, සම්මාකම්මන්තතො සම්මාආජීවො පභවති, සම්මාආජීවතො සම්මාවායාමො පභවති, සම්මා-වායාමතො සම්මාසති පභවති, සම්මාසතිතො සම්මාසමාධි පභවති, සම්මාසමාධිතො සම්මාවිමුත්තිඤාණදස්සනං පභවති, අයං අනුපාදිසෙසො පුග්ගලො අනුපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතු.

නියුත්තො සමාරොපනො හාරසම්පාතො

තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො :

"සොළස හාරා පඨමං දිසලොචනෙන දිසා විලොකෙත්වා,
සංඛිපිය අඞ්කුසෙන හි නයෙහි තීහි නිද්දිසෙ සුත්ත''න්ති.

නියුත්තො හාරසම්පාතො

දුක්ඛනිරොධයෙහි ඥානයෙක් දුක්ඛනිරොධගාමිනීප්‍රතිපදයෙහි ඥානයෙක් මාර්ගයෙහි ඥානයෙක් හෙතුයෙහි ඥානයෙක් හෙතුසමුත්පන්නධර්මයන්හි ඥානයෙක් ප්‍රත්‍යයෙහි ඥානයෙක් ප්‍රත්‍යයසමුත්පන්නධර්මයන්හි ඥානයෙක් ඇද්ද, ඒ ඒ ධර්මයෙහි යම් යථාභූතඥානදර්ශනයෙක් අභිසමයයෙක් සම්ප්‍රතිවෙධයෙක් සත්‍ය හෙයින් විෂයාවබොධයෙක් ඇද්ද, මේ වෙමත්තතා යි. ඤත්වාන උදයබ්බයං යනු එකත්තතා යැ. උදයඥානයෙන් – අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, (මෙසේ සියල්ල) සමුදය වේ. ව්‍යයඥානයෙන් – අවිද්‍යානිරොධයෙන් සංස්කාරනිරොධය වෙයි, සංස්කාරනිරොධයෙන් විඥානනිරොධය වෙයි, (මෙසේ සියල්ල) නිරොධය වේ. මේ වෙමත්තතා යි. ථිනමිද්ධාභිභූ භික්ඛු යනු එකත්තතා යැ, 'ථීන' නම් : චිත්තයාගේ යම් අකර්මණ්‍යබවක් ඇද්ද එයයි, 'මිද්ධ' නම් කායයාගේ යම් හැකුළුණුබවක් ඇද්ද එයයි. මේ වෙමත්තතා යි. සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ යනු එකත්තතා යැ, දෙවිමිනිසුන් පිණිස අපායයෝ දුර්ගති යැ, නිර්වාණය හෝ පිණිස සියලු උපප්‍රාප්තීහු දුර්ගති යැ. මේ වෙමත්තතා යි.

අධිට්ඨානහාරසම්පාතය යොදනලදී.

3. 2. 15

එහි පරික්ඛාරහාරසම්පාත කවරෙ යැ : "තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස සම්මාසඞ්කප්පගොචරො" යන ගාථා යැ, මේ ගාථාධර්මය ශමථ විදර්ශනා දෙකට පරිෂ්කාර යි.

පරික්ඛාරහාරසම්පාතය යොදනලදී.

3. 2. 16

ඒ සොළොස් හාරසම්පාතයන් කෙරෙහි සමාරොපනහාරසම්පාත කවරෙ යැ :

"තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස – පෙ – සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ" යනු නිදර්ශන යි. තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස යනු ත්‍රිවිධ සුචරිතයනට පදට්ඨාන යි. චිත්තය රක්ඛිත කල්හි ඒ කායකර්මය වාක්කර්මය මනඃකර්මය රක්නාලද වෙයි. සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාරො යනු සම්‍යග්දෘෂ්ටිය භාවිත කල්හි ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය භාවිත වෙයි. කවර කරුණින යත් : සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙන් සම්‍යක්සංකල්පය උපදී, සම්‍යක්සංකල්පයෙන් සම්‍යග්වචනය උපදී, සම්‍යග්වචනයෙන් සම්‍යක්කර්මාන්තය උපදී, සම්‍යක්කර්මාන්තයෙන් සම්‍යගාජීවය උපදී, සම්‍යගාජීවයෙන් සම්‍යග්ව්‍යායාමය උපදී, සම්‍යග්ව්‍යායාමයෙන් සම්‍යක්සමෘතිය උපදී, සම්‍යක්සමෘතියෙන් සම්‍යක්සමාධිය උපදී, සම්‍යක්සමාධියෙන් සම්‍යග්විමුක්තිය උපදී, සම්‍යග්විමුක්තියෙන් සම්‍යග්විමුක්තිඥානදර්ශනය උපදී, එහෙයිනි. මේ අනුපාදිශෙෂපුද්ගල ද අනුපාදිශෙෂනිර්වාණධාතු ද වේ.

සමාරොපනහාරසම්පාතය යොදනලද වේ.

එයින් වදළහ, ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහරහතුන්වහන්සේ :

"ව්‍යඤ්ජන පර්‍යෙෂණ විසින් පළමු කොට සොළසහාරයෝ යෙදියැයුත්තාහ, දිසාලොචනනයින් ප්‍රථමදිශාදිය අවලොකන කොට අඞකුසනයින් දිශාභූත ධර්මයන් සූත්‍රයෙන් නිර්ධාරණ කොට නන්දියාවට්ටාදි තුන් නයින් සූත්‍රය වර්ණනා කරන්නේ ය" යි.

හාරසම්පාතය යොදනලද්දේ යි.

නයසමුට්ඨානං

3, 3, 1-5

තත්ථ කතමං නයසමුට්ඨානං: පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ච භවතණ්හාය ච. තත්ථ අවිජ්ජා නීවරණං, තණ්හාසංයොජනං. අවිජ්ජානීවරණා සත්තා අවිජ්ජාසංයුත්තා[1] අවිජ්ජාපක්ඛෙන විචරන්ති, තෙ වුච්චන්ති "දිට්ඨිචරිතා"ති. තණ්හාසංයොජනා සත්තා තණ්හාසංයුත්තා[2] තණ්හාපක්ඛෙන විචරන්ති, තෙ වුච්චන්ති "තණ්හාචරිතා"ති. දිට්ඨිචරිතා ඉතො බහිද්ධා පබ්බජිතා අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති තණ්හාචරිතා ඉතො බහිද්ධා පබ්බජිතා කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති.

තත්ථ කිං කාරණං යං දිට්ඨිචරිතා ඉතො බහිද්ධා පබ්බජිතා අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති, තණ්හාචරිතා ඉතො බහිද්ධා පබ්බජිතා කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති: ඉතො බහිද්ධා නත්ථි සච්චවවත්ථානං කුතො චතුසච්චප්පකාසනා සමථවිපස්සනාකොසල්ලං වා උපසමසුඛප්පත්ති වා. උපසමසුඛස්ස අනභිඤ්ඤා විපරීතචෙතා එවමාහංසු: නත්ථි සුඛෙන සුඛං, දුක්ඛෙන නාම සුඛමධිගන්තබ්බං, යො කාමෙ පටිසෙවති සො ලොකං වඩ්ඪයති, යො ලොකං වඩ්ඪයති සො බහුං පුඤ්ඤං පසවතී"ති. තෙ එවංසඤ්ඤී එවංදිට්ඨී දුක්ඛෙන සුඛං පත්ථයමානා කාමෙසු පුඤ්ඤසඤ්ඤී අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා ච විහරන්ති කාමසුඛල්ලිකානුයොගමනුයුත්තා ච.

තෙ තදභිඤ්ඤූ සන්තා රොගමෙව වඩ්ඪයන්ති ගණ්ඩමෙව වඩ්ඪයන්ති සල්ලමෙව වඩ්ඪයන්ති. තෙ රොගාභිතුන්නා ගණ්ඩපටිපීළිතා සල්ලානුවිද්ධා නිරයතිරච්ඡානයොනිපෙතාසුරෙසු උම්මුජ්ජනිමුජ්ජානි කරොන්තා උග්ඝාතනිග්ඝාතං පච්චනුභොන්තා රොගගණ්ඩසල්ලභෙසජ්ජං න වින්දන්ති. තත්ථ අත්තකිලමථානුයොගො කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ච සංකිලෙසො, සමථවිපස්සනා වොදානං, අත්තකිලමථානුයොගො කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ච රොගො; සමථවිපස්සනා රොගනිග්ඝාතකභෙසජ්ජං අත්තකිලමථානුයොගො කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ච ගණ්ඩො, සමථවිපස්සනා ගණ්ඩනිග්ඝාතකභෙසජ්ජං. අත්තකිලමථානුයොගො කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ච සල්ලො, සමථවිපස්සනා සල්ලුද්ධරණභෙසජ්ජං.

තත්ථ සංකිලෙසො දුක්ඛං, තදභිසඞ්ගො තණ්හා සමුදයො, තණ්හානිරොධො දුක්ඛනිරොධො, සමථවිපස්සනා දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා. ඉමානි චත්තාරි සච්චානි: දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍යං සමුදයො පහාතබ්බො මග්ගො භාවෙතබ්බො නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බො.

---

1. අවිජ්ජාය සංයුත්තා - සීමු.
2. තණ්හාය සංයුත්තා - සීමු.

නයසමුට්ඨානය

3. 3. 1-5

එහි නයසමුට්ඨාන කවරෙ යැ: අවිද්‍යාවගේ ද භවතෘෂ්ණාවගේ ද පූර්වකොටිය (මයඑ්ාදව) නො පැනෙයි. එහි අවිද්‍යාව නීවරණ යැ, තෘෂ්ණාව සංයොජන යි. අවිද්‍යා නීවරණ ඇති සත්ත්වයෝ අවිද්‍යායෙන් මිශ්‍රිත වූවාහු (නොහොත් අවිද්‍යායෙන් අභිනිවෙශවස්තූන්හි බැඳුණාහු) අවිද්‍යාපක්ෂයෙන් (අවිද්‍යාසහායයෙන්) අරමුණෙහි පවතිත්. ඔහු 'දිට්ඨිචරිතයෝ' යයි කියනු ලැබෙත්. තෘෂ්ණාසංයොජන ඇති සත්ත්වයෝ තෘෂ්ණායෙන් සංයුක්ත වූවාහු තෘෂ්ණාපක්ෂයෙන් (අට්ඨසත තණ්හාවිචරිතයෙන්) අරමුණෙහි පවතිත්. ඔහු 'තණ්හාචරිතයෝ' යයි කියනු ලැබෙත්. දිට්ඨිචරිත ඇති මේ ශාසනයෙන් බාහිර වූ පැවිද්දෝ ආත්මක්ලමථානුයොගයෙහි යෙදුණාහු වාසය කෙරෙති. තණ්හාචරිත ඇති මේ ශාසනයෙන් බාහිර වූ පැවිද්දෝ කාමයන්හි කාමසුඛල්ලිකානුයොගයෙහි යෙදුණාහු වාසය කෙරෙත්.

යම් හෙයෙකින් දිට්ඨිචරිත ඇති මෙසස්නෙන් බැහැර පැවිද්දෝ ආත්මපරිතාපනානුයෝගයෙහි යෙදුණාහු වාසය කෙරෙත් ද, තණ්හාචරිත ඇති මෙ සස්නෙන් බැහැර පැවිද්දෝ කාමයන්හි කාමසුඛල්ලිකානුයොගයෙහි යෙදුණාහු වාසය කෙරෙත් ද, එහි කරුණු කිම යත්: මේ ශාසනයෙන් බැහැර චතුස්සත්‍යය ව්‍යවස්ථා කොට දැනීමෙක් නැත, චතුස්සත්‍ය දේශනායෙක් කොහි යැ, ශමථවිදර්ශනා භාවනා කෞශල්‍යයෙක් වේවයි ක්ලේශයන්ගේ සුඛාධිගමයෙක් වේව' යි කොහි යැ. උපසමසුඛය නො දන මිථ්‍යාභිනිවෙශයෙන් විපරීත සිත් ඇත්තාහු මෙසේ කීහු: 'සුවයෙන් සුව ලැබීමෙක් නැත, කායඛෙදන දුඃඛයෙන් ම සුව ලැබියැයුතු යැ යි ද, යමෙක් කාමයන් සෙවන කෙරේ ද හේ ආත්මභාව සංඛ්‍යාත ලොකය වඩයි, (පිනවයි,) නොහොත් පුත්‍රනප්තෘපරම්පරායෙන් සත්ත්වලොකය වඩයි, යමෙක් ලොකය වඩා ද හේ බොහෝ පින් රැස්කෙරේ යැ' යි ද කීහු, මෙබඳු සංඥ ඇති මෙබඳු දෘෂ්ටි ඇති ඔහු දුකින් සුව පතන්නාහු කාමයන්හි පුණ්‍යසංඥ ඇත්තාහු ආත්මක්ලමථුයෙහි යෙදුණාහු ද කාමසුඛල්ලිකානුයොගයෙහි යෙදුණාහු ද වාස කෙරෙත්.

ඔව්හු එබඳු සංඥ ඇත්තාහු ආත්මභාවරොගය මැ හෝ ක්ලෙශරොගය මැ මතුමතුයෙහි වඩති, ආත්මභාව (ක්ලෙශ) ගණ්ඩය මැ වඩති, ක්ලෙශශල්‍යය මැ වඩත්. ඔව්හු ආත්මභාවරොගයෙන් ව්‍යාධිත වූවාහු ගණ්ඩයෙන් පීඩිත වූවාහු ශල්‍යයෙන් විදුනාලද්දහු නිරය තිරශ්චීනයොනි ප්‍රෙත අසුරකායයෙහි ච්‍යුති උත්පත්ති විසින් උම්මුජ්ජන නිමුජ්ජන කරන්නාහු උච්චාවචභාවය විඳුනාහු යථොක්ත රොගගණ්ඩශල්‍යයනට පිළියම් (භෛෂජ්‍ය) නොලබත්. එහි අත්තකිලමථානුයොගය ද කාමසුඛල්ලිකානුයොගය ද සංක්ලෙශ යැ, ශමථවිදර්ශනා ව්‍යවදනය යැ, අත්තකිලමථානුයොගය ද කාමසුඛල්ලිකානුයොගය ද රොග යැ, සමථවිපස්සනා රොග නසන භෛෂජ්‍ය යැ. අත්තකිලමථානුයොගය ද කාමසුඛල්ලිකානුයොගය ද ගණ්ඩ යැ, සමථවිපස්සනා ගඩු නසන භෛෂජ්‍ය යැ. අත්තකිලමථානුයොගය ද කාමසුඛල්ලිකානුයොගය ද ශල්‍ය යැ, ශමථ විදර්ශනා දෙක (ස්කන්ධදුඃඛ සංඛ්‍යාත) හුල් උදුරන බෙහෙති.

එහි සංක්ලෙශ වූ රූපාරූප කය දුඃඛසත්‍ය යැ, එහි අභිසඞ්ග වූ (ඇලෙන) තෘෂ්ණාව සමුදයසත්‍ය යැ, තෘෂ්ණානිරොධය දුඃඛනිරොධසත්‍ය යැ, ශමථවිදර්ශනා දුඃඛනිරොධ ගාමිනී ප්‍රතිපදසත්‍ය යැ. මේ චතුස්සත්‍යයෝ යි. දුඃඛය පරිඡෙදය (පිරිසිඳ දතයුතුයැ), සමුදය ප්‍රහාතව්‍ය යැ, මාර්ගය භාවිතව්‍ය යැ, නිරොධය සාක්ෂාත්කර්තව්‍ය යි.

තත්ථ දිට්ඨිචරිතා රූපං අත්තතො උපගච්ඡන්ති, වෙදනං-පෙ-සඤ්ඤං-පෙ-සඞ්ඛාරෙ-පෙ-විඤ්ඤාණං අත්තතො උපගච්ඡන්ති, තණ්හාචරිතා රූපවන්තං අත්තානං උපගච්ඡන්ති, අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා, අත්තානං, වෙදනාවන්තං-පෙ-සඤ්ඤාවන්තං-පෙ-සඞ්ඛාරවන්තං-පෙ-විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං උපගච්ඡන්ති, අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං. අයං වුච්චති වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි.

තස්සා පටිපක්ඛො ලොකුත්තරා සම්මාදිට්ඨි, අන්වායිකා සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධි, අයං අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. තෙ තයො ඛන්ධා : සීලක්ඛන්ධො සමාධික්ඛන්ධො පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. සීලක්ඛන්ධො සමාධික්ඛන්ධො ච සමථො, පඤ්ඤාක්ඛන්ධො විපස්සනා. තත්ථ සක්කායො දුක්ඛං, සක්කායසමුදයො දුක්ඛසමුදයො, සක්කායනිරොධො දුක්ඛනිරොධො, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදා. ඉමානි චත්තාරි සච්චානි. දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍යං සමුදයො පහාතබ්බො මග්ගො භාවෙතබ්බො නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බො.

තත්ථ යෙ රූපං අත්තතො උපගච්ඡන්ති, වෙදනං-පෙ-සඤ්ඤං-පෙ-සඞ්ඛාරෙ-පෙ-විඤ්ඤාණං අත්තතො උපගච්ඡන්ති, ඉමෙ වුච්චන්ති, 'උච්ඡෙදවාදිනො'ති. යෙ රූපවන්තං අත්තානං උපගච්ඡන්ති, අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං, යෙ වෙදනාවන්තං-පෙ- යෙ සඤ්ඤාවන්තං -පෙ-යෙ සඞ්ඛාරවන්තං-පෙ-යෙ විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං උපගච්ඡන්ති, අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං, ඉමෙ වුච්චන්ති 'සස්සතවාදිනො'ති.

තත්ථ උච්ඡෙදසස්සතවාදා උභො අන්තා, අයං සංසාරප්පවත්ති තස්ස පටිපක්ඛො මජ්ඣිමා පටිපදා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, අයං සංසාරනිවත්ති. තත්ථ පවත්ති දුක්ඛං, තදභිසඞ්ගා තණ්හා සමුදයො, තණ්හානිරොධො දුක්ඛනිරොධො, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා, ඉමානි චත්තාරි සච්චානි. දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍යං සමුදයො පහාතබ්බො මග්ගො භාවෙතබ්බො නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බො.

තත්ථ උච්ඡෙදසස්සතං සමාසතො වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි, විත්ථාරතො ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි. තෙසං පටිපක්ඛො තෙචත්තාලීසං බොධිපක්ඛියා ධම්මා, අට්ඨ විමොක්ඛා, දස කසිණායතනානි. ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි මොහජාලං අනාදි අනිධනප්පවත්තං. තෙචත්තාලීසං බොධිපක්ඛියා ධම්මා ඤාණවජිරං මොහජාලප්පදාලනං. තත්ථ මොහො අවිජ්ජා, ජාලං භවතණ්හා. තෙන වුච්චති : "පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ච භවතණ්හාය චා"ති

එහි (දෙවැදෑරුම් චරිතයන් කෙරෙහි) දෘෂ්ටිචරිතයෝ රූපය ආත්මවශයෙන් ගනිති වේදනාව . . . සංඥව . . . සංස්කාරයන් . . . විඥනය ආත්ම වශයෙන් ගනිත්. තෘෂ්ණා චරිතයෝ ආත්මය රූපවත් යැයි හෝ ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි හෝ රූපයෙහි ආත්මය ඇතැයි හෝ ගනිති, ආත්මය වේදනාවත් යැ . . . ආත්මය සංඥවත් යැ . . . ආත්මය සංස්කාරවත් යැ . . . ආත්මය විඥනවත් යැ හෝ ආත්මයෙහි විඥනය ඇතැයි හෝ විඥනයෙහි, ආත්මය ඇතැයි හෝ ගනිත්. මේ විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටි යයි කියනු ලැබේ. (පඤ්චස්කන්ධයන් කෙරෙහි එකෙකි ස්කන්ධයෙක සතර පරිද්දෙකින් උපදනා ග්‍රාහයාගේ වශයෙන් විසිවැදෑරුම් වූ දෘෂ්ටිය පඤ්චස්කන්ධය ඇති කල්හි හෝ කයෙහි විද්‍යමාන වූ දෘෂ්ටි නුයි සක්කායදිට්ඨී නමු.)

ඒ සත්කායදෘෂ්ටියට ලොකොත්තර සම්‍යග්දෘෂ්ටිය ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සම්මාසඞ්කප්ප සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්ත සම්මාආජීව සම්මාවායාම සම්මාසති සම්මාසමාධි යන මොහු (ඒ පඨමමග්ගසම්මාදිට්ඨීයට) අනුගාමීහු වෙති. මේ ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ග යැ. ඔහු ' සීලක්ඛන්ධ සමාධික්ඛන්ධ පඤ්ඤාක්ඛන්ධ යන තුන් ස්කන්ධයෝ යැ. ශීල ස්කන්ධය ද සමාධිස්කන්ධය ද ශමථ යැ, ප්‍රඥස්කන්ධය විදර්ශනා යි, එහි සත්කාය දුඃඛසත්‍ය යැ. සත්කායසමුදය දුඃඛසමුදය යැ. සත්කාය නිරොධය දුක්ඛනිරොධය යැ, ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපද යි. මොහු චතුස්සත්‍යයෝ යි. දුඃඛසත්‍යය පරිඥෙය්‍ය (පිරිසිඳ දතයුත්තේ) යැ, සමුදය සත්‍යය ප්‍රහාතව්‍ය යැ, මාර්ගසත්‍යය භාවිතව්‍ය (වැඩියැයුත්තේ) යැ, නිරොධසත්‍යය සාක්ෂාත් කර්තව්‍ය යි.

ඒ විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටියෙහි යම් කෙනෙක් රූපය ආත්මවශයෙන් ගනිත් ද, වේදනාව . . . සංඥව . . . සංස්කාරයන් . . . විඥනය ආත්මවශයෙන් ගනිත් ද, මොහු උච්ඡෙදවාදීහු යයි කියනු ලැබෙත්. යම් කෙනෙක් ආත්මය රූපවත් යයි ගනිත් ද, ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි හෝ රූපයෙහි ආත්මය ඇතැයි හෝ ගනිත් ද, යම් කෙනෙක් ආත්මය වේදනාවත් යයි . . . යම් කෙනෙක් ආත්මය සංඥවත් යයි . . . යම් කෙනෙක් ආත්මය සංස්කාරවත් යයි . . . යම් කෙනෙක් ආත්මය විඥනවත් යයි ආත්මයෙහි විඥනය ඇතැයි හෝ විඥනයෙහි ආත්මය ඇතැයි හෝ ගනිත් ද, මොහු ශාශ්වතවාදීහු යයි කියනු ලැබෙත්.

එහි උච්ඡෙද ශාශ්වතවාදයෝ උභයාන්තයෝ යැ, මේ සංසාරප්‍රවෘත්තිය යි. ඊට ප්‍රතිපක්ෂ වූයේ මධ්‍යමප්‍රතිපද සංඛ්‍යාත ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ග යැ, මේ සංසාරයාගේ නිවෘත්තිය යි. එහි සංසාරප්‍රවෘත්තිය දුඃඛසත්‍ය යැ, එහි අභිසඞ්ග (ඇලීම) වූ තෘෂ්ණාව සමුදයසත්‍යය යැ, තෘෂ්ණානිරොධය දුඃඛනිරොධ යැ, ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය දුඃඛ නිරොධගාමිනී ප්‍රතිපද යි. මේ චතුස්සත්‍යයෝ යැ. දුඃඛය පරිඥෙය යැ, සමුදය ප්‍රහාතව්‍ය යැ, මාර්ගය භාවිතව්‍ය යැ, නිරොධය සාක්ෂාත්කර්තව්‍ය යි.

එහි උච්ඡෙද ශාශ්වත දෙක සැකෙවින් විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටි යැ, විස්තර හෙයින් දෙසැට දෘෂ්ටිගතයෝ යි. ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ වූයේ තෙසාලිස් බොධිපාක්ෂික ධර්මයෝ යැ, අෂ්ටවිමොක්ෂයෝ යැ, දසකසිණායතනයෝ යි. ද්වාෂෂ්ටිදෘෂ්ටිගතයෝ (පූර්වකොටිය නො පැනෙනුයෙන්) අනාදි වූ (ප්‍රතිපක්ෂාධිගමයක් නැති කල්හි සන්තාන වශයෙන් නො සිඳී පවත්නා හෙයින්) අනිධනප්‍රවෘත්ත වූ මොහජාලය යි. තෙසාලිස් බොධිපාක්ෂිකධර්මයෝ මොහජාලය ප්‍රදලන කරන විදර්ශනාඥන මාර්ගඥන සංඛ්‍යාත ඥනවජ්‍රය (වජිරූපම ඤාණ) යි. එහි මොහය අවිජ්ජා යැ, ජාලය භවතණ්හා යි. එයින් කියනුලැබෙයි : " පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ච භවතණ්හාය ච " යි.

13—සී 04440 (79/08)

තත්ථ දිට්ඨිචරිතො අස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො සල්ලෙඛානුසන්තතවුත්ති භවති සල්ලෙඛෙ තිබ්බගාරවො, තණ්හාචරිතො අස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො සික්ඛානුසන්තතවුත්ති භවති සික්ඛාය තිබ්බගාරවො, දිට්ඨිචරිතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමන්තො ධම්මානුසාරී භවති, තණ්හාචරිතො සම්මත්තනියාමං ඔක්කමන්තො සද්ධානුසාරී භවති, දිට්ඨිචරිතො සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නිය්‍යාති, තණ්හාචරිතො දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නිය්‍යාති, තත්ථ කිං කාරණං: යං තණ්හාචරිතො දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නිය්‍යාති, තස්ස හි කාමා අපරිච්චත්තා භවන්ති. සො කාමෙහි විවෙචියමානො දුක්ඛෙන පටිනිස්සරති දන්ධං ච ධම්මං ආජානාති. යො පනා'යං දිට්ඨිචරිතො, අයං ආදිතො යෙව කාමෙහි අනත්ථිකො භවති. සො තතො විවෙචියමානො ඛිප්පඤ්ච පටිනිස්සරති ඛිප්පඤ්ච ධම්මං ආජානාති.

දුක්ඛාපි පටිපදා දුවිධා: දන්ධාභිඤ්ඤා ච ඛිප්පාභිඤ්ඤා ච. සුඛාපි පටිපදා දුවිධා: දන්ධාභිඤ්ඤා ච: ඛිප්පාභිඤ්ඤා ච. සත්තාපි දුවිධා: මුදින්ද්‍රියාපි තික්ඛින්ද්‍රියාපි. යෙ මුදින්ද්‍රියා තෙ දන්ධං ච පටිනිස්සරන්ති, දන්ධඤ්ච ධම්මං ආජානන්ති, යෙ තික්ඛින්ද්‍රියා තෙ ඛිප්පඤ්ච පටිනිස්සරන්ති, ඛිප්පඤ්ච ධම්මං ආජානන්ති. ඉමා චතස්සො පටිපදා, යෙ හි කෙචි නිය්‍යිංසු වා නිය්‍යන්ති වා නිය්‍යිස්සන්ති වා, තෙ ඉමාහි එව චතූහි පටිපදාහි. එවං අරියා චතුක්කමග්ගං පඤ්ඤපෙන්ති අබුධජනසෙවිතාය බාලකන්තාය රත්තවාසිනියා නන්දියා භවතණ්හාය ආවට්ටනත්ථං. අයං වුච්චති නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස භූමීති. තෙනාහ: "තණ්හඤ්ච අවිජ්ජම්පි ච සමථෙනා"ති.

"වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ කුසලා'කුසලා"ති තෙ දුවිධෙන උපපරික්ඛිතබ්බා: ලොකවට්ටානුසාරී ච ලොකවිවට්ටානුසාරී ච. වට්ටං නාම සංසාරො, විවට්ටං නිබ්බානං, කම්මකිලෙසා හෙතු සංසාරස්ස. තත්ථ කම්මං චෙතනා චෙතසිකඤ්ච නිද්දිසිතබ්බං. තං කථං දට්ඨබ්බං: උපචයෙන[1] සබ්බෙපි කිලෙසා චතූහි විපල්ලාසෙහි නිද්දිසිතබ්බා. තෙ කත්ථ දට්ඨබ්බා: දසවත්ථුකෙ කිලෙසපුඤ්ජෙ.

කතමානි දස වත්ථූනි: චත්තාරො ආහාරා චත්තාරො විපල්ලාසා චත්තාරි උපාදානානි චත්තාරො යොගා චත්තාරො ගන්ථා චත්තාරො ආසවා චත්තාරො ඔඝා චත්තාරො සල්ලා චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො චත්තාරි අගතිගමනානි. පඨමෙ ආහාරෙ පඨමො විපල්ලාසො, දුතියෙ ආහාරෙ දුතියො විපල්ලාසො, තතියෙ ආහාරෙ තතියො විපල්ලාසො, චතුත්ථෙ ආහාරෙ චතුත්ථො විපල්ලාසො. පඨමෙ විපල්ලාසෙ පඨමං උපාදානං, දුතියෙ විපල්ලාසෙ දුතියං උපාදානං, තතියෙ විපල්ලාසෙ තතියං උපාදානං, චතුත්ථෙ විපල්ලාසෙ චතුත්ථං උපාදානං. පඨමෙ උපාදානෙ පඨමො යොගො, දුතියෙ උපාදානෙ දුතියො යොගො, තතියෙ උපාදානෙ තතියො යොගො, චතුත්ථෙ උපාදානෙ චතුත්ථො යොගො. පඨමෙ යොගෙ පඨමො ගන්ථො, දුතියෙ යොගෙ දුතියො

1. උපචයො – සිමු.

එහි දිට්ඨිචරිතයා මෙ සස්නෙහි පැවිදිවූයේ සල්ලෙඛයෙහි අනුපද්‍රැත පැවැතුම් ඇතියේ (හෙවත් සල්ලෙඛයෙහි සතතක්‍රියා ඇතියේ) සල්ලෙඛයෙහි දැඩි ගෞරව ඇත්තේ වෙයි. තණ්හාචරිතයා මෙ සස්නෙහි පැවිදිවූයේ අච්ඡිද්‍ර වූ චතුපාරිසුද්ධිසීලයෙහි සිටියේ ශික්ෂායෙහි දැඩි ගෞරව ඇත්තේ වෙයි. දිට්ඨිචරිතයා සම්මත්තනියාම(ආය්‍ය්‍යමාර්ග)යට බැසගන්නේ (ප්‍රඥාධික හෙයින්) ධම්මානුසාරී වෙයි. තණ්හාචරිතයා ආය්‍ය්‍යමාර්ග සම්මත්තනියාමයට බැසගන්නේ (ශ්‍රද්ධාධික හෙයින්) සද්ධානුසාරී වෙයි. දිට්ඨිචරිතයා සුඛ වූ ප්‍රතිපත් ඇති දන්ධාභිඥයෙන් ද ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් ද සසරින් නික්මැයෙයි, තණ්හාචරිතයා දුක් වූ ප්‍රතිපත් ඇති දන්ධාභිඥයෙන් ද ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් ද නික්මැයෙයි, යම් හෙයෙකින් තණ්හාචරිතයා දුක්ඛපටිපද ඇති දන්ධාභිඥයෙන් ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් නිර්යාණය කෙරේද, එහි කරුණු කිම යත් : යම් හෙයෙකින් ඔහු විසින් කාමයෝ අපරිත්‍යක්ත වූවාහු වෙත්ද, හේ කාමයන්ගෙන් මුදනුලබනුයේ දුකසේ මිදෙයි, ලැසිවැ ධර්මය ද අවබොධ කෙරෙයි එහෙයිනි. යළි යම් දිට්ඨිචරිතයෙක් වේ ද මේ තෙමේ ආදියෙහි මැ කාමයන්ගෙන් අපෙක්ෂාරහිත වෙයි, හේ ඒ කාමයෙන් වෙන්කරනු ලබනුයේ වහා මැ මිදෙයි, වහා ධර්මය ද දැනගනී.

දුක්ඛපටිපදව ද : ' ඛිප්පාභිඤ්ඤා යැ දන්ධාභිඤ්ඤා යැ ' යි ද්විවිධ වෙයි. සුඛපටිපදව ද ' දන්ධාභිඤ්ඤ යැ ඛිප්පාභිඤ්ඤ යැ ' යි ද්විවිධ වේ. සත්ත්වයෝ ද, ' මුදින්ද්‍රිය ද තික්ඛින්ද්‍රිය දැ ' යි ද්විවිධ වෙති. යම් කෙනෙක් මුදින්ද්‍රිය වෙත් ද ඔහු ලැසි වැ කෙලෙසුන්ගෙන් මිදෙති ලැසි වැ ධර්මය ද දැනගනිත්. යම් කෙනෙක් තික්ඛින්ද්‍රිය වෙත් ද ඔහු වහා කෙලෙසුන්ගෙන් මිදෙති වහා ධර්මය ද දැනගනිත්. මොහු සතර ප්‍රතිපදවෝ යි. යම් කෙනෙක් පෙර නිය්‍ය්‍යාණය කළාහු හෝ දැන් නිය්‍ය්‍යාණය කෙරෙති හෝ මතු නිය්‍ය්‍යාණය කරන්නාහු හෝ වෙත් ද, ඔහු මේ සතර ප්‍රතිපදයෙන් මැ යි. මෙසේ බුද්ධාදි ආය්‍ය්‍යයෝ අපණ්ඩිත ජනයා විසින් සෙවුනාලද බාලයනට කාන්ත වූ රාගයෙන් මඩනාලදුවන් කෙරෙහි පවත්නා නන්දි සංඛ්‍යාත භවතෘෂ්ණාව සමුච්ජෙදය පිණිස සතර ප්‍රතිපද සංඛ්‍යාත මාර්ගය පනවත්. මේ නන්දියාවට්ට නයභූමි යයි කියනු ලැබෙ. එයින් වදළහ, '' තණ්හං ච අවිජ්ජංපි ච සමථෙන '' යනාදිය.

'' වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ කුසලාකුසලා '' යනාදීන් දක්වන ලද ළ් දිසාභූත ධර්මයෝ දෙපරිද්දෙකින් විමසියැයුත්තාහ : ලොක සංඛ්‍යාත වට්ටය අනුව පවත්නාහු ද ලොකයෙන් විවට්ටය (වෙන්වීම) සංඛ්‍යාත නිවනට අනුලොම වශයෙන් යන්නාහු දැයි කියා යි. ' වට්ට ' නම් සංසාර යැ, ' විවට්ට ' නම් නිර්වාණ යි. කර්මක්ලෙශයෝ සංසාරයට හෙතු වෙති. එහි කර්මය චෙතනා වූයේ ද චෛතසික වූයේ ද දැක්වියැයුතු යැ, එය කෙසේ දතයුතු වෙයි යත් : විපාකදනයට නිසි පරිදි රැස්කිරීමෙනි. සියලු මැ ක්ලෙශයෝ සතර විපල්ලාසයන්ගෙන් දැක්වියැයුත්තාහ. ඒ විපල්ලාසයෝ කොතැන්හි දැක්කයුත්තාහු ද යත් : දශවස්තුක ක්ලෙශපුඤ්ජයෙහි යි.

කවර දශවස්තුහු යැ යත් : සතර ආහාරයෝ යැ සතර විපල්ලාසයෝ යැ සතර උපාදනයෝ යැ සතර යොගයෝ යැ සතර ග්‍රන්ථයෝ යැ සතර ආස්‍රවයෝ යැ සතර ඔඝයෝ යැ සතර ශල්‍යයෝ යැ සතර විඤ්ඤාණට්ඨිති යැ සතර අගතිගමනයෝ යි. ප්‍රථම ආහාරයෙහි ප්‍රථම විපල්ලාසය වෙයි, දෙවැනි ආහාරයෙහි දෙවැනි විපල්ලාසය යැ තෙවැනි ආහාරයෙහි තෙවැනි විපල්ලාසය යැ සතරවැනි ආහාරයෙහි සතරවැනි විපල්ලාසය වෙයි. ප්‍රථම විපල්ලාසය අප්‍රහීණකල්හි ප්‍රථම උපාදන යැ දෙවැනි විපල්ලාසයෙහි දෙවැනි උපාදන යැ තෙවැනි විපල්ලාසයෙහි තෙවැනි උපාදන යැ සතරවැනි විපල්ලාසයෙහි සතරවැනි උපාදනය වෙයි. ප්‍රථම උපාදනයෙහි ප්‍රථම යොගය පවතී, දෙවැනි උපාදනයෙහි දෙවැනි යොගය යැ තෙවැනි උපාදනයෙහි තෙවැනි යොගය යැ සතරවැනි උපාදනයෙහි සතරවැනි යොගය වෙයි. ප්‍රථම යොගවිෂයෙහි ප්‍රථම ග්‍රන්ථය යැ

ගන්ථො, තතියෙ යොගෙ තතියො ගන්ථො, චතුත්ථෙ යොගෙ චතුත්ථො ගන්ථො. පඨමෙ ගන්ථෙ පඨමො ආසවො, දුතියෙ ගන්ථෙ දුතියො ආසවො, තතියෙ ගන්ථෙ තතියො ආසවො, චතුත්ථෙ ගන්ථෙ චතුත්ථො ආසවො. පඨමෙ ආසවෙ පඨමො ඔඝො, දුතියෙ ආසවෙ දුතියො ඔඝො, තතියෙ ආසවෙ තතියො ඔඝො, චතුත්ථෙ ආසවෙ චතුත්ථො ඔඝො. පඨමෙ ඔඝෙ පඨමො සල්ලො, දුතියෙ ඔඝෙ දුතියො සල්ලො. තතියෙ ඔඝෙ තතියො සල්ලො, චතුත්ථෙ ඔඝෙ චතුත්ථො සල්ලො, පඨමෙ සල්ලෙ පඨමා විඤ්ඤාණට්ඨිති, දුතියෙ සල්ලෙ දුතියා විඤ්ඤාණට්ඨිති, තතියෙ සල්ලෙ තතියා විඤ්ඤාණට්ඨිති, චතුත්ථෙ සල්ලෙ චතුත්ථි විඤ්ඤාණට්ඨිති. පඨමායං විඤ්ඤාණට්ඨිතියං පඨමං අගතිගමනං, දුතියායං විඤ්ඤාණට්ඨිතියං දුතියං අගතිගමනං, තතියායං විඤ්ඤාණට්ඨිතියං තතියං අගතිගමනං, චතුත්ථියං[1] විඤ්ඤාණට්ඨිතියං චතුත්ථං අගතිගමනං.

තත්ථ යො ච කබලිංකාරො[2], ආහාරො යො ච ඵස්සො ආහාරො, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා, යො ච මනොසඤ්චෙතනාහාරො යො ච විඤ්ඤාණාහාරො, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා, තත්ථ යො ච 'අසුභෙ සුභ'න්ති විපල්ලාසො, යො ච 'දුක්ඛෙ සුඛ'න්ති විපල්ලාසො, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යො ච 'අනිච්චෙ නිච්ච'න්ති විපල්ලාසො යො ච 'අනත්තනි අත්තා'ති විපල්ලාසො, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. තත්ථ යඤ්ච කාමුපාදානං යඤ්ච භවුපාදානං, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යඤ්ච දිට්ඨුපාදානං යඤ්ච අත්තවාදුපාදානං, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. තත්ථ යො ච කාමයොගො යො ච භවයොගො, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යො ච දිට්ඨියොගො යො ච අවිජ්ජායොගො, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. තත්ථ යො ච අභිජ්ඣා කායගන්ථො යො ච බ්‍යාපාදො කායගන්ථො, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යො ච පරාමාසකායගන්ථො යො ච ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථො, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා තත්ථ යො ච කාමාසවො යො ච භවාසවො, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යො ච දිට්ඨාසවො යො ච අවිජ්ජාසවො, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. තත්ථ යො ච කාමොඝො යො ච භවොඝො, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යො ච දිට්ඨොඝො යො ච අවිජ්ජොඝො, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. තත්ථ යො ච රාගසල්ලො යො ච දොසසල්ලො, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යො ච මානසල්ලො යො ච මොහසල්ලො ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. තත්ථ යා ච රූපූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති යා ච වෙදනූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යා ච සඤ්ඤූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති යා ච සඞ්ඛාරූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. තත්ථ යඤ්ච ඡන්දා අගතිගමනං යඤ්ච දොසා අගතිගමනං, ඉමෙ තණ්හාචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා. යඤ්ච භයා අගතිගමනං යඤ්ච මොහා අගතිගමනං, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා.

---

1. චතුත්ථායං - සී මු.
2. කබලීකාරො - මජසං.

දෙවැනි යොගයෙහි දෙවැනි ග්‍රන්ථය යැ තෙවැනි යොගයෙහි තෙවැනි ග්‍රන්ථය යැ සිවුවැනි යොගයෙහි සිවුවැනි ග්‍රන්ථය වෙයි. ප්‍රථම ග්‍රන්ථයෙහි ප්‍රථම ආශ්‍රවය පවතී, දෙවැනි ග්‍රන්ථයෙහි දෙවැනි ආශ්‍රව යැ තෙවැනි ග්‍රන්ථයෙහි තෙවැනි ආශ්‍රව යැ සතරවැනි ග්‍රන්ථයෙහි සතරවැනි ආශ්‍රවය පවතී. ප්‍රථම ආශ්‍රවයෙහි ප්‍රථම ඔඝය යැ දෙවැනි ආශ්‍රවයෙහි දෙවැනි ඔඝය යැ තෙවැනි ආශ්‍රවයෙහි තෙවැනි ඔඝය යැ සතරවැනි ආශ්‍රවයෙහි සතරවැනි ඔඝය වෙයි. ප්‍රථම ඔඝයෙහි ප්‍රථම ශල්‍ය යැ දෙවැනි ඔඝයෙහි දෙවැනි සල්ල යැ තෙවැනි ඔඝයෙහි තෙවැනි සල්ල යැ සතරවැනි ඔඝයෙහි සතරවැනි සල්ලය වෙයි. ප්‍රථම සල්ලයෙහි ප්‍රථම විඤ්ඤාණට්ඨිතිය පවතී, දෙවැනි සල්ලයෙහි දෙවැනි විඤ්ඤාණට්ඨිතිය යැ තෙවැනි සල්ලයෙහි තෙවැනි විඤ්ඤාණට්ඨිතිය යැ සතරවැනි සල්ලයෙහි සතරවැනි විඤ්ඤාණට්ඨිතිය පවතී. ප්‍රථම විඤ්ඤාණට්ඨිතියෙහි ප්‍රථම අගතිගමනය වෙයි, දෙවැනි විඤ්ඤාණට්ඨිතියෙහි දෙවැනි අගතිගමනය යැ තෙවැනි විඤ්ඤාණට්ඨිතියෙහි තෙවැනි අගතිගමනය යැ සතරවැනිවිඤ්ඤාණට්ඨිතියෙහි සතරවැනි අගතිගමනය පවතී.

එහි යම් කවලීකාරාහාරයෙක් ඇද්ද යම් ඵස්සාහාරයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුද්ගලහට උපක්ලෙශ යැ, යම් මනොසඤ්චෙතනාහාරයෙකුත් යම් විඤ්ඤාණාහාරයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨිචරිත පුද්ගලහට උපක්ලෙශයි. එහි යම් අසුභයෙහි සුභ යැයි විපල්ලාසයෙක් ඇද්ද යම් දුක්ඛයෙහි සුඛ යැයි විපල්ලාසයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුද්ගලහට උපක්ලෙශ යැ, යම් අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැයි විපල්ලාසයෙකුත් අනාත්මයෙහි ආත්ම යැයි විපල්ලාසයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨිචරිත පුහුල්හට උපක්ලෙශ යි. එහි යම් කාමූපාදනයෙකුත් යම් භවූපාදනයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යැ, යම් දිට්ඨූපාදනයෙකුත් යම් අත්තවාදූපාදනයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨිචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යි. එහි යම් කාමයොගයෙකුත් යම් භවයොගයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යැ යම් දිට්ඨියොගයෙකුත් යම් අවිජ්ජායොගයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨිචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යි. එහි යම් අභිජ්ඣාකායගන්ථයෙකුත් ව්‍යාපාදකායගන්ථයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යැ, යම් පරාමාසකායගන්ථයෙකුත් යම් ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨිචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යි. එහි යම් කාමාසවයෙකුත් යම් භවාසවයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යැ, යම් දිට්ඨාසවයෙකුත් යම් අවිජ්ජාසවයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යි. එහි යම් කාමොඝයෙකුත් යම් භවොඝයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යැ, යම් දිට්ඨොඝයෙකුත් යම් අවිජ්ජොඝයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨිචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යි. එහි යම් රාගසල්ලයෙකුත් යම් දොසසල්ලයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යැ, යම් මානසල්ලයෙකුත් යම් මොහසල්ලයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨිචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යි. එහි යම් රූපූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිතියකුත් යම් වෙදනූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිතියකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යැ, යම් සඤ්ඤූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිතියකුත් යම් සඞ්ඛාරූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිතියකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨිචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යි. එහි යම් ඡන්දයෙන් අගතිගමනයෙකුත් යම් දෙසයෙන් අගතිගමනයෙකුත් ඇද්ද මොහු තණ්හාචරිත පුහුලාට උපක්ලෙශ යැ, යම් භයින් අගතිගමනයෙකුත් මොහයෙන් අගතිගමනයෙකුත් ඇද්ද මොහු දිට්ඨචරිත පුද්ගලහට උපක්ලෙශයෝ යි.

තත්ථ කබලිඞ්කාරෙ ආහාරෙ අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසො, ඵස්සෙ ආහාරෙ දුක්ඛෙ සුඛන්ති විපල්ලාසො. විඤ්ඤාණෙ ආහාරෙ අනිච්චෙ නිච්චන්ති විපල්ලාසො, මනොසඤ්චෙතනාය ආහාරෙ අනත්තනි අත්තාති විපල්ලාසො.

පඨමෙ විපල්ලාසෙ ඨිතො කාමෙ උපාදියති, ඉදං වුච්චති කාමූපාදානං. දුතියෙ විපල්ලාසෙ ඨිතො අනාගතං භවං උපාදියති, ඉදං වුච්චති භවූපාදානං. තතියෙ විපල්ලාසෙ ඨිතො සංසාරාභිනන්දිනිං දිට්ඨිං උපාදියති, ඉදං වුච්චති දිට්ඨුපාදානං. කයසිදං[1] උපාදියති, ඉදං වුච්චති අත්තවාදූපාදානං.

කාමූපාදානෙන කාමෙහි සංයුජ්ජති, අයං වුච්චති කාමයොගො. භවූපාදානෙන භවෙහි සංයුජ්ජති, අයං වුච්චති භවයොගො. දිට්ඨුපාදානෙන පාපිකාය දිට්ඨියා සංයුජ්ජති, අයං වුච්චති දිට්ඨියොගො. අත්තවාදූපාදානෙන අවිජ්ජාය සංයුජ්ජති, අයං වුච්චති අවිජ්ජායොගො.

පඨමෙ යොගෙ ඨිතො අභිජ්ඣාය කායං ගන්ථති, අයං වුච්චති අභිජ්ඣාකායගන්ථො. දුතියෙ යොගෙ ඨිතො බ්‍යාපාදෙන කායං ගන්ථති, අයං වුච්චති බ්‍යාපාදකායගන්ථො. තතියෙ යොගෙ ඨිතො පරාමාසෙන කායං ගන්ථති, අයං වුච්චති පරාමාසකායගන්ථො. චතුත්ථෙ යොගෙ ඨිතො ඉදං සච්චාභිනිවෙසෙන කායං ගන්ථති, අයං වුච්චති ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථො.

තස්ස එවං ගන්ථිතා කිලෙසා ආසවන්ති, කුතො ච වුච්චති 'ආසවන්ති'ති[2], අනුසයතො වා පරියුට්ඨානතො වා. තත්ථ අභිජ්ඣා-කායගන්ථෙන කාමාසවො, බ්‍යාපාදකායගන්ථෙන භවාසවො, පරාමාසකාය-ගන්ථෙන දිට්ඨාසවො, ඉදං සච්චාභිනිවෙසකායගන්ථෙන අවිජ්ජාසවො.

තස්ස ඉමෙ චත්තාරො ආසවා වෙපුල්ලං ගතා ඔඝා භවන්ති, ඉති ආසවවෙපුල්ලා ඔඝවෙපුල්ලං. තත්ථ කාමාසවෙන කාමොඝො, භවාසවෙන භවොඝො, දිට්ඨාසවෙන දිට්ඨොඝො, අවිජ්ජාසවෙන අවිජ්ජොඝො.

තස්ස ඉමෙ චත්තාරො ඔඝා අනුසයසහගතා අජ්ඣාසයමනුපවිට්ඨා. හදයං ආහච්ච තිට්ඨන්ති, තෙන වුච්චන්ති "සල්ලා"ඉති. තත්ථ කාමොඝෙන රාගසල්ලො, භවොඝෙන දොසසල්ලො, දිට්ඨොඝෙන මානසල්ලො, අවිජ්ජොඝෙන මොහසල්ලො.

---

1. කප්පියං - සීමු, මජසං.
2. ආසවන්තා - සෙ අ.

එහි කබලීකාරාහාරයෙහි ' අසුභයෙහි සුභ යැ ' යන විපල්ලාසය වෙයි, ඵස්සාහාර යෙහි ' දුක්ඛයෙහි සුඛ යැ ' යන විපල්ලාසය වෙයි, විඤ්ඤාණාහාරයෙහි ' අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ ' යන විපල්ලාසය වෙයි, ' මනොසඤ්චෙතනාහාරයෙහි අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ ' යන විපල්ලාසය වේ.

ප්‍රථම විපර්‍ය්‍යාසයෙහි සිටියේ ක්ලෙශකාමයෙන් වස්තුකාමයන් දැඩි වැ ගනී, මෙය කාමුපාදන යී කියනු ලැබෙයි. දෙවැනි විපර්‍ය්‍යාසයෙහි සිටියේ අනාගතභවය දැඩිවැ ගනී, මේ භවූපාදන යී කියනුලැබෙයි. තුන්වැනි විපර්‍ය්‍යාසයෙහි සිටියේ සංසාරය අභිනන්දනා කරන භවදෘෂ්ටිය දැඩි වැ ගනී, මේ දිට්ඨුපාදන යී කියනු ලැබෙයි. සතරවැනි විපර්‍ය්‍යාස යෙහි සිටියේ (ආත්මයක් නැතිකල්හි) මේ කර්මඵලය කවරක්හුගේ ද ' යි ආත්මය දැඩිවැ ගනී, මේ අත්තවාදූපාදන යී කියනු ලැබේ.

කාමරාග සංඛ්‍යාත කාමුපාදනයෙන් වස්තුකාමයන් සමග සත්ත්වයා සංයොග කරනුලැබෙයි, මේ කාමයොග යී කියනු ලැබෙයි. භවූපාදනයෙන් භවය සමග සත්ත්ව යොදනු ලැබෙයි, මේ භවයොග යී කියනු ලැබෙයි. අහෙතුකදෘෂ්ටි ආදි දිට්ඨුපාදනයෙන් ලාමක දෘෂ්ටිය සමග සත්ත්ව යොදනු ලැබෙයි, මේ දිට්ඨියොග යි කියනු ලැබෙයි. අත්තවාදූපාදනයෙන් සකල වට්ටදුක්ඛය සමග සත්ත්ව යොදනු ලැබෙයි, මේ අවිජ්ජා යොග යී කියනු ලැබේ.

ප්‍රථම යොගයෙහි සිටියේ (පරායත්තයෙහි දැඩි ලොභලක්ෂණ වූ) අභිධ්‍යායෙන් නාමකය ග්‍රන්ථන කරයි (ගටයි), මේ අභිජ්ඣාකායගන්ථ යී කියනුලැබෙයි. දෙවැනි යොගයෙහි සිටියේ භවරාගවශයෙන් ව්‍යාපාදයෙන් නාමකය ගොතයි, මේ ව්‍යාපාදකාය ගන්ථ යී කියනු ලැබෙයි. තුන්වැනි යොගයෙහි සිටියේ දෘෂ්ටිපරාමර්ශයෙන් නාමකය ගොතයි, මේ පරාමාසකායගන්ථ යී කියනු ලැබෙයි. සතරවැනි යොගයෙහි සිටියේ ' මෙය මැ සැබැව අන්‍යය මොස යැ ' යන ඉදංසත්‍යාභිනිවෙසයෙන් නාමකය ගොතයි, මේ ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථ යී කියනු ලැබේ.

ඒ අභිධ්‍යාදීන් සමන්වාගත පුද්ගලහට මෙසේ අභිධ්‍යාදීන් නාමකය ගෙතී සිටී ක්ලෙශයෝ ආස්‍රවභාවයෙන් පවතිත්. යළි කවර හෙතුවකින් ඒ කෙලෙස්හු හාත්පසින් වැගිරෙත් දැයි කියනු ලැබේ : (අප්‍රහීණ හෙයින්) අනුසය වශයෙන් හෝ පර්‍ය්‍යුට්ඨාන (සමුදාචාර) වශයෙන් හෝ හාත්පසින් වැගිරෙත්. ඒ ආස්‍රවයන් කෙරෙහි අභිධ්‍යාකාය ග්‍රන්ථයෙන් කාමාසවය ද ව්‍යාපාදකායග්‍රන්ථයෙන් භවාසවය ද පරාමාසකායග්‍රන්ථයෙන් දිට්ඨාසවය ද ඉදංසත්‍යාභිනිවෙස කායග්‍රන්ථයෙන් අවිජ්ජාසවය ද උපදනේ යි.

ඒ පුද්ගලහට මේ සතර ආසවයෝ විපුලබවට ගියාහු (වට්ටයෙහි අවසීදනාර්ථයෙන්) ඔඝයෝ වෙති. මෙසේ ආසවයන්ගේ විපුලභාවයෙන් ඔඝයන්ගේ විපුලබව වෙයි. ඒ ඔඝයන් කෙරෙහි කාමාසවයෙන් කාමෞඝ වෙයි, භවාසවයෙන් භවෞඝ වෙයි, දිට්ඨා සවයෙන් දිට්ඨෞඝ වෙයි, අවිද්‍යාසවයෙන් අවිජ්ජෞඝ වේ.

ඔහුට මේ සතර ඔඝයෝ අනුසයසහගත වූවාහු (අනුසයභාවය නොහැර පැවැත්තාහු) සිතට පිවිසියාහු ළෙහි හැනී සිටිත්. එහෙයින් ' ශල්‍යයෝ යි කියනු ලැබෙත්. (පීඩා ජනනය ද උද්ධරාලියැ නොහැකිබව ද ශල්‍යාර්ථ යැ.) ඒ ශල්‍යයන් කෙරෙහි කාමෞඝය හෙතු කොටගෙන රාගසල්ල වෙයි, භවෞඝයෙන් දෙසසල්ල වෙයි, දෘෂ්ටිඔඝයෙන් (තෙලෙ මම වෙමි, තෙලෙ මාගේ ආත්ම යයි දෘෂ්ටි විසින් ගන්නා හෙයින්) මානසල්ල වෙයි, අවිද්‍යෞඝයෙන් මොහසල්ල වේ.

තස්ස ඉමෙහි චතුහි සල්ලෙහි පරියාදින්නං විඤ්ඤාණං චතුසු ධම්මෙසු සණ්ඨහති. රූපෙ වෙදනාය සඤ්ඤාය සඞ්ඛාරෙසු. තත්ථ රාගසල්ලෙන තදුපසෙවිතෙන විඤ්ඤාණෙන රූපූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති, දොසසල්ලෙන තදුපසෙවිතෙන විඤ්ඤාණෙන වෙදනූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති, මානසල්ලෙන තදුපසෙවිතෙන විඤ්ඤාණෙන සඤ්ඤූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති, මොහ-සල්ලෙන තදුපසෙවිතෙන විඤ්ඤාණෙන සඞ්ඛාරූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති.

තස්ස ඉමාහි චතුහි විඤ්ඤාණට්ඨිතී උපත්ථද්ධං විඤ්ඤාණං චතුහි ධම්මෙහි අගතිං ගච්ඡති ඡන්දා දොසා භයා මොහා. තත්ථ රාගෙන ඡන්දගතිං ගච්ඡති, දොසෙන දොසාගතිං ගච්ඡති, භයෙන භයාගතිං ගච්ඡති, මොහෙන මොහාගතිං ගච්ඡති ඉති ඛො තඤ්ච කම්මං ඉමෙ ච කිලෙසා. එස හෙතු සංසාරස්ස. එවං සබ්බෙ කිලෙසා චතුහි විපල්ලාසෙහි නිද්දිසිතබ්බා.

තත්ථ ඉමා චතස්සො දිසා : කබලිංකාරෙ ආහාරෙ අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසො කාමූපාදානං කාමයොගො අභිජ්ඣාකායගන්ථො කාමාසවො කාමොඝො රාගසල්ලො රූපූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති ඡන්දා අගතිගමනන්ති පඨමා දිසා.

ඵස්සෙ ආහාරෙ දුක්ඛෙ සුඛන්ති විපල්ලාසො භවූපාදානං භවයොගො බ්‍යාපාදකායගන්ථො භවාසවො භවොඝො දොසසල්ලො වෙදනූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති දොසා අගතිගමනන්ති දුතියා දිසා.

විඤ්ඤාණාහාරෙ අනිච්චෙ නිච්චන්ති විපල්ලාසො දිට්ඨූපාදානං දිට්ඨියොගො පරාමාසකායගන්ථො දිට්ඨාසවො දිට්ඨොඝො මානසල්ලො සඤ්ඤූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති භයා අගතිගමනන්ති තතියා දිසා.

මනොසඤ්චෙතනාහාරෙ අනත්තනි අත්තාති විපල්ලාසො අත්තවාදූ-පාදානං අවිජ්ජායොගො ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථො අවිජ්ජාසවො අවිජ්ජොඝො මොහසල්ලො සඞ්ඛාරූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති මොහා අගතිගමනන්ති චතුත්ථී දිසා.

තත්ථ යො ච කබලිඞ්කාරො ආහාරො යො ච අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසො කාමූපාදානං කාමයොගො අභිජ්ඣාකායගන්ථො කාමාසවො කාමොඝො රාගසල්ලො රූපූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති ඡන්දා අගතිගමනන්ති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං, ඉමෙ රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා.

තත්ථ යො ච ඵස්සො ආහාරො යො ච දුක්ඛෙ සුඛන්ති. විපල්ලාසො භවූපාදානං භවයොගො බ්‍යාපාදකායගන්ථො භවාසවො භවොඝො දොසසල්ලො වෙදනූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති දොසා අගතිගමනන්ති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං, ඉමෙ දොස චරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපක්කිලෙසා.

මේ චතුර්විධ ශල්‍යයෙන් හාත්පසින් ගන්නාලද ඔහුගේ විඥානය රූපයෙහි වේදනායෙහි සංඥායෙහි සංස්කාරයන්හි යන ආලම්බනවූ සතර ධර්මයන් කෙරෙහි පිහිටා සිටී. එහි රාගශල්‍යය හෙතු කොටගෙන නන්දි සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණායෙන් උපසික්ත (තෙත්) වූ විඥානයෙන් යුත් රූපූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති වෙයි, ද්වෙෂශල්‍යය හෙතු කොටගෙන තෘෂ්ණායෙන් තෙත්වූ (නන්දූපසෙචන) විඥානයෙන් යුත් වෙදනූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති වෙයි, මානශල්‍යය හෙතු කොටගෙන තෘෂ්ණායෙන් තෙත්වූ විඥානයෙන් යුත් සඤ්ඤූපග විඤ්ඤාණට්ඨිති වෙයි, මොහශල්‍යය හෙතු කොටගෙන තෘෂ්ණායෙන් තෙත්වූ විඥානයෙන් යුත් සඞ්ඛාරූපග විඤ්ඤාණට්ඨිති වේ.

මේ සතර විඥානස්ථිතීන් විසින් උපස්තම්භිත වූ ඔහුගේ විඥානය ඡන්දයෙන් දොසයෙන් භයින් මොහයෙන් යන සතර ධර්මයෙන් අගතියට යෙයි. එහි රාගය හෙතු කොට ගෙන ඡන්දගතියට පැමිණෙයි, ද්වෙෂය හෙතු කොට දෙසාගතියට පැමිණෙයි, භය හෙතු කොට භයාගතියට පැමිණෙයි, මොහය හෙතු කොට මොහාගතියට පැමිණේ, මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් ඒ (යට කී) චෙතනා චෙතසික කර්මය ද, මේ දශවස්තුක ක්ලෙශයෝ ද වෙත්. තෙල (කර්ම ක්ලෙශ දෙක) සංසාරයට හෙතු වේ. මෙසේ සියලු ක්ලෙශයෝ සතර විපල්ලාසයන්ගෙන් දක්වියැයුත්තාහ.

එහි මේ දිසාභූත ධර්මයෝ යැ : කබළිඞ්කාරාහාර යැ අසුභයෙහි සුභ යැ යන විපල්ලාස යැ කාමූපාදන යැ කාමයොග යැ අභිජ්ඣාකායග්‍රන්ථ යැ කාමාසව යැ කාමොඝ යැ රාගසල්ල යැ රූපූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති යැ ඡන්දයෙන් අගතිගමන යැ යන දශධර්මයෝ ප්‍රථම දිශා යි.

ඵස්සාහාර යැ දුක්ඛයෙහි සුඛ යැ යන විපල්ලාස යැ භවූපාදන යැ භවයොග යැ ව්‍යාපාදකායග්‍රන්ථ යැ භවාසව යැ භවොඝ යැ දෙසසල්ල යැ වෙදනූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති යැ ද්වෙෂයෙන් අගතිගමන යැ යන දශධර්මයෝ ද්විතීය දිශා යි.

විඤ්ඤාණාහාර යැ අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ යන විපල්ලාස යැ දිට්ඨූපාදන යැ දිට්ඨියොග යැ පරාමාසකායග්‍රන්ථ යැ දිට්ඨාසව යැ දිට්ඨොඝ යැ මානසල්ල යැ සඤ්ඤූපග විඤ්ඤාණට්ඨිති යැ භයින් අගතිගමන යැ යන දශධර්මයෝ තෘතීය දිශා යි.

මනොසඤ්චෙතනාහාර යැ අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ යන විපල්ලාස යැ අත්තවාදූපාදන යැ අවිජ්ජායොග යැ ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායග්‍රන්ථ යැ අවිජ්ජාසව යැ අවිජ්ජොඝ යැ මොහසල්ල යැ සඞ්ඛාරූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති යැ මොහයෙන් අගතිගමන යැ යන දශධර්මයෝ චතුර්ථ දිශා යි.

ඒ දිසාභූත ධර්මයන් කෙරෙහි යම් කබළීකාරාහාරයෙක් ඇද්ද යම් අසුභයෙහි සුභ යැ යන විපල්ලාසයෙක් ඇද්ද කාමූපාදන යැ කාමයොග යැ අභිජ්ඣාකායගන්ථ යැ කාමාසව යැ කාමොඝ යැ රාගසල්ල යැ රූපූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති යැ ඡන්දගතිගමනය යන මේ දසවැදෑරුම් සූත්‍රයන්ගේ අර්ථය එකෙකි. ව්‍යඤ්ජනය මැ නානා වෙයි. (මේ දශවිධ සූත්‍රපදයන්ගෙන් සවස්තුක තෘෂ්ණාව කියනලදි. ' දසන්නං සුත්තානං ' යනු සූත්‍රයෙහි එක් පදයක් ගත්හෙයින් එකදෙශයෙහි සමුදයව්‍යවහාරය යි, ' පටො දඩ්ඪො, සමුද්දො දිට්ඨො ' යනු මෙනි.) මේ ප්‍රථම දිශාභාවයෙන් කියනලද කබළිඞ්කාරාහාරාදි ධර්මයෝ රාගචරිත පුද්ගලහට උපක්ලෙශයෝ යි.

එහි යම් ඵස්සාහාරයෙක් ඇද්ද යම් දුක්ඛයෙහි සුඛ යැ යන විපල්ලාසයෙක් ඇද්ද භවූපාදන යැ භවයොග යැ ව්‍යාපාදකායග්‍රන්ථ යැ භවාසව යැ භවොඝ යැ දෙසසල්ල යැ වෙදනූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති යැ දෙසාගතිගමන යැ යන මේ දසවැදෑරුම් සූත්‍රපදයන්ගේ අර්ථය එකෙකි, ව්‍යඤ්ජනය මැ නානා වෙයි. මේ දුතියදිසාභාවයෙන් කියනලද ඵස්සාහාරාදි ධර්මයෝ දොසචරිත පුද්ගලහට උපක්ලෙශයෝ යි.

තත්ථ යො ච විඤ්ඤාණාහාරො යො ච අනිච්චෙ නිච්චන්ති විපල්ලාසො දිට්ඨුපාදානං දිට්ඨියොගො පරාමාසකායගන්ථො දිට්ඨාසවො දිට්ඨොඝො මානසල්ලො සඤ්ඤූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති භයා අගතිගමනන්ති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස මන්දස්ස උපක්කිලෙසා.

තත්ථ යො ච මනොසඤ්චෙතනාහාරො යො ච අනත්තනි අත්තාති විපල්ලාසො අත්තවාදුපාදානං අවිජ්ජායොගො ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථො අවිජ්ජාසවො අවිජ්ජොඝො මොහසල්ලො සඞ්ඛාරූපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති මොහා අගතිගමනන්ති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස උදත්ථස්ස උපක්කිලෙසා.

තත්ථ යො ච කබළිංකාරාහාරො යො ච ඵස්සො ආහාරො, ඉමෙ අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්ති, විඤ්ඤාණාහාරො සුඤ්ඤතාය, මනොසඤ්චෙතනාහාරො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ යො ච අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසො යො ච දුක්ඛෙ සුඛන්ති විපල්ලාසො, ඉමෙ අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති, අනිච්චෙ නිච්චන්ති විපල්ලාසො සුඤ්ඤතාය, අනත්තනි අත්තාති විපල්ලාසො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ කාමුපාදානං ච භවුපාදානං ච අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡන්ති, දිට්ඨුපාදානං සුඤ්ඤතාය, අත්තවාදුපාදානං අනිමිත්තෙන.

තත්ථ කාමයොගො ච භවයොගො ච අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡන්ති, දිට්ඨියොගො සුඤ්ඤතාය, අවිජ්ජායොගො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ අභිජ්ඣාකායගන්ථො ච බ්‍යාපාදකායගන්ථො ච අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡන්ති, පරාමාසකායගන්ථො සුඤ්ඤතාය, ඉදංසච්චාභිනිවෙසකායගන්ථො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ කාමාසවො ච භවාසවො ච අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡන්ති, දිට්ඨාසවො සුඤ්ඤතාය, අවිජ්ජාසවො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ කාමොඝො ච භවොඝො ච අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡන්ති, දිට්ඨොඝො සුඤ්ඤතාය, අවිජ්ජොඝො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ රාගසල්ලො ච දොසසල්ලො ච අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡන්ති, මානසල්ලො සුඤ්ඤතාය, මොහසල්ලො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ රූපූපගා ච විඤ්ඤාණට්ඨිති වෙදනූපගා ච විඤ්ඤාණට්ඨිති අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්ති, සඤ්ඤූපගා සුඤ්ඤතාය, සඞ්ඛාරූපගා අනිමිත්තෙන.

එහි යම් විඤ්ඤාණාහාරයෙක් ඇද්ද යම් අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ යන විපල්ලාසයෙක් ඇද්ද දිට්ඨුපාදන යැ දිට්ඨියොග යැ පරාමාසකායගුන්ථ යැ දිට්ඨාසව යැ දිට්ඨොඝ යැ මානසල්ල යැ සඤ්ඤූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති යැ භයාගතිගමන යැ යන මේ දසවැදෑරුම් සූත්‍රපදයන්ගේ අර්ථය එකෙකි, ව්‍යඤ්ජනය මැ නානා වෙයි. මේ විඤ්ඤාණාහාරාදි දශධර්මයෝ මොහාධික (මන්ද) දිට්ඨිචරිත පුද්ගලහට උපක්ලෙශයෝ යි.

එහි යම් මනොසඤ්චෙතනාහාරයෙක් ඇද්ද යම් අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ යන විපල්ලාසයෙක් ඇද්ද අත්තවාදූපාදන යැ අවිජ්ජායොග යැ ඉදංසච්චාභිනිවෙසකාය ගුන්ථ යැ අවිජ්ජාසව යැ අවිජ්ජොඝ යැ මොහසල්ල යැ සඞ්ඛාරූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති යැ මොහාගතිගමන යැ යන මේ දසවැදෑරුම් සූත්‍රපදයන්ගේ අර්ථය එකෙක් වෙයි ව්‍යඤ්ජනය මැ නානා වෙයි. මේ මනොසඤ්චෙතනාහාරාදි දශධර්මයෝ තියුණු ප්‍රඥ ඇති දිට්ඨිචරිත පුද්ගලහට උපක්ලෙශයෝ යි.

එහි යම් කවලීකාරාහාරයෙකුත් යම් ඵස්සාහාරයෙකුත් ඇද්ද මොහු අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛයෙන් පරිඥවට යෙති, විඤ්ඤාණාහාරය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද මනොසඤ්චෙතනාහාරය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද පරිඥවට යෙයි.

එහි යම් අසුභයෙහි සුභ යැ යන විපල්ලාසයෙකුත් යම් දුක්ඛයෙහි සුඛ යැ යන විපල්ලාසයෙකුත් ඇද්ද, මොහු අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යෙති, අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ යන විපල්ලාසය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද, අනාත්ම යෙහි ආත්ම යැ යන විපල්ලාසය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද ප්‍රහාණයට අභ්‍යස්තයට යෙයි.

එහි කාමූපාදනය ද භවූපාදනය ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛයෙන් ප්‍රහාණයට යෙයි, දිට්ඨුපාදනය ශූන්‍යත විමොක්ෂමුඛයෙන් ද අත්තවාදූපාදනය අනිමිත්තවිමොක්ෂයෙන් ද ප්‍රහාණයට යේ.

එහි කාමයොගය ද භවයොගය ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛයෙන් ප්‍රහාණයට යෙයි, දිට්ඨියොගය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද අවිජ්ජායොගය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද ප්‍රහාණයට යේ.

එහි අභිධ්‍යාකායගුන්ථය ද ව්‍යාපාදකායගුන්ථය ද අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ප්‍රහාණයට යෙයි, පාරාමසකායගුන්ථය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද ඉදංසච්චාභිනිවෙස කායගුන්ථය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද ප්‍රහාණයට යේ.

එහි කාමාසවය ද භවාසවය ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛයෙන් ප්‍රහාණයට යෙයි, දිට්ඨාසවය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද, අවිජ්ජාසවය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද ප්‍රහාණයට යේ.

එහි කාමොඝය ද භවොඝය ද අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ප්‍රහාණයට යෙයි. දිට්ඨොඝය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද අවිජ්ජොඝය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද ප්‍රහාණයට යේ.

එහි රාගසල්ලය ද දෙසසල්ලය ද අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ප්‍රහාණයට යෙයි, මානසල්ලය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද, මොහසල්ලය අනිමිත්තවිමොක්ෂ මුඛයෙන් ද, ප්‍රහාණයට යේ.

එහි රූපූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිතිය ද වෙදනූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිති ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂ මුඛයෙන් පරිඥවට යෙයි, සඤ්ඤූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිතිය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද සඞ්ඛාරූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිතිය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද පරිඥවට යේ.

තත්ථ ඡන්දා ච අගතිගමනං දොසා ච අගතිගමනං අප්පණිහිතෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡති, භයා අගතිගමනං සුඤ්ඤතාය, මොහා අගතිගමනං අනිමිත්තෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡති.

ඉති සබ්බෙ ලොකවට්ටානුසාරිනො ධම්මා නීයන්ති තෙලොකා තීහි විමොක්ඛමුඛෙහීති. තත්‍රිදං නීයානං චතස්සො පටිපදා චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරි ඣානානි චත්තාරො විහාරා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා චත්තාරි අධිට්ඨානානි චතස්සො සමාධිභාවනා චත්තාරො සුඛභාගියා ධම්මා චතස්සො අප්පමාණා.

පඨමා පටිපදා පඨමං සතිපට්ඨානං, දුතියා පටිපදා දුතියං සතිපට්ඨානං, තතියා පටිපදා තතියං සතිපට්ඨානං, චතුත්ථා පටිපදා චතුත්ථං සතිපට්ඨානං. පඨමං සතිපට්ඨානං පඨමං ඣානං, දුතියං සතිපට්ඨානං දුතියං ඣානං, තතියං සතිපට්ඨානං තතියං ඣානං, චතුත්ථං සතිපට්ඨානං චතුත්ථං ඣානං. පඨමං ඣානං පඨමො විහාරො, දුතියං ඣානං දුතියො විහාරො, තතියං ඣානං තතියො විහාරො, චතුත්ථං ඣානං චතුත්ථො විහාරො. පඨමො විහාරො පඨමං සම්මප්පධානං, දුතියො දුතියං, තතියො තතියං, චතුත්ථො විහාරො චතුත්ථං සම්මප්පධානං. පඨමං සම්මප්පධානං පඨමො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො, දුතියං දුතියො, තතියං තතියො, චතුත්ථං සම්මප්පධානං චතුත්ථො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො. පඨමො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො පඨමං අධිට්ඨානං, දුතියො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො දුතියං අධිට්ඨානං, තතියො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො තතියං අධිට්ඨානං, චතුත්ථො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො චතුත්ථං අධිට්ඨානං. පඨමං අධිට්ඨානං පඨමා සමාධිභාවනා, දුතියං අධිට්ඨානං දුතියා සමාධිභාවනා, තතියං අධිට්ඨානං තතියා සමාධිභාවනා, චතුත්ථං අධිට්ඨානං චතුත්ථා සමාධිභාවනා. පඨමා සමාධිභාවනා පඨමො සුඛභාගියො ධම්මො, දුතියා සමාධිභාවනා දුතියො සුඛභාගියො ධම්මො, තතියා සමාධිභාවනා තතියො සුඛභාගියො ධම්මො, චතුත්ථා සමාධිභාවනා චතුත්ථො සුඛභාගියො ධම්මො. පඨමො සුඛභාගියො ධම්මො පඨමං අප්පමාණං, දුතියො සුඛභාගියො ධම්මො දුතියං අප්පමාණං, තතියො සුඛභාගියො ධම්මො තතියං අප්පමාණං, චතුත්ථො සුඛභාගියො ධම්මො චතුත්ථං අප්පමාණං.

පඨමා පටිපදා භාවිතා බහුලීකතා පඨමං සතිපට්ඨානං පරිපූරෙති, දුතියා පටිපදා භාවිතා බහුලීකතා දුතියං සතිපට්ඨානං පරිපූරෙති, තතියා පටිපදා භාවිතා බහුලීකතා තතියං සතිපට්ඨානං පරිපූරෙති, චතුත්ථා පටිපදා භාවිතා බහුලීකතා චතුත්ථං සතිපට්ඨානං පරිපූරෙති, පඨමො සතිපට්ඨානො භාවිතො බහුලීකතො පඨමං ඣානං පරිපූරෙති, දුතියො සතිපට්ඨානො භාවිතො බහුලීකතො දුතියං ඣානං පරිපූරෙති, තතියො සතිපට්ඨානො භාවිතො බහුලීකතො තතියං ඣානං පරිපූරෙති, චතුත්ථො සතිපට්ඨානො භාවිතො බහුලීකතො චතුත්ථං ඣානං පරිපූරෙති, පඨමං ඣානං භාවිතං බහුලීකතං පඨමං විහාරං පරිපූරෙති, දුතියං ඣානං භාවිතං බහුලීකතං දුතියං විහාරං පරිපූරෙති, තතියං ඣානං භාවිතං බහුලීකතං තතියං විහාරං පරිපූරෙති, චතුත්ථං ඣානං භාවිතං බහුලීකතං චතුත්ථං විහාරං පරිපූරෙති, පඨමො විහාරො භාවිතො

එහි ඡන්දයෙන් අගතිගමනය ද ද්වේෂයෙන් අගතිගමනය ද අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂ මුඛයෙන් ප්‍රහාණයට යෙයි, භයින් අගතිගමනය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද මොහයෙන් අගතිගමනය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛයෙන් ද ප්‍රහාණයට යේ.

මෙසේ ආහාරාදි සියලු ලොක සංඛ්‍යාත සංසාරවට්ටය අනුව යනසුලු ධර්මයෝ අනිත්‍යානුදර්ශනාදි ත්‍රිවිධවිමොක්ෂමුඛයෙන් ත්‍රෛලොකවර්තයෙන් නික්මැ යෙත්. එහි මේ නිර්යාණය යැ සතර ප්‍රතිපදාවෝ යැ සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ සතර ධ්‍යානයෝ යැ (දිව්‍ය බ්‍රහ්ම ආර්‍ය්‍ය ආනෙඤ්ජ යන) සතර විහාරයෝ යැ සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයෝ යැ සතර ආශ්චර්‍ය්‍යඅද්භූතධර්මයෝ යැ සතර අධිෂ්ඨානයෝ යැ සතර සමාධිභාවනාවෝ යැ ඉන්ද්‍රිය සංවරාදි සතර සුඛභාගියධර්මයෝ යැ සතර අප්‍රමාණධර්මයෝ යි.

පළමුවන පටිපදව පළමුවන සතිපට්ඨාන යැ, දෙවන පටිපදව දෙවන සතිපට්ඨාන යැ, තෙවන පටිපදව තෙවන සතිපට්ඨාන යැ, සිව්වන පටිපදව සිව්වන සතිපට්ඨාන යි. ප්‍රථම සතිපට්ඨානය ප්‍රථමධ්‍යාන යැ, දෙවන සතිපට්ඨානය ද්විතීයධ්‍යාන යැ, තෙවන සතිපට්ඨානය තෘතීයධ්‍යාන යැ, සිව්වන සතිපට්ඨානය චතුර්ථධ්‍යාන යි. ප්‍රථමධ්‍යානය ප්‍රථම විහාර යැ, ද්විතීයධ්‍යානය ද්විතීයවිහාර යැ, තෘතීයධ්‍යානය තෘතීය විහාර යැ, චතුර්ථධ්‍යානය චතුර්ථවිහාර යි. ප්‍රථම විහාරය ප්‍රථම සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ, ද්විතීය විහාරය ද්විතීය සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ, තෘතීය විහාරය තෘතීය සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ, චතුර්ථ විහාරය චතුර්ථ සම්‍යක්ප්‍රධාන යි. ප්‍රථම සම්‍යක් ප්‍රධානය ප්‍රථම ආශ්චර්‍ය්‍ය අද්භූතධර්ම යැ, දෙවැන්න — දෙවැන්න යැ, තෙවැන්න — තෙවැන්න යැ, සතරවැනි සම්‍යක්ප්‍රධානය සතරවැනි ආශ්චර්‍ය්‍ය අද්භූතධර්ම යි. ප්‍රථම ආශ්චර්‍ය්‍ය අද්භූතධර්මය ප්‍රථම අධිට්ඨාන යැ, දෙවැනි ආශ්චර්‍ය්‍ය අද්භූතධර්මය දෙවැනි අධිට්ඨාන යැ, තෙවැනි ආශ්චර්‍ය්‍ය අද්භූතධර්මය තෙවැනි අධිට්ඨාන යැ, සිව්වැනි ආශ්චර්‍ය්‍ය අද්භූතධර්මය සිව්වැනි අධිට්ඨාන යි. පළමුවන අධිට්ඨානය පළමුවන සමාධිභාවනා යැ, දෙවැනි අධිට්ඨානය දෙවැනි සමාධිභාවනා යැ, තෙවැනි අධිට්ඨානය තෙවැනි සමාධිභාවනා යැ, සිව්වැනි අධිට්ඨානය සිව්වැනි සමාධි භාවනා යි. පළමුවන සමාධිභාවනාව පළමුවන සුඛභාගියධර්ම යැ, දෙවැනි සමාධි භාවනාව දෙවැනි සුඛභාගියධර්ම යැ, තෙවැනි සමාධිභාවනාව තෙවැනි සුඛභාගියධර්ම යැ, සිව්වැනි සමාධිභාවනාව සිව්වැනි සුඛභාගියධර්ම යි. පළමුවන සුඛභාගියධර්මය පළමුවන අප්පමාණ යැ, දෙවැනි සුඛභාගියධර්මය දෙවැනි අප්පමාණ යැ, තෙවැනි සුඛභාගියධර්මය තෙවැනි අප්පමාණ යැ, සිව්වැනි සුඛභාගියධර්මය සිව්වැනි අප්පමාණ යි.

පළමුවන පටිපදව භාවිත බහුලීකෘත වූවා පළමුවන සතිපට්ඨානය පරිපූර්ණ කෙරෙයි, දෙවැනි පටිපදව භාවිත බහුලීකෘත වූවා දෙවැනි සතිපට්ඨානය පුරයි, තෙවැනි පටිපදව භාවිත බහුලීකෘත වූවා තෙවැනි සතිපට්ඨානය පුරයි, සිව්වැනි පටිපදව භාවිත බහුලීකෘත වූවා සිව්වැනි සතිපට්ඨානය පුරයි. පළමුවන සතිපට්ඨානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ප්‍රථමධ්‍යානය පුරයි, දෙවැනි සතිපට්ඨානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ද්විතීයධ්‍යානය පුරයි, තෙවැනි සතිපට්ඨානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ තෘතීයධ්‍යානය පුරයි, සිව්වැනි සති පට්ඨානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ චතුර්ථධ්‍යානය පුරයි. ප්‍රථමධ්‍යානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ප්‍රථම විහාරය පුරයි, ද්විතීයධ්‍යානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ද්විතීය විහාරය පුරයි, තෘතීයධ්‍යානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ තෘතීය විහාරය පුරයි, චතුර්ථධ්‍යානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ චතුර්ථ විහාරය පුරයි. ප්‍රථම විහාරය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ නුපන්

බහුලීකතො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදං පරිපූරෙති, දුතියො විහාරො භාවිතො බහුලීකතො උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානං පරිපූරෙති, තතියො විහාරො භාවිතො බහුලීකතො අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදං පරිපූරෙති, චතුත්ථො විහාරො භාවිතො බහුලීකතො උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතිං අසම්මොසං භිය්‍යොභාවං පරිපූරෙති, පඨමං සම්මප්පධානං භාවිතං බහුලීකතං මානප්පහානං පරිපූරෙති, දුතියං සම්මප්පධානං භාවිතං බහුලීකතං ආලයසමුග්ඝාතං පරිපූරෙති, තතියං සම්මප්පධානං භාවිතං බහුලීකතං අවිජ්ජාපහානං පරිපූරෙති, චතුත්ථං සම්මප්පධානං භාවිතං බහුලීකතං භවූපසමං පරිපූරෙති, මානප්පහානං භාවිතං බහුලීකතං සච්චාධිට්ඨානං පරිපූරෙති, ආලයසමුග්ඝාතො භාවිතො බහුලීකතො චාගාධිට්ඨානං පරිපූරෙති, අවිජ්ජාපහානං භාවිතං බහුලීකතං පඤ්ඤාධිට්ඨානං පරිපූරෙති, භවූපසමො භාවිතො බහුලීකතො උපසමාධිට්ඨානං පරිපූරෙති, සච්චාධිට්ඨානං භාවිතං බහුලීකතං ඡන්දසමාධිං පරිපූරෙති, චාගාධිට්ඨානං භාවිතං බහුලීකතං විරියසමාධිං පරිපූරෙති, පඤ්ඤාධිට්ඨානං භාවිතං බහුලීකතං චිත්තසමාධිං පරිපූරෙති, උපසමාධිට්ඨානං භාවිතං බහුලීකතං වීමංසාසමාධිං පරිපූරෙති, ඡන්දසමාධි භාවිතො බහුලීකතො ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපූරෙති, විරියසමාධි භාවිතො බහුලීකතො තපං පරිපූරෙති, චිත්තසමාධි භාවිතො බහුලීකතො බුද්ධිං පරිපූරෙති, වීමංසාසමාධි භාවිතො බහුලීකතො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගං පරිපූරෙති. ඉන්ද්‍රියසංවරො භාවිතො බහුලීකතො මෙත්තං පරිපූරෙති, තපො භාවිතො බහුලීකතො කරුණං පරිපූරෙති, බුද්ධි භාවිතා බහුලීකතා මුදිතං පරිපූරෙති, සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො භාවිතො බහුලීකතො උපෙක්ඛං පරිපූරෙති.

තත්ථ ඉමා චතස්සො දිසා; පඨමා පටිපදා පඨමො සතිපට්ඨානො පඨමං ඣානං පඨමො විහාරො පඨමො සම්මප්පධානො පඨමො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො සච්චාධිට්ඨානං ඡන්දසමාධි ඉන්ද්‍රියසංවරො මෙත්තා ඉති පඨමා දිසා.

දුතියා පටිපදා දුතියො සතිපට්ඨානො දුතියං ඣානං දුතියො විහාරො දුතියො සම්මප්පධානො දුතියො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො චාගාධිට්ඨානං විරියසමාධි තපො කරුණා ඉති දුතියා දිසා,

තතියා පටිපදා තතියො සතිපට්ඨානො තතියං ඣානං තතියො විහාරො තතියො සම්මප්පධානො තතියො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො පඤ්ඤාධිට්ඨානං චිත්තසමාධි බුද්ධි මුදිතා ඉති තතියා දිසා,

චතුත්ථා පටිපදා චතුත්ථො සතිපට්ඨානො චතුත්ථං ඣානං චතුත්ථො විහාරො චතුත්ථො සම්මප්පධානො චතුත්ථො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො උපසමාධිට්ඨානං වීමංසාසමාධි සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො උපෙක්ඛා ඉති චතුත්ථා දිසා.

තත්ථ පඨමා පටිපදා පඨමො සතිපට්ඨානො පඨමං ඣානං පඨමො විහාරො පඨමො සම්මප්පධානො පඨමො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො සච්චාධිට්ඨානං ඡන්දසමාධි ඉන්ද්‍රියසංවරො මෙත්තා ඉති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. ඉදං රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස භෙසජ්ජං.

ලාමක අකුශලධර්මයන්ගේ අනුත්පාදය පරිපූර්ණ කෙරෙයි, ද්විතීය විහාරය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ උපන් ලාමක අකුශලධර්මයන්ගේ ප්‍රහාණය පුරයි, තෘතීය විහාරය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ නූපන් කුශලධර්මයන්ගේ උත්පාදය පුරයි, චතුර්ථ විහාරය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ උපන් කුශලධර්මයන්ගේ ස්ථිතිය අසම්මෝසය (නො නැසීම) බහුලබව පරිපූර්ණ කෙරේ. ප්‍රථම සම්‍යක්ප්‍රධානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ මානප්‍රහාණය පුරයි, දෙවැනි සම්‍යක්ප්‍රධානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ආලයසමුද්ඝාතය පුරයි, තෙවැනි සම්‍යක් ප්‍රධානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ අවිද්‍යාප්‍රහාණය පුරයි, සිව්වැනි සම්‍යක්ප්‍රධානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ භවයාගේ උපසමය පුරයි. මානප්‍රහාණය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ සත්‍යාධිෂ්ඨානය පුරයි, ආලයසමුද්ඝාතය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ත්‍යාගාධිෂ්ඨානය පුරයි, අවිද්‍යාප්‍රහාණය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ප්‍රඥාධිෂ්ඨානය පුරයි, භවෝපශමය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ (ක්ලෙශ) උපශමාධිෂ්ඨානය පුරයි, සත්‍යාධිෂ්ඨානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ඡන්දසමාධිය පුරයි, ත්‍යාගාධිෂ්ඨානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ වීර්‍ය්‍යසමාධිය පුරයි, ප්‍රඥාධිෂ්ඨානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ චිත්තසමාධිය පුරයි, උපශමාධිෂ්ඨානය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ විමංසාසමාධිය පුරයි. ඡන්දසමාධිය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ ඉන්ද්‍රිය සංවරය පුරයි, වීර්‍ය්‍යසමාධිය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ (පුණ්‍යධර්ම සංඛ්‍යාත) තපස පුරයි, චිත්තසමාධිය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ (බොජ්ඣඞ්ගභාවනා සංඛ්‍යාත) බුද්ධිය පුරයි, විමංසා සමාධිය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගය පුරයි. ඉන්ද්‍රියසංවරය භාවිත බහුලීකෘත වූයේ මෙත්තාව පුරයි, තපස භාවිත බහුලීකෘත වූයේ කරුණාව පුරයි, බුද්ධිය භාවිත බහුලීකෘත වූවා මුදිතාව පුරයි, සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගය (නිවන) භාවිත බහුලීකෘත වූයේ උපෙක්ෂාව පරිපූර්ණ කෙරේ.

ඒ වොදානපක්ෂයෙහි මේ සතර දිශාවෝ යැ : ප්‍රථම පටිපද යැ ප්‍රථම සතිපට්ඨාන යැ ප්‍රථම ධ්‍යාන යැ ප්‍රථම (දිබ්බ) විහාරය යැ ප්‍රථම සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ ප්‍රථම අච්ඡරිය අබ්භූත ධර්ම යැ සච්චාධිට්ඨාන යැ ඡන්දසමාධි යැ ඉන්ද්‍රියසංවර යැ මෙත්තා යැ යනු ප්‍රථම දිශාභූත ධර්ම යි.

දෙවැනි පටිපදු යැ දෙවැනි සතිපට්ඨාන යැ දෙවැනි ධ්‍යාන යැ දෙවැන් (බ්‍රහ්ම) විහාර යැ දෙවැනි සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ දෙවැනි අච්ඡරිය අබ්භූත ධර්ම යැ චාගාධිට්ඨාන යැ විරියසමාධි යැ තපස යැ කරුණා (අප්‍රාමාණ්‍ය) යැ යනු ද්විතීය දිශාභූත ධර්ම යි.

තෘතීය ප්‍රතිපද යැ තෙවැනි සතිපට්ඨාන යැ තෙවැනි ධ්‍යාන යැ තෙවැනි (අරිය) විහාර යැ තෙවැනි සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ තෙවැනි අච්ඡරිය අබ්භූත ධර්ම යැ පඤ්ඤාධිට්ඨාන යැ චිත්තසමාධි යැ (බොජ්ඣඞ්ගභාවනා) බුද්ධි යැ මුදිතා (අප්‍රාමාණ්‍ය) යැ යනු තෘතීය දිශාභූත ධර්ම යි.

සතරවැනි පටිපද යැ සිව්වැනි සතිපට්ඨාන යැ සිව්වැනි ධ්‍යාන යැ සිව්වැනි (ආනෙඤ්ජ) විහාර යැ සිව්වැනි සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ සිව්වැනි අච්ඡරිය අබ්භූත ධර්ම යැ උපසමාධිට්ඨාන යැ විමංසාසමාධි යැ සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ග යැ උපෙක්ඛා (අප්‍රාමාණ්‍ය) යැ යනු චතුර්ථ දිශාභූත ධර්ම යි.

ඒ දිශාභූත ධර්මයන් කෙරෙහි පඨම පටිපද යැ පඨම සතිපට්ඨාන යැ පඨම ඣාන යැ පඨම විහාර යැ පඨම සම්මප්පධාන යැ පඨම අච්ඡරිය අබ්භූතධම්ම යැ සච්චාධිට්ඨාන යැ ඡන්දසමාධි යැ ඉන්ද්‍රියසංවර යැ මෙත්තා යැ යන මේ දසවැදෑරුම් සූත්‍රපදයන්ගේ අර්ථය එකෙකැ ව්‍යඤ්ජනය මැ නානා වෙයි. මේ රාගචරිත පුද්ගලහට බෙහෙති.

දුතියා පටිපදා දුතියො සතිපට්ඨානො දුතියං ඣානං දුතියො විහාරො දුතියො සම්මප්පධානො දුතියො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො චාගාධිට්ඨානං විරියසමාධි තපො කරුණා ඉති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. ඉදං දොසචරිතස්ස පුග්ගලස්ස භෙසජ්ජං.

තතියා පටිපදා තතියො සතිපට්ඨානො තතියං ඣානං තතියො විහාරො තතියො සම්මප්පධානො තතියො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො පඤ්ඤාධිට්ඨානං චිත්තසමාධි බුද්ධි මුදිතා ඉති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. ඉදං දිට්ඨිචරිතස්ස මන්දස්සපුග්ගලස්ස භෙසජ්ජං.

චතුත්ථා පටිපදා චතුත්ථො සතිපට්ඨානො චතුත්ථං ඣානං චතුත්ථො විහාරො චතුත්ථො සම්මප්පධානො චතුත්ථො අච්ඡරියො අබ්භුතො ධම්මො උපසමාධිට්ඨානං වීමංසාසමාධි සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො උපෙක්ඛා ඉති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකො අත්ථො බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. ඉදං දිට්ඨිචරිතස්ස උදත්තස්ස භෙසජ්ජං.

තත්ථ දුක්ඛා ච පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා දුක්ඛා ච පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං, සුඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛං, සුඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා අනිමිත්ත විමොක්ඛමුඛං.

තත්ථ කායෙ කායානුපස්සිතා සතිපට්ඨානං ච වෙදනාසු වෙදනානුපස්සිතා සතිපට්ඨානං ච අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සිතා සුඤ්ඤතා විමොක්ඛමුඛං, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිතා අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තත්ථ පඨමඤ්ච ඣානං දුතියං ච ඣානං අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං තතියං ඣානං සුඤ්ඤතා, චතුත්ථං ඣානං අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තත්ථ පඨමො ච විහාරො දුතියො ච විහාරො අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං, තතියො විහාරො සුඤ්ඤතා, චතුත්ථො විහාරො අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තත්ථ පඨමං ච සම්මප්පධානං දුතියං ච සම්මප්පධානං අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං, තතියං සම්මප්පධානං සුඤ්ඤතා, චතුත්ථං සම්මප්පධානං අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තත්ථ මානපහානං ච ආලයසමුග්ඝාතො ච අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං අවිජ්ජාපහානං සුඤ්ඤතා, භවූපසමො අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තත්ථ සච්චාධිට්ඨානං ච චාගාධිට්ඨානං ච අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං, පඤ්ඤාධිට්ඨානං සුඤ්ඤතා, උපසමාධිට්ඨානං අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තත්ථ ඡන්දසමාධි විරියසමාධි ච අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං, චිත්ත සමාධි සුඤ්ඤතා, වීමංසාසමාධි අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

දෙවැනි පටිපද යැ දෙවැනි සතිපට්ඨාන යැ දෙවැනි ධ්‍යානය දෙවැනි විහාර යැ දෙවැනි සම්මප්පධාන යැ දෙවැනි අච්ඡරිය අබ්භුත ධර්ම යැ චාගාධිට්ඨාන යැ විරියසමාධි යැ (පුණ්‍යධර්ම) තපස යැ කරුණා යැ යන මේ දසවැදෑරුම් සූත්‍රපදයන්ගේ අර්ථය එකෙකැ, ව්‍යඤ්ජනය මැ නානා වෙයි, මේ දෙසචරිත පුද්ගලහට බෙහෙති.

තෙවැනි පටිපද යැ තෙවැනි සතිපට්ඨාන යැ තෙවැනි ධ්‍යාන යැ තෙවැනි විහාර යැ තෙවැනි සම්මප්පධාන යැ තෙවැනි අච්ඡරිය අබ්භුත ධර්ම යැ පඤ්ඤාධිට්ඨාන යැ චිත්ත සමාධි යැ (බොජ්ඣඞ්ගභාවනා) මුදිදි යැ මුදිතා යැ යන මේ දසවැදෑරුම් සූත්‍රපදයන්ගේ අර්ථය එකෙකැ, ව්‍යඤ්ජනය මැ නානා වෙයි. මේ මන්ද වූ (මොහාධික) දිට්ඨිචරිත පුද්ගලහට බෙහෙති.

සිව්වැනි පටිපද යැ සිව්වැනි සතිපට්ඨාන යැ සිව්වැනි ධ්‍යාන යැ සිව්වැනි විහාර යැ සිව්වැනි සම්මප්පධාන යැ සිව්වැනි අච්ඡරිය අබ්භුත ධර්ම යැ උපසමාධිට්ඨාන යැ විමංසා සමාධි යැ සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ග යැ උපෙක්ඛා යැ යන මේ දසවැදෑරුම් සූත්‍රපදයන්ගේ අර්ථය එකෙකැ, ව්‍යඤ්ජනය මැ නානා වෙයි. මේ උදත්ථ (උදර ප්‍රඥා ඇති) දිට්ඨිචරිත පුද්ගලහට බෙහෙති.

එහි (ඒ වොදානධර්මයන් කෙරෙහි) දන්ධාභිඤ්ඤ වූ දුක්ඛපටිපදව ද ඛිප්පාභිඤ්ඤ වූ දුක්ඛපටිපදව ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛ යැ, දන්ධාභිඤ්ඤවූ සුඛපටිපදව ශූන්‍යතවිමොක්ෂ මුඛ යැ, ඛිප්පාභිඤ්ඤ වූ සුඛපටිපදව අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛ යි.

එහි කයෙහි කය අනුව දක්නා සතිපට්ඨානය ද වෙදනාවන්හි වෙදනා අනුව දක්නා සතිපට්ඨානය ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛ යැ, චිත්තයෙහි චිත්තානුපස්සී සතිපට්ඨානය ශූන්‍යත විමොක්ෂමුඛ යැ, ධර්මයන්හි ධම්මානුපස්සී සතිපට්ඨානය අනිමිත්තවිමොක්ෂ මුඛ යි.

එහි ප්‍රථමධ්‍යානය ද ද්විතියධ්‍යානය ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛ යැ, තෘතියධ්‍යානය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛ යැ, චතුර්ථධ්‍යානය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛ යි.

එහි ප්‍රථමවිහාරය ද ද්විතීය විහාරය ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛ යැ, තෘතීය විහාරය ශූන්‍යත විමොක්ෂමුඛ යැ, චතුර්ථවිහාරය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛ යි.

එහි ප්‍රථම සම්‍යක්ප්‍රධානය ද ද්විතීය සම්‍යක්ප්‍රධානය ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛ යැ, තෘතීය සම්‍යක්ප්‍රධානය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛ යැ, චතුර්ථ සම්‍යක්ප්‍රධානය අනිමිත්ත විමොක්ෂමුඛ යි.

එහි මානප්‍රහාණය ද ආලයසමුද්ඝාතය ද අප්‍රණිහිත විමොක්ෂමුඛ යැ, අවිද්‍යාප්‍රහාණය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛ යැ, භවූපසමය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛ යි.

එහි සත්‍යාධිට්ඨානය ද චාගාධිට්ඨානය ද අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛ යැ, පඤ්ඤාධිට්ඨානය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛ යැ, උපසමාධිට්ඨානය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛ යි.

එහි ඡන්දසමාධිය ද විරියසමාධිය ද අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛ යැ, චිත්තසමාධිය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛ යැ, විමංසාසමාධිය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛ යි.

14—පීපී 04440 (79/08)

තත්ථ ඉන්ද්‍රියසංවරො ච තපො ච අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං, බුද්ධී සුඤ්ඤතා සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තත්ථ මෙත්තා ච කරුණා ච අප්පණිහිතං විමොක්ඛමුඛං, මුදිතා සුඤ්ඤතා, උපෙක්ඛා අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තෙසං වික්කීළිතං; චත්තාරො ආහාරා, තෙසං පටිපක්ඛා චතස්සො පටිපදා චත්තාරො විපල්ලාසා, තෙසං පටිපක්ඛා චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරි උපාදානානි, තෙසං පටිපක්ඛා චත්තාරි ඣානානි. චත්තාරො යොගා, තෙසං පටිපක්ඛා චත්තාරො විහාරා, චත්තාරො ගන්ථා, තෙසං පටිපක්ඛා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ආසවා තෙසං පටිපක්ඛා චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා චත්තාරො ඔඝා, තෙසං පටිපක්ඛා චත්තාරි අධිට්ඨානානි. චත්තාරො සල්ලා, තෙසං පටිපක්ඛා චතස්සො සමාධිභාවනා චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, තෙසං පටිපක්ඛා චත්තාරො සුඛභාගියා ධම්මා. චත්තාරි අගතිගමනානි, තෙසං පටිපක්ඛා චතස්සො අප්පමාණා.

සීහා : බුද්ධා පච්චෙකබුද්ධා සාවකා ච හතරාගදොසමොහා; තෙසං වික්කීළිතං භාවනා සච්ඡිකිරියා බ්‍යන්තීකිරියා ච, වික්කීළිතං ඉන්ද්‍රියාධිට්ඨානං, වික්කීළිතං විපරියාසානධිට්ඨානං ච ඉන්ද්‍රියානි සද්ධම්මගොචරො, විපරියාසා කිලෙසගොචරො අයං වුච්චති සීහවික්කීළිතස්ස ච නයස්ස දිසාලොචනස්ස ච නයස්ස භූමීති. තෙනාහ. "යො නෙති විපල්ලාසෙහි කිලෙසෙ" "වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ කුසලාකුසලා" ති ච.

තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්ති ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා. යෙ සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්ති ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා. තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො: චත්තාරො ආහාරා චත්තාරො විපල්ලාසා චත්තාරි උපාදානානි චත්තාරො යොගා චත්තාරො ගන්ථා චත්තාරො ආසවා චත්තාරො ඔඝා චත්තාරො සල්ලා චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො චත්තාරි අගතිගමනානීති. තෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං ඉදං වොදානං : චතස්සො පටිපදා චත්තාරො විහාරා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා චත්තාරි අධිට්ඨානානි චතස්සො සමාධිභාවනා චත්තාරො සුඛභාගියා ධම්මා, චතස්සො අප්පමාණා ඉති.

තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්ති ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා යෙ සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්ති ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා. තත්ථ යො සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයාති අයං උග්ඝටිතඤ්ඤූ, යො සාධාරණාය අයං විපඤ්චිතඤ්ඤූ, යො දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නීයාති අයං නෙය්‍යො.

එහි ඉන්ද්‍රියසංවරය ද තපස ද අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛ යැ, බුද්ධිය ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛ යැ, සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගය අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛ යි.

එහි මෛත්‍රාව ද කරුණාව ද අප්‍රණිහිතවිමොක්ෂමුඛ යැ, මුදිතාව ශූන්‍යතවිමොක්ෂමුඛ යැ, උපෙක්ඛාව අනිමිත්තවිමොක්ෂමුඛ යි.

(අසන්තසනාදි විශෙෂයොගයෙන් සිංහසදෘශ වූ) ඒ බුද්ධාදීන්ගේ (භාවනා සච්ඡිකිරියා පහාන සංඛ්‍යාත) වික්‍රීඩිතය හෙවත් පැවැත්ම වෙයි : (සංකිලෙස පක්ෂයෙහි) සතර ආහාරයෝ වෙති, (වොදාන පක්ෂයෙහි) සතර ප්‍රතිපදාවෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ, (එසේ ම) සතර විපල්ලාසයෝ වෙති, සතර සතිපට්ඨානයෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සතර උපාදානයෝ වෙති, සතර ධ්‍යානයෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සතර යොගයෝ වෙති, (දිබ්බාදි) සතර විහාරයෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සතර ග්‍රන්ථයෝ වෙති, සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සත්ර කාමාදි ආසවයෝ වෙති, සතර ආශ්චර්‍ය්‍ය අද්භූතධර්මයෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සතර ඔඝයෝ වෙති, සතර අධිට්ඨානයෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සතර ශල්‍යයෝ වෙති, සතර සමාධිභාවනාවෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සතර විඤ්ඤාණට්ඨිතිහු වෙති, සතර සුඛභාගිය ධර්මයෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යැ. සතර අගතිගමනයෝ වෙති, සතර අප්‍රාමාණ්‍යයෝ ඔවුනට ප්‍රතිපක්ෂ යි.

(සමුච්ඡෙදප්‍රහාණ විසින්) නසනලද රාගද්වෙෂමොහ ඇති සම්මාසම්බුද්ධහු ද පසේ බුදුහු ද සව්වෝ ද (අසන්ත්‍රාස බල පරාක්‍රමාදි විශෙෂයොගයෙන්) සිංහසදෘශ වෙති, ඒ සිංහසදෘශ බුද්ධාදීන්ගේ බොධ්‍යඞ්ගධර්මයන්ගේ භාවනාව ඵලනිර්වාණයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම දශවස්තුක ක්ලෙශපුඤ්ජය ප්‍රහාණය කිරීම ද වික්‍රීඩිත යැ, (ඉන්ද්‍රියාධිට්ඨාන) ඉන්ද්‍රියයන්ගේ පැවැත්ම භාවනා සච්ඡිකිරියා ද වික්‍රීඩිත යැ, විපර්‍ය්‍යාසයන්ගේ නො පැවැත්ම ප්‍රහාණය අනුත්පාදනය ද වික්‍රීඩිත යි. ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයෝ සද්ධර්මයට ගොචර වූවාහුය, විපල්ලාසයෝ සංක්ලෙෂපක්ෂයට ගොචර යි. පැවැත්මට හෙතු යි. මේ සීහවික්කීළිතනයට ද දිසාලොචනනයට ද භූමි යයි කියනුලැබේ. "යො නෙති විපල්ලාසෙහි කිලෙසෙ" යනු ද "වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ කුසලාකුසලා" යනු ද එයින් කීහ.

ඒ පුද්ගලයන් කෙරෙහි යම් කෙනෙක් දුක්ඛපටිපද ඇති දන්ධාභිඥයෙන් ද ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් ද නියර්‍ය්‍යාණය කෙරෙත් ද, මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙකි. යම් කෙනෙක් සුඛපටිපද ඇති දන්ධාභිඥයෙන් ද ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් ද නියර්‍ය්‍යාණය කෙරෙත් ද මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙකි. ඒ සතර පුද්ගලයනට මේ සංක්ලෙශ යැ : සතර ආහාරයෝ යැ සතර විපල්ලාසයෝ යැ සතර උපාදානයෝ යැ සතර යොගයෝ යැ සතර ග්‍රන්ථයෝ යැ සතර ආසවයෝ යැ සතර ඔඝයෝ යැ සතර ශල්‍යයෝ යැ සතර විඤ්ඤාණට්ඨිති යැ සතර අගතිගමනයෝ යැ යන මොහු යි. ඒ සතර පුද්ගලයනට මේ වොදාන යැ : සතර ප්‍රතිපද යැ සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ සතර ධ්‍යානයෝ යැ සතර විහාරයෝ යැ සතර සම්‍යක් ප්‍රධානයෝ යැ සතර ආශ්චර්‍ය්‍ය අද්භූතධර්මයෝ යැ සතර අධිට්ඨානයෝ යැ සතර සමාධි භාවනා යැ සතර සුඛභාගියධර්මයෝ යැ සතර අප්‍රාමාණ්‍යයෝ යැ යන මොහු යි.

ඒ පුද්ගලයන් කෙරෙහි දුක්ඛපටිපද ඇති දන්ධාභිඥයෙන් ද ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් ද යම් කෙනෙක් නිර්යාණය කෙරෙත් ද, මොහු පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙකි. සුඛපටිපද ඇති දන්ධාභිඥයෙන් ද ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් ද යම් කෙනෙක් නියර්‍ය්‍යාණය කෙරෙත් ද, මොහු පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙකි. ඒ පුද්ගලයන් සතරදෙනා කෙරෙහි යමෙක් සුඛපටිපද ඇති ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් නිර්යාණය කෙරේ ද මේ පුද්ගල උද්ඝටිතඥ වෙයි. යමෙක් සාධාරණ ප්‍රතිපදයෙන් ('දුක්ඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා, සුඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා' යන ප්‍රතිපද දෙකින් නික්මැයේ ද,) මේ විපඤ්චිතඥ පුද්ගල වෙයි. යමෙක් දුක්ඛපටිපද ඇති දන්ධාභිඥයෙන් සසරදුකින් නික්මැයේ ද මේ නෙය්‍යපුද්ගල වේ.

තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස සමථං උපදිසති, නෙය්‍යස්ස විපස්සනං, සමථවිපස්සනං විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස. තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස මුදුකං ධම්මදෙසනං උපදිසති; තික්ඛං නෙය්‍යස්ස, මුදුතික්ඛං විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස. තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසයති, සංඛිත්තවිත්ථාරෙන විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස, විත්ථාරෙන නෙය්‍යස්ස. තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස නිස්සරණං උපදිසති, විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස ආදීනවං ච නිස්සරණං ච උපදිසති, නෙය්‍යස්ස අස්සාදඤ්ච ආදීනවං ච නිස්සරණං ච උපදිසති. තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස අධිපඤ්ඤාසික්ඛං පඤ්ඤාපයති, අධිචිත්තං විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස, අධිසීලං නෙය්‍යස්ස.

තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ච ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්ති ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා, යෙ සුඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්ති ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා. ඉති ඛො චත්තාරි හුත්වා තීණි භවන්ති. උග්ඝටිතඤ්ඤු විපඤ්චිතඤ්ඤු නෙය්‍යොති.

තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො : තීණි අකුසලමූලානි : ලොභො අකුසලමූලං දොසො අකුසලමූලං මොහො අකුසලමූලං, තීණි දුච්චරිතානි : කායදුච්චරිතං වචීදුච්චරිතං මනොදුච්චරිතං, තයො අකුසලවිතක්කා : කාමවිතක්කො බ්‍යාපාදවිතක්කො, විහිංසාවිතක්කො තිස්සො අකුසලසඤ්ඤා : කාමසඤ්ඤා බ්‍යාපාදසඤ්ඤා විහිංසාසඤ්ඤා තිස්සො විපරීතසඤ්ඤා : නිච්චසඤ්ඤා සුඛසඤ්ඤා අත්තසඤ්ඤා, තිස්සො වෙදනා : සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, තිස්සො දුක්ඛතා : දුක්ඛදුක්ඛතා සඞ්ඛාරදුක්ඛතා විපරිණාමදුක්ඛතා, තයො අග්ගී : රාගග්ගි දොසග්ගි මොහග්ගි, තයො සල්ලා : රාගසල්ලො දොසසල්ලො මොහසල්ලො, තිස්සො ජටා : රාගජටා දොසජටා මොහජටා, තිස්සො අකුසලූපපරික්ඛා : අකුසලං කායකම්මං අකුසලං වචීකම්මං අකුසලං මනොකම්මං, තිස්සො විපත්තියො : සීලවිපත්ති දිට්ඨිවිපත්ති ආචාරවිපත්තීති.

තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉදං වොදානං : තීණි කුසලමූලානි : අලොභො කුසලමූලං අදොසො කුසලමූලං අමොහො කුසලමූලං, තීණි සුචරිතානි : කායසුචරිතං වචීසුචරිතං මනොසුචරිතං, තයො කුසලවිතක්කා : නෙක්ඛම්මවිතක්කො අබ්‍යාපාදවිතක්කො අවිහිංසාවිතක්කො, තයො සමාධි : සවිතක්කො සවිචාරො සමාධි අවිතක්කො විචාරමත්තො සමාධි අවිතක්කො අවිචාරො සමාධි, තිස්සො කුසලසඤ්ඤා : නෙක්ඛම්මසඤ්ඤා අබ්‍යාපාදසඤ්ඤා අවිහිංසාසඤ්ඤා, තිස්සො අවිපරීතසඤ්ඤා: අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා, තිස්සො කුසලූපපරික්ඛා : කුසලං කායකම්මං කුසලං වචීකම්මං කුසලං මනොකම්මං, තීණි සොචෙය්‍යානි : කායසොචෙය්‍යං වචීසොචෙය්‍යං මනොසොචෙය්‍යං, තිස්සො සම්පත්තියො : සීලසම්පත්ති සමාධිසම්පත්ති පඤ්ඤාසම්පත්ති, තිස්සො සික්ඛා : අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, තයො ඛන්ධා : සීලක්ඛන්ධො සමාධික්ඛන්ධො පඤ්ඤාක්ඛන්ධො, තීණි විමොක්ඛමුඛානි : සුඤ්ඤතං අනිමිත්තං අප්පණිහිතන්ති.

ඒ පුද්ගලයන් කෙරෙහි බුදුහු උග්ඝටිතඤ්ඤූ පුද්ගලහට සමථය දෙසනසේක, නෙයපුද්ගලහට විදර්ශනාව ද විපඤ්චිතඤ්ඤූ පුද්ගලහට සමථවිපස්සනා දෙක ද දෙසන සේකි. ඔවුන්කෙරෙහි බුදුහු උග්ඝටිතඤ්ඤූ පුද්ගලහට මෘදු (සැහැල්ලු) වූ ධර්මදෙශනාව දෙසනසේක, නෙය්‍යපුද්ගලහට (අපායභය දක්වීම් ආදියෙන්) තියුණු වූ දෙශනාව ද, විපඤ්චිතඤ්ඤූ පුද්ගලහට (සංවෙග දනැවීම් ආදියෙන්) මුදු තියුණු දෙශනාව ද දෙසන සේකි. එහි බුදුහු උග්ඝටිතඤ්ඤූ පුද්ගලහට සැකෙවින් (උද්දෙසමාත්‍රයෙන්) දහම් දෙසනසේක, විපඤ්චිතඤ්ඤූ පුද්ගලහට සංක්ෂෙපවිස්තරයෙන් (උද්දෙස නිද්දෙස විසින්) ද, නෙය්‍ය පුද්ගලහට විස්තරයෙන්ද (උද්දෙස නිද්දෙස පටිනිද්දෙස වශයෙන්) දහම් දෙසනසේකි. එහි බුදුහු උද්ඝටිතඥ පුද්ගලහට නිස්සරණය දක්වනසේක, විපඤ්චිතඥ පුද්ගලහට ආදීනවය ද නිස්සරණය ද දෙසනසේක, නෙය්‍යපුද්ගලහට අස්සාදය ද ආදීනව ද නිස්සරණය ද දෙසනසේකි. එහි බුදුහු උග්ඝටිතඤ්ඤූ පුද්ගලහට අධිප්‍රඥශික්ෂාව පනවනසේක, විපඤ්චිතඤ්ඤූ පුද්ගලහට අධිචිත්තශික්ෂාව ද, නෙය්‍ය පුද්ගලහට අධිශීලශික්ෂාව ද පනවනසේකි.

ඒ පුද්ගලයන් කෙරෙහි යම් කෙනෙක් දුක්ඛපටිපද ඇති දන්ධාභිඥයෙන් හා ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් නියර්‍යාණය කෙරෙත් ද, මොහු පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙකි, යම් කෙනෙක් සුඛපටිපද ඇති දන්ධාභිඥයෙන් හා ක්ෂිප්‍රාභිඥයෙන් හා නියර්‍යාණය කෙරෙත් ද, මොහු පුද්ගලයෝ දෙනෙක් වෙත්. මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් පුද්ගලයන් සතරදෙනකු වැ. උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපඤ්චිතඤ්ඤූ නෙය්‍ය යි පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් වෙත්.

ඒ තුන්වැදෑරුම් පුද්ගලයනට මේ සංකිලෙස යෑ : අකුශලමූල තුනකි : ලොභ අකුශලමූල යෑ ද්වෙෂ අකුශලමූල යෑ මොහ අකුශලමූල යි. දුශ්චරිත තුනෙකි : කාය දුශ්චරිත යෑ වාග්දුශ්චරිත යෑ මනොදුශ්චරිත යි. අකුශලවිතර්කයෝ තිදෙනෙකි : කාමවිතර්ක යෑ ව්‍යාපාදවිතර්ක යෑ විහිංසාවිතර්ක යි. අකුශලසංඥ තුනෙකි : කාමසංඥ යෑ ව්‍යාපාදසංඥ යෑ විහිංසාසංඥ යි. විපරීතසංඥ තුනෙකි : නිත්‍යසංඥ යෑ සුඛසංඥ යෑ ආත්මසංඥ යි. වෙදනා තුනෙකි : සුඛවෙදනා යෑ දුක්ඛවෙදනා යෑ අදුක්ඛමසුඛවෙදනා යි. දුක්ඛතා තුනෙකි : දුක්ඛදුක්ඛතා යෑ සඞ්ඛාරදුක්ඛතා යෑ විපරිණාම දුක්ඛතා යි. ගිනි තුනෙකි : රාගාග්නියෑ ද්වෙෂාග්නි යෑ මොහාග්නි යි. ශල්‍යයෝ තිදෙනෙකි : රාගශල්‍ය යෑ ද්වෙෂශල්‍ය යෑ මොහශල්‍ය යි. ජටා තුනෙකි : රාගජටා යෑ ද්වෙෂජටා යෑ මොහජටා යි. අකුශලොපපරීක්ෂා තුනෙකි : අකුශල කායකර්ම යෑ අකුශල වාක්කර්ම යෑ අකුශල මනඃකර්ම යි. විපත්ති තුනෙකි : ශීලවිපත්ති යෑ දෘෂ්ටි විපත්ති යෑ ආචාරවිපත්ති යෑ යන මේ සතිස් ධර්මයෝ සංකිලෙස යි.

ඒ තුන් පුද්ගලයනට මේ වොදන යෑ : කුශලමූල තුනෙකි : අලොභකුසලමූල යෑ අදෙසකුසලමූල යෑ අමොහකුසලමූල යි. සුචරිත තුනෙකි : කායසුචරිත යෑ වචී සුචරිත යෑ මනොසුචරිත යි. කුශලවිතර්කයෝ තිදෙනෙකි : නෛෂ්ක්‍රම්‍යවිතර්ක යෑ අව්‍යාපාදවිතර්ක යෑ අවිහිංසාවිතර්ක යි. සමාධීහු තිදෙනෙකි : සවිතර්කසවිචාර සමාධි යෑ අවිතර්කවිචාරමාත්‍ර සමාධි යෑ අවිතර්කඅවිචාර සමාධි යි. කුශලසංඥ තුනෙකි : නෛෂ්ක්‍රම්‍යසංඥ යෑ අව්‍යාපාදසංඥ යෑ අවිහිංසාසංඥ යි. අවිපරීතසංඥ තුනෙකි : අනිත්‍යසංඥ යෑ දුඃඛසංඥ යෑ අනාත්මසංඥ යි. කුශලොපපරීක්ෂා තුනෙකි : කුශල කායකර්ම යෑ කුශල වාක්කර්ම යෑ කුශල මනඃකර්ම යි. සුචිභාව තුනෙකි : කායසොචෙය්‍ය යෑ වචීසොචෙය්‍ය යෑ මනොසොචෙය්‍ය යි. සම්පත් තුනෙකි : ශීල සම්පත්ති යෑ සමාධිසම්පත්ති යෑ ප්‍රඥසම්පත්ති යි. ශික්ෂා තුනෙකි : අධිශීලශික්ෂා යෑ අධිචිත්තශික්ෂා යෑ අධිප්‍රඥශික්ෂා යි. ස්කන්ධ තුනෙකි : ශීලස්කන්ධ යෑ සමාධි ස්කන්ධ යෑ ප්‍රඥස්කන්ධ යි. විමොක්ෂමුඛ තුනෙකි : ශූන්‍යත යෑ අනිමිත්ත යෑ අප්‍රණි-හිත යෑ යන මේ සතිස් ධර්මයෝ වොදන යි.

ඉති ඛො චත්තාරි හුත්වා තීණි භවන්ති, තීණි හුත්වා ද්වෙ භවන්ති: තණ්හාචරිතො ච දිට්ඨිචරිතො ච, තෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො: තණ්හා ච අවිජ්ජා ච අහිරිකඤ්ච අනොත්තප්පඤ්ච, අසති ච අසම්පජඤ්ඤං ච, අයොනිසොමනසිකාරො ච කොසජ්ජඤ්ච දොවචස්සඤ්ච අහඞ්කාරො ච මමංකාරො ච අස්සද්ධා ච පමාදො ච අසද්ධම්මසවණඤ්ච අසංවරො ච අභිජ්ඣා ච ව්‍යාපාදො ච නීවරණඤ්ච සංයොජනඤ්ච කොධො ච උපනාහො ච මක්ඛො ච පළාසො ච ඉස්සා ච මච්ඡරඤ්ච මායා ච සාඨෙය්‍යඤ්ච සස්සතදිට්ඨි ච උච්ඡෙදදිට්ඨි චාති.

තෙසං ද්වින්නං පුග්ගලානං ඉදං වොදානං: සමථො ච විපස්සනා ච හිරි ච ඔත්තප්පඤ්ච සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච යොනිසොමනසිකාරො ච විරියාරම්භො ච සොවචස්සඤ්ච ධම්මෙඤාණං ච අන්වයෙඤාණඤ්ච ඛයෙඤාණඤ්ච අනුප්පාදෙඤාණඤ්ච සද්ධා ච අප්පමාදො ච සද්ධම්මසවණඤ්ච සංවරො ච අනභිජ්ඣා ච අබ්‍යාපාදො ච රාගවිරාගා ච චෙතොවිමුත්ති අවිජ්ජාවිරාගා ච පඤ්ඤාවිමුත්ති අභිසමයො ච අප්පිච්ඡතා ච සන්තුට්ඨි ච අක්කොධො ච අනුපනාහො ච අමක්ඛො ච අපළාසො ච ඉස්සාපහානඤ්ච මච්ඡරියපහානඤ්ච විජ්ජා ච විමුත්ති ච සඞ්ඛතාරම්මණො ච විමොක්ඛො අසඞ්ඛතාරම්මණො ච විමොක්ඛො සඋපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතු අනුපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතූති. අයං වුච්චති තිපුක්ඛලස්ස ච නයස්ස අංකුසස්ස ච නයස්ස භූමීති.. තෙනාහ: "යො අකුසලෙ සමූලෙහි නෙතී"ති, "ඔලොකෙත්වා දිසලොචනෙනා"ති ච.

නිට්ඨිතං නයසමුට්ඨානං.

3, 4.

සාසනපට්ඨානං

තත්ථ අට්ඨාරස මූලපදා කුහිං දට්ඨබ්බා: සාසනපට්ඨානෙ, තත්ථ කතමං සාසනපට්ඨානං: සංකිලෙසභාගියං සුත්තං, වාසනාභාගියං සුත්තං, නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං, අසෙඛභාගියං සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං, වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං, තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, දිට්ඨිසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, දුච්චරිතසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, තණ්හාවොදානභාගියං සුත්තං, දිට්ඨිවොදානභාගියං සුත්තං, දුච්චරිතවොදානභාගියං සුත්තං.

තත්ථ සංකිලෙසො තිවිධො: තණ්හාසංකිලෙසො දිට්ඨිසංකිලෙසො දුච්චරිතසංකිලෙසො. තත්ථ තණ්හාසංකිලෙසො සමථෙන විසුජ්ඣති. සො සමථො සමාධික්ඛන්ධො. දිට්ඨිසංකිලෙසො විපස්සනාය විසුජ්ඣති. සා විපස්සනා පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. දුච්චරිතසංකිලෙසො සුචරිතෙන විසුජ්ඣති. තං සුචරිතං සීලක්ඛන්ධො, තස්ස සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස යදි ආසත්ති උප්පජ්ජති භවෙසු, එවං සා'යං සමථවිපස්සනා භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු භවති. තත්‍රුපපත්තියා[1] සංවත්තති.

1. තත්‍රූපපත්තියා - මජසං.

මේ උක්තප්‍රකාරයෙන් පුද්ගලයන් සතරදෙනකු වී තිදෙනෙක් වෙති. තිදෙනකු වී දෙදෙනෙක් වෙති : තෘෂ්ණාචරිත ඇත්තේ ද දෘෂ්ටිචරිත ඇත්තේ දැයි කියා යි. ඒ දෙවැදෑරුම් පුද්ගලයනට මේ සංකිලෙස වෙයි : තෘෂ්ණා යැ අවිද්‍යා යැ අහිරික යැ අනොත්තප්ප යැ අසති යැ අසම්පජඤ්ඤ යැ අයොනිසොමනසිකාර යැ කුසීදබව යැ දූර්වචබව යැ අහංකාර යැ මමංකාර යැ අශ්‍රද්ධා යැ ප්‍රමාද යැ අසද්ධර්මශ්‍රවණ ය අසංවර යැ අභිධ්‍යා යැ ව්‍යාපාද යැ නීවරණ යැ සංයොජන යැ ක්‍රොධ යැ උපනාහ යැ මක්ඛයැ පලාස යැ ඊෂ්‍යා යැ මාත්සර්‍ය්‍ය යැ මායා යැ සාඨෙය්‍ය යැ ශාශ්වතදෘෂ්ටි යැ උච්ඡෙදදෘෂ්ටි යැ ද යන මේ සංකිලෙස යි.

ඒ තණ්හාචරිත දිට්ඨිචරිත පුද්ගලයන් දෙදෙනාට මේ වොදන වෙයි : සමථ යැ, විදර්ශනා යැ හිරි යැ ඔත්තප්ප යැ සති යැ සම්පජඤ්ඤ යැ යොනිසොමනසිකාර යැ වීර්‍ය්‍යාරම්භ යැ සුවචබව යැ ධර්මයෙහි ඥාන යැ අන්වයෙහි ඥාන යැ ක්ෂයඥාන යැ අනුත්පාදයෙහි ඥාන යැ ශ්‍රද්ධා යැ අප්‍රමාද යැ සද්ධර්මශ්‍රවණ යැ සංවර යැ අනභිධ්‍යා යැ අව්‍යාපාද යැ රාගවිරාගචෙතොවිමුත්ති යැ අවිජ්ජාවිරාගපඤ්ඤාවිමුත්ති යැ අභිසමය යැ අල්පෙච්ඡතා යැ සන්තුෂ්ටි යැ අක්‍රොධ යැ අනුපනාහ යැ නොමකු බව යැ අපලාස (යුගග්‍රාහ නැතිබව) යැ ඊෂ්‍යාප්‍රහාණ යැ මාත්සර්‍ය්‍ය ප්‍රහාණ යැ විද්‍යා යැ විමුක්ති යැ සංඛතාරම්මණවිමොක්ෂ යැ අසංඛතාරම්මණවිමොක්ෂ යැ සඋපාදිසෙස නිර්වාණධාතු යැ අනුපාදිසෙසනිර්වාණධාතුව ද යන මේ වොදන යි. මේ තිපුක්ඛල නයට ද අංකුස නයට ද භූමි යයි කියනු ලැබේ. යො අකුසලෙ සමූලෙහි නෙති යනාදිය ද " ඔලොකයිත්වා දිසලොචනෙන " යනාදිය ද එයින් වදළහ.

නයසමුට්ඨානය යොදන ලද්දේ යි

3, 4.

ශාසනප්‍රස්ථානය

ඒ මූලපදවිභාගයෙහි අටළොස් මූලපදයෝ කොහි ලා දක්කයුත්තාහු යැ යත් : සාසනපට්ඨානයෙහි දක්කයුතු. එහි සාසනපට්ඨාන කවරෙ යැ : (1) සංකිලෙසභාගිය සුත්‍ර යැ, (2) වාසනාභාගිය සුත්‍ර යැ, (3) නිබ්බෙධභාගිය සුත්‍ර යැ, (4) අසෙඛභාගිය සුත්‍ර යැ, (5) සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද සුත්‍ර යැ, (6) සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බෙධ භාගිය ද සුත්‍ර යැ, (7) සංකිලෙසභාගිය ද අසෙඛභාගිය ද සුත්‍ර යැ, (8) සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද අසෙඛභාගිය ද සුත්‍ර යැ, (9) සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද නිබ්බෙධ භාගිය ද සුත්‍ර යැ, (10) වාසනාභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සුත්‍ර යැ, (11) තණ්හාසංකිලෙස භාගිය සුත්‍ර යැ, (12) දිට්ඨිසංකිලෙසභාගිය සුත්‍ර යැ, (13) දුච්චරිතසංකිලෙසභාගිය සුත්‍ර යැ, (14) තණ්හාවොදනභාගිය සුත්‍ර යැ, (15) දිට්ඨිවොදනභාගිය සුත්‍ර යැ, (16) දුච්චරිත වොදනභාගිය සුත්‍ර යි.

එහි සංකිලෙසය ත්‍රිවිධ යැ : තණ්හාසංකිලෙස යැ දිට්ඨිසංකිලෙස යැ දුච්චරිත සංකිලෙස යි කියා යි. ඒ ත්‍රිවිධ සංකිලෙසයන් කෙරෙහි තණ්හාසංකිලෙසය සමථයෙන් විසුද්ධ වෙයි, ඒ සමථය සමාධිස්කන්ධ යි. දිට්ඨිසංකිලෙසය විදර්ශනායෙන් විසුද්ධ වෙයි, ඒ විදර්ශනාව ප්‍රඥාස්කන්ධ යි. දුශ්චරිතසංකිලෙසය සුචරිතයෙන් විසුද්ධ වෙයි, ඒ සුචරිතය ශීලස්කන්ධ යි. ශීලයෙහි පිහිටි ඔහුට ඉදින් භවයෙහි ආසක්ති (භව ප්‍රාර්ථනාව) උපදී නම්, මෙසේ ඒ පුද්ගලහට මේ ශමථ-විදර්ශනා (විපාකඵල උපදවන හෙයින්) භාවනාමය පුණ්‍යක්‍රියාවස්තු වෙයි. ඒ ඒ භවයෙහි උපත පිණිස පවතී.

ඉමානි චත්තාරි සුත්තානි සාධාරණානි කතානි අට්ඨ භවන්ති, තානියෙව අට්ඨ සුත්තානි සාධාරණානි කතානි සොළස භවන්ති, ඉමෙහි සොළසෙහි සුත්තෙහි භින්නෙහි නවවිධං සුත්තං භින්නං භවති. ගාථාය ගාථා අනුමිනිතබ්බා, වෙය්‍යාකරණෙන වෙය්‍යාකරණං අනුමිනිතබ්බං. සුත්තෙන සුත්තං අනුමිනිතබ්බං.

3, 4, 1

(1) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං :

1. "කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා තණ්හාඡදනඡාදිතා,
පමත්තබන්ධනා බද්ධා මච්ඡාව කුම්භිනාමුඛෙ ;
ජරාමරණමන්වෙන්ති වච්ඡො ඛීරපකොව මාතර"න්ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

"චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අගතිගමනානි, කතමානි චත්තාරි : ඡන්දා අගතිං ගච්ඡති, දොසා අගතිං ගච්ඡති, භයා අගතිං ගච්ඡති, මොහා අගතිං ගච්ඡති, ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ චත්තාරි අගතිගමනානි. ඉදමවොච භගවා ඉදං වත්වාන සුගතො අථාපරං එතදවොච සත්ථා.

2. ඡන්දා දොසා භයා මොහා යො ධම්මං අතිවත්තති,
නිහීයති තස්ස යසො කාළපක්ඛෙව චන්දිමා"ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

3. "මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා මනොසෙට්ඨා මනොමයා,
මනසා චෙ පදුට්ඨෙන භාසති වා කරොති වා ;
තතො නං දුක්ඛමන්වෙති චක්කංව වහතො පද"න්ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

4. "මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච නිද්දායිතා සංපරිවත්තසායි,
මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො"ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

5. 'අයසාව මලං සමුට්ඨිතං තදුට්ඨාය"[1] තමෙව ඛාදති,
එවං අතිධොනචාරිනං සානි[2] කම්මානි නයන්ති දුග්ගති"න්ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගි ං සුත්තං.

---

1. තතුට්ඨාය - මජසං.
2. සානි - සිමු.

මේ 'සංකිලෙසභාගියා'දි සතර සූත්‍රයෝ ('සංකිලෙසභාගියං ච වාසනා භාගියං ච' යනාදීන්) මිශ්‍ර කරනලද්දහු සූත්‍ර අටක් වෙති. එ මැ සූත්‍ර අට (ත්‍රික වශයෙන්) මිශ්‍ර කරන ලද්දහු සොළොස් සූත්‍ර කෙනෙක් වෙත්. පට්ඨානනයින් විභාග කරනලද මේ සොළොස් වැදෑරුම් සූත්‍රයෙන් 'සුත්ත ගෙය්‍යාදි පර්‍ය්‍යාප්තිශාසන සංඛ්‍යාත නවවිධ සූත්‍රය සොළොස් පරිද්දෙකින් විභාග කරනලද්දේ වේ. (මේ සොළසවිධ පට්ඨානයෙන් අසංගෘහීත වූ පර්‍ය්‍යාප්තිශාසනප්‍රදෙශයෙක් නැතැ' යි සේයි.) ගාථායෙන් ගාථාව (මේ ගාථාව වැනි ගාථා සංකිලෙසභාගිය යැ යනාදීන්) අනුමාන කොට හෙවත් තර්කණ කොට දතයුතු යැ, වෙය්‍යාකරණයෙන් වෙය්‍යාකරණය අනුමිනිතව්‍ය යැ, සූත්‍රයෙන් සූත්‍රය අනුමිනිතව්‍ය යි.

3. 4. 1

(1) ඒ සොළොස් සූත්‍රයන් කෙරෙහි සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රය කවරෙ යැ :

1. ක්ලේශකාමයෙන් අන්ධ වූ තෘෂ්ණාජාලයෙන් වෙළුණු තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත අන්ධකාරයෙන් වැසුණු කෙමිනමුවෙහි මසුන් මෙන් ප්‍රමාදය හේතු කොටගෙන කාමගුණ සංඛ්‍යාත බන්ධනයෙන් බැඳුණු සත්ත්වයෝ මවු දෙන කරා කිරි බොන වස්සකු මෙන් ජරාමරණයට පුනපුනා පැමිණෙති.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

"මහණෙනි, මේ අගතිගමනයෝ සතර දෙනෙකි, කවර සතරදෙනෙක යත් ඡන්දහෙතුයෙන් අගතියට යෙයි, (නො කටයුතු කෙරෙයි,) ද්වෙෂයෙන් අගතියට යෙයි, භයින් (භයහෙතුයෙන්) අගතියට යෙයි, මොහයෙන් අගතියට යෙයි. මහණෙනි, මේ සතර අගතිගමනයෝ යි. බුදුහු මේ වදළහ, සුගත වූ ශාස්තෘහු වහන්සේ මේ වදරා යළි තෙල ගාථාධර්මය වදළසේක.

2. ඡන්දහේතුයෙනුදු ද්වෙෂහේතුයෙනුදු භයහේතුයෙනුදු මෝහහේතුයෙනුදු යමෙක් දහම් ඉක්මැ යේ නම් ඔහුගේ කීර්ති - පරිවාරයශස් අවපස සඳු සෙයින් පිරිහේ යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

3. වේදනාදි චෛතසිකධර්මයෝ සිත පෙරටුකොට ඇත්තාහ, සිත ශ්‍රෙෂ්ඨ කොට ඇත්තාහ, සිතින් මැ නිපදවන ලද්දහ, ඉදින් ප්‍රදුෂ්‍ට වූ සිතින් යුක්තව (මුසාවාදදිය) බෙණේ නම් හෝ (ප්‍රාණවධාදිය) කෙරේ නම් හෝ ඒ හේතුයෙන් විය උසුලන ගොනුගේ පිය අනුව යන ගැල්සක මෙන් විපාකදුඃඛය ඒ පුද්ගලයා අනුව යෙයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

4. යම් කලෙක පුරුෂ ථිනමිද්ධයෙන් මඩනාලදුයේ බොහෝ කොට බුදින්නේත් වේ ද, හුන් සිටි තැන නිදනසුලු වූයේ පෙරළිපෙරළි හෝනේ වේ ද, දමු කුඩු ඇ ශූකර නිවාපයෙන් පුස්නාලද මහත් ගම්හූරකු සෙයින් ඒ දුෂ්ප්‍රාඥ පුද්ගල පුනපුනා (පිළිසඳ විසින්) මවුකුසට පැමිණේ යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

5. යකඩින් මැ නැඟුණු මලය ඒ යකඩයෙන් මැ නැඟී යම් සේ ඒ යකඩය මැ කා වනසා ද එපරිද්දෙන් සිවුපසය (මේ සඳහා මෙතෙක් පමණැයි) ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාප්‍රඥව ඉක්මැවූවහු (සිවුපසය නොපස්විකා වළඳන මහණහු) (සිය සතන්හි උපන් හෙයින්) ස්වකීය කර්මයෝ දුගතියට පමුණුවත් යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

6\. "චොරො යථා සන්ධිමුඛෙ ගහීතො,
සකම්මුනා හඤ්ඤතෙ බජ්ඣතෙ ච
එවං අයං පෙච්ච පජා පරත්ථ
සකම්මුනා හඤ්ඤතෙ බජ්ඣතෙ චා"ති,

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

7\. "සුඛකාමානි භූතානි යො දණ්ඩෙන විහිංසති,
අත්තනො සුඛමෙසානො පෙච්ච සො න ලභතෙ සුඛ"න්ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

8\. "ගුන්නං චෙ තරමානානං ජිම්හං ගච්ඡති පුඞ්ගවො;
සබ්බා තා ජිම්හං ගච්ඡන්ති නෙත්තෙ ජිම්හගතෙ සති.

9\. "එවමෙවං මනුස්සෙසු යො හොති සෙට්ඨසම්මතො,
සො චෙ අධම්මං චරති පගෙව ඉතරා පජා;
සබ්බං රට්ඨං දුඛං සෙති රාජා චෙ හොති 'අධම්මිකො"ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

10 "සුකිච්ඡරූපා වතිමෙ මනුස්සා
කරෙන්ති පාපං උපධීසු රත්තා,
ගච්ඡන්ති තෙ බහුජනසන්නිවාසං
නිරයං අවීචිං කටුකං භයානක"න්ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

11\. "ඵලං වෙ කදලිං හන්ති ඵලං වෙළුං ඵලං නළං,
සක්කාරො කාපුරිසං හන්ති ගබ්භො අස්සතරිං යථා"ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

12\. "කොධමක්ඛගරු භික්ඛු ලාභසක්කාරකාරණා,
සුඛෙත්තෙ පූතිබීජංව සද්ධම්මසම්මිං න රූහතී"ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

"ඉධාහං භික්ඛවෙ එකච්චං පුග්ගලං පදුට්ඨචිත්තං, එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි, යථා ඛො අයං පුග්ගලො ඉරියති යඤ්ච පටිපදං පටිපන්නො යඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො ඉමම්හි චායං සමයෙ කාලං කරෙය්‍ය යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙ, තං කිස්ස හෙතු: චිත්තං හිස්ස භික්ඛවෙ පදුට්ඨං, චිත්තප්පදොසහෙතු ඛො පන භික්ඛවෙ එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජන්ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති.

6. ගෘහසන්ධිමුඛයෙහි (ගෙහිමියන් හෝ රාජපුරුෂයන් විසින්) ගත්නාලද සොරෙක් සිය සොරකම් හේතුයෙන් යම් පරිදි කම්කටොලින් පෙළනුලැබේ ද, (සිරබැඳුම් ආදියෙන්) බඳනාත් ලැබේ ද, එසෙයින් මේ සත්ත්වප්‍රජාව මියැ පරලොවැ දී සිය පවකැමින් පෙළනු ලැබෙයි, බඳනාත් ලැබේ යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

7. සුව කැමැති වූ සත්ත්වයන් යමෙක් දඬුවමින් වෙහෙසා ද, තමහට සුව රිසියෙන හේ පරලොවැ දී සුව නොලබා යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

8. මහොඝය තරණය කරන ගවයන් අතුරෙහි ඉදින් පුංගවයා (යූථපති වූ ප්‍රධාන වෘෂභ) කුටිලව යේ ද, පරිණායක ගවයා කුටිලව ගිය කල්හි ඒ හැම ගාවිහු කුටිලව යෙත්.

9. එපරිදි මැ මිනිසුන් කෙරෙහි යමෙක් ශ්‍රෙෂ්ඨ යයි සම්මත වේ ද, ඉදින් ඒ ශ්‍රෙෂ්ඨ පුරුෂ කායදුශ්චරිතාදි අධර්මයෙහි හැසිරේ ද, ඔහු අනුව යන ඉතිරි ප්‍රජාව කැල මැය, (කියනු කිමැ) ඉදින් රජ නොදැහැමි වේ නම් සියලු රටවැසි ජනයා දුකසේ වෙසේ යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

10. පඤ්චකාමගුණොපධීන්හි ඇලුණා වූ එහෙයින් මැ වෙසෙසින් දුකට පැමිණි ස්වභාව ඇති මේ මනුෂ්‍යයෝ ඒකාන්තයෙන් පවකම් කෙරෙති, පාපකාරී ඔවුහු (පව කරන) බොහෝදෙනාට වාසස්ථාන වූ කටුක වූ බියදනවන අවීචි නිරයට යෙති.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

11. ඵලය ඒකාන්තයෙන් (පත්වැටී නූපදනා හෙයින්) කෙසෙල්ගස නසා ද, ඵලය (ඔසධීහු ඵලපාකාවසාන හෙයින්) මහහුණ නසා ද, ඵලය රණහුණ නසා ද, ගර්භය යම්සේ වෙළඹ නසා ද, එසෙයින් සත්කාරය අසත්පුරුෂයා නසා යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

12. ප්‍රත්‍යයලාභය හා සත්කාරය හේතුකොටගෙන ක්‍රොධය ගුණමකුබව ගරු කොට වෙසෙන මහණ මනා කෙතෙහි වපුළ කුණු වූ බිජුවටක් සෙයින් ශාසනසද්ධර්ම යෙහි ශීලාදි ගුණයෙන් නොවැඩේ යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

“ මහණෙනි, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුඟුලකු ප්‍රදුෂ්ට වූ සිත් ඇතියහු මාගේ සිතින් ඔහුගේ සිත මෙසේ පිරිසිඳ දනිමි : (මේ පුද්ගල යම්සේ ඉරියව් පවත්වා ද යම් පිළිවෙතකට පිළිපන්නේ ද, යම් මඟකට පිවිසියේ ද) මේ පුද්ගල මේ සමයෙහි කලුරිය කෙරේ නම්, (හිසින් හෝ කරින්) ගෙනඑනලද්දක් යම්සේ බහාතැබුයේ ද, එසෙයින් නිරයෙහි උපදනේ යැ. ඒ කවර හෙයින යත් : මහණෙනි ඔහුගේ සිත ප්‍රදුෂ්ට යැ එහෙයිනි. තවද මහණෙනි, මෙසේ මේ ලොවැ ඇතැම් සත්ත්ව කෙනෙක් චිත්තප්‍රදෙෂහෙතුයෙන් කාබුන් මරණින් මතු අපාය දුර්ගති විනිපාත වූ නිරයට පැමිණෙත්. බුදුහු තෙල කරුණ වදළහ, එහි ලා තෙල මෙසේ කියනුලැබේ.

13. “පදුට්ඨචිත්තං ඤත්වාන එකච්චං ඉධ පුග්ගලං,
එතමත්ථං වියාකාසි බුද්ධො භික්ඛූන සන්තිකෙ.

14. “ඉමම්හි චායං සමයෙ කාලං කයිරාථ පුග්ගලො,
නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය චිත්තං හිස්ස පදූසිතං.
චිත්තප්පදොසහෙතු හි සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං,

15 යථාභතං නික්ඛිපෙය්‍ය එවමෙව තථාවිධො
කායස්ස භෙදා දුප්පඤ්ඤො නිරයං සො’පපජ්ජතී”ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා ඉති මෙ සුත’න්ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං,

16. සචෙ භායථ දුක්ඛස්ස සචෙ වො දුක්ඛමප්පියං,
මා’කත්ථ පාපකං කම්මං ආවි වා යදි වා රහො.

17. සචෙ ච පාපකං කම්මං කරිස්සථ කරොථ වා,
න වො දුක්ඛා පමුත්‍යත්ථි උපෙච්චා’පි පලායත’න්ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

18. “අධම්මෙන ධනං ලද්ධා මුසාවාදෙන චූභයං,
මමෙති බාලා මඤ්ඤන්ති තං කථන්නු භවිස්සති :

19. අන්තරායා සු භවිස්සන්ති සම්භත’ස්ස විනස්සති,
මතා සග්ගං න ගච්ඡන්ති නනු එත්තාවතා හතා”ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

20. “කථං ඛණති අත්තානං කථං මිත්තෙහි ජීරති,
කථං විවට්ටතෙ ධම්මා කථං සග්ගං න ගච්ඡති

21. ලොභා ඛණති අත්තානං ලුද්ධො මිත්තෙහි ජීරති,
ලොභා විවට්ටතෙ ධම්මා ලොභා සග්ගං න ගච්ඡතී’’ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

22. “චරන්ති බාලා දුම්මෙධා අමිත්තෙනෙව අත්තනා,
කරොන්තා පාපකං කම්මං යං හොති කටුකප්ඵලං.

23. න තං කම්මං කතං සාධු යං කත්වා අනුතප්පති,
යස්ස අස්සුමුඛො රොදං විපාකං පටිසෙවතී”ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

13. මෙලොවැ ප්‍රදුෂ්ට සිත්ඇති ඇතැම් පුඟුලකු (සිතින් සිත) දැන බුදුහු මහණුන් හමුයෙහි මෙතෙල කරුණ ප්‍රකාශ කළසේක.

14. ඉදින් මෙසමයෙහි මේ පුද්ගල කලුරිය කරන්නේ නම් නිරයට පැමිණෙන්නේ යැ, ඔහුගේ සිත ප්‍රදුෂ්ට හෙයිනි. චිත්තප්‍රදොෂහේතුයෙන් සත්ත්වයෝ දුගතියට යෙත් මැයි.

15. ගෙන එනලද්දක් යම්සේ බහාතබන්නේ ද, එපරිදි මැ එබඳු වූ ඒ දුෂ්ප්‍රාඥ පුද්ගල කය බිඳීමෙන් මතු නිරයට පැමිණේ යයි.

භාග්‍යවතුන් විසින් මේ අර්ථය ද වදරන ලදැ ' යි මා විසින් අසනලදී.

මේ සංක්ලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

16. ඉදින් දුකට බියවවු නම්, ඉදින් තොපට දුක අප්‍රිය නම්, හෙළියෙහි වේවයි නොහොත් රහසි වැ වේවයි පවකම් නහමක් කරවු.

17. ඉදින් පවකම් මතු කරන්නවු නම් දැන් කරවු නම් හෝ දුනැ දුනැ පලායන්නාවු ද තොපට දුකින් මිදීමෙක් නැති.

මේ සංක්ලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

18. අධර්මයෙනුදු මුසවා බිණීමෙනුදු (සවිඥාන – අවිඥාන) උභය ධනය ලැබ බාලයෝ මේ මාගේ ධනයැයි සිතති. කිසෙයින් ඒ ධනය ඔවුන් අයත් වේ ද ?

19. (අධර්මව්‍යවහාරාදීන් ලත් හෙයින්) රාජාන්තරායාදි උපද්‍රවයෝ වන්නාහ, ඔහු විසින් රැස්කරනලද්ද වැනැසෙයි, මළාහු සුගතියට නොයති, මෙතෙකින් (දිට්ඨ ධම්මික සම්පරායික හානියෙක්) නවුවාහු නො යි.

මේ සංක්ලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

20. කිසෙයින් තමා ගුණඛණනයෙන් කණී ද, කිසෙයින් මිත්‍රභාවයෙන් පිරිහේ ද, කිසෙයින් ධර්මයෙන් වැටේ ද, කිසෙයින් ස්වර්ගයට නො යේ ද ?

21. ලොභහෙතුයෙන් තමා කණී, ලුබ්ධ වූයේ මිත්‍රභාවයෙන් පිරිහෙයි, ලොභ හෙතුයෙන් ධර්මයෙන් වැටෙයි, ලොභහෙතුයෙන් ස්වර්ගයට නොයේ යයි.

මේ සංක්ලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

22. මෙලොවැ පරලොවැ අර්ථානර්ථ නොදත් බාලයෝ යම් කර්මයෙක් කටුක විපාක වේ ද, එබඳු පාපකර්මය කරමින් තමහට සතුරකු බඳු වූ ආත්මභාවයෙන් යුක්ත ව හැසිරෙත්.

23. යම් කර්මයක් කොට සිහිකළ කෙණෙහි තැවේ ද, යම් කර්මයක්හුගේ අනිෂ්ට විපාකය කඳුළුමුසු මුහුණින් යුතුව හඬමින් විඳී ද, එබඳු අකුසලකර්මය නො කරනලද්දේ මැනැවි.

මේ සංක්ලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

24\. "දුක්කරං දුත්තිතික්ඛං ච අව්‍යත්තෙන සාමඤ්ඤං,
බහූහි තත්ථ සම්බාධා යත්ථ බාලො විසීදති.

25\. යො හි අත්ථං ච ධම්මං ච භාසමානෙ තථාගතෙ,
මනං පදොසියෙ බාලො මොඝං ඛො තස්ස ජීවිතං.

26\. එතඤ්චා'හං අරහාමි
දුක්ඛඤ්ච ඉතො ච පාපියතරං භන්තෙ,
යො අප්පමෙය්‍යෙසු තථාගතෙසු
චිත්තං පදොසෙති අවිතරාගො''ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

27\. "අප්පමෙය්‍යං පමිණන්තො කො'ධ විද්වා විකප්පයෙ,
අප්පමෙය්‍යං පමායනන්තං නිවුතං මඤ්ඤෙ අකිස්සව''න්ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

28\. "පුරිසස්ස හි ජාතස්ස කුඨාරී ජායතෙ මුඛෙ,
යාය ඡින්දති අත්තානං බාලො දුබ්භාසිතං භණං.

29\. "න හි සත්ථං සුනිසිතං විසං හලාහලං ඉව,
එවං විරද්ධං පාතෙති වාචා දුබ්භාසිතා යථා''ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

30 "යො නින්දියං පසංසති තං වා නින්දති යො පසංසියො,
විචිනාති මුඛෙන සො කලිං කලිනා තෙන සුඛං න වින්දති

31\. අප්පමත්තකො අයං කලි යො අක්ඛෙසු ධනපරාජයො.
සබ්බස්සා'පි සහා'පි අත්තනා අයමෙව මහන්තතරො කලි
යො සුගතෙසු මනං පදොසයෙ.

32\. සතං සහස්සානං නිරබ්බුදානං,
ඡත්තිංසති පඤ්ච ච අබ්බුදානි,
යමරියගරහී නිරයං උපෙති,
වාචං මනඤ්ච පණිධාය පාපක''න්ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං

24. නොවියත් මද නුවණැත්තහු විසින් ශ්‍රමණභාවය (වත්පිළිවත් පිරිමාදි විසින් ආභිසමාචාරිකශීලය නො පිරියැහෙනුයෙන්) දුෂ්කර යැ, (සමාදානයෙහි පටන් නො කඩ කොට ආදිබ්‍රහ්මචරියක ශීලය මුදුන්පත්කළයුතු හෙයින්) නො සිතියැහැක්ක. (ශීලසංවරාදියට පරිබන්ධ වූ) යම් විෂභාගාරම්මණාදියෙක්හි බාල පුද්ගල වෙසෙසින් ගැලේ ද එහෙයින් ඒ ශ්‍රමණභාවයෙහි (දුන්නිවත්ථ-දුප්පාරුතමාතුගාමසම්මද්දදි) ... සම්බාධයෝ බොහෝ වෙත් මැ යි.

25. තථාගතයන් වහන්සේ අර්ථයත් ධර්මයත් වදරන කල්හි යම් බාලයෙක් සිත ප්‍රදූෂ්‍ය කෙරේ ද, ඔහුගේ ජීවිතය සිස් වූයේ මැ යි.

26. වහන්ස, අවීතරාග වූ යම්බඳු මම අප්‍රමෙය ගුණ ඇති තථාගතයන් කෙරෙහි සිත ප්‍රදූෂ්‍ය කෙරෙම් ද, ඒ මම තෙල ව්‍යසනයට ද මෙයිනුදු ලාමකතර දුකට ද සුදුසු වෙමි යි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

27. මෙ ලොවැ අප්‍රමෙය ගුණඇති ක්ෂීණාස්‍රවයකු මෙතෙක් ශීල යැ සමාධි යැ යනාදීන්) ප්‍රමාණ කරන කවර ප්‍රාඥයෙක් විකල්පනය කරන්නේ ද (රහතෙක් මැ රහතකු ප්‍රමාණයෙන් විකල්පන කරන්නේ යැයි සේ යි)). අප්‍රමෙය ක්ෂීණාස්‍රවයකු ප්‍රමාණ කරන්නහු නුවණ නැති අවකුජ්ජප්‍රාඥයකු කොට සිතමි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

28. දුර්භාෂිත කියන බාල තෙමේ අවියක් වැනි යම් පරුෂවචනයෙකින් (කුසල මූලය සිදිමෙන්) තමා සිදපියා ද, උපන් පුරුෂයාගේ මුවෙහි එබඳු රළුබස් නමැති කුඨාරිය උපදනේ මැ ය.

29. යම්පරිදි ආර්‍යෝපවාද වශයෙන් කියන ලද දුර්භාෂිත වචනය අපරාධ කළ පාපී පුද්ගලයා මෙසේ නිරයෙහි හෙළා ද එබඳු හලාහල විෂයයක් සෙයින් සුනිශිත (මොනවට මුවහත් කරන ලද) ශස්ත්‍රයෙක් නැත් මැ යි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

30. යමෙක් නිගාකළයුත්තහු පසසසා ද, පැසැසියයුතු යමෙක් වේ නම් ඔහුට හෝ නිගාකෙරේ ද, හේ මුවින් අපරාධය (අකුසල්) රැස්කෙරෙයි, ඒ අපරාධය හේතු කොට ගෙන සුව නොලබා.

31. දූකෙළියෙහි ලා යම් ධනපරාජයක් ඇද්ද, මේ අපරාධය (පරාජය) අල්පමාත්‍ර යැ යමෙක් බුද්ධාදි සුගතයන් කෙරෙහි සිත ප්‍රදූෂ්‍ය කෙරේ ද, තමා ද සමග සර්වස්වය (තමාගේ සියලු ධනය) ද නසන මේ මැ අපරාධය මහත්තර (අතිශයින් මහත්) වේ.

32. ආර්‍යයනට ගරහනුයේ පාපක වූ වචනය ද සිත ද පිහිටුවා යම් (පදුම නම්) නිරයකට පැමිණේ ද, (එහි ආයුෂ්ප්‍රමාණය) නිරර්බුදගණනින් සිය දහසක් හා සතිසක් ද, අර්බුද පසක් ද වේ.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

33. "යො ලොභගුණෙ අනුයුත්තො
සො වචසා පරිභාසති අඤ්ඤෙ
අස්සද්ධො අකදරියො[1] අවදඤ්ඤූ
මච්ඡරී පෙසුණියං අනුයුත්තො

34. මුඛදුග්ග, විභූත, අනරිය
භූනහු පාපක දුක්කටකාරි
පුරිසන්තකලි අවජාතකපුත්ත
මා බහුභාණිධ නෙරයිකො'සි.

35. රජමාකිරසෙ අහිතාය
සන්තෙ ගරහසි කිබ්බිසකාරි
බහූනි දුච්චරිතානි චරිත්වා
ගච්ඡසි පපතං චිරරත්ත''න්ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

3, 4, 2

(2) තත්ථ කතමං වාසනාභාගියං සුත්තං.

1. "මනො පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා මනොසෙට්ඨා මනොමයා,
මනසා චෙ පසන්නෙන භාසති වා කරොති වා;
තතො නං සුඛමන්වෙති ඡායා'ව අනපායිනී''ති

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං

මහානාමො සක්කො භගවන්තං එතදවොච: "ඉදං භන්තෙ කපිලවත්ථු ඉද්ධං චෙව ඵීතං ච බහුජනං[2] ආකිණ්ණමනුස්සං සම්බාධබ්‍යූහං. සො ඛො අහං භන්තෙ භගවන්තං පයිරුපාසිත්වා මනොභාවනීයෙ වා භික්ඛූ සායණ්හසමයං කපිලවත්ථුං පවිසන්තො භන්තෙන'පි හත්ථිනා සමාගච්ඡාමි, භන්තෙන'පි අස්සෙන සමාගච්ඡාමි, භන්තෙන'පි රථෙන සමාගච්ඡාමි, භන්තෙන'පි සකටෙන සමාගච්ඡාමි, භන්තෙන'පි පුරිසෙන සමාගච්ඡාමි. තස්ස මය්හං භන්තෙ තස්මිං සමයෙ මුස්සතෙ'ව භගවන්තං ආරබ්භ සති, මුස්සති ධම්මං ආරබ්භ සති, මුස්සති සඞ්ඝං ආරබ්භ සති. තස්ස මය්හං භන්තෙ එවං හොති: "ඉමම්හි චා'හං සමයෙ කාලං කරෙය්‍යං කා මමස්ස ගති,[3] කො අභිසම්පරායො'ති.

1. අකරියො - සීමු.
2. බාහුජඤ්ඤං - මජසං.
3. මය්හංගති - මජසං.

33. යමෙක් ලොභගුණ (තෘෂ්ණා) යෙහි පුනපුනා යෙදුණේ ද, හේ සැදැහැ නැතියේ තදමසුරු වූයේ බුද්ධාදීන්ගේ පවා බස් නොදන්නේ පංච මාත්සර්‍යයෙන් යුක්ත වූයේ පෙහෙසුන් බිණීමෙහි යෙදුණේ වචනයෙන් අන්‍යයනට පරිභව කෙරෙයි.

34. මුඛවිෂමය, (විෂම බස් ඇතිය) මුසවා ඇතිය, අනාර්‍යය, වෘද්ධිනාශකය, ලාමකය, පාපකාරිය, පුරුෂාධමය, කාලකණ්නිය, (භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ) අවජාත පුත්‍රය, මෙහි (මේ අත්බැවෙහි දී) නහමක් බොහෝ කොට බණනු වෙහි නිරිසත් වෙහි.

35. පාපකාරිය, (හෝ) සන්සුන් කෙලෙස් ඇති රහත්නට නිගා කෙරෙහි, තමහට අවැඩ පිණිස තමා කෙරෙහි කෙලෙස්රජස් වගුරුවා බොහෝ දුශ්චරිත කොට බොහෝ කල් පැසියැයුතු පදුමනිරයට යෙහි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යි.

තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි දුශ්චරිත වශයෙන් ත්‍රිවිධ සංක්ලේශයන්ගේ ස්වභාවභෙදයෙන් ද අවස්ථාභෙදයෙන් ද, අනෙකප්‍රභෙද ඇති බව දක්වන්නට නොයෙක් සූත්‍රපදයන්ගෙන් නිදසුන් ඇරැදක්වන ලද සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යි.

3, 4, 2

(2) ඒ සොළොස් සූත්‍රයන් කෙරෙහි වාසනාභාගිය සූත්‍ර කවරෙ යැ :

1. වෙදනාදි ස්කන්ධත්‍රය සංඛ්‍යාත ධර්මයෝ චාතුර්භූමක චිත්තය පෙරදැරි කොට ඇත්තාහු යැ, සිත අධිපති කොට ඇත්තාහු යැ, සිතින් මැ නිපන්නාහු යැ, ඉදින් අනභිධ්‍යාදීන් ප්‍රසන්න වූ සිතින් යුක්තව කියා නම් හෝ කෙරේ නම් හෝ ඒ හෙතුයෙන් තමා නොහැර යන සෙවණැල්ලක් සෙයින් කායික චෛතසික විපාකසුඛය ඒ පුද්ගලයා කැටිව යේ යයි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

මහානාම ශාක්‍යරජ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙතෙල සැලකෙළේ යැ : '' වහන්සැ, මේ කිඹුල්වත්පුරය වස්ත්‍රාභරණාදීන් සමෘද්ධ යැ, ආහාරපාන ධනධාන්‍යාදීන් විපුල යැ, බොහෝ ජනයා ඇත, මිනිසුන්ගෙන් නිරතුරු ද වෙයි, සම්බාධ වූ වීථි ඇත්තේ යි. වහන්සැ, මම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හෝ මනවඩන භික්ෂූන් වහන්සේ හෝ ඇසිරි කොට සවස්වේලෙහි කිඹුල්වතට පිවිසෙනුයෙම් පෙ ා දැමුණු ඇතකු හමුවට ද යෙමි, නො දැමුණු අසකු ද හමුවට යෙමි, නො දැමුණු රියකුදු හමුවට යෙමි, නො දැමුණු ගැලකුදු හමුවට යෙමි, නො දැමුණු පුරුෂයකුදු හමුවට යෙමි. වහන්සැ, එසමයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අරභයා මාගේ සතිය නැසේ මැ යැ, දහම් ඇරැබැ සිහි නැති වෙයි, සඟුන් ඇරැබ සිහි නැති වේ. වහන්සැ, මට මෙසේ සිතෙයි : මේ සමයෙහි මම කලුරිය කෙරෙම් නම් මාගේ උපත කෙසේ වන්නේ ද, අභිසම්පරාය (පරලොව) කවරේ ද '' යි.

15 සිපි—04440 (79/08)

මා භායි මහානාම මා භායි මහානාම, අපාපකං තෙ මරණං භවිස්සති, අපාපිකා තෙ කාලකිරියා. චතූහි ඛො මහානාම ධම්මෙහි සමන්නාගතො අරියසාවකො නිබ්බානනින්නො හොති නිබ්බානපොණො නිබ්බානපබ්භාරො. කතමෙහි චතූහි: ඉධ මහානාම අරියසාවකො බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතො හොති: "ඉතිපි සො භගවා අරහං-පෙ-සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා'ති. ධම්මෙ-පෙ-සඞ්ඝෙ -පෙ-අරියකන්තෙහි සීලෙහි සමන්නාගතො හොති අඛණ්ඩෙහි පෙ- සමාධිසංවත්තනිකෙහි සෙය්‍යථාපි මහානාම රුක්ඛො පාචීනනින්නො පාචීනපොණො පාචීනපබ්භාරො, සො මූලෙහි ඡින්නො කතමෙන පපතෙය්‍යාති: යෙන භන්තෙ, නින්නො යෙන පොණො යෙන පබ්භාරො'ති. එවමෙව ඛො මහානාම ඉමෙහි චතූහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො අරියසාවකො නිබ්බානනින්නො හොති නිබ්බානපොණො නිබ්බානපබ්භාරො. මා භායි මහානාම මා භායි මහානාම, අපාපකං තෙ මරණං භවිස්සති අපාපිකා තෙ කාලකිරියා''ති.

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

2. සුඛකාමානි භූතානි යො දණ්ඩෙන න හිංසති,
අත්තනො සුඛමෙසානො පෙච්ච සො ලභතෙ සුඛ''න්ති

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

3. "ගුන්නං චෙ තරමානානං උජුං ගච්ඡති පුඞ්ගවො
සබ්බා ගාවී උජුං යන්ති නෙත්තෙ උජුගතෙ සති

4. එවමෙව මනුස්සෙසු යො හොති සෙට්ඨසම්මතො,
සො චෙව ධම්මං චරති පගෙව ඉතරා පජා,
සබ්බං රට්ඨං සුඛං සෙති රාජා චෙ හොති ධම්මිකො''ති.

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං

"භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ, තෙන ඛො පන සමයෙන සම්බහුලා භික්ඛූ භගවතො චීවරකම්මං කරොන්ති: නිට්ඨිතචීවරො භගවා තෙමාසච්චයෙන චාරිකං පක්කමිස්සතී'ති. තෙන ඛො පන සමයෙන ඉසිදත්තපුරාණා ථපතයො[1] සාකෙතෙ[2] පටිවසන්ති කෙනචිදෙව කරණීයෙන. අස්සොසුං ඛො ඉසිදත්තපුරාණා ථපතයො සම්බහුලා කිර භික්ඛූ භගවතො චීවරකම්මං කරොන්ති නිට්ඨිතචීවරො භගවා තෙමාසච්චයෙන චාරිකං පක්කමිස්සතී'ති.

අථ ඛො ඉසිදත්තපුරාණා ථපතයො මග්ගෙ පුරිසං ඨපෙසුං; යදා ත්වං අම්භො පුරිස පස්සෙය්‍යාසි භගවන්තං ආගච්ඡන්තං අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං. අථ අම්හාකං ආරොචෙය්‍යාසී'ති. ද්වීහතීහං ඨිතො ඛො සො පුරිසො අද්දස භගවන්තං දූරතො'ව ආගච්ඡන්තං, දිස්වාන යෙන ඉසිදත්තපුරාණා ථපතයො තෙනුපසඞ්කමි, උපසංකමිත්වා ඉසිදත්තපුරාණෙ ථපතයො එතදවොච: අයං සො භන්තෙ භගවා ආගච්ඡති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො, යස්සදානි කාලං මඤ්ඤථා'ති.

---

1. ගහපතයො - සං. අ.
2. සාධුකෙ - සං. නි.

'' මහානාම, නහමක් බියපත්ව, මහානාම, නහමක් බියපත් වෙව, තොපගේ මරණය අලාමක වන්නේය, තොපගේ කාලක්‍රියාව නොලමු වන්නීය. මහානාමය කරුණු සතරෙකින් සමන්වාගත ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවක නිවනට නැමුණේ නිර්වාණප්‍රවණ වූයේ නිවනට නාතුවූයේ යැ, කවර සතරෙකින යත් : මහානාමය, මෙ සස්නෙහි ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවක බුදුන් කෙරෙහි අවෙත්‍යප්‍රසාදයෙන් සමන්වාගත වෙයි : ' ඒ භාග්‍යවත් බුදුහු මෙ කරුණෙනුදු අර්හත් වූහ . . . දෙව්මිනිසුනට ශාස්තෲයහ, භගවත් වූහ ' යි. ධර්මයෙහි . . . සඞසයා කෙරෙහි . . . අඛණ්ඩ වූ . . . සමාධිය පිණිස පවත්නා ආර්‍ය්‍යකාන්ත ශීලයෙන් සමන්වාගත වෙයි. යම් පරිදි මහානාමය ප්‍රාචීනනිම්න වූ ප්‍රාචීනප්‍රවණ වූ ප්‍රාචීනප්‍රාග්භාර වූ රුකෙක් වේ ද, එ රුක මුලින් සිඳුනාලදුයේ කවර දෙසෙකින් බිමැ හෙන්නේ ද ? යම් දෙසෙකැ නැමුණේ යම් දෙසෙකැ ඇලවූයේ යම් දෙසෙකැ බරවූයේ නම් එදෙසෙහි යැ. එපරිදි මැ මහානාමය මේ සතර දහමින් සමන්වාගත ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවක නිර්වාණනිම්න නිර්වාණප්‍රවණ නිර්වාණප්‍රාග්භාර වේ. නහමක් බියපත් වවූ මහානාමයෙනි, නහමක් බියපත් වවූ මහානාමයෙනි, තොපගේ මරණය අලාමක වන්නේයැ, තොපගේ කාලක්‍රියාව අලාමක වන්නීයැ '' යි.

මෙ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

2. සුව කැමැති සත්නට යමෙක් දඬින් හිංසා නො කෙරේ ද, තමහට සුව රිසියෙන හේ පරලොව ගොස් සුව ලබා යයි.

මෙ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

3. මහවතුරු තරණය කරන ගවයන් කෙරෙහි ඉදින් යූථපති පුංගව සෘජුව යේ නම් පරිණායකයා සෘජුව ගිය කල්හි සියලු ගාවීහු සෘජුව යෙත්.

4. එසෙයින් මැ මිනිසුන් කෙරෙහි අධිපති කොට සම්මත වූ යමෙක් වේ ද, ඉදින් මෙ දහම්හි හැසිරේ නම්, ඉතිරි ප්‍රජාව කැල මැ ය. (කියනු කිමැ.) ඉදින් රජ දැහැමි වේ නම් සියලු රටවැසියා සුවසේ වෙසේ යයි.

මෙ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

'' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත්නුවර අනේපිඩුසිටුහුගේ දෙව්රම් වෙහෙර වැඩවසත සේක. එසමයෙහි බොහෝ වහන්දැ ' සිවුරු කොට නිමැවූ බුදුහු තුන්මසක් ඇවෑමෙන් චාරිකාවට පිවිසෙන සේකැ ' යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සිවුරු කෙරෙති. තවද එසමයෙහි ඉසිදත්ත යැ පුරාණ යැ යන ථපතීහු (වඩුදෙටුවෝ දෙදෙන) කිසි යම් කටයුත්තෙකින් සාකේතයෙහි වෙසෙති. ඉසිදත්ත පුරාණ ථපතීහු ' සිවුරු කොට නිමවාලූ බුදුහු තුන්මසක් ඇවෑමෙන් චාරිකාවට පිවිසෙන්නාහ ' යි බොහෝ වහන්දැ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සිවුරු කෙරෙත්ල ' යි ඇසූහ.

ඉක්බිති ඉසිදත්ත පුරාණ ථපතීහු මහ පුරුෂයකු රැදවූහ : ' එම්බා පුරුෂය, තෙපි යම් කලෙක භගවත් අර්හත් සම්‍යක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ වඩනාසේක් දක්නාවූ නම්, එකල අපට දන්වාලව ' යි. දෙතුන් දවසක් සිටි ඒ පුරුෂ දුරදී මැ වඩනා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැක ඉසිදත්ත පුරාණ ථපතීන් කරා එළැඹ ඔවුනට තෙල කී : ' හිමියෙනි, මෙ ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සම්‍යක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ වඩනාසේක, දූන් බුදුන් දක්නට කල් දන්නාවූ ' යැයි.

අථඛො ඉසිදත්තපුරාණා ථපතයො යෙන භගවා තෙනුපසංකමිංසු උපසංකමිත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා භගවන්තං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධිංසු, අථඛො භගවා මග්ගා ඔක්කම්ම යෙනඤ්ඤතරං රුක්ඛමූලං තෙනුපසංකමි, උපසංකමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. ඉසිදත්තපුරාණා'පි ඛො ථපතයො භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. එකමන්තං නිසින්නා ඛො ඉසිදත්තපුරාණා ථපතයො භගවන්තං එතදවොචුං.

යදා මයං භන්තෙ භගවන්තං සුණොම සාවත්ථියා කොසලෙසු චාරිකං පක්කමිස්සතී'ති, හොති නො තස්මිං සමයෙ අනත්තමනතා හොති දොමනස්සං දූරෙ නො භගවා භවිස්සතීති, යදා පන මයං භන්තෙ භගවන්තං සුණොම සාවත්ථියා කොසලෙසු චාරිකං පක්කන්තොති, හොති නො තස්මිං සමයෙ අනත්තමනතා හොති දොමනස්සං දූරෙ නො භගවා'ති.

යදා මයං භන්තෙ භගවන්තං සුණොම කාසිසු මගධෙසු චාරිකං පක්කමිස්සතී'ති, හොති නො තස්මිං සමයෙ අනත්තමනතා හොති දොමනස්සං දූරෙ නො භගවා භවිස්සතී'ති. යදා පන මයං භන්තෙ භගවන්තං සුණොම කාසිසු මගධෙසු චාරිකං පක්කන්තොති, අනප්පකා නො තස්මිං සමයෙ අනත්තමනතා හොති අනප්පකං දොමනස්සං දූරෙ නො භගවාති.

යදා මයං භන්තෙ භගවන්තං සුණොම මගධෙසු කාසිසු චාරිකං පක්කමිස්සතී'ති හොති නො තස්මිං සමයෙ අත්තමනතා හොති සොමනස්සං, ආසන්නෙ නො භගවා භවිස්සතීති. යදා පන මයං භන්තෙ භගවන්තං සුණොම මගධෙසු කාසිසු චාරිකං පක්කන්තොති, හොති නො තස්මිං සමයෙ අත්තමනතා හොති සොමනස්සං ආසන්නෙ නො භගවා'ති.

යදා මයං භන්තෙ භගවන්තං සුණොම කොසලෙසු සාවත්ථියං චාරිකං පක්කමිස්සතී'ති, හොති නො තස්මිං සමයෙ අත්තමනතා හොති සොමනස්සං ආසන්නෙ නො භගවා භවිස්සතී'ති. යදා පන මයං භන්තෙ භගවන්තං සුණොම සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති, අනප්පකා නො තස්මිං සමයෙ අත්තමනතා හොති අනප්පකං සොමනස්සං ආසන්නෙ නො භගවා'ති.

තස්මාතිහ ථපතයො, සම්බාධො ඝරාවාසො රජාපථො, අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා, අලං ච පන වො ථපතයො අප්පමාදායා'ති, අත්ථි ඛො නො භන්තෙ එතම්හා සම්බාධා අඤ්ඤො සම්බාධො සම්බාධතරො චෙව සම්බාධසංඛාතතරො චා'ති, කතමො පන වො ථපතයො එතම්හා සම්බාධා අඤ්ඤො සම්බාධො සම්බාධතරො චෙව සම්බාධසංඛාතතරො චාති.

ඉක්බිති ඉසිදත්ත පුරාණ ථපතීහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා එළැඹ වැද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිටුපසින් අනුගමන් කළහ. එසඳ බුදුහු මඟින් ඉවත්වැ එක්තරා රුක්මුලකට එළැඹ පැනැවූ අසුන්හි වැඩහුන්සේක. ඉසිදත්ත පුරාණ ථපතීහු ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැද එකත්පස්වැ හුන්හ. එකත්පස්වැ හුන් ඉසිදත්ත පුරාණ ථපතීහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙසේ කරුණු සැලකළහ :

වහන්ස, ඇපි යම් කලෙක ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත්නුවරින් නික්මැ කොසොල් දනව්වෙහි චාරිකාවට පිවිසෙන්නාහ ' යි අසමෝ ද එසමයෙහි අපට ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපට දුරු වන්නාහ ' යි නොසතුටුබව වෙයි, දොම්නස වෙයි. යළි වහන්ස, යම් කලෙක ඇපි ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත්නුවරින් නික්මැ කොසලයෙහි චාරිකාවට පිවිසියාහ ' යි අසමෝ ද අපට එකල ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපට දුරු වූහ ' යි නොසතුට ද දොම්නස ද වේ.

වහන්ස, ඇපි යම් කලෙක ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කසීරටින් නික්මැ මගධ ජනපදයෙහි චාරිකාවට වඩනාහ ' යි අසමෝ ද, එසමයෙහි ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපට දුරු වන්නාහ ' යි අපගේ නොසතුට වෙයි, දොම්නස වෙයි. වහන්ස, යළි යම් කලෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ' කසීරටින් නික්මැ මගධජනපදයෙහි චාරිකාවට වැඩියහ ' යි අසමෝ ද එසමයෙහි ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපට දුරු වූසේකැ ' යි අපගේ අනල්ප වූ නොසතුට වෙයි, අනල්ප වූ දොම්නස වේ.

වහන්ස, ඇපි යම් කලෙක ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධරටින් නික්මැ කසීරටැ චාරිකාවට වඩනාහ ' යි අසමෝ ද, එසමයෙහි ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපට ආසන්නයෙහි වන්නාහ ' යි අපගේ තුටුසිතැතිබව වෙයි, සොම්නස වෙයි. යළි වහන්ස ඇපි යම් කලෙක ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධරටින් නික්මැ කසීරටැ චාරිකාවට පිවිසියාහ ' යි අසමෝ ද, එකල ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපගේ ආසන්නයෙහි වූහ ' යි අපගේ සතුට වෙයි, සොම්නස වේ.

වහන්ස, යම් කලෙක ඇපි ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කොසොල්රටැ සැවැත්නුවර චාරිකාවට පිවිසෙන්නාහ ' යි අසමෝ ද, එකල ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපගේ ආසන්න යෙහි වන්නාහ ' යි අපට අත්තමනතා වෙයි, සොම්නස වෙයි, යළි වහන්ස, ඇපි යම් කලෙක ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත්නුවර ජේතවනයෙහි අනේපිඩු මහසිටුහුගේ අරම්හි වැඩවසනාසේකැ ' යි අසමෝද එසඳ ' භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අපගේ ආසන්න යෙහි වැඩවසනසේකැ ' යි අපට අනල්ප වූ සතුටු සිත්ඇතිබව වෙයි, අනල්ප වූ සොම්නස වේ යයි සැලකළෝ.

එසේ හෙයින් ථපතියෙනි, මෙහිලා (මෙසේ කරුණු දතයුතු යැ:) ගෘහවාසය සම්බාධ යැ, කෙලෙස්රජස් උපදනා තැනි, පැවිද්ද අභ්‍යවකාශයෙකි. තොප විසින් අප්‍රමාදය වඩන්නට සුදුසු මැයි. වහන්ස, අපට මෙසේ සරාවාසසම්බාධයට වඩා සම්බාධතර වූ ද අතිශයින් සම්බාධ සංඛ්‍යාත වූ ද අන්‍ය සම්බාධයෙක් ඇතැ ' යි. ථපතියෙනි, තොපගේ මෙසේ සම්බාධයට වඩා සම්බාධතර වූ ද සම්බාධසංඛ්‍යාත තර වූ ද අන්‍ය සම්බාධය කවරේ ද ? යි.

ඉධ මයං භන්තෙ යදා රාජා පසෙනදිකොසලො උය්‍යානභූමිං ගන්තුකාමො[1] හොති යෙ තෙ රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස කොසලස්ස නාගා ඔපවය්හා, තෙ කප්පෙත්වා යා තා රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස කොසලස්ස පජාපතියො පියා මනාපා තා[2] එකං පුරතො එකං පච්ඡතො නිසීදපෙම. තාසං ඛො පන භන්තෙ භගිනීනං එවරූපො ගන්ධො හොති, සෙය්‍යථාපි නාම ගන්ධකරණ්ඩකස්ස තාවදෙව විවරියමානස්ස යථා තං රාජාරහෙන ගන්ධෙන විභූසිතානං. තාසං ඛො පන භන්තෙ භගිනීනං එවරූපො කායසම්ඵස්සො හොති, සෙය්‍යථාපි නාම තූලපිචුනො වා කප්පාසපිචුනො වා යථා තං රාජකඤ්ඤානං සුඛෙධිතානං, තස්මිං ඛො පන භන්තෙ සමයෙ නාගො'පි රක්ඛිතබ්බො හොති, තා'පි භගිනියො රක්ඛිතබ්බා හොන්ති. අත්තාපි රක්ඛිතබ්බො හොති. න ඛො පන මයං භන්තෙ අභිජානාම තාසු භගිනීසු පාපකං චිත්තං උප්පාදෙන්තා. අයං ඛො නො භන්තෙ එතම්හා සම්බාධා අඤ්ඤො සම්බාධො සම්බාධතරො චෙව සම්බාධ-සඞ්ඛාතතරො චා'ති.

තස්මාතිහ ථපතයො, සම්බාධො ඝරාවාසො රජාපථො, අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා, අලං ච පන වො ථපතයො අප්පමාදාය. චතූහි ඛො ථපතයො ධම්මෙහි සමන්නාගතො අරියසාවකො සොතාපන්නො හොති. අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායණො, කතමෙහි චතූහි : ඉධ ථපතයො, සුතවා අරියසාවකො බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතො හොති. ඉතිපි සො භගවා -පෙ- සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා'ති, ධම්මෙ -පෙ- සඞ්ඝෙ -පෙ- විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසා අගාරං අජ්ඣාවසති මුත්තචාගො පයතපාණී වොස්සග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො අප්පටිවිභත්තං සීලවන්තෙහි කල්‍යාණධම්මෙහි, ඉමෙහි ඛො ථපතයො චතූහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො අරියසාවකො සොතාපන්නො හොති අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායණො. තුම්හෙ ඛො ථපතයො බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදෙන සමන්නාගතා : ඉති'පි සො භගවා -පෙ- සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා'ති-ධම්මෙ -පෙ- සඞ්ඝෙ -පෙ- යං ඛො පන කිඤ්චි කුලෙ දෙය්‍යධම්මං, සබ්බං තං අප්පටිවිභත්තං සීලවන්තෙහි කල්‍යාණධම්මෙහි, තං කිම්මඤ්ඤථ ථපතයො කති විය තෙ කොසලෙසු මනුස්සා යෙ තුම්හාකං සමසමා යදිදං දානසංවිභාගෙසූ'ති? ලාභා නො භන්තෙ සුලද්ධං නො භන්තෙ, යෙසං නො භගවා එවං ජානාතී''ති.

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

5. ''එකපුප්ඵං චජිත්වාන සහස්සං කප්පකොටියො,[4]
දෙවෙ චෙව මනුස්සෙ ච සෙසෙන පරිනිබ්බුතො''

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

6. ''අස්සත්ථෙ හරිතො'භාසෙ සංවිරූළ්හම්හි පාදපෙ,
එකං බුද්ධගතං සඤ්ඤං අලභිස්සං[5] පතිස්සතො.

1. නිය්‍යාතුකාමො - මජසං.
2. තාසං - සීමු.
3. සහස්ස - සීමු.
4. අසීතිකප්පකොටියො - සු.
5. අලභිත්ථං - මජසං.

වහන්ස, මෙහි ඇපි යම් කලෙක පසේනදි කොසොල්රජ උයන්බිමට යනු කැමැති වේ ද, පසේනදි කොසොල්රජුගේ රාජවාහනයෝග්‍ය වූ යම් හස්තීහු වෙත් ද, ඔවුන් කල්පනය කොට (සරසා) පසේනදි කොසොල්රජුගේ ප්‍රිය මනාප වූ යම් දේවීහු වෙත් ද, ඔවුන් එකක පෙරටුයෙහි එකක පිටුපස හිඳුවම්හ, තවද වහන්ස, ඒ බුහුණන්ගේ එකෙණෙහි විවර කරනු ලබන සුවඳකරඬුවක මෙන් ගන්ධය වෙයි, රාජාර්හ වූ ගන්ධයෙන් විභූෂිත වූවන්ගේ මෙනි. යළි වහන්ස, ඒ භගිනීන්ගේ ඉඹුල්පුළුනට හෝ කපුපුළුනට බඳුවූ කයපහස වෙයි, සුවසේ වැඩුණු රජදූන්ගේ මෙනි. තවද ස්වාමීනි, එසමයෙහි ඇතු ද රැක්කයුතු වෙයි, ඒ භගිනීහු ද රැක්කයුතු වෙති, තෙමේ ද රැක්කයුතු වේ. යළි වහන්ස, ඇපි ඒ බුණන් කෙරෙහි පවිටු සිතක් උපදවන්නමෝ නොදනුම්හ, වහන්ස, මේ වූ කලී අපට තෙල සම්බාධයට වඩා සම්බාධතර වූ ද සම්බාධසඞ්ඛ්‍යාතතර වූ ද අන්‍ය සම්බාධය වේ ' යයි.

ථපතියෙනි, (යම් හෙයෙකින් තෙල සම්බාධ ඇද්ද) එහෙයින් මෙහි ලා ගෘහවාසය සම්බාධ යැ රජස්පථ (කෙලෙස්රජස් උපදනා තැන්) යැ, ප්‍රව්‍රජ්‍යාව අභ්‍යවකාශ යැ, තොප විසින් අප්‍රමාදය මැ කරනු සඳහා සුදුසු වෙයි. (පැවිදි වුව තොපට ඒ සම්බාධය නැති සේයි.) ථපතියෙනි සතර ධර්මයෙකින් සමන්වාගත ආර්‍යශ්‍රාවක මාර්ගශ්‍රොතසට පැමිණියේ අවිනිපාතධර්ම (පෘථග්ජනභාව සංඛ්‍යාත විරූපයෙහි නො හෙන පියවි) ඇතියේ ධර්මනියාමයෙන් නියත වූයේ උපරිමාර්ග සංඛ්‍යාත සම්බොධිය පරායණ කොට ඇතියේ වෙයි. කවර සතරෙකින යත් : ථපතියෙනි, මෙ සස්නෙහි ශ්‍රැතවත් ආර්‍ය ශ්‍රාවක බුදුන් කෙරෙහි අවලප්‍රසාදයෙන් සමන්වාගත වෙයි : ඒ භගවත් බුදුහු මෙ කරුණෙනුදු . . . දෙව්මිනිසුනට ශාස්තෘ වූහ, භාග්‍යවත්හ ' යි. ධර්මයෙහි . . . සංඝයා කෙරෙහි . . . පහවගිය මසුරුමල ඇති සිතින් යුතු වැ මුක්තත්‍යාග වැ (දන් දෙනුවට) දෙවිඅත් ඇති වැ ත්‍යාගයෙහි ඇලුණේ ඉල්ලීමට නිසි වැ දන සංවිභාගයෙහි ඇලුණේ ගෘහවාස කෙරෙයි. කලණදම් ඇති සිල්වතුන් හා දෙය ධර්මය මෙතෙක් දියයුතු යැ යි නොබෙදන ලද යැ. ථපතියෙනි, මෙ සතර දහමින් සමන්වාගත වූ ආර්‍ය ශ්‍රාවක මාර්ගශ්‍රොතසට පැමිණියේ අවිනිපාතධර්ම ඇතියේ ධර්මනියාමයෙන් නියත වූයේ සම්බොධිය පරායණ කොට ඇතියේ වෙයි. ථපතියෙනි, තෙපි බුදුන් කෙරෙහි අවල ප්‍රසාදයෙන් සමන්වාගත වූවහු යැ : ඒ භාගවත් බුදුහු මෙකරුණෙනුදු . . . දෙව් මිනිසුනට ශාස්තෘ වූහ. භාග්‍යවත්හ 'යි. ධර්මයෙහි . . . සංඝයා කෙරෙහි . . .තවද කුලයෙහි යම්කිසි දෙයධර්මයෙක් ඇද්ද එ හැම කලණදහම් ඇති සිල්වතුන් හා මෙතෙක් දියයුතු යැයි) නො බෙදන ලද වෙයි. ථපතියෙනි, එ කුමැයි හඟිවූ ද, යම් කෙනෙක් දනසංවිභාගයෙන් තොප හා සමසම වෙත් ද, කොසොල්රට එබඳු මිනිස්සු කෙතෙක් වෙත් ද 'යි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් අප පිළිබඳ කොට මෙසේ දන්නාසේක් ද, එය වහන්ස අපට ලාභයෙක, අපට සුලබ්ධයෙකැ 'යි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

5. එක (සමන්) මලක් පුද අත්බැව් දහසක් දෙව්ලොව ද මිනිස්ලොව ද සැරිසරා ශේෂකුශලයෙන් කෙලෙස්පිරිනිවනින් පිරිනිවියෙමි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

6. මොනොවට වැඩුණු නිල්වන් වූ ඇසතු රුක්මුල හුන් මම සිහිඇතිව එක මැ බුද්ධගත (බුද්ධානුස්මෘති) සංඥව ලැබීමි.

7. අජ්ජ තිංසං තතො කප්පා නාභිජානාමි දුග්ගතිං,
තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකතා තස්සා සඤ්ඤාය වාහසා''ති*

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

8. "පිණ්ඩාය කොසලං පුරං පාවිසි අග්ගපුග්ගලො,
අනුකම්පකො පුරෙභත්තං තණ්හානිග්ඝාතකො මුනි.

9. පුරිසස්ස වටංසකො හත්ථෙ සබ්බපුප්ඵෙහි[1] ලංකතො,
සො අද්දසාසි සම්බුද්ධං භික්ඛුසඞ්ඝපුරක්ඛතං.

10 පවිසන්තං රාජමග්ගෙන දෙවමානුසපූජිතං,
හට්ඨො චිත්තං පසාදෙත්වා සම්බුද්ධමුපසඞ්කමි.

11. සො තං වටංසකං සුරභිං වණ්ණවන්තං මනොරමං,
සම්බුද්ධස්සු'පනාමෙසි පසන්නො සෙහි පාණිහි.

12. තතො අග්ගිසිඛාවණ්ණා බුද්ධස්ස ලපනන්තරා,
සහස්සරංසි විජ්ජුරිව ඔක්කා නික්ඛමි ආනනා.

13. පදක්ඛිණං කරිත්වාන සීසෙ ආදිච්චබන්ධුනො,
තික්ඛත්තුං පරිවත්තෙත්වා මුද්ධනන්තරධායථ.

14. ඉදං දිස්වාන අච්ඡරියං අබ්භුතං ලොමහංසනං,
එකංසං චීවරං කත්වා ආනන්දො එතදබ්‍රවි.

15. කො හෙතු සිතකම්මාය බ්‍යාකරෙහි මහාමුනෙ,
ධම්මාලොකො භවිස්සති කඞ්ඛා විතර නො මුනෙ.

16. යස්ස තං සබ්බධම්මෙසු සදා ඤාණං පවත්තති,
කඞ්ඛා වෙමතිකං ථෙරං ආනන්දං එතදබ්‍රවි.

17. යො සො ආනන්ද පුරිසො මයි චිත්තං පසාදයි,
චතුරාසීති කප්පානි දුග්ගතිං න ගමිස්සති.

18. දෙවෙසු දෙවසොභග්ගං දිබ්බං රජ්ජං පසාසිය,
මනුජෙසු මනුජින්දො රාජා රට්ඨෙ භවිස්සති.

19. සො චරිමං පබ්බජිත්වාන සච්ඡිකත්වාන ධම්මතං,
පච්චෙකබුද්ධො ධුතරාගො වටංසකො නාම භවිස්සති.

20. නත්ථි චිත්තෙ පසන්නම්හි අප්පිකා නාම දක්ඛිණා,
තථාගතෙ වා සම්බුද්ධෙ අථ වා තස්ස සාවකෙ.

21. එවං අචින්තියා බුද්ධා බුද්ධධම්මා අචින්තියා,
අචින්තියෙසු පසන්නානං විපාකො හොති අචින්තියො''

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

---

* එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ - යං සඤ්ඤමලභිං තදා
තස්සා සඤ්ඤාය වාහසා - පත්තො මෙ ආසවක්ඛයො,
-සඞ්ඛිත ථෙරාපදාන.

1. සබ්බං පුප්ඵෙහි - සී. මු.

7. ඒ කපින් දත් තිස්වැනි කල්පය වෙයි, (මෙ අතර) දුගතිය නොදනිමි, ඒ බුද්ධගත සංඥාවාසනායෙන් ත්‍රිවිද්‍යා පසක් කරනලද්දු යි.

මෙ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

8. අග්‍රපුද්ගල වූ (සත්නට) අනුකම්පා කරන තෘෂ්ණාව සමුච්ඡෙද කළ බුද්ධමුනිහු පෙරබත්හි පිඩුසිගා කොසොල්පුරයට පිවිසියේක.

9. පුරුෂයක්හුගේ අතෙහි නොයෙක් මලින් සරසනලද මල්කඬෙක් විය. හේ භික්ෂුසඞ්ඝයා විසින් පෙරටුකරනලද සම්බුදුන් දිටි.

10. හටුවූ හේ සිත පහදවා දෙව්මිනිසුන් විසින් පුදනලද, මහමඟින් වඩනා සම්බුදුන් කරා එළැඹියේ යැ.

11. හේ සුවදැති පැහැපත්වූ ඒ මනරම මල්කඬ පහන්වූයේ සියතින් සම්බුදුන්ට පිදී.

12. ඉක්බිති බුදුරදුන්ගේ ගිනිසිළුපැහැ ඇති තොල්සඟළ අතුරින් වූ මුවින් දහස්රැස් ඇති විදුලියක් සෙයින් ප්‍රභාව නික්මිණි.

13. ඒ ප්‍රභාව ආදිත්‍යබන්ධුහුගේ ශීර්ෂය පැදකුණු කොට තුන්වරක් පරිවර්තිත වැ මුදුන සම්පයෙහි අතුරුදහන් වී,

14. ලොමුදහන අද්භූත වූ මෙ ආශ්චර්‍ය්‍යය දක අනඳතෙරණුවෝ සිවුර එකස් කොට (වැඳ) තෙල සැලකළෝ :

15. මහාමුනි වූ තථාගතයන් වහන්ස, සිනා පහළකිරීමට කාරණ කවරැ, වදළ මැනැවැ, දහම්එලි වන්නේ යැ, මුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස අපගේ සැක දුරුකළ මැනැවී.

16. ආකංඛා පටිබද්ධ හෙයින් සියලු ධර්මවිෂයෙහි හැම කල්හි යම කෙනකුන්ගේ ඥානය පවතී ද, ඒ බුදුහු සැකයෙන් උපන් විමති ඇති අනඳ තෙරණුවනට තෙල වදළසේක :

17. ආනන්දය, යම ඒ පුරුෂයෙක් මා කෙරෙහි සිත පැහැදවී ද, හේ සුවාසූ කපක් දුගතියට නොයන්නේ යැ.

18. දෙව්ලොවැ දිව්‍යසම්පත්තීන් අග්‍ර වූ දිව්‍යරාජ්‍යය කොට මිනිස්ලොවැ සියලු රටෙහි මනුජේන්ද්‍ර වූ රජ වන්නේ යැ.

19. හේ චරිමජාතියෙහි පැවිදිවැ ධර්මස්වභාව (සිවුසස් දහම්) පසක් කොට නැසූ රාග ඇති වටංසක නම් පසේබුදු වන්නේ යැ.

20. තථාගත සම්බුද්ධයන් කෙරෙහි හෝ යළි ඒ තථාගතයන්ගේ ශ්‍රාවකයකු කෙරෙහි හෝ සිත පහන් කල්හි අල්ප වූ දක්ෂිණාවක් නම් නැති.

21. මෙසේ බුදුවරයෝ අචින්ත්‍යයහ, බුද්ධධර්මයෝ අචින්ත්‍යයහ, අචින්ත්‍ය වූ බුද්ධාදීන් කෙරෙහි පහන් වූවනට අචින්ත්‍ය වූ විපාක වෙ.

මෙ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

"ඉධ'හං[1] භික්ඛවෙ එකච්චං පුග්ගලං පසන්නචිත්තං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි: (යථා ඛො අයං පුග්ගලො ඉරියති යඤ්ච පටිපදං පටිපන්නො යඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො,) ඉමම්හි චා'යං සමයෙ පුග්ගලො කාලං කරෙය්‍ය, යථා'භතං නික්ඛිත්තො එවං සග්ගෙ. තං කිස්ස හෙතු: චිත්තං හි'ස්ස භික්ඛවෙ පසන්නං[2] චිත්තප්පසාදහෙතු ඛො පන එවමිධෙකච්චෙ කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍යා'ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං වුච්චති:

22. "පසන්නචිත්තං ඤත්වාන එකච්චමිධ පුග්ගලං,
එතමත්ථං ව්‍යාකාසි බුද්ධො[3] භික්ඛූන සන්තිකෙ.

23. ඉමම්හි චා'යං සමයෙ කාලං කයිරාථ[4] පුග්ගලො,
සුගතිං උපපජ්ජෙය්‍ය චිත්තං හි'ස්ස පසාදිතං,
චෙතොපසාදහෙතු හි සත්තා ගච්ඡන්ති සුග්ගතිං.

24 යථාභතං නික්ඛිපෙය්‍ය එවමෙවං[5] තථාවිධො,
කායස්ස භෙදා සප්පඤ්ඤො සග්ගං සො උපපජ්ජති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා ඉති මෙ සුත''න්ති

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

25. "සුවණ්ණඡදනං[6] නාවං නාරි ආරුය්හ තිට්ඨසි,
ඔගාහසෙ[7] පොක්ඛරණිං පදුමං ඡින්දසි පාණිනා.

26. කෙන තෙ තාදිසො වණ්ණො අනුභාවො[8] ජුති ච තෙ,
උප්පජ්ජන්ති ච තෙ භොගා යෙ කෙචි මනසි'ච්ඡිතා,
පුච්ඡිතා දෙවතෙ සංස කිස්ස කම්මස්සිදං ඵලං.

27. සා දෙවතා අත්තමනා දෙවරාජෙන පුච්ඡිතා,
පඤ්හං පුට්ඨා ව්‍යාකාසි සක්කස්ස ඉති මෙ සුතං.

28. අද්ධානං පටිපන්නා'හං දිස්වා ථූපං මනොරමං,
තත්ථ චිත්තං පසාදෙසිං කස්සපස්ස යසස්සිනො.

29. පදුමපුප්ඵෙහි පූජෙසිං පසන්නා සෙහි පාණිහි,
තස්සෙව කම්මස්ස ඵලං විපාකො
එතාදිසං කතපුඤ්ඤා ලභන්ති''

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං

---

1. ඉධාහං - සිමු, මජසං.
2. පසාදිතං - සිමු.
3. සත්ථා - සිමු.
4. කාලංකිරියා - සිමු.
5. එවමෙතං - සිමු.
6. සුවණ්ණච්ඡදනං - මජසං.
7. ඔගාහසි - මජසං.
8. ආනුභාවො - සිමු, මජසං.

" මහණෙනි, මම මෙ ලොවැ පහන්සිත් ඇති ඇතැම් පුහුලකු මෙසේ මාගේ සිතින් ඔහුගේ සිත පිරිසිඳ දනගනිමි : (මේ පුද්ගල යම් පරිදි ඉරියවු පවත්වා ද, යම් පිළිවෙතකට පිළිපන්නේ ද, යම් මඟකට පිවිසියේ ද) මේ පුද්ගල මෙ සමයෙහි කලුරිය කරන්නේ නම්, (හිසින් හෝ කරින්) ගෙනඑනලද්දක් යමසේ බහාතැබුයේ ද එපරිදි ස්වර්ගයෙහි උපදනේ යැ. ඊට හෙතු කවරෙ යැ : මහණෙනි, ඔහුගේ සිත ප්‍රසන්න හෙයිනි. චිත්ත ප්‍රසාදහෙතුයෙන් වැලිත් මෙසේ මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයෙක් කාබුන් මරණින් මතු සුගති වූ ස්වර්ගලොකයට පැමිණෙන්නේ යැ " යි. බුදුහු තෙල කරුණ වදළසේක, එහි ලා තෙල (ගාථා) කියනු ලැබෙ :

22. මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු පහන්සිත් ඇතියහු දන බුදුහු භික්ෂූන් හමුයෙහි තෙල කරුණ ප්‍රකාශ කළසේක :

23–24. මේ පුද්ගල මෙසමයෙහි කලුරිය කරන්නේ නම්, (පිළිසඳ විසින්) සුගතියට පැමිණෙන්නේ යැ, ඔහුගේ සිත ප්‍රසාදිත හෙයිනි. එසේ මැය, චිත්තප්‍රසාදහෙතුයෙන් සත්ත්වයෝ සුගතියට යෙති, ගෙනඑනලද්දක් යමසේ බහාතබා ද එපරිදි මැ එබඳු වූ ඒ සප්‍රාඥ පුද්ගල කය බිඳීමෙන් ස්වර්ගයට පැමිණේ.

භාග්‍යවතුන් විසින් මේ අර්ථය ද වදරනලද්ද ' යි මා විසින් අසනලද යයි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

25. එම්බා ස්ත්‍රිය, තෝ රන්සෙවෙණි ඇති නැවට නැඟී සිට්ව, පොකුණට බස්නාව, අතින් පියුම් තෙළනාව.

26. තිගේ කවර පිනෙකින් එබඳු පැහැසටහන ද අනුභාව (තෙජස) ද තිගේ බැබැළිම ද වේ නම් සිතින් කැමැතිවනලද යම් කිසි භෝගයෝ වෙත් නම් ඔහුදු උපදිත් දැ? යි අප විසින් පුළුවුස්නා ලද දෙවදූනි, කියව, මේ කිනම් කර්මයෙක විපාකයෙක් දැ යි,

27. දෙවිරජහු විසින් පුළුවුස්නාලද තුටුසිත් ඇති ඒ දෙවදූ පැන පුළුවුස්නාලදු වැ සක්දෙව්දුට මෙසේ පැවැසූ යයි මාවිසින් අසනලදි.

28. අදන්මඟට පිළිපන් මම යශස්වී වූ කසුප්බුදුන්ගේ මනරම් දගබ දක එහි සිත පැහැදවීමි.

29. පහන්වූ මම සියතින් නෙළුම්මල් පිදීමි, එ මැ කර්මයාගේ මේ ඵලවිපාක යි. කළ පින් ඇත්තාහු මෙබඳු සම්පත් ලබත්.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

දානකථා සිලකථා සග්ගකථා පුඤ්ඤකථා පුඤ්ඤවිපාකකථා

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

30. අපිචාපි පංසුථූපෙසු උද්දිස්ස කතෙසු දසබලධරානං.
තත්ථපි කාරං කත්වා සග්ගෙසු නර පමොදන්ති"

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

31. "දෙවපුත්තසරීරවණ්ණා සබ්බෙ සුභගසණ්ඨිති,
උදකෙන පංසුං තෙමෙත්වා ථූපං වඩ්ඪෙථ කස්සපං.

32. අයං සුගතෙන සුගතස්ස ථූපො
මහෙසිනො දසබලධම්මධාරිනො,
යම්හි ඉමෙ දෙවමනුජා පසන්නා
කාරං කරොන්තා ජරමරණා පමුච්චරෙ"

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

33. "උළාරං වත තං ආසි යාහං ථූපං මහෙසිනො,
උප්පලානි ච චත්තාරි මාලං ච අභිරොපයිං.

34. අජ්ජ තිංසං තතො කප්පා නාභිජානාමි දුග්ගතිං,
විනිපාතං න ගච්ඡාමි ථූපං පූජෙත්වා සත්ථුනො"

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

35. "බත්තිංසලක්ඛණධරස්ස
විජිතවිජයස්ස ලොකනාථස්ස,
සතසහස්සං කප්පෙ
මුදිතො ථූපං අපූජෙසි.

36. යං මයා පසුතං පුඤ්ඤං
තෙන ච පුඤ්ඤෙන දෙවසොභග්ගං,
රජ්ජානි ච කාරිතානි
අනාගන්තූන විනිපාතං.

37. යං චක්ඛුං අද්දන්තදමකස්ස සාසනෙ පණිහිතං තථා,
චිත්තං තං මෙ සබ්බං ලද්ධං විමුත්තචිත්තම්හි විධූතමලතොති"

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

38. "නාමකපත්ථොදනමත්තමෙව හි
පච්චෙකබුද්ධස්මිං අදාසි දක්ඛිණං,
විමුත්තචිත්තෙ අඛිලෙ අනාසවෙ
අරඤ්ඤවිහාරිම්හි අසංගමානසෙ.

දානකථා, සීලකථා, සග්ගකථා, පුඤ්ඤකථා, පුඤ්ඤවිපාකකථා වෙති.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

30. දශබලධර වූ බුදුවරයන් උදෙසා (සිරුරුද පිහිටුවා) කළ මැව්මුවා ස්තූපයන්හිදු පවා සත්කාර කොට මනුෂ්‍යයෝ දෙව්ලොවැ සතුටු වෙත්.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

31. දිව්‍යපුත්‍රයකුගේ ශරීරයට බඳු වර්ණඇත්තිය ශෝභායෙන් යුත් සටහන් ඇත්තිය දියෙන් පස් තෙමා කසුප්බුදුන්ගේ සෑය වඩන්නේ යැ.

32. ශොභන ගාත්‍ර ඇත්තිය ප්‍රසන්න වූ මෙ දිව්‍යමනුෂ්‍යයෝ යම් ස්තූපයෙක්හි සත්කාර කරන්නාහු ජරාමරණයෙන් මිදෙත් ද, මහර්ෂි වූ දශබලධර්මධාරී වූ සුගතයන් වහන්සේගේ මෙ ඒ ස්තූපය යි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

33. මම මහර්ෂීන්ගේ යම් සෑයකට උපුල්මල් සතරක් ද මල්දමක් ද නහා පිදීම් ද, මා විසින් කළ ඒ කුශලය එකාන්තයෙන් උදර විය.

34. එතැන් සිට දන් තිස්කපෙකි, ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ධාතුචෛත්‍යය පුද දුගතිය නොදනිමි, විනිපාතයට නොගියෙමි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

35. දෙතිස් මහාපුරුෂලක්ෂණ ධරන්නාවූ දිනනලද මාරසංග්‍රාම ඇති ලෝකනාථයන් වහන්සේගේ ස්තූපය පුද මම ආයුෂ්කල්ප සියදහසක් සතුටු වූයෙමි.

36. මා විසින් යම් පිනක් රැස්කරනලද ද, ඒ පිනින් අපායොත්පත්තියට නො පැමිණ දෙවියන් කෙරෙහි සුභගභාවය ලද්මි, (මිනිස්ලොවැ) රාජ්‍යයෝ ද කරවනලද්දහ.

37. අදාන්තයන් දමනය කරන බුදුරදුන්ගේ ශාසනයෙහි යම් නුවණැසක් තබනලද ද, එසේමැ සිත පිහිටුවනලද ද ඒ හේතුයෙන් මා විසින් සියලු සම්පත් ලබනලද, සමුච්ඡෙද කළ තෘෂ්ණාලතා ඇතියෙම් කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු සිත් ඇති විමි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

38. කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු සිත්ඇති වෙනොවිල රහිත හෙයින් අවිල වූ අනාස්‍රව වූ කෙලෙස් රජ නැතියෙන් අරණවිහාරී වූ නොඇලුණු සිත්ඇති පසේබුදුන් කෙරෙහි බොඩහමු නැළියක බත් පමණ වූ මැ දක්ෂිණාව දිනිමි.

39. තස්මිඤ්ච ඔකප්පයි ධම්මමුත්තමං
තස්මිඤ්ච ධම්මෙ පණිධෙසිං මානසං
එවං විහාරීහි මෙ සංගමො සියා
භවෙ කුදස්සු'පි ච මා අපෙක්ඛවා.

40. තස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො අහං
සහස්සක්ඛත්තුං කුරූසූපපජ්ජථ,
දීඝායුකෙසු අමමෙසු පාණිසු
විසෙසගාමීසු අහීනගාමීසු.

41. තස්සෙ ච කම්මස්ස විපාකතො අහං
සහස්සක්ඛත්තුං තිදසො'පපජ්ජථ,
විචිත්‍ර මාලාභරණානුලෙපිසු
විසිට්ඨකායූ'පගතො යසස්සිසු.

42. තස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො අහං
විමුත්තචිත්තො අඛිලො අනාසවො,
ඉමෙහි මෙ අන්තිම දෙහධාරිහි
සමාගමො ආසි හිතාහිතාසිහි.

43. පච්චක්ඛං ඛ්වීමං අවච තථාගතො ජිනො
සමිජ්ඣතෙ සීලවතො යදිච්ඡති,
යථා යථා මෙ මනසා විචින්තිතං
තථා සමිද්ධං අයමන්තිමො භවො''

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

44. ''එකතිංසම්හි කප්පම්හි ජිනො අනෙජො,
අනන්තදස්සී භගවා සිඛීති,
තස්සා'පි රාජා භාතා සිඛණ්ඩී
බුද්ධෙ ච ධම්මෙ ච අභිප්පසන්නො.

45. පරිනිබ්බුතෙ ලොකවිනායකම්හි
ථූපං සකාසි විපුලං මහන්තං,
සමන්තතො ගාවුතිකං මහෙසිනො
දෙවා'තිදෙවස්ස නරුත්තමස්ස.

46. තස්මිං මනුස්සො බලිමාභිහාරී
පග්ගය්හ ජාතීසු මනං පහට්ඨො,
වාතෙන පුප්ඵං පති තස්ස එකං
තාහං ගහෙත්වාන තස්සෙව'දාසිං.

47. සො මං අවොචා'තිපසන්නචිත්තො
තුය්හෙව චෙතං පුප්ඵං දදාමි,
තා'හං ගහෙත්වා අභිරොපයෙසිං
පුනප්පුනං බුද්ධමනුස්සරන්තො.

39. ඒ පසේබුදුන් කෙරෙහි උත්තමධර්මය ඇතැයි හැදහීම්, උන්වහන්සේ අවබෝධකළ ඒ ධර්මයෙහි ද සිත පිහිටුවීම්, මෙබඳු විහරණ ඇත්තවුන් සමග මාගේ සංගමය වේවයි ද කිසිදු භවයෙක්හි නහමක් අපෙක්ෂා ඇති වෙමව ' යි ද සිත පිහිටුවීම්.

40. එ මැ කර්මයාගේ විපාකයෙන් මම (දහසක් අවුරුද්දට) දීර්ඝායු ඇති විශෙෂ ස්වභාව ඇති ලද සම්පත් නොපිරිහෙන පියවි ඇති (මාගේ යැ යන) පරිග්‍රහ රහිත වූ සත්ත්වයන් ඇති උත්තරකුරුයෙහි දහසක්වර උපන්මි.

41. එ මැ කර්මයාගේ විපාකයෙන් මම විශිෂ්ට වූ දිව්‍යශරීරයට පැමිණියෙම් විචිත්‍ර වූ මාලාභරණ ගන්ධාලෙප ඇති පරිවාර - කීර්තියශස් ඇති ත්‍රිදශ (තව්තිසා) යෙහි දහසක්වර උපන්මි.

42. එමැ කර්මයාගේ විපාකයෙන් මම විමුක්ත වූ සිත් ඇති වෙතොඛීල රහිත වූ ක්ෂීණාස්‍රව වූයෙමි. මෙ අන්තිමදෙහධාරි වූ කුශලාකුශලයන් ඉක්මවාලූ රහතුන් සමග මාගේ සංගමය වී.

43. ජිතපඤ්චමාර වූ තථාගතයෝ (සිල්වත්) යමක් පතා නම් සිල්වත්හුගේ ප්‍රණිධිය සමෘද්ධ වේ යයි යමක් වදළාහු ද, මෙ වචනය ප්‍රත්‍යක්ෂ මැ යි, මා විසින් යම් යම් පරිදි සිතින් සිතනලද ද එය එසෙයින් සමෘද්ධ විය. මෙ මාගේ අන්තිම භවය යි.

මෙ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

44. මෙයින් එක්තිස්වන කපෙහි පස්මරුන් දිනූ තෘෂ්ණාරහිත වූ අනන්තදර්ශී වූ ' සිඛී ' යන නම් ඇති භාග්‍යවත්හු ලොවැ පහළවූහ. ඒ බුදුන්ගේ භ්‍රාතෘ වූ ' සිඛණ්ඩී ' නම් රජ බුදුන් කෙරෙහි ද ධර්මය කෙරෙහි ද අතිශයින් පහන් වී.

45. ලෝකවිනායක වූ සිඛී බුදුන් පිරිනිවී කල්හි එරජ මහර්ෂි වූ දෙවාතිදෙව වූ නරොත්තමයන්ගේ (ධාතු පිහිටුවා) හාත්පසින් ගවුපමණ වූ විපුල වූ මහත් ස්තූපයක් කෙළේයි.

46. පහවුසිත් ඇති මිනිසෙක් සුගතිභවයෙහි සිත දඩිවගෙන ඒ සෑයෙහි පූජා එළැවි යැ, ඔහුගේ එක මලක් පුළඟින් වැටිණ, මම එය ගෙන ඔහුට මැ දිනිමි.

47. ඉතා පහන් සිතැති හේ මට මෙසේ කී : 'තෙල පුෂ්පය තොපට මැ දෙමි' මම ඒ මල ගෙන පුනපුනා බුදුගුණ මෙනෙහිකරමින් පූජා කෙළෙමි.

48. අජ්ජ තිංසං තතො කප්පා නාභිජානාමි දුග්ගතිං,
විනිපාතං න ගච්ඡාමි ථූපපූජායිදං ඵලං"

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

49. "කපිලං නාම නගරං සුවිභත්තං මහාපථං,
ආකිණ්ණමිද්ධං ඵීතං ච බ්‍රහ්මදත්තස්ස රාජිනො.

50. කුම්මාසං වික්කිණිං තත්ථ පඤ්චාලානං පුරුත්තමෙ,
සො'හං අද්දසිං සම්බුද්ධං උපරිට්ඨං යසස්සිනං.

51. හට්ඨො විත්තං පසාදෙත්වා නිමන්තෙසිං නරුත්තමං,
අරිට්ඨං ධුවභත්තෙන යං මෙ ගෙහස්මිං විජ්ජථ.

52. තතො ච කත්තිකො පුණ්ණො පුණ්ණමාසි උපට්ඨිතා,
නවං දුස්සයුගං ගය්හ අරිට්ඨස්සො'පනාමයිං.

53. පසන්නචිත්තං ඤත්වාන පටිග්ගණ්හි නරුත්තමො,
අනුකම්පකො කාරුණිකො තණ්හානිග්ඝාතනො මුනි.

54. තාහං කම්මං කරිත්වාන කල්‍යාණං බුද්ධවණ්ණිතං,
දෙවෙ චෙව මනුස්සෙ ච සන්ධාවිත්වා තතො චුතො.

55. බාරාණසියං නගරෙ සෙට්ඨිස්ස එකපුත්තකො,
අඩ්ඪෙ කුලම්හි උප්පජ්ජිං පාණෙහි ච පියතරො.

56. තතො ච විඤ්ඤුතං පත්තො දෙවපුත්තෙන චොදිතො,
පාසාදා ඔරුහිත්වාන සම්බුද්ධමුපසඞ්කමිං.

57. සො මෙ ධම්මමදෙසෙසි අනුකම්පාය ගොතමො,
දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං[1].

58. අරියං චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං දුක්ඛූපසමගාමිනං,
චත්තාරි අරියසච්චානි මුනි ධම්මමදෙසෙසි.

59. තස්සා'හං වචනං සුත්වා විහරිං සාසනෙ රතො,
සමථං පටිවිජ්ඣා'හං රත්තින්දිවමතන්දිතො.

60. අජ්ඣත්තං ච බහිද්ධා ච යෙ මෙ විජ්ජිංසු[2] ආසවා,
සබ්බෙ ආසුං සමුච්ඡින්නා න ච උප්පජ්ජරෙ පුන.

61. පරියන්තකතං දුක්ඛං චරිමො'යං සමුස්සයො,
ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි දානි පුනබ්භවො"ති.

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

---

1. අතික්කම්මං - සිමු.
2. විජ්ඣිංසු - සිමු.

48. එතැන් සිට දැන් කල්ප තිසෙකි, මම දුර්ගතිය නොදනිමි, විනිපාතයට (අපායට) නොගියෙමි, ථූපයට මල් පිදීමෙහි මේ විපාක යි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යැ.

49. බඹදත් රජහුගේ මොනොවට බෙදනලද මහාමාර්ග ඇති, මිනිසුන් විසින් ගැවැසිගත් ස්වර්ණාභරණාදීන් සමෘද්ධ වූ, උපභොගවස්තුයෙන් විපුල වූ කපිල නම් නුවරෙක් විය.

50. පඤ්චාල වැසියන්ගේ ඒ උතුම් නගරයෙහි මම කොමුපිඩු විකිණීමි, එහි දී මම අහසැ වැඩසිටි යශස්වී වූ අරිට්ඨ නම් පසේබුදුන් දිටිමි.

51. හටුවූයෙම් සිත පහදවා මාගේ ගෙහි යමක් ඇද්ද එයින් නරොත්තම වූ අරිට්ඨ පසේබුදුන් ධුව (නිති) බතින් පැවැරීමි.

52. යළි එසඳ ඉල්මස පිරුණේ පණුරසිය පැමිණියා යැ, (එකල) නව පිළිසභළක් ගෙන අරිට්ඨපසේබුදුන්ට පිරිණැමීමි.

53. මා පහන් සිතැත්තහු දන නරොත්තම වූ අනුකම්පා කරන කාරුණික වූ තෘෂ්ණා නැසූ මුනි වූ පසේබුදුහු එය පිළිගත්හ.

54. මම බුදුවරුන් විසින් පසස්නාලද ඒ කුශලකර්මය කොට දෙව්ලොවැ ද මිනිස් ලොවැ ද සන්ධාවන කොට එයින් චුත වූයෙමි.

55. බරණැස්නුවර ආඪ්‍ය (මහාසාර) කුලයෙහි සිටුහුගේ ප්‍රාණයට ද වඩා ප්‍රියතර වූ එක් මැ පුත්‍ර වැ උපන්මි.

56. එක්බිති නුවණැතිබවට පැමිණියෙම් දිව්‍යපුත්‍රයකු විසින් මෙහෙයනලදුයෙම් ප්‍රාසාදයෙන් බැස සම්බුද්ධයන් කරා එළැඹියෙමි.

57. ඒ ගෞතම බුදුහු මට අනුකම්පායෙන් දහම් දෙසූසේක: දුක්ඛය ද දුක්ඛසමුදය ද දුක්ඛනිරොධය ද —

58. දුක්ඛූපසමයට යනසුලු ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය ද යන චතුරාර්‍ය්‍යසත්‍ය යයි කියනලද ධර්මය මුනිහු දෙසූසේක.

59. මම ඒ බුදුන්ගේ වදන් අසා ශාසනයෙහි ඇලුණෙම් වාස කෙළෙමි, දවරයෙහි නොමැලි වූ මම මාර්ගසමාධිය ප්‍රතිවෙධ කෙළෙමි.

60. අධ්‍යාත්මවිෂය වූ ද බාහ්‍යවිෂය වූ ද මාගේ යම් ආස්‍රව කෙනෙක් විද්‍යමාන වූහු ද, එ හැම ආස්‍රවයෝ සමුච්ඡින්න වූහ, යළි නො ද උපදනාහ.

61. වට්ටදුක්ඛය කෙළවර කරනලද, මේ චරිම ශරීරය වෙයි, දැන් ' පුනර්භව ' යි කියනලද ජාතිමරණ සංඛ්‍යාත සංසාරය නැති.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යි.

(මේ වාසනාභාගයෙහි වූ පින්කම් ප්‍රකාශ කරන සූත්‍රපද උදහරණවශයෙන් දක්වනලද වාසනාභාගිය සූත්‍ර මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් දතයුත්තේ යි.)

16—ශිපි 04440 (79/08)

3, 4, 3

(8) තත්ථ කතමං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං :

"උද්ධං අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො
අයමහමස්මීති අනානුපස්සී
එවං විමුත්තො උදතාරි ඔඝං
අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්භවායා"ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං

"සීලවතො ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා : කින්ති මෙ අවිප්පටිසාරෙ ජායෙය්‍යා'ති, ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං සීලවතො අවිප්පටිසාරො ජායෙය්‍ය.

අවිප්පටිසාරිනො[1] ආනන්ද, න චෙතනාකරණීයා :- කින්ති මෙ පාමොජ්ජං ජායෙය්‍යාති, ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං අවිප්පටිසාරිනො පාමොජ්ජං ජායෙය්‍ය.

පමුදිතෙන ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා :- කින්ති මෙ පීති ජායෙය්‍යා'ති, ධම්මතා එසා ආනන්ද යං පමුදිතස්ස පීති ජායෙය්‍ය.

පීතිමනස්ස ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා :- කින්ති මෙ කායො පස්සම්භෙය්‍යා'ති, ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භෙය්‍ය.

පස්සද්ධකායස්ස ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා :- කින්තා'හං සුඛං වෙදියෙය්‍ය'න්ති, ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදියෙය්‍ය.

සුඛිනො ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා :- කින්ති මෙ සමාධි ජායෙය්‍යා'ති. ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං සුඛිනො සමාධි ජායෙය්‍ය.

සමාහිතස්ස ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා : 'කින්තාහං යථාභූතං පජානෙය්‍ය'න්ති. ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං සමාහිතො යථාභූතං පජානෙය්‍ය.

යථාභූතං පජානතො ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා : 'කින්ති මෙ නිබ්බිදා ජායෙය්‍යා'ති. ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං යථාභූතං පජානන්තො නිබ්බින්දෙය්‍ය.

නිබ්බින්දන්තෙන ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා. : 'කින්ති මෙ විරාගො ජායෙය්‍යා'ති. ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං නිබ්බින්දන්තො විරජ්ජෙය්‍ය.

විරජ්ජන්තෙන ආනන්ද න චෙතනා කරණීයා : 'කින්ති මෙ විමුත්ති ජායෙය්‍යා'ති. ධම්මතා එසා ආනන්ද, යං විරජ්ජන්තො විමුච්චෙය්‍ය.

1. අප්පටිසාරිනා - මජසං.

3. 4. 3

(3) එහි නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර කවරෙ යැ.

1. උඩ රූපාරූපලොකයෙහි ද යට කාමලොකයෙහි ද යන සියලු සංස්කාරයන්හි වෙසෙසින් (කෙලෙසුන් කෙරෙන්) මිදුණු ' මෙ මම වෙමි ' (දෘෂ්ටිවශයෙන් රූපාදිය) නොදක්නා මෙසේ විමුක්ත වූ ක්ෂීණාස්‍රව පෙර තරණය නොකළවිරූ (කාමාදි චතුර්) ඔඝය පුනර්භව නොවනු පිණිස තරණය කළේ යි.

මෙ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

" ආනන්දය, සිල්වත්හු විසින් ' කිසෙයින් මට අවිප්පටිසාරය උපදනේ දැ ' යි චෙතනා නො කටයුතු යැ, ආනන්දය යම් හෙයෙකින් සිල්වත්හට අවිප්‍රතිසාර උපදනේ ද තෙල ධර්මතා ධර්මස්වභාව යැ.

ආනන්දය විපිළිසර නැතියහු විසින් ' කිසෙයින් මට ප්‍රාමොද්‍යය උපදනේ දැ ' යි සිත් නො උපදවියැයුතු යැ, යම් හෙයෙකින් අවිප්‍රතිසාරීහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදනේ ද, ආනන්දය, තෙල ධර්මතා යැ.

ආනන්දය ප්‍රමුදිතයා විසින් ' කිසෙයින් මට ප්‍රීති උපදනේ දැ යි චෙතනා නො කටයුතු යැ, යම් හෙයෙකින් ප්‍රමුදිතයාහට ප්‍රීති උපදනේ ද ආනන්දය තෙල ධර්මතා යැ.

ආනන්දය, ප්‍රීතිසිත් ඇතියහු විසින් ' කිසෙයින් මාගේ කය සන්හිදේ දැ ' යි චෙතනා නොකටයුතු යැ, යම් හෙයෙකින් ප්‍රීතිමනස්කයාගේ කය සන්හිදේ ද, ආනන්දය තෙල ධර්මතා යැ.

ආනන්දය සන්හුන් කය ඇතියහු විසින් ' කිසෙයින් මම සුව විඳුනෙම් දැ ' යි චෙතනා නො කටයුතු යැ, යම් හෙයෙකින් සන්හුන් කය ඇතියේ සුව විඳුනේ ද, ආනන්දය තෙල ධර්මතා යැ.

ආනන්දය සුව ඇතියහු විසින් ' කිසෙයින් මට සමාධි උපදනේ දැ ' යි චෙතනා නො කටයුතු යැ, යම් හෙයෙකින් සුවඇතියහුට සමාධි උපදනේ ද, ආනන්දය තෙල ධර්මතා යැ.

ආනන්දය සමාහිතයා විසින් ' කිසෙයින් මම (තරුණවිදර්ශනාඥානයෙන්) යථාභූතව දැනැගනිම් දැ ' යි චෙතනා නො කටයුතු යැ, යම් හෙයෙකින් සමාහිත වූයේ යථාභූත ව දැනැගනී ද, ආනන්දය තෙල ධර්මතා යැ.

ආනන්දය යථාභූතව (විදසුන්නැණින්) දන්නහු විසින් ' කිසෙයින් මට නිබ්බිද (නිර්වෙදඥානය) උපදනේ දැ ' යි චෙතනා නො කටයුතු යැ, යම් හෙයෙකින් යථාභූතව දන්නේ නිර්වෙදයට පැමිණේ ද, ආනන්දය තෙල ධර්මතා යැ.

ආනන්දය නිර්වෙදයට පැමිණියහු විසින් ' කිසෙයින් මට විරාගය උපදනේ දැ ' යි චෙතනා නොකටයුතු යැ යම් හෙයෙකින් නිර්විණ්න වූයේ විරාගයට පැමිණේ ද ආනන්දය, තෙල ධර්මතා යැ.

ආනන්දය විරාගයට පැමිණෙන්නහු විසින් ' කිසෙයින් මාගේ විමුක්තිය උපදනේ දැ ' යි චෙතනා නො කටයුතු යැ, යම් හෙයෙකින් විරාගයට පැමිණෙනුයේ විමුක්ත වන්නේ ද, ආනන්දය තෙල ධර්මතා යැ.

විමුත්තෙන ආනන්ද, න චෙතනා කරණීයා: 'කින්ති මෙ විමුත්ති ඤාණදස්සනං උප්පජ්ජෙය්‍යා'ති, ධම්මතා එසා ආනන්ද යං විමුත්තස්ස විමුත්තිඤාණදස්සනං උප්පජ්ජෙය්‍යා"ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

2. "යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා
ආතාපිනො ඣායතො බ්‍රාහ්මණස්ස,
අථස්ස කඞ්ඛා වපයන්ති සබ්බා
යතො පජානාති සහෙතු ධම්ම"න්ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

3. "යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා
ආතාපිනො ඣායතො බ්‍රාහ්මණස්ස,
අථස්ස කඞ්ඛා වපයන්ති සබ්බා
යතො ඛයං පච්චයානං අවෙදී"ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

4. "කින්නු කුජ්ඣසි මා කුජ්ඣි අක්කොධො තිස්ස තෙ වරං,
කොධමානමක්ඛවිනයත්ථං හි තිස්ස බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී"ති

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

5. කද'හං නන්දං පස්සෙය්‍යං ආරඤ්ඤං පංසුකූලිකං,
අඤ්ඤාතුඤ්ඡෙන යාපෙන්තං කාමෙසු අනපෙක්ඛින"න්ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

6. "කිංසු ඡෙත්වා[1] සුඛං සෙති කිංසු ඡෙත්වා න සොචති,
කිස්සස්ස එකධම්මස්ස වධං රොචෙසි ගොතමා"ති?

7. කොධං ඡෙත්වා සුඛං සෙති කොධං ඡෙත්වා න සොචති,
කොධස්ස විසමූලස්ස මධුරග්ගස්ස (බ්‍රාහ්මණ :[2]) දෙවතෙ,
වධං අරියා පසංසන්ති තඤ්හි ඡෙත්වා න සොචතී"ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

8. "කිංසු හනෙ උප්පතිතං කිංසු ජාතං විනොදයෙ,
කිං චස්සු පජහෙ ධීරො කිස්සාභිසමයො සුඛො?.

9 කොධං හනෙ උප්පතිතං රාගං ජාතං විනොදයෙ,
අවිජ්ජං පජහෙ ධීරො සච්චාභිසමයො සුඛො"ති

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

1. කිංසු ඣත්වා - සං.ති.
2. දෙවතෙ - සං.ති.

ආනන්දය, විමුක්තවූවහු විසින් 'කිසෙයින් මට විමුක්තිඥානදර්ශනය උපදනේ දැයි චෙතනා නො කටයුතු යැ, (නො සිතිය යුතු යැ,) යම් හෙයෙකින් මාර්ගවිමුක්තියෙන් විමුක්ත වූවහුට විමුක්තිඥානදර්ශනය උපදනේ ද (එහෙයිනි.) ආනන්දය මෙල ධර්මතා '' යි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

2. සම්‍යක්ප්‍රධානවීර්‍ය්‍ය ඇති (ආරම්මණලක්ඛණ – උපනිධ්‍යානලක්ඛණ) ධ්‍යානයෙන් ධ්‍යාන කරන බාහිතපාප ඇති ක්ෂීණාස්‍රවහට යම් ඇසිල්ලෙක (අනුලොම ප්‍රත්‍යයාකාරප්‍රතිවෙධය සිදුකරන) බොධිපාක්ෂිකධර්මයෝ පහළවෙත් ද, එකල්හි ඔහුගේ සියලු (අටවැදෑරුම්) කාංක්ෂාවෝ දුරුවෙති, යම් හෙයෙකින් සහෙතුක වූ දුඃඛස්කන්ධ ධර්මය දැනගනී ද එහෙයිනි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

3. සම්‍යක්ප්‍රධානවීර්‍ය්‍ය ඇති ධ්‍යාන කරන ක්ෂීණාස්‍රව බ්‍රාහ්මණහට යම් ඇසිල්ලෙක බොධිපාක්ෂිකධර්මයෝ පහළවෙත් ද, එකල ඔහුගේ සියලු සැක දුරුවෙයි, යම් හෙයෙකින් ප්‍රත්‍යයන්ගේ ක්ෂය (නිරොධය) ප්‍රතිවෙධ කෙළේ ද එහෙයිනි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

4. තිස්සය, කුමක්හෙයින් කිපෙහි ? නහමක් කිපෙව, තොපට ක්‍රොධ නොකිරීම උතුමැ, තිස්සය ක්‍රොධ මාන මකුබව යන මොවුන්ගේ විනය පිණිස මැ සසුන් බඹසර වෙසෙ යැයි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

5. කවර දවසෙකැ මම ආරණ්‍යක වූ පාංශුකූලිකාඞ්ග ඇති ගෙපිළිවෙළින් පිඩු සිඟාහැසිරැ මිශ්‍රකභොජනයෙන් යැපෙන වස්තුකාමක්ලෙශකාමයන්හි අපෙක්ෂා රහිත වූ 'නන්ද' දක්නෙම් ද ' යි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

6. කුමක් නසා සුවසෙ හොවි ද, කුමක් නසා ශොක නොකෙරේ ද, ගෞතමයන් වහන්ස, කවර එක් ධර්මයක්හුගේ වධය රුචිකරවූ ද ' යි.

7. ක්‍රෝධය නසා (ක්‍රොධපරිදහයෙන් නොදැවෙනුයෙන්) සුවසෙ හොවි, ක්‍රෝධය නසා (ක්‍රොධනාශයෙන් නට දෙම්නස් ඇතියෙන්) ශෝක නො කෙරෙයි, දෙවිය, විෂ (දුක්ඛ) මූල ඇති (කිපියහුට පෙරළා කිපිම ආදීන්) මධුර අන්තය ඇති ක්‍රෝධයාගේ වධය (නැසීම) බුද්ධාදි ආර්‍ය්‍යයෝ පසසති, ඒ ක්‍රෝධය මාර්ගයෙන් සමුච්ඡෙද කොට ශොක නො කෙරේ මැයි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

8. සමුදාචාරවශයෙන් උපන් කුමක් නසන්නේ ද, උපන් කුමක් තම සන්තානයෙන් දුරු කරන්නේ ද, ධීරතෙමේ කුමක් ප්‍රහීණ කරන්නේ ද, කුමක් අවබොධ කිරීම සුවවන්නේ ද ?

9. මාර්ගයෙන් නොනැසූ හෙයින් සමුදාචාර වශයෙන් උපන් ක්‍රෝධය නසන්නේ ය, උපන් රාගය දුරුකරන්නේ ය, ප්‍රාඥතෙමේ අවිද්‍යාව ප්‍රහීණ කරන්නේ ය, චතුස්සත්‍යාවබොධය සුඛ වන්නේ යි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

10. "සත්තියා විය ඔමට්ඨො ඩය්හමානො'ව මත්ථකෙ,
කාමරාගප්පහානාය සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ.

11. සත්තියා විය ඔමට්ඨො ඩය්හමානො'ව මත්ථකෙ,
සක්කායදිට්ඨිප්පහානාය සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ''ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

12. සබ්බෙ ඛයන්තා නිචයා පතනන්තා සමුස්සයා,
සබ්බෙසං මරණමාගම්ම සබ්බෙසං ජීවිතමද්ධුවං;
එතං භයං මරණෙ පෙක්ඛමානො
පුඤ්ඤානි කයිරාථ සුඛාවහානි.

13. සබ්බෙ ඛයන්තා නිචයා පතනන්තා සමුස්සයා,
සබ්බෙසං මරණමාගම්ම සබ්බෙසං ජීවිතමද්ධුවං;
එතං භයං මරණෙ පෙක්ඛමානො
ලොකාමිසං පජහෙ සන්තිපෙක්ඛො''ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං

14 "සුඛං සයන්ති මුනයො න තෙ සොචන්ති මාවිධ,
යෙසං ඣානරතං චිත්තං පඤ්ඤවා සුසමාහිතො;
ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො ඔඝං තරති දුත්තරං.

15. විරතො[1] කාමසඤ්ඤාය[2] සබ්බසංයොජනාතිගො,
නන්දීභව[3]පරික්ඛීණො සො ගම්භීරෙ න සීදතී''ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

16. "සද්දහානො අරහතං ධම්මං නිබ්බානපත්තියා,
සුස්සූසා ලභතෙ පඤ්ඤං අප්පමත්තො විචක්ඛණො.

17. පතිරූපකාරී ධුරවා උට්ඨාතා වින්දතෙ ධනං,
සච්චෙන කිත්තිං පප්පොති දදං මිත්තානි ගන්ථති:
අස්මා ලොකා පරං ලොකං සවෙපෙච්ච න සොචතී''ති

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

18. "සබ්බගන්ථප්පහීනස්ස විප්පමුත්තස්ස තෙ සතො,
සමණස්ස න තං සාධු යදඤ්ඤමනුසාසති.

19. යෙන කෙනචි වණ්ණෙන සංවාසො සක්ක, ජායති,
න තං අරහති සප්පඤ්ඤො මනසා අනුකම්පිතුං.

1. විරත්තො - පු.
2. කාමසඤ්ඤාසු - පු.

10. අධයට්යෙකින් උඩ සිට පහර දෙනුලැබූවකු සෙයින් හිස දවෙන්නකු සෙයින් කාමරාගයාගේ ප්‍රහාණය පිණිස මහණ සිහි ඇතිවැ වාසකරන්නේ යැ.

11. අධයට්යකින් උඩ සිට පහර දෙනුලැබූවකු සෙයින් හිස ගිනිගත්තකු සෙයින් සත්කායදෘෂ්ටිය ප්‍රහාණය කිරීම පිණිස මහණ සිහිඇති වැ වාසකරන්නේ යි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

12. සියලු (රැස්කළ) භොගයෝ නැසීම අන්ත කොට ඇත්තාහුය, සමුස්සය සංඛ්‍යාත ශරීරයෝ වැටීම අන්තකොට ඇත්තාහුය, සියල්ලනට මරණය පැමිණසිටියේ යැ. සියල්ලන්ගේ අනිත්‍ය වෙයි, මරණයෙහි ලා තෙල බිය දක්නේ සුව එළවන පින් කරන්නේ යැ.

13. සියලු භොගයෝ ක්ෂයවීම අන්ත කොට ඇත්තාහ, සමුස්සයයෝ වැටීම අන්ත කොට ඇත්තාහ, සියල්ලනට මරණය එළැඹ සිටියේ යැ, සියල්ලන්ගේ ජීවිතය අනිත්‍ය යැ, මරණයෙහි ලා තෙල භය දක්නේ ශාන්තිසංඛ්‍යාත නිවන අපෙක්ෂා කරනුයේ ලොකාමිස සංඛ්‍යාත කාමගුණය දුරුකරන්නේ යි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

14. මෙ සස්නෙහි යම් කෙනකුන්ගේ සිත ධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ ද, ඒ ක්ෂීණාස්‍රව මුනිහු සුවසේ හොවිති, ශොක නො කෙරෙති, ප්‍රඥවත් වූ මොනොවට සමාහිත සිත්ඇති ආරබ්ධවීයර්‍ය ඇති නිවනට මෙහෙයූ සිත් ඇතියේ දුකසේ තරණය කළයුතු කාමාදි චතුරොඝය තරණය කෙරේ.

15. කාමසංඥයෙන් (සමුච්ඡෙදවිරතියෙන්) වෙන්වූ සියලු සංයෝජනයන් ඉක්මවා සිටි නන්දි සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව හා භවත්‍රය ක්ෂය වූ ඒ ක්ෂීණාස්‍රව ගැඹුරු වූ සසරසයුරෙහි නො ගැළේ යි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

16. නිවනට පැමිණීම පිණිස බුද්ධාදි රහතුන්ගේ දහම් හදහනුයේ දහම් අසනු කැමැති අප්‍රමත්ත වූ විචක්ෂණ පුද්ගල ලෞකික ලොකොත්තර ප්‍රඥව ලබා.

17. (දේශකාලාදිය නො ඉක්මැ) අනුරූප වැ ක්‍රියා කරන (චෛතසික වීයර්‍ය වශයෙන්) නොහැබූ ධුර ඇති (කායිකවශයෙන්) උත්ථානවීයර්‍ය ඇතියේ ලෞකික ලොකොත්තර ධනය ලබා වාක්සත්‍යයෙන් කීර්තියට පැමිණෙයි, කැමැති දැ දෙනුයේ මිත්‍රයන් සම්පාදනය කෙරෙයි, මෙ ලොවින් පරලොවට යන හේ ඒකාන්තයෙන් පරලොවැ දී ශෝක නො කෙරේ යයි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

18. සියලු කායග්‍රන්ථයන් ප්‍රහීණ කළ තුන් භවයෙන් මිදුණු ශ්‍රමණ වූ ඔබට යම් අනෙකක්හට අනුශාසනා කෙරේ ද, එය නො මැනැවි.

19. සක්කය, යම් කිසි කරුණෙකින් එක්තැනැ විසීමෙක් (සමාගමයෙක්) වේද, ඒ අනුකම්පිතව්‍ය පුහුලාට සිතින් අනුකම්පා නො කරන්නට සම්‍යක්සම්බුද්ධයෝ නො සුදුසු වෙති.

20. මනසා චෙ පසන්නෙන යදඤ්ඤමනුසාසති,
න තෙන හොති සංයුත්තො යානුකම්පා අනුද්දයා"ති

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

21. "රාගො ච දොසො ච කුතො නිදානා
අරතී රතී ලොමහංසො කුතොජා,
කුතො සමුට්ඨාය මනොවිතක්කා
කුමාරකා ධංකමිවොස්සජන්ති.

22. රාගො ච දොසො ච ඉතො නිදානා
අරතී රතී ලොමහංසො ඉතොජා,
ඉතො සමුට්ඨාය මනොවිතක්කා
කුමාරකා ධංකමිවොස්සජන්ති.

23. ස්නෙහජා අත්තසම්භූතා නිග්‍රොධස්සෙව ඛන්ධජා,
පුථූ විසත්තා කාමෙසු මාලුවාව විතතා වනෙ

24. යෙ නං පජානන්ති යතො නිදානං
තෙ නං විනොදෙන්ති සුණොහි යක්ඛ,
තෙ දුත්තරං ඔඝමිමං තරන්ති
අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්භවාය"ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

දුක්කරං භගවා සුදුක්කරං භගවා'ති,

25. "දුක්කරං වා පි කරොන්ති (කාමදාති භගවා)
සෙඛා සීලසමාහිතා
ඨිතත්තා අනගාරියුපෙතස්ස
තුට්ඨි හොති සුඛාවහා'ති.

දුල්ලභා භගවා යදිදං තුට්ඨීති

26. "දුල්ලභං වාපි ලභන්ති (කාමදාති භගවා) චිත්තවූපසමෙ රතා,
යෙසං දිවා ච රත්තො ච භාවනාය රතො මනො'ති.

දුස්සමාදහං භගවා යදිදං චිත්තන්ති,

27. "දුස්සමාදහං වාපි සමාදහන්ති (කාමදාති භගවා) ඉන්ද්‍රියූපසමෙ රතා,
තෙ ඡෙත්වා මච්චුනො ජාලං අරියා ගච්ඡන්ති කාමද'ති.

දුග්ගමො භගවා විසමො මග්ගො'ති,

28. දුග්ගමෙ විසමෙ වාපි අරියා ගච්ඡන්ති කාමද,
අනරියා විසමෙ මග්ගෙ පපතන්ති අවංසිරා;
අරියානං සමො මග්ගො අරියා හි විසමෙ සමා"ති

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

20. ඉදින් පහන් සිතින් යම් අනෙකක්හට අනුශාසනා කෙරේද, යම් අනුකම්පාවක් අනුද්දයාවක් ඇද්ද ඒ අනුශාසනයෙන් සංයුක්ත වූයේ නො වේ යයි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

21. රාගයත් ද්වෙෂයත් කුමක් නිදන කොට ඇත්තාහු ද ? අධිකුශලධර්මයෙහි නො ඇල්ම ද පස්කම්ගුණයෙහි ඇල්ම ද චිත්තොත්‍රාසලක්ෂණ රොමහර්ෂ ද යන මොහු කොයින් උපන්නාහුද ? කාමාදි මනොවිතර්කයෝ කොයින් ඉපිද කුමරුවෝ කවුඩකු හුයින් පා බැඳ හරින්නාක් මෙන් කුශලචිත්තය බැඳහරිත් ද ?

22. රාගය ද ද්වෙෂය ද මේ ආත්මභාවය නිදන කොට ඇත්තාහ, අරතිය ද රතිය ද රොමහර්ෂ ද යන මොහු මේ ආත්මභාවයෙන් උපන්නාහ, මනොවිතර්කයෝ මේ ආත්මභාවයෙන් ඉපද කුමරුවෝ කවුඩකු හුයෙන් බැඳ හරින්නාක් මෙන් කුශලචිත්තය බැඳ හරිත්.

23. නුගරුකෙහි කඳින් උපන් ප්‍රරොහ (අරළු) මෙන් ස්නෙහයෙන් උපන් රාගාදීහු පඤ්චස්කන්ධ සංඛ්‍යාත ආත්මයෙහි හටගත්තාහු වෙනෙහි ඒ ඒ රුක්හි පැතිරගිය මාලුවාලිය මෙන් රාගාදි ක්ලෙශයෝ අනෙකප්‍රකාර වැ වස්තුද්වාරාරම්මණාදි විසින් පැතුරුණාහු වෙත්.

24. යක්ෂය, මේ අස : යම් කෙනෙක් ඒ රාගාදි ක්ලෙශගහනය යමක් නිදන කොට උපනැයි දනිත් ද, ඔහු ඒ තණ්හාසිනෙහ සංඛ්‍යාත නිදනය (සමුදයසත්‍යය) මාර්ගඥානයෙන් දුරුකෙරෙති, ඔහු පුනර්භව නොවනු පිණිස පෙර තරණය නොකළවිරූ දුකසේ තරණය කළයුතු චතුරොඝය තරණය කෙරෙත්.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

භාග්‍යවතුන් වහන්ස (දිගුකලක් එකාන්තපරිශුද්ධ වූ ශ්‍රමණධර්මය කිරීම) දුෂ්කර යැ, භාග්‍යවතුන් වහන්ස ඉතා දුෂ්කර යැ ' යි.

25. (කාමද යි බුදුහු මෙසේ වදළහ :) ශීලයෙන් සමුපේත වූ ශෛක්ෂයෝ ප්‍රතිෂ්ඨිතස්වභාව ඇත්තාහු දුෂ්කර වූ ද ශ්‍රමණධර්මය කෙරෙති, අනාගාරික සංඛ්‍යාත ශාසනයට පැමිණියහුට (පැවිදිවූවහුට) සිවුපසයෙන් (යථාලාභාදි විසින්) සතුටුවීම සුව එළවනු වෙයි.

භාග්‍යවතුන් වහන්ස යම් තුෂ්ටියක් ඇද්ද එය දුර්ලභ වූ යැ ' යි.

26. (කාමද යි බුදුහු) යම් කෙනකුන්ගේ සිත දවල්හිදු රැයිදු භාවනායෙහි ඇලුණේ ද, චිත්තවූපසමයෙහි ඇලුණු ඒ ශෛක්ෂයෝ දුර්ලභ වූ ද තුෂ්ටිය ලබත්.

භාග්‍යවතුන් වහන්ස යම් සිතක් ඇද්ද එය සමාධියෙහි යෙදීම දුෂ්කර යැ ' යි.

27. (කාමද යි බුදුහු) ඉන්ද්‍රියොපශයෙහි ඇලුණාහු එකඟකිරීමට දුෂ්කරවූ ද සිත සමාධියෙහි යොදවති, කාමද, ඒ ආර්‍යයෝ මරහුගේ ක්ලෙශජාලය සිඳ (නිවනට) යෙත්.

භාග්‍යවතුන් වහන්ස මාර්ගය දුර්ගම යැ, විෂම යැ ' යි.

28. කාමද, ආර්‍යයෝ (පූර්වභාගප්‍රතිපද වශයෙන්) දුර්ගම වූ විෂම වූ ද මාර්ගයෙහි යෙති, අනාර්‍යයෝ විෂම මාර්ගයෙහි (ඥානශීර්ෂයෙන්) අධඃශීර්ෂ වැ (මාර්ගයෙහි) වැටෙති, ආර්‍යයනට ඒ මාර්ගය මැ සම වෙයි, ආර්‍යයෝ විෂම වූ සත්ත්වකායයෙහි සමවූවාහු යැ එහෙයිනි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

29. ඉදං හි තං ජෙතවනං ඉසිසඞ්ඝනිසෙවිතං,
ආවුත්ථං ධම්මරාජෙන පීති සඤ්ජනනං මම.

30. කම්මං විජ්ජා ච ධම්මො ච සීලං ජීවිතමුත්තමං,
එතෙන මච්චා සුජ්ඣන්ති න ගොත්තෙන ධනෙන වා.

31. තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො සම්පස්සං අත්ථමත්තනො,
යොනිසො විචිනෙ ධම්මං එවං තත්ථ විසුජ්ඣති.

32. සාරිපුත්තො'ව පඤ්ඤාය සීලෙන උපසමෙන ච,
යො හි පාරගතො[1] භික්ඛු එතා'ව පරමො සියාති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

33. අතීතං නාන්වාගමෙය්‍ය නප්පටිකඞ්ඛෙ අනාගතං,
යදතීතං පහීනං තං අප්පත්තං ච අනාගතං.

34. පච්චුප්පන්නං ච යො ධම්මං තත්ථ තත්ථ විපස්සති,
අසංහිරං අසංකුප්පං තං විද්වා මනුබ්‍රූහයෙ.

35. අජ්ජෙව කිච්චං ආතප්පං කො ජඤ්ඤා මරණං සුවෙ,
න හි නො සංගරං තෙන මහාසෙනෙන මච්චුනා.

36. එවං විහාරිං ආතාපිං අහොරත්තමතන්දිතං,
තං වෙ භද්දෙකරත්තො'ති සන්තො ආචික්ඛතෙ මුනී''ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

''චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ, සච්ඡිකාතබ්බානි. කතමානි චත්තාරි: අත්ථි භික්ඛවෙ, ධම්මා චක්ඛුනා පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා, අත්ථි ධම්මා සතියා පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා, අත්ථි ධම්මා කායෙන පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා, අත්ථි ධම්මා පඤ්ඤාය වෙදිතබ්බා පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා.

කතමෙ ච භික්ඛවෙ, ධම්මා චක්ඛුනා පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා: දිබ්බචක්ඛුං සුවිසුද්ධං අතික්කන්තමානුසකං චක්ඛුනා පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බං.

කතමෙ ච භික්ඛවෙ, ධම්මා සතියා පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා: පුබ්බෙනිවාසානුස්සති සතියා පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා.

1. යොපි පාරඞ්ගතො - සීමු. මජසං.

29. භික්ෂුසඞසයා විසින් නිති සෙවුනාලද ධර්මරාජයන් වහන්සේ විසින් වාස කළ මේ ජේතවනය මට ප්‍රීති උපදවනු වෙයි.

30. මාර්ගචෙතනා සංඛ්‍යාත කර්මය ද මාර්ගප්‍රඥා සංඛ්‍යාත විද්‍යාව ද සමාධිපාක්ෂික ධර්මය ද සිල්වත්හුගේ ජීවිතය ද උතුම් වෙයි, තෙල කර්මාදිය හෙතු කොටගෙන සත්ත්වයෝ විශුද්ධ වෙති, ගොත්‍රයෙන් වේවයි ධනයෙන් වේවයි විශුද්ධ නො වෙත්.

31. එහෙයින් මැ පණ්ඩිත පුරුෂ තමහට වැඩ පසස්නේ සමාධිපාක්ෂික ධර්මය නුවණින් විමසන්නේ යැ, මෙසේ ඒ ආර්‍ය්‍යමාර්ගයෙහි විශුද්ධ වෙයි.

32. ප්‍රඥයෙන් ද ශීලයෙන් ද ක්ලෙශොපශමයෙන් ද ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේ මැ ශ්‍රෙෂ්ඨ වෙති, නිර්වාණපාරයට පැමිණි යම් මහණෙක් වේ ද හේ ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේ පරම කොට ඇති වන්නේ යයි.

මේ නිබ්බෙධ භාගිය සූත්‍ර යැ.

33. අතීත පඤ්චස්කන්ධය තෘෂ්ණා දෘෂ්ටීන් අනුගමනය නො කරන්නේ යැ, අනාගත පඤ්චස්කන්ධය තෘෂ්ණා දෘෂ්ටීන් නො පතන්නේ යැ යමක් අතීත ද එය ප්‍රහීණ යැ යමක් අනාගත ද එය නො පැමිණියේ යැ, එහෙයිනි.

34. යමෙක් ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ (යම් ධර්මයෙක් ඇද්ද) ඒ ධර්මය ඒ ඒ තැන්හි අනිත්‍යාදි විසින් විදර්ශනා කෙරේ ද, නුවණැති මහණ (රාගාදීන් විසින්) අසංහීර වූ අසංකොප්‍ය වූ ඒ විදර්ශනාව වඩන්නේ යැ.

35. අද මැ ආතාපන වීර්‍ය්‍යය කටයුතු යැ, සෙට මරණය කවරෙක් දත හෙන්නේ ද, (මරණ කාරණ වූ ගිනි විෂ ශස්ත්‍රාදි) මහත් වූ සෙනා ඇති ඒ මරහු සමග (මිත්‍ර සන්ථවාදි) සංගරයෙක් (ගිවිසුමෙක්) නැත් නු!

36. මෙබඳු විහරණ ඇති කෙලෙසුන් තවන වැර ඇති දවරයෙහි අනලස් වූ ඒ පුඟුලා එකාන්තයෙන් භද්දෙකරත්ත යි (රාගාදිය සන්හුන් බැවින්) ශාන්ත වූ බුද්ධ මුනිහු ප්‍රකාශ කෙරෙත් යයි.

මේ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යැ.

මහණෙනි, මේ සාක්ෂාත්කර්තව්‍යයෝ (ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු ධර්මයෝ) සතර දෙනෙක් වෙති. කවර සතර දෙනෙක යත්: මහණෙනි ඇසින් ද නුවණින් ද නොහොත් චක්ෂුර්භූත වූ ප්‍රඥයෙන් පසක් කළ යුතු දහම් ඇත, ස්මෘතියෙන් ද ප්‍රඥයෙන් ද නොහොත් ස්මෘතිසම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රඥයෙන් පසක් කළ යුතු දහම් ඇත, නාමකයින් ද ප්‍රඥයෙන් ද පසක් කළයුතු දහම් ඇත. ප්‍රඥයෙන් දතයුතු නුවණින් පසක් කළයුතු දහම් ඇති.

මහණෙනි, චක්ෂුසින් ද ප්‍රඥයෙන් ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු ධර්මයෝ කවරහ; සුවිශුද්ධ වූ මිනිසැස ඉක්ම සිටි දිවඇස චක්ෂුසින් ද ප්‍රඥයෙන් ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු යැ.

මහණෙනි, ස්මෘතියෙන් ද ප්‍රඥයෙන් ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු ධර්මයෝ කවරහ; පූර්වනිවාසානුස්මෘතිය සහියෙන් ප්‍රඥයෙන් ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු යැ.

කතමෙ ච භික්ඛවෙ, ධම්මා කායෙන පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා: ඉද්ධිවිධා නිරොධො[1] කායෙන පඤ්ඤාය සච්ඡිකාතබ්බා.

කතමෙ ච භික්ඛවෙ, ධම්මා පඤ්ඤාය වෙදිතබ්බා, පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බා: ආසවානං ඛයෙ ඤාණං පඤ්ඤාය වෙදිතබ්බං පඤ්ඤාය ච සච්ඡිකාතබ්බං''ති.

ඉදං නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං.

3, 4, 4

(4) තත්ථ කතමං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

1. ''යස්ස සෙලූපමං චිත්තං ඨිතං නා'නුපකම්පති,
විරත්තං රජනීයෙසු කොපනෙය්‍යෙ න කුප්පති
යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං කුතො තං දුක්ඛමෙස්සතී''ති

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

''ආයස්මතො ච සාරිපුත්තස්ස චාරිකා දසමං වෙය්‍යාකරණං කාතබ්බ''න්ති

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

2. ''යො බ්‍රාහ්මණො බාහිතපාපධම්මො,
නිහුහුංකො[2] නික්කසාවො යතත්තො,
වෙදන්තගූ වුසිතබ්‍රහ්මචරියො
ධම්මෙන සො බ්‍රහ්මවාදං වදෙය්‍ය,
යස්සුස්සදා නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ''ති

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

3. ''බාහිත්වා පාපකෙ ධම්මෙ යෙ චරන්ති සදා සතා,
ඛීණසංයොජනා බුද්ධා තෙ වෙ ලොකස්මිං බ්‍රාහ්මණා''ති

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

4. ''යත්ථ ආපො ච පඨවී තෙජෝ වායො න ගාධති,
න තත්ථ සුක්කා ජෝතන්ති ආදිච්චො නප්පකාසති.
න තත්ථ චන්දිමා භාති තමො තත්ථ න විජ්ජති,

5. ''යදා ච අත්තනා වෙදි මුනි මොනෙන බ්‍රාහ්මණො,
අථ රූපා අරූපා ච සුඛදුක්ඛා පමුච්චතී''ති.

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

---

1. නිරොධා – සීමු, මජසං.
2. නිහුහුංකකො – සීමු,
   නිහුංහුංකො – මජසං.

මහණෙනි, නාමකයින් ද ප්‍රඥයෙන් ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු ධර්මයෝ කවරහ ; සඳේධි කොට්ඨාශයෝ ද නිරෝධය (නිවන) ද නාම කයින් ද ප්‍රඥයෙන් ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු යැ.

මහණෙනි, කවර දහම්හු ප්‍රඥයෙන් දතයුත්තාහු ප්‍රඥයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුත්තාහු ද යත් : ආස්‍රවයන්ගේ ක්ෂය ඥනය ප්‍රඥයෙන් දතයුතු යැ ප්‍රඥයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු යැයි.

මෙ නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර යි.

3. 4. 4.

(4) එහි අසෙඛභාගිය සූත්‍ර කවරෙ යැ :

1. යමක්හුගේ සිත සෙල්පව්වක් සෙයින් සිටියේ අටලෝදහමින් නො සැලේ ද, රාගය ඉපදීමට කාරණ වූ ප්‍රෙමභූමක ධර්මයන්හි නො ඇලුණේ ද, කොප ඉපැද්මට කාරණ වූ ආඝාත වස්තු විෂයෙහි නො කිපේ ද, යමක්හුගේ සිත මෙසේ භාවිත ද ඔහු කරා දුකෙක් කොයිබින් එන්නේ දැයි.

මෙ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

තවද ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ වාරිකා දහවැනි වෙය්‍යාකරණය කටයුත්තේ යැ යි.

මෙ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

2. බාහිතපාප බ්‍රාහමණ වූ යමෙක් බැහැර කළ පාපධර්ම ඇත්තේ ද, (ක්‍රොධ මාන විසින්) හු හුං කාර නැත්තේ ද, කෙලෙස් කසට නැත්තේ ද සංයම කළ සිත් ඇත්තේ ද මාර්ග ඥනයෙන් නිවනට (වෙදන්තයට) පැමිණි යේ ද වැස නිම වූ මහබඹසර ඇත්තේ ද, යමක්හුගේ (සන්තානයෙහි) ලොවැ කිසි අරමුණෙක්හි ද (රාගාදි) උත්සදයෝ නැත් ද, හේ ධර්මයෙන් (මම බ්‍රාහ්මණයෙමි) බ්‍රහ්මවාදය කියන්නේ යයි.

මෙ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

3. යම් කෙනෙක් ලාමක අකුශලධර්මයන් දුරු කොට හැමකල්හි සිහි ඇතිවැ හැසිරෙත් ද ක්ෂය කරන ලද සංයොජන ඇති සත්‍යාවබොධය කළ ඔවුහු ලොව ඒකාන්ත යෙන් බ්‍රාහ්මණ වෙත්.

මෙ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

4. යම නිර්වාණධාතුයෙක්හි ආපොධාතුවත් පඨවිධාතුවත් තේජොධාතුවත් වායොධාතුවත් නො පිහිටා ද, ඒ නිවනෙහි ග්‍රහතාරකාවෝ නො බබළති, හිරු ආලොක නො කෙරෙයි, එහි සඳ නො බබළයි එහි අඳුරෙක් නැති.

5. යම් කලෙක මුනි වූ ක්ෂිණාස්‍රව බ්‍රාහ්මණ තමා විසින් ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ මොන සංඛ්‍යාත මාර්ගඥනයෙන් (නිර්වාණය) අවබොධ කෙළේ ද, එකල්හි රූපධර්මයෙන් ද අරූපධර්මයෙන් ද සුවදුක් දෙකින්ද වෙසෙසින් මිදේ යයි.

මෙ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

6. "යදා සකෙසු ධම්මෙසු පාරගූ හොති බ්‍රාහ්මණො,
අථ එතං පිසාචඤ්ච පක්කුලඤ්චා'ති වත්තතී''ති

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

7. "නාභිනන්දති ආයන්තිං පක්කමන්තිං න සොචති,
සඞ්ගා සඞ්ගාමජිං මුත්තං තමහං බ්‍රෑමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

8. "න උදකෙන සුචී හොති බව්හෙත්ථ නහායතී ජනො,
යම්හි සච්චං ච ධම්මො ච සො සුචී සො ච බ්‍රාහ්මණො''ති.

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

9. "යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා
ආතාපිනො ඣායතො බ්‍රාහ්මණස්ස,
විධූපයං තිට්ඨති මාරසෙනං
සූරියොව ඔභාසයමන්තලික්ඛ''න්ති.

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

10. "සන්තින්ද්‍රියං පස්සථ ඉරියමානං
තෙවිජ්ජපත්තං අපහානධම්මං
සබ්බානි යොගානි උපාතිවත්තො
අකිඤ්චනො ඉරියති පංසුකූලිකො.

11. "තං දෙවතා සම්බහුලා උළාරා
බ්‍රහ්මවිමානං උපසඞ්කමිත්වා
ආජානීයං ජාතිබලනිසෙධං
නිධා නමස්සන්ති පසන්නචිත්තා.

12 "නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ නමො තෙ පුරිසුත්තම,
යස්ස තෙ නාභිජානාම කින්ති[1] නිස්සාය ඣායසී''ති.

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

13. "සහායා වතිමෙ භික්ඛූ චිරරත්තං සමෙතිකා,
සමෙති නෙසං සද්ධම්මො ධම්මෙ බුද්ධප්පවෙදිතෙ.

14. සුවිනීතා කප්පිනෙන ධම්මෙ අරියප්පවෙදිතෙ,
ධාරෙන්ති අන්තිමං දෙහං ජෙත්වා මාරං සවාහිනි''න්ති.

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

---

1. කිං ත්වං - මජසං

6. යම් කලෙක ක්ෂීණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණ ස්වකීය (පඤ්චස්කන්ධ) ධර්මයන්හි පරිඥහි සමය වශයෙන් (නොහොත් ශීලාදි ධර්මයන්හි පාරිපූරි වශයෙන්) පාරයට ගියේ වේ ද, එකල්හි තෙල පිශාචයා ද, (හා කියනලද) පක්කුලකරණය ද ඉක්මැ සිටී යයි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

7. (තමා සමීපයට) එන තෙනැත්තිය සිතින් නොපිළිගනී, පෙරළායන තෙනැත්තියට ශොක නො කෙරෙයි. (රාගාදි පඤ්ච) සඞගයෙන් මිදුණු ඒ සඞගාමජී මහණ බ්‍රාහ්මණ යැයි මම කියමි යි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

8. මේ ගයාතීර්ථයෙහි බොහෝ ජන තෙමේ ස්නානය කෙරෙයි, එහෙත් දියෙහි ගැලීම් ආදීන් (පාපමලයෙන්) ශුද්ධවීමෙක් නැති. යමක්හු කෙරෙහි පරමාර්ථසත්‍යයත් මාර්ගඵලධර්මයත් ඇද්ද, හේ පවිත්‍ර වූයේ වෙයි. හේ බ්‍රාහ්මණ ද වේ යයි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

9. සම්‍යක්ප්‍රධානවීර්‍ය්‍ය ඇති ධ්‍යාන කරන ක්ෂීණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණහට යම් ඇසිල්ලෙක බොධිපාක්ෂිකධර්මයෝ පහළවෙත් ද, එකල්හි අන්තරික්ෂය ආලෝක කරමින් සිටුනා හිරු සෙයින් දස කෙලෙස්මරසෙන් විධ්වංසන කෙරෙමින් සිටී යයි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

10. සන්හුන් ඉඳුරන් ඇති ත්‍රිවිද්‍යාවට පැමිණි අපරිහානස්වභාව ඇතිවැ ඉරියව් පවත්වන්නාහු බලව, සියලු කාමාදි යොගයන් ඉක්මවාලූ පාංශුකූල චීවරධර වූ (ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව) රාගාදි කිඤ්චන රහිත ව වෙසෙයි.

11. උදර වූ බොහෝ දේවතාවෝ බඹවිමනට එළඹ පුරුෂාජානෙය වූ ජාතිබලය ප්‍රතිෂෙධ කළ ඒ ක්ෂීණාශ්‍රවයා පහන්සිත් ඇත්තාහු කායාදි තුන්දොරින් නමස්කාර කෙරෙත්.

12. තෙපි කවර අරමුණක් නිසා ධ්‍යාන කරහු ද ' යි තොපගේ ඒ ධ්‍යානාලම්බනය නොදනුම්හ, පුරුෂාජානෙයය තොපට නමස්කාර වේවා, පුරුෂොත්තමය තොපට නමස්කාර වේවා ' යි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

13. ඒකාන්තයෙන් සහාය වූ මේ භික්ෂූහු බොහෝකලක් සමවූ සම්මාදිට්ඨි ආදි ලබධි ඇත්තාහු යැ, එහෙයින් බුදුරදුන් විසින් ප්‍රවිදිත වූ සද්ධර්මයෙහි ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්ති ආදි සද්ධර්මය සම වේ.

14. කප්පින තෙරුන් විසින් ආර්‍ය්‍යයන් විසින් ප්‍රවිදිත වූ ධර්මයෙහි මොනොවට හික්මවනලද්දහු සේනාසහිත මරහු දිනා අන්තිම ශරීරය ධරත් යයි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

15. “නයිදං සිථිලමාරබ්භ නයිදං අප්පෙන ථාමසා,
නිබ්බානං අධිගන්තබ්බං සබ්බගන්ථප්පමොචනං.

16. අයඤ්ච දහරො භික්ඛු අයමුත්තමපොරිසො,
ධාරෙති අන්තිමං දෙහං ජෙත්වා මාරං සවාහිනි”න්ති.

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

17. “දුබ්බණ්ණකො ලූඛචීවරො මොඝරාජා සදා සතො,
ඛීණාසවො විසංයුත්තො කතකිච්චො අනාසවො.

18. තෙවිජ්ජො ඉද්ධිපත්තො ච චෙතොපරියායකොවිදො,
ධාරෙති අන්තිමං දෙහං ජෙත්වා මාරං සවාහිනි”න්ති.

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

“තථාගතො භික්ඛවෙ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො රූපස්ස නිබ්බිදා විරාගා නිරොධා අනුපාදා විමුත්තො සම්මාසම්බුද්ධො’ති වුච්චති. භික්ඛු’පි භික්ඛවෙ පඤ්ඤාවිමුත්තො රූපස්ස නිබ්බිදා විරාගා නිරොධා අනුපාදා විමුත්තො පඤ්ඤාවිමුත්තො’ති වුච්චති.

තථාගතො භික්ඛවෙ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො වෙදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය -පෙ- සඞ්ඛාරානං -පෙ- විඤ්ඤාණස්ස නිබ්බිදා විරාගා නිරොධා අනුපාදා විමුත්තො ‘සම්මාසම්බුද්ධො’ති වුච්චති. භික්ඛු’පි භික්ඛවෙ පඤ්ඤාවිමුත්තො-පෙ-විඤ්ඤාණස්ස නිබ්බිදා විරාගා නිරොධා අනුපාදා විමුත්තො ‘පඤ්ඤාවිමුත්තො’ති වුච්චති.

තත්‍ර භික්ඛවෙ කො විසෙසො කො අධිප්පායො කිං නානාකරණං තථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පඤ්ඤාවිමුත්තෙන භික්ඛුනා’ති? භගවම්මූලකා නො භන්තෙ ධම්මා-පෙ-තථාගතො භික්ඛවෙ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා මග්ගඤ්ඤූ මග්ගවිදූ මග්ගකොවිදො මග්ගානුගා ච භික්ඛවෙ එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්නාගතා. අයං ඛො භික්ඛවෙ විසෙසො අයං අධිප්පායො ඉදං නානාකරණං තථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පඤ්ඤාවිමුත්තෙන භික්ඛුනා”ති.

ඉදං අසෙඛභාගියං සුත්තං.

3, 4, 5

(5) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං:

1. “ඡන්නමතිවස්සති විවටං නාතිවස්සති,
තස්මා ඡන්නං විවරෙථ එවං තං නාතිවස්සති”

“ඡන්නමතිවස්සතී”ති සංකිලෙසො; “විවටං නාතිවස්සතී”ති වාසනා: “තස්මා ඡන්නං විවරෙථ එවං තං නාතිවස්සතී”ති අයං සංකිලෙසො ච වාසනා ච.

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං.

15. සියලු ක්ලේශග්‍රන්ථයන් මුදලන්නා වූ මේ නිවන ලිහිල්වැ වියර්ථ කොට නොලැබියැ හැක්ක, මේ නිවන අල්ප වූ ශක්තියෙන් නොලැබියැ හැක්ක.

16. මේ තරුණ මහණෙක, මේ උතුම් පුරුෂයෙක, හේ සෙන් සහිත මරු දිනා අන්තිම ශරීරය ධරා යයි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

17. දුර්වර්ණ වූ රුක්ෂ වූ සිවුරුඇති හැමකල්හි සමෘතිමත් වූ මොසරාජ ක්ෂීණාස්‍රව වූයේ විගත සංයොජන ඇතියේ සිවුමහින් කළ කිස ඇතියේ ආස්‍රව රහිත වූයේ යැ.

18. ත්‍රිවිද්‍යාඇතියේ ලැබූ සෘද්ධි ඇත්තේ ද චෙතොපරියඤාණයෙහි නිපුණවූයේ ද වෙයි, හේ සෙන් සහිත මරු දිනා අන්තිම දෙහය ධරා යයි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යැ.

" මහණෙනි, තථාගත අර්හත් සම්‍යක්සම්බුද්ධයෝ රූපයාගේ නිර්වෙද (විදර්ශනා) යෙන් නො ඇලීමෙන් නිරුද්ධ කිරීමෙන් නො ගැනීමෙන් (සමුච්ඡෙදවිමුක්තියෙන්) මිදුණාහු ' සම්බුද්ධ ' යි කියනුලැබෙති. මහණෙනි, මහණ ද (විදර්ශනා වශයෙන්) පඤ්ඤාවිමුක්ත වූයේ රූපයාගේ නිබ්බිදයෙන් විරාගයෙන් නිරොධයෙන් ග්‍රහණය නො කොට විමුක්ත වූයේ ' පඤ්ඤාවිමුක්ත ' යි කියනුලැබේ.

මහණෙනි, තථාගත අර්හත් සම්‍යක්සම්බුද්ධයෝ වෙදනාවගේ . . . සංඥාවගේ . . . සංස්කාරයන්ගේ . . . විඥානයාගේ නිබ්බිදයෙන් විරාගයෙන් නිරොධයෙන් ග්‍රහණය නො කොට විමුක්ත වූවාහු ' සම්මාසම්බුද්ධ ' යි කියනු ලැබෙති. මහණෙනි, මහණ ද ප්‍රඥාවිමුක්ත වූයේ . . . විඥානයාගේ නිර්වෙදයෙන් විරාගයෙන් නිරුද්ධ කිරීමෙන් (නිත්‍යාදි වශයෙන්) ග්‍රහණය නො කොට කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණේ ' පඤ්ඤා විමුක්ත ' යි කියනුලැබේ.

මහණෙනි, එහි ලා පඤ්ඤාවිමුක්ත මහණහු හා තථාගත අර්හත් සම්‍යක්සම්බුද්ධ යන්ගේ විශෙෂය කවරෙ යැ අධිකප්‍රයොගය කවරෙ යැ නානාකරණය කවරෙ යැ ' යි ? වහන්ස, අපගේ ධර්මයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මුල කොට ඇත්තාහ . . . මහණෙනි, තථාගත අර්හත් සම්‍යක්සම්බුද්ධයෝ නූපන් ආර්‍ය්‍යමාර්ගය උපදවන්නාහ, අසංජාත මාර්ගය ජනනය කරන්නාහ, අනෙකක්හු විසින් ප්‍රකාශ නොකළ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරන්නාහ, මාර්ගඥයහ මාර්ගය ප්‍රකට කරනුවහ මාර්ගයෙහි නිපුණයහ. තවද මහණෙනි, මෙකල ශ්‍රාවකයෝ මාර්ගය අනුව යන්නාහු පසුව යෙදුණාහු වාස කෙරෙත්. මහණෙනි, පඤ්ඤාවිමුක්ත මහණහු හා තථාගත අර්හත් සම්‍යක්සම්බුද්ධයන්ගේ මේ වූකලි විශෙෂ යැ මේ අධිකප්‍රයොග යැ මේ නානාකරණ යැ " යි.

මේ අසෙඛභාගිය සූත්‍ර යි.

3. 4. 5

(5) එහි සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද සූත්‍ර කවරෙ යැ .

1. වසනාලද ඇවැත් ඇතියහු කෙලෙස්වැසි අතිශයින් තෙමයි, විවෘත වූයේ අතිශයින් නොතෙමයි, එහෙයින් ප්‍රතිච්ඡන්න වූ ඇවත ප්‍රකට කරවූ, මෙසේ ඒ දොෂය හෙවත් ඇවැත් ඇතියහු කෙලෙස්වැසි අතිශයින් නො තෙමයි.

ඡන්නමතිවස්සති යනු සංකිලෙස යැ, විවටං නාතිවස්සති යනු වාසනා යැ, තස්මා ඡන්නං විවරෙථ එවං තං නාතිවස්සති යනු මේ සංකිලෙස ද වාසනා ද වේ.

මේ සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද සූත්‍ර යැ.

17—සිබි 04440 (79/06)

"චත්තාරොමෙ මහාරාජ පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං කතමෙ චත්තාරො: තමො තමපරායණො, තමො ජොතිපරායණො, ජොති තමපරායණො, ජොති ජොතිපරායණො"ති. තත්ථ යො ච පුග්ගලො ජොති තමපරායණො යො ච පුග්ගලො තමො තමපරායණො, ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා සංකිලෙසභාගියා; යො ච පුග්ගලො තමො ජොතිපරායණො යො ච පුග්ගලො ජොති ජොතිපරායණො ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා වාසනාභාගියා".

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං.

3. 4. 6

(6) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං.

1. "න තං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා
යදායසං දාරුජං බබ්බජං ච,
සාරත්තරත්තා මණිකුණ්ඩලෙසු
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා"ති

අයං සංකිලෙසො.

2. "එතං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා
ඔහාරිනං සිථිලං දුප්පමුඤ්චං
එතම්පි ඡෙත්වාන පරිබ්බජන්ති
අනපෙක්ඛිනො කාමසුඛං පහායාති

අයං නිබ්බෙධො

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං

"යඤ්ච භික්ඛවෙ චෙතෙති, යඤ්ච පකප්පෙති, යඤ්ච අනුසෙති, ආරම්මණමෙතං හොති විඤ්ඤාණස්ස ඨිතියා ආරම්මණෙ සති පතිට්ඨා තස්ස විඤ්ඤාණස්ස හොති, තස්මිං පතිට්ඨිතෙ විඤ්ඤාණෙ විරූළ්හෙ ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති හොති. ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තියා සති ආයතිං ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

නො චෙ භික්ඛවෙ චෙතෙති, නො චෙ පකප්පෙති, අථ චෙ අනුසෙති, ආරම්මණමෙතං හොති විඤ්ඤාණස්ස ඨිතියා, ආරම්මණෙ සති පතිට්ඨා තස්ස විඤ්ඤාණස්ස හොති. තස්මිං පතිට්ඨිතෙ විඤ්ඤාණෙ විරූළ්හෙ ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති හොති. ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තියා සති ආයතිං ජාතිජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී"ති.

අයං සංකිලෙසො.

" මහරජ ලොවැ විද්‍යමාන වූ මෙ පුද්ගලයෝ සතරදෙනෙකි : කවරසතරදෙනෙක යත් : අඳුරෙන් යුතුවැ අඳුරට යන්නේ යැ, අඳුරෙන් යුතු වැ එළියට යන්නේ යැ, එළියෙන් යුතුවැ අඳුරට යන්නේ යැ, එළියෙන් යුතුවැ එළියට යන්නේ යි. ඔවුන් කෙරෙහි යම් පුහුලෙක් ජොති තමපරායණ ද යම් පුහුලෙක් තමො තමපරායණ ද, මෙ පුහුලෝ දෙදෙන සංකිලෙසභාගිය වෙති. යම් පුහුලෙක් තමො ජොතිපරායණ ද යම් පුහුලෙක් ජොති ජොතිපරායණ ද මෙ පුහුලෝ දෙදෙන වාසනාභාගිය වෙත්.

මෙ සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද සූත්‍ර යි.

3. 4. 6

(6) එහි සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර කවරෙ යැ :

1. හැකිලිබැඳුම් සංඛ්‍යාත යමුවා වූ ද අන්දුබන්ධන සංඛ්‍යාත දවමුවා වූ ද රජ්ජුබන්ධන සංඛ්‍යාත බබ්බජතණමුවා වූ ද යම් බන්ධනයෙක් ඇද්ද එය බුද්ධාදි පණ්ඩිත පුරුෂයෝ දැඩි බැඳුමෙකැයි නො කියති, (අයි ආදියකින් සිඳලියැහෙන හෙයිනි.) මිණිකොඩොල් දූපුතුන් අඹුන් කෙරෙහි බලවත් රාගයෙන් ඇලුණු යම් අපෙක්ෂායෙක් ඇද්ද —

මෙ සංකිලෙස යැ.

2. (සිවුඅපායෙහි හෙළන හෙයින්) යටට ඇදලන ලිහිල්වූ සිඳිමට දුෂ්කර වූ තෙල බන්ධනය දැඩිවූවෙකැයි ධීරයෝ කියති, කාමයන්හි අපෙක්ෂා රහිත වූවාහු තෙල බන්ධනය ද සිඳ කාමසුඛය හැරපියා ගිහිගෙන් නික්මැයෙත් යයි.

මෙ නිබ්බෙධ යැ.

මෙ සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර යැ.

" මහණෙනි යම් අරමුණක් (අකුශලචෙතනා වශයෙන්) සිතා ද, යමක් (කාය වාක්කර්මභාවයට පැමිණවීම් වශයෙන්) කෙරේ ද, යමක් (අප්‍රහීණ භාවයෙන් සන්තාන ගතව) පවතී ද, තෙල අරමුණ අභිසංස්කාර විඥානයාගේ පැවැත්මට ප්‍රත්‍යය වෙයි. (යථොක්ත) ආලම්බන සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යය ඇතිකල්හි (කර්මය දුවචා ප්‍රතිසන්ධි ආකර්ශණයට සමර්ථ බව සපයනුයෙන්) ඒ අභිසංස්කාර විඥානයාගේ පිහිටීම වෙයි. ඒ විඥානය පිහිටි කල්හි වැරුඪ කල්හි මතුයෙහි පුනර්භව සංඛ්‍යාත විඥානාදීන්ගේ ඉපදීම වෙයි. මතුයෙහි පුනර්භවයාගේ ඉපදීම ඇතිකල්හි මතුයෙහි ජාති ජරාමරණ ද ශොක පරිදෙව දුක්ඛ දෞමනස්ස උපායාසයෝ ද හටගනිත්. මෙසේ තෙල හුදු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

මහණෙනි, ඉදින් (අකුශල චෙතනා) නො සිතා ද, ඉදින් (කායවාක්කර්ම) නො කෙරේ ද, ඉදින් එකල අනුශයවශයෙන් පවතී ද, තෙල අරමුණ අභිසංස්කාර විඥානයාගේ ස්ථිතිය පිණිස වෙයි. ආලම්බනය ඇතිකල්හි ඒ විඥානයාගේ පිහිටීම වෙයි., ඒ විඥානය පිහිටි කල්හි වැරුඪ කල්හි මතුයෙහි පුනර්භවයාගේ ඉපදීම වෙයි, මතුයෙහි පුනර්භවයාගේ ඉපදීම ඇතිකල්හි මතුයෙහි ජාති ජරා මරණ ද සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෞමනස්ස උපායාසයෝ ද හටගනිත්. මෙසේ තෙල හුදු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ යයි.

මෙ සංකිලෙස යැ.

“යතො ච ඛො භික්ඛවෙ නො චෙතෙති නො ච පකප්පෙති නො ච අනුසෙති ආරම්මණමෙතං න හොති විඤ්ඤාණස්ස ඨිතියා, ආරම්මණෙ අසති පතිට්ඨා තස්ස විඤ්ඤාණස්ස න හොති, තස්මිං අප්පතිට්ඨිතෙ විඤ්ඤාණෙ අවිරූළ්හෙ ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති න හොති, ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තියා අසති ජාතිජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛ-දොමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති.

අයං නිබ්බෙධො ;

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං.

3. 4. 7

(7) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුත්තං :

“සමුද්දො සමුද්දොති ඛො භික්ඛවෙ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො භාසති. නෙසො භික්ඛවෙ අරියස්ස විනයෙ සමුද්දො, මහා එසො භික්ඛවෙ උදකරාසි මහා උදකණ්ණවො. චක්ඛු භික්ඛවෙ පුරිසස්ස සමුද්දො, තස්ස රූපමයො වෙගො”ති.

අයං සංකිලෙසො ;

“යො තං රූපමයං වෙගං සහති, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ අතාරි චක්ඛුසමුද්දං සඌමිං සාවට්ටං සගාහං[1]. සරක්ඛසං තිණ්ණො පාරගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො”ති.

අයං අසෙඛො ;

“සොතං භික්ඛවෙ -පෙ- ඝානං -පෙ- ජිව්හා -පෙ- කායො -පෙ- මනො භික්ඛවෙ පුරිසස්ස සමුද්දො තස්ස ධම්මමයො වෙගො”ති.

අයං සංකිලෙසො ;

“යො තං ධම්මමයං වෙගං සහති, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ අතාරි[2] මනොසමුද්දං සඌමිං සාවට්ටං සගාහං[1] සරක්ඛසං තිණ්ණො පාරගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො”ති.

අයං අසෙඛො ;

---

1. සගහං - සීමු, මජසං.
2. අතරි - මජසං.

මහණෙනි, යම් තැනෙක පටන් (අකුශලචේතනා වශයෙන්) නොද සිතා ද, නො ද (කායවාක්කර්ම) කෙරේ ද නො ද අනුශය වශයෙන් පවතී ද, තෙල අරමුණ කර්ම විඥානයාගේ පැවැත්මට ප්‍රත්‍යය නො වේ, ආලම්බනය නැති කල්හි ඒ අභිසංස්කාර විඥානයාගේ පිහිටීමෙක් නො වෙයි, ඒ විඥානය අප්‍රතිෂ්ඨිත කල්හි අවිරූඪ කල්හි මතුයෙහි පුනර්භවයාගේ පහළවීමෙක් නො වෙයි, මතුයෙහි පුනර්භවයාගේ අභිනිබ්බත්තිය නැති කල්හි ජාති ජරා මරණ ද සොක පරිදෙව දුක්ඛ දෙමනස්ස උපායාසයෝ ද නිරුද්ධ වෙත්. මෙසේ තෙල සකල දුඃඛස්කන්ධයාගේ නිරොධය වේ '' යයි.

මේ නිබ්බෙධ යැ.

මේ සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර යි.

3. 4. 7

(7) එහි සංකිලෙසභාගිය ද අසෙඛභාගිය ද සූත්‍ර කවරෙ යැ :

'' මහණෙනි, අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජන සමුද්ද, සමුද්ද (මුහුද) යි කියයි, මහණෙනි, ආර්‍යවිනයෙහි තෙල (ලවණසාගරය) සමුද්ද නො වෙයි, මහණෙනි තෙලෙ මහාඋදක රාශියෙක, මහා උදකාර්ණවයෙකි, මහණෙනි, චක්ෂුස පුරුෂහට සමුද්ද (මුහුද) වෙයි, ඒ චක්ෂුස්සමුද්‍රයාගේ (පියවි මුහුදෙහි අපමණ රළ වේගය සෙයින්) නීලාදී අරමුණු විසින් රූපමය වේගය වේ '' යයි

මේ සංකිලෙස යැ.

'' යමෙක් ඒ රූපමය වේගය (රාගාදි කෙලෙස් නූපදවමින් උපෙක්ෂකභාවයෙන්) ඉවසා ද මහණෙනි මේ තෙමේ (කෙලෙස් නමැති) රළ සහිත වූ (කෙලෙස් නමැති) දිය සුළි සහිත වූ (කෙලෙස් නමැති මකරාදි) ග්‍රාහයන් සහිත වූ (කෙලෙස් නමැති) රකුසන් සහිත වූ චක්ෂුස්සමුද්‍රය තරණය කෙළේ යැ, උත්තීර්ණ වූ ක්ෂීණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණ නිර්වාණ පාරයට ගියේ නිර්වාණස්ථලයෙහි සිටී යයි කියනුලැබේ '' යි.

මේ අසෙඛ යැ.

'' මහණෙනි, ශ්‍රොත්‍රය ... ඝ්‍රාණය ... ජිහ්වාව ... කායය ... මහණෙනි මනස පුරුෂහට සමුද්‍ර වෙයි, මනස්සමුද්‍රයාගේ (ආලම්බන වූ) ධර්මමය වේගය වේ '' යයි.

මේ සංකිලෙස යැ.

'' යමෙක් ඒ ධර්මමය වේගය (උපෙක්ෂකභාවයෙන්) ඉවසා ද, මහණෙනි මේ තෙමේ (ක්‍රොධ උපායාස වශයෙන්) කෙලෙස් රළ සහිත වූ (කාමගුණවශයෙන්) ක්ලෙශාවර්ත සහිත වූ (මාතුගාම වශයෙන්) ග්‍රාහයන් සහිත වූ රාක්ෂසයන් සහිත වූ මනස්සමුද්‍රය තරණය කෙළේ යැ, උත්තීර්ණ ක්ෂීණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණ නිර්වාණපාරයට ගියේ නිර්වාණස්ථලයෙහි සිටී යයි කියනු ලැබේ '' යි.

මේ අසෙඛ යැ.

“ඉදමෙවොච භගවා, ඉදං වත්වා සුගතො අථාපරං එතදවොච සත්ථා :

1. “යො ඉමං සමුද්දං සගාහං[1] සරක්ඛසං
සඋම්මිභයං දුත්තරං අච්චතාරි,[2]
ස වෙදන්තගූ වුසිතබ්‍රහ්මචරියො
ලොකන්තගූ පාරගතො'ති වුච්චතී''ති.

අයං අසෙඛො ;

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුත්තං.

“ඡ ඉමෙ භික්ඛවෙ බළිසා ලොකස්මිං අනයාය සත්තානං ව්‍යාබාධාය[3] පාණිනං. කතමෙ ඡ ; සන්ති භික්ඛවෙ චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා ; තං චෙ භික්ඛු අභිනන්දති අභිවදති අජ්ඣොසාය තිට්ඨති, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු ගිලබළිසො මාරස්ස අනයං ආපන්නො ව්‍යසනං ආපන්නො යථාකාම කරණීයො පාපිමතො.

සන්ති භික්ඛවෙ සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්දා-පෙ-ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යා ගන්ධා-පෙ-ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යා රසා-පෙ-කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා-පෙ-මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. තඤ්චෙ භික්ඛු අභිනන්දති අභිවදති අජ්ඣොසාය තිට්ඨති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු ගිලබළිසො මාරස්ස අනයං ආපන්නො ව්‍යසනං ආපන්නො යථාකාමකරණීයො පාපිමතො''ති.

අයං සංකිලෙසො ,

“සන්ති ච ඛො භික්ඛවෙ චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. තඤ්චෙ භික්ඛු නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු න ගිලබළිසො මාරස්ස අභෙදී බළිසං පරිභෙදී බළිසං න අනයං ආපන්නො න ව්‍යසනං ආපන්නො න යථාකාමකරණීයො පාපිමතො.

සන්ති ච භික්ඛවෙ සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්දා - පෙ - ඝාන - ජිව්හා - කාය - මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. තං චෙ භික්ඛු නාභිනන්දති නාභිවදති නාජ්ඣොසාය තිට්ඨති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු න ගිලබළිසො මාරස්ස අභෙදී බළිසං පරිභෙදී බළිසං න අනයං ආපන්නො න ව්‍යසනං ආපන්නො න යථාකාමකරණීයො පාපිමතො''ති.

අයං අසෙඛො ;

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුත්තං

1. සගහං - සිමු. මජසං.
2. අච්චතරි - මජසං.
3. ව්‍යාපාදාය - සිමු.

බුදුහු මේ වදාළහ, මේ වදරා යළි සුගත වූ ශාස්තෘන් වහන්සේ අනා වූ තෙල ගාථාව වදාළහ.

1. යමෙක් ග්‍රාහයන් සහිත වූ රාක්ෂසයන් සහිත වූ ඌර්මිභය සහිත වූ උත්තරණය දුෂ්කර වූ මේ චක්‍ෂුරාදි සමුද්‍රය ඉක්මැවූයේ ද, මාර්ගඥනවේදයාගේ අන්තයට ගිය වැසැ නිමවූ මහබඹසර ඇති ඒ ක්ෂීණාස්‍රව සංස්කාරලොකයෙහි අන්තයට ගියේ යැ, නිර්වාණ පාරයට ගියේ යැයි කියනු ලැබේ.

මේ අසෙඛ යැ.

මේ සංකිලෙසභාගිය ද අසෙඛභාගිය ද සූත්‍ර යැ.

" මහණෙනි, ලොවැ මේ බඩීශයෝ (බිළි) සදෙනෙක් සත්ත්වයන්ට අනර්ථ පිණිස ප්‍රාණීන්ට දුක් පිණිස පවත්නාහු වෙති, කවර සදෙනෙක යත් : මහණෙනි, ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන ප්‍රියස්වභාව වූ ක්ලෙශකාම සහිත වූ සිත් අලවන චක්ෂුර්විඥනයෙන් දතයුතු රූපයෝ ඇත. ඉදින් මහණ ඒ රූපයට සප්‍රීතික තෘෂ්ණායෙන් සතුටු වේ ද තෘෂ්ණා වශයෙන් බෙණේ ද, එහි ගැලිසිටී ද මහණෙනි මේ මහණ ක්ලෙශමාරයාගේ රූප තෘෂ්ණාබඩීශය ගිලගෙන සිටියේ අනර්ථයට පැමිණියේ පාපිමත්හු විසින් රිසිසේ කටයුතු බවට පැමිණියේ යයි කියනු ලැබේ.

මහණෙනි, ශ්‍රොත්‍රවිඥෙය ශබ්දයෝ ... ඝ්‍රාණවිඥෙයගන්ධයෝ ජිව්හාවිඥෙය රසයෝ ... කායවිඥෙය ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ ... ඉෂ්ට කාන්ත මනාප ප්‍රියරූප කාමොපසංහිත රජනීය වූ මනොවිඥෙය ධර්මයෝ ඇත. ඉදින් මහණ ඒ ධර්මාලම්බනය සතුටුවේ ද, ප්‍රියබස් කියා ද එහි ගැලි සිටී ද මහණෙනි, මේ මහණ කෙලෙස්මරහුගේ ධර්මාලම්බන නමැති බිළිය ගිලගෙන සිටියේ අනර්ථයට පැමිණියේ ව්‍යසනයට පැමිණියේ පාපිමත්හු විසින් යථාකාමකරණීය වූයේ යයි කියනු ලැබ " යි.

මේ සංකිලෙස යැ.

" තවද මහණෙනි, ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනාප වූ ප්‍රියස්වභාව ඇති කාමොපසංහිත වූ රජනීය වූ රූපයෝ ඇත්තාහ. ඉදින් මහණ ඒ රූපයට තෘෂ්ණාවශයෙන් සතුටු නොවේ ද තෘෂ්ණාවශයෙන් නො බෙණේ ද එහි ගැලි නො සිටී ද, මහණෙනි මේ මහණ කෙලෙස් මරහුගේ රූපතෘෂ්ණාබඩීශය ගිලගෙන නො සිටියේ මාරබළිසය බින්දේ යැ, මාරබළිසය හාත්පසින් බින්දේ යැ, අනර්ථයට නො පැමිණියේ ව්‍යසනයට නො පැමිණියේ පාපිමත්හු විසින් යථාකාමකරණීය නො වූයේ යයි කියනු ලැබේ.

මහණෙනි, ශ්‍රොතවිඥෙය වූ ශබ්දයෝ ... ඝ්‍රාණ ... ජිහ්වා ... කාය ... මනො විඥෙය වූ ඉෂ්ට කාන්ත මනාප ප්‍රියස්වරූප කාමොපසංහිත රජනීය වූ ධර්මාලම්බනයෝ ඇත්තාහ, ඉදින් මහණ ඒ ධර්මාලම්බනයට තෘෂ්ණාවශයෙන් සතුටු නො වේ ද, තෘෂ්ණා වශයෙන් නො බෙණේ ද, එහි ගැලී නො සිටී ද, මහණෙනි මේ මහණ මාරයාගේ ධර්ම තෘෂ්ණා නමැති බළිසය ගිලගෙන නො සිටියේ මාරබළිසය බින්දේ යැ, මාරබළිසය හාත්පසින් බින්දේ යැ. අනර්ථයට නො පැමිණියේ ව්‍යසනයට නො පැමිණියේ පාපි මත්හු විසින් කැමැතිසේ කළයුතු නො වූයේ මැයි කියනු ලැබේ " යි.

මේ අසෙඛ යැ.

මේ සංකිලෙසභාගිය ද අසෙඛභාගිය ද සූත්‍ර යි.

3. 4. 8

(8) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච අසෙඛ-භාගියඤ්ච සුත්තං :

1. "අයං ලොකො සන්තාපජාතො
   ඵස්සපරෙතො රොදං[1] වදති අත්තතො,[2]
   යෙන යෙන හි මඤ්ඤති
   තතො තං හොති අඤ්ඤථා.

2. අඤ්ඤථාභාවී භවසත්තො ලොකො
   භවපරෙතො භවමෙවාභිනන්දති,
   යදභිනන්දති තං භයං
   යස්ස භායති තං දුක්ඛං"න්ති

අයං සංකිලෙසො ;

"භවවිප්පහානාය ඛො පනිදං බ්‍රහ්මචරියං වුස්සතී"ති.

අයං නිබ්බෙධො ;

"යෙ හි කෙචි සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා භවෙන භවස්ස විප්පමොක්ඛමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අවිප්පමුත්තා භවස්මා'ති වදාමි.

යෙ වා පන කෙචි සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා විභවෙන භවස්ස නිස්සරණමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අනිස්සටා භවස්මා'ති වදාමි. උපධිං හි[3] පටිච්ච දුක්ඛමිදං සම්භොතී"ති.

අයං සංකිලෙසො ;

"සබ්බුපාදානක්ඛයා නත්ථි දුක්ඛස්ස සම්භවො"ති.

අයං නිබ්බෙධො ;

"ලොකමිමං පස්ස, පුථූ අවිජ්ජාය පරෙතං භූතං භූතරතං භවා අපරිමුත්තං.[4] යෙ හි කෙචි භවා සබ්බධි සබ්බත්තතාය[5] සබ්බෙ තෙ භවා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා"ති.

අයං සංකිලෙසො ;

3. "එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො,
   භවතණ්හා පහීයති විභවං නාභිනන්දති

---

1. රොගං – උදාන, මජ්ඣං.
2. අත්තතො – උදාන.
3. උපධිංහි – මජ්ඣං.
4. භූතා භූතරතා යනාදි ප්‍රථමා බහුවචන යුක්ත පුරාණ පාඨයෙක් ද ඇත.
5. සබ්බත්ථතාය – සිමු.

3. 4. 8

(8) එහි සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද අසෙඛභාගිය ද සූත්‍ර කවරේ යැ :

1. මේ සත්ත්වලෝක තෙමේ (ඥතිව්‍යසනාදීන්) උපන් ශෝක සන්තාප ඇත්තේ නොයෙක් දුඃඛස්පර්ශයෙන් මඩනාලදුයේ තමා විසින් පහස්නා ලද දුක (මෙබන්දක් මාගේ සතුරකුටත් නොවේවයි) වැළපෙමින් කියයි. (රොගා වදති අත්තතො යන පාඨයෙහි එස්සපච්චයෙන් උපදනා වෙදනා සංඛ්‍යාත රෝගය ආත්මවශයෙන් කියයි). යම් යම් පරිද්දෙකින් මැ තමාගේ දුකට පිළියම් සිතත් ද, ඒ දුකට එයින් අන් පරිද්දෙකින් පිළියම් කටයුතු වේ.

2. කාමාදි භවයෙහි හෝ අභිවෘද්ධියෙහි ඇලුණු ලෝවැසි තෙමේ (තමා සිතන සැටියෙන්) අන් පරිද්දෙකින් මැ වනසුලු වෙයි. එතෙකුදුවත් භවයෙහි ඇලුණේ භවය මැ කැමැති වෙයි, (ප්‍රාර්ථනා කෙරෙයි,) යම් භවයක් හෝ අභිවෘද්ධියක් කැමැති වේ ද, එය බියෙකි. යම් ජරාමරණාදියෙකින් බිය වේ ද, එය දුකෙකි ' යි

මේ සංකිලේස යැ.

" යළි භවය වෙසෙසින් ප්‍රහාණය පිණිස මැ මේ (මා විසින් අධිගත) මඟ බඹසර වෙසෙන්නේ යැ " යන—

මේ නිබ්බෙධ යැ.

" යම් කිසි මහණකෙනෙක් වේවයි බමුණුකෙනෙක් වේවයි රූපභවයෙන් හෝ අරූපභවයෙන් නොහොත් භවදෘෂ්ටියෙන් භව (සංසාර) යාගේ මිදීම (ශුද්ධිය) කියත් ද, ඔහු සියල්ලෝ භවයෙන් නොමිදුණාහ ' යි කියමි.

" යළි යම් මහණකෙනෙක් වේවයි බමුණුකෙනෙක් වේවයි උච්ඡෙදයෙන් භවයාගේ නිස්සරණය කියත් ද, ඔහු සියල්ලෝ භවයෙන් නො නික්මුණා ' යි කියමි. ඛන්ධාදි උපධීන් නිසා මේ සසරදුක හටගනී " යන —

මේ සංකිලේස යැ.

" සියලු කාමාදි උපාදානයන්ගේ ක්ෂයවීමෙන් දුඃඛයාගේ සම්භවයෙක් නැත," යන —

මේ නිබ්බෙධ යැ.

(බුදුහු තමන් වහන්සේගේ සිත අමතන සේක :) වෙන වෙන පඤ්චස්කන්ධ වූ අවිද්‍යායෙන් මඩනාලද ස්ත්‍රීපුරුෂයන් ඔවුනොවුන් කෙරෙහි ඇලුණු එහෙයින් ම භවයෙන් නො මිදුණු මේ සත්ත්වලොකය බල. (ප්‍රථමාබහුවචන පාඨයෙහි : ' මේ සත්ත්වලොකය බල ' බොහෝ වූ නොහොත් වෙන් වෙන් වූ අවිද්‍යායෙන් වැඩුණු භූත සංඛ්‍යාත පඤ්චස්කන්ධයෝ මවුපිය දූදරු ආදි සංඥයෙන් ඔවුනොවුන් කෙරෙහි ඇලුණාහු භවයෙන් නොමිදුණාහ,) යම් කිසි කාමාදි භවයෝ වෙත් ද, උඩ යට ආදි සියලු තැන්හි සර්ව භාවයෙන් ඒ හැම භවයෝ අනිත්‍යයහ දුඃඛයහ විපරිණාමස්වභාව වූහ " යි.

මේ සංකිලෙස යැ.

3. මෙසේ ත්‍රිලක්ෂණ ප්‍රතිවෙධාකාරයෙන් තෙල භව සංඛ්‍යාත පඤ්චස්කන්ධය තත්වූ පරිදි විදර්ශනා සහිත මාර්ගඥනයෙන් දක්නාහට භවතෘෂ්ණාව ප්‍රහීණ වෙයි, උච්ඡෙදය ද නො කැමැති වේ.

සබ්බසො තණ්හානං ඛයා[1] අසෙසවිරාගනිරොධො නිබ්බාන''න්ති.

අයං නිබ්බෙධො ;

4. "තස්ස නිබ්බුතස්ස භික්ඛුනො
අනුපාදානා පුනබ්භවො න හොති,
අභිභූතො මාරො විජිතසඞ්ගාමො[2]
උපච්චගා සබ්බභවානි තාදී''ති.

අයං අසෙඛො ;

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුත්තං.

"චත්තාරො'මෙ භික්ඛවෙ පුග්ගලා. කතමෙ චත්තාරො : අනුසොතගාමී පටිසොතගාමී ඨිතත්තො තිණ්ණො පාරගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො''ති.

තත්ථ යො'යං පුග්ගලො අනුසොතගාමී, අයං පුග්ගලො සංකිලෙසභාගියො. තත්ථ යො ච පුග්ගලො පටිසොතගාමී යො ච ඨිතත්තො, ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා නිබ්බෙධභාගියා. තත්ථ යො'යං පුග්ගලො තිණ්ණො පාරගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො, අයං අසෙඛො.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං ච නිබ්බෙධභාගියං ච අසෙඛභාගියං ච සුත්තං

3. 4. 9

(9) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියං ච වාසනාභාගියං ච නිබ්බෙධභාගියං ච සුත්තං :

"ඡළාභිජාතියො : අත්ථි පුග්ගලො කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො කණ්හං ධම්මං අභිජායති, අත්ථි පුග්ගලො කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො සුක්කං ධම්මං අභිජායති, අත්ථි පුග්ගලො කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හඅසුක්කවිපාකං අච්චන්තනිට්ඨං[3] නිබ්බානං ආරාධෙති, අත්ථි පුග්ගලො සුක්කො සුක්කාභිජාතිකො කණ්හං ධම්මං අභිජායති. අත්ථි පුග්ගලො සුක්කො සුක්කාභිජාතිකො සුක්කං ධම්මං අභිජායති, අත්ථි පුග්ගලො සුක්කො සුක්කාභිජාතිකො අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හඅසුක්කවිපාකං අච්චන්තනිට්ඨං නිබ්බානං ආරාධෙති

තත්ථ යො ච පුග්ගලො කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො කණ්හං ධම්මං අභිජායති, යො ච පුග්ගලො සුක්කො සුක්කාභිජාතිකො කණ්හං ධම්මං අභිජායති, ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා සංකිලෙසභාගියා.

---

1. තණ්හාසංඛයා - සිමු.
2. විජිතො සංගාමො - සිමු.
3. අච්චන්තං නිට්ඨං - සිමු.

සර්වප්‍රකාරයෙන් තෘෂ්ණාවන්ගේ ක්ෂය වීමෙන් අශේෂ කොට ආර්යමාර්ගයෙන් වූ අනුත්පාදනිරොධය නිර්වාණ යැ '' යන —

මේ නිබ්බෙධ යැ.

4. ඒ කෙලෙස් පිරිනිවනින් නිවුණු මහණහට උපාදාන රහිත හෙයින් පුනර්භවය නො වේ. ක්ලේශාදි පඤ්චමාර මඩනාලද, ක්ලේශසඞ්ග්‍රාමය දිනාලද, සුඛදුක්ඛාදියෙහි තාදි වූයේ සියලු භවයන් ඉක්මැවූයේ '' යි.

මේ අසේඛ යැ.

මේ උදානය සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද අසෙඛභාගිය ද සූත්‍ර යැ.

'' මහණෙනි, මේ පුද්ගලයෝ සතරදෙනෙක, කවර සතරදෙනෙක යත් : අනුසොත ගාමී යැ, පටිසොතගාමී යැ, ඨිතත්ත යැ, චතුරොඝතරණය කොට පරතෙරට ගිය නිවන් තෙලෙහි සිටුනා ක්ෂීණාස්‍රව බ්‍රාහ්මණ යැ යන මොහු යි.

මේ පුද්ගලන් සතරදෙනා කෙරෙහි යම් පුහුලෙක් අනුසොතගාමී වේ ද මේ පුද්ගල සංකිලෙසභාගී යැ, එහි යම් පුහුලෙක් පටිසොතගාමී වේ ද, යම් පුහුලෙක් ඨිතත්ත වේ ද මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙන නිබ්බෙධභාගිය වෙති, එහි යම් පුහුලෙක් ඕඝතරණය කොට පාරයට ගියේ නිවන්තෙලෙහි සිටුනා බ්‍රාහ්මණ වේ ද මේ පුද්ගල අසෙඛ යි.

මේ සංකිලෙසභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද අසෙඛභාගිය ද සූත්‍ර යි.

3. 4. 9

(9) එහි සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර කවරෙ යැ :

'' අභිජාතීහු සදෙනෙකි : කෘෂ්ණ වූ කෘෂ්ණාභිජාති (නීචකුල) ඇති පුද්ගලයෙක් ඇත, හේ කෘෂ්ණ වූ අකුශලධර්මය රැස්කෙරෙයි, කෘෂ්ණ වූ කෘෂ්ණාභිජාති ඇති පුද්ගල යෙක් ඇත, හේ ශුක්ල වූ කුශලධර්මය රැස්කෙරෙයි, කෘෂ්ණ වූ කෘෂ්ණාභිජාති ඇති පුද්ගලයෙක් ඇත, හේ අකෘෂ්ණ අශුක්ල වූ අකණ්හඅසුක්කවිපාක උපදවන අත්‍යන්ත නිෂ්ඨා වූ අර්හත්ව සංඛ්‍යාත නිවන උපදවයි. ශුක්ල වූ ශුක්ලාභිජාති (උසස්කුල) ඇති පුහුලෙක් ඇත, හේ අකුශලධර්ම රැස්කෙරෙයි, ශුක්ල වූ ශුක්ලාභිජාති ඇති පුහුලෙක් ඇත, හේ කුශලධර්ම රැස්කෙරෙයි, ශුක්ල වූ ශුක්ලාභිජාති ඇති පුහුලෙක් ඇත, හේ අකෘෂ්ණ අශුක්ල වූ අකෘෂ්ණඅශුක්ල විපාක ඇති අත්‍යන්තනිෂ්ඨා වූ අර්හත්ව සංඛ්‍යාත නිවන උපදවයි.

ඒ පුහුලන් සදෙනා කෙරෙහි යම් පුහුලෙක් කෘෂ්ණ වූ කෘෂ්ණජාති ඇතියෙ අකුශල ධර්ම රැස්කෙරේ ද, යම් පුහුලෙක් ශුක්ල වූ ශුක්ලාභිජාති ඇතියෙ අකුශලධර්ම රැස්කෙරේ ද මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙන සංකිලෙසභාගිය වෙති.

තත්ථ යො ච පුග්ගලො කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො සුක්කං ධම්මං අභිජායති, යො ච පුග්ගලො සුක්කො සුක්කාභිජාතිකො සුක්කං ධම්මං අභිජායති, ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා වාසනාභාගියා.

තත්ථ යො ච පුග්ගලො කණ්හො කණ්හාභිජාතිකො අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හඅසුක්කවිපාකං අච්චන්තනිට්ඨං නිබ්බානං ආරාධෙති, යො ච පුග්ගලො සුක්කො සුක්කාභිජාතිකො අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හඅසුක්කවිපාකං අච්චන්තනිට්ඨං නිබ්බානං ආරාධෙති, ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා නිබ්බෙධභාගියාති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං.

"චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ කම්මානි. කතමානි චත්තාරි: අත්ථි කම්මං කණ්හං කණ්හවිපාකං, අත්ථි කම්මං සුක්කං සුක්කවිපාකං, අත්ථි කම්මං කණ්හං සුක්කං කණ්හසුක්කවිපාකං, අත්ථි කම්මං අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හඅසුක්කවිපාකං කම්මං කම්මුත්තමං කම්මසෙට්ඨං කම්මක්ඛයාය සංවත්තති".

තත්ථ යඤ්ච කම්මං කණ්හං කණ්හවිපාකං, යඤ්ච කම්මං කණ්හං සුක්කං කණ්හසුක්කවිපාකං, අයං සංකිලෙසො. යඤ්ච කම්මං සුක්කං සුක්කවිපාකං, අයං වාසනා. යඤ්ච කම්මං අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හඅසුක්කවිපාකං කම්මං කම්මුත්තමං කම්මසෙට්ඨං කම්මක්ඛයාය සංවත්තති, අයං නිබ්බෙධොති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං.

3. 4. 10

(10) තත්ථ කතමං වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං:

1. "ලද්ධාන මානුසත්තං ච කිච්චං අකිච්චමෙව ච,
සුකිච්චං චෙව පුඤ්ඤානි සංයොජනවිප්පහානං වා"ති.

"සුකිච්චං චෙව පුඤ්ඤානී"ති වාසනා; සංයොජනවිප්පහානං වා"ති නිබ්බෙධො;

2. "පුඤ්ඤානි කරිත්වාන සග්ගා සග්ගං වජන්ති කතපුඤ්ඤා,
සංයොජනප්පහානා ජරමරණා විමුච්චන්තී"ති.

"පුඤ්ඤානි කරිත්වාන සග්ගා සග්ගං වජන්ති කතපුඤ්ඤා"ති වාසනා; "සංයොජනප්පහානා ජරමරණා විමුච්චන්තී"ති නිබ්බෙධොති.

ඉදං වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං.

එහි යම් පුහුලෙක් කෘෂ්ණ වූයේ කෘෂ්ණාභිජාති ඇතියේ කුශලධර්ම රැස්කෙරේ ද, යම් පුහුලෙක් ශුක්ල වූ ශුක්ලාභිජාති ඇතියේ කුශලධර්ම රැස්කෙරේ ද, මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙන වාසනාභාගිය වෙති.

එහි යම් පුහුලෙක් කෘෂ්ණ වූ කෘෂ්ණාභිජාති ඇතියේ අකෘෂ්ණ අශුක්ල වූ අකෘෂ්ණ ශුක්ල විපාක ඇති අත්‍යන්ත නිෂ්ඨා වූ අර්හත්ව සංඛ්‍යාත නිවන ආරාධනය කෙරේ ද, යම් පුහුලෙක් ශුක්ල වූ ශුක්ලාභිජාති ඇතියේ අකෘෂ්ණ අශුක්ල වූ අකෘෂ්ණාශුක්ල විපාක ඇති අත්‍යන්තනිෂ්ඨා වූ අර්හත්ව සංඛ්‍යාත නිර්වාණය අධිගම කෙරේ ද, මේ පුද්ගලයෝ දෙදෙන නිබ්බෙධභාගිය වූවාහු '' යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර යැ.

'' මහණෙනි, මේ කර්මයෝ සතරදෙනෙකි, කවර සතරදෙනෙක යත් : කෘෂ්ණ වූ කෘෂ්ණවිපාක ඇති කර්මයෙක් ඇත, ශුක්ල වූ ශුක්ලවිපාක ඇති කර්මයෙක් ඇත, කෘෂ්ණ ශුක්ල වූ කෘෂ්ණශුක්ලවිපාක ඇති කර්මයෙක් ඇත, අකෘෂ්ණ අශුක්ල වූ අකෘෂ්ණාශුක්ල විපාක ඇති කර්මයෙක් ඇත, කර්මයන් කෙරෙහි උත්තම වූ කර්මශ්‍රේෂ්ඨ වූ ඒ කර්මය කර්මක්ෂය පිණිස පවත්නේ '' යි.

එහි කෘෂ්ණ වූ කෘෂ්ණවිපාක ඇති යම් කර්මයෙකුත් කෘෂ්ණ ශුක්ල වූ කෘෂ්ණශුක්ල විපාක ඇති යම් කර්මයෙකුත් වේ ද, මේ සංකිලෙස යැ. එහි ශුක්ල වූ ශුක්ලවිපාක ඇති යම් කර්මයෙකුත් වේ ද, මේ වාසනා යැ. අකෘෂ්ණ අශුක්ල වූ අකෘෂ්ණාශුක්ලවිපාක ඇති යම් කර්මයෙක් වේ ද, කර්මොත්තම වූ කර්මශ්‍රේෂ්ඨ වූ ඒ කර්මය කර්මක්ෂය පිණිස පවතී. මේ නිබ්බෙධ යි.

මේ සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර යි.

3. 4. 10

(10) එහි වාසනාභාගභ ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර කවරෙ යැ.

1. මනුෂ්‍යභාවය ලැබ කටයුතු දූය ද නො කටයුතු දූය ද යන දෙක කෙරෙති. එහෙත් මොනොවට කටයුතු වූයේ කුසල් හෝ සංයොජනය ප්‍රහාණය හෝ යි.

'සුකිච්චං චෙවපුඤ්ඤානි' යනු වාසනා යැ. 'සංයොජනවිප්පහානං, යනු නිබ්බෙධ යි.

2. පින්කම් කොට කළ පින් ඇත්තාහු ස්වර්ගයෙන් ස්වර්ගයට යෙති සංයොජන යන්ගේ ප්‍රහාණයෙන් ජරාමරණයෙන් මිදෙත් යයි.

'පුඤ්ඤානි කරිත්වාන සග්ගා සග්ගං වජන්ති කතපුඤ්ඤා' යනු වාසනායැ. 'සංයොජනප්පහානා ජරාමරණං විමුච්චන්ති' යනු නිබ්බෙධ යි.

මේ වාසනා භාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර යැ.

"ද්වෙමානි භික්ඛවෙ පධානානි, කතමානි ද්වෙ: යො ච අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතෙසු චීවර-පිණ්ඩපාත-සෙනාසන-ගිලානපච්චය-භෙසජ්ජපරික්ඛාරං පරිච්චජති, යො ච අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතෙසු සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බාන''න්ති.

තත්ථ "යො අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතෙසු චීවර-පෙ-පරික්ඛාරං පරිච්චජති,'' අයං වාසනා, "යො අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතෙන සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං''

අයං නිබ්බෙධො;

ඉදං වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං.

තත්ථ තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං තණ්හාපක්ඛෙනෙව නිද්දිසිතබ්බං. තීහි තණ්හාහි: කාමතණ්හාය භවතණ්හාය විභවතණ්හාය. යෙන යෙන වා පන වත්ථුනා අජ්ඣොසිතා තෙන තෙනෙව නිද්දිසිතබ්බා. තස්සා තණ්හාය විත්ථාරෙ ඡත්තිංසතණ්හාජාලිනියා විචරිතානි.

තත්ථ දිට්ඨිසංකිලෙසභාගියං සුත්තං දිට්ඨිපක්ඛෙනෙව නිද්දිසිතබ්බං උච්ඡෙදසස්සතෙන, යෙන යෙන වා පන වත්ථුනා දිට්ඨිවසෙන අභිනිවිසති ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති තෙන තෙනෙව නිද්දිසිතබ්බං තස්සා විත්ථාරෙ-ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි.

තත්ථ දුච්චරිතසංකිලෙසභාගියං සුත්තං චෙතනාය චෙතසිකකම්මෙන නිද්දිසිතබ්බං, තීහි දුච්චරිතෙහි: කායදුච්චරිතෙන වචීදුච්චරිතෙන මනොදුච්චරිතෙන. තස්ස විත්ථාරෙ දසඅකුසලකම්මපථා.

තත්ථ තණ්හාවොදානභාගියං සුත්තං සමථෙන නිද්දිසිතබ්බං. දිට්ඨිවොදානභාගියං සුත්තං විපස්සනාය නිද්දිසිතබ්බං. දුච්චරිත වොදානභාගියං සුත්තං සුචරිතෙන නිද්දිසිතබ්බං.

තීණි අකුසලමූලානි, තං කිස්ස හෙතු සංසාරස්ස නිබ්බත්තියා, තථා නිබ්බත්තෙන සංසාරෙ කායදුච්චරිතං කායසුචරිතං වචීදුච්චරිතං වචීසුචරිතං මනොදුච්චරිතං මනොසුචරිතං.

ඉමිනා අසුභෙන කම්මවිපාකෙන ඉදං බාලලක්ඛණං නිබ්බත්තතීති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

ඉමිනා සුභෙන කම්මවිපාකෙන ඉදං මහාපුරිසලක්ඛණං නිබ්බත්තතී'ති.

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

මහණෙනි, මේ ප්‍රධන්වීර්යයෝ (නොහොත්) උත්තම කර්මයෝ) දෙදෙනෙක් වෙති, කවර දෙදෙනෙක යත් : යමෙක් ගිහිගෙන් නික්මැ සසුන්හි පැවිදිවූවන් විෂයෙහි සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර පරිත්‍යාග කෙරේ ද, ගිහිගෙන් නික්මැ සසුන්හි පැවිදිවූවන් කෙරෙහි යම් සියලු උපධීන්ගේ දුරැලීමෙක් තෘෂ්ණාක්ෂය යෙක් විරාග සංඛ්‍යාත මාර්ගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් ඇද්ද, යන මේ දෙක,, යි.

එහි යමෙක් ගිහිගෙන් නික්මැ සසුන්හි පැවිදිවූවන් විෂයෙහි සිවුරු ... පිරිකර පරිත්‍යාග කෙරේ ද, '' මේ වාසනා යැ. ගිහිගෙන් නික්මැ සසුන්හි පැවිදි වූවන් කෙරෙහි යම් සියලු උපධීන්ගේ දුරැලීමෙක් තෘෂ්ණාක්ෂයයෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් ඇද්ද' මේ නිබ්බෙධ යි.

මේ වාසනාභාගිය ද නිබ්බෙධභාගිය ද සූත්‍ර යි.

ඒ සොළොස් වැදෑරුම් සූත්‍රයන් කෙරෙහි තණ්හාසංකිලෙසභාගිය සූත්‍රය තෘෂ්ණා පක්ෂයෙන් මැ දක්විය යුතු යැ කාමතණ්හායෙන් භවතණ්හායෙන් විභවතණ්හායෙන් යන තණ්හා තුනෙනි, නොහොත් උච්ඡෙදදි යම් යම් වස්තුයෙකින් බැසගන්නා ලද ද ඒ ඒ වස්තුයෙන් මැ දක්විය යුතු යැ. ඒ තෘෂ්ණාවගේ විස්තරය ෂට්ත්‍රිංශත් තෘෂ්ණා ජාලිනියගේ විචරිතයෝ යි.

එහි දිට්ඨිසංකිලේසභාගිය සූත්‍රය දෘෂ්ටිපක්ෂයෙන් මැ දක්විය යුතු යැ. උච්ඡෙද ශාස්වත දෘෂ්ටි දෙකෙහි නොහොත් අමරාවික්ඛෙපාදි යම් යම් වස්තුයෙකින් මෙය මැ සැබැවැ අන්‍යය තුච්ඡ යැ යි දෘෂ්ටිවශයෙන් බැසගනී ද, ඒ ඒ වස්තුයෙන් මැ දක්විය යුතුයැ. ඒ දෘෂ්ටියගේ විස්තරය දෙසැට දෘෂ්ටිගතයෝ යි.

එහි දුශ්චරිත සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රය චෙතනායෙන් ද චෛතසික කර්මයෙන් ද දක්විය යුතු යැ. කායදුශ්චරිතයෙන් වාග්දුශ්චරිතයෙන් මනොදුශ්චරිතයෙන් යන තුන් දුශ්චරිතයෙනි. ඒ දුශ්චරිතයාගේ විස්තරය දශඅකුශල කර්මපථයෝ යි.

එහි තණ්හාවොදනභාගිය සූත්‍රය සමථයෙන් දක්විය යුතු යැ. දිට්ඨිවොදනභාගිය සූත්‍රය විදර්ශනායෙන් දක්විය යුතු යැ. දුච්චරිතවොදනභාගිය සූත්‍රය සුචරිතයෙන් දක්විය යුතු යි.

අකුශලමූලයෝ තිදෙනෙක් වෙති, ඒ කවරහෙයින යත් : සංසාරයාගේ ඉපදීම ඇති හෙයිනි. එසේ උපන් සසරෙහි කායදුශ්චරිත යැ කායසුචරිත යැ වාග්දුශ්චරිත යැ වාග්සුචරිත යැ මනොදුශ්චරිත යැ මනස්සුචරිත යැ (යන මේ උපදවයි).

මේ කායදුශ්චරිතාදි අනිෂ්ට වූ කර්මවිපාකයෙන් (පූර්වභවයෙහි දුශ්චරිතසමඞ්ගී බැවින් මේ බාලයෙකැයි දක්වා ලියැහෙන) බාලලක්ෂණය උපදී යයි.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

මේ කායසුචරිතාදි ඉෂ්ට වූ කර්මවිපාකයෙන් (පූර්වභවයෙහි සුචරිත සමඞ්ගී බැවින් මේ පණ්ඩිතයෙකැ යි දක්වා ලියැහෙන) මේ මහාපුරුෂ (පණ්ඩිත) ලක්ෂණය උපදී '' යයි.

මේ වාසනාභාගිය සූත්‍ර යි.

තත්ථ සංකිලෙසභාගියං සුත්තං චතූහි කිලෙසභූමීහි නිද්දිසිතබ්බං : අනුසයභූමියා පරියුට්ඨානභූමියා සංයොජනභූමියා උපාදානභූමියා. සානුසයස්ස පරියුට්ඨානං ජායති, පරියුට්ඨිතො සංයුජ්ජති, සංයුජ්ජන්තො උපාදියති, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති. ඉමාහි චතූහි කිලෙසභූමීහි සබ්බෙ කිලෙසා සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡන්ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

වාසනාභාගියං සුත්තං තීහි සුචරිතෙහි නිද්දිසිතබ්බං. නිබ්බෙධභාගියං සුත්තං චතූහි සච්චෙහි නිද්දිසිතබ්බං. අසෙඛභාගියං සුත්තං තීහි ධම්මෙහි නිද්දිසිතබ්බං බුද්ධධම්මෙහි පච්චෙකබුද්ධධම්මෙහි සාවකභූමියා, ඣායිවිසයෙ නිද්දිසිතබ්බන්ති.

තත්ථ කතමෙ අට්ඨාරස මූලපදා : ලොකියං ලොකුත්තරං ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච, සත්තාධිට්ඨානං ධම්මාධිට්ඨානං සත්තාධිට්ඨානං ච ධම්මාධිට්ඨානං ච, ඤාණං ඤෙය්‍යං ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යං ච, දස්සනං භාවනා දස්සනං ච භාවනා ච, සකවචනං පරවචනං සකවචනඤ්ච පරවචනඤ්ච, විස්සජ්ජනීයං අවිස්සජ්ජනීයං විස්සජ්ජනීයඤ්ච අවිස්සජ්ජනීයඤ්ච, කම්මං විපාකො කම්මඤ්ච විපාකො ච, කුසලං අකුසලං කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච, අනුඤ්ඤාතං පටික්ඛිත්තං අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්ච, ථවො චාති.

(1) තත්ථ කතමං ලොකියං :

1. "න හි පාපං කතං කම්මං සජ්ජු ඛීරංව මුච්චති,
ඩහන්තං බාලමන්වෙති භස්මච්ඡන්නොව පාවකො"ති

ඉදං ලොකියං.

"චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අගතිගමනානී"ති (සබ්බං) -පෙ- නිහීයතෙ තස්ස යසො කාළපක්ඛෙව චන්දිමා"ති.

ඉදං ලොකියං.

"අට්ඨිමෙ භික්ඛවෙ ලොකධම්මා. කතමෙ අට්ඨ : ලාභො ච අලාභො ච අයසො ච යසො ච නින්දා ච පසංසා ච සුඛඤ්ච දුක්ඛං ච ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ අට්ඨ ලොකධම්මා"ති.

ඉදං ලොකියං.

එහි සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රය අනුසයභූමියෙන් පරියුට්ඨානභූමියෙන් සංයොජන භූමියෙන් උපාදනභූමියෙන් යන සතර ක්ලේශභූමියෙන් (ක්ලේශ අවස්ථායෙන්) දැක්විය යුතු යැ. අනුශය සහිත අප්‍රහීණ අනුශය ඇතියහුට (ප්‍රත්‍යය සමායොගය ඇති කල්හි) රාගාදීන්ගේ පරියුට්ඨානය වෙයි. රාගාදීන් පරියුට්ඨිත සිත් ඇතියේ කාමරාගාදි සංයොජනයෙන් බැඳෙයි, බැඳෙනුයේ උපාදනය කෙරෙයි, උපාදනප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ යැ ශොක පරිදෙව දුක්ඛ දෙමනස්ස උපායාසයෝ හටගනිත්, මෙසේ කෙල සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ. මේ සතර ක්ලේශභූමියෙන් සකල ක්ලේශයෝ සංග්‍රහයට සමොසරණයට යෙත්.

මේ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ.

වාසනාභාගිය සූත්‍රය ත්‍රිවිධ සුචරිතයෙන් දැක්විය යුතු යැ, නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍රය චතුස්සත්‍යයෙන් දැක්විය යුතු යැ. අසෙඛභාගිය සූත්‍රය බුද්ධධර්මයෙන් ප්‍රත්‍යෙක බුද්ධධර්මයෙන් ශ්‍රාවකභූමියෙන් යන තුන් ධර්මයෙන් දැක්විය යුතු යැ. ධ්‍යායීන් විෂයෙහි දැක්විය යුත්තේ යයි.

(මෙසේ සොළොස් වැදෑරුම් ශාසනපට්ඨානය නානාසූත්‍රයන්ගෙන් උදහරණ වශයෙන් විභාග කොට යළි අටවිසි අයුරෙකින් ශාසනපට්ඨානය දක්වනුවෝ පට්ඨාන විභාගය ද මූල පදයෙන් සංග්‍රහවන හෙයින් මූලාපදමර්ශ කෙරෙති).

ඒ පට්ඨානවිභාගයෙහි අටළොස් මූලපදයෝ කවරහ : ලෞකිකාර්ථ ඇති ලොකිය සූත්‍ර යැ ලොකොත්තරාර්ථ ඇති ලොකුත්තර සූත්‍ර යැ පෙදෙසෙක ලෞකික ද පෙදෙසෙක ලොකොත්තර අර්ථ ද වදළ ලොකිය ද ලොකුත්තර ද සූත්‍ර යැ. සත්ත්ව ප්‍රඥප්ති විසින් වදළ සත්තාධිට්ඨාන සූත්‍ර යැ ධර්ම වශයෙන් ම වදළ 'ධම්මාධිට්ඨාන සූත්‍රය යැ උභයවශයෙන් වදළ සත්තාධිට්ඨාන ද ධම්මාධිට්ඨාන ද සූත්‍ර යැ. (මෙපරිද්දෙන්) ඤාණ සූත්‍ර යැ ඤෙය්‍යා සූත්‍ර යැ. ඤාණ ද ඤෙය්‍යා ද සූත්‍ර යැ. දස්සන සූත්‍ර යැ භාවනා සූත්‍ර යැ දස්සන භාවනා සූත්‍ර යැ, සකවචන යැ, පරවචන යැ, සකවචන පරවචන යැ, විස්සජ්ජනීය යැ අවිස්සජ්ජනීය යැ විස්සජ්ජනීය ද අවිස්සජ්ජනීය ද සූත්‍ර යැ, කම්ම යැ විපාක යැ කම්ම ද විපාක ද සූත්‍ර යැ, කුසල යැ අකුසල යැ කුසල අකුසල සූත්‍ර යැ, අනුඤ්ඤාත සූත්‍ර යැ පටික්ඛිත්ත සූත්‍ර යැ අනුඤ්ඤාත පටික්ඛිත්ත සූත්‍ර යැ. (යළි බුද්ධාදීන්ගේ ගුණස්තව වශයෙන් වදළ) ථව සූත්‍ර දැයි අටවිසි සූත්‍ර කෙනෙක් වෙත්.

(1) ඒ අටවිසි සූත්‍රයන් කෙරෙහි ලොකිය සූත්‍ර කවරෙ යැ :

1. කරනලද පාපකර්මය එකෙණෙහි (දෙනගෙන් දෙවනලද ධාරොෂ්ණ) ක්ෂීරය දිහිබවට නොයන්නාක් මෙන් නො මැ විපාක දෙයි, හළුයෙන් වැසුණු සහලහරක් සෙයින් පව්කම් කළ බාලයා දවමින් ඔහු ලුහුබැඳ යේ යයි.

මෙ ලොකිය සූත්‍ර යැ.

" මහණෙනි, මේ අගතිගමනයෝ සතර දෙනෙකි' යි (සියල්ල) ... ඔහුගේ යසස් අවපසැ සඳ සෙයින් පිරිහේ" යයි. මෙ ලොකිය සූත්‍ර යැ.

" මහණෙනි, මේ ලොකධර්මයෝ අටදෙනෙකි, කවර අටෙක යත් : ලාභය ද අලාභය ද අයශස් ද යශස් ද නින්ද ද ප්‍රශංසා ද සුව ද දුක් ද යන මහණෙනි, මේ ලොක ධර්මයෝ අටදෙන වෙත්" යයි.

මෙ ලොකිය සූත්‍ර යි.

18—සි 8 04440 (79/08)

(2) තත්ථ කතමං ලොකුත්තරං :

2. "යස්සින්ද්‍රියානි සමථං ගතානි
අස්සා යථා සාරථිනා සුදන්තා,
පහීනමානස්ස අනාසවස්ස
දෙවාපි තස්ස පිහයන්ති තාදිනො"ති.

ඉදං ලොකුත්තරං.

"පඤ්චිමානි භික්ඛවෙ ඉන්ද්‍රියානි ලොකුත්තරානි, කතමානි පඤ්ච : සද්ධින්ද්‍රියං විරියින්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං. සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤින්ද්‍රියං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි ලොකුත්තරානී"ති.

ඉදං ලොකුත්තරං

(3) තත්ථ කතමං ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච :

"ලද්ධාන මානුසත්තං ද්වෙ කිච්චං අකිච්චමෙව වා"ති ද්වෙ ගාථා. යං ඉධ "සුකිච්චං චෙව පුඤ්ඤානී"ති ච "පුඤ්ඤානි කරිත්වාන සග්ගා සග්ගං වජන්ති කතපුඤ්ඤා"ති ච ඉදං ලොකියං. යං ඉධ 'සංයොජන විප්පහානං වා"ති ච "සංයොජනප්පහානා ජරමරණා විමුච්චන්තී"ති ච ඉදං ලොකුත්තරං.

ඉදං ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච.

"විඤ්ඤාණෙ හි භික්ඛවෙ ආහාරෙ සති නාමරූපස්ස අවක්කන්ති හොති, නාමරූපස්ස අවක්කන්තියා සති පුනබ්භවො. හොති, පුනබ්භවෙ සති ජාති හොති, ජාතියා සති ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති, සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහාරුක්ඛො, තස්ස යානි චෙව මූලානි අධොගමානි යානි ච තිරියඞ්ගමානි සබ්බානි තානි උද්ධං ඔජං අභිහරන්ති, එවං හි සො භික්ඛවෙ මහාරුක්ඛො තදාහාරො තදුපාදානො චිරං දීඝමද්ධානං තිට්ඨෙය්‍ය. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණෙ ආහාරෙ සති නාමරූපස්ස අවක්කන්ති හොති, (සබ්බං)-පෙ- එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී"ති. ඉදං ලොකියං.

විඤ්ඤාණෙ ච භික්ඛවෙ ආහාරෙ අසති නාමරූපස්ස අවක්කන්ති න හොති, නාමරූපස්ස අවක්කන්තියා අසති පුනබ්භවො න හොති, පුනබ්භවෙ අසති ජාති න හොති, ජාතියා අසති ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහාරුක්ඛො, අථ පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය කුද්දාලපිටකං ආදාය, සො තං රුක්ඛං මූලෙ ඡින්දෙය්‍ය, මූලෙ ඡෙත්වා පලිඛණෙය්‍ය, පලිඛණිත්වා මූලානි උද්ධරෙය්‍ය අන්තමසො උසීරනාලමත්තානිපි, සො තං රුක්ඛං ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දෙය්‍ය, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡෙත්වා ඵාලෙය්‍ය, ඵාලෙත්වා සකලිකං සකලිකං කරෙය්‍ය සකලිකං කත්වා වාතාතපෙ විසොසෙය්‍ය, වාතාතපෙ විසොසෙත්වා අග්ගිනා ඩහෙය්‍ය, අග්ගිනා ඩහිත්වා මසිං කරෙය්‍ය, මසිං කත්වා මහාවාතෙ වා ඔපුනෙය්‍ය නදියා වා සීඝසොතාය පවාහෙය්‍ය,

(2) එහි ලොකුත්තර සූත්‍ර කවරෙ යැ :

2. යම් මහණක්හුගේ චක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියයෝ දක්ෂ රියැදුරක්හු විසින් මොනොවට දමනය කළ අසුන් මෙන් ශමථයට (දමුණුබවට) ගියාහු ද, ප්‍රහීණ වූ මානඇති අනාශ්‍රව වූ ලාභාලාභාදියෙහි තාදිවූ ඒ ක්ෂීණාශ්‍රවහට දෙවියෝ ද (මනුෂ්‍යයෝ ද) කැමැති වෙත් යයි.

මේ ලොකුත්තර සූත්‍ර යැ.

" මහණෙනි, මේ ලොකොත්තර ඉන්ද්‍රිය පසෙකි, කවර පසෙක යත් : සද්ධින්ද්‍රිය විරියින්ද්‍රිය සතින්ද්‍රිය සමාධින්දිය පඤ්ඤින්ද්‍රිය යන මහණෙනි, මේ ලොකොත්තර පඤ්චින්ද්‍රියයෝ යි.

මේ ලොකුත්තර සූත්‍ර යි.

(3) එහි ලොකිය ද ලොකුත්තර ද සූත්‍ර කවරෙ යැ.

" ලද්ධාන මානුසත්තං ද්වෙ කිච්චං අකිච්චමෙව ච " යනාදි දෙශය නිදසුනි. මෙහි යම් " සුකිච්චං චෙව පුඤ්ඤනි " යනු ද " පුඤ්ඤනි කරිත්වාන සග්ගා සග්ගං වජන්ති කතපුඤ්ඤ " යනු ද මේ ලොකිය යැ. මෙහි යම් " සංයොජන විප්පහානං ච " යනු ද " සංයොජනප්පහානා ජරාමරණා විමුච්චන්ති " යනු ද මේ ලොකුත්තර යැ.

මේ ලොකිය ද ලොකුත්තර ද සූත්‍ර යැ.

" මහණෙනි, විඤ්ඤණාහාරය ඇතිකල්හි නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය වෙයි, නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය ඇතිකල්හි පුනර්භවය වෙයි, පුනර්භවය ඇතිකල්හි ජාතිය වෙයි, ජාතිය ඇතිකල්හි ජරාමරණ යැ සොක පරිදෙව දුක්ඛ දෞමනස්ස උපායාසයෝ වෙත්, මෙසේ මෙතල කෙවල දුක්ඛක්ඛන්ධයාගේ සමුදය වේ. මහණෙනි, මහරුකෙක් යම්සේ ද, ඒ රුකෙහි යටට බස්නා යම් මුල් වේ ද සරසට යන යම් මුල් වේ ද ඒ හැම මුල් උඩට ඔජාව ගෙනයති, මහණෙනි, මෙසේ මැ ඒ මහරුක ඒ ඔජාව ආහාර කොට ඇතියේ එය උපාදන කොට ඇතියේ බොහෝ දිඝකලක් පවත්නේ යැ. එසෙයින් මැ මහණෙනි, විඤ්ඤණාහාරය ඇතිකල්හි නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය වෙයි. . . . මෙසේ මෙතල කෙවල දුක්ඛක්ඛන්ධයාගේ සමුදය වේ " යයි. මේ ලොකිය යැ.

" මහණෙනි, ඉදින් විඤ්ඤණාහාරය නැතිකල්හි නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය නො වෙයි, නාමරූපාවක්‍රාන්තිය නැතිකල්හි පුනර්භවය නො වෙයි, පුනර්භවය නැතිකල්හි ජාතිය නො වෙයි, ජාතිය නැතිකල්හි ජරාමරණ යැ සොක පරිදෙව දුක්ඛ දෞමනස්ස උපායාසයෝ නිරුද්ධ වෙති. මෙසේ මෙතල කේවල දුක්ඛක්ඛන්ධයාගේ නිරොධය වේ. මහණෙනි, යම්පරිදි මහරුකෙක් වේ ද, එකල පුරුෂයෙක් උදැල්ලක් පැසක් ගෙන එන්නේ යැ, හේ ඒ රුක මුලැ සිඳුනේ යැ, මුලැ සිඳ අවට කණිනේ යැ, අවට කැණැ යටත් පිරිසෙයින් සැවැන්නමුල් පමණ වූ ද මුල් උදුරන්නේ යැ, හේ ඒ රුක කුදුමහත් කඩ කොට සිඳුනේ යැ, කඩකඩවැ සිඳ පළන්නේ යැ, පළා කැබැලි කැබැලි කරන්නේ යැ, කැබැලි කොට අවුසුළෙහි වියළන්නේ යැ, වාතාතපයෙහි වියළා ගින්නෙන් දවන්නේ යැ, ගින්නෙන් දවා හළුකරන්නේ යැ, හළු කොට මහසුළෙහි හෝ පිඹැ හරින්නේ යැ, සැඩදිය ඇති නදියක හෝ උල්පවාහරින්නේ යැ. මහණෙනි, මෙසේ ඒ

එවඤ්හි සො භික්ඛවෙ මහාරුක්ඛො උච්ඡින්නමූලො අස්ස තාලාවත්ථුකතො අනභාවං ගතො, ආයතිං අනුප්පාදධම්මො. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණෙ ආහාරෙ අසති නාමරූපස්ස අවක්කන්ති න හොති, නාමරූපස්ස අවක්කන්තියා අසති (සබ්බං)-පෙ-එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී"ති ඉදං ලොකුත්තරං.

ඉදං ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච.

(4) තත්ථ කතමං සත්තාධිට්ඨානං :

3 "සබ්බා දිසා අනුපරිගම්ම චෙතසා
නෙවජ්ඣගා පියතරමත්තනා ක්වචි,
එවම්පියො පුථු අත්තා පරෙසං
තස්මා න හිංසෙ පරං අත්තකාමො"[1]ති.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

4. "යෙ කෙචි භූතා භවිස්සන්ති වා පි[2]
සබ්බෙ ගමිස්සන්ති පහාය දෙහං
තං සබ්බජානිං කුසලො[3] විදිත්වා
ආතාපි සො[4] බ්‍රහ්මචරියං චරෙය්‍යා"ති.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

"සත්තහි භික්ඛවෙ අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කල්‍යාණමිත්තං අපි විවෙචියමානෙන පනාමියමානෙන ගලෙ'පි පනුජ්ජමානෙන[5] යාවජීවං න විජහිතබ්බං. කතමෙහි සත්තහි: පියො ච හොති ගරු ච භාවනීයො ච වත්තා ච වචනක්ඛමො ච ගම්භීරං ච කථං කත්තා න ච[6] අට්ඨානෙ නියොජකො, ඉමෙහි ඛො භික්ඛවෙ සත්තහි-පෙ-න විජහිතබ්බං. ඉදමවොච භගවා ඉදං වත්වාන සුගතො අථාපරං එතදවොච සත්ථා :

5. "පියො ච ගරු භාවනීයො වත්තා ච වචනක්ඛමො,
ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා නො චට්ඨානෙ නියොජකො ;
තං මිත්තං මිත්තකාමෙන යාවජීවම්පි සෙවියා"න්ති.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

(5) තත්ථ කතමං ධම්මාධිට්ඨානං ;

6. "යඤ්ච කාමසුඛං ලොකෙ යං චිදං දිවියං සුඛං,
තණ්හක්ඛයසුඛස්සෙතෙ කලං නාග්ඝන්ති සොළසිං"ති.

ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං

---

1. පරමත්තකාමො – මජසං.
2. සො ච – සීමු, යෙ වාපි – මජසං.
3. සබ්බං ජානිකුසලො – සීමු.
4. ආතාපියො – මජසං.
5. විහනමජ්ජමානෙන – මජසං, පමජ්ජමානෙන – සීමු.
6. නො ච – මජසං.

මහරුක උපුන්මුල් ඇත්තේ තල්වත්තක් මෙන් කරනලද්දේ අනභාවයට ගියේ මතු නූපදනාසුළු ඇතිවන්නේ යැ. එසෙයින් මැ මහණෙනි, විඤ්ඤණාහාරය නැතිකල්හි නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය නො වෙයි, නාමරූපයාගේ අවක්‍රාන්තිය නැතිකල්හි . . . මෙසේ තෙල කෙවල දුක්ඛක්ඛන්ධයාගේ නිරොධය වේ '' යයි. මේ ලොකුත්තර යැ.

මේ ලොකිය ද ලොකුත්තර ද සූත්‍ර යි.

(4) එහි සත්තාධිට්ඨාන කවරෙ යැ :

3. සියලු දසදිගුන් සිතින් විමසාගොස් තමහට වඩා ඉතාප්‍රිය වූවකු කිසිතැනෙක්හි නො මැ දක්නේ යැ, එසෙයින් අන්‍යයනට වෙන වෙන මැ ස්වකීය ආත්මය ප්‍රිය වෙයි එහෙයින් තමහට සුව කැමැත්තේ මෙරමා නො පෙළන්නේ යි.

මේ සත්තාධිට්ඨාන යැ.

4. යම් සත්ත්ව කෙනෙක් උපන්හු ද යම් කෙනෙකුන් මතු උපදනාහු ද ඒ සියල්ලෝ දේහය හැරපියා පරලොව යන්නාහ, පණ්ඩිතපුරුෂ ඒ සියලු පරිහානිය (සියලු සත්ත්වයන් ගේ විනාශය) මරණසති වශයෙන් දැන කෙලෙස් තවන වැරඇති ඡේ බඹසර වසන්නේ යි.

මේ සත්තාධිට්ඨාන යැ.

'' මහණෙනි, සප්තාඞ්ගයෙකින් සමන්වාගත කල්‍යාණමිත්‍රයා වෙත්කරනු ලබන්නහු විසිනුදු බැහැර කරනුලබන්නහු විසිනුදු ගෙලෙහිදු ගෙන නෙරනුලබන්නහු විසිනුදු නො හළයුතු යැ, කවර සතකින යත් : ප්‍රිය වූයේ ද වෙයි, පාෂාණච්ඡත්‍රයක් මෙන් ගුරු වූයේ ද සම්භාවනා කටයුත්තේ ද වක්තෘ වූයේ ද වචනක්ෂම වූයේ ද චතුස්සත්‍යාදි ගම්භීර කථා කරන්නේ ද නො ද අස්ථානයෙහි යොදනුයේ ද වෙයි. මහණෙනි, මේ සතකින් සමන්වාගත . . . නො හළයුත්තේ '' යි. බුදුහු මේ වදාළ සේක, මෙ වදරා සුගත වූ ශාස්තෲන් වහන්සේ යළි අනෙකුදු තෙල ගාථාධර්මය වදළහ :

5. යමෙක් ප්‍රිය වූයේ වේ ද ගුරු වූයේ ද භාවනීය ද වක්තෘ වේ ද වචනක්ෂම වේ ද ගැඹුරු කථා කරන්නේ ද නො ද අස්ථානයෙහි යොදවන්නේ වේ ද, මිත්‍රයන් කැමැතියහු විසින් ඒ කල්‍යාණමිත්‍රයා යාවජ්ජීවයෙන් සෙවනය කළයුත්තේ යයි.

මේ සත්තාධිට්ඨාන දේශනා යි.

(5) එහි ධම්මාධිට්ඨාන කවරෙ යත් :

6. ලොව්හි යම් කාමසහගත සුඛයෙක් වේ ද, දිව්‍යවිහාර වශයෙන් ලැබියයුතු යම් රූපසමාපත්තිසුඛයෙක් වේ ද, තෙල සුඛයෝ තෘෂ්ණාක්ෂය සංඛ්‍යාත නිවන්සුවයාගේ සොළොස්වන කලාවට නො අගනාහු වෙත් යයි.

මේ ධම්මාධිට්ඨාන යැ.

7. "සුසුඛං වත නිබ්බානං සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතං,
අසොකං විරජං ඛෙමං යත්ථ දුක්ඛං නිරුජ්ඣතී"ති.

ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං.

(6) තත්ථ කතමං සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච :

8. "මාතරං පිතරං හන්ත්වා රාජානො ද්වෙ ච ඛත්තියෙ,
රට්ඨං සානුචරං හන්ත්වා"ති.

ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං.

"අනීඝො යාති බ්‍රාහ්මණො"ති.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච.

"චත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ ඉද්ධිපාදා, කතමෙ චත්තාරො : ඡන්ද සමාධිපධානසංඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදෙ, විරිය-පෙ-චිත්ත-පෙ-වීමංසාසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතො ඉද්ධිපාදෙ"ති.

ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං.

"සො කායෙ'පි චිත්තං සමොදහති, චිත්තෙ'පි කායං සමොදහති. කායෙ සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලහුසඤ්ඤඤ්ච ඔක්කමිත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී"ති. ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච.

(7) තත්ථ කතමං ඤාණං :

9. "යං තං ලොකුත්තරං ඤාණං සබ්බඤ්ඤූ යෙන වුච්චති,
න තස්ස පරිහානත්ථි සබ්බකාලෙ පවත්තතී"ති.

ඉදං ඤාණං.

10. "පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකස්මිං යා'යං නිබ්බානගාමිනී[1]
යාය සම්මා පජානාති ජාතිමරණසඞ්ඛය'න්ති.[2]

ඉදං ඤාණං.

(8) තත්ථ කතමං ඤෙය්‍යං :

11. "කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං (ධොතකා'ති භගවා)
දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං,
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

1. නිබ්බෙධගාමිනී - ඉති.
2. ජාතිභව පරික්ඛයං - ඉති.

7. යම් තැනෙක්හි සකලවට්ටදුක්ඛය නිරුද්ධ වේ ද, සම්‍යක්සම්බුද්ධයන් විසින් දෙසනලද ශෝකරහිත වූ විරජ වූ නිර්භය වූ ඒ නිවන ඒකාන්තයෙන් අතිශයින් සුව වූයේ යි.

මේ ධම්මාධිට්ඨාන යි.

(6) එහි සත්තාධිට්ඨාන ද ධම්මාධිට්ඨාන ද සූත්‍ර කවරෙ යැ :

8. ' තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත මව ද අස්මිමාන නමැති පියා ද ශාශ්වත උච්ඡෙදදෘෂ්ටි සංඛ්‍යාත ක්ෂත්‍රිය රජුන් දෙදෙනා ද නන්දිරාග නමැති අයකැමියා සහිත ද්වාදශායතන නමැති රට ද, (රහත්මගනුවණ නමැති අසිපතින්) වනසා ' යන —

මේ ධම්මාධිට්ඨාන යැ.

' බාහිතපාප වූ ක්ෂීණාස්‍රව බ්‍රාහ්මණ නිදුක් වැ නිවන් පුර වදනේ යැ ' යන —

මේ සත්තාධිට්ඨාන යැ.

මේ සත්තාධිට්ඨාන ද ධම්මාධිට්ඨාන ද වූ දේශනා යැ.

" මහණෙනි මේ ඍද්ධිපාදධර්මයෝ සතර දෙනෙකි, කවර සතරදෙනෙක යත් : කත්තුකම්‍යතාඡන්දය අධිපති කොට ඇති සමාධියෙන් හා සම්‍යක්ප්‍රධානවීර්‍ය්‍යයෙන් සමන්වාගත ඍද්ධිපාද යැ විරිය . . . චිත්ත . . . විමංසා සමාධියෙන් හා සම්‍යක්ප්‍රධාන වීර්‍ය්‍යයෙන් සමන්වාගත ඍද්ධිපාද යැ යන මොහු යි.

මේ ධම්මාධිට්ඨාන යැ.

" හේ කරජකයෙහිදු පාදකධ්‍යානචිත්තය බහාලයි, පාදකධ්‍යානචිත්තයෙහිදු කරජකය බහාලයි, කයෙහි සුඛසංඥාව ද ලඝුසංඥාව ද එළවා ඊට පැමිණ වාස කෙරෙයි " යන —

මේ සත්තාධිට්ඨාන යැ.

මේ යත්තාධිට්ඨාන ද ධම්මාධිට්ඨාන ද දේශනා යි.

(7) එහි ඤාණ කවරෙ යැ :

9. ලෝකය තරණය කොට සිටි යම් ඥානයෙක් වේ ද, යම් ඥානයක් හේතු කොට ගෙන සර්වඥයයි කියනු ලැබේ ද, ඒ ඥානයාගේ පිරිහීමෙක් නැත, (ආවජ්ජනාපටිබද්ධ හෙයින්) සියලු කල්හි පවතී ' යයි.

මේ ඤාණ යැ.

10. නිවනට පමුණුවන යම් ප්‍රඥාවක් ඇද්ද යම් විදර්ශනා සහිත මාර්ගඥානයෙකින් ජාතිමරණක්ෂය සංඛ්‍යාත නිවන හා අර්හත්වය මැනැවින් දනගනී ද ලොවැ ඒ ප්‍රඥාව මැ ශ්‍රෙෂ්ඨ වන්නීය ' යි.

මේ ඤාණ යැ.

(8) එහි ඤෙය්‍ය කවරෙ යැ :

11. (බුදුහු මෙසේ වදළහ, ධොතකය) ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නාලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බවිහි මැ තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දන ලොවැ විසත්තිකා නම්වූ තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ ශාන්තිය (නිවන ද) නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපත් ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

12. තඤ්චා'හං අභිනන්දාමි (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
මහෙසි සන්තිමුත්තමං,
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

13. යං කිඤ්චි සම්පජානාසි (ධොතකා'ති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියං චා පි මජ්ඣෙ,
එතං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙ
භවාභවාය මා'කාසි තණ්හ''න්ති.

ඉදං ඤෙය්‍යං.

''චතුන්නං භික්ඛවෙ අරියසච්චානං අනනුබොධා අප්පටිවෙධා එවමිදං දීඝමද්ධානං සන්ධාවිතං සංසරිතං මමඤ්චෙව තුම්හාකඤ්ච. තයිදං භික්ඛවෙ දුක්ඛං අරියසච්චං අනුබුද්ධං පටිවිද්ධං, දුක්ඛසමුදයො[1] අරියසච්චං අනුබුද්ධං පටිවිද්ධං, දුක්ඛනිරොධො[2] අරියසච්චං අනුබුද්ධං පටිවිද්ධං, දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං අනුබුද්ධං පටිවිද්ධං, උච්ඡින්නා භවතණ්හා, ඛීණා භවනෙත්ති, නත්ථි'දානි පුනබ්භවොති. ඉදමවොච භගවා ඉදං වත්වාන සුගතො අථා'පරං එතද'වොච සත්ථා :

14. චතුන්නං අරියසච්චානං යථාභූතං අදස්සනා,
සංසිතං[3] දීඝමද්ධානං තාසු තාසෙව'ව ජාතිසු

15. තානි එතානි දිට්ඨානි භවනෙත්ති සමූහතා,
උච්ඡින්නං මූලං දුක්ඛස්ස නත්ථි''දානි පුනබ්භවො''ති.

ඉදං ඤෙය්‍යං.

(9) තත්ථ කතමං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච :

''රූපං අනිච්චං වෙදනා අනිච්චා සඤ්ඤා අනිච්චා සංඛාරා අනිච්චා විඤ්ඤාණං අනිච්ච''න්ති ඉදං ඤෙය්‍යං.

''එවං ජානං එවං පස්සං අරියසාවකො රූපං අනිච්චන්ති පස්සති, වෙදනා අනිච්චාති පස්සති, සඤ්ඤා-පෙ-සංඛාරා-පෙ-විඤ්ඤාණං අනිච්චන්ති පස්සතී''ති ඉදං ඤාණං.

''සො පරිමුච්චති රූපෙන පරිමුච්චති වෙදනාය පරිමුච්චති සඤ්ඤාය පරිමුච්චති සඞ්ඛාරෙහි පරිමුච්චති විඤ්ඤාණම්හා පරිමුච්චති දුක්ඛස්මා'ති වදාමී'ති.

ඉදං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච.

''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''ති ඉදං ඤෙය්‍යං.

''යදා පඤ්ඤාය පස්සතී''ති ඉදං ඤාණං.

---

3. දුක්ඛසමුදයං - මජසං.
4. දුක්ඛනිරොධං - මජසං.
5. සංසරිතං - සිමු.

12. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ කී :) මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා) ව තරණය කරන්නේ නම් මම නුඹ වහන්සේගේ ඒ ධර්මදේශනාව ද රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ශාන්තිය ද රුස්මි.

13. (බුදුහු මෙසේ වදළහ, ධොතකය,) (අනාගතකාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමානකාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්මජාතයක් තෙපි දන්නවූ නම් තෙල ලොවැ සඞ්ග යැයි දැන කුදුමහත් භවයෙහි තෘෂ්ණා නො කරව ' යි.

මේ ඥෙයයා යැ.

'' මහණෙනි, චතුරාර්‍ය්‍යසත්‍යයන්ගේ නො දැනීමෙන් ප්‍රතිවෙධ නො කිරීමෙන් මෙසේ මේ දීර්ඝකාලය මුළුල්ලෙහි භවයෙන් භවයට යැමෙන් මාගේ ද තොපගේ ද සන්ධාවනය විය. පුනපුනා යැමෙන් සංසරණය විය. මහණෙනි, ඒ දුඃඛාර්‍ය්‍යසත්‍යය අවබොධ කරනලද ප්‍රතිවෙධ කරනලද, දුඃඛසමුදයාර්‍ය්‍යසත්‍යය අවබොධ කරනලද ප්‍රතිවෙධ කරනලද, දුඃඛනිරොධාර්‍ය්‍යසත්‍යය අවබොධ කරනලද ප්‍රතිවෙධ කරනලද, දුඃඛනිරොධගාමිනීප්‍රතිපදර්‍ය්‍යසත්‍යය අවබොධ කරනලද ප්‍රතිවෙධ කරනලදි. භවතෘෂ්ණාව මුලුසුන් කරන ලදු, භවරජ්ජුව ක්ෂය වූ යැ, දැන් පුනර්භවයෙක් නැතැ ' යි බුදුහු මේ වදළහ. මේ වදරා යළිදු සුගත වූ ශාස්තෲන් වහන්සේ තෙල ගාථා වදළසේක :

14. චතුරාර්‍ය්‍යසත්‍යය යථාභූතව නො දැක්ම හේතු කොටගෙන දිගුකලක් මුළුල්ලෙහි ඒ ඒ ජාතීන්හි මැ සංසරණය විය.

15. ඒ තෙල චතුස්සත්‍යයෝ දක්නා ලදහ, භවනායිකාව නසනලද්දීය, දුඃඛයාගේ මූලය උසුන් කරන ලද, දැන් පුනර්භවයෙක් නැති ' යි.

මේ ඥෙයයා දේශනා යි.

(9) එහි ඥාණ ද ඥෙයයා ද කවරෙ යැ :

'' රූපය අනිත්‍ය යැ වෙදනා අනිත්‍ය යැ සංඥා අනිත්‍ය යැ සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහ විඥානය අනිත්‍ය යැ '' යන මේ ' ඥෙයයා ' යි.

'' මෙසේ දන්නා මෙසේ දක්නා ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවක ' රූපය අනිත්‍ය ' යි දකී, ' වෙදනා අනිත්‍ය වූ යැ ' යි දකී; සංඥාව . . . සංස්කාරයෝ . . . ' විඥානය අනිත්‍ය යැ ' යි දකී '' යන මේ ' ඥාණ ' යැ.

'' හේ රූපයෙන් මිදෙයි, වෙදනායෙන් මිදෙයි, සංඥායෙන් මිදෙයි, සංස්කාරයන් කෙරෙන් මිදෙයි, විඥානයෙන් මිදෙයි, දුකින් මිදේ යයි කියමි '' යන මේ ' ඥාණ ද ඥෙයයා ' ද වේ.

'' සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ යැ '' යන මේ ඥෙයයා යැ.

'' යම් කලෙක විදර්ශනාප්‍රඥායෙන් දකී ද '' යන මේ ඥාණ යැ.

"අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ එස මග්ගො විසුද්ධියා"ති ඉදං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච.

සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛාති-පෙ-සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා"ති ඉදං ඤෙය්‍යං.

"යදා පඤ්ඤාය පස්සති"ති ඉදං ඤාණං.

"අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ එස මග්ගො විසුද්ධියා"ති ඉදං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච.

"යෙ හි කෙචි[1] සොණ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා අනිච්චෙන රූපෙන දුක්ඛෙන විපරිණාමධම්මෙන සෙය්‍යොහමස්මීති වා සමනුපස්සන්ති, සදිසොහමස්මීති වා සමනුපස්සන්ති, හීනොහමස්මීති වා සමනුපස්සන්ති, කිමඤ්ඤත්‍ර යථාභූතස්ස අදස්සනා, අනිච්චාය වෙදනාය-පෙ-අනිච්චාය සඤ්ඤාය -පෙ- අනිච්චෙහි සඞ්ඛාරෙහි -පෙ- අනිච්චෙන විඤ්ඤාණෙන දුක්ඛෙන විපරිණාමධම්මෙන සෙය්‍යොහමස්මීති වා සමනුපස්සන්ති, සදිසොහමස්මීති වා සමනුපස්සන්ති, හීනොහමස්මීති වා සමනුපස්සන්ති කිමඤ්ඤත්‍ර යථාභූතස්ස අදස්සනා"ති. ඉදං ඤෙය්‍යං.

"යෙ ච ඛො කෙචි සොණ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා අනිච්චෙන රූපෙන දුක්ඛෙන විපරිණාමධම්මෙන සෙය්‍යොහමස්මීතිපි න සමනුපස්සන්ති, සදිසොහමස්මීතිපි න සමනුපස්සන්ති, හීනොහමස්මීතිපි න සමනුපස්සන්ති, කිමඤ්ඤත්‍ර යථාභූතස්ස දස්සනා, අනිච්චාය වෙදනාය -පෙ-අනිච්චාය සඤ්ඤාය -පෙ- අනිච්චෙහි සඞ්ඛාරෙහි -පෙ- අනිච්චෙන විඤ්ඤාණෙන දුක්ඛෙන විපරිණාමධම්මෙන සෙය්‍යොහමස්මීතිපි න සමනුපස්සන්ති, සදිසොහමස්මීති පි න සමනුපස්සන්ති, හීනොහමස්මීති පි න සමනුපස්සන්ති, කිමඤ්ඤත්‍ර යථාභූතස්ස දස්සනා"ති. ඉදං ඤාණං.

ඉදං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච

(10) තත්‍ථ කතමං දස්සනං :

16. "යෙ අරියසච්චානි විභාවයන්ති
ගම්භීරපඤ්ඤෙන සුදෙසිතානි,
කිඤ්චාපි තෙ හොන්ති භුසප්පමත්තා
න තෙ භවං අට්ඨමං ආදියන්ති"ති.

ඉදං දස්සනං.

17. "යථින්දඛීලො පඨවිං සිතො සියා
චතුබ්භි වාතෙහි අසම්පකම්පියො,
තථූපමං සප්පුරිසං වදාමි
යො අරියසච්චානි අවෙච්ච පස්සති"ති.

ඉදං දස්සනං.

1. යෙච ඛො කෙචි - සීමු.

"එකල පඤ්චස්කන්ධදුඃඛයෙහි නිර්වෙදයට පැමිණෙයි, තෙල විශුද්ධියට මාර්ග වේ," යන මේ ඤාණ ද ඤෙය්‍ය ද වේ.

"සියලු සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ යි . . . සියලු ධර්මයෝ අනාත්මයහ " යි යන මේ ඤෙය්‍ය යැ.

යම් කලෙක විදර්ශනාප්‍රඥායෙන් දකී ද " යන මේ ඤාණ යැ.

"එකල්හි ස්කන්ධදුඃඛයෙහි නිර්වෙදයට පැමිණෙයි, තෙල විශුද්ධියට මාර්ග වෙයි" යන මේ ඤාණ ද ඤෙය්‍ය ද වේ.

" සොණය, යම්කිසි මහණකෙනෙක් වේවයි බමුණුකෙනෙක් වේවයි අනිත්‍ය වූ දුක් වූ විපරිණාම ස්වභාව වූ රූපයෙන් යුක්ත ව ' මම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමි ' හෝ දකිත් ද : ' මම සදෘශ වෙමි ' හෝ දකිත් ද, ' මම හීන වෙමි ' හෝ දකිත් ද, මෙහි යථා භූතව නොදැක්ම විනා අන් කවර කරුණෙක් ඇද්ද, අනිත්‍ය වූ වේදනායෙන් . . . අනිත්‍ය වූ සංඥායෙන් . . . අනිත්‍ය වූ සංස්කාරයන්ගෙන් . . . අනිත්‍ය වූ දුක්වූ විපරිණාම ස්වභාව වූ විඥානයෙන් යුක්තව ' මම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමි ' හෝ දකිත් ද, ' මම සදෘශ වෙමි ' හෝ දකිත් ද, ' මම හීන වෙමි ' හෝ දකිත් ද, මෙහි යථාභූතව නො දැක්ම විනා අන් කවර කරුණෙක් ඇද්ද " යි. මේ ඤෙය්‍ය යැ.

" සොණය යම් කිසි මහණකෙනෙක් වේවයි බමුණුකෙනෙක් වේව ' යි අනිත්‍ය වූ දුක් වූ විපරිණාමස්වභාව වූ රූපයෙන් යුක්ත ව ' මම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමි ' කියාත් නො දකිත් ද ' මම සදෘශයෙමි ' කියාත් නො දකිත් ද, ' මම හීන වෙමි ' කියාත් නො දකිත් ද, මෙහි අවිපරිතව දැක්ම විනා අන් කවර කරුණෙක් ඇද්ද, අනිත්‍ය වූ වේදනායෙන් . . . අනිත්‍ය වූ සංඥාවෙන් . . . අනිත්‍ය වූ සංස්කාරයන්ගෙන් . . . අනිත්‍ය වූ දුක් වූ විපරිණාමස්වභාව වූ විඥානයෙන් යුක්ත ව ' මම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමි ' කියාත් නො දකිත් ද, ' මම සදෘශ වෙමි ' කියාත් නො දකිත් ද, ' මම හීන වෙමි ' කියාත් නො දකිත් ද, මෙහි ලා කතයේ දැක්ම විනා අන් කවර කරුණෙක් ඇද්ද " යි. මේ ඤාණ යැ.

මේ දේශනාව ඤාණ ද ඤෙය්‍ය ද වේ.

(10) එහි ' දස්සන ' කවරෙ යත් :

16 යම් කෙනෙක් ගම්භීර ප්‍රඥාඇති සර්වඥයන් වහන්සේ විසින් මොනොවට, දෙසනලද ආර්‍ය්‍යසත්‍යයන් මාර්ගඥානයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙත් ද, ඔහු (දිව්‍යරාජ්‍යාදියට පැමිණ) අතිශයින් ප්‍රමත්ත වෙත් නමුදු ඔවුහු අටවැනි භවයක් (පිළිසඳ විසින්) නොගනිත්, (සත්වැනි භවයෙහි විදසුන් වඩා රහත් වෙති සේයි.)

මේ දස්සන යැ.

17. යම්සේ පොළොව තුළ බැසැගෙන සිටි ඉන්ද්‍රකීලය සතරදිගින් හමන සුළඟින් සොලවාලියැ නො හැකි වේ ද, යමෙක් චතුරාර්‍ය්‍යසත්‍යයන් ප්‍රඥායෙන් බැසැගෙන දකී ද ඒ උත්තම පුරුෂයා ඒ ඉන්ද්‍රකීල බඳු උපමා ඇත්තකු කොට කියමි.

මේ දස්සන යැ.

"චතූහි භික්ඛවෙ සොතාපත්තියඞ්ගෙහි සමන්නාගතො අරියසාවකො ආකඞ්ඛමානො අත්තනාව අත්තානං බ්‍යාකරෙය්‍ය ඛීණනිරයොම්හි. ඛීණතිරච්ඡානයොනි, ඛීණපෙත්තිවිසයො, ඛීණාපායදුග්ගතිවිනිපාතො, සොතාපන්නොහමස්මි අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො සත්තක්ඛත්තුපරමං[1] දෙවෙ ච මනුස්සෙ ච සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමීති. කතමෙහි චතූහි: ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවකස්ස තථාගතෙ සද්ධා නිවිට්ඨා පතිට්ඨිතා විරූළ්හා මූලජාතා අසංහාරියා සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මිං සහ ධම්මෙන. ධම්මෙ ඛො පන නිට්ඨං ගතො හොති. ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො සන්දිට්ඨිකො අකාලිකො එහිපස්සිකො ඔපනයිකො පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහි යදිදං මදනිම්මදනො-පෙ-නිරොධො නිබ්බානං. සහධම්මියා ඛො පනස්ස හොන්ති ඉට්ඨා කන්තා පියා මනාපා ගිහී චෙව පබ්බජිතා ච අරියකන්තෙහි ඛො පන සීලෙහි සමන්නාගතො හොති අඛණ්ඩෙහි අච්ඡිද්දෙහි අසබලෙහි අකම්මාසෙහි භුජිස්සෙහි විඤ්ඤුප්පසත්ථෙහි අපරාමට්ඨෙහි සමාධිසංවත්තනිකෙහි. ඉමෙහි ඛො භික්ඛවෙ චතූහි සොතාපත්තියඞ්ගෙහි සමන්නාගතො අරියසාවකො ආකඞ්ඛමානො අත්තනාව අත්තානං බ්‍යාකරෙය්‍ය ඛීණනිරයොම්හි ඛීණතිරච්ඡානයොනි, ඛීණපෙත්තිවිසයො ඛීණාපායදුග්ගතිවිනිපාතො සොතාපන්නොහමස්මි අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො සත්තක්ඛත්තුපරමං දෙවෙ ච මනුස්සෙ ච සන්ධාවිත්වා සංසරිත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමී"ති.

ඉදං දස්සනං.

(11) තත්ථ කතමා භාවනා :

18. "යස්සින්ද්‍රියානි[2] සුභාවිතානි
අජ්ඣත්තං බහිද්ධා ච සබ්බලොකෙ,
නිබ්බිජ්ඣ ඉමං පරං ච ලොකං
කාලං කඞ්ඛති භාවිතො ස දන්තො[3]"ති.

අයං භාවනා.

"චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ ධම්මපදානි. කතමානි චත්තාරි : අනභිජ්ඣා ධම්මපදං අබ්‍යාපාදො ධම්මපදං සම්මාසති ධම්මපදං සම්මාසමාධි ධම්මපදං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ චත්තාරි ධම්මපදානී"ති.

අයං භාවනා.

(12) තත්ථ කතමං දස්සනං ච භාවනා ච :

19. "පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ පඤ්චවුත්තරි භාවයෙ,
පඤ්ච සඞ්ගාතිගො භික්ඛු ඔඝතිණ්ණොති වුච්චතී"ති.

---

1. පරමො - සීමු.
2. යස්සින්ද්‍රියානීධ - සීමු.
3. සුදන්තො - සීමු.

" මහණෙනි, සතර ස්‍රොතාපත්ති – අඞ්ගයෙන් සමන්වාගත ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවක කැමැති වනුයේ තෙමේ මැ තමා පාළනකරන්නේ යැ : ' ක්ෂීණ වූ නිරය ඇතියෙමි වෙමි, ක්ෂීණ වූ තිරශ්චීනයොනි ඇතියෙමි, ක්ෂීණ වූ ප්‍රෙතවිෂය ඇතියෙමි, ක්ෂීණ වූ අපායදුර්ගති විනිපාත ඇතියෙමි, මම් සෝවන් වූයෙමි, (පෘථග්ජන) විරූපයෙහි නො වැටෙන සැහැවි ඇතියෙමි, (මාර්ගනියාමයෙන්) නියත වූයෙමි. (මතු මාර්ගත්‍රය සංඛ්‍යාත) සම්බොධිය පරායන කොට ඇතියෙමි සත්වරක් පරම කොට දෙව්ලොව ද මිනිස්ලොව ද සන්ධාවන සංසරණ කොට දුක් කෙළවර කරන්නෙමි, කවර සතර අඞෙකින යත් : මහණෙනි, මෙ සස්නෙහි ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවකහට තථාගතයන් කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාව නිවිෂ්ට වූවා පිහිටියා වැඩුනී හටගත් මුල් ඇත්තී මහණකු හෝ බමුණකු හෝ දෙවියකු හෝ මරකු හෝ බඹකු හෝ ලොවැ අන් කිසිවකු විසින් හෝ සහෙතුක වැ උගුළුවාලියැ නො හැකි වෙයි. යළි මානමදදි මද නිර්මර්දනය කරන . . . නිරොධ සංඛ්‍යාත යම් නිවණෙක් ඇද්ද, භාග්‍යවතුන් විසින් ඒ ධර්මය ස්වාඛ්‍යාත යැ සංදෘෂ්ටික යැ අකාලික යැ එහිපස්සික යැ උපනයනයට සුදුසු යැ විඥයන් විසින් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු යැයි ධර්මයෙහි නිෂ්ඨාවට ගියේ වෙයි. යළි ඔහුට ගිහි වූ ද පැවිදි වූ ද සබ්‍රහ්මචාරිහු ඉෂ්ට වූවාහු කාන්ත ප්‍රිය මනාප වූවාහු වෙත්. යළිදු ආර්‍ය්‍යකාන්ත වූ අඛණ්ඩ වූ අච්ඡිද්‍ර වූ අශබල වූ අකල්මාස වූ නිදස වූ විඥයන් විසින් පසස්නාලද අපරාමෘෂ්ට වූ සමාධිය පිණිස පවත්නා ශීලයෙන් සමන්වාගත වේ. මහණෙනි, මේ සතර සොතාපත්ති අඞගයෙන් සමන්වාගත ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවක කැමැතිවනුයේ තෙමේ මැ තමා පාළකරන්නේ යැ : ක්ෂය වූ නිරය ඇතියෙමි, ක්ෂය වූ තිරිසන්යොන් ඇතියෙමි, ක්ෂය වූ ප්‍රෙතවිෂය ඇතියෙමි, ක්ෂීණ වූ අපායදුර්ගති විනිපාත ඇතියෙමි, මම් සෝවන් වූයෙම් වෙමි, (පෘථග්ජනභාව සංඛ්‍යාත) විරූපයෙහි නො හෙනපියවි ඇතියෙම් (මාර්ගනියාමයෙන්) නියත වූයෙම් (මතු මාර්ගත්‍රය සංඛ්‍යාත) සම්බොධිය පරායන කොට ඇතියෙම් සත්වරක් පරම කොට දෙව්ලොවැ ද මිනිස්ලොවැ ද භවයෙන් භවයට සංධාවන කොට පුනපුනා සංසරණ කොට දුක් කෙළවර කරන්නෙමි."

මේ දස්සන යි.

(11) එහි භාවනා කවර යැ :

18 යම් ආර්‍ය්‍යපුද්ගලයක්හු විසින් ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයෝ මොනොවට වඩනලද්දහු ද, සියලු ලොවැ (උද්ධංභාගිය ඔරංභාගිය සංයොජන දුරුලීම් වශයෙන්) අධ්‍යාත්ම බාහිර වූ ද මෙලොව පරලොව ද ප්‍රතිවෙධ කොට භාවිත සිත්ඇති දමුණු ඉඳුරන් ඇති හෙතෙම මරණකාලය කැමැති වේ යයි. (මෙය සූත්‍රනිපාතඅටුවාව හා නොයෙදෙයි.)

මේ භාවනා යැ.

" මහණෙනි, මේ ධර්මකොට්ඨාසයෝ සතරදෙනෙකි, කවර සතරදෙනෙක යත් : අලොභය හෝ අලොභශීර්ෂයෙන් අධිගත ධ්‍යාන විදර්ශනා මාර්ග ඵල නිර්වාණ සංඛ්‍යාත අනභිධ්‍යා ධර්මපද යැ, බ්‍රහ්මවිහාරවශයෙන් අධිගත අව්‍යාපාද ධර්මපද යැ, දසානුස්සති ආදි විසින් අධිගත සම්මාසති ධර්මපද යැ, දසකසිණ ආනාපාන වශයෙන් අධිගත සම්මා සමාධි ධර්මපද යැ. මහණෙනි, මේ සතර ධර්මපදයෝ ' යි.

මේ භාවනා යි.

(12) එහි දස්සන ද භාවනා ද කවරෙ යැ :

19. (සිඳිනුයේ) පඤ්ච ඔරම්භාගිය සංයොජනයන් සිඳුනේ යැ, (දුරලනුයේ) පඤ්ච උද්ධංභාගිය සංයොජනයන් දුරුලන්නේ යැ, (සංයොජන දුරුලීම සඳහා) මතුයෙහි ශ්‍රද්ධාදී පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් වඩන්නේ යැ, රාගාදි පඤ්ච සංගයන් ඉක්මවාලූ මහණ චතුරොඝය තරණය කෙළේයයි කියනු ලැබේ යි.

“පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ”ති ඉදං දස්සනං. “පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ පඤ්ච සඞ්ගාතිගො භික්ඛු ඔඝතිණ්ණොති වුච්චතී”ති අයං භාවනා.

ඉදං දස්සනං ච භාවනා ච.

“තීණිමානි භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි. කතමානි තීණි: අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අඤ්ඤින්ද්‍රියං අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං.

කතමං ච භික්ඛවෙ, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු අනභිසමෙතස්ස දුක්ඛස්ස අරියසච්චස්ස අභිසමයාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, අනභිසමෙතස්ස දුක්ඛසමුදයස්ස අරියසච්චස්ස -පෙ- දුක්ඛනිරොධස්ස -පෙ- දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අරියසච්චස්ස අභිසමයාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, ඉදං භික්ඛවෙ, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං”ති

ඉදං දස්සනං.

“කතමං ච භික්ඛවෙ, අඤ්ඤින්ද්‍රියං: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛසමුදයොති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරොධොති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පජානාති, ඉදං භික්ඛවෙ, අඤ්ඤින්ද්‍රියං.

කතමං ච භික්ඛවෙ, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති, ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීයං, නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාති, ඉදං භික්ඛවෙ, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය”න්ති.

අයං භාවනා.

ඉදං දස්සනං ච භාවනා ච.

(13) තත්ථ කතමං සකවචනං:

20. “සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සචිත්තපරියොදපනං එතං බුද්ධාන සාසන”න්ති.

ඉදං සකවචනං.

“තීණිමානි භික්ඛවෙ බාලස්ස බාලලක්ඛණානි, බාලනිමිත්තානි බාලාපදානානි, යෙහි බාලං බාලොති පරෙ සඤ්ජානන්ති, කතමානි තීණි: බාලො භික්ඛවෙ දුච්චින්තිතචින්තී ච හොති, දුබ්භාසිතභාසී ච හොති, දුක්කටකම්මකාරී ච හොති, ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ තීණි බාලස්ස බාලලක්ඛණානි බාලනිමිත්තානි බාලාපදානානි.

පඤ්ච ජිනෙඤ පඤ්ච ජහෙ යන මේ දස්සන යැ. පඤ්ච වුත්තරි භාවයෙ පඤ්ච සංගාතිගො භික්ඛු ඔඝතිණ්ණොති වුච්චති යන මේ භාවනා යැ.

මේ දෙශනාව දස්සන ද භාවනා ද වෙයි.

" මහණෙනි, මේ ඉන්ද්‍රියයෝ තිදෙනෙක් වෙති, කවර තිදෙනෙක යත් : පෙර අවබොධ නොකළ ධර්මය දැනගනිමි පිළිපන්නහුට ස්‍රොතාපත්තිමාර්ගක්ෂණයෙහි උපන් ඉන්ද්‍රිය යැ, ඒ ධර්මයන් ම දන්නා අයුරින් ස්‍රොතාපත්තිඵලාදි සතැන්හි උපන් ඉන්ද්‍රිය යැ, අඤ්ඤාතාවීහුගේ අර්හත්ඵලධර්මයන්හි උපන් ඉන්ද්‍රිය යි.

මහණෙනි, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රිය කවරෙ යැ : මහණෙනි, මෙසස්නෙහි මහණ ප්‍රවෙධ නොකළ දුඃඛායර්‍යසත්‍යයාගේ ප්‍රතිවෙධය පිණිස කත්තුකම්‍යතා කුසලච්ඡන්දය උපදවයි වැයම් කෙරෙයි වීර්‍ය්‍යාරම්භ කෙරෙයි සිත දැඩිකොට ගනී ප්‍රධන් වීර්‍ය්‍යය කෙරෙයි. දුඃඛසමුදයායර්‍යසත්‍යයාගේ . . . දුඃඛනිරොධායර්‍යසත්‍යයාගේ . . . දුඃඛනිරොධගාමිනීප්‍රතිපදයර්‍යසත්‍යයාගේ ප්‍රතිවෙධය පිණිස ඡන්දය උපදවයි වැයම් කෙරෙයි වීර්‍ය්‍යාරම්භ කෙරෙයි සිත දැඩි කොට ගනී ප්‍රධන්වීර්‍ය්‍යය කෙරෙයි. මහණෙනි, මේ' අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රිය ' යි. මේ දස්සන යැ.

" මහණෙනි, අඤ්ඤින්ද්‍රිය කවරෙ යැ : මහණෙනි, මෙ සස්නෙහි මහණ මේ දුක යැයි අවිපරීතව දැනගනී, මේ දුක්ඛසමුදයයැයි අවිපරීතව දැනගනී, මේ දුක්ඛනිරොධයැයි අවිපරීතව දැනගනී, මේ දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා යයි අවිපරීතව දැනගනී. මහණෙනි, මේ අඤ්ඤින්ද්‍රිය යැ."

" මහණෙනි, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය කවරෙ යැ : මහණෙනි, මෙ සස්නෙහි මහණ ආස්‍රවයන්ගේ ක්ෂය වීමෙන් අනාස්‍රව වූ අර්හත්ඵලසමාධිය ද අර්හත්ඵලප්‍රඥව ද ඉහාත්ම යෙහි මැ තෙමේ විශිෂ්ටඥනයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ඊට පැමිණ වාස කෙරෙයි, ජාතිය ක්ෂය වූ යැ, මහබඹසර වැසනිමවනලද, කරණී කරනලද, ඉත්ථභාවය සඳහා අන් කටයුත්තෙක් නැතැ ' යි දැනගනී. මහණෙනි, මේ ' අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය ' යි. මේ භාවනා යැ."

මෙ දෙශනාව දස්සන් ද භාවනා ද වේ.

(13) එහි සකවචන කවරෙ යැ :

20. සියලු අකුශලය නො ඉපැදවීම ද චාතුර්භූමක කුශලයාගේ ප්‍රතිලාභය ද රහත් මගින් ස්වකීය චිත්තසන්තානය පවිත්‍ර කිරීම ද යන තෙල සියලු බුදුවරයන්ගේ අනුශාසනා යි.

මේ සකවචන යැ.

" මහණෙනි, මේ බාලයාගේ බාලලක්ෂණයෝ බාලනිමිත්තයෝ බාලචරිතයෝ තිදෙනෙක් වෙති, යම් ලක්ෂණයෙකින් බාලයා ' මේ බාලයෙකැ ' යි අන්‍යයෝ හැඳින ගනිත් ද, (එබඳු වූවාහුය.) කවර තුනෙක යත් : මහණෙනි, බාලයා නපුරු සිතිවිලි සිතනුයේ ද වෙයි, නපුරු බස් බණනුයේ ද වෙයි, නපුරුකම් කරනුයේ ද වෙයි. මහණෙනි, මේ තුන බාලයාගේ බාලලක්ෂණයෝ බාලනිමිත්තයෝ බාලඅපදනයෝ වෙත්.

"තීණිමානි භික්ඛවෙ පණ්ඩිතස්ස පණ්ඩිතලක්ඛණානි පණ්ඩිතනිමිත්තානි පණ්ඩිතාපදානානි, යෙහි පණ්ඩිතං පණ්ඩිතොති පරෙ සඤ්ජානන්ති. කතමානි තීණි: පණ්ඩිතො භික්ඛවෙ සුචින්තිතචින්තී ච හොති, සුභාසිතභාසී ච හොති, සුකතකම්මකාරී ච හොති. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ තීණි පණ්ඩිතස්ස පණ්ඩිතලක්ඛණානි පණ්ඩිතනිමිත්තානි පණ්ඩිතාපදානානී"ති.

ඉදං සකවචනං.

(14) තත්ථ කතමං පරවචනං:

21 "පථවිසමො නත්ථි විත්ථතො
නින්නො පාතාලසමො න විජ්ජති,
මෙරුසමො නත්ථි උන්නතො
චක්කවත්ති සදිසො නත්ථි පොරිසො"ති

ඉදං පරවචනං.

"හොතු දෙවානමින්ද, සුභාසිතෙන ජයොති. හොතු වෙපචිත්ති සුභාසිතෙන ජයොති. භණ වෙපචිත්ති, ගාථන්ති. අථ ඛො භික්ඛවෙ වෙපචිත්ති අසුරින්දො ඉමං ගාථං අභාසි:

22. "භිය්‍යො බාලා පකුජ්ඣෙය්‍යුං[1] නො චස්ස පටිසෙධකො,
තස්මා භුසෙන දණ්ඩෙන ධීරො බාලං නිසෙධයෙ"ති.

භාසිතාය ඛො පන භික්ඛවෙ වෙපචිත්තිනා අසුරින්දෙන ගාථාය අසුරා අනුමොදිංසු දෙවා තුණ්හී අහෙසුං. අථ ඛො භික්ඛවෙ වෙපචිත්ති අසුරින්දො සක්කං දෙවානමින්දං එතදවොච: භණ දෙවානමින්ද ගාථන්ති. අථ ඛො භික්ඛවෙ සක්කො දෙවානමින්දො ඉමං ගාථං අභාසි:

23. "එතදෙව අහං මඤ්ඤෙ බාලස්ස පටිසෙධනං,
පරං සංකුපිතං ඤත්වා යො සතො උපසම්මතී"ති

භාසිතාය ඛො භික්ඛවෙ සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ගාථාය දෙවා අනුමොදිංසු, අසුරා තුණ්හී අහෙසුං. අථ ඛො භික්ඛවෙ සක්කො දෙවානමින්දො වෙපචිත්තිඅසුරින්දං එතදවොච භණ වෙපචිත්ති ගාථන්ති. අථ ඛො භික්ඛවෙ වෙපචිත්ති අසුරින්දො ඉමං ගාථං අභාසි:

24. "එතදෙව තිතික්ඛාය වජ්ජං පස්සාමි වාසව,
යදා නං මඤ්ඤති බාලො භයා ම්‍යායං තිතික්ඛති:
අජ්ඣාරූහති දුම්මෙධො ගොව භීයො පලායින"න්ති

---

1. පකුප්පෙය්‍යුං - පු.

මහණෙනි, මේ පණ්ඩිතයාගේ පණ්ඩිතලක්ඛණයෝ පණ්ඩිතනිමිත්තයෝ පණ්ඩිත චරිතයෝ තිදෙනෙක් වෙති, යම් ලකුණෙකින් පණ්ඩිතයා 'මේ පණ්ඩිතයෙකැ' යි අන්‍යයෝ දනගනිත් ද, (එබඳු වූවාහුය.) කවර තුනෙක යත් : මහණෙනි, පණ්ඩිතයා මනාසිතුවිලි සිතනුයේ ද වෙයි, මනාබස් බණනුයේ ද වෙයි, සුකෘතක්‍රියා කරනුයේ ද වෙයි. මහණෙනි, මේ තුන පණ්ඩිතයාගේ පණ්ඩිතලක්ඛණයෝ පණ්ඩිත නිමිත්තයෝ පණ්ඩිතඅපදානයෝ වෙත් '' යයි.

මේ සකවචන යි.

(14) එහි පරවචන කවරෙ යැ :

21. පෘථිවිය හා සම වූ විස්තෘත (පැතුරුණු) දයෙක් නැත, පාතාලය හා සම වූ නිම්නයෙක් නො වේ. මේරුපර්වතය සම වූ උන්නත වස්තුයෙක් නැත, සක්විති රජු හා සදෘශ වූ උත්තම පුරුෂයෙක් නැති ' යි.

මේ පරවචන යැ.

'' දේවේන්ද්‍රය සුභාෂිතයෙන් ජය වේව ' යි, වෙපචිත්තිය සුභාෂිතයෙන් ජය වේව ' යි, වෙපචිත්තිය ගාථාවක් කිය යි. ඉක්බිති මහණෙනි, වෙපචිත්ති අසුරෙන්ද්‍ර මේ ගාථාව කී :

22. බාලයෝ වළකනුයෙක් නො වූයේ නම් මතුමතුයෙහි (බෙහෙවින්) විරුද්ධ වන්නාහ, එහෙයින් ප්‍රාඥතෙමේ දැඩි දඬුවමින් බාලයා වළහන්නේ යැ.

මහණෙනි, වෙපචිත්ති අසුරෙන්ද්‍රයා විසින් ගාථාව කීකල්හි අසුරයෝ අභිනන්දනා කළහ, දෙවියෝ නො බැණ හුන්හ. ඉක්බිති, මහණෙනි, වෙපචිත්ති අසුරෙන්ද්‍ර සක්දෙවිඳුට මෙසේ කී : දේවේන්ද්‍රය ගාථාවක් කිය ' යි, ඉක්බිති මහණෙනි, ශක්‍රදෙවේන්ද්‍ර මේ ගාථාව කී :

23. යමෙක් සතුරා කිපියහු දැන සිහිඇති වැ ඉවසා ද, මම් තෙල ඉවසීම මැ බාලයාගේ වැළැක්ම යැයි සිතමි.

මහණෙනි සක්දෙවිඳු විසින් ගාථාව කී කල්හි දෙවියෝ අනුමෝදන් වූහ, අසුරයෝ නො බැණ හුන්හ, යළි මහණෙනි, සක්දෙවිඳු වෙපචිත්ති අසුරිඳුට තෙල කී : ' වෙපචිත්තිය ගාථාවක් කිය ' යි. ඉක්බිති මහණෙනි, වෙපචිත්ති අසුරිඳු මේ ගාථාව කී :

24. වාසවය, යම් කලෙක බාලතෙමේ ' මෙතෙම මට බියපත්වැ ඉවසා යැ ' යි ඔහු ගෙන සිතා ද තෙල කරුණ මැ ඉවසීමෙහි දෝෂය කොට දකිමි. අඥානතෙමේ පැරැදූ පලායන ගවයකු මැඩගෙන යන ගවමුළක් සෙයින් ඉවසනුවහු බෙහෙවින් මැඩගෙන යයි.

19—888 04440 (79/08)

භාසිතාය ඛො පන භික්ඛවෙ වෙපචිත්තිනා අසුරින්දෙන ගාථාය අසුරා අනුමොදිංසු, දෙවා තුණ්හී අහෙසුං අථ ඛො භික්ඛවෙ වෙපචිත්ති අසුරින්දො සක්කං දෙවානමින්දං එතදවොච. භණ දෙවානමින්ද, ගාථන්ති. අථ ඛො භික්ඛවෙ, සක්කො දෙවානමින්දො ඉමා ගාථායො අභාසි :

25. "කාමං මඤ්ඤතු වා මා වා භයා ම්‍යායං තිතික්ඛති,
සදත්ථපරමා අත්ථා ඛන්ත්‍යා භිය්‍යො න විජ්ජති.

26. යො හවෙ බලවා සන්තො දුබ්බලස්ස තිතික්ඛති,
තමාහු පරමං ඛන්තිං නිච්චං ඛමති දුබ්බලො.

27. අබලං තං බලං ආහු යස්ස බාලබලං බලං,
බලස්ස ධම්මගුත්තස්ස පටිවත්තා න විජ්ජති.

28. තස්සෙව තෙන පාපියො යො කුද්ධං පටිකුජ්ඣති,
කුද්ධං අපටිකුජ්ඣන්තො සඞ්ගාමං ජෙති දුජ්ජයං.

29. උභින්නමත්ථං චරති අත්තනො ච පරස්ස ච,
පරං සංකුපිතං ඤත්වා යො සතො උපසම්මති.

30. උභින්නං තිකිච්ඡන්තානං අත්තනො ච පරස්ස ච,
ජනා මඤ්ඤන්ති බාලොති යෙ ධම්මස්ස අකොවිදා"ති.

"භාසිතාසු ඛො පන භික්ඛවෙ, සක්කෙන දෙවානමින්දෙන ගාථාසු දෙවා අනුමොදිංසු අසුරා තුණ්හී අහෙසු"න්ති.

ඉදං පරවචනං.

(15) තත්ථ කතමං සකවචනං ච පරවචනං ච :

"යඤ්ච පත්තං යඤ්ච පත්තබ්බං උභයමෙතං රජානුකිණ්ණං ආතුරස්සානුසික්ඛතො. යෙ ච සික්ඛාසාරා සීලං වතං ජීවිතං බ්‍රහ්මචරියං උපට්ඨානසාරා, අයමෙකො අන්තො. යෙ ච එවංවාදිනො එවංදිට්ඨිනො නත්ථි කාමෙසු දොසොති, අයං දුතියො අන්තො. ඉච්චෙතෙ උභො අන්තා කටසිවඩ්ඪනා කටසියො දිට්ඨිං වඩ්ඪෙන්ති, එතෙ උභො අන්තෙ අනභිඤ්ඤාය ඔලීයන්ති එකෙ අතිධාවන්ති එකෙ"ති

ඉදං පරවචනං.

යෙ ච ඛො තෙ උභො අන්තෙ අභිඤ්ඤාය තත්‍ර ච න අහෙසුං, තෙන ච අමඤ්ඤිංසු, වට්ටං තෙසං නත්ථි පඤ්ඤාපනායා"ති.

ඉදං සකවචනං.

අයං උද්දෙසො සකවචනං ච පරවචනං ච.

තවද මහණෙනි, වෙපචිත්ති අසුරිඳු විසින් ගාථාව කී කල්හි අසුරයෝ අනුමෝදන් වූහ. දෙවියෝ නොබැණ හුන්හ. ඉක්බිති මහණෙනි, වෙපචිත්ති අසුරෙන්ද්‍ර සක්දෙවිඳුට මෙතෙල කී : ' දෙවෙන්ද්‍රය ගාථාවක් කිය ' යි. එකල මහණෙනි, සක්දෙවිඳු මේ ගාථාව කී :

25. ඒකාන්තයෙන් ' මෙතෙම මට බියෙන් ඉවසා ' යයි සිතාවා හෝ නොසිතා වා හෝ අර්ථයෝ ස්වාර්ථය පරම කොට ඇත්තාහ, (ඒ අර්ථයන් කෙරෙහිද) ක්ෂාන්තියට වඩා අධික වූ අර්ථයෙක් නැති.

26. ඒකාන්තයෙන් යමෙක් බලවත් වූයේ දුබලයාහට ඉවසා ද එය පරම ක්ෂාන්තිය යයි (නුවණැතියෝ) කියති, දුර්වලයා නිරතුරු ඉවසයි.

27. අඥානබලය යමක්හුගේ බලය වේ ද, අබල වූ ඒ අඥානබලය බලයෙකැයි කියති, ධර්මයෙන් රක්ෂිත වූවහුගේ නොහොත් ධර්මය රක්නාහුගේ (ක්ෂාන්ති) බලයට අභිභවා බණන්නෙක් නැති.

28. යමෙක් කිපියහුට පෙරලා කිපේ ද, ඒ කෝපය හේතු කොටගෙන ඔහුට මැ පාපය වෙයි, කිපියහුට පෙරලා නො කිපෙනුයේ දිනියැ නො හෙන සංග්‍රාමය දිනයි.

29. යමෙක් මෙරමා කිපියහු දැන සිහි ඇතිවැ ඉවසා ද, හේ තමහට ද පරහට ද යන දෙපක්ෂයට මැ අර්ථය සිදුකෙරෙයි.

30. යම් කෙනෙක් ධර්මයෙහි නිපුණ නොවෙත් ද, ඒ අදබල් ජනයෝ තමහට ද පරහට ද යන දෙපක්ෂයට මැ වැඩ සිදුකරන්නහු බාලයෙකැ ' යි සිතත් යයි.

මහණෙනි, සක්දෙවිඳුන් විසින් ගාථාවන් කීකල්හි දෙවියෝ අනුමොදන් වූහ, අසුරයෝ තුෂ්ණිම්භූත වූහ ' යි.

මේ පරවචන යි.

(15) එහි සකවචන ද පරවචන ද කවරෙ යැ :

" කෙලෙස් බහුල පුද්ගලයන් අනුව හික්මෙන රාගාදිකෙලෙසින් ආතුරවූවහුට ලැබූ (මෙකල වලඳනා) යම් කාමොපකරණයෙක් ඇද්ද මතු ලැබියයුතු යම් කාමොපකරණයෙකුත් ඇද්ද මෙතෙල උභය කාමොපකරණය රාගරජස් ආදීන් අවතීර්ණ යැ. සමාදානය කළ ශීලව්‍රතාදිය සාරවශයෙන් ගත් යම් කෙනෙක් ශීලය ව්‍රතය ආජීවය මෛථුනාවිරතිය යන මේ සංසාරශුද්ධිය ' යි සාරභෙයින් ගත්තාහු වෙත් ද, මේ එක් අන්තයෙක. යම් කෙනෙක් කාමයන් සේවනයෙහි දෙෂයෙක් නැතැ ' යි මෙසේ කියන්නාහු මෙසේ ලබ්ධි ඇත්තාහු වෙත් ද, මේ දෙවැනි අන්තය යැ. මෙතෙල උභයාන්තයෝ (මතුමත්තෙහි ජරාමරණයෙන්) කටසි (තෘෂ්ණා අවිද්‍යා) වඩනාහුය, කටසීහු දෘෂ්ටිය වඩත්. මෙතෙල උභයාන්තයන් නො දැන ඇතැම් කෙනෙක් තෘෂ්ණාවශයෙන් ඇලෙති, ඇතැම් කෙනෙක් අතිධාවනය කෙරෙත් " යයි.

මේ පරවචන යැ.

යම් ආයර්‍ය්‍යපුද්ගල කෙනෙක් ඒ උභයාන්තයන් විශිෂ්ටඥානයෙන් දැන ඒ උභයාන්තයෙහි නො වැටුණාහු වෙත් ද ඔවුහු (තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිමාන වශයෙන්) නො ද සිතත්. (අනුපාදපරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවි) ඔවුනට (මරණින් මතු ඇතැයි) පැනැවීමට කර්මාදි වර්තයෙක් නැතැ ' යි.

මේ සකවචන යැ.

මේ උදානය සකවචන ද පරවචන ද වේ.

"රාජා පසෙනදි කොසලො භගවන්තං එතදවොච : ඉධ මය්හං භන්තෙ, රහොගතස්ස පටිසල්ලීනස්ස එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි : කෙසං නු ඛො පියො අත්තා, කෙසං අප්පියො අත්තාති. තස්ස මය්හං භන්තෙ එතදහොසි : යෙ ඛො කෙචි කායෙන දුච්චරිතං චරන්ති වාචාය දුච්චරිතං චරන්ති මනසා දුච්චරිතං චරන්ති, තෙසං අප්පියො අත්තා. කිඤ්චාපි තෙ එවං වදෙය්‍යුං : 'පියො නො අත්තා'ති. අථ ඛො තෙසං අප්පියො අත්තා. තං කිස්ස හෙතු : යඤ්හි අප්පියො අප්පියස්ස කරොති, තං තෙ අත්තනාව අත්තනො කරොන්ති, තස්මා තෙසං අප්පියො අත්තා. යෙ ච ඛො කෙචි කායෙන සුචරිතං චරන්ති වාචාය සුචරිතං චරන්ති මනසා සුචරිතං චරන්ති, තෙසං පියො අත්තා. කිඤ්චාපි තෙ එවං වදෙය්‍යුං 'අප්පියො නො අත්තා'ති, අථ ඛො තෙසං පියො අත්තා. තං කිස්ස හෙතු : යං හි පියො පියස්ස කරෙය්‍ය, තං තෙ අත්තනාව අත්තනො කරොන්ති, තස්මා තෙසං පියො අත්තා'ති.

එවමෙතං මහාරාජ, එවමෙතං මහාරාජ, යෙ හි කෙචි මහාරාජ කායෙන දුච්චරිතං චරන්ති වාචාය දුච්චරිතං චරන්ති මනසා දුච්චරිතං චරන්ති, තෙසං අප්පියො අත්තා. කිඤ්චාපි තෙ එවං වදෙය්‍යුං 'පියො නො අත්තා'ති, අථ ඛො තෙසං අප්පියො අත්තා. තං කිස්ස හෙතු : යං හි මහාරාජ, අප්පියො අප්පියස්ස කරෙය්‍ය, තං තෙ අත්තනාව අත්තනො කරොන්ති, තස්මා තෙසං අප්පියො අත්තා. යෙ ච ඛො කෙචි මහාරාජ කායෙන සුචරිතං චරන්ති වාචාය සුචරිතං චරන්ති මනසා සුචරිතං චරන්ති, තෙසං පියො අත්තා. කිඤ්චාපි තෙ එවං වදෙය්‍යුං 'අප්පියො නො අත්තා'ති, අථ ඛො තෙසං පියො අත්තා. තං කිස්ස හෙතු : යං හි මහාරාජ, පියො පියස්ස කරෙය්‍ය, තං තෙ අත්තනාව අත්තනො කරොන්ති, තස්මා තෙසං පියො අත්තාති. ඉදමවොච භගවා. ඉදං වත්වා සුගතො අථාපරං එතදවොච සත්ථා :

31. "අත්තානඤ්චෙ පියං ජඤ්ඤා න නං පාපෙන සංයුජෙ,
න හි තං සුලභං හොති සුඛං දුක්කටකාරිනා.

32. අන්තකෙනාධිපන්නස්ස ජහතො මානුසං භවං,
කිං හි තස්ස සකං හොති කිඤ්ච ආදාය ගච්ඡති ;
කිං චස්ස අනුගං හොති ඡායාව අනපායිනී.

33. උභො පුඤ්ඤඤ්ච පාපඤ්ච යං මච්චො කුරුතෙ ඉධ,
තං හි තස්ස සකං හොති තං ච ආදාය ගච්ඡති ;
තං චස්ස අනුගං හොති ඡායාව අනපායිනී.

34. තස්මා කරෙය්‍ය කල්‍යාණං නිචයං සම්පරායිකං,
පුඤ්ඤානි පරලොකස්මිං පතිට්ඨා හොන්ති පාණින"න්ති.

ඉදං සුත්තං පරවචනං. අනුගීති සකවචනං.

ඉදං සකවචනඤ්ච පරවචනඤ්ච.

"පසේනදි කොසොල්රජ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙසේ සැලකළේ යැ: 'වහන්ස, එකලා වැ විවෙකී වැ හුන් මට මෙබඳු චිත්තපරිවිතර්කයෙක් උපන: කවර කෙනකුන්ට ආත්මය ප්‍රිය ද, කවර කෙනකුන්ට ආත්මය අප්‍රිය ද ' යි. වහන්ස, එසේ සිතන මට මේ සිත විය: ' යම් කෙනෙක් කයින් දුසිරිත කෙරෙත් ද බසින් දුසිරිත කෙරෙත් ද සිතින් දුසිරිත කෙරෙත් ද, ඔවුනට ආත්මය අප්‍රිය යැ, ඔවුහු ' අපට ආත්මය ප්‍රිය යැ ' යි මෙසේ කියතුදු වැලි ඔවුනට ආත්මය අප්‍රිය යැ, එ කවර හෙයිනැ: සතුරෙක් සතුරාට යමක් මැ කෙරේ ද, එය ඔවුහු තුමූ මැ තමහට කෙරෙති. එහෙයින් ඔවුනට ආත්මය අප්‍රිය යැ, තවද යම් කිසි කෙනෙක් කයින් සුචරිතය කෙරෙත්ද බසින් සුචරිතය කෙරෙත් ද සිතින් සුචරිතය කෙරෙත් ද, ඔවුනට ආත්මය ප්‍රිය යැ, ඔවුහු අපට ආත්මය අප්‍රිය යැ ' යි මෙසේ කියන්නාහු නමුදු වැලි ඔවුනට ආත්මය ප්‍රිය යැ, ඒ කවර හෙයිනැ: මිතුරෙක් මිතුරකුට යමක් මැ කෙරේ ද එය ඔවුහු තුමූ මැ තමහට කෙරෙති. එහෙයින් ඔවුනට ආත්මය ප්‍රිය වේ " යයි.

" මහරජ, මෙල කරුණ එසේ මැ ය, මහරජ, මෙල එසේ මැ ය, මහරජ, යම් කෙනෙක් කයින් දුසිරිත කෙරෙත් ද වචනයෙන් දුසිරිත කෙරෙත් ද සිතින් දුසිරිත කෙරෙත් ද, ඔවුනට ආත්මය අප්‍රිය යැ, ඔවුහු ' අපට ආත්මය ප්‍රිය යැ ' යි කියන්නාහු නමුදු වැලි ඔවුනට ආත්මය අප්‍රිය යැ, එ කවර හෙයිනැ: මහරජ, සතුරෙක් සතුරකුට යමක් මැ කෙරේ ද, එය ඔවුහු තුමූ මැ තමහට කෙරෙති, එහෙයින් ඔවුනට ආත්මය අප්‍රිය වේ. තවද මහරජ, යම් කෙනෙක් කයින් සුසිරිත කෙරෙත් ද බසින් සුසිරිත කෙරෙත් ද සිතින් සුසිරිත කෙරෙත් ද, ඔවුනට ආත්මය ප්‍රිය යැ, ඔවුහු ' අපට ආත්මය අප්‍රිය යැ ' යි මෙසේ කියන්නාහු නමුදු වැලි ඔවුනට ආත්මය ප්‍රිය යැ, එ කවර හෙයිනැ: මහරජ, මිතුරෙක් මිතුරකුට යමක් මැ කරන්නේ ද, එය ඔවුහු තුමූ මැ තමහට කෙරෙති. එහෙයින් ඔවුනට ආත්මය ප්‍රිය වේ " යයි. බුදුහු මේ වදාළහ, මේ වදරා යළි සුගත වූ ශාස්තෘන් වහන්සේ මෙල වදාළසේක:

31. ඉදින් ආත්මය තමහට ප්‍රිය යයි දන්නේ නම්, ඒ ආත්මය පාපය හා නො යොදන්නේ යැ, දුෂ්කෘත කරන්නහුට (තමා රිසියෙන) ඒ සුවය නො මැ සුලභ වේ.

32. මරණයෙන් මඩනාලද මනුෂ්‍ය ආත්මභාවය හරනාවූ ඔහුට කුමක් නම් තමා අයත් වේ ද, කුමක් හැරගෙන පරලොවට යේ ද, තමා නොහැර යන සෙවණැල්ල සෙයින් කුමක් ඔහු අනුව යන්නේ වේ ද —

33. මෙ ලොවැ සත්ත්වයා පින ද පව ද යන දෙවැදෑරුම් වූ යම් කර්මයක් රැස්කෙරේ ද, එය මැ ඔහුට තමා අයත් වෙයි, ඒ කර්මය ගෙන පරලොව යෙයි, ඔහුගේ ඒ කර්මය තමා නොහැර යන සෙවණැල්ල සෙයින් අනුව යන්නේ වේ.

34. එහෙයින් පරලොවැ විපාකඵලය රැස්කරනුයේ කුසලය කරන්නේ යැ, සත්ත්වයන්ට පරලොවැ දී පුණ්‍යයෝ පිහිට වෙත් යයි.

මේ සූත්‍රය පරවචන යැ, අනුගීතිය සකවචනයි.

මේ සකවචන ද පරවචන ද වේ.

(16) තත්ථ කතමං විසජ්ජනීයං:

පඤ්හෙ පුච්ඡිතෙ ඉදං අභිඤ්ඤෙය්‍යං ඉදං පරිඤ්ඤෙය්‍යං ඉදං පහාතබ්බං ඉදං භාවෙතබ්බං ඉදං සච්ඡිකාතබ්බං ඉමෙ ධම්මා එවං ගහිතා ඉදං ඵලං නිබ්බත්තයන්ති තෙසං එවං ගහිතානං අයං අත්ථො ඉති.

ඉදං විසජ්ජනීයං.

“උළාරො බුද්ධො භගවා”ති බුද්ධුළාරතං ධම්මස්වාක්ඛාතතං සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිඤ්ච එකංසෙනෙව නිද්දිසෙ. “සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා”ති “සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා”ති “සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා”ති එකංසෙනෙව නිද්දිසෙ. යං වා පනඤ්ඤම්පි එවං ජාතියන්ති.

ඉදං විසජ්ජනීයං.

(17) තත්ථ කතමං අවිසජ්ජනීයං.

35 “ආකඞ්ඛතො තෙ නරදම්මසාරථි
දෙවා මනුස්සා මනසා විචින්තිතං,
සබ්බෙ න ජඤ්ඤා[1] කසිණාපි පාණිනො
සන්තං සමාධිං අරණං නිසෙවතො.
“කිං තං භගවා ආකඞ්ඛතී”ති.

ඉදං අවිසජ්ජනීයං.

“එත්තකො භගවා සීලක්ඛන්ධෙ[2] සමාධික්ඛන්ධෙ පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ විමුත්තික්ඛන්ධෙ විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ ඉරියායං පභාවෙ හිතෙසිතායං කරුණායං ඉද්ධිය”න්ති.

ඉදං අවිසජ්ජනීයං.

“තථාගතස්ස භික්ඛවෙ අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස ලොකෙ උප්පාද තිණ්ණං රතනානං උප්පාදෙ: බුද්ධරතනස්ස ධම්මරතනස්ස සඞ්ඝරතනස්ස”.

“කිං පමාණානි තීණි රතනානී”ති ඉදං අවිසජ්ජනීයං බුද්ධවිසයො අවිසජ්ජනීයො. පුග්ගලපරොපරඤ්ඤුතා අවිසජ්ජනීයා.

“පුබ්බා භික්ඛවෙ කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සකිං නිරයං සකිං තිරච්ඡානයොනිං සකිං පෙත්තිවිසයං සකිං අසුරයොනිං සකිං දෙවෙ සකිං මනුස්සෙ සන්ධාවතං සංසරතං”.

---

1. න ජානෙය්‍යුං - අට්ඨකථා.
2. සීලක්ඛන්ධෙන - පු.

(16) එහි විස්සජ්ජනීය කවරෙ යත් :

ප්‍රශ්නයක් විචාළකල්හි ' මෙය අභිඥෙය යැ මෙය පරිඥෙය යැ මෙයප්‍රහාතව්‍ය යැ මෙය භාවිතව්‍ය යැ මෙය ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු යැ මේ කුශලාකුශලධර්මයෝ මෙසේ රැස් කරනලද්දහු (ඉෂ්ට හෝ අනිෂ්ට හෝ) මේ විපාකඵලය උපදවති, මෙසේ රැස්කරනලද ඒ කර්මයන්ගේ මේ අර්ථ යැ ' යි.

මේ විස්සජ්ජනීය වෙයි.

' භාග්‍යවත් බුද්ධහු උදර වූහ ' යි (විචාළ කල්හි) බුදුරදුන්ගේ උදරබව ද ධර්මය ස්වාක්ඛාත බව ද සඞ්ඝයාගේ සුප්‍රතිපත්තිය ද ඒකාන්තයෙන් මැ දක්වන්නේ යැ, සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහ ' යි ද සියලු සංස්කාරයෝ දුක් වූහ ' යි ද සියලු ධර්මයෝ අනාත්මයහ ' යි ද ඒකාන්තයෙන් මැ ප්‍රකාශ කරන්නේ යැ, මෙබඳු ස්වභාව ඇති යම් අතික් පැනයකුදු විසඳන්නේ යි.

මේ විස්සජ්ජනීය යි.

(17) එහි අවිස්සජ්ජනීය කවරෙ යැ :

35. නරදම්සැරිය, (සත්ත්වයන්ගේ හිතාර්ථය) කැමැතිවන නුඹවහන්සේ විසින් (කරුණායෙන් සිහිල් වූ) සිතින් සිතනලද අර්ථය දෙවියෝ ද මනුෂ්‍යයෝ ද සියලු අනවශෙෂ ප්‍රාණීහු ද නො දන්නාහුය, ශාන්ත වූ අරණ සමාධිය සෙවුනා බුදුරදුන්ගේ චින්තිතය ' භාග්‍යවත්හු කුමක් කැමැති වෙත් දැ ' යි අන්‍යයනට අවිසය වේ.

මේ අවිස්සජ්ජනීය වෙයි.

" බුද්ධහු ශීලස්කන්ධහේතුයෙන් සමාධිස්කන්ධයෙන් ප්‍රඥස්කන්ධයෙන් විමුක්ති ස්කන්ධයෙන් විමුක්තිඥනදර්ශනස්කන්ධයෙන් කායවාක්සමාචාරය හෙතු කොටගෙන අනුභාවයෙන් හිතෙසිතා (මෛත්‍රී) යෙන් කරුණායෙන් ඍද්ධිහේතුයෙන් මෙපමණ වන්නාහ ' යි.

මේ අවිස්සජ්ජනීය වෙයි.

" මහණෙනි, තථාගත අරහත් සම්‍යක් සම්බුද්ධයන්ගේ ලොවැ පහළවීමෙන් බුද්ධරත්නය ධර්මරත්නය සඞ්ඝරත්නය යන තුනුරුවන්ගේ පහළවීම වේ."

' රත්නත්‍රය (ගුණවිසින්) කිපමණ දැ ' යි මේ අවිස්සජ්ජනීය වෙයි, බුද්ධවිසය අවිස්සජ්ජනීය වෙයි, පුද්ගලපරාවර දන්නාබව අවිස්සජ්ජනීය වේ.

" මහණෙනි, අවිද්‍යානීවරණ ඇති තණ්හාසංයොජනයෙන් බැඳුණු (එහෙයින්) වරෙක නිරයට ද වරෙක තිරිසන්යොනට ද වරෙක ප්‍රෙතවිෂයට ද වරෙක අසුරනිකායට ද වරෙක දෙව්ලොවෙහි ද වරෙක මිනිස්ලොවැ ද භවයෙන් භවයට සන්ධාවන කරන පුනපුනා භවයෙහි සැරිසරන සත්ත්වයන්ගේ පූර්වකොටිය නො පැනෙයි."

“කතමා පුබ්බා කොටී”ති අවිසජ්ජනීයං. “න පඤ්ඤායතී”ති සාවකානං ඤාණවෙකල්ලෙන. දුවිධා බුද්ධානං භගවන්තානං දෙසනා: අත්තූපනායිකා ච පරූපනායිකා ච. ‘න පඤ්ඤායතී’ති පරූපනායිකා; ‘නත්ථි බුද්ධානං භගවන්තානං අප්පජානනා’ති[1] අත්තූපනායිකා; යථා භගවා කොකාලිකං භික්ඛුං ආරබ්භ අඤ්ඤතරං භික්ඛුං එවමාහ:

‘සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසතිඛාරිකො කොසලකො තිලවාහො-පෙ- නත්වෙව එකො අබ්බුදො නිරයො. සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසති අබ්බුදා නිරයා, එවමෙකො නිරබ්බුදො නිරයො, සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසති නිරබ්බුදා නිරයා, එවමෙකො අබබො නිරයො සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසති අබබා නිරයා, එවමෙකො අටටො නිරයො. සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසති අටටා නිරයා, එවමෙකො අහහො නිරයො. සෙය්‍යථාපි භික්ඛු වීසති අහහා නිරයා. එවමෙකො කුමුදො නිරයො. සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසති කුමුදා නිරයා, එවමෙකො සොගන්ධිකො නිරයො, සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසති සොගන්ධිකා නිරයා, එවමෙකො උප්පලකො නිරයො. සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසති උප්පලකා නිරයා, එවමෙකො පුණ්ඩරීකො නිරයො. සෙය්‍යථාපි භික්ඛු, වීසති පුණ්ඩරීකා නිරයා, එවමෙකො පදුමො නිරයො. පදුමං ඛො පන භික්ඛු, නිරයං කොකාලිකො භික්ඛු උපපන්නො සාරිපුත්ත මොග්ගල්ලානෙසු චිත්තං ආඝාතෙත්වා’’ති.

යං වා පන කිඤ්චි භගවා ආහ: අයං අප්පමෙය්‍යො අසංඛෙය්‍යොති, සබ්බං තං අවිසජ්ජනීයන්ති.

ඉදං අවිසජ්ජනීයං.

(18) තත්ථ කතමං විසජ්ජනීයං ච අවිසජ්ජනීයං ච:

යදා සො උපකො ආජීවකො භගවන්තං ආහ: “කුහිං ආවුසො ගොතම, ගමිස්සතී”ති. භගවා ආහ:

36. “බාරාණසිං ගමිස්සාමි ආහනතුං[2] අමතදුන්දුභිං,
ධම්මචක්කං පවත්තෙතුං ලොකෙ අප්පටිවත්තිය”න්ති.

උපකො ආජීවකො ආහ: “ජිනොති ඛො ආවුසො සො ගොතම පටිජානාසී”ති, භගවා ආහ:

37. “මාදිසා වෙ ජිනා[3] හොන්ති යෙ පත්තා ආසවක්ඛයං,
ජිතා මෙ පාපකා ධම්මා තස්මාහං උපක ජිනො”ති.

---

1. අවිජානනාති - මජසං.
2. ආහං තං - මජසං
ආහඤ්ඡං - මනි, මපා.
3. ජිනා වෙ මාදිසා - සිමු.

' පූර්වකෝටිය කවර ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය වෙයි, ' නො පැනෙයි ' යනු ශ්‍රාවකයන්ගේ ඥානවෛකල්‍යය හෙයිනි. භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ දේශනාව අත්තූපනායිකා (තමන් වහන්සේ එළවා දක්වියයුතු) දේශනාව ද පරූපනායිකා දෙශනාව ද ' යි දෙවැදෑරුම් වෙයි, (එහි) න පඤ්ඤායති යනු (මෙරමා එළවාදක්වන) පරූපනායිකා දේශනා යි. " . . . " නත්ථි බුද්ධානං භගවන්තානං අප්පඤ්ඤාතා යනු අත්තූපනායිකා දෙශනා යි. ඒ මෙසේ යැ : බුදුහු කොකාලික භික්ෂු අරබයා අන්‍යතර මහණක්හට මෙසේ වදළසේක :

" මහණ, යම්පරිද්දි විසිඛාරියකින් යුත් කොසොල්රට වහරට පැමිණි තිලවාහයෙක් (තලගැලක්) වේ ද . . . අබ්බුදනිරයක ආයු නො ගෙවේ මැ ය. මහණ, අබ්බුදනිරය විස්සක් යම්සේ ද එක නිරබ්බුදනිරය එබඳු වෙයි. මහණ, නිරබ්බුදනිරය විස්සක් යම්සේ ද, එක අබබනිරය එබඳු වෙයි. මහණ, අබබනිරය විස්සක් යම්බඳු ද එක අටට නිරය එබඳු වෙයි. මහණ, අටටනිරය විස්සක් යම්සේ ද එක අහහනිරය එබඳු වෙයි. මහණ, අහහ නිරය විස්සක් යම්සේ ද එක කුමුදනිරය එබඳු වෙයි. මහණ, කුමුදනිරය විස්සක් යම්සේ ද එක සොගන්ධිකනිරය එබඳු වෙයි. මහණ, සොගන්ධිකනිරය විස්සක් යම්සේ ද එක උප්පලකනිරය එබඳු වෙයි. මහණ, උප්පලකනිරය විස්සක් යම්පරිද්දි ද එක පුණ්ඩරීක නිරය එසේ යැ, මහණ, පුණ්ඩරීකනිරය විස්සක් යම්සේ ද එක පදුමනිරය එසේ යැ. මහණ, කොකාලික භික්ෂු සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානයන් කෙරෙහි සිත ප්‍රදූෂ්‍ය කොට පදුම නිරයට පැමිණියේ " යයි.

තවද බුදුහු යම් කිසිවක් ' මෙය අප්‍රමෙය යැ අසංඛ්‍යය ' යි වදළසේක් ද ඒ සියල්ල නො විසඳියයුතු වේ යයි.

මේ අවිස්සජ්ජනීය දේශනා යි.

(18) එහි කවරෙක් විස්සජ්ජනීය ද අවිස්සජ්ජනීය ද වේ යැ යත් :

යම් කලෙක ඒ උපක ආජීවක භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ' ඇවැත්නි ගෞතමයෙනි, කොහි යන්නවු ද ' යි කීයේ ද, බුදුහු මෙසේ වදළහ :

36. දහම්අමාබෙරය ගසන්නට, ලොවැ අනොකක්හු විසින් පවත්වාලියැ නොහෙන දම්සක් පවත්වන්නට බරණැසට යන්නෙමි ' යි.

උපක ආජීවක මෙසේ කී : ' ඇවැත්නි ගෞතමයෙනි,' ජින ' යි මැ පිළිත කරවූ ද ' යි. බුදුහු වදළහ :

37. යම් කෙනෙක් ආස්‍රවක්ෂයට (නිවනට) පැමිණියාහු ද, මාබඳු වූවාහු එකාන්ත යෙන් ජින නම් වෙති. මා විසින් අකුශලධර්මයෝ දිනාලදහ, උපකය එහෙයින් මම ජින වෙමි ' යි.

“කථං ජිනො” “කෙන ජිනො”ති විස්සජ්ජනීයං; “කතමො ජිනො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, “කතමො ආසවක්ඛයො: රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො”ති විස්සජ්ජනීයං; කිත්තකො ආසවක්ඛයො”ති අවිස්සජ්ජනීයං;

ඉදං විස්සජ්ජනීයඤ්ච අවිස්සජ්ජනීයඤ්ච.

“අත්ථි තථාගතො”ති විස්සජ්ජනීයං; “අත්ථි රූපං”ති විස්සජ්ජනීයං. “රූපං තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, “රූපවා තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, “රූපෙ වා තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, “තථාගතෙ රූප”න්ති අවිස්සජ්ජනීයං. එවං “අත්ථි වෙදනා-පෙ-සඤ්ඤා-සංඛාරා-අත්ථි විඤ්ඤාණ”න්ති විස්සජ්ජනීයං. “විඤ්ඤාණං තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, විඤ්ඤාණවා තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, විඤ්ඤාණෙ තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, “තථාගතෙ විඤ්ඤාණ”න්ති අවිස්සජ්ජනීයං. “අඤ්ඤත්‍ර රූපෙන තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, අඤ්ඤත්‍ර වෙදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය - සඞ්ඛාරෙහි - විඤ්ඤාණෙන තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං, “අයං සො තථාගතො අරූපකො අවෙදනකො අසඤ්ඤකො අසඞ්ඛාරකො අවිඤ්ඤාණකො”ති අවිස්සජ්ජනීයං.

ඉදං විස්සජ්ජනීයඤ්ච අවිස්සජ්ජනීයඤ්ච.

“පස්සති භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ (එවං සබ්බං) -පෙ-යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාතී”ති විස්සජ්ජනීයං, “කතමෙ සත්තා’ කතමො තථාගතො”ති අවිස්සජ්ජනීයං.

ඉදං විස්සජ්ජනීයඤ්ච අවිස්සජ්ජනීයඤ්ච.

“අත්ථි තථාගතො”ති විස්සජ්ජනීයං, “අත්ථි තථාගතො පරම්මරණා”ති අවිස්සජ්ජනීයං.

ඉදං විස්සජ්ජනීයං ච අවිස්සජ්ජනීයං ච.

(19) තත්ථ කතමං කම්මං:

38. “අන්තකෙනාධිපන්නස්ස ජහතො මානුසං භවං,
කිං හි තස්ස සකං හොති කිඤ්ච ආදාය ගච්ඡති;
කිඤ්චස්ස අනුගං හොති ඡායාව අනපායිනී”

39. “උභො පුඤ්ඤඤ්ච පාපං ච යං මච්චො කුරුතෙ ඉධ,
තං හි තස්ස සකං හොති තං ච ආදාය ගච්ඡති;
තඤ්චස්ස අනුගං හොති ඡායාව අනපායිනී”ති.

ඉදං කම්මං.

" කිසෙයින් ජිත වෙ ද ? ' කවර කරුණෙකින් ජිත වෙ ද ' යි විස්සජ්ජනීය වෙයි. ' කවරෙක් ජිත වෙ ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ. ' ආශ්‍රවක්ෂය කවමර් ද ? රාගක්ෂය ද්වෙෂක්ෂය මොහක්ෂය ' යි විස්සජ්ජනීය යැ. ' ආශ්‍රවක්ෂය කිපමණ වෙ ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යි.

මෙ විස්සජ්ජනීය ද අවිස්සජ්ජනීය ද වෙ.

' තථාගත (සත්ත්ව) ඇද්ද ' යි විස්සජ්ජනීය යැ, ' රූපය ඇද්ද ' යි විස්සජ්ජනීය යැ, ' රූපය තථාගත ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ, ' තථාගත රූපවත් ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ, 'රූපයෙහි හෝ තථාගත වෙ ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ, ' තථාගත කෙරෙහි රූපය වෙ ද 'යි අවිස්සජ්ජනීය යි. මෙසෙ ' වෙදනා ඇද්ද . . . සංඥ . . . සංස්කාර . . . විඥාන ඇද්ද 'යි විස්සජ්ජනීය යැ, ' විඥානය තථාගත ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ, ' තථාගත විඥානවත් ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ, ' විඥානයෙහි තථාගත ඇද්ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ, ' තථාගත කෙරෙහි විඥානය ඇද්ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ, රූපයෙන් අන් තැනක තථාගත වෙ ද යි අවිස්සජ්ජනීය යැ ' වෙදනාවෙන් අන් තැනෙක . . . සංඥයෙන් . . . සංස්කාරයන් ගෙන් . . . විඥානයෙන් අන් තැනෙක තථාගත වෙ ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ, මෙ ඒ තථාගත රූප නැතියෙක් ද ? අවෙදක අසංඥක අසංස්කාරක අවිඥානක ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය වෙ.

මෙ විස්සජ්ජනීය ද අවිස්සජ්ජනීය ද වෙ.

බුදුහු විශුද්ධ වූ මිනිසැස ඉක්මවා සිටි දිවැසින් (මෙලොවින්) චුත වන්නාවූ ද (පරලොවින් විසින් මෙලොවට) පැමිණෙන්නාවූ ද සත්ත්වයන් දක්නාසේක් ද, . . . කම්වූ පරිදි පරලොව යන සත්ත්වයන් දන්නාසේක් ද ' යි විස්සජ්ජනීය යැ, කවර සත්ත්වයෝ ද ? තථාගත කවරේ ද ' යි අවිස්සජ්ජනීය යැ.

මෙ විස්සජ්ජනීය ද අවිස්සජ්ජනීය ද වෙ.

' තථාගත ඇද්ද ' යනු විස්සජ්ජනීය යැ, ' තථාගත මරණින් මතු ඇද්ද' යනු අවිස්සජ්ජනීය යි.

මෙ විස්සජ්ජනීය ද අවිස්සජ්ජනීය ද වෙ.

(19) එහි කම්ම කවරෙ යැ :

38, 39. (32, 33 ගාථාසන්න බලන්න).

මෙ කර්ම යැ.

"පුනච පරං භික්ඛවෙ, බාලං පීඨසමාරූළ්හං වා මඤ්චසමාරූළ්හං වා ඡමාය[1] වා සෙමානං, යානිස්ස පුබ්බෙ පාපකානි කම්මානි කතානි කායෙන දුච්චරිතානි වාචාය දුච්චරිතානි මනසා දුච්චරිතානි, තානිස්ස තම්හි සමයෙ ඔලම්බන්ති අජ්ඣොලම්බන්ති අභිප්පලම්බන්ති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ, මහන්තානං[2] පබ්බතකූටානං ඡායා සායන්හසමයං පථවියා ඔලම්බන්ති අජ්ඣොලම්බන්ති අභිප්පලම්බන්ති, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ බාලං පීඨසමාරූළ්හං වා මඤ්චසමාරූළ්හං වා ඡමාය[1] වා සෙමානං යානිස්ස පුබ්බෙ පාපකානි කම්මානි කතානි කායෙන දුච්චරිතානි වාචාය දුච්චරිතානි මනසා දුච්චරිතානි, තානිස්ස තම්හි සමයෙ ඔලම්බන්ති අජ්ඣොලම්බන්ති අභිප්පලම්බන්ති. තත්‍ර භික්ඛවෙ බාලස්ස එවං හොති: අකතං වත මෙ කල්‍යාණං අකතං කුසලං අකතං භීරුත්තාණං, කතං පාපං කතං ලුද්දං කතං කිබ්බිසං, යා ච හොති[3] අකතකල්‍යාණානං අකතකුසලානං අකතභීරුත්තාණානං කතපාපානං කතලුද්දානං කතකිබ්බිසානං ගති, තං ගතිං පෙච්ච ගච්ඡාමීති සො සොචති කිලමති පරිදෙවති උරත්තාළිං කන්දති සම්මොහං ආපජ්ජතීති.

පුනච පරං භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතං පීඨසමාරූළ්හං වා මඤ්චසමාරූළ්හං වා ඡමාය වා සෙමානං, යානිස්ස පුබ්බෙ කල්‍යාණානි කම්මානි කතානි කායෙන සුචරිතානි වාචාය සුචරිතානි මනසා සුචරිතානි, තානිස්ස තම්හි සමයෙ ඔලම්බන්ති අජ්ඣොලම්බන්ති අභිප්පලම්බන්ති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහන්තානං පබ්බතකූටානං ඡායා සායන්හසමයං පථවියං ඔලම්බන්ති අජ්ඣොලම්බන්ති අභිප්පලම්බන්ති, එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ පණ්ඩිතං පීඨසමාරූළ්හං වා මඤ්චසමාරූළ්හං වා ඡමාය වා සෙමානං යානිස්ස පුබ්බෙ කල්‍යාණානි කම්මානි කතානි කායෙන සුචරිතානි වාචාය සුචරිතානි මනසා සුචරිතානි, තානිස්ස තම්හි සමයෙ ඔලම්බන්ති අජ්ඣොලම්බන්ති අභිප්පලම්බන්ති. තත්‍ර, භික්ඛවෙ පණ්ඩිතස්ස එවං හොති: අකතං වත මෙ පාපං අකතං ලුද්දං අකතං කිබ්බිසං කතං කල්‍යාණං කතං කුසලං කතං භීරුත්තාණං, යා ච හොති[3] පාපානං අකතලුද්දානං අකතකිබ්බිසානං කතකල්‍යාණානං කතකුසලානං කතභීරුත්තාණානං ගති, තං ගතිං පෙච්ච ගච්ඡාමීති. සො න සොචති න කිලමති න පරිදෙවති න උරත්තාළිං කන්දති න සම්මොහං ආපජ්ජති කතං මෙ පුඤ්ඤං අකතං පාපං, යා භවිස්සති ගති අකතපාපස්ස අකතලුද්දස්ස අකතකිබ්බිසස්ස කතපුඤ්ඤස්ස කතකුසලස්ස කතභීරුත්තාණස්ස, තං පෙච්ච ගතිං ගච්ඡාමීති විප්පටිසාරො න ජායති. අවිප්පටිසාරිනො ඛො භික්ඛවෙ ඉත්ථියා වා පුරිසස්ස වා ගිහිනො වා පබ්බජිතස්ස වා භද්දකං මරණං භද්දිකා කාලකිරියාති වදාමීති.

ඉදං කම්මං.

"තීණිමානි භික්ඛවෙ දුච්චරිතානි, කතමානි තීණි: කායදුච්චරිතං වචීදුච්චරිතං මනොදුච්චරිතං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ තීණි දුච්චරිතානි.

---

1. ඡමායං – මජසං.
2. මහන්තං – මජසං.
3. යාවතා හොති – සිමු, මජසං.

"යළිදු මහණෙනි, බාලයා පීඨයෙහි නැඟීහුන්නහුට හෝ මඤ්චයෙහි නැඟීහුන්නහුට හෝ බිමැ හෝනහුට හෝ ඔහු විසින් පෙර කරනලද කායදුශ්චරිත වාග්දුශ්චරිත මනොදුශ්චරිත වූ යම් පාපකර්ම කෙනෙක් ඇද්ද, එසමයෙහි ඔහුට ඒ කර්මයෝ එළැඹ සිටිති, අධ්‍යවලම්බන අභිප්‍රලම්බන වෙත්. මහණෙනි, යම්පරිදි සවස්කාලයෙහි මහත් පර්වතකූටයන්ගේ සෙවණැලි පොළෝතෙලෙහි පැතිරේද, මහණෙනි, එපරිදි මැ පීඨයෙහි නැඟීහුන් වේවයි මඤ්චයෙහි නැඟීහුන් වේවයි බිමැ හෝනා වේවයි බාලයාහට ඔහු විසින් කළ කායදුශ්චරිත වාග්දුශ්චරිත මනොදුශ්චරිත වූ යම් පෙර කළ පාපකර්ම කෙනෙක් ඇද්ද, එකල්හි ඒ කර්මයෝ එළැඹ සිටිත්. ඒ වැටහීම් ආපාථගත කල්හි බාලයාහට මෙසේ සිත් වෙයි : මා විසින් කල්‍යාණයෙක් නොකරනලද මැ ය, කුශලයෙක් නොකරනලද මැ යැ, බියට පිහිටෙක් නොකරනලද මැ යැ, පව් කරනලද, කර්කශකර්ම කරනලද, කිලිටිකම් කරනලද. කලණකම් නොකළ කුසල් නොකළ බියට පිහිට නොකළ පව් කළ කැකුළුකම් කළ කිලිටිකම් කළ ඇත්තනට යම් ගතියෙක් ඇද්ද, පරලොවැ ඒ ගතියට යෙමි. හේ ශොක කෙරෙයි, ක්ලාන්ත වෙයි, වැලැපෙයි ළෙහි පැහැර හඬයි, සම්මෝහයට පැමිණේ යයි.

යළිදු මහණෙනි, පණ්ඩිතයා පීඨයෙහි නැඟීසිටියහුට වේවයි මඤ්චයෙහි නැඟීසිටියහුට වේවයි බිමැ හෝනහුට වේවයි ඔහු විසින් පෙර කරනලද කායසුචරිත වචීසුචරිත මනෝසුචරිත වූ යම් කුශලකර්ම කෙනෙක් ඇද්ද, එසමයෙහි ඔහුට ඒ කුශලකර්මයෝ එළැඹැ සිටිති, අධ්‍යවලම්බන අභිප්‍රලම්බන වෙත්. යම්පරිදි මහණෙනි, මහත් පර්වතකූටයන්ගේ සෙවණැලි සවස්කලැ පොළෝතෙලෙහි අවලම්බන අධ්‍යවලම්බන අභිප්‍රලම්බන වශයෙන් පැතිරෙත් ද, එපරිදි මැ මහණෙනි, පණ්ඩිතයා පීඨයෙහි නැඟීසිටීයහු හෝ මඤ්චයෙහි නැඟීසිටීයහු හෝ බිමැ හෝනහු හෝ ඔහු විසින් පෙර කරනලද කායසුචරිත වචීසුචරිත මනොසුචරිත වූ යම් කුශලකර්ම කෙනෙක් ඇද්ද එසමයෙහි ඔහුට ඒ කර්මයෝ අවලම්බන අධ්‍යවලම්බන අභිප්‍රලම්බන වශයෙන් එළැඹ සිටීත්. එහි දී මහණෙනි, පණ්ඩිතහට මෙබඳු සිතෙක් වෙයි : 'ඒකාන්තයෙන් මා විසින් පව නොකරනලද රෞද්‍රකර්ම නොකරනලද කිල්විෂ නොකරනලද කල්‍යාණය කරනලද කුශලය කරනලද භයපරිත්‍රාණය කරනලද, නොකළ පව්ඇති නොකළ රළුකම් ඇති නොකළ කිලිටිකම් ඇති කළ කලණ ඇති කළ කුසල් ඇති කළ භයට පිහිට ඇති සත්නට යම්බඳු ගතියෙක් වේද, පරලොවැ දී ඒ ගතියට යෙමි' විප්‍රතිසාරය නූපදී, 'මහණෙනි, විපිළිසර නැති ස්ත්‍රියගේ හෝ පුරුෂයාගේ හෝ ගිහියාගේ හෝ පැවිද්දගේ හෝ මරණය සොඳුරු වෙයි, කාලක්‍රියාව සොඳුරුවන්නී යයි කියමි' යි.

මේ කර්ම යැ.

"මහණෙනි, මේ දුශ්චරිත තුනෙකි, කවර තුනෙක යත් : කායදුශ්චරිතය වාග්දුශ්චරිතය මනොදුශ්චරිත යි. මහණෙනි, මේ තුන් දුශ්චරිතයෝ" යි.

තීණිමානි භික්ඛවෙ, සුචරිතානි. කතමානි තීණි : කායසුචරිතං වචීසුචරිතං මනොසුචරිතං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ, තීණි සුචරිතානී''ති.

ඉදං කම්මං.

(20) තත්ථ කතමො විපාකො :

“ලාභා වො භික්ඛවෙ, සුලද්ධං වො භික්ඛවෙ ඛණො වො පටිලද්ධො බ්‍රහ්මචරියවාසාය, දිට්ඨා මයා භික්ඛවෙ, ඡ ඵස්සායතනිකා නාම නිරයා, තත්ථ යං කිඤ්චි චක්ඛුනා රූපං පස්සති අනිට්ඨරූපං යෙව පස්සති නො ඉට්ඨරූපං, අකන්තරූපං යෙව පස්සති නො කන්තරූපං, අමනාපරූපංයෙව පස්සති නො මනාපරූපං, යං කිඤ්චි සොතෙන -පෙ- ඝානෙන -පෙ- ජිව්හාය -පෙ- කායෙන -පෙ- යං කිඤ්චි මනසා ධම්මං විජානාති අනිට්ඨධම්මං යෙව විජානාති නො ඉට්ඨධම්මං, අකන්තධම්මං යෙව විජානාති නො කන්තධම්මං, අමනාප ධම්මං යෙව විජානාති, නො මනාපධම්මං ලාභා වො භික්ඛවෙ, සුලද්ධං වො භික්ඛවෙ, ඛණො වො පටිලද්ධො බ්‍රහ්මචරියවාසාය.

දිට්ඨා මයා භික්ඛවෙ, ඡ ඵස්සායතනිකා නාම සග්ගා. තත්ථ යං කිඤ්චි චක්ඛුනා රූපං පස්සති ඉට්ඨරූපංයෙව පස්සති නො අනිට්ඨරූපං, කන්තරූපංයෙව පස්සති නො අකන්තරූපං, මනාපරූපංයෙව පස්සති නො අමනාපරූපං, යං කිඤ්චි සොතෙන සද්දං සුණාති -පෙ- ඝානෙන -පෙ- ජිව්හාය -පෙ- කායෙන -පෙ- මනසා ධම්මං විජානාති ඉට්ඨධම්මංයෙව විජානාති නො අනිට්ඨධම්මං, කන්තධම්මංයෙව විජානාති නො අකන්ත ධම්මං, මනාපධම්මංයෙව විජානාති නො අමනාපධම්මං, ලාභා වො භික්ඛවෙ, සුලද්ධං වො භික්ඛවෙ, ඛණො වො පටිලද්ධො බ්‍රහ්මචරිය වාසායා''ති.

අයං විපාකො.

40. “සට්ඨි වස්සසහස්සානි පරිපුණ්ණානි සබ්බසො,
නිරයෙ පච්චමානානං කදා අන්තො භවිස්සති.

41. නත්ථි අන්තො කුතො අන්තො න අන්තො පති දිස්සති,
තදා හි පකතං පාපං මම[1] තුය්හං ච මාරිසා''ති.

අයං විපාකො.

(21) තත්ථ කතමං කම්මං ච විපාකො ච :

42. “අධම්මචාරී හි නරො පමත්තො
යහිං යහිං ගච්ඡති දුග්ගතිං යො,
සො නං අධම්මො චරිතො හනාති
සයං ගහීතො යථා කණ්හසප්පො”

1 මමං - ජාතක.

'' මහණෙනි, මේ සුචරිත තුනෙකි, කවර තුනෙක යත් : කායසුචරිතය වාක්සුචරිතය මනස්සුචරිත යි. මහණෙනි, මේ තුන් සුචරිතයෝ '' ය යි.

මේ කර්ම යි.

(20) එහි විපාක කවරෙ යැ :

'' මහණෙනි, තොපට (මනුෂ්‍යාත්මප්‍රතිලාභාදීහු) ලාභයෝ යැ, මහණෙනි, තොප විසින් (පැවිදි වැ ලද චතුපාරිසුද්ධිසීලාදිය) සුලබ්ධ යැ, තොප විසින් බ්‍රහ්මචරිය පිණිස (අෂ්ට අක්ෂණවිනිර්මුක්ත වූ නවවැනි) ක්ෂණය ප්‍රතිලබ්ධ යැ. මහණෙනි, මා විසින් ෂට් ' ඵස්සායතනික ' නම් නිරයෝ දක්නා ලදහ, එහි ඇසින් යම් කිසි රූපයක් දකී ද, අනිෂ්ට රූපයක් මැ දකී, ඉෂ්ටරූපයක් නොදකී, අකාන්තරූපයක් මැ දකී, කාන්තරූපයක් නොදකී, අමනාපරූපයක් මැ දකී, මනාපරූපයක් නො දකී. කනින් යම් කිසි ශබ්දයක් . . . නැහැයෙන් . . . දිවින් . . . කයින් . . . සිතින් යම් කිසි ධර්මයක් දැනගනී ද, අනිෂ්ට ධර්මයක් මැ දනී, ඉෂ්ටධර්මයක් නොදනී, අකාන්තධර්මයක් මැ දනී, කාන්තධර්මයක් නොදනී, අමනාපධර්මයක් මැ දනී, මනාපධර්මයක් නොදනී. මහණෙනි, තොපට ලාභයෝ යැ, මහණෙනි, තොප විසින් සුලබ්ධ යැ, තොප විසින් බඹසරවස් විසීම පිණිස තොපවිසින් (නවවැනි සම්පත්) ක්ෂණය ලද්දේ යි.

මහණෙනි, මා විසින් සවැදෑරුම් ' ඵස්සායතනික ' නම් ස්වර්ගයෝ දක්නාලදහ, එහි ඇසින් යම් කිසි රුවක් දකී ද, ඉෂ්ටරූපයක් මැ දකී, අනිෂ්ටරූපයක් නොදකී. කාන්ත රූපයක් මැ දකී, අකාන්තරූපයක් නොදකී, මනාපරූපයක් මැ දකී, අමනාපරූපයක් නොදකී. කනින් යම් කිසි ශබ්දයක් අසා ද . . . නැහැයෙන් . . . දිවින් . . . කයින් . . . සිතින් යම් කිසි ධර්මයක් දැනගනී ද, ඉෂ්ටධර්මයක් මැ දනී, අනිෂ්ටධර්මයක් නොදනී, කාන්තධර්මයක් මැ දනී, අකාන්තධර්මයක් නොදනී, මනාපධර්මයක් මැ දනී, අමනාප ධර්මයක් නොදනී. මහණෙනි, තොපට (මනුෂ්‍යාත්මභාවාදීහු) ලාභයෝ යැ, මහණෙනි, තොප විසින් (චතුපාරිසුද්ධිසීලාදිය) සුලබ්ධ යැ, තොප විසින් බඹසරවස් පිණිස සම්පත් ක්ෂණය ලබනලද '' යි.

මේ විපාක යැ.

40. නිරයෙහි පැසෙන අපට සර්වප්‍රකාරයෙන් සැටවාදහසෙක් පිරුණාහුය, කවර කලෙක අන්තයෙක් වන්නේ ද —

41. අන්තයෙක් නැත, අන්තයෙක් කොහි යැ, අන්තයෙක් නො දක්නා ලැබෙයි· නිදුක, යම්හෙයෙකින් එකල මා විසින් ද තොප විසින් ද පව් කරන ලදැයි.

මේ විපාක යි.

(21) එහි කම්ම ද විපාක ද කවරෙ යැ :

42. ප්‍රමත්ත වූ එහෙයින් මැ අධර්මචාරි වූ යම් මිනිසෙක් යම් යම් තැනෙක දුගතියට යේද, තමා විසින් ගන්නාලද කෘෂ්ණසර්පයෙක් යම්සේ ද එමෙන් තමා විසින් රැක්කළ ඒ අධර්මය ඒ අධර්මචාරියා නසයි.

43. "න හි ධම්මො අධම්මො ච උභො සමවිපාකිනො,
අධම්මො නිරයං නෙති ධම්මො පාපෙති සුගතිං"

ඉදං කම්මං ච විපාකො ච.

"මා භික්ඛවෙ පුඤ්ඤානං භායිත්ථ, සුඛස්සෙතං භික්ඛවෙ, අධිවචනං ඉට්ඨස්ස කන්තස්ස පියස්ස මනාපස්ස යදිදං පුඤ්ඤානීති. අභිජානාමි ඛො පනාහං භික්ඛවෙ, දීඝරත්තං කතානං පුඤ්ඤානං දීඝරත්තං[1] ඉට්ඨං කන්තං පියං මනාපං විපාකං පච්චනුභූතං සත්ත වස්සානි මෙත්තචිත්තං භාවෙත්වා සත්ත සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ න ඉමං ලොකං පුනරාගමාසිං, සංවට්ටමානෙ සුදං[2] භික්ඛවෙ, කප්පෙ ආභස්සරූපගො හොමි, විවට්ටමානෙ කප්පෙ සුඤ්ඤං බ්‍රහ්මවිමානං උපපජ්ජාමි, තත්‍ර සුදං[2] භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මා හොමි මහාබ්‍රහ්මා අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථු දසො වසවත්තී. ඡත්තිංසක්ඛත්තුං ඛො පනාහං භික්ඛවෙ, සක්කො අහොසිං දෙවානමින්දො. අනෙකසතක්ඛත්තුං රාජා අහොසිං චක්කවත්ති ධම්මිකො ධම්මරාජා චාතුරන්තො විජිතාවී ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො සත්තරතනසමන්නාගතො කො පන වාදො පදෙසරජ්ජස්ස

තස්ස මය්හං භික්ඛවෙ, එතදහොසි : කිස්ස නු ඛො මෙ ඉදං කම්මස්ස ඵලං කිස්ස කම්මස්ස විපාකො යෙනාහං එතරහි එවං මහිද්ධිකො එවං මහානුභාවොති. තස්ස මය්හං භික්ඛවෙ, එතදහොසි : තිණ්ණං ඛො මෙ ඉදං කම්මානං ඵලං තිණ්ණං කම්මානං විපාකො යෙනාහං එතරහි එවං මහිද්ධිකො එවං මහානුභාවො, සෙය්‍යථිදං : දානස්ස දමස්ස සංයමස්සාති.

තත්ථ යඤ්ච දානං යො ච දමො යො ච සංයමො, ඉදං කම්මං. යො තප්පච්චයා විපාකො පච්චනුභූතො, අයං විපාකො.

තථා "චුල්ලකම්මවිභඞ්ගො" වත්තබ්බො, යං සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස දෙසිතං. තත්ථ යෙ ධම්මා අප්පායුකදීඝායුකතාය සංවත්තන්ති, බව්හාබාධඅප්පාබාධතාය - අප්පෙසක්ඛමහෙසක්ඛතාය — දුබ්බණ්ණසුවණ්ණතාය—නීචකුලිකඋච්චාකුලිකතාය—අප්පභොගමහාභොගතාය—දුප්පඤ්ඤපඤ්ඤවන්තතාය ච සංවත්තන්ති, ඉදං කම්මං. යා තත්ථ අප්පායුකදීඝායුකතා-පෙ-දුප්පඤ්ඤපඤ්ඤවන්තතා, අයං විපාකො

ඉදං කම්මං ච විපාකො ච.

(22) තත්ථ කතමං කුසලං :

44 "වාචානුරක්ඛී මනසා සුසංවුතො
කායෙන ච අකුසලං න[3] කයිරා,
එතෙ තයො කම්මපථෙ විසොධයෙ
ආරාධයෙ මග්ගං ඉසිප්පවෙදිත"න්ති.

ඉදං කුසලං.

---

1. දීඝරත්තං - කත්ථචි ඌනං.
2. සුදහං - සීමු.
3. නා කුසලං - මජසං

43. ධර්මය ද අධර්මය ද යන දෙක නො මැ සම විපාක ඇත්තාහු වෙති, අධර්මය නිරයට පමුණුවයි, ධර්මය සුගතියට පමුණුවා ' යි.

මෙ කර්ම ද විපාක ද වෙයි.

" මහණෙනි, පිනට නොබියව්, මහණෙනි, මෙ පින් යැ යනු ඉෂ්ට වූ කැමැතිවූ ප්‍රියවූ මනවඩන සුවයට තෙල නමෙකි. මහණෙනි, මම දීර්ඝරාත්‍රයෙහි (මාවිසින්) කරනලද පුණ්‍යයන්ගේ ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ ප්‍රිය වූ මනාප වූ විපාකය දීර්ඝකාලයක් විඳුනා ලද්දෙ දනිම් මැ ය. සත් හවුරුද්දක් මුළුල්ලෙහි මෙත්සිත් වඩා සංවට්ට විවට්ටකල්ප සතක් මෙ මිනිස්ලොවට පෙරළා නොආයෙමි. මහණෙනි, කල්පය නැසෙන කල්හි ආභස්සර බඹලොවට පැමිණියෙම් වෙමි, කල්පය හටගන්නා කල්හි සිස්වූ බඹවිමනක උපදිමි. මහණෙනි, මම එහි බ්‍රහ්ම වෙමි, (බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජ බ්‍රහ්මපුරොහිතයන් කෙරෙහි) මහාබ්‍රහ්ම වෙමි, ඔවුන් අභිභවනය කරනාසුලු වූයෙම් අනභිභූත වෙමි, ඒකාන්තයෙන් තුන්කල් දක්නෙම (ස්වකීය චිත්තය) වශයෙහි පවත්වනසුලු වෙමි. තවද මහණෙනි, මම සතිස්වරක් දේවේන්ද්‍ර වූ ශක්‍ර වූයෙමි. අනේසියවර දැහැමිවූ දැහැමින් රජ වූ සියුසයුරු අන්ත කොට ඇති පොළොව දිනූ සිය ජනපදයෙහි තහවුරුබවට පැමිණි සත්රුවනින් සමන්වාගත සක්විති රජ වීමි. ප්‍රදෙශරාජ්‍යය ගෙන කියනු කවරෙ යැ.

මහණෙනි, මට (පැසුළු සක්විතිකලැ) මෙබඳු සිතෙක් විය : ' යම් හෙයෙකින් මම මෙකල මෙසේ මහත් සෘද්ධි ඇතියෙම් මෙසේ මහත් අනුභාව ඇතියෙම් මෙ කවර කර්මයක්හුගේ ඵලයෙක් ද ? කවර කර්මයක විපාකයෙක් ද ' යි. මහණෙනි, මට තෙල සිත විය : යම් පිනෙකින් මම මෙකල මෙසේ මහත්සෘද්ධි ඇතියෙම් මහත්අනුභාව ඇතියෙම් ද, මෙ මාගේ තුන් කර්මයක්හුගේ ඵල යැ, තුන් කර්මයක්හුගේ විපාක යි : ඒ මෙසේ යැ : ආහාරාදි දෙයධර්මදාන යැ චක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියදමන යැ කායවාක්සංයම යැ, යන කර්මයන්ගේ යි.

එහි යම් දානයෙක් යම් ඉන්ද්‍රියදමනයෙක් යම් කායවාක්සංයමයෙක් ඇද්ද මෙ කර්ම යැ. ඒ හේතුයෙන් යම් විපාකයෙක් විඳුනාලද්දේ ද මෙ විපාක යි.

එසේ මැ (මැදුම්සඟියැ) චූල්ලකම්මවිභඞ්ග සූත්‍රය කියැයුක්තෝයැ : තොදෙයාපුත්‍ර සුභමාණවකහට යමක් දෙසනලද ද, එහි යම් ධර්ම කෙනෙක් අල්පායුෂ්ක දීර්ඝායුෂ්ක බවට වැටෙත් ද, බහ්වාබාධ අල්පාබාධ බවට — අල්පයශස්ක මහායශස්ක බවට— දුවර්ණ සුවර්ණ බවට — නීචකුලික උච්චාකුලික බවට — අල්පභොග මහාභොග බවට— දුෂ්ප්‍රාඥ ප්‍රඥවත් බවට වැටෙත් ද, මෙ කර්ම යැ. එහි යම් අල්පායුෂ්ක දීර්ඝායුෂ්ක බවක් . . . දුෂ්ප්‍රඥ ප්‍රඥවත්බවක් ඇද්ද මෙ විපාක යි.

මෙ කර්ම ද විපාක ද වේ.

(22) එහි කුසල කවරෙ යැ :

44. වාග්දුශ්චරිතය දුරැලීමෙන් වචනය රක්නාසුලු වූයේ අභිධ්‍යාදිය දුරැලීමෙන් සිතින් මොනොවට සංවෘත වූයේ කයිනුදු ප්‍රාණවධාදී අකුශලය නො කරන්නෝ යැ, මෙසේ තුන් කර්මපථය පිරිසිදුකරන්නෝ යැ, බුද්ධාදි සෘෂීන් විසින් ප්‍රවිදිත වූ ආර්‍ය්‍යමාර්ගය සිද්ධකරන්නෝ යි.

මෙ කුසල යැ.

45. "යස්ස කායෙන වාචාය මනසා නත්ථි දුක්කටං,
සංවුතං තීහි ඨානෙහි තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

ඉදං කුසලං.

"තීණිමානි භික්ඛවෙ, කුසලමූලානි. කතමානි තීණි: අලොභො කුසලමූලං අදොසො කුසලමූලං අමොහො කුසලමූලං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ, තීණි කුසලමූලානී''ති

ඉදං කුසලං.

"විජ්ජා භික්ඛවෙ, පුබ්බඞ්ගමා කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා අන්වදෙව[1] හිරිඔත්තප්පං චා''ති.

ඉදං කුසලං.

(23) තත්ථ කතමං අකුසලං:

46. "යස්ස අච්චන්තදුස්සීල්‍යං මාලුවා සාලමිවොත්ථතං,
කරොති සො තථත්තානං යථා නං ඉච්ඡතී දිසො''ති.

ඉදං අකුසලං.

47. "අත්තනා හි කතං පාපං[2] අත්තජං අත්තසම්භවං,
අභිමත්ථති දුම්මෙධං වජිරං වස්මමයං මණිං''ති.

ඉදං අකුසලං.

48. දස කම්මපථෙ නිසෙවිය
අකුසලා කුසලෙහි විවජ්ජිතා,
ගරහා භවන්ති දෙවතෙ,
බාලමතී නිරයෙසු පච්චරෙ''ති.

ඉදං අකුසලං.

"තීණිමානි භික්ඛවෙ අකුසලමූලානි. කතමානි තීණි: ලොභො අකුසලමූලං දොසො අකුසලමූලං මොහො අකුසලමූලං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ තීණි අකුසලමූලානී''ති.

ඉදං අකුසලං.

(24) තත්ථ කතමං කුසලං ච අකුසලං ච:

49 "යාදිසං වපතෙ බීජං තාදිසං හරතෙ ඵලං,
කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං පාපකාරී ච පාපක''න්ති.

1. අනුදෙව - මජසං, සංකී.
2. අත්තනා'ව කතං කම්මං - ධම්මපද

45. යමක්හුගේ කයින් වචනයෙන් සිතින් දුෂ්කෘත (අපායසංවත්තනික කර්ම) යෙක් නැද්ද, මේ කායාදි තුන් කරුණෙන් සුසංවෘත වූ ඔහු මම බ්‍රාහ්මණ යයි කියමි.

මේ කුසල යැ.

" මහණෙනි, මේ කුසලමූලයෝ තිදෙනෙක් වෙති, කවර තිදෙනෙක යත් ; අලොභ කුසලමූල යැ අදෙසකුසලමූල යැ අමොහකුසලමූල යි. මහණෙනි, මේ තුන් කුසල මූලයෝ " යි.

මේ කුසල යැ.

" මහණෙනි, කුශලධර්මයන්ගේ ඉපැදීමට (කම්මස්සකතඤාණ සංඛ්‍යාත) විද්‍යාව (සහජාත උපනිශ්‍රය වශයෙන්) පූර්වඞ්ගම වෙයි, හිරි ද ඔතප් ද එක්වැ මැ උපදනේ " යි.

මේ කුසල යි.

(23) එහි අකුසල කවරෙ යැ :

46. යමක්හුගේ ඒකාන්තදුශ්ශීලභාවය සල්රුකක් වැතිරගෙන වැඩුණු මාලුවා ලතාවක් මෙන් ඔහුගේ ආත්මභාවය වැළඳගෙන සිටියේ ද, යම්සේ සතුරෙක් තම සතුරාට අනර්ථ කැමැති වේ ද, එපරිද්දෙන් හේ තමහට අනර්ථ කෙරේ යයි.

මේ අකුසල යැ.

47. වජ්‍රය තමහට උත්පත්තිස්ථාන වූ පාෂාණමය මැණික (කඩකඩ කොට) අපරිභොග කරන්නාක් මෙන් තමා කෙරෙහි උපන් තමා කෙරෙහි හටගත් තමා විසින් ම කරනලද පාපය දුෂ්ප්‍රාඥ වූ පව්වූ පුද්ගලයා (අපායාදියෙහි ලා) මඩනේ යි.

මේ අකුසල යැ.

48. දෙවිය, අඥානපුද්ගලයෝ දශ අකුශලකර්මපථය කොට කුශලයෙන් තොර වූවාහු (නුවණැතියන් විසින්) ගැරහියැයුත්තාහු වෙති, අඥානබුද්ධි ඇති ඔවුහු නරකයන්හි පැසෙත් යයි.

මේ අකුසල යැ.

" මහණෙනි, මේ අකුශලමූලයෝ තිදෙනෙක් වෙති, කවර තිදෙනෙක යත් : ලෝභ අකුසල මූල යැ දෙසඅකුසල මූල යැ මෝහඅකුසල මූල යි. මහණෙනි, මේ තුන් අකුශල මූලයෝ යි.

මේ අකුසල යි.

(24) එහි කුසල ද අකුසල ද කවරෙ යැ :

49. යම්බඳු බීජුවටක් වපුරා ද, එබඳු වූ ශස්‍යඵලය හැරගනී, එසෙයින් කුසල් කරනසුලු වූයේ කුශලඵලය ද පව් කරනසුලු වූයේ අකුශලඵලය ද විඳුනේ යි.

තත්‍ථ යං ආහ: "කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණ"න්ති ඉදං කුසලං, යං ආහ: "පාපකාරී ච පාපකං"ති ඉදං අකුසලං.

ඉදං කුසලං ච අකුසලං ච.

50. "සුභෙන කම්මෙන වජන්ති සුගතිං
අපායභූමිං අසුභෙන කම්මුනා,
ඛයා ච කම්මස්ස විමුත්තචෙතසො
නිබ්බන්ති තෙ ජොතිරිවින්ධනක්ඛයා".

තත්‍ථ යං ආහ: සුභෙන කම්මෙන වජන්ති සුගති"න්ති ඉදං කුසලං, යං ආහ: "අපායභූමිං අසුභෙන කම්මුනා"ති ඉදං අකුසලං.

ඉදං කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච.

(25) තත්‍ථ කතමං අනුඤ්ඤාතං:

51. "යථාපි භමරො පුප්ඵං වණ්ණගන්ධං අහෙඨයං,
පලෙති රසමාදාය එවං ගාමෙ මුනී චරෙ"ති.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

තීණිමානි භික්ඛවෙ, භික්ඛූනං කරණීයානි. කතමානි තීණි: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති ආචාරගොචරසම්පන්නො අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු, කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතො කුසලෙන පරිසුද්ධාජීවො, ආරද්ධවිරියො ඛො පන හොති, ථාමවා දළ්හපරක්කමො අනික්ඛිත්තධුරො අකුසලානං ධම්මානං පහානාය කුසලානං ධම්මානං භාවනාය සච්ඡිකිරියාය, පඤ්ඤවා ඛො පන හොති උදයබ්බයගාමිනියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො අරියාය නිබ්බෙධිකාය සම්මාදුක්ඛක්ඛයගාමිනියා. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛූනං තීණි කරණීයානී"ති.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

"දස ඉමෙ භික්ඛවෙ, ධම්මා පබ්බජිතෙන අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. කතමෙ දස: වෙවණ්ණියම්හි අජ්ඣුපගතොති. පබ්බජිතෙන අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං-පෙ-ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ, දස ධම්මා පබ්බජිතෙන අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා"ති.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

"තීණිමානි භික්ඛවෙ කරණීයානි. කතමානි තීණි: කායසුචරිතං වචීසුචරිතං මනොසුචරිතං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ තීණි කරණීයානී"ති.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

එහි කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං යි යමක් වදළාහු ද මෙ කුසල යැ. පාපකාරී ච පාපකං යි යමක් වදළාහු ද මේ අකුසල යැ.

මෙ කුසල ද අකුසල ද වෙයි.

50. සුභ වූ කුශලකර්මයෙන් සුගතියට යෙති, අකුශලකර්මයෙන් අපායභූමියට යෙති, යළි කර්මක්ෂය වීමෙන් විමුක්ත සිත්ඇති ඒ රහත්හු දර ක්ෂයවීමෙන් ගිනි්න මෙන් පිරිනිවෙත්.

එහි " සුභෙන කම්මෙන වජන්ති සුග්ගතිං " යි යමක් වදළාහු ද, මෙ කුසල යැ. ' අපාය භූමිං අසුභෙන කම්මුනා ' යි යමක් වදළාහු ද, මෙ අකුසල යැ.

මෙ දේශනාව කුසල ද අකුසල ද වේ.

(25) එහි අනුඤ්ඤාත කවරෙ යැ :

51. යමසේ බමරා පුෂ්පය ද වර්ණය හා ගන්ධය ද නො නසා මල්රස ගෙන පෙරළා යේ ද, එසෙයින් මුනි තෙමෙ ගම්හි පිඩුසිඟා හැසිරෙන්නේ යි.

මෙ අනුඤ්ඤාත යැ.

" මහණෙනි, මෙ භික්ෂූන් විසින් කරණී තුනක් වෙති, කවර තුනෙක යත් : මහණෙනි, මෙ සස්නෙහි මහණ ප්‍රාතිමොක්ෂසංවරයෙන් සංවෘත වූයේ ආචාරගොචර දෙකින් යුක්ත වූයේ අණුමාත්‍ර වරදෙහි භය දක්නාසුලු වැ වාස කෙරෙයි, කුශල වූ කායකර්ම වාක්කර්මයෙන් සමන්විත වැ පරිශුද්ධ ආජීව ඇතියෙ ශික්ෂාපදයන් සමාදන්ව ගෙන හික්මෙයි, යළි ස්ථිර වූ දැඩි පරාක්‍රම ඇතියේ රැකුළ වැරඇතියෙ වෙයි, අකුශලධර්මයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස කුශලධර්මයන්ගේ වැඩීම පිණිස ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස නො හැඹූ වීර්‍ය්‍ය ඇත්තේ වෙයි. යළි ප්‍රඥ ඇත්තේ වෙයි, ආර්‍ය්‍ය වූ (ලොභාදීන්ගේ) නිර්වෙධය කරන මනා කොට දුඃඛක්ෂයට පමුණුවන උදයව්‍යයපරිග්‍රාහක වූ ප්‍රඥයෙන් සමන්වාගත වේ. මහණෙනි, මෙ භික්ෂූන්ගේ තුන් කරණීහු වෙත් " යයි.

මෙ අනුඤ්ඤාත යැ.

" මහණෙනි, මෙ දශධර්මයෝ පැවිද්ද විසින් නිරතුරු ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කටයුත්තාහ, කවර දසයෙක යත් : විවර්ණබවට පැමිණියෙමි වෙමි නිරතුරු සිතියැයුතු . . . මහණෙනි, මෙ දශධර්මයෝ පැවිද්ද විසින් නිරතුරු සිතියැයුත්තාහ " යි.

මෙ අනුඤ්ඤාත යැ.

" මහණෙනි, මෙ කරණී තුනෙක, කවර තුනෙක යත් : කායසුචරිත යැ වාක්සුචරිත යැ මනස්සුචරිත යි. මහණෙනි, මෙ තුන් කරණීහු " යි.

මෙ අනුඤ්ඤාත යැ.

(26) තත්ථ කතමං පටික්ඛිත්තං:

52. "නත්ථි පුත්තසමං පෙමං නත්ථි ගොසමිතං ධනං,
නත්ථි සූරියසමා ආභා සමුද්දපරමා සරා"ති.

භගවා ආහ:

53. 'නත්ථි අත්තසමං පෙමං නත්ථි ධඤ්ඤසමං ධනං,
නත්ථි පඤ්ඤාසමා ආභා වුට්ඨි වෙ පරමා සරා"ති.

එත්ථ යං පුරිමකං, ඉදං පටික්ඛිත්තං.

"තීණිමානි භික්ඛවෙ, අකරණීයානි. කතමානි තීණි: කායදුච්චරිතං වචීදුච්චරිතං මනොදුච්චරිතං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ, තීණි අකරණීයානී"ති.

ඉදං පටික්ඛිත්තං.

(27) තත්ථ කතමං අනුඤ්ඤාතං ච පටික්ඛිත්තං ච:

54. "කිංසූධ භීතා ජනතා අනෙකා
මග්ගො ච නෙකායතනො[1] පවුත්තො,
පුච්ඡාමි තං ගොතම භූරිපඤ්ඤ,
කිස්මිං ඨිතො පරලොකං න භායෙ"ති.

55. "වාචං මනඤ්ච පණිධාය සම්මා
කායෙන පාපානි අකුබ්බමානො,
බව්හන්නපානං ඝරමාවසන්තො
සද්ධො මුදූ සංවිභාගී වදඤ්ඤූ;
එතෙසු ධම්මෙසු ඨිතො චතූසු
ධම්මෙ ඨිතො පරලොකං න භායෙ"ති.

තත්ථ යං ආහ: "වාචං මනං ච පණිධාය සම්මා"ති ඉදං අනුඤ්ඤාතං; "කායෙන පාපානි අකුබ්බමානො"ති ඉදං පටික්ඛිත්තං; "බව්හන්නපානං ඝරමාවසන්තො සද්ධො මුදූ සංවිභාගී වදඤ්ඤූ එතෙසු ධම්මෙසු ඨිතො චතූසු ධම්මෙ- ඨිතො පරලොකං න භායෙ"ති ඉදං අනුඤ්ඤාතං;

ඉදං අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තං ච.

56. "සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සචිත්තපරියොදපනං එතං බුද්ධානසාසනං"

තත්ථ යං ආහ: "සබ්බපාපස්ස අකරණ"න්ති ඉදං පටික්ඛිත්තං, යං ආහ: "කුසලස්ස උපසම්පදා"ති ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං ච පටික්ඛිත්තං ච.

---

1. නෙකායතනං - සංකි.

(26) එහි පටික්ඛිත්ත කවරෙ යැ :

52. පුත්‍රප්‍රේමය හා සම වූ ප්‍රේමයෙක් නැත, ගවධනය හා සම වූ ධනයෙක් නැත, සූර්‍ය්‍යාලෝකය සම වූ අවභාසයෙක් නැත, සියලු ජලාසයෝ සමුද්‍රය පරම කොට ඇත්තාහ ' යි.

බුදුහු මෙසේ වදළහ :

53. ආත්මප්‍රේමය සම වූ ප්‍රේමයෙක් නැත, ධාන්‍යසම වූ ධනයෙක් නැත, ප්‍රඥාලෝකය සම වූ අවභාසයෙක් නැත, ජලාසයෝ වර්ෂාව පරම කොට ඇත්තාහ ' යි

මෙහි පූර්ව වූ යම වචනයක් ඇද්ද එහි — මෙ පටික්ඛිත්ත යි.

" මහණෙනි, මෙ අකරණීය තුනෙකි, කවර තුනෙක යත් : කායදුශ්චරිත යැ වාග් දුශ්චරිත යැ මනොදුශ්චරිත යි. මහණෙනි, මෙ තුන් අකරණීය යෙෝ " යි.

මෙ පටික්ඛිත්ත යි.

(27) එහි අනුඤ්ඤාත ද පටික්ඛිත්ත ද කවරෙ යැ :

54. පෘථිවිසම විස්තෘත ප්‍රඥ ඇති ගෞතමයන් වහන්ස බුබවහන්සේ පුළුවුස්මි, (අටතිස් අරමුණු විසින්) නොයෙක් කරුණු ඇති මාර්ගය ද ප්‍රකාශ කරනලද්දේය. මෙලොවැ නොයෙක් ජනසමූහයෝ කුමකින් බියපත් වූවාහු ද, කවර ධර්මයෙක්හි සිටියේ (මෙලොවින් යනුයේ) පරලොවට බිය නොවන්නේ ද ' යි.

55. වචනය ද සිත ද මනාකොට පිහිටුවා කයින් පව් නොකරන බොහෝ ආහාරපාන ඇති කුලගෙයි වසන ශ්‍රද්ධා ඇති මෘදු වූ දානසංවිභාග ඇති ප්‍රතිග්‍රාහකයන්ගේ බස් දන්නා මෙ සතරදහම්හි සිටි පුද්ගල ධර්මයෙහි සිටියේ පරලොවට බිය නොවන්නේ යයි.

එහි "..." වාචං මනං ච පණිධාය සම්මා"..." යි යමක් වදළසේක් ද, මෙ ' අනුඤ්ඤාත ' යැ, කායෙන පාපානි අකුබ්බමානො "..." යන මෙ ' පටික්ඛිත්ත ' යැ, " බව්හන්නපානං ඝරමාවසන්තො සද්ධො මුදු සංවිභාගී වදඤ්ඤූ එතෙසු ධම්මෙසු ඨිතො චතුසු ධම්මෙ ඨිතො පරලොකං න භායෙ " යන මෙ අනුඤ්ඤාත යැ.

මෙ අනුඤ්ඤාත ද පටික්ඛිත්ත ද වෙයි.

56. සියලු අකුසල් නොකිරිම ද චාතුර්භූමක කුශලයාගේ ප්‍රතිලාභය ද (රහත්මඟින්) ස්වකීය චිත්තසන්තානය පවිත්‍ර කිරිම ද යන තෙල සියලු බුදුවරයන්ගේ අනුශාසනායි.

එහි "..." සබ්බපාපස්ස අකරණං "..."යි යමක් වදළසේක් ද මෙ ' පටික්ඛිත්ත යැ. කුසලස්ස උපසම්පදා, යි යමක් වදළසේක් ද මෙ අනුඤ්ඤාත යැ.

මෙ අනුඤ්ඤාත ද පටික්ඛිත්ත ද වෙයි,

“කායසමාචාරම්පහං දෙවානමින්ද, දුවිධෙන වදාමි : සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පති. වචීසමාචාරම්පහං දෙවානමින්ද, දුවිධෙන වදාමි : සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පීති, පරියෙසනම්පහං දෙවානමින්ද, දුවිධෙන වදාමි : සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පීති.

කායසමාචාරම්පහං දෙවානමින්ද, දුවිධෙන වදාමි : සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පීති. ඉති ඛො පනෙතං වුත්තං, කිඤ්චෙතං පටිච්ච වුත්තං : යථාරූපඤ්ච ඛො කායසමාචාරං සෙවතො අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, එවරූපො කායසමාචාරො න සෙවිතබ්බො, තත්ථ යං ජඤ්ඤා කායසමාචාරං ඉමං ඛො මෙ කායසමාචාරං සෙවතො අකුසලා ධම්මා පරිහායන්ති කුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, එවරූපො කායසමාචාරො සෙවිතබ්බො. කායසමාචාරම්පහං දෙවානමින්ද දුවිධෙන වදාමි : සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පි ඉති යන්තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තං. වචීසමාචාරං පෙ

පරියෙසනම්පහං දෙවානමින්ද, දුවිධෙන වදාමි : සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පීති. ඉති ඛො පනෙතං වුත්තං, කිඤ්චෙතං පටිච්ච වුත්තං : යථාරූපඤ්ච ඛො පරියෙසනං සෙවතො අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, එවරූපා පරියෙසනා න සෙවිතබ්බා. තත්ථ යං ජඤ්ඤා පරියෙසනං, ඉමං ඛො මෙ පරියෙසනං සෙවතො අකුසලා ධම්මා පරිහායන්ති කුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්තීති, එවරූපා පරියෙසනා සෙවිතබ්බා. පරියෙසනම්පහං දෙවානමින්ද දුවිධෙන, වදාමි : සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පි. ඉති යං තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තං.

තත්ථ යං ආහ : “සෙවිතබ්බම්පී”ති ඉදං අනුඤ්ඤාතං. යං ආහ : “න සෙවිතබ්බම්පී”ති ඉදං පටික්ඛිත්තං.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං ච පටික්ඛිත්තං ච.

(28) තත්ථ කතමො අග්ගො :

57 “මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො සච්චානං චතුරො පදා,
විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං ද්විපදානං ච චක්ඛුමා”ති.

අයං අග්ගො.

“තීණිමානි භික්ඛවෙ, අග්ගානි, කතමානි තීණි : යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා චතුප්පදා වා බහුප්පදා වා රූපිනො වා අරූපිනො වා සඤ්ඤිනො වා අසඤ්ඤිනො වා නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිනො වා, තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති සෙට්ඨමක්ඛායති පවරමක්ඛායති, යදිදං අරහං සම්මාසම්බුද්ධො.

යාවතා භික්ඛවෙ, ධම්මානං පඤ්ඤත්ති සඞ්ඛතානං වා අසඞ්ඛතානං වා විරාගො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායති සෙට්ඨමක්ඛායති පවරමක්ඛායති, යදිදං මදනිම්මදනො–පෙ–නිරොධො නිබ්බානං.

" දේවෙන්ද්‍රය, මම කායසමාචාරය ද සේවිතව්‍ය ද අසේවිතව්‍ය ද ' යි දෙපරිද්දෙකින් කියමි, දේවෙන්ද්‍රය, මම වාක්සමාචාරය ද සේවිතව්‍ය ද අසේවිතව්‍ය ද ' යි දෙපරිද්දෙකින් කියමි, දේවෙන්ද්‍රය, මම පර්‍යෙෂණය ද සේවිතව්‍ය ද අසේවිතව්‍ය ද ' යි දෙපරිද්දෙකින් කියමි.

" දේවෙන්ද්‍රය, මම කායසමාචාරය ද සෙවිතව්‍ය ද අසෙවිතව්‍ය ද ' යි දෙපරිද්දෙකින් කියමියි මෙසේ තෙල කියනලද, තෙල කුමක් සඳහා කියනලද ද යත් : යම්බඳු කාය සමාචාරයක් සෙවුනාහට අකුශලධර්මයෝ වැඩෙත් ද, කුශලධර්මයෝ පිරිහෙත් ද, මෙබඳු කායසමාචාරය නො සෙවියැයුත්තේ යැ, එහි යම් කායසමාචාරයක් ' මේ කාය සමාචාරය සෙවුනා මට අකුශලධර්මයෝ පිරිහෙති, කුශලධර්මයෝ වැඩෙති ' යි දන්නේ ද, මෙබඳු වූ කායසමාචාරය සෙවියැ යුත්තේ යැ. ' දේවෙන්ද්‍රය, මම කායසමාචාරය ද සෙවිතව්‍ය ද අසෙවිතව්‍ය ද ' යි දෙපරිද්දෙකින් කියමි ' යි මෙසේ යමක් කියනලද ද මෙය තෙල කරුණ සඳහා කියනලද්දේය. වාක්සමාචාරය . . .

දේවෙන්ද්‍රය, මම පර්‍යෙෂණය ද සේවිතව්‍ය ද අසේවිතව්‍ය ද ' යි දෙපරිද්දෙකින් කියමි ' යි මෙසේ තෙල කියනලද, තෙල කුමක් සඳහා කියනලද යැ යත් : ' යම්බඳු පර්‍යෙෂණයක් සෙවුනාහට අකුශලධර්මයෝ වැඩෙත් ද, කුශලධර්මයෝ පිරිහෙත් ද, මෙබඳු පර්‍යෙෂණය නො සෙවියැයුතු යැ. එහි යම් පර්‍යෙෂණයක් සෙවුනාහට ' මේ පර්‍යෙෂණය සෙවුනා මට අකුශලධර්මයෝ පිරිහෙති, කුශලධර්මයෝ වැඩෙති ' යි, දන්නේ ද, මෙබඳු පර්‍යෙෂණය සෙවියැයුතු යැ. දේවෙන්ද්‍රය, මම පර්‍යෙෂණය ද සේවිතව්‍ය ද අසේවිතව්‍ය ද ' යි දෙපරිද්දෙකින් කියමි ' යි මෙසේ යමක් කියනලද ද මෙය තෙල කරුණ සඳහා කියන ලදි.

ඒ දේශනායෙහි " සේවිතබ්බම්පි " යි යමක් වදළ සේක් ද මේ " අනුඤ්ඤාත " යැ. ' න සෙවිතබ්බං ' යි යමක් වදළසේක් ද මේ ' පටික්ඛිත්ත ' යැ.

මේ අනුඤ්ඤාත ද පටික්ඛිත්ත ද වේ.

(28) ඒ ශාසනපට්ඨානයෙහි ථව සූත්‍ර කවරෙ යැ :

57. ජඞ්ගමාදි මාර්ගයන් අතුරෙන් අෂ්ටාඞ්ගික ආර්‍යමාර්ගය උතුම් වෙයි, සත්‍යයන් අතුරෙන් දුක්ඛාදි (ආර්‍යසත්‍යප්‍රකාශක) සතර පදය උතුම් වෙයි, ධර්මයන් අතුරෙන් නිර්වාණසංඛ්‍යාත විරාගය උතුම් වෙයි, දේවමනුෂ්‍යාදි දෙපාඇත්තවුන් අතුරෙන් පසැස්ඇති තථාගතයෝ උතුම් වෙත්.

මේ ථව (ස්තව) දෙශනා යැ.

" මහණෙනි, මේ අග්‍ර (උත්තම) යෝ තිදෙනෙක් වෙති, කවර තිදෙනෙක යත් : මහණෙනි, අපාද වූ හෝ ද්විපාද හෝ චතුෂ්පාද හෝ බහුප්පාද හෝ රූපී හෝ අරූපී හෝ සංඥී හෝ අසංඥී හෝ නෙවසංඥීනාසංඥී වූ හෝ යම් පමණ සත්ත්ව කෙනෙක් ඇද්ද, ඒ සත්ත්වයන් අතුරෙන් යම් අර්හත් සම්‍යක් සම්බුද්ධ කෙනෙක් වෙද්ද ඒ තථාගතයෝ ගුණයෙන් අග්‍ර වූහ ' යි කියනුලැබෙති, ශ්‍රෙෂ්ඨ වූහ ' යි ප්‍රවර වූහ ' යි කියනුලැබෙත්.

මහණෙනි, සංඛත (ප්‍රත්‍යයෙන් කරනලද) වූ හෝ අසංඛත වූ හෝ ධර්මයන්ගේ යම් පමණ ප්‍රඥප්තියක් ඇද්ද, ඒ ධර්මයන් අතුරෙන් යම් රාගමදදිය නිර්මද කරන . . . නිරොධ සංඛ්‍යාත නිර්වාණයෙක් වේ ද, ඒ විරාග (නිර්වාණ) ධර්මය අග්‍ර යයි කියනු ලැබෙයි, ශ්‍රෙෂ්ඨ යයි ප්‍රවර යයි කියනුලැබේ.

යාවතා භික්ඛවෙ, සත්තානං පඤ්ඤත්ති ගණානං පඤ්ඤත්ති මහාජනසන්නිපාතානං පඤ්ඤත්ති තථාගතසාවකසඞ්ඝො තෙසං අග්ගමක්ඛායති සෙට්ඨමක්ඛායති පවරමක්ඛායති යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අට්ඨපුරිසපුග්ගලා-පෙ-පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සා''ති.

58. ''සබ්බලොකුත්තරො සත්ථා ධම්මො ච කුසලක්ඛතො,[1]
ගණො ච නරසීහස්ස තානි තීණි විසිස්සරෙ.

59. සමණපදුමසඤ්චයො ගණො
ධම්මවරො ච විඤ්ඤූන සක්කතො,
නරවරදමකො ච චක්ඛුමා
තානි තීණි ලොකස්ස උත්තරි.

60. සත්ථා ච අප්පටිසමො
ධම්මො ච සබ්බො නිරූපද්දවො,
අරියො ච ගණවරො
තානි ඛලු විසිස්සරෙ තීණි.

61. සච්චනාමො ජිනො ධම්මො
සබ්බාභිභූ සච්චධම්මො,
සත්ථුසෙට්ඨො තස්ස උත්තරි
අරියසඞ්ඝො නිච්චං විඤ්ඤූන පූජිතො
තානි තීණි ලොකස්ස උත්තරි.''

62. ''එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී
මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී,
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ
තරිස්සන්ති යෙ ච[2] තරන්ති ඔඝං.
තං තාදිසං දෙවමනුස්සසෙට්ඨං
සත්තා නමස්සන්ති විසුද්ධිපෙක්ඛා''ති.

අයං ථවො'ති.

තත්ථ ලොකියං සුත්තං ද්වීහි සුත්තෙහි නිද්දිසිතබ්බං: සංකිලෙසභාගියෙන ච වාසනාභාගියෙන ච. ලොකුත්තරම්පි සුත්තං තීහි සුත්තෙහි නිද්දිසිතබ්බං: දස්සනභාගියෙන ච භාවනාභාගියෙන ච අසෙඛභාගියෙන ච. ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච යස්මිං සුත්තෙ යං යං පදං දිස්සති සංකිලෙසභාගියං වාසනාභාගියං වා, තෙන තෙන ලොකියන්ති නිද්දිසිතබ්බං, දස්සනභාගියං වා භාවනාභාගියං වා අසෙඛභාගියං වා යං යං පදං දිස්සති, තෙන තෙන ලොකුත්තරන්ති නිද්දිසිතබ්බං.

වාසනාභාගියං සුත්තං සංකිලෙසභාගියස්ස සුත්තස්ස නිග්ඝාතාය, දස්සනභාගියං සුත්තං වාසනාභාගියස්ස සුත්තස්ස නිග්ඝාතාය, දස්සනභාගියං සුත්තං වාසනාභාගියස්ස සුත්තස්ස පටිනිස්සග්ගාය· භාවනාභාගියං සුත්තං දස්සනභාගියස්ස සුත්තස්ස පටිනිස්සග්ගාය, අසෙඛභාගියං සුත්තං භාවනාභාගියස්ස සුත්තස්ස පටිනිස්සග්ගාය, අසෙඛභාගියං සුත්තං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං.

1. කුසලඤ්ඤතො - සිමු.
2. යෙ චාපි - සිමු.

මහණෙනි, යම් පමණ සමූහයන්ගේ ප්‍රඥප්තියක් ගණයන්ගේ ප්‍රඥප්තියක් මහාජන සන්නිපාතයන්ගේ ප්‍රඥප්තියක් ඇද්ද, ඒ සමූහයන් අතුරෙන් අෂ්ට පුරුෂපුද්ගල වූ . . . ලොවට අනුත්තර පින්කෙත්වූ යම් පුරුෂයුගල සතරක් ඇද්ද, ඒ තථාගතශ්‍රාවක සංඝ අග්‍ර යයි කියනුලැබෙයි, ශ්‍රෙෂ්ඨ යයි ප්‍රවර යයි කියනුලැබේ යි.

58. සියලු ලෝකයා කෙරෙහි උත්තරිතර වූ ශාස්තෘන් වහන්සේ ද අනවද්‍ය වූ (ප්‍රතිපක්ෂ රාගාදීන් විසින් සියලු තීර්ථකයන් විසින් හෝ) අක්ෂත වූ ධර්මය ද නරසිංහ වූ තථාගතයන්ගේ ශ්‍රාවක සංඝයා ද යන ඒ රත්නත්‍රය (සියලු රත්නයන් කෙරෙන්) විශෙෂ වේ.

59. ශ්‍රමණොත්තම පද්මසමූහය වූ ආර්‍ය්‍යගණයා ද විඥයන් විසින් සත්කාර කරනලද නවලොකෝත්තර ධර්ම වරය ද නරොත්තම වූ පුරුෂදම්‍යයන් දමනය කරන බුදුහු ද යන ඒ රත්නත්‍රය ලොවට උත්තරිතර වේ.

60. අප්‍රතිසම වූ ශාස්තෘන් වහන්සේ ද රාගපරිදාහාදි දුහ රහිත වූ සියලු ධර්මය ද ආර්‍ය්‍ය වූ උත්තම ගණයා ද යන ඒ රත්නත්‍රය එකාන්තයෙන් විශෙෂ වේ.

61. සත්‍ය වූ (අවිතථ වූ) සංඥ ඇති නිර්භය වූ සියලු ලොව තමන් ගුණයෙන් අභිභවා සිටී ජිතපඤ්චමාරයන් වහන්සේ ද සත්‍ය වූ සපර්‍ය්‍යාප්තික නවලොකොත්තර ධර්මය ද ඒ ධර්මයට උත්තරිතර වූ අන් ධර්මයකුදු නැති, විඥයන් විසින් නිති පුදනලද ආර්‍ය්‍යසංඝයා ද යන ඒ රත්නත්‍රය ලොවට උතුම් වේ.

62. ජාතිය පිළිබඳ අත්‍යන්තක්ෂය සංඛ්‍යාත අන්තය (නිර්වාණය) ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ ඒ ඒ හිතයෙන් සත්ත්වයන්ට අනුකම්පා කරන සර්වඥයන් වහන්සේ එකායන මාර්ගය (ස්වයම්භූඥනයෙන්) දන්නාසේක, පෙර කාමොඝාදිය තරණය කළ යම් කෙනෙක් වෙත්ද ඔහු මේ මගින් තරණය කළාහුය, මතු තරණය කරන්නාහුය, දනුදු තරණය කෙරෙත්.

63. අත්‍යන්තවිශුද්ධිය අපේක්ෂා කරන සත්ත්වයෝ දෙව්මිනිසුන් කෙරෙහි ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ තාදෘශ වූ ඒ සර්වඥයන් නමස්කාර කෙරෙත් යයි.

මේ ස්තව සූත්‍ර යි.

(මෙසේ දෙවැදෑරුම් ශාසනපට්ඨානය නානාසූත්‍රපද උදහරණ කරමින් විභාග කොට මෙවිට සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රාදිය හා සංසන්දනය කොට දක්වන සේක.)

ඒ ශාසනපට්ඨානයෙහි ' ලොකිය ' සූත්‍රය සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද යන සූත්‍ර දෙකින් දක්වියැයුතු යැ. ' ලොකුත්තර ' සූත්‍රය දස්සනභාගිය ද භාවනාභාගිය ද (නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍රය මැ දෙපරිද්දෙකින් කියනලදී) අසෙක්ඛභාගිය ද යන තුන් සූත්‍රයෙන් දක්වියැයුතු යි. යම් සූත්‍රයෙකැ ලෞකික වූ ද ලොකොත්තර වූ ද සංකිලෙසභාගිය හෝ වාසනාභාගිය හෝ යම් යම් පදයෙක් දක්නා ලැබේ ද, ඒ ඒ පදයෙන් ' ලොකිය ' යි දක්වියැයුතු යැ. දස්සනභාගිය හෝ භාවනාභාගිය හෝ අසෙක්ඛභාගිය හෝ යම් යම් පදයෙක් දක්නා ලැබේ ද, ඒ ඒ පදයෙන් ' ලොකුත්තර ' යි දක්වියැයුතු යි.

වාසනාභාගියසූත්‍රය සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රයාගේ (සූත්‍රාර්ථයාගේ යයි සේයි) ප්‍රහාණය පිණිස වෙයි, දස්සනභාගිය සූත්‍රය වාසනාභාගිය සූත්‍රයාගේ ප්‍රහාණය පිණිස වෙයි, දස්සන භාගිය සූත්‍රය වාසනාභාගිය සූත්‍රයාගේ දුරුලීම පිණිස වෙයි, භාවනාභාගිය සූත්‍රය දස්සන භාගිය සූත්‍රයාගේ දුරුලීම පිණිස වෙයි, අසෙක්ඛභාගිය සූත්‍රය භාවනාභාගිය සූත්‍රයාගේ දුරුලීම පිණිස වෙයි, අසෙක්ඛභාගිය සූත්‍රය දෘෂ්ටධර්මසුඛවිහරණය පිණිස වේ.

ලොකුත්තරං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානං ඡබ්බීසතියා පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං. තෙ තීහි සුත්තෙහි සමන්වෙසිතබ්බා: දස්සනභාගියෙන භාවනාභාගියෙන අසෙක්ඛභාගියෙන චාති.

තත්ථ දස්සනභාගියං සුත්තං පඤ්චහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං: එකබීජිනා කොලංකොලෙන සත්තක්ඛත්තුපරමෙන සද්ධානුසාරිනා ධම්මානුසාරිනා චාති. දස්සනභාගියං සුත්තං ඉමෙහි පඤ්චහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං. භාවනාභාගියං සුත්තං ද්වාදසහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං: සකදාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නෙන, සකදාගාමිනා, අනාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නෙන, අනාගාමිනා, අන්තරාපරිනිබ්බායිනා, උපහච්ච පරිනිබ්බායිනා, අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනා, සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායිනා, උද්ධංසොතෙන අකනිට්ඨගාමිනා, සද්ධාවිමුත්තෙන, දිට්ඨිප්පත්තෙන, කායසක්ඛිනා චාති. භාවනාභාගියං සුත්තං ඉමෙහි ද්වාදසහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං. අසෙඛභාගියං සුත්තං නවහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං: සද්ධාවිමුත්තෙන, පඤ්ඤාවිමුත්තෙන, සුඤ්ඤතවිමුත්තෙන, අනිමිත්තවිමුත්තෙන, අප්පණිහිතවිමුත්තෙන, උභතොභාගවිමුත්තෙන, සමසීසිනා, පච්චෙකබුද්ධසම්මාසම්බුද්ධෙහි චාති. අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං ඉමෙහි නවහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං. එවං ලොකුත්තරං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානං ඉමෙහි ඡබ්බීසතියා පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං.

ලොකියං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානං එකූනවීසතියා පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං: තෙ චරිතෙහි නිද්දිට්ඨා සමන්වෙසිතබ්බා, කෙචි රාගචරිතා, කෙචි දොසචරිතා, කෙචි මොහචරිතා, කෙචි රාගචරිතා ච දොසචරිතා ච, කෙචි රාගචරිතා ච මොහචරිතා ච, කෙචි දොසචරිතා ච මොහචරිතා ච, කෙචි රාගචරිතා ච දොසචරිතා ච මොහචරිතා ච. රාගමුඛෙ ඨිතො රාගචරිතො, රාගමුඛෙ ඨිතො දොසචරිතො, රාගමුඛෙ ඨිතො මොහචරිතො, රාගමුඛෙ ඨිතො රාගචරිතො ච දොසචරිතො ච මොහචරිතො ච, දොසමුඛෙ ඨිතො දොසචරිතො, දොසමුඛෙ ඨිතො මොහචරිතො, දොසමුඛෙ ඨිතො රාගචරිතො, දොසමුඛෙ ඨිතො රාගචරිතො ච දොසචරිතො ච මොහචරිතො ච. මොහමුඛෙ ඨිතො මොහචරිතො, මොහමුඛෙ ඨිතො රාගචරිතො, මොහමුඛෙ ඨිතො දොසචරිතො, මොහමුඛෙ ඨිතො රාගචරිතො ච දොසචරිතො ච මොහචරිතො චාති. ලොකියං සුත්තං සත්තාධිට්ඨානං ඉමෙහි එකූනවීසතියා පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං.

වාසනාභාගියං සුත්තං සීලවන්තෙහි නිද්දිසිතබ්බං. තෙ සීලවන්තො පඤ්ච පුග්ගලා: පකතිසීලං සමාදානසීලං චිත්තප්පසාදෙ සමථො විපස්සනා චාති. වාසනාභාගියං සුත්තං ඉමෙහි පඤ්චහි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං. ඉමෙහි පඤ්චහි ධම්මෙහි.[1]

ලොකුත්තරං සුත්තං ධම්මාධිට්ඨානං තීහි සුත්තෙහි නිද්දිසිතබ්බං. දස්සනභාගියෙන භාවනාභාගියෙන අසෙක්ඛභාගියෙන ච.

---

1. මජසං - ඉමෙහි පඤ්චහි ධම්මෙහීති ඌනං.

සත්ත්වාධිෂ්ඨාන වූ ලොකුත්තර සූත්‍රය සවිසිපුද්ගලයන්ගෙන් දක්වියැයුතු යැ. ඒ සවිසි පුද්ගලයෝ දස්සනභාගිය ද භාවනාභාගිය ද අසෙක්ඛභාගිය ද යන තුන් සූත්‍රයන්ගෙන් සමන්වෙෂණය කළයුත්තාහු ය.

එහි දස්සනභාගිය සූත්‍රය ඒකබීජී කොලංකොල සත්තක්ඛත්තුපරම සද්ධානුසාරි ධම්මානුසාරී ද යන පඤ්ච පුද්ගලයන්ගෙන් දක්වියැයුතු යැ, දස්සනභාගිය සූත්‍රය මෙ පඤ්ච පුද්ගලයන්ගෙන් දක්වියැයුතු. භාවනාභාගිය සූත්‍රය දෙළොස් පුද්ගල කෙනකුන්ගෙන් දක්වියැ යුතු යැ : සකෘදගාමිඵල පසක්කිරීමට පිළිපන්නෙ යැ සකෘදගාමී යැ අනාගාමිඵල පසක්කිරීමට පිළිපන්නෙ යැ අනාගාමී යැ අන්තරාපරිනිබ්බායී යැ උපපච්චපරිනිබ්බායී යැ අසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී යැ සසඞ්ඛාරපරිනිබ්බායී යැ උද්ධංසොතඅකනිට්ඨගාමී යැ සද්ධාවිමුත්ත යැ දිට්ඨිප්පත්ත යැ කායසක්ඛී යැ යන මෙ දෙළොස් පුද්ගලයන්ගෙන් භාවනාභාගිය සූත්‍රය දක්වියැයුතු. අසෙක්ඛභාගිය සූත්‍රය පුද්ගලයන් නවදෙනකුන්ගෙන් දක්වියැයුතු යැ. සද්ධාවිමුත්ත යැ පඤ්ඤාවිමුත්ත යැ සුඤ්ඤතවිමුත්ත යැ අනිමිත්තවිමුත්ත යැ අප්පණිහිතවිමුත්ත යැ උභතොභාගවිමුත්ත යැ සමසීසී යැ පච්චෙකබුද්ධ යැ සම්මාසම්බුද්ධ යැ යන මෙ නවපුද්ගලයන්ගෙන් අසෙක්ඛභාගිය සූත්‍රය දක්වියැ යුතු. මෙසේ සත්ත්වාධිෂ්ඨාන වූ ලොකුත්තර සූත්‍රය මෙ සවිසි පුද්ගලයන්ගෙන් දක්වියැයුතු.

සත්ත්වාධිෂ්ඨාන වූ ලොකිය සූත්‍රය එකුන්විසි පුද්ගල කෙනකුන්ගෙන් දක්වියැ යුතු යැ : ඒ පුද්ගලයෝ චරිතයන්ගෙන් දක්වනලද්දහු සමන්වෙෂණ කටයුත්තාහ : කිසිවෙක් රාගචරිතයෝ යැ කිසිවෙක් දෝසචරිතයෝ යැ කිසිවෙක් මෝහචරිතයෝ යැ කිසිවෙක් රාගචරිත ද දෙසචරිත ද වූහ, කිසිවෙක් රාගචරිත ද මොහචරිත ද වූහ, කිසිවෙක් දෙසචරිත ද මොහචරිත ද වූහ, කිසිවෙක් රාගචරිත ද දෙසචරිත ද මොහචරිත ද වූහ. රාගමුඛයෙහි සිටි රාගචරිත යැ, රාගමුඛයෙහි සිටි (රාගාධික) දෙසචරිත යැ, රාගමුඛයෙහි සිටි මොහචරිත යැ, රාගමුඛයෙහි සිටි රාග – දෙස – මොහචරිත යැ. දෙසමුඛයෙහි සිටි දෙසචරිත යැ, දෙසමුඛයෙහි සිටි මොහචරිත යැ, දෙසමුඛයෙහි සිටි රාගචරිත යැ, දෙසමුඛයෙහි සිටි රාග – දෙස – මොහචරිත යැ, මොහමුඛයෙහි සිටි මොහචරිත යැ, මොහමුඛයෙහි සිටි රාගචරිත යැ, මොහමුඛයෙහි සිටි දෙසචරිත යැ, මොහමුඛයෙහි සිටි රාග – දෙස – මොහචරිත ඇත්තේ යයි සත්ත්වාධිෂ්ඨාන වූ ලොකිය සූත්‍රය මෙ එකුන්විසි පුද්ගලයන්ගෙන් දක්වියැ යුතු.

වාසනාභාගිය (ලොකිය සත්ත්වාධිෂ්ඨාන) සූත්‍රය සීලවන්තාදි පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් දක්වියයුතු යැ. ඒ සිල්වත්හු පුද්ගලයෝ පස්දෙනෙකි : (සම්පත්තවිරති සංඛ්‍යාත) ප්‍රකෘති ශීල යැ, (පුද්ගලාධිෂ්ඨානයෙහි ඒ ඒ ශීලයෙන් යුක් පුද්ගලයා යි.) සමාදානශීල යැ, (කර්මඵලශ්‍රද්ධා රත්නත්‍රයෙහි ශ්‍රද්ධා යන) චිත්තප්‍රසාද යැ, ශමථ යැ, විදර්ශනා ද ' යි වාසනාභාගිය සූත්‍රය මෙ පස් පුහුලන්ගෙන් දක්වියැයුතු යැ. (ධර්මාධිෂ්ඨානසූත්‍රය ප්‍රකෘතිශීලාදි) මෙ පඤ්චධර්මයන්ගෙන් (දක්වියැයුතු.)

ධර්මාධිෂ්ඨාන වූ ලොකුත්තර සූත්‍රය දස්සනභාගිය භාවනාභාගිය අසෙක්ඛභාගිය ද යන තුන් සූත්‍රයන්ගෙන් දක්වියැයුතු.

ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච උභයෙන නිද්දිසිතබ්බං. ඤාණං පඤ්ඤාය නිද්දිසිතබ්බං. පඤ්ඤින්ද්‍රියෙන පඤ්ඤාබලෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛාය ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගෙන සම්මා-දිට්ඨියා තීරණාය සන්තීරණාය ධම්මෙ ඤාණෙන අත්ථෙ ඤාණෙන ඛයෙ ඤාණෙන අනුප්පාදෙ ඤාණෙන අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියෙන අඤ්ඤින්ද්‍රියෙන අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියෙන චක්ඛුනා විජ්ජාය බුද්ධියා භූරියා මෙධාය, යං යං වා පන ලබ්භති තෙන තෙන පඤ්ඤාධිවචනෙන නිද්දිසිතබ්බං.

ඤෙය්‍යං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙහි අජ්ඣත්තබාහිරෙහි හීනප්පණීතෙහි දූරසන්තිකෙහි සඞ්ඛතාසඞ්ඛතෙහි කුසලාකුසලබ්‍යාකතෙහි, සඞ්ඛෙපතො වා ඡහි ආරම්මණෙහි නිද්දිසිතබ්බං. ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්ච තදුභයෙන නිද්දිසිතබ්බං, පඤ්ඤා'පි ආරම්මණභූතා ඤෙය්‍යා, යං කිඤ්චි ආරම්මණභූතං අජ්ඣත්තිකං වා බාහිරං වා, සබ්බං තං සඞ්ඛතෙන අසඞ්ඛතෙන ච නිද්දිසිතබ්බං.

දස්සනං[1] භාවනා සකවචනං පරවචනං විස්සජ්ජනීයං අවිස්සජ්ජනීයං කම්මං විපාකොති සබ්බත්ථ තදුභයං සුත්තෙන යථා නිද්දිට්ඨං තථා උපධාරයිත්වා ලබ්භමානතො නිද්දිසිතබ්බං, යං වා පන කිඤ්චි භගවා අඤ්ඤතරං වචනං භාසති, සබ්බං තං යථා නිද්දිට්ඨං ධාරයිතබ්බං.

දුවිධො හෙතු: යඤ්ච කම්මං යෙ ච කිලෙසා. සමුදයො කිලෙසා තත්ථ කිලෙසා සංකිලෙසභාගියෙන සුත්තෙන නිද්දිසිතබ්බා. සමුදයො සංකිලෙසභාගියෙන ච වාසනාභාගියෙන ච සුත්තෙන නිද්දිසිතබ්බො.

තත්ථ කුසලං චතූහි සුත්තෙහි නිද්දිසිතබ්බං: වාසනාභාගියෙන දස්සනභාගියෙන භාවනාභාගියෙන අසෙක්ඛභාගියෙන ච. අකුසලං සංකිලෙසභාගියෙන නිද්දිසිතබ්බං. කුසලං ච අකුසලං ච තදුභයෙහි නිද්දිසිතබ්බං.

අනුඤ්ඤාතං භගවතො අනුඤ්ඤාතාය නිද්දිසිතබ්බං. තං පඤ්චවිධං: සංවරො පහානං භාවනා සච්ඡිකිරියා කප්පියානුලොමොති. යං දිස්සති තාසු තාසු භූමිසු තං කප්පියානුලොමෙන නිද්දිසිතබ්බං. භගවතා පටික්ඛිත්තං පටික්ඛිත්තකාරණෙන නිද්දිසිතබ්බං. අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්ච තදුභයෙන නිද්දිසිතබ්බං.

ථවො පසංසාය නිද්දිසිතබ්බො. සො පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො: භගවතො, ධම්මස්ස, අරියසඞ්ඝස්ස, අරියධම්මානං සික්ඛාය ලොකිය-ගුණසම්පත්තියාති. එවං ථවො පඤ්චවිධෙන නිද්දිසිතබ්බො.

---

1. දස්සනා - සිමු.

සත්ත්වාධිෂ්ඨාන ද ධර්මාධිෂ්ඨාන ද වූ ලෞකිය ද ලොකුත්තර ද සූත්‍රය (ලෞකිය ලොකුත්තර) දෙකින් දැක්වියැයුතු. (යම් සූත්‍රයෙක ප්‍රඥාව ප්‍රකාශිත ද ඒ) ' පඤ්ඤා ' පදයෙන් ' ඤාණ ' සූත්‍රය දැක්වියැයුතු යැ, පඤ්ඤාඉන්ද්‍රිය යැ පඤ්ඤාබල යැ අධිපඤ්ඤා සික්ඛා යැ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ග යැ සම්මාදිට්ඨි යැ තීරණ යැ සන්තීරණ යැ ධම්මෙඤාණ යැ අන්වයෙඤාණ යැ ඛයෙඤාණ යැ අනුප්පාදෙඤාණ යැ අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතිඉන්ද්‍රිය යැ අඤ්ඤිඉන්ද්‍රිය යැ අඤ්ඤාතාවිඉන්ද්‍රිය යැ චක්ඛු යැ විජ්ජා යැ බුද්ධි යැ භූරි යැ මෙධා යැ යන (පඤ්ඤාපරියාය) පදයෙන් ' ඤාණ ' සූත්‍ර යී දැක්වියැයුතු යම් යම් පදයක් හෝ ලැබේ ද, පඤ්ඤාධිවචන වූ ඒ පදයෙන් ' ඤාණ ' සූත්‍ර යයි දැක්වියැ යුතු.

' ඤෙය්‍ය ' සූත්‍රය අතීතානාගතප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ ආධ්‍යාත්මික බාහිර වූ හීනප්‍රණීත වූ දූරසන්තික වූ සඞ්ඛතාසඞ්ඛත වූ කුසලාකුසලාව්‍යාකෘත වූ ෂඩාලම්බනයෙන් සැකෙවින් හෝ (විස්තරයෙන් හෝ දැක්වියැයුතු. ඤාණ ද ඤෙය්‍ය ද සූත්‍රය ඒ උභයලක්ෂණයෙන් දැක්වියැයුතු යැ, ප්‍රඥාව ද ප්‍රඥාන්තරයකට ආලම්බන වූවා ' ඤෙය්‍ය ' නම් වේ. යම් කිසි ඤාණයට විෂය වූ ආධ්‍යාත්මික වූ හෝ බාහිර වූ හෝ රූපාදියක් ඇද්ද ඒ සියල්ල සඞ්ඛත භාවයෙන් ද අසඞ්ඛතභාවයෙන් ද ' ඤෙය්‍ය ' යී දැක්වියැයුතු.

දස්සන යැ භාවනා යැ සකවචන යැ පරවචන යැ විස්සජ්ජනීය යැ අවිස්සජ්ජනීය යැ කම්ම යැ විපාක යැ යන සියලු තැන්හි ද තදුභයමිශ්‍ර සූත්‍රය ද ඒ ඒ සූත්‍රයෙහි යම්සේ දක්වන ලද ද එසේ උපධාරණය කොට ලැබෙන පදයන්ගේ වශයෙන් දැක්වියැයුතු. තවද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් කිසි අන්‍යතර වචනයක් (සූත්‍රයෙහි) වදාරනසේක් ද, ඒ සියල්ල (සියලු සූත්‍රය ලෞකිකාදීන් කෙරෙහි එකක් වශයෙන් හෝ උභය වශයෙන් හෝ) යම් පරිදි දක්වනලද ද එපරිද්දෙන් ගතයුතු.

හේතුව ද්විවිධ යැ : යම් කර්මයෙක් වේ ද, යම් ක්ලේශයෝත් වෙත් ද ඒ දෙක යැ, (සක්ලෙශ වූ මැ කර්මය විපාකයට හෙතු වෙයි සේයි.) සමුදය ඇත්තේ (සමුදය පක්ෂයෙහි වූවාහු) ක්ලෙශවත්හු යැ, එහි ක්ලෙශයෝ සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රයෙන් දැක්වියැ යුත්තාහු යැ, සමුදය සංකිලෙසභාගිය ද වාසනාභාගිය ද වූ සූත්‍රයෙන් දැක්වියැයුත්තේ ය.

එහි කුසලය වාසනාභාගිය දස්සනභාගිය භාවනාභාගිය අසෙක්ඛභාගිය ද යන සතර සූත්‍රයෙන් දැක්වියැයුතු යැ. අකුසලය සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රයෙන් දැක්වියැයුතු යැ. කුසලය ද අකුසලය ද තදුභය සූත්‍රයන්ගෙන් දැක්වියැයුතු.

අනුඤ්ඤාතය භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අනුඤ්ඤාතවචනයෙන් දැක්වියැයුතු යැ, එය පඤ්චවිධ යැ : සංවර යැ පහාන යැ භාවනා යැ සච්ඡිකිරියා යැ කප්පියානුලොම යැ ' යි. (පෘථග්ජනභූමි ආදි) ඒ ඒ භූමියෙහි යමක් දක්නාලැබේ ද, ඒ ඒ භූමියෙහි එය (කප්පිය) කප්පියානුලොමයෙන් දැක්වියැයුතු යැ. භාග්‍යවතුන් විසින් ප්‍රතික්ෂෙප කරනලද්ද ප්‍රතික්ෂිප්ත කාරණයෙන් දැක්වියැයුතු යැ. අනුඤ්ඤාත ද පටික්ඛිත්ත ද වූයේ ඒ දෙකින් දැක්වියැයුතු.

ථව සූත්‍රය ප්‍රශංසායෙන් දැක්වියැයුත්තේ යැ, හේ පඤ්ච ප්‍රකාරයෙකින් දතයුත්තේ යැ: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යැ, නිර්වාණධර්ම යැ, ආර්‍යසඞ්ඝයා යැ, මාර්ගඵලසංඛ්‍යාත ආර්‍යධර්මයෝ යැ, ශික්ෂාව පිළිබඳ ලෞකිකගුණසම්පත්තිය යැයි මෙසේ ස්තවය පඤ්චප්‍රකාරයෙන් දැක්වියැයුත්තේ යී.

ඉන්‍ද්‍රියභූමි නවහි පදෙහි නිද්දිසිතබ්බා, කිලෙසභූමි නවහි පදෙහි නිද්දිසිතබ්බා. එවමෙතානි අට්ඨාරස පදානි හොන්ති: නව පදානි කුසලානි නව පදානි අකුසලානීති. තථා හි වුත්තං: “අට්ඨාරස මූලපදා කුහිං දට්ඨබ්බා: සාසනපට්ඨානෙ”ති. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චායනො:

“නවහි පදෙහි කුසලා නවහි ච යුජ්ජන්ති අකුසලා පක්ඛා,
එතෙ ඛලු මූලපදා භවන්ති අට්ඨාරස පදානී”ති.

නියුත්තං සාසනපට්ඨානං.

එත්තාවතා සමත්තා නෙත්ති යා ආයස්මතා මහාකච්චායනෙන භාසිතා භගවතා අනුමොදිතා මූලසඞ්ගීතියං සඞ්ගීතාති.

නෙත්තිප්පකරණං නිට්ඨිතං.

ඉන්ද්‍රියභූමිය සමථාදි නව පදයෙන් දක්වියැයුත්තී යැ, කිලෙසභූමිය තණ්හාදි නව පදයෙන් දක්වියැයුත්තී යැ, මෙසේ තෙල අටළොස් පදයෝ වෙති. කුශල වූ නව පදයෝ යැ අකුශල වූ නව පදයෝ යි. එහෙයින් මැ කියන ලදි: "අට්ඨාරස මූලපද කුහිං දට්ඨබ්බා, සාසනපට්ඨානෙ" යි. එයින් වදළහ ආයුෂ්මත් මහාකාත්‍යායන මහ රහතුන් වහන්සේ: "නවහි පදෙහි කුසලා — පෙ — භවන්ති අට්ඨාරස පදානි" යි.

සාසනපට්ඨානය යොදනලද්දේ යි.

ආයුෂ්මත් මහාකච්චායන තෙරණුවන් විසින් වදරනලද භාග්‍යවතුන් විසින් අනුමොදිත වූ මූලසඞ්ගීතියෙහි ලා සඞ්ගීත වූ නෙත්තිය මෙතෙකින් සමාප්ත යි.

නෙත්තිප්‍රකරණය නිමි.

ලබුගම ලඞ්කානන්ද ස්ථවිරයන් විසින් ලියනලද නෙත්තිප්පකරණව්‍යාඛ්‍යානය නිමියේ යි.

ගාථාදිපාදානුක්කමණිකා.

(උද්ධෘතස්ථාන සහිත යි)

			පිටුව
අක්ඛරං පදං බ්‍යඤ්ජනං	–	–	12
අජාතං අභූතං අනුපද්දවං ච	–	–	84
අජ්ජ තිංසං තතො කප්පා (සණ්ඨිතථෙර ගාථා - අපදාන පාළි)	–	–	200, 204, 208
අජ්ජෙව කිච්චං ආතප්පං (මජ්ඣිමනිකාය - භද්දෙකරත්තසුත්ත, ලොමසකඞ්ගිය ථෙරාපදාන.)	–	–	218
අජ්ඣත්තං ච බහිද්ධා ච ( )	–	–	208
අඤ්ඤදත්ථා හාරී භවසත්තො (උදානපාළි - නන්දවග්ග)	–	–	232
අතීතං නානුවාගමෙය්‍ය (ම. නි. භද්දෙකරත්තසුත්ත, ලොමසකඞ්ගිය ථෙරාපදාන.)	–	–	218
අත්තනා හි කතං පාපං (ධම්මපද අත්තවග්ග)	–	–	274
අත්තානං චෙ පියං ජඤ්ඤා (කොසල සංයුත්ත)	–	–	260
අත්ථස්ස නව පදානි	–	–	12
අද්ධානං පටිපන්නානං (නාවාවිමානවත්ථු)	–	–	202
අධම්මචාරී හි නරො පමත්තො ( )	–	–	270
අධම්මෙන ධනං ලද්ධා ( )	–	–	188
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස (කොසල සංයුත්ත)	–	–	260, 266
අන්තරායාසු භවිස්සන්ති ( )	–	–	188
අපි චා'පි පංසුථූපෙසු ( )	–	–	204

			පිටුව
අප්පමත්තො අයං කලි (බ්‍රහ්මසංයුත්ත, චතුක්කඞ්ගුත්තර-භණ්ඩගාමවග්ග, දසකඞ්ගුත්තර-ථෙරවග්ග)	–	–	190
අප්පමාදො අමතපදං (ධම්මපද – අප්පමාදවග්ග)	–	–	56
අප්පමෙය්‍යං පමිණන්තො (බ්‍රහ්මසංයුත්ත)	–	–	190
අබලං තං බලං ආහු (සක්කසංයුත්ත)	–	–	258
අබලානං බලීයන්ති (සුත්තනිපාත – අට්ඨකවග්ග)	–	–	16
අමතං පණීතං ච සිවං ච ඛෙමං ( )	–	–	84
අයසාව මලං සමුට්ඨිතං (ධම්මපද – මලවග්ග)	–	–	184
අයං ච දහරො භික්ඛු (භික්ඛුසංයුත්ත – නවභික්ඛුසුත්ත)	–	–	224
අයං ලොකො සන්තාපජාතො (උදානපාළි – නන්දවග්ග)	–	–	232
අයං සුගතො සුගතස්ස ථූපො) ( )	–	–	204
අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන (උදාන පාළි – මෙඝියවග්ග)	–	–	124
අරියං චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං ( )	–	–	208
අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො (සුත්තනිපාත – පාරායනවග්ග)	–	–	24, 104
අසම්බුතං 'සන්තමනාසවං ච	–	–	82
අස්සත්ථෙ හරිතොභාසෙ (සණ්ඨිතත්ථෙරගාථා, අපදාන පාළි)	–	–	198
අස්සාදදීනවතා —	–	–	8, 22
ආකංඛතො තෙ නරදම්මසාරථි ( )	–	–	262
ආතුරං අසුචිං පූතිං (ථෙර – ථෙරිගාථා?)	–	–	58
ආරභථ නික්ඛමථ (බ්‍රහ්මසංයුත්ත – අරුණවතීසුත්ත)	–	–	64
ආසා පිහා ච අභිනන්දනා ච	–	–	42, 80

පිටුව

ඉදං දිස්වාන අච්ඡරියං – – 200

ඉදං හි තං ජේතවනං – – 218
(මජ්ඣිමනිකාය – අනාථපිණ්ඩිකොවාදසුත්ත,
දේවපුත්ත සංයුත්ත)

ඉමම්හි චා'යං සමයෙ – – 188, 202
(ඉතිවුත්තකපාළි – දුතියවග්ග,
සොතාපත්තිසංයුත්ත–සරකානිවග්ග)

උච්ඡින්ද සිනෙහමත්තනො – – 58
(ධම්මපද – මග්ගවග්ග)

උද්ධං අධො සබ්බධි විප්පමුත්තො – – 96, 210
(උදානපාළි – චූළවග්ග)

උග්ඝත්තමත්තං චරති – – 258
(සක්කසංයුත්ත)

උග්ඝත්තං තිතික්ඛන්තානං – – 258
(සක්කසංයුත්ත)

උභො පුඤ්ඤං ච පාපං ච – – 260, 266
(කොසල සංයුත්ත)

උළාරං වත තං ආසි – – 204
(   )

එකත්තිංසම්හි කප්පම්හි ජිනො අනෙජො – 106
(   )

එකත්තත්තාය ධම්මා – – 10

එකම්හි පදට්ඨානෙ – – 8

එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී – – 282
(සතිපට්ඨානසංයුත්ත – නාළන්දවග්ග)

එතදෙව අහං මඤ්ඤෙ – – 256
(සක්කසංයුත්ත)

එතදෙව තිතික්ඛාය – – 256
(සක්කසංයුත්ත)

එතං චාහං අරහාමි – – 190
(   )

එතං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා – – 58, 226
(කොසලසංයුත්ත, ජාතක – දුකනිපාත – නතංදළ්හවග්ග)

එතෙ සොළස හාරා – – 4

එවමෙතං යථාභූතං – – 232
(උදානපාළි – නන්දවග්ග)

එවමෙවං මනුස්සෙසු – – 186, 194
(චතුක්කඞ්ගුත්තර – පත්තකම්මවග්ග)

පිටුව

එවං අචින්තියා බුද්ධා – – 200
( )

එවං විහාරිං ආතාපිං – – 218
(මජ්ඣිමනිකාය - භද්දෙකරත්තසුත්ත, ලොමසකඞ්ගියථෙරාපදාන)

ඔලොකයෙථ දිසලොචනෙන – – 12

කථං භණති අත්තානං – – 188
( )

කදාහං නන්දං පස්සෙය්‍යං – – 212
(භික්ඛුසංයුත්ත - නන්දවග්ග)

කපිලං නාම නගරං – – 208
( )

කම්මං විජ්ජා ච ධම්මො ච – – 218
(මජ්ඣිමනිකාය - අනාථපිණ්ඩිකොවාදසුත්ත, දෙවතාසංයුත්ත)

කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා – – 58, 184
(උදානපාළි - චූලවග්ග)

කාමං කාමයමානස්ස – – 14, 102
(සුත්තනිපාත - අට්ඨකවග්ග)

කාමං මඤ්ඤතු වා මා වා – – 268
(සක්කසංයුත්ත)

කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය – – 32, 36
(සුත්තනිපාත - පාරායනවග්ග)

කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං – – 246
(සුත්තනිපාත - පාරායනවග්ග)

කින්නු කුජ්ඣසි මා කුජ්ඣි – – 212
(භික්ඛුසංයුත්ත - තිස්සසුත්ත)

කිං සු ඡෙත්වා සුඛං සෙති – – 212
(බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත - අරහන්තවග්ග)

කිං සු හනෙ උප්පතිතං – – 212
( )

කිං සූධ භීතා ජනතා අනෙකා – – 278
(දෙවතාසංයුත්ත)

කුම්මාසං විකිණිං තත්ථ – – 208
( )

කුසලාකුසලො ධම්මො – – 8

කෙන තෙ තාදිසො වණ්ණො – – 202
(විමානවත්ථු-නාවාවිමාන)

කෙන ස්සු නිවුතො ලොකො – – 22, 104
(සුත්තනිපාත-පාරායනවග්ග)

	පිටුව
කෙන ස්සුබ්භාහතො ලොකො - - (දෙවතා සංයුත්ත)	40
කොධමක්ඛගරු භික්ඛු - - ( )	186
කොධං ඡෙත්වා සුඛං සෙති - - (දෙවතාසංයුත්ත-ඣාතවග්ග)	212
කොධං හනෙ උප්පතිතං - - ( )	212
කො හෙතු සිතකම්මාය - - ( )	200
ඛෙත්තං වත්ථුං හිරඤ්ඤං වා - - (සුත්තනිපාත-අට්ඨකවග්ග)	14
ගම්භීරං චෙව දුප්පස්සං - - ( )	84
ගුන්නං චෙ තරමානානං - - (චතුක්කඞ්ගුත්තර-පත්තකම්මවග්ග)	186, 194
චක්ඛුමා විසමානීව - - (උදානපාළි-සොණවග්ග)	16
චතුන්නං අරියසච්චානං - - (සච්චසංයුත්ත-කොටිගාමවග්ග)	248
චරන්ති බාලා දුම්මෙධා - - (දෙවපුත්ත සංයුත්ත, ධම්මපද-බාලවග්ග)	188
චොරො යථා සන්ධිමුඛෙ ගහීතො - - (මජ්ඣිමනිකාය-රට්ඨපාලසුත්ත)	54, 186
ඡන්දා දොසා භයා මොහා - - (චතුක්කඞ්ගුත්තර-චරවග්ග)	184
ඡන්නමතිවස්සති - - (උදානපාළි-සොණවග්ග)	224
තණ්හං ච අවිජ්ජම්පි ච - -	10
තණ්හා ච අවිජ්ජාපි ච - -	6
තතො අග්ගිසිඛාවණ්ණා - - ( )	200
තතො ච කත්තිකො පුණ්ණො - - ( )	208
තතො ච විසුද්ධතං පතොතා - - ( )	208
තස්මා කරෙය්‍ය කල්‍යාණං - - (කොසලසංයුත්ත)	260

පිටුව

තස්මා ජන්තු සදාසතො – – 16
(සුත්තනිපාත-අට්ඨකවග්ග)

තස්මා රක්ඛිත චිත්තස්ස – – 72, 148, 156
(උදානපාළි-මෙඝියවග්ග)

තස්මා හි තෙ සුඛිනො වීතසොකා – – 100, 102
(උදානපාළි-පාටලිගාමවග්ග)

තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො – – 218
(ම: නිකාය-අනාථපිණ්ඩිකොවාදසුත්ත)

තස්මිං ච ඔකප්පයි ධම්මමුත්තමං – – 206
( )

තස්මිං මනුස්සො බලිමාභිහාරි – – 206
( )

තස්ස චෙ කාමයානස්ස – – 14, 102
(සුත්තනිපාත-අට්ඨකවග්ග)

තස්ස නිබ්බුතස්ස භික්ඛුනො – – 234
(උදානපාළි-නන්දවග්ග)

තස්සාහං වචනං සුත්වා – – 208
( )

තස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො අහං – – 206
( )

තස්සෙව තෙන පාපියො – – 258
(සක්කසංයුත්ත)

තං චාහං අභිනන්දාමි – – 248
(සුත්තනිපාත-පාරායනවග්ග)

තං දෙවතා සම්බහුලා උළාරා – – 222
(සච්චසංයුත්ත-කොටිගාමවග්ග)

තානි එතානි දිට්ඨානි – – 248
(සච්චසංයුත්ත-කොටිගාමවග්ග)

තාහං කම්මං කරිත්වාන – – 208
( )

තිණ්ණ ච නයා අනුනා – – 12

තුලමතුලං ච සම්භවං – – 92
(දීඝනිකාය-මහාපරිනිබ්බානසුත්ත, ඉද්ධිපාදසංයුත්ත-චාපාලවග්ග, අට්ඨකඞ්ගුත්තර-භූමිචාලවග්ග, උදාන-පාළිජච්චන්ධවග්ග)

තෙ ගුණෙහි පකාසන්ති – – 24
( )

			පිටුව
තෙවිජ්ජා ඉද්ධිප්පත්තා ච (භික්ඛුසංයුත්ත)	–	–	224
දසකම්මපථෙ නිසෙවිය ( )	–	–	274
දීඝාලොචනමාහංසු	–	–	6
දුක්කරං වා'පි කරෙන්ති (දෙවපුත්තසංයුත්ත-කාමදසුත්ත)	–	–	216
දුක්කරං දුත්තිතික්ඛං ච (දෙවතාසංයුත්ත-නන්දනවග්ග)	–	–	190
දුග්ගමෙ විසමෙ වාපි (දෙවපුත්ත සංයුත්ත-කාමදසුත්ත)	–	–	216
දුබ්බණ්ණකො ලූඛචීවරො (භික්ඛුසංයුත්ත)	–	–	224
දුල්ලභං වා'පි ලභන්ති (දෙවපුත්තසංයුත්ත)	–	–	216
දුස්සමාදහං වා'පි සමාදහන්ති (දෙවපුත්තසංයුත්ත)	–	–	216
දූරෙ සන්තො පකාසෙන්ති (ධම්මපද-පකිණ්ණකවග්ග)	–	–	24
දෙවපුත්ත සරීරවණ්ණ ( )	–	–	204
දෙවෙසු දෙවසොභග්ගං ( )	–	–	200
දෙසනා විචයො යුත්ති	–	–	4
ද්වාදසපදානි සුත්තං	–	–	2
ධම්මං ච පදට්ඨානං	–	–	8
ධම්මං දෙසෙති ජිනො	–	–	8
ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං (මහාධම්මපාල ජාතක - දසකනිපාත, අයොඝර ජාතක-වීසතිනිපාත)	–	–	14, 54, 70
න උදකෙන සුචී හොති (උදානපාළි-බොධිවග්ග)	–	–	222
න තං කම්මං කතං සාධු (සංයුත්තනිකාය-ඛෙමසුත්ත, ධම්මපද-බාලවග්ග)	–	–	188
න තං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා (කොසලසංයුත්ත-බන්ධනසුත්ත, ජාතක-දුකනිපාත-නතංදළ්හවග්ග)	–	–	56, 226

			පිටුව
නත්ථි අත්තසමං පෙමං (දෙවතාසංයුත්ත-නන්දනවග්ග)	–	–	278
නත්ථි අන්තා කුතො අන්තො (ජාතක-චතුක්කනිපාත-පුචිමන්දවග්ග)	–	–	270
නත්ථි චිත්තෙ පසන්නම්හි ( )	–	–	200
නත්ථි පුත්තසමං පෙමං (දෙවතාසංයුත්ත-නන්දනවග්ග)	–	–	278
නන්දති පුත්තෙහි පුත්තිමා (දෙවතාසංයුත්ත-නන්දනවග්ග, මාරසංයුත්ත-ආයුවග්ග සුත්තනිපාත උරගවග්ග)	–	–	56
නගං චලෙය්‍ය පඨවි චලෙය්‍ය (මාරසංයුත්ත-ආයුවග්ග)	–	–	56
නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ (ඛන්ධසංයුත්ත - ඛජ්ජනීයවග්ග, එකාදසකඞ්ගුත්තර- නිස්සයවග්ග)	–	–	222
නයිදං සිථිලමාරබ්භ (භික්ඛුසංයුත්ත-නවභික්ඛුසුත්ත)	–	–	222
නවහි ච පදෙහි කුසලා	–	–	6,288
න හි ධම්මො අධම්මො ච (අයොඝරජාතක-වීසතිනිපාත)	–	–	272
න හි පාපං කතං කම්මං (ධම්මපද-බාලවග්ග)	–	–	240
න හි සත්ථං සුනිසිතං (කොකාලිකජාතක-චතුක්කනිපාත)	–	–	190
නාභිනන්දති ආයන්තං ( )		–	222
නිරයං පාපකම්මන්තා (කොසලසංයුත්ත ?)	–	–	138
නෙරුත්තමධිප්පායො	–	–	8
පච්චක්ඛං ධම්මං අපි ච තථාගතො ජිනො ( )		–	206
පච්චුප්පන්නං ච යො ධම්මං (මජ්ඣිමනිකාය-භද්දෙකරත්තසුත්ත, ලොමසකඞ්ගිය ථෙරපදාන)	–	–	218
පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ (දෙවතාසංයුත්ත-නන්දනවග්ග, ධම්මපද-භික්ඛුවග්ග)	–	–	252

පිටුව

පඤ්ඤා චෙව සතී ච - - 28, 30, 106
(සුත්තනිපාත-පාරායනවග්ග)

පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකස්මිං - - 246
(ඉතිවුත්තකපාළි-දුතියවග්ග)

පඨමො නන්දියාවට්ටො - - 4

පඨවිසමො නත්ථි විත්ථතො - - 256
( )

පතිරූපකාරී ධුරවා - - 214
(යක්ඛසංයුත්ත, සුත්තනිපාත-ආළවකසුත්ත)

පදක්ඛිණං කරිත්වාන - - 200
( )

පදුට්ඨචිත්තං ඤත්වාන - - 188
(ඉතිවුත්තකපාළි-දුතියවග්ග)

පදුමපුප්ඵෙහි පූජෙසිං - - 202
(නාවාවිමානවත්ථු)

පරිනිබ්බුතෙ ලොකවිනායකම්හි - - 206
( )

පරියන්තකතං දුක්ඛං - - 208
( )

පවිසන්තං රජ්ජමග්ගෙන - - 200
( )

පසන්නචිත්තං ඤත්වාන - - 202, 208
(ඉතිවුත්තකපාළි-දුතියවග්ග)

පිණ්ඩාය කොසලං පුරං - - 200
( )

පියො ච ගරු භාවනීයො - - 244
(සත්තකඞ්ගුත්තර-දෙවතාවග්ග ?)

පුච්ඡිතා දෙවතෙ සංසං - - 202
(විමානවත්ථු-නාවාවිමාන)

පුඤ්ඤානි කරිත්වාන - - 236
( )

පුරිසස්ස වටංසකො - - 200
( )

පුරිසස්ස හි ජාතස්ස - - 190
(බ්‍රහ්ම සංයුත්ත, දසකඞ්ගුත්තර, සුත්තනිපාත-කොකාලිකසුත්ත)

ඵලං වෙ කදලිං හන්ති - - 186
(බ්‍රහ්මසංයුත්ත-පරිනිබ්බානවග්ග, ලාභසක්කාරසංයුත්ත-සංඝභෙදවග්ග, චතුක්කඞ්ගුත්තර-පත්තකම්මවග්ග)

			පිටුව
බත්තිංස ලක්ඛණධරස්ස ( )	–	–	204
බාරාණසියං නගරෙ ( )	–	–	208
බාරාණසිං ගමිස්සාමි (විනය-මහාවග්ගපාළි, මජ්ඣිමනිකාය-අරියපරියෙසන සුත්ත)	–	–	264
බාහිත්වා පාපකෙ ධම්මෙ (උදානපාළි-බොධිවග්ග)	–	–	220
භිය්‍යො බාලා පභිජ්ජෙය්‍යුං (සක්කසංයුත්ත-සුවීරවග්ග)	–	–	256
මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො (ධම්මපද-මග්ගවග්ග)	–	–	280
මච්චුනාබ්භාහතො ලොකො (දෙවතාසංයුත්ත-අද්ධවග්ග)	–	–	40
මනසා චෙ පසන්නෙන (යක්ඛසංයුත්ත-ඉන්දකවග්ග)	–	–	216
මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා (ධම්මපද-යමකවග්ග)	–	–	184, 192
මාතරං පිතරං හන්ත්වා (ධම්මපද-පකිණ්ණකවග්ග)	–	–	246
මාදිසා වෙ ජිනා හොන්ති (විනය- මහාවග්ගපාළි, මජ්ඣිමනිකාය-අරියපරියෙසන සුත්ත)	–	–	264
මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච (ධම්මපද-නාගවග්ග)	–	–	54, 184
මුඛදුග්ග විභූත අනරිය (සුත්තනිපාත-මහාවග්ග, කොකාලිකසුත්ත)	–	–	192
මොහසම්බන්ධනො ලොකො (උදානපාළි-චූළවග්ග)	–	–	94
යත්ථ ආපො ච පථවී (උදානපාළි-බොධිවග්ග)	–	–	220
යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ දළ්හෙ (ධම්මපද-තණ්හාවග්ග)	–	–	68
යථාපි භමරො පුප්ඵං (ධම්මපද-පුප්ඵවග්ග)	–	–	276
යථා පුරෙ තථා පච්ඡා (ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත)	–	–	32

පිටුව

යථාභතං නික්ඛිපෙය්‍ය – – 188, 202
(ඉතිවුත්තකපාළි-දුතියවග්ග)

යථින්දඛීලො පඨවිං සිතො සියා – – 250
(සුත්තනිපාත-චූළවග්ග)

යදා ච අත්තනා වෙදි – – 220
(උදානපාළි-බොධිවග්ග)

යදා සකෙසු ධම්මෙසු – – 222
(උදානපාළි – බොධිවග්ග)

යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා – – 212, 223
(උදානපාළි – බොධිවග්ග)

යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි – – 28, 32, 106
(සුත්තනිපාත – පාරායනවග්ග)

යස්ස අච්චන්තදුස්සීල්‍යං – – 274
(ධම්මපද – අත්තවග්ග)

යස්ස කායෙන වාචාය – – 274
ධම්මපද – බ්‍රාහ්මණවග්ග)

යස්ස තං සබ්බධම්මෙසු – – 200
( )

යස්ස පපඤ්චා ඨිති ච නත්ථි – – 60
(උදානපාළි – චූළවග්ග)

යස්ස සෙලූපමං චිත්තං – – 220
(උදානපාළි – මෙඝියවග්ග)

යස්සින්ද්‍රියානි සමථං ගතානි – – 242
(ධම්මපද – අරහන්තවග්ග)

යස්සින්ද්‍රියානි සුභාවිතානි – – 252
(සුත්තනිපාත – සභියසුත්ත)

යං කිඤ්චි සම්පජානාසි – – 248
(සුත්තනිපාත – පාරායනවග්ග)

යං ච කාමසුඛං ලොකෙ – – 244
(උදානපාළි – මුචලින්දවග්ග)

යං චක්ඛුං අදන්තදමනස්ස – – 204
( )

යං තං ලොකුත්තරං ඤාණං – – 246
( )

යං පුච්ඡිතං ච විස්සජ්ජිතං ච – – 8

			පිටුව
යං මයා පසුතං පුඤ්ඤං ( )	–	–	204
යං ලොකො පූජයතෙ	–	–	2
යා චෙව දෙසනා යං ච	–	–	2
යාදිසං වපතෙ බීජං (සක්කසංයුත්ත – සුවීරවග්ග)	–	–	274
යානි සොතානි ලොකස්මිං (සුත්තනිපාත – පාරායනවග්ග)	–	–	26, 106
යෙ අරියසච්චානි විභාවයන්ති (සුත්තනිපාත – මහාවග්ග)	–	–	250
යෙ කෙචි භූතා භවිස්සන්ති වාපි (උදානපාලි – සොණවග්ග)	–	–	244
යෙ කෙචි සොකා පරිදෙවිතා ච (උදානපාලි – පාටලිගාමවග්ග)	–	–	100
යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා සෙ (අභිසමයසංයුත්ත, කළාරඛත්තියවග්ග, සුත්තනිපාත – පාරායනවග්ග)	–	–	32
යෙ ධම්මා යං ධම්මං	–	–	10
යෙ ධම්මා යංමූලා	–	–	10, 124
යෙන කෙනචි වණ්ණෙන (යක්ඛසංයුත්ත – ඉන්දකවග්ග)	–	–	214
යෙ තං පජානන්ති යතොනිදානං (සුත්තනිපාත – චූළවග්ග)	–	–	216
යෙසං ච සුසමාරද්ධා (ධම්මපද–පකිණ්ණකවග්ග)	–	–	50
යො අකුසලෙ සමූලෙති	–	–	10
යො ඉමං සමුද්දං සගහං සරක්ඛසං (වෙදනාසංයුත්ත – සමුද්දවග්ග)	–	–	230
යො කාමෙ පරිවජ්ජෙති (සුත්තනිපාත – අට්ඨකවග්ග)	–	–	14, 102
යො ච පටිච්චුප්පාද	–	–	10
යො දුක්ඛමද්දක්ඛි යතොනිදානං (මාරසංයුත්ත – දුතිය, තතියවග්ග)	–	–	92
යො නින්දියං පසංසති (චතුක්කඞ්ගුත්තර – භණ්ඩගාමවග්ග, බ්‍රහ්මසංයුත්ත, දසකඞ්ගුත්තර, සුත්තනිපාත, කොකාලිකසුත්ත)	–	–	190
යො නෙති විපල්ලාසෙහි	–	–	10

පිටුව

යො බ්‍රාහ්මණො බාහිතපාපධම්මො - - 220
(උදානපාළි-බොධිවග්ග)

යො ලොභගුණෙ අනුයුත්තො - - 192
(සුත්තනිපාත-මහාවග්ග)

යො සො ආනන්ද පුරිසො - - 200
( )

යො හවෙ බලවා සන්තො - - 258
(සක්කසංයුත්ත-සුවිරවග්ග)

යො හි අත්ථං ච ධම්මං ච - - 190
( )

රජ්ජමාකිරසෙ අභිතාය - - 192
(සුත්තනිපාත-මහාවග්ග)

රත්තො අත්ථං න ජානාති - - 24, 58
( )

රාගො ච දොසො ච ඉතොනිදානා - - 216
(යක්ඛසංයුත්ත-ඉන්දකවග්ග, සුත්තනිපාත-චූලවග්ග)

රාගො ච දොසො ච කුතොනිදානා - - 216
(යක්ඛසංයුත්ත, සුත්තනිපාත)

ලද්ධාන මානුසත්තං ද්වෙ - - 236
( )

ලෙනං ච තාණං අරණං අනඛගණං - - 84
( )

ලොභො ඛණති අත්තානං - - 188
( )

වාචං මනං ච පණිධාය සම්මා - - 278
(දෙවතාසංයුත්ත-ඛිත්වාවග්ග)

වාචානුරක්ඛී මනසා සුසංවුතො - - 272
(ධම්මපද-මග්ගවග්ග)

විරතො කාමසඤ්ඤාය - - 214
(දෙවපුත්තසංයුත්ත-අනාථපිණ්ඩිකවග්ග, සුත්තනිපාත-උරගවග්ග)

විස්සජ්ජිතම්හි පඤ්හෙ - - 10

වුත්තම්හි එකධම්මෙ - - 8

වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ - - 10

වෙවචනානි බහූනි තු - - 10

වෙවචනො ච පඤ්ඤත්ති - - 4

සඞ්කාසනා පකාසනා - - 12

පිටුව

සචෙ ච පාපකං කම්මං – – 188
(උදානපාළි-සොණවග්ග)

සචේ'පි කෙවලං සබ්බං – – 56
(මාරසංයුත්ත-දුතියවග්ග)

සචෙ භායථ දුක්ඛස්ස – – 188
(උදානපාළි-සොණවග්ග)

සච්චනාමො ජිනො ඛෙමො – – 282
( )

සට්ඨිවස්සසහස්සානි – – 270
(ජාතක-චතුක්කනිපාත-පුචිමන්දවග්ග)

සතං සහස්සානං නිරබ්බුදානං – – 190
(බ්‍රහ්මසංයුත්ත, චතුක්කඞ්ගුත්තර-ථෙරවග්ග, දසකඞ්ගුත්තර ථෙරවග්ග, සුත්තනිපාත-මහාවග්ග)

සත්තියා විය ඔමට්ඨො – – 214
(දෙවතාසංයුත්ත-සත්තිවග්ග)

සත්ථා ච අප්පටිසමො – – 282
( )

සද්දහානො අරහතං – – 212
(යක්ඛසංයුත්ත, සුත්තනිපාත-උරගවග්ග)

සන්තින්ද්‍රියං පස්සථ ඉරියමානං – – 224
( )

සබ්බගන්ථපහීනස්ස – – 214
(යක්ඛසංයුත්ත-ඉන්දකවග්ග)

සබ්බපාපස්ස අකරණං – 68, 120, 254, 278
(ධම්මපද-බුද්ධවග්ග)

සබ්බලොකුත්තරෙ සත්ථා – – 282
( )

සබ්බා දිසා අනුපරිගම්ම චෙතසා – – 244
(උදානපාළි-සොණවග්ග)

සබ්බෙ ඛයන්තා නිචයා – – 214
( )

සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති – – 16, 250
(ධම්මපද-මග්ගවග්ග)

සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති – – 16, 248, 250
(ධම්මපද-බුද්ධවග්ග)

සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති – – 138, 140
(කොසලසංයුත්ත - කොසලවග්ග)

සබ්බෙසං හාරානං – – 8

පිටුව

සමණපදුමසඤ්ජයො – – 282
( )

සමථො ච විපස්සනා ච – – 6

සවන්ති සබ්බධි සොතා – – 26, 104
(සුත්තනිපාත – පාරායනවග්ග

සහායා වතිමෙ භික්ඛූ – – 222
(භික්ඛුසංයුත්ත – සහායකසුත්ත)

සා දෙවතා අත්තමනා – – 202
(නාවාවිමානවත්ථු)

සාමාකපජ්ජොදනමත්තමෙව හි – – 204
( )

සාරිපුත්තොව පඤ්ඤාය – – 218
(මජ්ඣිමනිකාය – අනාථපිණ්ඩිකොවාදසුත්ත,
භික්ඛුසංයුත්ත – මහානාගසුත්ත)

සුකිච්චරූපා වතිමෙ මනුස්සා – – 186
( )

සුඛකාමානි භූතානි – – 54, 186, 194
(උදානපාළි – මුචලින්දවග්ග)

සුඛං සයන්ති මුනයො – – 214
( )

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු – – 16
(සුත්තනිපාත – පාරායනවග්ග)

සුභෙන කම්මෙන වජන්ති සුග්ගතිං – – 276
( )

සුවණ්ණච්ඡදනං නාවං – – 202
(නාවාවිමානවත්ථු)

සුවිනීතා සප්පිනෙන – 222
(භික්ඛුසංයුත්ත – සප්පිනසුත්ත)

සුසුඛං වත නිබ්බානං – – 246
( )

සොචති පුත්තෙහි පුත්තිමා – – 56
(දෙවතාසංයුත්ත-නන්දනවග්ග, මාරසංයුත්ත-ආයුවග්ග,
සුත්තනිපාත – උරගවග්ග)

සො වරිමං පබ්බජිත්වාන – – 200
( )

සො තං වටංසකං සුරභිං – – 200
( )

22-SB 04440 (79/08)

			පිටුව
සො මෙ ධම්මමදෙසෙසි ( )	–	–	208
සො මං ආවොචාතිපසන්නචිත්තො ( )	-	–	206
සොළස හාරා නෙත්ති	–	–	2
සොළස හාරා පඨමං	-	–	12, 124, 156
ස්නෙහජා අත්තසම්භූතා (යක්ඛසංයුත්ත-ඉන්දකවග්ග, සුත්තනිපාත-චූලවග්ග)	–	–	216
හවෙඨා චිත්තං පසාදෙත්වා ( )	–	–	208
හාරා බ්‍යඤ්ජනවිචයා	–	–	2

	පිට්ඨඞ්කං
අ	
අඞ්ගුලිමාල	144
අජිත	22, 26, 28, 32, 36, 104, 106
අටට	264
අනාථපිණ්ඩික	194, 196
අබබ	264
අබ්බුද	264
අරිට්ඨ	208
අහහ	264
ආනන්ද	200, 210
ආභස්සර	272
ඉ	
ඉසිදත්තපුරාණ	194, 196
ඉසිපතන	20
උ	
උපක	264
උපරිට්ඨ	208
උප්පලක	264
ක	
කපිලවත්ථු	192, 208
කප්පිත	208
කප්පින	222
කාසි	196
කුමුද	264
කොකාලික	142, 152, 264
කොසල	196, 200
ග	
ගිජ්ඣකූට	56
ගොතම	208, 212, 278
ගොධික	62
ජ	
ජෙතවන	194, 196, 218
ත	
තිස්ස	212
ද	
දෙවදත්ත	142

	පිට්ඨඞ්කං
ධ	
ධනිය	56
ධොතක	246
න	
නන්ද	212
නිරබ්බුද	264
ප	
පඤ්චාල	208
පදුම	264
පසෙනදිකොසල	198, 260
පාරායන	104
පුණ්ඩරීක	264
බ	
බාරාණසී	20, 208, 264
බ්‍රහ්මදත්ත	208
ම	
මගධ	196
මහාකච්චාන	2, 22, 44, 48, 52, 64, 104, 106, 114, 156, 288
මහානාම	192, 194
මහාපදුම	152
මොග්ගල්ලාන	264
මොඝරාජ	16
ර	
රථ	50, 60
ව	
වක්කලි	62
වඞ්ගීස	200
වෙපචිත්ති	256, 258
ස	
සක්ක (දෙවානමින්ද)	256, 258, 272
සාකෙත	194
සාරිපුත්ත	218, 220, 264
සාවත්ථි	194, 196
සිඛී	206
සුනක්ඛත්ත	142
සොගන්ධික	264

විසෙසපදානුක්කමණිකා

පිට්ඨඞ්කො

අ

අකිඤ්චනො 222
අකිඤ්චනං 190
අකුසලසඞ්ඛාරා 144, 184
අකුසලං 274, 276
අක්ඛරං 12
අඞ්කුසො 4, 12
අග්ගි 40
අගතිගමනං 164, 168, 172
අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං 28
අඤ්ඤින්ද්‍රියං 28
අට්ඨාරසමූලපදා 2, 6
අතිධොනචාරිනො 184
අත්තසම්මාපණිධානං 48
අත්තානුදිට්ඨි 16
අදන්තමරණං 138
අධිට්ඨානො 4, 10, 184
අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං 28
අනියතො 140
අනුගීති 8, 22, 260
අනුඤ්ඤාතං 276, 278, 280
අනුනයො 102
අනුප්පාදෙ ඤාණං 28
අනුලොමප්පහානං 42
අනුසන්ධි 28
අනුසන්ධිවචනං 88
අනුසොතගාමී 234
අනෙකධාතුලොකො 142
අපුඤ්ඤපටිපදා 140
අප්පටිසන්ධිකං 32
අප්පමාදො 56
අබ්භාහතං 52
අභිලෙපනං 104
අරණවිහාරිම්හි 204
අරණං 262
අරියධම්මෙසු 52

පිට්ඨඞ්කො

අවංසිරා 216
අවිජ්ජා 110
අවිස්සජ්ජනීයං 262, 264, 266
අසංහීරං 218
අසෙඛභාගියං 220, 222, 224, 282, 284
අස්සඛලුඞ්කො 112
අස්සාදො 14

ආ

ආකාසානඤ්චායතනං 44, 62
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං 44, 62
ආගති 98, 100
ආගාළ්හා (පටිපදා) 138
ආණත්ති 16
ආතාපී 50, 122
ආදිකල්‍යාණො 20
ආදීනවො 14, 16, 18
ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරා 144
ආපොධාතු 108
ආවට්ටො 4, 8, 152
ආහච්චවචනං 88

ඉ

ඉඤ්ජිතං 56
ඉත්තරං 50
ඉන්ද්‍රියලොකො 22
ඉන්ද්‍රියභූමි 288
ඉන්ද්‍රියානි (තීණි) 254
ඉරියානං 262
ඉරියමානං 282

උ

උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස 18, 178, 180
උග්ඝාටනා 20
උත්තානීකම්මං 20, 121
උදකාරි 210
උද්දෙසො 18

	පිට්ඨඞ්කා
උදඤ්චසො	170
උදයබ්බයං	148
උපායො	16
උභයමන්තරෙන	98, 100
උස්සද	220
උස්සාහනා	18
ඒ	
එකත්තතාය	10
එදිසිකා	60
ඔ	
ඔකප්පනා	30
ඔඝා	200
ඔජං	16
ඔතරණො	4, 10, 154
ඔපපච්චයිකං	48
ඔපචයා	192
ක	
කවසියො	258
කථංකථාසල්ලං	44
කම්මවට්ටො	138
කම්මසමාදානානි	142
කම්මං	266, 268, 270, 272
කම්මං (ඡබ්බිධං)	142
කලි	190
කල්‍යාණමිත්තතං	244
කල්ලතා	44
කසිණා	262
කාලො	114
කිබ්බිසං	192, 268
කිලෙසභූමි	240
කිලෙසලොකො	22
කිලෙසවට්ටො	138
කුක්කුටජ්ඣායී	144
කුක්කුරවතිකං	144
කුක්කුලං	50
කුදස්සු	206
කුසලසඞ්ඛාරං	144
කුසලං	272, 274, 276
කුහකො	186
කෙවලං	22

	පිට්ඨඞ්කා
ඛ	
ඛත්තා	258
ඛයඤාණං	28
ග	
ගති	98, 100
ගෙධා	34
ගොමිකො	56
ගොවතිකං	144
ච	
චතස්සො දිසා	174
චතස්සො පටිපදා	18
චතුබ්‍යූහො හාරො	4, 8, 52, 150
චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි	30, 128
චත්තාරි පදානි	34
චත්තාරි සච්චානි	18
චත්තාරො පුග්ගලා	18
චින්තාමයී පඤ්ඤා	18
චෙතොවිමුත්ති	128
ඡ	
ඡන්දසමාධි	30
ඡප්පදානි	20, 62
ඡළාභිජාතියො	234
ජ	
ජප්පාභිලෙපනං	24
ජිනා	264
ජිම්හං	186
ජීවලොකස්මිං	16
ඤ	
ඤාණං	36, 248, 250
ඤාණදස්සනං	32, 130
ඤෙය්‍යං	246, 248, 260, 2.4
ඨ	
ඨිති	60
ත	
තථං	10
තථාගතබලං	136, 142, 144, 146
තයො පඤ්හා	32

	පිට්ඨඞ්කා
තිපුක්ඛලො	4, 10
තිලවාහො	264
තිස්සොදුක්ඛතා	26
තුලනා	18
තෙජොධාතුං	110

ථ

ථපනයො	194
ථියො	14
ථිනං	106

ද

දණ්ඩමරණං	138
දසසංයොජනානි	28
දස්සනකොසල්ලං	36
දස්සනභාගියං	282, 284
දස්සනභූමියං	18
දස්සනං	250, 252, 254
දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං	36
දිට්ඨිනිස්සිතං	126
දිට්ඨිසම්පන්නො	134
දිසාලොචනො	4, 10
දුක්ඛං	106, 186
දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදා	108
දුක්ඛනිරොධො	108
දුක්ඛසමුදයො	108
දුක්ඛවට්ටො	138
දෙසනා	4
දෙසනාහාරසම්පාතො	124
දෙසනාහාරො	8, 14
දොසචරිතො	132
ද්වෙ ඉන්ද්‍රියානි	30

ධ

ධම්මචක්කං	20
ධම්මචාරී	54
ධම්මපදානි (චත්තාරි)	252
ධම්මාධිට්ඨානං	244, 246
ධම්මානුසාරී	162
ධම්මෙ ඤාණං	120
ධුවසතොන	208
ධූපායිතො	40

	පිට්ඨඞ්කා

න

නන්දියාවට්ටො	4, 10
නයසමුට්ඨානං	158
නවපදානි	12
නවපදානි කුසලානි	6
නානාධාතුලොකො	142
නාමරූපං	28, 30, 104
නාමසො ඤාණං	54
නික්ඛෙපපඤ්ඤත්ති	154
නිජ්ඣාමා (පටිපදා)	138
නිද්දෙසසන්ධි	64
නිබ්බානගාමී	142
නිබ්බානධාතු	28, 60
නිබ්බෙධභාගියං	210, 212, 214, 216, 218, 220, 230, 236
නිබ්බෙධො	238
නිරුත්ති	12
නිරුපධි	56
නිරොධො	108
නිවුතො	22, 104, 190
නිස්සයො	98
නිස්සරණං	14, 16, 18, 138
නිහුහුඞ්කො	220
නියානං	172
නෙත්ති	2
නෙය්‍යො	178, 180
නෙරුත්තං	6, 20, 52, 54, 64
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං	44, 62

ප

පකාසනා	12, 20
පග්ඝරන්තං	58
පච්චයො	116, 118
පඤ්චනයා	2
පඤ්චසමාපත්තියො	144
පඤ්ඤත්ති	4, 10, 20, 122, 154
පඤ්ඤාවිමුත්ති	18, 64, 128
පඤ්ඤින්ද්‍රියං	34
පටික්ඛිත්තං	278, 280
පටිච්චුප්පාදෙ	10

	පිට්ඨඞ්කා
පටිපදා	114, 172, 176
පටිසඞ්ඛානබලෙන	30
පටිසොතගාමී	234
පඨවීධාතුං	108
පතිරූපදෙසවාසො	48
පතොදෙ	112
පදං	122
පදට්ඨානපඤ්ඤත්ති	154
පදට්ඨානං	4, 8, 120, 160
පදට්ඨානො හාරෙ	46
පපඤ්චා	60
පපතං	192
පමත්තබන්ධුනො	58
පරම්පරහෙතු	116
පරවචනං	256, 258, 260, 286
පරික්ඛාරෙ	4, 10, 114, 156
පරිපුණ්ණං	22
පරියොසානකල්‍යාණං	20
පරිවත්තනො	4, 8, 152
පලිඝො	60
පවිචයො	128
පස්සද්ධි	98
පිහා	128
පුඤ්ඤකිරියවත්ථු	182
පුඤ්ඤපටිපදා	140
පුථුසිලං	56
පුබ්බාපරසන්ධි	62
පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතා	48
පෙසුඤ්ඤං	192
පොනොභවිකා	58

ඵ

ඵලං	16

බ

බුද්ධසාසනෙ	64
බොධඞ්ගමා ධම්මා	50, 122
බොධිපක්ඛියා ධම්මා	160
බ්‍යඤ්ජනං	12
බ්‍යඤ්ජනවිචයො	2
බ්‍රහ්මචරියං	22
බ්‍රහ්මවාදං	220
බ්‍රහ්මවිමානං	222

භ

භද්දෙකරත්තො	218
භවලොකො	22
භවෙ	48
භාවනා	252, 254
භාවනාකොසල්ලං	36
භාවනාපඤ්ඤත්ති	154
භාවනාබලෙන	30
භාවනාභාගියං	182, 184
භාවනාභූමියං	18
භාවනාමයී පඤ්ඤා	18
භූතානි	54
භූනහු	192

ම

මග්ගවජ්ඣං	40
මග්ගො	108
මච්චුතරෙ	16
මච්ඡා	14
මජ්ඣෙකල්‍යාණං	20
මනුස්ස	170
මෙතු	54
මහග්ඝසො	54
මහාපදෙසො	38
මහාපුරිසලක්ඛණං	238
මහාසෙනෙන	218
මාරසෙනං	222
මිච්ඡත්තනියතො	140
මිද්ධං	106
මිද්ධි	54, 184
මූලපද (අට්ඨාරස)	182
මොහචරිතො	132

පිට්ඨඞ්කා

ය

යමමූලා 116
යුත්ති 4, 8
යුත්තිහාරෙ 38
යුත්තිහාරසම්පාතො 148
යොගීනං 8, 22

ර

රක්ඛිතචිත්තස්ස 148
රජාපථො 198
රාගචරිතො 132
රූපං 108
රූපින්ද්‍රියං 52

ල

ලක්ඛණො 4, 8, 50, 150
ලද්ධා 14
ලාලප්පකාරකො 48
ලොකධම්මං 240
ලොකියං 240
ලොකුත්තරං 242

ව

වනථො 120
වනං 120
වායොධාතුං 110
වාසනාභාගියං 208, 224, 226, 230, 236, 238, 240, 284
විචයහාරසම්පාතො 106, 126
විචයො 4, 8
විචයො හාරො 22
විජ්ජා 112
විඤ්ඤාණඤ්චායතනං 44, 62
විත්ථාරණා 20
විද්ධා 218
විධූපයං 222
විපඤ්චනා 20
විපඤ්චිතඤ්ඤූ 18, 178, 180
විපත්තියො (තිස්සො) 180

පිට්ඨඞ්කා

විපල්ලාසවත්ථු 106, 126
විපල්ලාසෙහි 10
විපස්සනා 54. 130
විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමෙන 18
විපාකො 270, 272
විභජනා 12, 20
විහරති 4, 8, 152
විමොක්ඛමුඛං 132, 176, 178
විරියින්ද්‍රියං 34
විවරණා 12, 20
විවිච්ච 24, 104
විසිස්සරෙ 282
විසෙසභාගියං 282
විසජ්ජනීයං 262, 264, 266
වෙමත්තතාය 10
වෙය්‍යාකරණං 220
වෙය්‍යාකරණෙසු 10
වෙවචනං 4, 10, 152
වොලොකයති 10
වොස්සග්ගපරිණාමි 80

ස

සඋපාදිසෙසනිබ්බානධාතු 102
සකවචනං 250, 256, 258, 260, 286
සක්කායදිට්ඨි 160
සඞ්කාසනා 12
සංකිලෙසො 182
සඤ්ඤාවෙදයිතා 30
සඤ්ඤූපචාරා 44
සත්තසංයොජනානි 28
සත්තාධිට්ඨානං 240, 244
සතින්ද්‍රියං 34
සතිමා 50, 112
සද්ධින්ද්‍රියං 34
සද්දනං 60
සනිමුඛෙ 54, 186
සප්පුරිසූපනිස්සයො 48
සබ්බති 26

පිට්ඨඞ්කා

සබ්‍රහ්මචාරී 18
සම්ඵප්පබද්ධනමාය 18
සමනන්තරහෙතු 116
සම්පජානො 50, 122
සම්මත්තනියතො 140
සමාධි 112
සමාධින්ද්‍රියං 34
සමාධිපරික්ඛාරෙ 130
සමාපත්ති 112
සබ්බත්ථගාමිනීපටිපදා 140
සමාරොපණො 4, 10, 116, 156
සරසඞ්කප්පා 30
සංඛාසතා 20
සංකිලෙසභාගියං 224, 226, 230, 236, 238, 240
සංකිලෙසා 106
සංගරං 218

පිට්ඨඞ්කා

සංචෙතනියං 54
සංයොජනානි (තීණි) 28
සංසාරගාමී 142
සාසනපට්ඨානං 182
සාසනවරං 2
සීහවික්කීළිතො 4, 10
සුතමයීපඤ්ඤා 18
සුත්තන්තපරියෙට්ඨී 2
සෙඛඵලං 120
සෙඛො 34, 36
සොතා 26
සොතාපන්නො 198
සොධනො 4, 10, 104, 164
සොළසහාරා 2, 4
සෙනාහජා 216

හ

හෙතු 116